TWAIN

OPERE

***

CLASICII
LITERATURII
UNIVERSALE

MARK TWAIN

OPERE

★ ★ ★

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ
Bucureşti – 1956

MARK TWAIN

NUVELE SCHIȚE PAMFLETE

În romineşte de:
PETRU COMARNESCU, EUGEN B. MARIAN
şi PETRE SOLOMON

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ
Bucureşti — 1956

SCHIŢE ŞI POVESTIRI

PRIMA MEA AVENTURĂ LITERARĂ

La vîrsta de treisprezece ani mă credeam un copil foarte deştept — un copil foarte isteţ. Atunci am comis primele mîzgăleli într-un ziar, care, în ciuda tuturor aşteptărilor mele, au stîrnit o vîlvă extraordinară în orăşelul nostru. Da, într-adevăr am ridicat orăşelul în picioare şi mă simţeam foarte mîndru de asta. Eram „dracul împieliţat” al tipografiei şi încă unul progresist, plin de aspiraţii. Unchiul meu mă folosea la publicaţia sa, *Jurnalul săptămînal din Hannibal,* doi dolari pe an, plătiţi înainte şi cinci sute de abonaţi, care îşi achitau abonamentul cu lemne de foc, cu verze şi napi ce nu se puteau vinde pe piaţă. Într-o fericită zi de vară, unchiu-meu a plecat din oraş pe o săptămînă. Înainte de a pleca, a avut grijă să mă întrebe dacă nu aş fi în stare să scot un număr bun. Ah, ce mult doream să încerc! Foaia rivală o scotea Hinton. De curînd, acesta fusese părăsit de ibovnică şi într-o seară un prieten găsi pe patul bietului om o scrisoare deschisă în care arăta că nu mai putuse îndura viaţa şi că se dusese să se arunce în rîul Ursului. Prietenul fugi într-acolo şi într-adevăr îl descoperi pe Hinton în apă, îndreptîndu-se cu greutate spre mal! Omul se răzgîndise. Cîteva zile orăşelul nu

vorbi decît de această întîmplare, dar Hinton habar nu avea de vîlva stîrnită.

Prilejul mi s-a părut straşnic. Am făcut un reportaj amănunţit şi destul de răutăcios al întregii întîmplări şi l-am ilustrat apoi cu desene, în josul paginilor, crestate în lemn cu cuţitul. Una din imagini îl arăta pe Hinton numai în cămaşă, intrînd în rîu, cu o lanternă în mînă şi încercînd adîncimea apei cu un baston. Credeam că avea haz nu glumă şi nu mi se părea de fel că, publicînd întîmplarea, aş face ceva imoral. Satisfăcut de această ispravă, am privit în jurul meu căutînd ce ar mai fi de atacat şi mi s-a părut că ar fi o treabă bună şi interesantă dacă aş pune pe seama unui director de ziar din vecinătate o seamă de ticăloşii gratuite, numai aşa, ca „să-i sară muştarul.

Am făcut-o, scriind articolul în forma de parodie la *Înmormîntarea lui Sir Moore* — o parodie destul de crudă.

Apoi, am atacat în mod neobrăzat pe doi cetăţeni cu vază — nu pentru că ar fi fost cazul, ci doar socotind că datoria mea era de a da revistei o notă mai vie.

Apoi, m-am legat puţintel şi de cel mai nou venit în localitate, berbantul zilei, nemaipomenitul croitor cu ziua din Quincy, un craidon afectat de prima speţă, omul cu hainele cele mai fistichii din întreg statul nostru. Era un hăndrălău care dădea gata femeile. În fiecare săptămînă scria pentru *Jurnalul* nostru poezii îmbătătoare despre ultima sa cucerire. Versurile lui din săptămînă aceea erau intitulate „Către Mary din H...”, ceea ce însemna către Mary din Hannibal, bineînţeles. Dar cînd i-am paginat creaţia, mi-a dat prin cap un gînd pe care l-am socotit ca un trăsnet de umor, trecîndu-l într-o şfichiuitoare notă a redacţiei, care suna cam astfel:

„De astă dată, trecem cu vederea, dar dorim ca domnul J. Gordon Runnels să înţeleagă lămurit că noi avem o linie pe care

trebuie să o respectăm şi de aici înainte dacă d-sa vrea să comunice cu prietena din H…l[1] trebuie să găsească un alt mijloc decît aceia de a folosi coloanele noastre în acest scop”.

Ziarul a apărut şi n-am pomenit în viaţa mea un lucru care să atragă atenţia ca aceste şotii ale mele.

În sfîrşit, ziarul din Hannibal avea căutare — ceea ce nu se mai întîmplase pînă atunci. Tot oraşul era în fierbere. Dis-de-dimineaţă, m-am pomenit cu Hinton, înarmat cu o puşcă cu două ţevi. Cînd a văzut că toată dandanaua o căşunase un ţînc (chiar aşa mi-a zis), m-a tras de urechi şi a plecat, dar s-a lăsat de meserie în aceeaşi seară şi a părăsit orăşelul pentru totdeauna. Croitorul a venit cu un fier mare de călcat şi cu o foarfecă, dar nu a făcut decît să-mi arate dispreţul şi chiar în noaptea aceea a plecat în Sud. Cei doi cetăţeni batjocoriţi au venit şi ei, ameninţînd că vor porni proces de calomnie, dar au plecat iritaţi de nimicnicia mea. Directorul ziarului din vecinătate a dat buzna şi el a doua zi, pus pe tărăboi. Parcă voia să se adape cu sînge, atît de supărat era; dar în cele din urmă m-a iertat cu mărinimie, poftindu-mă să beau ceva cu el, pentru a şterge orice urmă de supărare. Am mers cu el la drogherie, unde m-a cinstit cu „Vermifugul Fahnestock”, răzbunîndu-se astfel cu o glumă nevinovată. Unchiul meu s-a arătat foarte supărat la înapoiere, pe nedrept, ziceam eu, dacă lua în considerare avîntul pe care îl căpătase ziarul şi dacă nu uita recunoştinţa ce mi-o datora pentru faptul că îl salvasem. Şi-apoi putea să-şi dea seama că, dacă se înapoia mai repede, ar fi fost sfîşiat în bucăţele, ciopîrţit cu toporul, dat în judecată pentru calomnie şi împuşcat. Cînd însă se uită la socoteli se mai lumină şi văzu că atrăsesem un nemaipomenit număr de treizeci şi trei de noi abonaţi, ba îi puteam arăta şi

[1] H...l se poate interpreta cu „hell"-iad (n.t.).

zarzavaturile de la aceste abonamente, lemnele de foc, varza, fasolea şi napii, toate imposibil de vîndut pe piaţă în asemenea cantităţi, care puteau ţine familia timp de doi ani.

BROASCA SĂLTĂREAŢĂ DIN ŢINUTUL CALAVERAS

Vrînd să satisfac dorinţa unui prieten al meu, care îmi scrisese din răsărit, l-am vizitat pe voiosul şi gureşul Simon Wheeler şi, aşa cum mi s-a cerut, l-am întrebat despre prietenul prietenului meu Leonidas W. Smiley. Iată rezultatul investigaţiilor mele. Am o vagă bănuială că Leonidas W. Smiley nu-i decît o legendă; că prietenul meu nu a cunoscut niciodată o astfel de persoană şi a presupus doar că dacă l-aş întreba pe bătrînul Wheeler despre dînsul, asta îi va aminti de un nemernic, cunoscut al său, Jim Smiley, şi se va apuca să mă plictisească de moarte cu o seamă de amintiri înfiorătoare despre acesta, pe cît de lungi şi sîcîitoare, pe atît de nefolositoare pentru mine. Dacă ăsta i-a fost scopul, atunci a reuşit cu vîrf şi îndesat.

L-am găsit pe Simon Wheeler moţăind în tihnă la gura sobei, în preajma tejghelei din cîrciuma veche şi dărăpănată aflată în cuprinsul vechii tabere pentru mineri din Angel. Am observat că era gras, chel, cu un aer de cuceritoare blîndeţe şi simplitate pe chipu-i blajin. S-a ridicat şi mi-a dat bună ziua. I-am spus că un prieten al meu m-a însărcinat să fac cercetări în legătură cu un scump tovarăş de joacă al său, un anume Leonidas W. Smiley — reverendul Leonidas W. Smiley, un tînăr slujitor al altarului, despre care auzisem că locuise cîndva la Angel’s Camp. Am

adăugat că dacă domnul Wheeler mi-ar putea povesti ceva despre cuvioşia-sa Leonidas W. Smiley i-aş fi foarte recunoscător.

Simon Wheeler mă înghesui într-un colţ, îmi baricadă ieşirea cu scaunul său şi după ce se aşeză şi el începu să-şi depene povestirea monotonă, pe care o reproduc după acest paragraf. Nu zîmbi nici o singură dată, nu-şi încruntă fruntea, nu-şi schimbă glasul, păstrînd acelaşi ton domol cu care începuse prima frază, şi nici o clipă în decursul povestirii nu trădă vreo urmă de entuziasm; în schimb, de-a lungul acestei interminabile istorisiri păstră un impresionant aer de seriozitate şi sinceritate, ceea ce îmi dovedi pe deplin că era foarte departe de dînsul gîndul că povestirea ar avea ceva caraghios sau hazliu şi că, dimpotrivă, o socotea drept un lucru într-adevar important şi-i admira pe cei doi eroi ai ei ca pe nişte oameni de o fineţe genială. Mie, însă, mi se părea cît se poate de absurd spectacolul oferit de acest om, care se lăsa furat cu atîta seninătate de încîlcitul fir al povestirii, fără a zîmbi măcar o singură dată. După cum am mai arătat, l-am rugat să-mi spună ce ştie despre reverendul Leonidas W. Smiley, şi el îmi răspunse după cum urmează. Îl lăsai s-o ia pe drumul care-i convenea şi nu-l întrerupsei niciodată.

— A existat cîndva pe aici un om cu numele de *Jim* Smiley, în iarna lui ’49 — sau poate în primăvara lui ’50 — nu-mi aduc aminte exact; totuşi, trebuie să fie una din aceste date, căci îmi amintesc că atunci cînd a venit prima oară aici canalul cel mare nu era terminat. În orice caz, era cel mai ciudat om de pe meleagurile acestea, gata mereu să pună rămăşag pe tot ce-i cădea sub ochi, numai să fi găsit pe cineva care să susţină contrariul, iar dacă nu găsea, atunci trecea de partea cealaltă: orice-ar fi poftit celălalt, el era gata să accepte — orice, numai să pună prinsoare, căci numai aşa era mulţumit. Cu toate acestea, era norocos, nemaipomenit de norocos; cîştiga mai întotdeauna. Era mereu gata să-şi încerce norocul şi nu se putea vorbi de vreun lucru în legătură cu care să nu-ţi pro-

pună un rămăşag, de orice parte voiai, ori albă, ori neagră, după cum ţi-am spus adineauri. Dacă era vreo alergare de cai, îl vedeai fugind de zor sau înghesuindu-se la potou; dacă nişte cîini se încăierau, el făcea prinsoare; dacă pisicile se stucheau şi se încrîncenau, el punea rămăşag; dacă găinile se luau la scărmăneală, făcea la fel — ce să mai spun, dacă stăteau două păsări pe gard, punea rămăşag care îşi va lua zborul mai întîi. De cîte ori era vreo întrunire a taberei, era nelipsit; venea înadins ca să pună rămăşag pe ceva în legătură cu pastorul Walker, pe care-l socotea cel mai straşnic om de duh de pe-aici — şi aşa era, ba pe deasupra era şi om bun. Chiar dacă vedea un purice potcovit, punea rămăşag cît timp îi va trebui pentru a ajunge acolo unde voia să se ducă, şi dacă te puneai cu el ar fi urmărit puricele cu pricina pînă în Mexic, numai pentru a iscodi pentru ce pleca şi cît timp făcea pe drum bîzdîgania. O mulţime de flăcăi de pe meleagurile noastre l-au cunoscut pe Smiley şi pot să-ţi vorbească despre el. Ei bine, lui îi era totuna — el se prindea pe orice. Al naibii om! O dată, nevasta pastorului Walker căzuse la pat şi a bolit vreme mai îndelungată. Se părea că nu mai există scăpare. Într-o dimineaţă, pastorul dă pe la el, şi Smiley îl întreabă ce-i face soţia, şi pastorul îi zice că femeia-i mult mai bine — slavă Domnului, pentru mila ce i-a arătat! — şi dacă va merge tot aşa înainte, se va însănătoşi cu ajutorul proniei cereşti, dar Smiley, fără a se gîndi prea mult, zise:

— Ei bine, eu pun la bătaie doi dolari şi jumătate că nu se face bine în nici un caz!

Smiley ăsta al dumitale avea şi o iapă — băieţii îi ziceau mîrţoaga care trece ceasul pînă să facă pasul — ceea ce era doar în şagă, pentru că, ştii, mîrţoaga mergea cevaşilea mai iute. Şi cîştiga bani cu dînsa, deşi era foarte înceată şi mereu avea ba tignafes, ba ceva la burtă, ba oftică, ba alte alea. Deobicei, i se dădea la pornirea în cursă un avans de două-trei sute de metri, şi pe parcurs era întrecută, dar totdeauna la sosire, acolo unde era omul cu steguleţul, iapa îşi

pierdea sărita şi venea zmeoaica pufăind, nechezînd şi ridicîndu-se în două picioare şi zvîrlind cu copitele pe de lături, ba şi în aer, alteori chiar în gard, de stîrnea din ce în ce praful şi făcea tot mai mult tărăboi cu tusea ei, cu strănuturile şi pufăitul ei — şi mi ţi se înzdrăvenea la potou, ajungînd înainte cu un cap, că abia îi puteau desluşi isprava.

Mai avea şi un pui de buldog. La prima vedere nu dădeai doi bani pe el; buldogul ăsta umba într-una de colo pînă colo să vadă de unde ar mai putea şterpeli cîte ceva. Dar de îndată ce pariai pe el, era cu totul alt cîine; buza de jos i se ţuguia ca prora vaporului şi îşi arăta dinţii, care sclipeau necruţători ca nişte flăcări.

Şi orice cîine putea să-l atace, să-l hămăie, să-l muşte şi să-i facă vînt, dîndu-l peste cap de două-trei ori, că Andrew Jackson — ăsta era numele căţelului, Andrew Jackson — nu zicea nici cîrc, ca şi cum dumnealui i-ar fi plăcut treaba asta şi nu şi-ar fi dorit altceva mai de soi. Pariurile se dublau mereu din partea celorlalţi, pînă se topeau toţi banii; şi atunci deodată Andrew Jackson unde mi-ţi înhăţa cealaltă potaie tocmai de încheietura piciorului dindărăt şi n-o mai slăbea; n-o muşca, mă înţelegi, doar îi înşfăca piciorul şi-l ţinea strîns aşa, pînă ce ceilalţi amatori de pariuri se lăsau păgubaşi, căci Andrew Jackson ar fi fost în stare să aştepte o veşnicie.

Smiley ieşea mereu cîştigător cu javra aia, pînă ce într-o zi căţelul s-a luat la luptă cu o potaie care n-avea picioarele dindărăt, căci i le retezase un fier-răstrău circular. Şi cînd lui Smiley îi era lumea mai dragă, că vrăjmaşii se încăieraseră de ajuns şi toţi banii erau puşi la bătaie — tocmai cînd Andrew Jackson voia să înhaţe piciorul lui preferat şi-a dat pe loc seama că fusese dus cu preşul şi celălalt îl prinsese la strîmtoare, ca să zic aşa. Andrew Jackson păru tare mirat, apoi se uită cam descurajat şi se lăsă păgubaş, ieşind urît scărmănat din încăierare. Se uită lung la Smiley, ca şi cum i-ar fi spus că-i dezolat şi că vina era a dumnealui, că-l punea să se ia la harţă cu un cîine olog lipsindu-l de putinţa de a-şi arăta străşnicia.

Apoi Andrew Jackson mai şchiopătă puţintel, se întinse pe pămînt şi muri.

Era un căţelandru bun acest Andrew Jackson şi s-ar mai fi auzit de numele lui dacă ar fi trăit, că era ceva de capul lui şi deştept nevoie mare. Te rog crede-mă că aşa era; dacă nu putea vorbi şi totuşi ştia să se lupte în felul acesta, în condiţii normale, asta însemna că era blagoslovit cu mult talent. De cîte ori mă gîndesc la ultima lui luptă şi felul cum s-a terminat, mi se strînge inima.

Ei bine, acest Smiley al matale avea şoricari, cocoşei, motani şi tot soiul de dihănii dintr-astea, şi pe orice ai fi vrut să pui rămăşag, hop că el ţi-l şi punea sub nas! Într-o bună zi, a prins un broscoi şi l-a luat acasă, zicînd că se gîndeşte ce educaţie să-i dea. Ei, află că trei luni, vericule, n-a făcut altceva decît să stea în curtea din fund şi să înveţe broscoiul cum să sară. Şi ce zici, vericule, l-a învăţat, ori ba? Îi dădea un bobîrnac în spate şi îndată îl vedeai rotindu-se prin aer ca o gogoaşă înfuriată — îl puteai vedea făcînd o tumbă, sau mai multe, dacă îşi lua vînt mai bine — şi cădea jos pe picioarele lui turtite, exact ca pisica. Îl învăţase să prindă muşte şi nu-l mai slăbea cu exerciţiile, aşa că broscoiul îţi ochea musca oriunde se găsea. Smiley zicea că singurul lucru care le lipseşte broaştelor este educaţia, şi dacă li se dă o educaţie, apoi sînt în stare de aproape orice — şi eu îl cred. L-am văzut cu ochii mei cum îl aşeza pe Daniel Webster pe jos, chiar aici — Daniel Webster era numele broscoiului — şi îi şoptea „musca, Daniel, musca”, şi într-o clipeală mi-ţi sărea drept în sus şi înhăţă musca de pe tejghea, şi bîldîbîc! cădea iarăşi jos, ca un bulgăre de noroi, dar întreg, şi se apuca să se scarpine în cap cu laba din spate, nepăsător, de parcă nu şi-ar fi dat seama că făcea în fiecare dimineaţă un lucru neobişnuit oricărei broaşte. N-ai văzut în viaţa dumitale un broscoi atît de modest şi de sincer ca el, deşi era atît de înzestrat. Şi dacă se apuca să sară drept, pe un teren neted, apoi îţi făcea o săritură mai mare decît a oricărei gadine din seminţia ei. Săriturile

pe terenul plat erau marea lui specialitate, şi cînd se gîndea la ele, Smiley era gata să-şi pună rămăşag toţi banii, pînă la ultima lăscaie. Smiley se mîndrea grozav cu broasca lui, şi avea de ce, căci oamenii care vînturaseră lumea recunoscuseră cu toţii că Daniel Webster întrecea toate broaştele pe care le văzuseră.

Ei bine, Smiley ţinea ditai dihanie într-o colivie şi o aducea uneori în centrul tîrgului ca să pună prinsoare. Într-o zi, un om străin de aşezarea aceasta dădu peste Smiley, care tocmai ieşise cu colivia, şi îl întrebă:

— Ce-ai acolo?

Smiley răspunse cam în doi peri:

— Ar putea să fie un papagal, tot aşa cum ar putea fi un canar. Dar uite că nu-i decît un broscoi!

Străinul luă colivia, o privi cu atenţie, o întoarse pe toate feţele şi zise:

— Hm, aşa-i! Ei, şi ce mare scofală e de dumnealui?

— Ei bine, — zise Smiley degajat şi nepăsător, — la ceva tot se pricepe, în orice caz. Eu cred că sare mai departe decît orice broască din ţinutul Calaveras.

Omul luă din nou colivia şi o privi iarăşi cu băgare de seamă, apoi i-o dădu înapoi lui Smiley şi zise răspicat:

— Totuşi, nu văd de ce-ar fi broasca asta mai grozavă decît altele.

— Se prea poate să nu vezi, i-o întoarse Smiiey. Nu zic, poate că te pricepi la broaşte, dar poate că nu; cine ştie, poate că eşti cunoscător, dar poate că eşti *numai un ageamiu în chestia asta, aşa cum am fost şi eu.* În orice caz, eu ţin la părerea *mea* şi sînt gata să risc patruzeci de dolari, punînd rămăşag că sare mai departe decît orice broască din tot ţinutul Calaveras.

Omul rămase o clipă pe gînduri, şi apoi zise puţin întristat:

— Ei, eu nu sînt de aici şi n-am nici o broască, dar dacă aş avea una, aş pune rămăşag.

Smiley îi răspunse:

— Nu-i nimic, nu-i nimic, dacă îmi ţii puţin colivia, mă duc să-ţi aduc o broască.

Şi aşa se face că omul a luat colivia, a pus jos cei patruzeci de dolari, împreună cu cei ai lui Smiley, şi s-a apucat să-l aştepte.

Stătu o bucată de vreme, gîndindu-se şi tot gîndindu-se în sinea lui, apoi scoase broscoiul, îi căscă gura şi umplînd o linguriţă cu alice i-o turnă pe gît, de-i ajunseră alicele pînă în fălci, după care îl aşeză din nou jos. Smiley se duse la baltă şi se înfundă prin mîl, unde dibui vreme îndelungată, pînă ce, în cele din urmă, prinse o broască, pe care o aduse la faţa locului. O dădu omului şi zise:

— Acum, dacă eşti gata, pune-o lîngă Daniel cu labele din faţă pe aceeaşi linie, iar eu le voi da plecarea. Apoi zise: „un', doi, trei, săriţi" şi atît el, cît şi străinul atinseră dindărăt broaştele. A doua broască se săltă şi sări, dar Daniel încercă să se ridice şi se opinti din umeri — aşa — ca un francez — dar degeaba: nu se putea urni din loc; era greu ca o nicovală şi nu se putea mişca, de parcă era ancorat. Smiley rămase tare mirat şi oarecum deziluzionat, dar, bineînţeles, nu ştia ce se întîmplase.

Străinul luă banii şi plecă. Cînd ieşi pe uşă, arătă cu degetul mare peste umăr înspre Daniel şi zise din nou, foarte liniştit:

— Ei bine, nu văd de ce-ar fi broasca asta mai grozavă decît altele.

Smiley rămase locului, scărpinîndu-se în cap şi uitîndu-se o bună bucată de vreme în jos, la Daniel, pînă cînd în cele din urmă zise:

— Mă miră de ce dracu s-o fi dat bătut Daniel. N-o fi păţit ceva? Nu ştiu de ce, dar mi se pare tare umflat.

Îl apucă pe Daniel de ceafă, îl ridică şi exclamă:

— Ei, drăcie! Zău dacă nu cîntăreşte cinci livre!

Şi întorcîndu-l cu capul în jos văzu cum îi ies din gură vreo doi pumni de alice. Abia atunci se dumeri şi-l cuprinse furia. Puse broasca jos şi o porni după omul care-l înşelase... dar ia-l de unde nu-i! Şi...

În clipa aceea, Simon Wheeler auzi pe cineva, care îl striga din curtea din faţă şi se ridică să vadă ce vrea. În timp ce se ducea, se întoarse spre mine şi-mi zise:

— Stai aşa, străinule! Odihneşte-te. Nu lipsesc decît o clipă.

Dar, cu voia dumneavoastră, n-am socotit că ascultînd mai departe biografia năstruşnicei haimanale de *Jim* Smiley mi-aş putea uşura cercetările în legătură cu reverendul *Leonidas* W. Smiley. Aşa că am plecat.

În uşă, am dat peste prietenul Wheeler, care tocmai se înapoia. Mă opri din drum, apucîndu-mă de rever, şi începu din nou:

— Ei, acest Smiley al matale avea o vacă chioară, gălbuie, fără coadă, doar cu o ciuntitură ca o banană, şi...

— Ia mai dă-l dracului pe Smiley cu vaca lui afurisită cu tot! am bombănit eu zîmbind şi am plecat, luîndu-mi rămas bun de la bătrîn.

DESPRE BĂRBIERI

Toate se schimbă pe lumea asta, afară de bărbieri, de purtările bărbierilor şi de mediul lor. Acestea nu se schimbă niciodată. Încercările prin care trece cineva, cînd intră întîia oară într-o frizerie, se repetă după aceea aidoma, pînă la sfîrşitul zilelor sale. Azi-dimineaţă m-am dus să mă rad, ca de obicei. Cînd m-am apropiat de uşă, venind dinspre strada mare, altcineva venea dinspre strada Jones — un lucru care se întîmplă mereu. M-am grăbit, dar degeaba; a intrat pe uşă doar cu un pas înaintea mea. L-am urmat la o distanţă de-o şchioapă şi l-am văzut cum se aşeza pe singurul scaun liber, cel la care lucra cel mai bun bărbier. Aşa se întîmplă totdeauna. M-am aşezat, sperînd că s-ar putea să moştenesc scaunul aparţinînd celui mai priceput din ceilalţi doi bărbieri, fiindcă acesta începuse deja să pieptene părul clientului său, în timp ce colegul său încă nu isprăvise de frecat şi de uns cu ulei şuviţele respectivului său muşteriu. Mi-am cîntărit şansele cu un viu interes. Cînd am văzut că numărul doi lua avans asupra numărului unu, interesul mi s-a prefăcut în bunăvoinţă. Cînd numărul unu s-a oprit o clipă ca să preschimbe un abonament pentru un nou venit şi a pierdut teren în cursă, bunăvoinţa mea s-a transformat în nelinişte. Cînd numărul unu şi-a recîştigat terenul, şi atît el cît şi camaradul său au

scos clienţilor prosoapele şi au început să le şteargă pudra de pe obraji şi erau la mare luptă care din ei să strige: „Următorul!”, mi s-a oprit pînă şi răsuflarea, de atîta încordare. Dar cînd, în momentul culminant, numărul unu s-a oprit ca să treacă de cîteva ori pieptenul prin sprîncenele muşteriului, am văzut că pierduse cursa cu o singură clipită şi atunci m-am ridicat indignat, ieşind din prăvălie, ca să mă păzesc de a cădea în mîinile numărului doi; căci nu posed de loc acea bărbăţie vrednică de pizmuit, ce îngăduie unui om să privească cu calm în ochii bărbierului care îl pofteşte să ia loc pe fotoliu şi să-i spună că aşteaptă rîndul la colegul lui.

Am stat în stradă vre-o cincisprezece minute şi pe urmă am intrat iarăşi, sperînd că voi avea mai mult noroc. Bineînţeles că acum toate scaunele erau ocupate şi patru oameni aşteptau tăcuţi, ursuzi, neliniştiţi, cu o mutră plictisită — cum au întotdeauna oamenii care îşi aşteaptă rîndul într-o frizerie. M-am aşezat într-unui din compartimentele cu braţe de fier ale unei vechi sofale şi mi-am omorît vremea citind reclamele înrămate a tot soiul de produse şarlataneşti pentru cănitul părului. Pe urmă, am citit numele unsuroase pe sticlele diferitelor loţiuni parfumate şi am parcurs cifrele de pe castronaşele de ras ale fiecărui bărbier, aflate în căsuţele rafturilor, am studiat pe pereţi pozele ieftine, pătate şi uzate înfăţişînd bătălii, foşti preşedinţi şi voluptoase sultane tolănite, şi veşnica şi plicticoasa fetiţă care îşi pune pe nas ochelarii bunicului; am blestemat din adîncul inimii canarul şi nostimul papagal de care puţine frizerii sînt lipsite, în cele din urmă, am căutat cea mai puţin ferfeniţită din revistele ilustrate din ultimii ani, care înţesau mesuţa murdară din mijlocul prăvăliei şi am înghiţit neiertatele denaturări ale unor vechi evenimente de mult uitate.

În sfîrşit, mi-a venit rîndul. Un glas a strigat: „Următorul”, şi m-am predat în mîinile numărului doi, fireşte. Aşa se întîmplă totdeauna. I-am spus cu blîndeţe că mă grăbeam, ceea ce nu l-a impresionat

cîtuşi de puţin, ca şi cum n-ar fi auzit nimic. Mi-a smucit capul în sus şi mi-a pus un şervet sub bărbie, apoi şi-a vîrît degetele în gulerul meu, agăţînd prosopul. Mi-a trecut ghearele prin păr şi mi-a sugerat că avea nevoie să fie potrivit. I-am spus că nu voiam să fie potrivit. Şi-a petrecut mîinile prin păr iarăşi şi mi-a spus că era cam lung faţă de moda zilei — mai bine să mai dau puţin jos, mai ales de la spate. I-am zis că îl tăiasem abia de o săptămînă. A stat o clipă pe gînduri şi pe urmă m-a întrebat, cu o intonaţie calomniatoare, cine mă tunsese? L-am ars prompt, zicîndu-i: „Dumneata!” Cu asta l-am înfundat. După aceea s-a apucat să-şi învîrtă pensula şi să se privească în oglindă, oprindu-se din cînd în cînd, ca apoi să se apropie şi să-şi cerceteze cu un ochi critic bărbia sau să-şi controleze un coş. Pe urmă mi-a săpunit un obraz şi era gata să mi-l săpunească şi pe celălalt, cînd o harţă între doi cîini i-a atras atenţia; s-a repezit la fereastră, s-a oprit acolo şi s-a uitat afară, pierzînd doi şilingi în rămăşagul pus cu ceilalţi doi bărbieri asupra rezultatului încăierării — lucru ce mi-a căşunat o mare mulţumire. A isprăvit cu săpunitul şi pe urmă a început să frece clăbucii cu mîna.

După aceea a început să-şi ascută briciul pe o curea veche, întîrziind o bună bucată de vreme din pricina unei controverse asupra pîrlitului de bal mascat la care luase parte în noaptea trecută, împopoţonat cu chembrică roşie şi cu imitaţie de hermină, făcînd pe regele. Fu atît de încîntat că îl necăjeau cu privire la o anumită demoazelă pe care o dăduse gata cu farmecele sale, încît folosi toate mijloacele pentru a continua controversa, prefăcîndu-se plictisit de înţepăturile colegilor săi. Chestiunea aceasta aduse după sine alte cîteva contemplări în oglindă. Individul îşi puse jos briciul şi îşi pieptănă părul cu o grijă migăloasă, îşi lipi pe frunte o şuviţă răsucită, desăvîrşind o spilcuită „cărare” la spate şi netezindu-şi cu o drăgălaşă grijă cele două aripi peste urechi. Între timp, săpunul mi se usca pe faţă şi părea a-mi roade măruntaiele,

Apoi începu să mă radă, vîrîndu-şi degetele în mutra mea ca să întindă pielea, împingîndu-mi şi sucindu-mi capul încolo şi încoace, după cum cereau trebuinţele rasului şi scuipînd în chip plăcut tot timpul. Cîtă vreme lucră pe părţile mai netede ale feţei, n-am suferit; cînd însă începu să-mi tragă, să-mi rîcîie şi să-mi scormonească bărbia, mi-au dat lacrimile. Pe urmă îşi făcu mîner din nasul meu, ca să-mi poată rade mai uşor buza de sus, şi, prin acest început de dovadă întîmplătoare, am descoperit că o parte din îndatoririle sale în prăvălie constau în curăţirea lămpilor cu Kerozen. Adesea mă întrebasem, aşa, într-o doară, dacă treaba asta o făceau bărbierii sau patronul.

Cam atunci m-am distrat încercînd a ghici pe unde anume avea să mă taie de data aceea, dar pînă să mă hotărăsc mi-a luat-o înainte, ciopîrţindu-mi bărbia. Imediat şi-a ascuţit briciul, treabă pe care ar fi putut-o face mai înainte. Nu-mi place să fiu ras prea tare, aşa că nu l-am lăsat să dea şi perdaf. Am încercat să-l fac să lase jos briciul, temîndu-mă să nu-mi atace marginea bărbiei — locul cel mai slab — loc pe care briciul nu-l poate atinge de două ori la rînd fără necaz mare; dar mi-a spus că vrea doar să netezească o mică asperitate şi în aceeaşi clipă s-a şi strecurat de-a lungul terenului interzis, şi mult temutele coşuri pricinuite de un ras prea draconic au răsărit pe dată, răspunzînd voioase la chemarea lui. După aceea, îşi muie capătul prosopului într-o loţiune parfumată şi mă plesni cu el peste toată faţa, cu răutate, apoi mă plesni încă o dată ca şi cum vre-o făptură omenească şi-ar fi spălat vreodată faţa aşa. Pe urmă mi-o uscă, pocnindu-mă cu partea uscată a prosopului, ca şi cum vre-o făptură omenească şi-ar fi uscat vreodată faţa în felul ăsta, dar un bărbier rareori te usucă creştineşte. În cele din urmă, îmi tamponă cu prosopul, îmbibat cu loţiune parfumată, tăieturile, apoi îmi puse peste rană praf de scrobeală, apoi o scăldă iarăşi în loţiune şi fără îndoială că ar fi ţinut-o aşa la nesfîrsit cu pudratul şi cu uscatul, dacă nu m-aş fi răzvrătit şi aş fi cerut indurare. Mi-a pudrat iarăşi toată faţa, m-a îndreptat şi a început să-mi scarmene gînditor părul cu mîinile. Pe

urmă m-a îmbiat cu un şampon, spunîndu-mi că părul meu avea nevoie de aşa ceva — o nevoie grozavă. I-am răspuns că în ajun îl spălasem cu deosebită grijă în baie şi astfel l-am „înfundat” iarăşi. După aceea mi-a recomandat „Glorificatorul părului Smith”, oferindu-mi să-mi vîndă un flacon. L-am refuzat. Mi-a lăudat noul parfum „Desfătarea toaletei” marca „Jones” şi mi-a propus să-mi vîndă din el. L-am refuzat iarăşi. Mi-a întins o grozăvie de apă de gură născocită de el, şi cînd l-am refuzat, s-a oferit să facă cu mine negoţ de bricege.

După respingerea ultimei încercări, a revenit la treaba lui, m-a împroşcat cu ceva de sus pînă jos, inclusiv picioarele şi toate celelalte, mi-a uns părul în ciuda protestelor mele, l-a frecat şi a smuls din rădăcină o bucată bună din el, pieptănînd şi periind restul, făcîndu-mi cărare la spate şi lipindu-mi pe frunte eterna şuviţă răsucită şi apoi, în timp ce-mi peria sprîncenele rare şi mi le mînjea cu pomadă, mi-a înşirat povestea isprăvilor unui foxterier de-al lui, de şase uncii, negru tăbăcit, pînă ce am auzit cum fluierau sirenele de prînz şi-am ştiut că de cinci minute pierdusem trenul. Pe urmă a smuls prosopul, mi l-a petrecut uşor peste faţă, mi-a mai dat încă o dată cu pieptenul prin sprîncene şi a intonat voios: „Următorul!”.

Peste două ceasuri, bărbierul meu a căzut lat şi a murit de apoplexie. Şi, fiindcă de mult aştept ziua răzbunării, am de gînd să mă duc la înmormîntare.

NEFERICITUL LOGODNIC AL AURELIEI

Faptele cu privire la cazul de mai jos mi-au fost aduse la cunoştinţă printr-o scrisoare primită de la o tînără doamnă, care locuieşte în frumosul oraş San José; mi-e cu desăvîrşire necunoscută şi iscăleşte simplu „Aurelia Maria”, nume ce s-ar putea prea bine să fie născocit. Dar nu are importanţă. Bietei fete mai că i s-a zdrobit inima din pricina nenorocirilor prin care a trecut şi este atît de năucită de sfaturile contradictorii ale unor prieteni rătăciţi şi ale unor duşmani făţarnici, încît nu ştie pe ce cale s-o apuce ca să se descurce din păienjenişul de greutăţi în care pare prinsă aproape fără nădejde de scăpare. Aflîndu-se în această încurcătură, ea se îndreaptă către mine după ajutor, cerîndu-mi îndrumări şi învăţăminte, cu o elocinţă mişcătoare care ar muia pînă şi inima unei statui. Ascultaţi trista ei poveste:

Spune că, pe cînd avea şaisprezece ani, a întîlnit şi a iubit cu toată credinţa unei firi pătimaşe, pe un tînăr din New Jersey, numit William Breckinridge Caruthers, care era cu vre-o şase ani mai în vîrstă decît ea. Se logodiră cu învoirea deplină a prietenilor şi rudelor şi o vreme soarta lor păru a se deosebi de a celorlalţi, fiind lipsită de necazuri, fapt care depăşea ceea ce e hărăzit de obicei muritorilor. Dar pînă la

urmă, roata norocului se întoarse: tînărul Caruthers se molipsi de cel mai afurisit vărsat, iar cînd se sculă după boală, faţa îi era ciuruită ca o strecurătoare şi îi pierise pentru totdeauna frumuseţea. Aurelia se gîndi mai întîi să rupă logodna, dar mila faţă de nefericitu-i iubit o îndemnă să amîne pe un răstimp ziua nunţii ca să vadă ce s-ar mai putea face.

Chiar în ajunul cununiei, Breckinridge — cu ochii la zborul unui balon — căzu într-un puţ şi îşi rupse un picior, care trebui să-i fie retezat mai sus de genunchi. Aurelia fu iarăşi ispitită să rupă logodna, însă dragostea fu din nou biruitoare şi ea amînă iarăşi, lăsîndu-şi încă un răgaz.

Şi iarăşi nenorocirea se abătu asupra nefericitei lui tinereţi. Îşi pierdu un braţ, în urma descărcării pripite a unui tun la serbarea de Patru Iulie — şi după trei luni celălalt braţ îi fu smuls de o maşină de dărăcit. Inima Aureliei fu aproape zdrobită de această năpastă din urmă. Nu putea fi decît adînc îndurerată văzînd cum iubitul îi scapă printre degete, bucăţică cu bucăţică; simţind că el nu va putea rezista la nesfîrşit în faţa acestui nimicitor proces de reducere, totuşi neştiind cum să oprească înfiorătorul lui curs şi, în desperarea ei, aproape părîndu-i rău că nu-l luase de bărbat mai din vreme, înainte ca el să fi suferit o depreciere atît de îngrijorătoare, asemenea cu misiţii care nu se dau bătuţi şi pînă la urmă pierd. Totuşi sufletul ei viteaz o susţinu şi fata se hotărî să mai rab-de puţin panta nefirească pe care apucase iubitul ei.

Ziua cununiei se apropie iar şi iarăşi dezamăgirea o umbri. Caruthers se îmbolnăvi de erizipel şi îşi pierdu în întregime folosinţa unui ochi. Prietenii şi rudele miresei, socotind că şi aşa îndurase mult mai mult decît i se putea cere, după dreapta judecată, acum căpătară glas şi stăruiră ca partida să fie desfăcută. Dar, după ce mai şovăi puţin, Aurelia, cu un suflet mărinimos care îi face cinste, spuse că chibzuise în linişte asupra chestiunii şi că nu îi putea afla nici o vină lui Breckinridge.

Aşa că prelungi sorocul încă o dată, iar el îşi rupse şi celălalt picior.

Fu o zi tristă pentru biata fată cînd îi văzu pe chirurgi cărînd cu respect sacul, ale cărui întrebuinţări le învăţase din experienţele sale de mai înainte, şi inima îi şopti amarul adevăr că încă o frîntură din iubitul ei se dusese. Simţea că, pe zi ce trece, cîmpul dragostei sale se restrînge tot mai mult, dar încă o dată îşi înfruntă rudele şi îşi reînnoi legămîntul de credinţă.

Cu puţină vreme înainte de ziua sorocită pentru ceremonia nupţială, se întîmplă altă năpastă. În cursul anului trecut un singur om a fost scalpat de către pieile roşii din ţinutul fluviului Owens, şi acesta a fost Williamson Breckinridge Caruthers, din New Jersey. Tocmai se zorea spre casă, cu inima plină de fericire, cînd şi-a pierdut pentru totdeauna părul şi, în ceasul acela de amărăciune, aproape că a blestemat îndurarea greşită care îi cruţase capul.

Pînă la urmă, Aurelia a ajuns să fie grozav de încurcată cu privire la ceea ce trebuia să facă. Îl mai iubeşte şi acum pe Breckinridge al ei — aşa îmi scrie, cu simţăminte adevărat feminine (încă mai iubeşte ceea ce a rămas din el) — însă părinţii ei se opun cu străşnicie căsătoriei, fiindcă tînărul nu are avere, nu este în stare să muncească şi nu are mijloace suficiente pentru a se întreţine pe el şi o soţie. „Acum ce să fac?” întreabă fata cu o dureroasă şi neliniştită îngrijorare.

Chestiunea este foarte delicată; căci e în joc fericirea pe viaţă a unei femei şi aproape a două treimi dintr-un bărbat, şi simt că mi-aş lua o răspundere prea mare dacă aş da mai mult decît o simplă sugestie pentru rezolvarea acestui caz. Cum ar ieşi lucrurile, dacă l-am reconstitui pe acest tînăr? Dacă Aureliei îi dă mîna să-i furnizeze iubitului ei schilod braţe şi picioare de lemn, un ochi de sticlă şi o perucă, atunci nu are decît să-i acorde încă un răgaz — un răgaz de nouăzeci de zile, fără termen de graţie — şi dacă între timp el nu îşi frînge gîtul să-l ia de bărbat, înfruntînd toate riscurile. Nu mi se pare că mai există riscuri

prea mari, oricum, Aurelia, fiindcă — dacă se ţine seama de înclinarea lui de a se betegi, ori de cîte ori are prilejul — următoarea sa experienţă este menită să-l sfîrşească de-a binelea, şi-atunci eşti lămurită, ştii pe ce lume te afli, fie că eşti măritată ori celibatară. Dacă eşti măritată, picioarele de lemn şi celelalte bunuri ce s-ar putea afla în stăpînirea lui sînt ale vă-duvei, şi vezi că nu suferi nici o pierdere cu adevărat, afară de fragmentele scumpe ale unui soţ nobil, dar cît se poate de nenorocos, care s-a străduit în chip cinstit a face bine, însă ale cărui neobişnuite porniri au fost împotriva lui. Fă această încercare, Maria! Le-am cîntărit cu grijă şi temeinic pe toate şi este singurul chip de a ieşi din încurcătură. Cel puţin eu aşa văd. Ar fi fost o idee fericită din partea lui Caruthers dacă şi-ar fi rupt de la bun început gîtul; dar, de vreme ce a socotit nimerit să urmeze o politică diferită şi să se fărîmiţeze cît mai încet cu putinţă, nu cred că se cuvine a-l mai mustra, dacă lui i-a făcut plăcere aşa. Trebuie să facem tot ce ne stă în putere, în împre-jurările actuale, şi să căutăm să nu ne simţim porniţi împotriva lui.

PRIMA MEA ÎNTÎLNIRE CU ARTEMUS VARD[1]

Nu-l mai văzusem niciodată pînă atunci. Mi-a adus cîteva scrisori de recomandare de la nişte prieteni comuni din San Francisco şi, în urma invitaţiei mele, am luat prînzul mic împreună. Acolo, în minele de argint, era aproape un ritual ca un asemenea prînz să înceapă cu cocktailuri cu whisky. Artemus, cu un adevărat instinct cosmopolit, respecta totdeauna tradiţiile ţinutului în care se afla, aşa că a comandat trei grozăvii de soiul acela. Era şi Hingston de faţă. Eu pot ţine la orice băutură, afară de cocktail cu whisky, şi de aceea m-am scuzat spunîndu-le că n-aş bea. Mi-am zis că mi s-ar sui drept la cap şi m-ar zăpăci atît de rău, încît în zece minute aş fi pe trei cărări. Nu voiam să mă port ca un lunatic de faţă cu străinii. Artemus însă a stăruit cu atîta drăgălăşenie, încît am băut perfidul amestec, deşi îmi dădeam seama că săvîrşeam un lucru de care avea să-mi pară rău. Peste vreo două-trei minute, mintea a început a mi se înceţoşa. Am aşteptat cu mare îngrijorare să se închege conversaţia, cu un fel de speranţă nelămurită că — pînă la urmă — mintea mea se va dovedi

---

[1] Artemus Ward (Charles Farrer Browne, 1834—1867), humorist american vestit mai ales pentru conferinţele sale improvizate în faţa publicului (n.t.).

limpede şi bănuielile mele neîntemeiate.

Artemus aruncă două-trei observaţii neînsemnate şi pe urmă luă o mină de supraomenească seriozitate şi ţinu următorul discurs uluitor. Spuse:

— Ascultă, e un lucru despre care s-ar cădea să te întreb pînă nu uit de el. Te afli aici în Silverland — în Nevada — de doi-trei ani şi, fireşte, situaţia dumitale în presa zilnică te-a silit să cobori în mine şi să le cercetezi cu grijă, în amănunţime, astfel că ştii totul despre povestea asta cu mineritul. Uite la ce vreau eu să ajung — ei, la felul în care se fac depozitele de minereu, ştii, aşa ca o pildă. Acum, după cîte-am priceput eu, vîna care conţine argint este făcută sandviş între feliile de granit şi aleargă lipită cu pămîntul, ţinîndu-se de el ca un trotuar. Ei bine, ia, de pildă, un filon de patruzeci de picioare grosime, sau optzeci, tot aia e, sau chiar o sută; să zicem că cobori în josul lui cu un puţ, drept în jos, ştii — sau cu ceea ce numiţi voi „o înclinare”; poate coborî cinci sute de picioare, sau poate că nu cobori decît două sute, în orice caz cobori, şi filonul ăsta se subţiază într-una, cînd o felie se apropie, poţi spune — adică atunci cînd într-adevăr se apropie — ceea ce desigur că filoanele nu fac întotdeauna, mai ales în cazurile cînd formaţia lor e de atare natură încît sînt mai depărtate decît ar fi făcut-o altcumva, fapt de care geologul nu a izbutit să-şi dea seama, deşi toate datele acestei ştiinţe converg spre a dovedi că, în împrejurări identice, ar fi aşa dacă n-ar fi altminterea, sau cu siguranţă că n-ar fi dacă ar fi, şi-atunci fireşte că sînt. Nu crezi că aşa stau lucrurile?

Mi-am zis: „Vezi, ştiam eu bine ce are să iasă — cocktailul acela cu whisky mi-a făcut figura, de înţeleg acum buştean”.

Şi pe urmă am spus cu glas tare:

— Eu — eu — adică-ă, dacă nu te superi, n-ai vrea — n-ai vrea să mai spui o dată? Ar trebui...

— A, desigur, desigur! Vezi că nu sînt învăţat cu subiectul ăsta şi poate că nu expun situaţia cu limpezime, însă eu...

— Nu, nu, nu, nu, ai înfăţişat-o de ajuns de simplu,

dar cocktailul m-a cam buimăcit o leacă. Însă voi — nu, zău, mă pricep serios la chestiile astea; dar am să prind clenciul cu mult mai bine dacă ai lua-o de la capăt — şi de data asta am să iau mai bine aminte.

— Păi, uite cam încotro băteam... începu el din nou.

(În acest moment, deveni mai înfiorător de impresionant ca oricînd şi sublinie fiecare punct în parte, socotindu-l pe degete.)

— Vîna asta, sau zăcămîntul, sau filonul, sau cum naiba vrei să-i spui, merge între două straturi de granit, întocmai ca un sandviş. Foarte bine. Acum, închipuie-ţi că cobori în josul ei, să zicem o mie de picioare sau poate o mie două sute (în realitate n-are importanţă), înainte de curent, şi pe urmă începi cu curenţii tăi — unele de-a curmezişul filonului, altele de-a lungul lui, unde sulfuraţia — cred că aşa se spune, deşi de ce anume s-ar cuveni să se spună, ţinînd seama că, pe cîte pricep eu, principalul venit al unui miner nu constă în asta, după cum îşi închipuie unii, ci în ceea ce nu poate fi păstrat cu succes, pe cînd acelaşi lucru n-ar trebui să continue cîtă vreme o parte şi o parcelă din acelaşi minereu nu sînt încredinţate vreunuia din ei, fie şi în sensul la care ne referim; din care pricină, în împrejurări deosebite, cei mai lipsiţi de experienţă dintre noi nu ar putea să-i dea de urmă dacă ar fi, sau ar putea să-l treacă cu vederea dacă s-ar găsi, sau să dispreţuiască pînă şi gîndul la aşa ceva, chiar de-ar fi pe pipăite dovedit ca atare. N-am dreptate?

Am spus, cu durere în suflet:

— Mi-e ruşine de mine, Mr. Ward. Ştiu că s-ar cuveni să te înţeleg perfect, dar vezi că ticălosul ăsta de cocktail cu whisky mi s-a suit la cap şi-acum nu pot pricepe nici măcar cea mai simplă propoziţiune. Ţi-am spus eu că aşa are să se-ntîmple.

— A, nu face nimic, nu face nimic; vina e a mea, fără îndoială — deşi mi s-a părut într-adevăr de ajuns de limpede ca să...

— Nu mai spune nici o vorbă! Limpede! Păi sigur, ai înfăţişat lucrurile limpede ca lumina soarelui — şi asta pentru oricine, numai pentru un idiot dezgustător, nu — dar blestematul de cocktail mi-a făcut-o.

— Nu, haide, nu mai spune aşa. Am s-o iau iar de la capăt şi...

— Las-o acum — pentru numele lui Dumnezeu, las-o baltă, fiindcă îţi spun că-s tehui de cap şi nu cred c-aş putea înţelege nici cel mai mic fleac despre care m-ar întreba cineva.

— Nu, nu te teme degeaba. De data asta, am să expun lucrurile simplu ca bună ziua, încît fără să vrei şi tot ai să le dai de rost. Avem să începem cu începutul începutului. (Rezemîndu-se de masă pînă la jumătatea ei, cu o expresie de impresionantă hotărîre, întipărită pe fiecare trăsătură şi cu degetele gata să ţină seamă de fiecare punct enumerat — iar eu, aplecat peste masă, stăpînit de un înfiorat interes, hotărît să înţeleg sau să pier.) Ştii, vîna, filonul, materia care cuprinde metalul, prin aceasta cuprinde mediul între toate celelalte forţe — fie că provin din surse prezente sau îndepărtate, sau cele din urmă împotriva celor dintîi sau toate, sau şi unele şi altele, sau ajungînd la un compromis între diferenţele relative care există în raza de unde culminează diferitele grade de similaritate la care...

Zisei:

— Ah, dă-l naibii de cap de lemn, nu mai e bun, de nimic! N-are rost să mai încerci — nu înţeleg nimic. Cu cît înşiri lucrurile mai simplu, cu atît mi-e mai greu să le pătrund miezul.

Auzii un zgomot suspect în spatele meu şi mă în torsei la timp ca să-l văd pe Kingston, ascunzîndu-se pe după un ziar, cutremurat de un straşnic hohot de rîs. M-am uitat iar la Ward — lepădase solemnitatea-i fioroasă şi rîdea şi el. Atunci am văzut că fusesem tras pe sfoară, că fusesem victima unei înşelătorii, fiindcă mi se înşiraseră fraze care păreau alcătuite cu rost, dar nu însemnau absolut nimic. Artemus Ward

era unul din cei mai cumsecade oameni din lume şi unul din cei mai uşor de apropiat. S-a spus că nu avea o conversaţie curgătoare, dar eu sînt de altă părere — gîndindu-mă la păţania de mai sus.

FRAŢII SIAMEZI

Nu vreau să scriu numai despre „obiceiurile” personale ale acestor stranii făpturi, ci şi despre unele amănunte curioase, de tot soiul, privitoare la ei, amănunte care, aparţinînd vieţii lor particulare, n-au văzut niciodată lumina tiparului. Cunoscîndu-i în mod intim pe gemeni, mă simt cît ss poate de calificat pentru sarcina pe care am luat-o asupra mea.

Fraţii siamezi sînt duioşi şi iubitori din fire şi s-au ţinut strîns unul de altul cu neobişnuită fidelitate, de-a lungul unei vieţi îndelungate şi frămîntate. Încă de pe cînd erau copii, erau tovarăşi nedespărţiţi şi s-a observat că totdeauna păreau a prefera societatea lor reciprocă, mai curînd decit pe a oricărei alte persoane. Aproape întotdeauna s-au jucat împreună şi mama lor era atît de obişnuită cu această particularitate, încît de cîte ori se întîmpla să se piardă amîndoi, de obicei îl căuta numai pe unul din ei, sigură că, dacă îl va găsi pe cel căutat, îl va descoperi şi pe fratele lui, undeva, în vecinătatea sa nemijlocită. Şi totuşi, aceste făpturi erau ignorante şi analfabete — nu numai vlăstare de barbari, ci ei înşişi barbari, necunoscînd luminile filozofiei şi ale ştiinţei. Ce dojană usturătoare constituie acest fapt pentru mult lăudata noastră civilizaţie, cu ciorăvăielile, încăierările şi despărţirile

ei între fraţi!

Ca adulţi, gemenii nu au trăit totdeauna într-o înţelegere desăvîrşită; totuşi, întotdeauna a existat între ei o legătură care îi făcea să nu dorească să se despartă şi să locuiască deosebit. În genere, au stat chiar în aceeaşi casă şi se crede chiar că niciodată — din ziua naşterii — nu au izbutit să doarmă altfel decît împreună. Cît de vădit este că aceste deprinderi de o viaţă întreagă devin pentru noi o a doua natură! Gemenii se duc totdeauna la culcare la aceeaşi oră; însă Chang se scoală de obicei cam cu un ceas înaintea fratelui său. Conform unei înţelegeri stabilite între ei, Chang face toată treaba prin casă, iar Eng aleargă după toate cumpărăturile. Aceasta fiindcă lui Eng îi place să iasă la aer, pe cînd obiceiurile lui Chang sînt sedentare. În orice caz, Chang merge totdeauna cu el. Eng este baptist, iar Chang este catolic; totuşi, ca să-i facă plăcere fratelui său, Chang a consimţit să fie botezat o dată cu Eng, cu condiţia ca botezul să „nu conteze”. În timpul războiului de secesiune, au fost partizani înfocaţi în tabere potrivnice şi amîndoi au luptat vitejeşte pînă la capătul marii ciocniri — Eng de partea Uniunii şi Chang de partea Confederaţilor. S-au luat reciproc prizonieri la Şapte Stejari, însă dovada capturării era atît de greu de stabilit în favoarea vreunuia dintre ei, încît a fost nevoie să se adune un tribunal pe armată, pentru a hotărî care din ei era în mod legal capturatorul şi care captivul. Multă vreme, tribunalul nu a putut să cadă de acord; dar stînjenitoarea problemă a fost în cele din urmă rezolvată, căzîndu-se de acord să fie consideraţi amîndoi prizonieri şi apoi să fie schimbaţi între ei. O dată, Chang a fost încarcerat pentru nesupunere la ordine şi pedepsit cu zece zile de închisoare, iar Eng, în ciuda tuturor argumentelor, a simţit de datoria lui să împărtăşească cu el pedeapsa, deşi el era cu totul nevinovat; de aceea, pentru a se cruţa suferinţa celui fără vină, superiorii au fost nevoiţi să-i scoată pe amîndoi de sub pază — ceea ce este o dreaptă răsplată a credinţei.

În altă împrejurare, fraţii s-au poticnit de ceva şi Chang l-a dat jos pe Eng şi pe urmă l-a călcat în picioare şi a căzut peste el, drept care s-au luat la bătaie şi au început să se lovească şi să-şi scoată ochii fără milă. Cei de faţă au sărit şi au încercat să-i despartă, dar nu au putut, aşa că i-au lăsat să se bată pînă la capăt. În cele din urmă, amîndoi au fost scoşi din luptă şi duşi la spital, pe aceeaşi targă.

Vechiul lor obicei de a merge totdeauna împreună a avut părţile lui proaste cînd au ajuns la vîrsta bărbăţiei şi s-au apucat a face curte. S-au îndrăgostit amîndoi de aceeaşi fată. Fiecare căuta să-i fure fetei întîlniri în taină, însă la momentul critic, totdeauna se ivea şi celălalt. Treptat, Eng văzu cu desperare că Chang cucerise inima fetei şi din ziua aceea a trebuit să îndure chinul de a fi martor la toate giugiulelile şi gîngurelile lor. Cu o mărinimie care îi face nespusă cinste, s-a plecat însă în faţa soartei sale, s-a stăpînit şi a încurajat o stare de lucruri care era cît pe-aci să frîngă corzile duioasei sale inimi. Stătea în fiecare seară, de la şapte pînă la două noaptea, ascultînd neroziile drăgăstoase ale celor doi iubiţi şi la ploaia a sute de sărutări — el, care şi-ar fi dat şi mina dreaptă pentru hatîrul de a împărtăşi un singur sărut. Dar sta acolo răbdător, şi aştepta, şi privea, şi căsca, şi se întindea, dornic să vină o dată ora două. Ba făcea şi plimbări lungi cu cei doi îndrăgostiţi, în serile cu lună — uneori străbătînd pînă la zece mile, cu toate că suferea de reumatism. E fumător inveterat; dar în aceste împrejurări nu putea să fumeze, fiindcă tînăra domnişoară nu putea suferi mirosul de tutun. Eng dorea din toată inima să-i vadă odată căsătoriţi şi să sfîrşească cu treaba aceasta, dar, deşi Chang punea mereu întrebarea decisivă, tînăra nu putea găsi destul curaj ca să-i răspundă cînd era şi Eng de faţă. Totuşi, o dată, după ce au mers vreo şaisprezece mile şi au stat împreună aproape pînă în zori, Eng a adormit buştean, de sfîrşeală şi atunci întrebarea a fost pusă şi i s-a dat răspunsul. Cei doi îndrăgostiţi s-au căsătorit. Toţi cei care cunoşteau faptele l-au aplaudat pe nobilul cumnat. Fidelitatea lui nestrămutată a consti-

tuit, subiectul de discuţie al tuturora. A stat alături de ei în tot timpul îndelungatei şi arzătoarei logodne şi cînd în cele din urmă, s-au luat, el şi-a înălţat mîinile deasupra capetelor lor, a spus deosebit de convins: „Domnul să vă binecuvînteze, feţii mei, nu vă voi părăsi niciodată!” — şi s-a ţinut de cuvînt. O astfel de credinţă este cu totul rară pe acest pămînt locuit de oameni cu inimă de piatră.

Pe nesimţite, Eng se îndrăgosti de sora cumnatei sale şi se însură cu ea, şi din ziua aceea au trăit cu toţii laolaltă zi şi noapte, într-o frăţie nespusă, care e mişcătoare şi frumoasă de privit şi este o usturătoare mustrare adusă mult lăudatei noastre civilizaţii.

Simpatia ce există între aceşti doi fraţi este atît de strînsă şi de subtilă, încît simţămintele, impulsurile, emoţiile unuia sînt resimţite pe loc şi de celălalt. Cînd e bolnav unul, e bolnav şi celălalt; cînd unul simte o durere, o simte şi celălalt; cînd unul e mîniat, ia foc şi celălalt. Am văzut mai sus cu ce fericită uşurinţă s-au îndrăgostit amîndoi de aceeaşi fată. Acum, din principiu, Chang se opune cu străşnicie oricărei forme de necumpătare. Cu Eng însă treaba e pe dos; fiindcă, în timp ce simţămintele şi emoţiile acestor doi oameni sînt atît de strîns împletite, facultăţile lor mintale sînt neîncătuşate şi *gîndurile* lor libere. Chang e înscris la Bunii Templieri şi îi sprijină cu entuziasm şi munceşte cu sîrg pentru orice reforme în folosul temperanţei. Dar, spre amara lui deznădejde, din cînd în cînd Eng se îmbată şi, fireşte, aceasta îl face pe Chang să fie şi el beat. Acest fapt nefericit a fost o mare durere pentru Chang, căci aproape că spulberă strădania sa în domeniu-i preferat de activitate. De cum se iveşte prilejul de a fi în fruntea unei mari demonstraţii a Ligii Temperanţei, Eng răsare alături de el, cronometric şi beat turtă; şi totuşi nu se află într-un hal mai înfiorător şi mai deznădăjduit decît fratele său care n-a gustat nici un pic de băutură. Aşa că amîndoi încep să zbiere şi să chiuie şi să arunce cu noroi şi cărămizi în Bunii Templieri; şi nici vorbă că rup rîndurile procesiunii. Ar fi o vădită greşeală să-l pedepseşti pe Chang pentru faptele lui Eng; prin

urmare, Bunii Templieri rabdă această supărătoare situaţie şi suferă în tăcere şi cu inima mîhnită. Au cercetat oficial şi îndeaproape chestiunea şi l-au găsit pe Chang nevinovat, i-au luat pe cei doi fraţi şi l-au umplut pe Chang cu apă caldă şi cu zahăr şi pe Eng cu whisky, şi după douăzeci şi cinci de minute n-a mai fost cu putinţă să spună care din ei era mai beat. Amîndoi erau beţi turtă şi, după cum duhneau, se vedea că erau îmbătaţi cu punciuri cu whisky fierbinte. Totuşi, tot timpul principiile morale ale lui Chang erau neîntinate şi conştiinţa sa curată; astfel că toţi oamenii drepţi au fost nevoiţi a recunoaşte că nu era beat moralmente, ci numai fiziceşte. După toate principiile de dreptate şi după toate dovezile morale, omul era straşnic de cumpătat şi de aceea prietenilor săi li se strîngea şi mai mult inima cînd îl vedeau cum dă mîna cu o pompă şi încearcă să-şi întoarcă ceasul cu cheia de la usă.

În aceste solemne avertismente există o morală, sau cel puţin un avertisment în aceste morale solemne, sau şi una şi alta. N-are a face, într-un fel este. Să luăm seama la acestea şi să tragem cuvenitele foloase de pe urma lor.

Aş mai putea spune lucruri de natură instructivă despre aceste fiinţe, dar sînt de ajuns cele ce-am scris.

Deoarece am uitat să menţionez mai înainte amănuntul acesta, amintesc acum, în încheiere, că vîrstele Fraţilor Siamezi sînt respectiv cincizeci şi unu şi cincizeci şi trei de ani.

UNIREA — BINE SAU RĂU?

Pot să vă asigur, doamnelor şi domnilor, că Nevada fovea ziare foarte vioaie, în zilele acelea.

Marele meu rival printre reporteri era Boggs de la *Unirea,* un reporter excelent.

O dată la trei-patru luni se cam îmbăta, dar, în genere, obişnuia să bea cu măsură şi prudenţă, deşi totdeauna era gata să-şi ude niţeluş gîtlejul împreună cu concurenţa.

Avea un singur avantaj asupra mea: putea să capete darea de seamă lunară a şcolii, iar eu nu, fiindcă directorul scolii nu putea să sufere foaia mea — *Iniţiativa.*

Într-o noapte cu ninsoare, cînd trebuia să predau ziarului darea deseamă, am plecat întristat de acasă, gîndindu-mă cum am să pun mîna pe document.

Deodată, la cîţiva paşi în susul unei străzi pustii, am dat peste Boggs şi l-am întrebat unde se duce.

— Mă duc după darea de seamă a şcolii.

— Merg cu tine.

— Nu, dom'le, te scutesc şi-ţi dau cale liberă.

— Cum crezi.

Un băiat de la o cîrciumă trecu pe lîngă noi, ducînd un urcior de punch fierbinte, şi Boggs adulmecă cu poftă dîra de mireasmă pe care o lăsa.

Privi cu drag după băiat şi îl văzu cum începea să urce scările localului ziarului *Iniţiativa.*

Zisei:

— Aş vrea să mă ajuţi ca sa capăt povestea aceea cu şcoala, dar dacă tot nu poţi, trebuie să alerg pînă sus, la biroul *Unirii*, să văd dacă nu pot face rost de un şpalt după ce se va culege, deşi nu prea îmi închipui că are să se poată. Noapte bună.

— Stai o clipă. Nu m-aş supăra să iau darea de seamă şi să stau cîtva timp la taifas cu băieţii pînă îl copiezi, dacă vrei să treci pe la director cu mine.

— Acum vorbeşti omeneşte. Haidem.

Ne-am croit drum prin zăpadă pînă la o depărtare de vreo două case, am luat darea de seamă — care era scurtă — şi am copiat-o repede, în biroul redacţiei noastre.

Între timp, Boggs se servea singur cu punch.

I-am înapoiat manuscrisul şi am plecat să facem un reportaj.

La patru dimineaţa, cînd se trăgea ziarul şi organizam un concert de destindere, ca de obicei — fiindcă unii tipografi erau buni cîntăreţi din gură şi alţii cîntau bine din ghitară şi din grozăvia aceea zisă acordeon — stăpînul ziarului *Unirea* se ivi şi întrebă dacă auzise cineva de Boggs şi de darea de seamă a şcolii.

I-am expus cazul şi am ieşit cu toţii ca să-l ajutăm să găsească pe vinovat.

L-am aflat într-o cîrciumă, stînd la o masă cu un felinar vechi de tinichea într-o mînă şi cu raportul şcolar în cealaltă, cuvîntînd unei cete de mineri „făcuţi” despre nedreptatea ce se săvîrşea risipind banii statului pe învăţămînt, „cînd sute şi sute de oameni cinstiţi, care muncesc din greu, jinduiesc după whisky”.

Ceasuri în şir luase parte la un chef pe cinste în tovărăşia oamenilor aceia.

L-am luat pe sus de-acolo şi l-am dus la culcare.

Desigur că în *Unirea* nu a apărut nici o dare de seamă şcolară. Boggs m-a făcut pe mine răspunzător, deşi eram nevinovat şi nu avusesem nici o intenţie sau dorinţă de a pune la cale lipsa raportului din ziarul lui şi mi-a părut la fel de rău ca şi altora că s-a

întîmplat aşa. Am rămas însă buni prieteni ca mai înainte.

În ziua cind trebuia să se ţină următorul raport al şcolii, tocmai atunci stăpinul minei Tennessee ne-a făcut rost de o cabrioletă şi ne-a rugat să venim acolo spre a scrie ceva despre mină — o cerere foarte obişnuită şi pe care o împlineam întotdeauna bucuros, cînd ni se dădea cabrioleta, căci, ca toată lumea, eram dornici de o excursie de plăcere.

„Mina” era numai o gaură în pămînt, adîncă de vreo nouăzeci de picioare, şi nu aveai alt mijloc de a coborî înăuntru decît să te ţii de o frînghie şi să fii lăsat în jos cu un scripete.

Muncitorii tocmai plecaseră pe undeva să prînzească.

Nu eram de ajuns de puternic ca să învîrtesc eu de scripete şi să-l las jos pe Boggs, mătăhălos cum era; aşa că am luat în dinţi o lumînare neaprinsă, am făcut dintr-un capăt al frînghiei un ochi pentru picior, l-am implorat pe Boggs să nu adoarmă sau să lase scripetele să-i scape din mînă, şi pe urmă m-am lăsat în jos.

Am ajuns în fundul minei plin de noroi şi învineţit pînă la coate, dar teafăr.

Am aprins lumînarea, am cercetat stînca, am ales cîteva mostre şi i-am strigat lui Boggs să învîrtească scripetele.

N-am primit însă nici un răspuns.

Îndată însă, acolo, sus, departe de tot, în rotocolul de lumină de la gura puiului, a răsărit un cap şi un glas s-a auzit pînă în fundul minei:

— Te-ai aşezat cum trebuie?

— M-am aşezat. Trage frînghia.

— Stai ca lumea?

— Stau perfect.

— Ai putea să mai aştepţi puţin?

— Sigur că da. N-am nici o grabă.

— Bine — atunci, la revedere.

— Ce? Unde te duci?

— După raportul şcolii!

Şi dus a fost.

Am rămas acolo un ceas şi i-am cam minunat pe muncitori cind au tras scripetele şi au găsit atîrnat de frînghie, în locul unei găleţi cu bucăţi de stîncă, un om.

M-am mai dus şi acasă pe jos — cale de cinci mile — urcînd colina.

În dimineaţa următoare, ziarul nostru a apărut fără darea de seamă a şcolii, dar în schimb *Unirea* a avut-o în coloanele ei.

POŞTA REDACŢIEI

„Statistician Moral” — Nu am nevoie de nici una din statisticile dumitale. Am luat tot vraful şi mi-am aprins pipa cu el. Nu pot suferi soiul de oameni din care faci parte. Totdeauna pui în cifre cît este de vătămată sănătatea omului, şi cît este de atins intelectul său, şi cît de mulţi dolari şi cenţi prăpădeşte el în cursul a nouăzeci şi doi de ani de practicare a viciului fatal: fumatul; şi cu viciul la fel de fatal de a bea cafea, şi de a juca din cînd în cînd biliard, şi de a bea un pahar cu vin la masă etc., etc., etc. Şi socoteşti într-una cîte femei au murit arse de pe urma primejdioasei mode de a purta rochii cu prea multe volănaşe etc., etc., etc. Niciodată nu vezi decît latura urîtă a lucrurilor. Eşti orb faţă de faptul că majoritatea bătrînilor din America fumează şi beau cafea, deşi — după teoria dumitale — ar fi trebuit să moară de tineri, şi că o seamă de bătrîni englezi foarte zdraveni, beau vin şi rămîn în viaţă, iar burduhănoşii olandezi beau şi fumează şi la bătrîneţe după pofta inimii şi totuşi îmbătrînesc şi se îngraşă mereu. Şi niciodată nu cauţi să afli cîtă mîngîiere palpabilă, cîtă destindere şi bucurie simte un om în cursul vieţii de pe urma fumatului (ceea ce valorează de zece ori mai mult decît banii pe care i-ar economisi dacă s-ar lăsa de fumat), nici nu socoteşti teribila cantitate de fericire

pierdută în cursul unei vieţi de soiul dumitale de oameni, care *nu* fumează. Fireşte că poţi pune bani deoparte, neîngăduindu-ţi timp de cincizeci de ani toate aceste mici bucurii vicioase; dar atunci, ce mai poţi face cu banii? La ce-i poţi folosi? Banii nu-ţi pot mîntui sufleţelul. Singurul folos ce-ţi pot aduce banii este acela de a-ţi asigura confortul şi bucuria în viaţa aceasta; prin urmare, de vreme ce eşti duşmanul confortului şi al bucuriei, la ce să mai strîngi avere? N-are să-ţi meargă dacă îmi spui că îi poţi folosi în scopuri mai bune, îndestulîndu-ţi masa şi făcînd pomeni şi sprijinind asociaţii religioase, fiindcă ştii singur că oamenii ca dumneata, care nu au nici măcar vicii, nu dăruiesc niciodată măcar un cent şi că vă mîncaţi atîta de sub unghie, încît sînteţi totdeauna sfrijiti şi lihniţi. Şi nu îndrăzniţi niciodată să rîdeţi în timpul zilei, de teamă ca vreun biet nenorocit — văzîndu-vă bine dispuşi — să nu încerce, să vă ceară cu împrumut un dolar; iar în biserică staţi totdeauna în genunchi, cu ochii în jos, cînd se trece cu cutia milelor; şi niciodată nu declaraţi agenţilor fiscali toate veniturile. Ştii prea bine şi dumneata toate astea, nu-i aşa? Bine, dar atunci de ce vă chinuiţi zilele voastre amărîte, ca să ajungeţi la bătrîneţi ofilite şi anevoiase? De ce să mai agoniseşti bani cu totul nefolositori? Într-un cuvînt, de ce nu te duci undeva să mori şi să nu mai încerci a amăgi oamenii ca să se facă la fel de făţarnici şi de nesuferiţi ca şi voi, prin neincetatele şi urîcioasele voastre „statistici morale”? Desigur, nici eu nu laud risipa şi nu mă lăfăiesc în ea — dar nu am nici o fărîmă de încredere într-un om care nu are de răscumpărat nici un fel de vicii mărunte, aşa că nici nu vreau să mai aud de dumneata. Cred că eşti una şi aceeaşi persoană cu omul care săptămîna trecută mi-a citit o pologhie lungă despre viciul înjositor de a fuma trabucuri şi-apoi te-ai întors şi, în lipsa mea, cu

mănuşile dumitale ruşinoase, speciale împotriva focului, mi-ai cărat frumoasa sobă din salon.

„Simon Wheeler” — *Sonora* — Chiar acum mi-au căzut în mînă următoarele observaţii, atît de simple şi mişcătoare, însoţite de un poem — sosite din bogata regiune auriferă Sonora:

Domnului Mark Twain. Pastorul de mai jos, pe care l-am pus în poezia cu titlul *Făcea tot ce putea*, era unul din cele mai neprihănite suflete ce s-a pomenit vreodată şi nu-i om care să-l fi cunoscut şi să nu fi simţit în inima lui bucurie cînd bietul ins s-a cărat de aici şi s-a înapoiat învîrtindu-se în „State”. Se pripăşise pe-acilea de pe la început şi era cel mai îndemînatic om pe care l-am văzut în viaţa mea la pus laba pe orice-i pica — cel puţin asta-i părerea mea. Ce voios era, un băiat de viaţa şi nu sta niciodată locului, parcă-l mînca ceva. Nimeni nu poa’ să spună că l-a văzut vreodată făcînd ceva doar pe juma’. Darul lui era să ţină predici da’ nu era el omul care să se dea înapoi de la niscaiva învîrteli, dacă meseria nu-l procopsea! Nu — stimabile domn — nu rămînea dumnealui cu braţele încrucişate. Alerga cu limba scoasă după orice pleaşcă... Ultima lui ispravă a fost să-şi pună tot teancul pe „regi-cu” (socotind să-i intre, da’ nici pomeneală) cînd era „cartea” contra lui, şi nici vorbă, pricepi şi mătăluţă, că s-a ars. Aşa că a rămas mofluz, cum s-ar zice, şi a spălat putina. A întins-o voios spre casă, da’ fără nici-o para chioară. L-am fost cunoscut pe omul ăsta talantat în Arkansau, şi de-aţi vrea să tipăriţi acest umilit prinos la iscusinţa lui strălucită mult îl veţi în datora pe ne fericitul lui pretin.

FĂCEA TOT CE PUTEA

De era-o mină de săpat
Cu zel el începea;
În cor de era de cîntat, —
Făcea tot ce putea.

De era muncă, hop şi el,
De fel nu s-odihnea
Sau soţ-ori-făr’ de — iar la fel,
Făcea tot ce putea.

De predica pe miza lui,
Din est în vest mergea,
Din nord spre sud — în cald şi ger —
Făcea tot ce putea.

Pe-un păcătos îl dobora (în Hades)[1]
Cu-n pumn îl năucea;
Apoi lua cartea de rugăciuni, valsa,
Făcea tot ce putea.

Omul cînta, urla şi se ruga,
Dansa şi bea, glumea,
Minţea, fura — toate la fel —
Făcea tot ce putea.

Orice era gata să facă,
Cu zel se apuca,
Şi orişice contract avea,
Făcea tot ce putea”.

Într-adevăr, omul aeesta era înzestrat cu „sinzaţionaleapucături” şi este o fericire pentru mine să îmbălsămez amintirea strălucirii lor în aceste coloane. Dacă nu s-ar întîmpla ca, anul acesta, recolta poetică să fie neobişnuit de mare şi atît de coaptă şi răscoaptă în California, te-aş încuraja s-o ţii mai departe cu scrisul, domnule Simon Wheeler; însă, aşa cum stau lucrurile, s-ar putea să fie prea mare risc pentru dumneata —ca să înfrunţi o concurenţă aşa de puternică.

„Cerşetor de profesie” — Nu, nu eşti obligat să iei la paritate bancnotele verzi.

„Melton Mowbray[2]“ *DutchFlat.* — Acest corespondent trimite o groază de poezele şi spune că la

---

[1] Aci mi-am îngăduit o mică libertate cu manuscrisul original. „Hades" nu cade aşa de bine ca ritm, ca şi celălalt cuvînt de o silabă, dar sună mai frumos (n. a.).
[2] Această glumă, publicată într-un ziar din San Francisco, a fost luată în serios de ziarele de provincie, unde au apărut numeroase şi vehemente proteste împotriva autorului şi a redactorului, care nu ştiuseră că rîndurile incriminate erau „scrise de Byron" (n. a).

Dutch Fiat au fost apreciate ca foarte bune. Dau o mostră cu versurile:

> Asirienii năvălind ca lupul peste oi,
> Cu cohorte sclipind de aur şi purpuri,
> Cu şiraguri de lăncii ca stelele pe mări,
> Cînd albastrul val ajunge-n Galileia.

Aşa! Asta-i de ajuns. Dacă pentru Dutch Flat poate să fie o poezie foarte bună, pentru metropolă însă nu merge. Este prea plată şi plîngăreaţă; sună ca laptele covăsit curgînd dintr-un urcior. Ar trebui să dai oamenilor ceva însufleţit — ceva cam ca „Johnny vine glonţ acasă”. În orice caz, mai fă exerciţii şi poate că ai să reuşeşti. Ai o scînteie de geniu, care deocamdată este înecată în prea multe smiorcăieli,

„Cîntăreţ, amator de serenade” — Da, îţi voi da cîteva sfaturi, şi chiar cu mare plăcere. Trăiesc într-un cartier bine aprovizionat cu tinere domnişoare şi prin urmare sînt cumplit de simţitor în privinţa serenadelor. Uneori, chiar sufăr. În primul rînd, fă bine şi îţi acordează totdeauna instrumentele, înainte de a ajunge la trei sute de paşi de destinaţie. Asta îţi va îngădui să-ţi iei prin surprindere adoratele; într-adevăr, le va face o surpriză plăcută, atrăgîndu-le numaidecît atenţia asupra muzicii dumitale. Va uimi de asemeni pisicile şi cîinii, făcîndu-i să-şi piardă prezenţa de spirit, astfel că — dacă te grăbeşti — poţi termina treaba înainte ca ei să-şi vină în fire şi să te întrerupă. Pe deasupra, nu este nimic atrăgător în sunetele produse de acordarea unei grămezi de ghitare şi viori melancolice şi apoi o asemenea treabă nu pare de loc demnă de o ceată de tineri zdraveni, sentimentali şi răpiţi de dragoste. În al doilea rînd, drege-ţi-vă gîtlejurile şi tuşiţi toată tusea necesară, înainte de a ajunge pe cîmpul de luptă. Am cunoscut o tînără domnişoară care a sărit din somn ca arsă din pricina unor asemenea tuse şi strănuturi, atît de neaşteptate, încît biata fată şi-a închipuit că îi fusese împresurată casa de pacienţii spitalului învecinat. Crezi că după asta

muzica a mai putut să o fericească? În al treilea rînd, nu sta chiar în poartă ca să zbieri, ci du-te în mijlocul străzii sau, şi mai bine, pe trotuarul celălalt. Depărtarea dăruieşte vrajă sunetelor. Dacă ai avut grijă să-i dai mai dinainte a înţelege că i se va face o serenadă, fata se va dumeri pe loc cui îi este adresată muzica, şi aşa, ocupînd o poziţie neutră în mijlocul străzii, poate că toţi vecinii din jur vor subscrie acţiuni la serenada dumitale şi te vor invita să ciocneşti un pahar de vin cu ei. În al patrulea rînd, nu cînta o operă de la un cap la altul; o singură bucată o mult prea de ajuns. În al cincilea rînd, să nu cînţi cumva *Lilly Dale*. Adînca mulţumire, pe care cei mai mulţi dintre noi o resimt, cugetînd că fata despre care vorbeşte cîntecul a murit de-a binelea, este mereu stricată de reînvierea lugubrului bocet, de către oameni de teapa dumitale. În al şaselea rînd, nu-l lăsa pe tenorul dumitale, care mai mult urlă decît cîntă, să urce cu o octavă mai sus decît tot restul corului şi să rămînă atîrnat acolo, făcînd să scrîşnească din dinţi pe locatarii caselor înşiruite pînă la patru răspîntii şi, mai presus de orice, nu-l lăsa să cînte un solo. Probabil că nimic pe lume nu sugerează mai bine mulţumirea senină şi fericirea desăvîrşită, decît priveliştea unui viţel care mestecă o cîrpă de vase — dar lucrul care se apropie cel mai mult de asta este piţigăiatul tenor al dumitale, stînd deoparte, într-o poză leşinată, cu capul răsturnat pe spate şi zgîindu-se la lună, în timp ce ciripeşte deznădăjduitul solo. Te rog să nu treci cu prea multă uşurinţă peste aceste chestiuni, dragă prietene, ci să le cîntăreşti cu toată seriozitatea cuvenită. În al şaptelea rînd, după ce aţi stîrnit toate găinile şi toţi cîinii şi motanii din vecinătate şi i-aţi aţîţat la o frenezie de croncănituri, cotcodăceli, mieunături şi schelălăieli, luaţi-vă la spinare instrumentele fioroase şi căraţi-vă acasă. În al optulea rînd, de îndată ce începeţi, vîră-i tenorului un căluş în gură; altfel, din cînd în cînd, are să dea drumul la zbieret, ca să vestească lumea că se află şi el pe-acolo. Se ştie prea bine că tenorul dumitale

amator este cea mai îngimfată din toate făpturile Domnului. În al zecelea rînd, lasă-te păgubaş cu serenadele; este un obicei ticălos, nenorocit şi subversiv, un adevărat blestem pentru toate sufletele obosite, dornice să doarmă şi să se odihnească.

„St. Clair Higgins” — *Los Angeles.*

„Viata mea e un dezastru! Am iubit cu patimă, am adorat nebuneşte, iar aleasa inimii mele s-a răcit şi îi dăruieşte altuia afecţiunea ei. Ce mă sfătuiţi să fac?

Să-ţi îndrepţi şi dumneata afecţiunea asupra alteia — sau a mai multora, dacă se găsesc destule cărora să le dai tîrcoale. De asemeni, caută cu tot dinadinsul să o faci nefericită pe fosta dumitale adorată. Romanele răspîndesc absurda idee că cu cît fata e mai fericită cu un alt bărbat, cu atît mai fericit se simte fostul iubit pe care l-a respins. Nu te lăsa amăgit de asemenea nerozii. Cu cît va găsi fata mai multe motive să-i pară rău că nu s-a măritat cu dumneata, cu atît te vei simţi mai încîntat. Nu este poetic, dar este o învăţătură grozav de sănătoasă.

„Arithmeticus” — *Virginia, Nevada.*

„Dacă unei ghiulele de tun îi trebuie 3 1/3 secunde ca să străbată patru mile, şi 3 3/3 secunde ca să străbată următoarele patru, şi 3 5/8 ca să străbată celelalte patru următoare şi dacă viteza urmează să scadă, în aceeaşi proporţie, cît timp îi va trebui ca să facă o mie cinci sute de milioane de mile?”

Habar n-am.

„Studios ambiţios” — *Oakland*. Da; ai dreptate — America n-a fost descoperită de Alexander Selkirk.

„Îndrăgostit respins”.

„Am iubit-o şi o mai iubesc încă pe frumoasa Edwitha Howard şi aveam de gînd să mă însor cu ea. Totuşi, în timpul unei trecătoare absenţe de-a mea la Benicia, săptămîna trecută,

vai! s-a măritat cu Jones. Oare e drept ca fericirea-mi să fie nimicită pe viaţă? Nu mai există nici un mijloc de a îndrepta situaţia?”

Desigur că există. Toate legile, scrise şi nescrise, sînt de partea dumitale. *Intenţia* şi nu *actul* constituie crima — cu alte cuvinte, constituie *fapta*. Dacă-i spui celui mai intim prieten *prostule, intenţionînd* să-l insulţi, *e* o insultă; dar dacă i-o spui în glumă şi fără gînd să-l insulţi, *nu e* o insultă. Dacă descarci *accidental* un pistol şi ucizi un om, poţi să te plimbi liber, fiindcă n-ai săvîrşit nici o crimă; dar dacă încerci să ucizi un om şi *intenţionezi* în mod vădit să-l ucizi, însă dai greş, legea totuşi consideră că *intenţia* constituie crima şi eşti vinovat de asasinat. *Ergo*, dacă te-ai fi căsătorit cu Edwitha *accidental* şi fără să *intenţionezi* în mod real să te însori, n-ai fi fost de loc căsătorit cu-adevărat cu ea acuma, fiindcă *actul* cununiei nu poate fi complet fără *intenţie.* Şi *ergo,* strict în spiritul legii, deoarece în mod deliberat *intenţionai* să te însori cu Edwitha şi nu te-ai însurat, totuşi eşti căsătorit cu ea — deoarece, după cum am spus mai înainte *intenţia* constituie crima. Este limpede ca bună ziua că Edwitha este soţia dumitale şi mijlocul pe care îl ai de a îndrepta situaţia este să iei un ciomag şi să-l cotonogeşti cît mai tare pe Jones. Orice bărbat are dreptul să-şi ocrotească soţia împotriva avansurilor altor bărbaţi. Dar mai ai şi altă alternativă: te-ai căsătorit *primul* cu Edwitha, datorită intenţiei dumitale atît de hotărîte şi acum o poţi acţiona în judecată pentru bigamie, deoarece ulterior s-a măritat cu Jones. Mai există însă şi un alt aspect al acestui caz complicat: *intenţionai* să te căsătoreşti cu Edwitha şi în consecinţă, conform legii, ea este soţia dumitale — în privinţa asta nu mai încape discuţie; dar ea nu s-a căsătorit cu dumneata — şi dacă nu a *intenţionat niciodată* să te ia de *soţ*, desigur că *nu* eşti soţul ei. *Ergo*, măritîndu-se cu Jones, s-a făcut culpabilă de bigamie, fiindcă în momentul acela era soţia altui bărbat, ceea ce pînă acum se leagă perfect, dar, pe de altă parte — nu sezisezi? — nu avea nici un alt *soţ,*

cînd s-a măritat cu Jones, şi prin urmare *nu* era culpabilă de bigamie. Acum, după această concepţie asupra cazului, Jones s-a însurat cu o *celibatară,* care era în acelaşi timp *văduvă* şi *soţia* altui bărbat; şi care totuşi nu avea nici un *soţ* şi nici nu avusese *vreodată* şi nu avusese nici o *intenţie* de a se mărita şi, de aceea, desigur că *nu fusese* niciodată măritată. Şi tot după acelaşi raţionament dumneata eşti burlac, fiindcă nu ai fost niciodată *soţul* cuiva, dar totodată *bărbat însurat*, fiindcă ai o soţie care trăieşte şi, din toate punctele de vedere, *văduv*, fiindcă ţi s-a răpit soţia; ba şi un *măgar* şi jumătate — şi asta în primul rînd — fiindcă ai plecat la Benicia cînd treburile erau atît de încîlcite. Dar în acest moment m-am încurcat şi eu, şi încă în aşa hal în firele acestui caz extraordinar încît mă văd silit să renunţ la orice încercare de a te mai sfătui, căci s-ar putea să fiu confuz, şi să nu izbutesc să mă fac înţeles. Cred totuşi că aş putea să continuu raţionamentul de unde l-am lăsat şi, urmărindu-l îndeaproape o bucată de vreme, să fiu în stare — spre mulţumirea dumitale — a face dovada fie că nu ai existat niciodată, fie că acum eşti mort şi, prin urmare, nu ai nici o nevoie de necredincioasa Edwitha. Cred că aş putea face asta pentru dumneata, dacă ţi-ar aduce vreo mîngîiere.

„Arthur Augustus” — Nu, n-ai dreptate; asta este metoda cea mai nimerită de a arunca o cărămidă sau un tomahawk; dar nu se prea potriveşte cu rostul unui buchet, căci dacă te ambiţionezi să faci aşa, poţi lovi pe cineva. De aceea, întoarce-ţi buchetul pe dos, ia-l de lujere şi lansează-l cu o avîntare în sus. Ai aruncat vreodată cu discul? Cam aşa vine şi asta. Obiceiul de a azvîrli cu cutezanţă imense buchete solide, de mărimea şi greutatea unor verze premiate la expoziţii — şi asta de la înălţimea ameţitoare a galeriei — este primejdios şi foarte pasibil de pedeapsă. Uite, alaltăieri seară, la Academia de Muzică, tocmai după ce Signorina... sfîrşise delicioasa melodie „Ultimul trandafir al verii”, unul din aceste tăvăluguri florale spintecă văzduhul în mijlocul aplauzelor şi dacă

Signorina nu s-ar fi ferit deodată la dreapta, ar fi vîrît-o în podea ca pe-un piron. Fireşte că buchetul era trimis cu intenţii bune; dar cum ţi-ar fi plăcut să fii ţinta lui? Un compliment sincer e totdeauna o bucurie pentru o doamnă, cîtă vreme nu o dobori la pămînt cu el.

„Tînără mamă” — Aşadar socoţi că un prunc este o fărîmă de frumuseţe şi o bucurie veşnică? Ei, da, ideea îmi surîde, dar nu este originală, căci fiecare vacă gîndeşte la fel despre viţelul ei. Poate că vaca nu gîndeşte asta atît de distins, dar tot o gîndeşte. Cinste vacii pentru aşa ceva! Toţi cinstim mişcătorul instinct matern, oriunde îl găsim — fie că se află în casa desfrîului sau în smeritul staul. Dar zău aşa, cucoană, cînd încep să cercetez problema sub toate înfăţişările, găsesc că spusa dumitale nu se dovedeşte întemeiată în toate împrejurările. Un plod murdar şi neşters la nas, nu poate fi socotit — cu bună ştiinţă — drept ceva frumos, şi de vreme ce pruncia ţine doar trei anişori, nici un prunc nu are cum fi o bucurie „veşnică”. Mă doare să năruiesc chiar dintr-o singură frază două treimi din frumosul dumitale sentiment, dar poziţia mea la această tribună mă sileşte să nu te las a înşela şi rătăci publicul cu figurile dumitale de stil. Cunosc în acest oraş o fetiţă de optsprezece luni, care nu poate rămîne „bucurie” nici măcar douăzeci şi patru de ore în şir — ca să nu mai spunem „pe veci”. Fetiţa asta are cîteva din cele mai deosebite ciudăţenii de caracter şi de apetit, din cîte mi-au văzut vreodată ochii. Voi întocmi aici un inventar al operaţiilor acestui plod (concepute, plănuite şi duse la capăt de el însuşi, fără sugestii sau ajutor din partea mamei sale sau ale altcuiva) în cursul unei singure zile, şi ceea ce voi spune poate fi întărit cu jurămînt de martori.

La aperitiv a mîncat o duzină de pilule mari *bluemass,* cu cutie cu tot; pe urmă s-a rostogolit pe scări şi s-a ridicat — cu un cucui vînăt şi purpuriu drept în frunte — după care a pornit în căutarea altor destinderi şi distracţii. A găsit un bibelou de sticlă îm-

podobit cu lucrătură de aramă — l-a spart şi a mîncat sticla şi pe urmă a înghiţit arama. Apoi, a băut vreo douăzeci de picături de laudanum şi mai bine de o duzină de linguri de supă cu alcool tare camforat. N-a luat mai mult laudanum din pricină că nu se mai găsea prin casă. După asta s-a întins pe spate şi şi-a vîrît la vreo cinci-şase degete adîncime în gîtlej un baston din os de balenă, cu cap de argint, l-a înţepenit acolo şi mama abia a putut să tragă bastonul afară, fără să tragă o dată cu el şi o bucată de copil. Apoi, fiind iar înfometată de sticlă, fetiţa a sfărîmat cîteva pahare de vin şi s-a apucat să mănînce şi să înghită cioburile, fără să ia în seamă două-trei tăieturi. După aceea, a mîncat o grămadă de unt, piper, sare şi chibrituri de California, luînd cîte-o linguriţă de unt, una de piper, una de sare şi trei-patru chibrituri chimice la fiecare înghiţitură. (Voi sublinia. aci că acestei „fărîme de frumuseţe" îi plac chibriturile vopsite şi mănîncă oricîte poate găsi, dar preferă chibriturile de California, ceea ce socotesc a fi un compliment mai mult decît preţios pentru industria noastră, cu atît mai mult cu cît vine din partea unei fiinţe prea tinere ca să fie linguşitoare.) Apoi şi-a spălat capul cu săpun, şi apă, mîncînd după aceea săpunul rămas şi bînd cîţi clăbuci a ţinut-o burta; după care a ieşit afară şi a luat cu familiaritate vaca de coadă, căpătînd nişte copite în cap. În rarele momente ale zilei, cînd se întîmpla ca această „bucurie veşnică" să nu aibă nimic mai deosebit de făcut, îşi folosea timpul cu căţăratul prin toate locurile şi cu căzutul din ele, betegindu-se mereu în cursul acestor operaţiuni. Cît este de tînără, tot spune destul de limpede multe cuvinte; şi discută simplu şi fără ocoluri, punînd fără ocolişuri punctul pe i. Ea este aceea care deschide convorbirea cu orice străin — fie bărbat, fie femeie — cu aceeaşi formulă: „Ce faci, Jim?" Necunoscînd îndeajuns obiceiurile copiilor, se prea poate să fi umflat eu unele lucruri, care s-ar putea să nu pară atît de uluitoare cuiva obişnuit cu lumea copilăriei. Totuşi, nu cred că este cazul, şi de aceea repet că relatarea mea asupra

isprăvilor acestei copilițe este strict adevărată și — dacă se îndoiește cineva — o pot chiar înfăţişa. Mai mult încă, susţin că plodul va înghiţi orice i se va da (rezervîndu-mi dreptul de a exclude nicovalele) şi că va cădea din orice loc poate fi ridicată (stipulînd doar ca preferinţa ei de a ateriza în cap să fie respectată şi, în consecinţă, să fie aleasă o înălţime destul de mare care să-i îngăduie a face căzătura după plac). Dar descopăr că m-am depărtat de gubiect; de aceea, fără să mai aduc alte argumente, îmi voi repeta convingerea că nu *toţi* pruncii sînt o frîntură de frumuseţe şi bucurii veşnice.

„Arithmeticus” *Virginia, Nevada.*

„Sînt un studios al matematicilor, plin de entuziasm pentru ele, și este nespus de supărător pentru mine să descopăr că progresul îmi este mereu stînjenit de unele misterioase amănunte ale tehnicei aritmetice. Așa că vă rog să-mi spuneai ce deosebire este între geometrie și conchologie?”

Iar ai răsărit cu farafastîcurile dumitale aritmetice, cînd pe mine mă doare capul, fiind răcit cobză. Dacă ai fi putut vedea dispreţul care mi-a întunecat chipul acum o clipă şi a fost risipit pe loc — de la centru în toate direcţiile — ca o oglindă spartă, de ultimul meu strănut, nu mi-ai mai fi pus niciodată întrebarea asta nenorocită. Conchologia este o ştiinţă care nu are nimic de-a face cu matematicile, ea ocupîndu-se doar cu scoicile. În acelaşi timp, un om care desface stridii pentru un hotel, sau mănîncă scoici umplute, sau face o salbă din cochilii nu este la drept vorbind un concholog — are haz ce zic eu, dar cu un agramat ca dumneata, stric orzul pe gîște. Compară acum conchologia cu geometria şi vei vedea care-i deosebirea, căpătînd astfel răspunsul la întrebare. Dar nu mă mai chinui cu alte grozăvii aritmetice (detest cifrele!) pînă nu afli că am scăpat de răceală. În clipa aceasta, încerc cea mai vajnică antipatie pentru

dumneata, căci tocmai acum te-ai apucat să mă necăjeşti, cînd nu-s în stare de altceva decît să strănut, să mă înfurii şi să prefac în atom batistele. Dacă te-aş avea acum în raza de acţiune a nasului meu, ţi-aş zbura creierii.

RUŞINOASA PERSECUTARE A UNUI BĂIEŢAŞ

Deunăzi, în San Francisco, „un băieţaş bine îmbrăcat a fost arestat în drum spre şcoala de duminică şi aruncat în închisoare, pentru că azvîrlise cu pietre în nişte chinezi”.

Ce caz caracteristic pentru justiţia noastră omenească! Ce jalnică ilustrare a tendinţei noastre de a tiraniza pe cei slabi! Oraşul San Francisco nu prea are de ce se mîndri cu tratamentul aplicat bietului băieţaş. Ce educaţie a primit copilul? De unde să fi ştiut el că nu e bine să dai cu pietre într-un chinez? Înainte de a ne pronunţa împotriva lui, în cor cu toţi locuitorii indignaţi ai oraşului — să-i dăm o şansă — să ascultăm cuvîntul apărării.

Eroul nostru era un băiat „bine îmbrăcat” şi frecventa şcoala de duminică; de aceea este mai mult ca sigur că părinţii lui erau oameni instruiţi şi cu stare, dar înzestraţi de natură cu destulă ticăloşie pentru a fi dornici să citească ziarele şi să se bucure de ele. În felul acesta, băieţaşul nostru a avut prilejul de a învăţa să facă fapte bune nu numai duminica, ci şi în fiecare zi a săptămînii.

În felul acesta a aflat el că în marea ţară a Californiei, veneticul John[1] trebuie să plătească pentru dreptul de a căuta aur, biruri mai mari decît prevede

---

[1] Poreclă dată chinezilor emigraţi în America—„John de Chinaman" (n.t.)

legea, în timp ce străinului Patrick[1] i se îngăduie să caute aur fără să plătească nimic. Şi asta probabil din cauză că degeneratul mongol nu cheltuieşte nici un ban pentru whisky, în timp ce rafinatul celt nu poate trăi fără această băutură.

Astfel a descoperit el că un număr apreciabil de agenţi fiscali — ar fi nedrept să se spună că toţi — nu se mulţumesc să încaseze birurile o singură dată, ci de două ori; iar acest procedeu, în măsura în care este folosit exclusiv pentru a descuraja pe chinezi să imigreze în regiunile miniere, e foarte mult apreciat şi pe deasupra, socotit a fi deosebit de ingenios.

În felul acesta, a aflat el că dacă un alb fură o sită pentru filtrarea aurului (prin „albi" înţelegem pe spanioli, mexicani, portughezi, irlandezi, hondurasieni, peruvieni, chilieni, etc., etc.), e izgonit din tabără; iar dacă un chinez face acelaşi lucru, e spînzurat.

În felul acesta a aflat el că în numeroase regiuni de pe întinsa coastă a Pacificului simţul dreptăţii e atît de puternic şi de nestăvilit în sufletele oamenilor, încît ori de cîte ori se săvîrşeşte vreo crimă misterioasă, ei spun: „Chiar de-ar fi să se prăbuşească cerul, să se facă dreptate!" şi se duc întins să spînzure vreun chinez.

În felul acesta a aflat el că cercetînd prima jumătate din rubrica zilnică a „faptelor diverse", reiese că poliţia din San Francisco fie că doarme, fie că a încetat din viaţă şi cercetînd cealaltă jumătate, s-ar părea că reporterii sînt de-a dreptul înnebuniţi de admiraţie în faţa abilităţii şi curajului neînfricat, drăcesc, al aceleiaşi poliţii. Ei descriu cu entuziasm cum „vigilentul poliţist cutare" a prins pe o secătură de chinez care fura pui de găină şi l-a dus imediat la închisoarea oraşului. Apoi cum „curajosul poliţist cutare" supraveghea în linişte fiece mişcare a „unui fiu al lui Confucius, cu ochii migdalaţi, care nu bănuia nimic" (nu se poate spune că reporterul dumneavoastră nu are haz) — urmărindu-l peste tot cu acel aer absent şi nepăsător, pe care ştie întotdeauna să-l simuleze cu

---

[1] Poreclă dată irlandezilor emigraţi în America (n.t.).

atîta măiestrie această enigmatică fiinţă care este, cînd nu doarme, poliţistul nostru din categoria salarizată cu patruzeci de dolari. Ei arată cum acesta pune mîna pe chinez tocmai în momentul în care nenorocitul atinge în mod suspect legăturica de merinde lăsată de cineva în drum; de asemenea, ei descriu felul în care un poliţist a făcut cutare minunată ispravă, un altul o altă ispravă şi cutare o alta şi aşa mai departe, fiecare din aceştia isprăvea, avînd drept uluitoare ţintă cîte un chinez vinovat de cine ştie ce delict de doi bani, un nenorocit a cărui greşeală trebuie să capete proporţii uriaşe, pentru a abate atenţia opiniei publice de la adevăraţii tîlhari rămaşi nepedepsiţi şi pentru a o împiedica să observe că aceşti faimoşi poliţişti primesc leafă pe degeaba.

În felul acesta a aflat băieţaşul nostru că Adunarea legislativă, conştientă de faptul că în baza Constituţiei sale, America trebuie să fie un refugiu pentru săracii şi asupriţii tuturor naţiunilor şi că, de aceea, săracii şi asupriţii dornici să afle adăpost sub aripa noastră, nu trebuie să fie impuşi la o taxă care să nu le mai îngăduie intrarea — a votat o lege prin care orice chinez trebuie să fie vaccinat în momentul debarcării, chiar pe chei, şi să plătească pentru acest serviciu zece dolari medicului numit de stat, cînd se ştie că în San Francisco există nenumăraţi medici care ar fi bucuroşi să vaccineze pentru cincizeci de cenţi.

În felul acesta a aflat băieţaşul nostru că un chinez nu se bucură de nici unul din drepturile pe care toţi oamenii sînt datori să le respecte; că el nu poate avea suferinţe care să merite compătimirea cuiva; că nici viaţa, nici libertatea lui nu mai valorează un ban în clipa în care un alb are nevoie de un ţap ispăşitor; că nimeni nu iubeşte pe chinezi, că nimeni nu leagă prietenie cu ei, că nimeni nu le cruţă vreo suferinţă, cînd poate să-i facă să sufere; toată lumea, fiecare individ în parte, grupuri de oameni şi însăşi maiestatea sa statul se comportă la fel, urînd, înjosind şi prigonind pe aceşti umili străini.

De aceea, ce putea fi mai firesc decît ca băieţaşul acesta vesel, care se grăbea spre şcoala de duminică, avînd mintea plină de proaspete îndemnuri la fapte nobile şi virtuoase, să-şi spună: „Uite un chinez! Dacă nu arunc cu pietre în el, Dumnezeu nu mă va iubi”.

Şi pentru această faptă a fost arestat şi azvîrlit în închisoarea oraşului.

Întreaga ambianţă îl învăţase că a arunca cu pietre într-un chinez este o faptă nobilă şi cuvioasă şi cu toate acestea, de îndată ce a încercat să-şi facă datoria, l-au şi pedepsit pentru aceasta pe el, mititelul care îşi dăduse seama din totdeauna că una din distracţiile principale ale poliţiştilor este de a se desfăta în linişte privind cum măcelarii din strada Brannan — la periferie, aproape de Rafinăria de aur — îşi asmut dulăii împotriva unor chinezi inofensivi care sînt siliţi să fugă ca să scape cu viaţă[1].

Amintindu-ne de lecţiile de umanitarism care se predau tineretului de pe întreaga coastă a Pacificului, nu putem să nu considerăm drept o culme a inconsecvenţei zelul virtuos cu care bunii părinţi ai urbei San Francisco proclamă (aşa cum au făcut-o recent) că „poliţia are ordinul strict de a aresta pe toţi băieţii, de orice categorie socială şi oriunde ar fi, prinşi că atacă vreun chinez”.

Să ne bucurăm totuşi de acest ordin, în ciuda inconsecvenţei sale. Şi putem fi siguri că şi poliţia se bucură, pentru că nu poţi păţi nimic arestînd nişte băieţi, numai să fie mai mici. Iar reporterii vor slăvi

---

[1] Am multe amintiri de acest fel în minte, dar acum mă gîndesc la una în special, anume cînd măcelarii din strada Brannan au asmuţit cîinii asupra unui chinez, care trecea liniştit cu un coş de rufe pe cap. În timp ce cîinii îi sfîşiau carnea, unul din măcelari a înteţit rîsetele publicului spărgîndu-i chinezului cu o cărămidă cîţiva dinţi, pe care acesta i-a înghiţit. Poate că această întîmplare îmi stăruie în memorie cu o îndărătnicie răuvoitoare, din pricină că pe vremea aceea lucram la un ziar din San Francisco şi nu mi s-a permis să public ştirea, pentru că ar fi putut supăra anumiţi abonaţi ai ziarului (n.a.).

isprăvile poliţiştilor cu tot atîta zel ca şi înainte. Altminteri nu ar mai avea despre ce să scrie!

Iată noua formă în care vor fi redactate faptele diverse din San Francisco: „Dibaciul şi capabilul poliţist cutare a reuşit să aresteze ieri după-amiază pe domnişorul Tommy Jones, după o rezistenţă dîrză din parte-i, etc., etc...” după care urmează obişnuitele date statistice şi tămîieri finale, de o inconştientă ironie: „Smtem fericiţi să putem anunţa că de cînd noua ordonanţă a intrat în vigoare, acesta este al patruzeci şi şaptelea băiat arestat de vajnicul poliţist. Poliţia dă dovadă de un zel neobişnuit. Pe cît ţinem minte, aşa ceva nu s-a mai întîmplat niciodată”.

FESTIVITĂŢI BRITANICE

Cascada Niagara e o localitate foarte plăcută pentru vilegiatură. Hotelurile sînt minunate şi preţurile de loc înspăimîntătoare. Posibilităţile de a pescui pe care le ai aici nu sînt întrecute de nici o altă localitate în toată ţara; de fapt, nu sînt nici măcar egalate. Pe cînd în alte localităţi unele porţiuni ale cursului apei sînt mult mai bune decît altele, la Niagara orice loc este la fel de bun, pentru simplul motiv că peştele nu se poate prinde nicăieri, aşa că nu-ţi serveşte la nimic să umbli cinci kilometri ca să pescuieşti, cînd poţi fi tot atît de nenorocos mai aproape de casă. Foloasele acestei situaţii nu au fost pînă acum niciodată dezvăluite publicului.

Vremea este răcoroasă, vara, şi plimbările pe jos sau cu vehicule sînt toate plăcute şi nici una obositoare. Cînd porneşti să „faci" cascada, mai întîi călătoreşti vreun kilometru şi plăteşti o mică taxă pentru privilegiul de a privi în jos peste prăpastie, spre partea cea mai îngustă a rîului Niagara. O cale ferată „tăiată" printr-un deal ar fi fost tot atît de atrăgătoare, dacă supărăciosul rîu s-ar fi ivit la capătul ei, vuind şi spumegînd. Aici poţi scobori o scară lungă de o sută cincizeci de picioare ca să stai la malul apei. După ce ai făcut-o te întrebi de ce ai făcut-o, dar atunci e prea

tîrziu.

Călăuza îţi va explica, în felul ei care te face să-ţi îngheţe sîngele în vine, cum a văzut vaporaşul *Fecioara din Ceaţă* coborînd repezişurile înfricoşătoare, cum mai întîi a dispărut un cilindru al roţii, pe după talazurile furioase, apoi celălalt şi la ce punct coşul vaporaşului s-a prăvălit peste bord, şi unde a început să i se rupă căptuşeala de scînduri — şi cum în cele din urmă vaporaşul a supravieţuit călătoriei, după ce a savîrşit o nemaipomenită ispravă: şaptesprezece mile în şase minute sau şase mile în şaptesprezece minute, nu-mi aduc aminte care din două. În orice caz, a fost ceva foarte neobişnuit. Merită să plăteşti intrare ca să auzi călăuza spunînd povestea de nouă ori la şir altor serii de vizitatori, fără să sară vreun cuvînt ori să schimbe vreun gest sau vre-o frază.

Apoi treci peste podul suspendat şi cumpăneşti iute posibilitatea de a te prăvăli cam două sute de picioare în rîul de dedesubt cu posibilitatea de a vedea trenul pe deasupra prăvălindu-se peste tine. Oricare din ele, privită aparte, este neplăcută, dar, amestecate, totalizează o adevărată nenorocire.

Pe partea dinspre Canada călătoreşti de-a lungul prăpastiei, între două şiruri de fotografi, stînd de gardă în spatele aparatelor lor, gata să te pună în primul plan pe tine şi ambulanţa ta prăpădită — apărînd ca o biată lepădătură înghesuită într-un soi de cuşcă cu gratii pe care trebuie să o priveşti pe după un cal, iar în al doilea plan, micşorat şi neînsemnat, sublima Niagara. Şi iată că o mulţime ele oameni au nespusa necuviinţă sau păcătoşenia înnăscută de a ajuta şi de a încuraja o asemenea fărădelege.

În mîinile acestor fotografi poţi vedea în orice zi solemnele fotografii ale tăticului şi ale mămichii, ale lui John şi Bub şi Sis, sau a unei perechi de verişori de la ţară, cu toţii hlizindu-se îngrozitor, cu toţii aşezaţi în poziţii afectate şi supărătoare în trăsurile lor şi cu toţii arătîndu-se nedesluşit în măreaţa şi impunătoarea lor imbecilitate, faţă de micşoratul şi înjositul presentiment al acelei grandioase privelişti, dominate de curcubeu, a cărei voce este tunetul, a cărei frunte

este întunecată de nori; ea, stăpînă atotputernică în vremurile apuse şi uitate, mai înainte ca această adunătură de mici reptile să fie socotită necesară pe cîtva timp spre a umple un gol în neştiuta întindere a timpului şi care tot stăpînă atotputernică va rămîne, noiane şi puzderii de ani, după ce micile reptile se vor fi împreunat cu rudele lor, ceilalţi viermi, şi se vor fi amestecat cu ţărîna imemorabilă.

Mare rău nu este în a face din Niagara un fundal pe care să-ţi desfăşori strălucita nimicnicie, într-o lumină puternică şi prielnică, dar pentru aceasta se cere să ai un fel de supraomenească încredere în tine.

După ce ai cercetat măreaţa cascadă denumită Potcoava şi te-ai încredinţat că nu i-ai putea aduce nici o îmbunătăţire, te întorci în America pe noul Pod Suspendat şi te ţii de malul apei pînă unde ţi se înfăţişează Peştera Vînturilor.

Am urmat instrucţiunile călăuzei, m-am dezbrăcat la piele şi mi-am pus o haină impermeabilă peste salopetă. E o îmbrăcăminte pitorească, dar nu frumoasă. Călăuza înveşmîntată cam la fel, te conducea la vale pe nişte scări în spirală, care se învîrteau şi se învîrteau şi continuau să se învîrteaseă mult timp, după ce aceasta încetase de a fi o noutate şi se sfîrşea cu mult înainte să fi putut începe să ajungă o plăcere. Ne pomeneam foarte jos, sub prăpastie, totuşi o bucată bună deasupra nivelului rîului.

Apoi începurăm să ne tîrîm de-a lungul unor poduri şubrede, făcute dintr-o singură scîndură, persoanele noastre fiind apărate de la pieire de o ciudată balustradă de lemn, de care mă ţineam strîns cu ambele mîini — nu pentru că mi-ar fi fost frică, dar pentru că aşa voiam eu. Deodată, coborîrea deveni mai abruptă şi podul mai şubred, iar picături din cascada americană începură a cădea peste noi pînă se înteţiră şi deveniră în curînd nişte cearşafuri orbitoare, după care înaintarea noastră se prefăcu mai mult într-un fel de dibuială. Acum se ivi şi un vînt curios din spatele cascadei, ce părea hotărît a ne şterge de pe faţa podului

şi a ne împrăştia pe stîncile şi printre puhoaiele de dedesubt. Am observat că îmi venise pofta să mă întorc acasă; era însă prea tîrziu. Mă aflam aproape dedesubtul acestui zid de apă, monstru care tuna de sus peste noi şi ar fi fost zadarnic să vorbesc în mijlocul unui tărăboi atît de necruţător.

După un moment, ghidul dispăru în spatele marelui potop şi, buimăcit de tunete, mînat neputincios de vînturi şi lovit de săgeţile unei ploi furtunoase, îl urmai şi eu. Domnea întunericul. Niciodată pînă atunci urechile mele nu fuseseră înnebunite de un astfel de ropot de apă şi de vuietul unui vînt atît de vijelios. Mi-am plecat capul şi mi s-a părut că întreg Atlanticul îmi curge pe spinare. Părea că lumea merge spre nimicire. Nu puteam să văd nimic, căci potopea sălbatic. Am ridicat capul, cu gura deschisă şi cea mai mare parte din cascada americană mi-a intrat pe gît. Dacă m-aş fi mişcat, aş fi fost pierdut. În acest moment, am descoperit că se terminase podul şi că trebuia să ne încredinţăm paşii unei stînci povîrnite şi alunecoase. În viata mea nu am fost atît de speriat şi totuşi am supravieţuit. În cele din urmă am trecut şi peste aceasta şi am ieşit cu toţii la lumina zilei, pomenindu-ne în faţa unei lumi dantelate, spumoase şi captivante, urzită de apa care se prăvălea şi uitîndu-ne la ea. Cînd am văzut cît de multă şi cît de înspăimîntător de aprigă era, mi-a părut rău că mersesem în urma ei.

I-am spus călăuzei:

— Ei, fîrtate, ştiai mai înainte de a mă fi adus ce iad. e aici jos?

— Da.

Atîta îmi era de ajuns. Ştiuse cît de îngrozitor este acest loc şi totuşi mă adusese încoace! Am socotit lucrul acesta ca o răutate premeditată. Şi de aceea i-am venit de hac călăuzei.

Am reuşit să-mi găsesc singur drumul îndărăt de unde plecasem în această nesăbuită aventură şi am luat-o la goană înspre Canada, spre a evita să mai plătesc călăuza.

La hotelul eel mai bun de acolo am făcut cunoştinţă cu un maior din Regimentul 42 artilerie şi cu alţi cîţiva englezi plăcuţi şi primitori, care îndată m-au poftit să sărbătorim împreună ziua reginei. Le-am răspuns că sînt încîntat să fac acest lucru şi că mi-au plăcut toţi englezii pe care s-a întîmplat să-i cunosc şi că atît eu, cît şi toţi ceilalţi compatrioţi ai mei, admiram şi stimam pe regină. Dar, am adăogat eu, există o piedică de neînvins — nu beau nici o băutură tare la nici un prilej şi nu văd cum aş putea face faţă sărbătoririi unei aniversări cu băuturile slabe şi păcătoase cu care eram eu obişnuit.

Maiorul se scărpină în cap şi se gîndi un timp mai îndelungat la această chestiune; nu părea să existe vreo modalitate de a trece peste această greutate şi era prea cavaler spre a căuta să mă convingă a-mi părăsi măcar o clipă principiile. Dar în cele din urmă zise:

— Ei, am găsit. Bea sifon. De vreme ce nu bei niciodată nimic mai tare, nu văd nici un neajuns în aceasta.

Şi aşa a rămas! Ne-am întrunit într-un salon mare, frumos împodobit cu drapele şi verdeaţă şi ne-am aşezat la o masă bine încărcată cu de-ale gurii, atît solide cît şi lichide. Urările erau vesele, cuvîntările pe cinste şi am stat pînă tîrziu după miezul nopţii. În viaţa mea nu m-am distrat mai bine. Am băut treizeci şi opt de sticle de sifon. Dar, ştiţi, sifonul nu-i un articol de încredere, nu-i o băutură serioasă. E prea gazos. Cînd m-am sculat de dimineaţă eram plin de gaze şi umflat ca un balon. Aşa că n-am putut să folosesc nici un fel de obiect vestimentar în afară de umbrelă.

După prînzul cel mic m-am întîlnit cu maiorul care făcea din nou mari pregătiri. L-am întrebat în ce scop şi mi-a răspuns că pentru ziua de naştere a principelui de Wales. Urma să fie sărbătorit în seara aceea. Şi într-adevăr l-am sărbătorit. Împotriva aşteptărilor mele, am petrecut din nou foarte bine. Am stat iar pmă după miezul nopţii. Mă plictisisem de sifon şi am făcut schimb cu limonadă. Am băut mai mulţi litri. S-ar putea crede că limonada este o băutură mai de

încredere decît sifonul, dar nu este aşa. Dimineaţa, mi se strepezise stomacul. Nici nu mă puteam gîndi să mănînc ceva. Ar fi fost ca şi cum m-aş fi îmbolnăvit de tetanos. Începusem să mă simt prăpădit şi foarte pîclişit.

Puţin după masa de prînz, l-am găsit pe maior în toiul altor pregătiri. Îmi spuse că era ziua principesei Alice. Mi-am ascuns necazul.

— Cine e principesa Alice? l-am întrebat eu.

— Fiica maiestăţii sale regina, mi-a răspuns maiorul.

M-am predat. În noaptea aceea am sărbătorit ziua de naştere a principesei Alice. Am stat pînă tîrziu, ca de obicei, şi, ce-i drept, am petrecut destul de bine. Dar n-am putut să mai văd limonada. Am băut cîteva butoiaşe cu apă de la gheaţă.

Dimineaţa, m-au durut dinţii, aveam crampe şi degerături, dinţii îmi erau încă strepeziţi de limonadă şi mai aveam în mine încă destul de multe gaze. Într-o asemenea stare l-am găsit din nou pe neînduplecatul maior.

— Asta pentru cine mai e? am întrebat eu.

— Alteţa sa regală, ducele de Edinburgh, zise el.

— Fiul reginei?

— Da.

— Şi astăzi e sigur ziua lui? N-ai greşit cumva?

— Nu. Sărbătorirea va fi deseară.

M-am plecat în faţa noului prăpăd. Ani sărbătorit şi această aniversare. Am băut o parte dintr-un butoi de cidru. Printre primele lucruri ce s-au ivit iarăşi în faţa ochilor mei obosiţi şi gălbejiţi a fost maiorul cu nesfîrşitele lui pregătiri. Eram desperat şi am plîns.

— Pe cine jelim de astă dată? am zis eu.

— Principesa Beatrice, fiica reginei.

Ascultă, i-am mai zis eu. E timpul să cercetez mai de aproape povestea asta. Cît se mai întinde familia reginei? Cine urmează pe listă?

— Alteţele lor regale ducele de Cambridge, principesa regală, principele Arthur, principesa Mary de Teck, principele Leopold, marele duce de Mecklem-

burg-Strelitz, marea ducesă de Mecklemburg-Strelitz, principele Victor-Albert...

— Opreşte-te! Şi răbdarea omenească are o margine. Sînt doar un biet muritor. Îndur cît poate îndura orice biet om. Dar cel care-i în stare să sărbătorească această familie cu bucata şi să mai trăiască apoi ca să istorisească şi altora este mai puţin sau mai mult decît un om. Dacă trebuie să treceţi hopul ăsta în fiecare an atunci e o binecuvîntare că m-am născut american, căci nu sînt destul de voinic ca să fiu englez. Va trebui să mă retrag din această încercare. Nu mai am ce bea. Nu mai am ce bea şi mai sînt atîţia de sărbătorit. Nu mai am ce bea şi nu sînt decît la periferia familiei, ca să zic aşa! Îmi pare destul de rău că trebuie să mă las păgubaş, dar e limpede că trebuie s-o fac. Sînt plin de gaze, dinţii mi se clatină, crampele mă sfîşie şi sînt plin de scorbut, dureri de dinţi, pojar, oreion şi tetanos, iar cidrul de ieri mi-a dat şi holeră. Domnilor, am cele mai bune intenţii, dar, credeţi-mă, constituţia mea fizică nu-mi îngăduie să sărbătoresc şi celelalte aniversări. Daţi-mi răgaz.

CUM AM EDITAT O GAZETĂ DE AGRICULTURĂ

Am preluat pentru cîtva timp conducerea unei gazete de agricultură, nu fără oarecari temeri. Nici un om care a trăit numai pe uscat nu ar prelua comanda unui vas fără a nutri asemenea temeri. Dar mă aflam într-o situaţie în care chestiunea salariului devine arzătoare. Redactorul-şef al gazetei urma să plece în concediu. Am acceptat condiţiile oferite şi i-am preluat locul.

Senzaţia de a avea din nou de lucru a fost pentru mine o adevărată voluptate. Am muncit toată săptămînă cu nespusă plăcere. Am predat materialele la tipar şi am aşteptat nerăbdător să treacă ziua. Nădăjduiam că strădania mea nu va trece neobservată. Pe înserat, cînd am părăsit redacţia, un grup de tineri şi oameni în toată firea care se îngrămădiseră în josul scării, s-au risipit ca la o comandă, făcîndu-mi loc să trec. Am auzit pe cîţiva dintre ei spunînd: „Ăsta e!” Bineînţeles, m-am simţit măgulit de întîmplare. A doua zi de dimineaţă am găsit un grup asemănător în josul scării; de-a lungul întregii străzi întîlnisem grupuri de curioşi, care mă urmăreau cu priviri pline de interes. Cînd m-am apropiat de redacţie, lumea adunată mi-a făcut din nou loc să trec şi am auzit pe cineva exclamînd: „Ia uitaţi-vă ce privire are!” M-am făcut că nu aud ce spuneau, dar în sinea mea eram

încîntat şi mă gîndeam chiar să-i scriu mătuşii o dare de seamă amănunţită.

Am urcat cele cîteva trepte ale scării şi, cînd m-am apropiat de uşă, am auzit voci vesele şi hohote de rîs. Deschizînd uşa, am zărit doi tineri ce nu arătau a orăşeni. Cînd m-au văzut au pălit speriaţi şi au sărit cu un zgomot asurzitor pe fereastră. Am rămas în-mărmurit.

După vreo jumătate de oră, un domn bătrîn cu o barbă mare şi cu trăsături frumoase, dar întrucîtva aspre, intră în redacţie şi, la rugămintea mea, luă loc pe scaun. Părea că-l frămîntă ceva. Îşi scoase pălăria, o aşeză pe podea şi scoase din ea o batistă de mătase roşie şi un exemplar al publicaţiei noastre.

Desfăcu gazeta pe genunchi şi, în timp ce îşi ştergea ochelarii cu batista, spuse:

— Dumneavoastră sînteţi noul redactor-şef?

I-am răspuns că da.

— Aţi mar scris vreodată o gazetă de agricultură?

— Nu, sînt la prima încercare.

— Mi-am închipuit eu. Aveţi ceva experienţă în materie de agricultură?

— Nu, cred că nu.

— Am bănuit eu, glăsui bătrînul, punîndu-şi ochelarii pe nas şi privindu-mă cu asprime peste ei. Apoi împături gazeta, ca să-i vină mai uşor la citit, şi urmă: Vreau să vă citesc rîndurile care mi-au provocat această bănuială. Este vorba de articolul de fond. Ascultaţi şi spuneţi-mi dacă dumneavoastră sînteţi autorul acestor rînduri:

„Napii nu trebuie niciodată să fie smulşi, căci altminteri se vatămă. Este cu mult mai recomandabil să se urce un băiat în pom şi să-i scuture”.

Ei, ce părere aveţi despre rîndurile astea? Căci presupun că dumneavoastră le-aţi scris.

— Ce părere am? Păi, una foarte bună. Cred că fraza asta cuprinde multă înţelepciune. Sînt convins că în fiecare an, dacă ne gîndim numai la orăşelul nostru, se strică milioane şi milioane de baniţe de napi din

cauză că au fost smulşi înainte de a se coace, pe cînd dacă s-ar urca un băiat şi ar zgîlţîi pomul...

— Mai las-o-ncolo de zgîlţîire! Napii nu cresc în pom!

— Da-a? Păi, ce, am zis eu că cresc? Am spus-o la figurat. Oricine se pricepe cît de cît, şi-ar da seama că am vrut să spun ca băiatul trebuie să scuture aracii...

În acel moment bătrînul se ridică şi rupse gazeta în bucăţele pe care le călcă în picioare şi nu se lăsă pînă ce nu sfărîmă cu bastonul cîteva obiecte. După care, declarînd că sînt mai ageamiu ca un bou, ieşi trîntind uşa. Pe scurt, se purtă în aşa fel încît mă făcu să cred că-l jignisem cu ceva. Dar neştiind cu ce anume, nu i-am putut veni în ajutor.

Peste cîteva clipe o fiinţă deşirată şi cadaverică, cu nişte plete linse şi lungi care-i cădeau pînă la umeri şi o barbă ca o mirişte ţepoasă uitată de o săptămînă pe dealurile şi văile obrajilor săi, intră grăbită în redacţie şi se opri brusc, cu un deget pe buze şi cu tot trupul încordat într-o atitudine de pîndă. Nu se auzea nici un zgomot. Totuşi individul continua să asculte. Liniştea era desăvîrşită. În sfîrşit, individul întoarse cheia în broască, apoi se îndreptă spre mine, încet, în vîrful picioarelor, pînă ce aproape că mă atinse şi se opri. După ce îmi cercetă figura timp de cîteva minute cu o vădită curiozitate, scoase de la piept un număr împăturit al gazetei noastre şi spuse:

— Dumneata eşti acel care a scris toate astea? Citeşte-mi cît mai repede, te rog. Fie-ţi milă de mine! Sufăr cumplit!

Am început să citesc rîndurile citate mai jos; pe măsură ce cuvintele îmi ieşeau din gură, trăsăturile ascultătorului meu căpătau o expresie din ce în ce mai calmă; muşchii încordaţi ai feţei i se destindeau, spaima îi dispărea de pe figură, iar în locul ei se furişa liniştea şi pacea sufletească, aidoma luminii blînde a lunii pe o privelişte pustie.

„Guano este o pasăre aleasă, dar creşterea ei necesită multă îngrijire. Nu trebuie să fie importată înainte de luna iunie sau mai tîrziu de septembrie. În timpul iernii, trebuie să fie ţinută

într-un loc ferit, unde să-şi poată cloci puii.

Este clar că anul acesta, grînele se vor coace mai tîrziu. De aceea ar fi recomandabil ca fermierii să usuce paiele şi să planteze turtele de hrişcă în iulie în loc de august.

Cîteva cuvinte despre dovleci: aceste boabe sînt mîncarea preferată a indigenilor din Noua Anglie, care le folosesc la preparatul cozonacilor, în locul coacăzelor. De asemenea, ei preferă să le folosească în locul smeurei la hrănitul vitelor, deoarece sînt mai săţioase şi se găsesc în cantităţi satisfăcătoare. Dovleacul este singurul aliment din familia portocalelor, care se cultivă cu spor în ţinuturile din nord, cu excepţia dovlecelului şi a cîtorva specii de curcubete. Dar obiceiul de a-l semăna în grădină dispare, deoarece acum toată lumea e de acord că dovleacul nu este cîtuşi de puţin un bun copac dătător de umbră.

Acum. cînd zileîe calde se apropie şi gîscanii încep să ouă...”

Vizitatorul se repezi spre mine entuziasmat şi strîngîndu-mi mîinile, exlamă:

— De ajuns! Opreşte-te! acum ştiu că sînt întreg la minte, pentru că ai citit cuvînt cu cuvînt, exact cum am citit şi eu acasă. Dar bine, omule, cînd am citit azi-dimineaţă rîndurile astea, mi-am spus: deşi prietenii mă ţin sub observaţie, n-aş fi crezut niciodată că sînt nebun, dar acum sînt convins! Şi în acel moment am scos un răcnet, care cred că s-a auzit pînă la o poştă şi am pornit pe stradă, hotărît să omor pe cineva. Căci simţeam că trebuia să ajung în orice caz la asta, mai curînd sau mai tîrziu, şi mi-era indiferent dacă începeam cu sfîrşitul. Am mai citit încă o dată un paragraf ca să fiu sigur, apoi am dat foc casei şi am plecat. În drum am schilodit cîţiva cetăţeni şi l-am urcat pe unul într-un copac, unde să-l pot găsi oricînd doresc. Dar trecînd prin faţa redacţiei m-am gîndit că ar fi bine să-ţi fac o vizită, ca să risipesc orice urmă de îndoială. Acum văd eu cum stau lucrurile şi, în treacăt fie spus, mare noroc a avut cetăţeanul din copac. L-aş fi omorît cu siguranţă la întoarcere. Cu bine, domnul meu, mi-ai luat o povară de pe suflet.

Raţiunea mea a rezistat lecturii unuia din articolele dumitale despre agricultură; acum sînt sigur că nimic nu o va mai putea tulbura. La revedere!

Eram cam stînjenit de schilodirile şi incendiile cu care se amuzase cititorul meu, pentru că nu puteam să nu mă simt părtaş la aceste crime, într-o oarecare măsură, ce-i drept nu prea mare. Dar aceste gînduri supărătoare îmi dispărură curînd din minte, deoarece tocmai atunci intră adevăratul redactor-şef al revistei. (Mi-am spus atunci: „Dacă ai fi plecat în Egipt, cum ţi-am recomandat eu, lucrurile s-ar mai fi putut aranja. Dar n-ai vrut să mă asculţi şi uite unde-ai ajuns. Acum suportă consecinţele”.)

Redactorul-şef părea posomorît, năucit şi descurajat.

Îşi plimbă privirea peste obiectele distruse de bătrînul zurbagiu şi de cei doi tineri ţărani, apoi spuse:

— Urîtă afacere, foarte urîtă afacere! Sticla de gumă-arabică spartă, şase ochiuri de geam sparte, scuipătoarea şi două sfeşnice sparte. Dar asta nu-i nimic. Mai grav e faptul că numele gazetei a fost compromis şi mă tem că pentru totdeauna. Ce-i drept, niciodată nu s-a vîndut atît de repede şi niciodată nu a avut un tiraj atît de mare: niciodată nu s-a vorbit atîta despre ea. Dar care este acela care-ar dori să-şi cîştige faima cu ajutorul nebuniei şi să se îmbogăţească datorită scrîntelii? Dragul meu, ştii că nu mint niciodată, crede-mă: strada e plină de oameni, unii s-au cocoţat pe garduri, aşteptînd cu înfrigurare un prilej să te zărească măcar o clipă. Toată lumea crede că eşti nebun. Şi pe bună dreptate. Nici nu s-ar fi putut altfel, după ce ţi-au citit articolele. Ele sînt o ruşine pentru presă. Cine ţi-a băgat în cap că eşti în stare să redactezi o gazetă de acest soi? Se pare că nu posezi nici cele mai elementare noţiuni de agricultura. Vorbeşti despre grapă şi groapă ca despre acelaşi lucru. Scrii despre perioada de năpîrlire la vaci şi recomanzi domesticirea dihorului sub cuvînt că e jucăuş şi prinde şoareci! Constatarea dumitale că midiile stau pe loc la auzul muzicii era inutilă, cu totul inutilă. Midiile stau întotdeauna liniştite şi nu se sinchisesc de muzică. Nimic nu le tulbură. Doamne

sfinte! Dacă ţi-ai fi propus să înveţi arta ignoranţei, n-ai fi reuşit niciodată să obţii o diplomă cu mai mult succes decît astăzi. N-am mai pomenit aşa ceva. Observaţia dumitale că valoarea castanelor sălbatice creşte neîncetat în comerţ, era parcă dinainte făcută ca să distrugă definitiv renumele gazetei. Te rog să te laşi de meseria asta şi să pleci. Nu mai am nevoie de nici un concediu, nici n-aş mai putea să mă bucur de el; ştiindu-te la biroul meu, aş fi într-o permanentă alarmă, aşteptînd cu groază să văd ce sfaturi vei mai da în numărul următor. Îmi ies din sărite ori de cîte ori mă gîndesc la „răzoarele de stridii” pe care le-ai născocit la rubrica „Grădinăritului”. Pleacă. Nimic nu m-ar putea convinge să-mi continui concediul. Ah, de ce nu mi-ai spus că n-ai habar de agricultură?

— Tu vorbeşti, cocean de porumb, varză murată, cap de bostan ce eşti? E pentru prima oară cînd aud o asemenea afirmaţie neghioabă. Fac gazetărie de paisprezece ani şi nu mi s-a spus niciodată că trebuie să ştii ceva ca să scrii la gazetă. Sfeclă ce eşti! Cine scrie cronici dramatice la ziarele de mîna a doua? O şleahtă de cîrpaci şi spiţeri neisprăviţi, care ştiu tot atît de mult despre adevărata artă dramatică, cît ştiu eu despre adevărata agricultură, nimic mai mult. Cine recenzează cărţile? Nişte oameni care n-au scris niciodată vreuna. Cine compune articolele de fond cele mai complicate despre chestiuni financiare? Nişte indivizi care au avut cele mai numeroase prilejuri să nu afle nimic despre aceste chestiuni. Cine critică felul cum sînt duse campaniile împotriva Pieilor Roşii? Nişte domni care nu ştiu să deosebească un chiot războinic de o colibă indiană şi care nu au fost niciodată siliţi să facă un marş lung înarmaţi cu un tomahawk, sau să scoată săgeţile din cadavrele unor membri ai familiilor lor, pentru a aprinde cu ele un foc de tabără. Cine scrie apelurile la temperanţă şi urlă împotriva alcoolului? Nişte golani care vor duhni a alcool pînă la ultima lor suflare. Cine redactează gazetele de agricultură, cap de fazan ce eşti? De regulă, nişte oameni care au dat chix cu poeziile, cu romanele de groază, cu dramele senzaţionale, cu

reportajele de fapte diverse şi care, pentru a mai scăpa cîtva timp de azilul de săraci, eşuează pe ţărmul agriculturii. Dumneata încerci să-mi dai mie lecţii de ziaristică? Domnule, o cunosc de la Alfa la Omaha[1]. Află de la mine că cu cît cineva ştie mai puţin, cu atît mai mare e zgomotul pe care-l face şi cu atît mai ridicat salariul pe care-l primeşte. Pot să jur că dacă aş fi fost un ignorant şi nu un om cult, un obraznic şi nu un timid, mi-aş fi făcut de mult o carieră în această lume meschină şi egoistă. Te părăsesc, domnul meu. Fiindcă te-ai purtat atît de grosolan cu mine, sînt bucuros să plec. Să ştii însă că mi-am făcut datoria. Am îndeplinit clauzele contractului, pe cît am putut. Am promis că gazeta va interesa toate păturile sociale — mi-am respectat promisiunea. Am spus că voi ridica tirajul la douăzeci mii de exemplare şi aş fi realizat şi asta dacă-mi mai dădeai două săptămîni. Şi ţi-aş fi procurat cea mai bună clientelă pe care a avut-o vreodată o gazetă de agricultură: fără nici un agricultor, fără nici un individ care să poată deosebi un pom cu pepeni de un arac cu piersici. Dumneata eşti cel care pierzi prin despărţirea noastră şi nu eu, ştiulete ce eşti! Adio!

Şi dus am fost.

---

[1] Oraş în S.U.A. Joc de cuvinte pentru „Alfa şi Omega" (n.r.).

PISĂLOGUL DE LA SERVICIU

Soseşte regulat la ora nouă dimineaţa, o dată cu bătaia ceasului. Aşa că uneori îl taie pe redactorul-şef, şi portarul este nevoit să-şi lase treaba şi să urce două sau trei rînduri de scări pentru a descuia uşa „sanctuarului” ca să-l lase să intre. Aprinde una din pipele pe care le găseşte în birou — negîndindu-se, poate, că redactorul-şef ar putea fi una din acele persoane „îngimfate” care ar permite tot atît de puţin să i se spurce pipa ca şi periuţa de dinţi. Apoi se tolăneşte — căci o fiinţă care poate să-şi risipească viaţa sa nefolositoare într-o ruşinoasă trîndăvie nu are puterea să şadă drept. Se întinde un timp pe divan, cît este de lung, apoi se ridică pe jumătate, se aşază pe un scaun, îşi dă capul pe spate şi îşi întinde braţele; îşi lungeşte picioarele pînă ce tocurile ating podeaua. Curînd apoi, se ridică şi îşi apleacă trunchiul înainte, ţinînd un picior sau amîndouă peste braţul scaunului. Totuşi, trebuie observat că, deşi îşi schimbă poziţia, niciodată nu ia poziţia dreaptă sau vreo prefăcută afectare de demnitate. Din timp în timp, cască, se întinde şi se scarpină cu o mulţumire sfătoasă ca un bolnav de rîie, sau scoate un mormăit, un fel de grohăit înfundat, plin de o mulţumire animalică. Uneori, însă, la intervale mai lungi, scoate cîte un oftat, care este expresia graitoare a unei tainice

mărturisiri şi anume: „Sînt nefolositor, sînt un netrebnic şi fac de pomană umbră pămîntului”.

Pisălogul şi cei la fel cu ei — întotdeauna se găsesc doi pînă la patru la îndemînă, zi şi noapte — se amestecă în discuţie ori de cîte ori vine cineva ca să discute cîteva clipe chestiuni serioase cu redactorul-şef. Oamenii aceştia flecăresc zgomotos între ei, îndeosebi despre politică şi îndeobşte despre toate celelalte subiecte — ba uneori chiar se înfierbîntă şi par să se intereseze cu adevărat de ceea ce discută. Fără nici o milă, ei întrerup de la lucru pe redactorul-şef cu cîte o întrebare ca: „Smith, ai văzut ce e în Gazetă şi încep să citească un pasaj în timp ce victima îşi stăpîneşte nerăbdătoare tocul şi ascultă în silă; adesea ei se fîţîie de colo pînă colo prin birou ore întregi, spunîndu-şi anecdote şi istorisindu-şi unui altuia întîmplări personale — cum au scăpat ca prin urechile acului de-o pacoste, ce persoane marcante au întîlnit, sau amintiri din alegeri, descrieri de indivizi ciudaţi etc. Şi în tot cursul acestor ore, fumează, năduşesc, oftează şi se scarpină, aducînd mereu astfel de servicii semenilor care intră în vederile gingaşei lor misiuni pe pămînt şi nu îşi dau niciodată seama că răpesc redactorului-şef timpul, iar publicului articole bine scrise în ziarul de a doua zi. Alteori moţăe şi, visători, se uită ţintă la cursul schimburilor, sau cad meditativi şi fără vlagă în vreun fotoliu rămtnînd aşa cîte o oră. Chiar şi această tăcere solemnă este un răgaz neînsemnat pentru redactorul-şef, căci după senzaţia neplăcută de a avea pe cineva, care te priveşte peste umăr, se poate ivi şi alta, aceea de a avea pe cineva, care stă tăcut lîngă tine ca să-ţi asculte scîrţîitul tocului. Dacă cineva are de discutat vreo chestiune personală cu unul din redactori, este nevoit să-l cheme afară, pentru că nici cea mai fină aluzie, mai fină decît iarba de puşcă sau nitroglicerina, n-ar fi în stare să urnească pe pisălogi pînă la o distanţă de unde să nu mai poată trage cu urechea. A fi nevoit să stai şi să rabzi prezenţa unui pisălog zi de zi, să simţi cum firea ta veselă se întunecă la sunetul paşilor lui pe scară şi să-ţi piară orice chef în clipa cînd fiinţa lui nesuferită

intră pe uşă; să pătimeşti din pricina anecdotelor lui şi să te stingi încetişor din pricina amintirilor lui; să simţi mereu lanţurile persoanei sale care te stingheresc; să doreşti, fără speranţă, o zi de singurătate; să bagi de seamă, nu fără un fior, că, încetul cu încetul, nădejdea de a asista la înmormîntarea lui nu te mai linişteşte; să ţi-l închipui cu amănunte precise şi convingătoare supus caznelor inchiziţiei — toate acestea nu-ţi mai desfată inima şi chiar a dori să fie cufundat la milioane şi milioane de mile în hăul iadului încă nu îţi aduce deeît o slabă şi trecătoare licărire de bucurie. Să trebuiască să înduri acestea toate zi de zi, săptămînă de săptămînă şi lună de lună este un chin care depăşeşte tot ce poate răbda un biet om. Dacă ar fi să facem o comparaţie faţă de asemenea pacoste, durerea fizică este doar o petrecere, iar spînzurătoarea o excursie de plăcere.

FOTOGRAFII MENTALE

Din partea unei edituri din New York, am primit un chestionar frumos tipărit pe o pagină întreagă, cu locuri albe pentru răspunsuri, cu rugămintea de a-l completa. Întrebările sînt astfel ticluite ca să dibui cele mai tainice ascunzişuri ale firii omeneşti — şi aceasta fără ca persoana în cauză să bage de seamă care este scopul lor, pînă ce nu a isprăvit treaba şi nu şi-a dat în vileag pe totdeauna „caracterul”. O serie de asemenea foi sînt apoi prinse laolaltă şi se numesc „Album de Fotografii Mentale”. Nimic nu mă putea îndemna să umplu locurile acelea albe, afară de încredinţarea solemnă a pastorului meu că, făcînd asta, voi îndeplini o faptă bună pentru neamul omenesc, îngăduind tineretului să vadă cine sînt şi ce sînt eu şi dîndu-i putinţa de a ajunge la fel cu altcineva. Această încuviinţare mi-a înlăturat orice rezerve. N-am prea mult caracter, dar atîta cît am, sînt dispus să-l împărtăşesc pentru binele obştesc. Nu mă laud cu acest caracter şi pot spune doar că mi l-am făurit eu singur în orele libere, în ultimii treizeci de ani şi fără alt ajutor decît ceea ce am fost în stare a culege prin şcolile şi colegiile obişnuite. Am umplut chestionarul după cum urmează:

CARE SÎNT PREFERINŢELE DVS.?

Culoarea? — Orice, numai să nu iasă urît.

Floarea? — Sirius, care e în floare noaptea[1].

Copacul? — Orice copac care dă fructe oprite.

Care obiect din natură? — O frumoasă mută.

Ceasul zilei? — Ceasul de destindere.

Parfumul? — Sută la sută.

Piatra preţioasă? — Fantele de tobă, cînd e atu[2].

Care tip de frumuseţe? — Al subsemnatului.

Nume de bărbaţi şi de femei? — M'aimez (Maimie) pentru femele și Tacus și Marius pentru masculi.

Pictori? — Zugravii de firme.

Care sculptură? — Sclavul grec cu mistria lui.

Poetul favorit? — Robert Browning în momentele de luciditate.

Poetesa favorită? — Timothy Titcomb.

Prozatorul favorit? — Noah Webster, doctor în litere.

Personaje de roman? — Familia Napoleon.

Personaje istorice? — Regele irod.

Ce-aţi vrea să luaţi de citit pentru o oră? — Carnetul de cecuri al lui Rotschild.

De care carte (afară de cele religioase) v-aţi despărţi cel mai greu? — De cea pe care s-ar putea întîmpla să o citesc în tren, în sezonul deraierilor.

În ce eră aţi fi dorit să trăiţi? — Înainte de actualul Erie, căci era mai sigur.

Unde v-ar plăcea să trăiţi? — În lună, fiindcă acolo nu există apă.

Distracţia preferată? — Vînătorea de „tigri" sau vreun sport asemănator.

Ocupaţia preferată? — Să zac „precum roua pe floarea cîmpului".

---

[1] Recunosc că e cam obscur, însă explicînd nefericiţilor neştiutori că Sirius este Steaua Ciobanului şi e în floare numai noaptea, pot să mă grozăvesc cu erudiţia mea (de curînd căpătată) (n. a.).

[2] Joc de cuvinte intraductibil: *diamond* înseamnă „diamant" şi „caro" (tobă) (n. t.)

Ce trăsătură de caracter admiraţi mai mult la bărbaţi? — Cea moi nobilă formă de canibalism — dragostea faţă de aproapele tău.

La femei? — Dragostea pentru semenul *ei*.

Ce trăsătură urîţi mai mult la amîndoi? — Trăsătura la care trebuie să adaugi *or* cînd e vorba de posesor[1].

Dacă n-aţi fi dumneavoastră înşivă cine aţi dori să fiţi? — Jidovul Rătăcitor, cu o frumoasă rentă anuală.

Cum că închipuiţi Fericirea? — Să poţi găsi toţi nasturii pierduţi.

Cum vă închipuiţi Nenorocirea? — Să ţi se spargă un ou în buzunar.

Ce „bête noire" aveţi? — (Cum să o am şi ce să am??).

Care este Visul dumneavoastră? — În genere, coşmarul.

De ce vă temeţi mai mult? — De a fi denunţat.

Care credeţi că este caracteristica deosebită a dumneavoastră? — Foamea.

Care este cea mai Sublimă Pasiune de care este în stare firea omenească? — Să iubeşti pe duşmanii iubitei tale.

Care sînt cele mai Dulci Cuvinte din lume? — „Achitat" (de pedeapsă).

Care sînt cele mai Triste Cuvinte? — „Ţărînă în ţărînă".

Care vă este Scopul în viaţă? — Să izbutesc a fi absent cînd îmi va sosi ceasul.

Care vă este Deviza? — Fii virtuos, şi vei fi excentric.

---

[1] În notă, Twain explică ironic că e vorba de trădător, făcînd un calambur intraductibil (*trait* însemnînd trăsătură de caracter şi este o parte din cuvîntul *traitor*) (n. t.).

POVESTEA UNUI BĂIEŢAŞ RĂU

A fost odată un băieţaş rău pe care-l chema Jim, deşi în cărţile de la şcoala de duminică băieţii răi poartă aproape întotdeauna numele de James. Oricit de ciudat ar parea, totuşi numele lui era într-adevăr Jim.

În afară de asta nu avea o mamă bolnavă — una din acele mame ofticoase şi evlavioase, care ar fi fericite să se odihnească în mormînt de nu şi-ar iubi atît de mult feciorii şi de n-ar fi îngrijorate de gîndul că după moartea lor lumea ar putea să le prigonească odraslele. Mai toţi băieţii răi din cărţile şcolilor de duminică se numesc James şi au cîte o mamă bolnavă care-i învaţă să spună: „Acum, mă duc la culcare” etc. şi care, după ce-i adoarme cu o voce dulce şi plîngăreaţă, îi sărută, le urează noapte buna şi îngenunche apoi, plîngînd, la căpătîiul lor. Cu totul altfel stăteau lucrurile cu băieţaşul nostru. Îl chema Jim, iar în ce-o priveşte pe mamă-sa, nu păţise nimic — nu era bolnavă nici de oftică şi nici de alte alea. Era mai degrabă voinică şi nu era de loc evlavioasă; mai mult decît atît, nu-şi făcea nici o grijă în privinţa lui Jim. Spunea de el că dacă şi-ar frînge gîtul n-ar fi cine ştie ce pagubă. Întotdeauna îl trimitea la culcare cu un

ghiont şi nu-l săruta niciodată cînd îi spunea noapte bună; dimpotrivă, înainte de a pleca de lîngă el, îi mai trăgea cîte o palmă.

Într-o bună zi, băieţaşul cel rău a furat cheia de la cămară, s-a furişat înăuntru, s-a înfruptat din nişte marmeladă şi a umplut apoi borcanul cu catran, aşa fel ea maica-sa să nu bage de seamă nici o schimbare; dar nici nu l-a cuprins îndată după aceea un simţămînt îngrozitor şi nici nu i s-a părut că aude o voce şoptindu-i: „Este oare drept să nu-mi ascult mama? Nu cumva am păcătuit? Unde se duc băieţii răi care se îndoapă cu marmelada bunei lor mame?” De asemenea, nici nu a îngenuncheat singur, făgăduind să nu mai fie rău niciodată şi nici nu s-a ridicat cu inima uşoară, plin de fericire, ducîndu-se să spună mamei sale totul şi să-i ceară iertare, pentru ca ea să-l binecuvînteze cu lacrimi de mîndrie şi mulţumire în ochi. Nu, aşa se întîmplă cu toţi ceilalţi băieţi răi din cărţi, dar — lucru ciudat — altfel s-a întîmplat cu Jim al nostru. El înfulecă marmelada şi-şi spuse că-i grozavă, în felul lui păcătos şi necioplit; cînd umplu borcanul ca catran, spuse şi despre treaba asta că e grozavă şi rîse gîndindu-se că „bătrîna o să sară ca arsă şi o să crape de ciudă” cînd va descoperi totul. Şi cînd ea descoperi într-adevăr totul, băiatul făcu pe niznaiul şi maică-sa îl biciui fără milă, iar el nu se lăsă mai prejos cu ţipetele. Tot ce se întîmpla cu acest băiat era ciudat; totul se petrecea altfel decît cu diferiţii băieţi răi, numiţi James, din cărţi.

O dată se căţără în mărul fermierului Acorn ca să şterpelească nişte poame, dar craca nu se rupse, iar el nu căzu, nu-şi scrînti braţul şi nici nu fu sfîşiat de dulăul fermierului, pentru ca apoi să zacă la pat cu săptămînile, să se pocăiască şi să se facă bun. Da’ de unde! Şterpeli cîte mere pofti şi coborî nevătămat; cît despre dulău, era gata să-l înfrunte şi chiar îl alungă cu un pietroi, cînd potaia se năpusti să-l sfîşie. Ce ciudat! Nimic asemănător nu s-a petrecut vreodată în acele cărticele blajine, cu scoarţe marmorate şi cu ilustraţii în care se văd bărbaţi în fracuri, jobene şi pantaloni prea scurţi, şi femei în rochii cu talia la subsuori şi

fără malacoave. Aşa ceva nu găseai în nici una din cărţile şcolilor de duminică.

O dată fură briceagul învăţătorului şi, temîndu-se că va fi descoperit şi biciuit, îl strecură în şapca lui George Wilson, odrasla sărmanei văduve Wilson, copilul fără cusur, cel mai cuminte băieţaş din tot tîrgul, care asculta întotdeauna de mama lui, nu spunea niciodată vreo minciună, îşi învăţa cu plăcere lecţiile şi iubea peste măsură şcoala de duminică. Iar cînd briceagul căzu din şapcă şi nenorocitul de George îşi aplecă capul roşind, ca şi cum s-ar fi simţit vinovat, iar învăţătorul, mînios, îl învinui de furt şi se pregăti să-i biciuiască umerii tremurători, nu apăru cîtuşi de puţin între ei un neaşteptat judecător de pace, cu părul cărunt, pentru a rosti, luîndu-şi un aer solemn: „Cruţaţi pe acest nobil băiat — iată-l colo pe adevăratul vinovat, e un laş. Treceam tocmai prin faţa şcolii în timpul recreaţiei şi, fără să fiu observat, am văzut cum s-a săvîrşit furtul”. Jim nu a fost biciuit şi venerabilul judecător de pace nu a citit o predică în faţa întregii şcoli înlăcrimate şi nici nu l-a luat de mînă pe George, spunînd că un asemenea băiat e vrednic de laudă, pentru ca după aceasta să-l poftească să locuiască la el, ca să mături biroul, să facă focul, să alerge cu corespondenţa, să spargă lemne, să studieze dreptul, să ajute soţiei lui la treburile gospodăriei, să se joace în tot timpul liber, să primească patruzeci de cenţi pe lună şi să fie fericit. Nu. Toate astea s-ar fi întîmplat în cărţi, dar nu aşa s-au petrecut lucrurile cu Jim. Nici un judecător pisălog n-a picat acolo pe nepoftite ca să facă scandal, aşa încît băiatul-model George a fost snopit în bătaie, iar Jim s-a bucurat nespus, pentru că, vedeţi dumneavoastră, Jim nu putea suferi băieţii-model. Jim zicea că toţi aceşti papă-lapte ar trebui puşi la zid. Aşa vorbea băiatul ăsta necioplit şi prost crescut.

Dar cel mai ciudat lucru din cîte i s-au întîmplat vreodată lui Jim, s-a petrecut atunci cînd s-a plimbat cu barca într-o duminică şi nu s-a înecat; tot într-o

duminică s-a dus să pescuiască şi a fost surprins de furtună, dar nu l-a trăsnit Dumnezeu. Ei bine, aşa ceva nu veţi găsi în cărţile şcolilor de duminică, de-ar fi să le citiţi de la un capăt la celălalt, de azi pîn' la Crăciun. O, nu! aţi citi în ele că toţi băieţii răi, care se plimbă duminica cu barca, se înecă sigur şi că toţi băieţii răi, care sînt surprinşi de furtună cînd pescuiesc duminica, sînt totdeauna loviţi de trăsnet. Bărcile în care se află băieţii răi se scufundă întotdeauna în zilele de duminică şi întotdeauna se stîrneşte furtună cînd băieţii răi se duc să pescuiască în ziua domnului. Cum de a scăpat totuşi Jim, rămîne o taină pentru mine.

Lui Jim i se făcuseră farmece, asta trebuie să fi fost pricina. Nimic nu-l putea vătăma. O dată, în loc de pîine, a dat unui elefant dintr-o menajerie un pachet cu tutun şi elefantul nu i-a spart capul cu trompa. Căutînd prin dulap nişte rachiu de mentă, Jim nu a băut din greşeală vitriol. A furat puşca tatălui său şi a plecat la vînătoare într-o zi de duminică, dar nu şi-a retezat cu vreun glonte trei sau patru degete. Într-un acces de furie a lovit-o pe surioara lui cu pumnul în tîmplă, dar ea nu s-a chinuit în dureri multe zile de vară şi nu a murit rostind vorbe dulci de iertare, care să sporească durerea inimii lui zdrobite. Fata n-a păţit nimic, iar el a luat-o la sănătoasa şi în cele din urmă a ajuns pe ţărmul mării; la întoarcere nu s-a simţit deznădăjduit şi singur pe lume, văzînd că cei dragi îşi dorm somnul de veci în cimitirul liniştit, în vreme ce casa învesmîntată în viţă, căminul în care a copilărit, zace în paragină. O, nu! S-a întors acasă beat turtă şi primul drum pe care a trebuit să-l facă a fost la postul de poliţie.

Cînd a devenit om în toată firea, s-a însurat, a întemeiat o familie foarte numeroasă şi într-o noapte le-a crăpat capul la toţi cu securea. Şi s-a îmbogăţit prin tot felul de matrapazlîcuri şi tîlhării; iar acum este cel mai afurisit şi mai ticălos potlogar din tîrgul lui de baştină şi toată lumea îl respectă, mai ales că e deputat în Adunarea legislativă.

După cum vedeţi, nu a existat niciodată în cărţile pentru şcolile de duminică vreun băiat rău cu numele de James, care să aibă o soartă atît de norocoasă ca păcătosul de Jim, căruia i se făcuseră farmece.

OMUL ÎMPIETRIT

Pentru a arăta cît de anevoios este a strecura adevărul în faţa unui public credul sau a-i sugera o morală cu ajutorul unui caraghioslîc, într-adevăr tras de păr[1], fără ca acest public să nesocotească pe de-antregul şi în mod absurd tocmai remarca ta — voi expune aici două din experienţele mele în această privinţă. În toamna anului 1862, în Nevada şi în California, lumea se prăpădea cu firea cînd auzea despre neobişnuitele pietrificaţii şi despre alte minunăţii ale naturii. Mai că nu puteai să-ţi arunci ochii pe un ziar fără să nu găseşti una sau două glorioase descoperiri de acest soi. Mania aceasta începuse să devină de-a dreptul caraghioasă. Pe atunci, ajunsesem şi eu redactor mai de doamne-ajută la un ziar din oraşul Virginia şi mi-am găsit chemarea în a nimici această pacoste ce se lăţea mereu. Mi se pare că mai devreme sau mai tîrziu, cu toţii trecem prin stări sufleteşti duioase cînd privim lucrurile cu o grijă părintească. De aceea, m-am hotărît să distrug mania pietrificării cu ajutorul unei gingaşe, chiar foarte gingaşe satire. Dar pesemne că a fost prea gingaşă,

---

[1] În original *burlesque,* burlescă, procedeu sau tendinţă de a stîrni rîsul sau dispreţul prin imagini extravagante, prin născociri năstrușnice, prin contraste sau născociri din cale-afară de exagerate, tratînd cu gravitate un caraghioslîc sau, dimpotrivă, rîzînd de un lucru grav (n.t.).

căci nimeni nu a observat zeflemeaua în cele scrise de mine. Mi-am întocmit planul sub forma descoperirii unui ditamai om împietrit.

Cum mă luasem la harţă cu Mister Sewall, noul jude instructor şi judecător de pace din Humboldt, m-am gîndit că nu ar strica să-l beştelesc niţeluş şi să-l fac de rîsul lumii, îmbinînd astfel plăcerea cu interesul. Aşa că m-am apucat să povestesc cu migăloase amănunte despre descoperirea unui om pietrificat la Gravelly Ford (taman la o distanţă de o sută douăzeci de mile pe un drum primejdios de munte, de locui unde trăia Sewall), arătînd cum savanţii din preajmă au dat buzna să-l examineze (deşi era ştiut că nu exista nici o vietate pe o rază de cincizeci de mile, în afară de cîţiva indieni lihniţi de foame, de cîţiva muscoi de viermi, ca vai de lume şi patru-cinci şoimi prăpădiţi, care nu se urneau de acolo de slăbănogi ce erau), şi cum savanţii cu pricina s-au pronunţat că Omul Împietrit se afla în starea aceasta de pietrificaţie de mai bine de zece generaţii. Apoi, pe un ton foarte serios, de care s-ar fi cuvenit să-mi fie ruşine, am precizat că îndată ce Mr. Sewall[1] a auzit vestea aceasta, a convocat juraţii şi — hait! — cocoţat pe un catîr a pornit să-şi facă datoria ce-i incumba slujba, călătorind timp de cinci zile în condiţii îngrozitoare, străbătînd locurile acelea primejdioase, înţesate de scaieţi şi alte plante ţepoase şi ameninţat să moară de foame numai ca să *cerceteze* pe acest om, care a murit şi s-a prefăcut în piatră veşnică de mai bine de trei sute de ani! Apoi, avînd mîncărime la mînă, ca să zic aşa, am ţinut-o strună mai departe şi, cu aceeaşi neclătinată gravitate, am afirmat că juraţii s-au întors cu verdictul că decedatul a murit din pricină că fusese prea *îndelung expus*. Aceasta a dat ghes şi mai mult închipuirii mele, astfel că m-am apucat să îndrug că

---

[1] Atribuţia de căpetenie a judelui-instructor (coroner) este în S.U.A. de a cerceta, printr-o anchetă şi un interogatoriu în fata juraţilor, cauzele oricărei morţi bănuite a nu fi naturală (n.t.).

juraţii cuprinşi de mila caracteristică pionierilor, au săpat o groapă şi erau gata să facă o creştinească îngropăciune Omului împietrit, cînd au constatat că de-a lungul anilor un sediment de piatră văroasă se depusese pe stînca pe care şedea Omul împietrit şi se strecurase şi sub el, astfel că îl cimentase pe patu-i de stîncă. Am mai adăugat că, în faţa acestei constatări, juraţii, care cu toţii erau mineri căutători de argint, au apreciat dificultatea şi au scos pulberea şi fitilurile, începînd să sape o gaură sub om, cu scopul de a-l face *să sară din poziţia în care se afla,* cînd domnul Sewall, cu „acea delicateţe ce îi este proprie, i-a oprit, arătîndu-le că aceasta ar fi aproape un sacrilegiu”.

De la un capăt la altul, zeflemeaua cu Omul Împietrit nu era decît o înşiruire de absurdităţi sfruntate, dar spuse cu o atît de neobrăzată pretenţie de adevăr, încît îmi impunea pînă şi mie, făcîndu-mă gata-gata să cred cele ce spuneam. În fond, însă, nu aveam cîtuşi de puţin dorinţa de a înşela pe cineva, şi nici nu mă aşteptam la aşa ceva. Îmi dădeam seama că din felul cum voi descrie *cum şedea* omul împietrit, publicul va înţelege că la mijloc era doar o născocire. Înadins amestecasem povestea lui cu alte marafeturi, sperînd să fac mai încîlcită toată chestiunea — şi într-adevăr, am reuşit să o ameţesc de-a binelea. M-am apucat să descriu poziţia labei unui picior şi apoi să spun că degetul cel mare venea în dreptul nasului său, apoi am vorbit de celălalt picior şi imediat am arătat că degetele mîinii drepte erau răşchirate, apoi am vorbit puţin de ceafă şi m-am înapoiat la degetul cel mare al piciorului sting, arătînd că era vîrît în degeţelul drept, apoi am trecut la altele şi am revenit, remarcînd că degetele mîinii stîngi erau răşchirate ca şi acele ale dreptei. Se vede treaba că am fost totuşi prea ingenios. Le-am amestecat cam mult, aşa că descrierea atitudinii Omului Împietrit, ca o cheie a înşelăciunii puse la cale, şi-a pierdut orice sens şi nimeni în afară de mine nu a mai fost în stare să descopere şi să priceapă poziţia neobişnuită şi sugestivă a mîinilor Omului împietrit, dînd cu tifla.

Ca *satiră* împotriva maniei pietrificărilor sau a altor

manii, Omul meu Împietrit nu a fost decît o jalnică nereuşită, deoarece toţi cititorii l-au acceptat cu o nevinovată bună-credinţă şi am rămas uimit, văzînd cum făptura pe care o născocisem cu gîndul de a dărîma mania minunilor şi a o face de batjocură şi-a luat fără nici o tevatură un loc de frunte pe lista minunăţiilor autentice produse de Nevada noastră. Am fost atît de dezamăgit de întorsătura luată de pianul meu încît, la început, eram tare amărît şi nici nu voiam să mă mai gîndesc la ea, dar curînd, după schimbările petrecute cu Omul Împietrit, copiat şi glorificat, am început să simt o ascunsă şi desfătătoare mulţumire. Şi cum zona călătoriilor gentlemanului meu s-a lărgit mereu şi, prin diferite schimbări, am constatat că el a pătruns cu stăruinţă şi fără greş teritoriu după teritoriu, stat după stat, ţară după ţară pînă ce a dat ocol întregului glob pămîntesc, găsindu-şi culmea unei legitimări sublime şi nestăvilite în augustul ziar londonez *Lancet* — paharul s-a umplut şi mi-am zis că sînt bucuros de isprava mea. Cred că timp de aproape unsprezece luni, dacă îmi amintesc bine, cutia de scrisori a domnului Sewall a fost asaltată zilnic de o puzderii de ziare — cam la o jumătate de baniţă — vestind de pe multe meleaguri pe Omul Împietrit şi avînd ştirea încercuită cu linii groase trase cu cerneală. Eu eram acela care i le trimiteam. Asta ca să-i fac în necaz, iar nu de haz. Iar el le arunca în curtea de dindos şi ocăra de zor. Şi în timpul acestor luni, zi de zi, minerii, alegătorii săi (minerii, o dată ce încep a lua în tărbacă pe cineva, nu mai contenesc) veneau pe la dînsul şi îl întrebau dacă nu le putea face rost de vreun ziar privitor la Omul Împietrit. Ce-i drept, ar fi putut furniza unui continent întreg astfel de ziare. Îl uram în zilele acelea pe Sewall şi lucrurile acestea mă potoleau şi mă încîntau. Nu aş fi putut găsi o mai mare mulţumire faţă de dînsul — bine-înţeles fără ca să-l omor.

FAIMOSUL MEU „MASACRU SÎNGEROS”

Celălalt articol burlesc, la care m-am referit, a fost satira mea împotriva expedientelor financiare cu ajutorul cărora se „plăsmuiesc dividende”, lucru care de la o vreme se întîmplă ruşinos de des pe coasta Pacificului. Încă o dată, în simplitatea mea de om cumsecade, am simţit că sosise ceasul pentru a mă ridica şi a fi un reformator. Am ticluit pe hîrtie această satiră reformatoare sub chipul unui înfiorător „Masacru în Empire City”. Tocmai atunci ziarele din San-Francisco făceau mare tărăboi pe chestiunea incorectitudinii societăţii Minele de Argint Daney, ai cărei directori declaraseră un dividend „scos din burtă” sau fals, cu scopul de a spori valoarea stocului de acţiuni proprii, astfel ca să le poată vinde la un curs prielnic şi apoi să se strecoare de sub edificiul concernului în prăbuşire. Dar în timp ce nu mai pridideau cu învinuirile aduse concernului Daney, aceleaşi ziare nu uitau să îndemne publicul să se descotorosească de toate acţiunile minelor de argint **şi** să-şi investească banii în acţiunile trainice şi sigure ale unor întreprinderi din San-Francisco, cum ar fi Societatea Izvoarelor din Valea Primăverii etc. Taman în acest nefericit moment, hop şi Societatea Izvoarelor din Valea Primăverii că născoceste şi ea un dividend! Şi astfel, sub masca viclea-

nă a unui „sîngeros masacru” ce l-am plăsmuit, m-am furişat în mintea neatentă a publicului cu biciuitoarea mea satiră împotriva sistemului de a „născoci” dividende. Am relatat îatr-o coloană şi jumătate un măcel imaginar, arătînd cum un cetăţean îşi ucisese soţia şi pe cei nouă copii şi pe urmă se sinucisese. Şi cu o şiretenie perfidă am precizat tocmai la sfîrşit că nebunia subită care pricinuise acest jalnic masacru, se datora faptului că individul se lăsase convins de ziarele californiene să-şi vîndă acţiunile ce le avea — acţiuni sigure şi rentabile ale societăţilor miniere de argint din Nevada — ca să cumpere acţiunile izvoarelor din Valea Primăverii tocmai la ţanc, ca să se „prăjească” cu dividendul născocit al societăţii, fiind silit să-şi piardă şi ultimul ban pe care îl avea.

Alei! Era o satiră adîncă, adîncă de tot, şi foarte isteţ adusă din condei! Am ticluit însă cu atîta grijă amănuntele acelea groaznice şi alarmante, încît publicul le-a înghiţit cu nesaţ fără a clipi şi a trecut cu vederea peste următoarele fapte deosebit de lămurite, anume: ucigaşul era foarte bine cunoscut tuturor oamenilor din ţinut ca *burlac* şi, prin urmare, nu putea să-şi ucidă soţia şi pe cei nouă copii; îi ucisese, chipurile, „în castelul său de piatră, care se înălţa falnic la marginea marii păduri de pini, aflată între Empire City şi Dutch Nick’s”, cînd pînă şi stridiile murate, care se iveau pe mesele noastre, ştiau că nu găseai nici urmă de „falnic castel de piatră” în tot teritoriul Nevadei; de asemenea, se ştia că, departe de a exista vreo „mare pădure de pini între Empire City şi Dutch Nick’s”, nu se găsea nici măcar un singur copac pe o distanţă de cincisprezece mile de ambele localităţi; în sfîrşit, era limpede şi notoriu că Empire City şi Dutch Nick’s erau una şi aceeaşi localitate şi, în orice caz, nu cuprindea decît şase case, aşa că prin urmare nu putea fi nici o pădure *între* ele; şi, colac peste pupăză, după toate aceste absurdităţi, am declarat că acest diabolic ucigaş, după ce-şi pricinuise o rană, despre care cititorul ar fi trebuit să creadă că ar fi ucis cît ai clipi din ochi pînă şi un elefant, sărise pe cal şi călărise *patru mile,* fluturînd în aer scalpul fumegînd

de sînge al soţiei sale şi, dîndu-se astfel în spectacol, intrase în Carson City cu un *éclat*[1] cutremurător şi căzuse mort lat, în fata celei mai mari cîrciumi, stîrnind invidia şi admiraţia tuturor privitorilor.

Ei bine, în viaţa mea n-am pomenit o mai mare vîlvă ca aceea stîrnită de această mică satiră. Nu se mai vorbea de altceva prin oraş, nici în întregul teritoriu. Mai toti cetătenii s-au cufundat binişor în lectura ei la prînzul mic şi nu s-au mai învrednicit să-şi sfîrşească mîncarea. Se vede treaba că amănuntele acelea, extrem de fidele, ţineau loc de hrană. Puţini dintre cei care au stat să citească articolul au mai mîncat ceva în dimineaţa aceea. Dan şi cu mine (Dan era colaboratorul meu la reportaj) ne-am aşezat faţă în faţă la obişnuita noastră masă de la „Restaurantul Vulturului" şi, în timp ce desfăceam zdreanţa căreia în stabilimentul acela obişnuiau să-i zică şervet, am văzut la masa învecinată doi vlăjgani nevinovaţi, cu haina mînjită de soiul acela de mătreaţă vegetală, care era semnul şi dovada vădită că veniseră din Truckee cu o încărcătură de fîn. Cel care stătea în faţa mea ţinea ziarul de dimineaţă împăturit într-o fîşie lungă şi îngustă şi îndată am ghicit că fîşia aceea reprezenta coloana cu hazlia mea satiră financiară. După felul cum mîrîia zădărît, m-am dumerit că acest nesăbuit fecior al unei căpiţe de fîn sărea înadins rîndurile, ca să ajungă cît mai repede la amănuntele cele mai sîngeroase, scăpînd astfel din vedere tot marcajul pe care îl pusesem spre a înştiinţa că toată povestea nu era decît o păcăleală. Deodată, ochii i se holbară cît roata carului, tocmai cînd îşi descleştase fălcile ca să înfulece un cartof, pe care şi-l apropiase de gură cu furculiţa; cartoful încremeni pe loc, faţa individului se roşi ca para focului şi omul stătea ca pe jar. Pe urmă trecu în revistă, dar pe apucate, amănuntele, în timp ce cartoful i se răcea la jumătatea drumului şi gura lui se

---

[1] Strălucire (n.t.).

întindea din cînd în cînd după cartof şi mereu se căsca, pe neaşteptate, la vreo nouă şi tot mai cumplită ispravă de-a eroului meu. În cele din urmă îşi privi drept în faţă fîrtatul încremenit de uimire şi ţeapăn şi spuse teribil de impresionant, cu o expresie de concentrată veneraţie:

— Jim, auzii Şi-a fiert pruncu' şi a scalpat scăfîrlia bătrînei! Să fiu al dracului dacă mai pot pune ceva în gură!

Şi, ducînd jos şi cu respect cartoful care zăbovise în aer, plecă din restaurant împreună cu prietenul său — amîndoi cu burta goală, dar mulţumiţi.

N-a ajuns niciodată pînă la pasajul unde începea satira făţişă a articolului. Nici unul din cititori n-a ajuns pînă acolo. Li s-au părut suficiente amănuntele care le încreţeau pielea. Să torni o biată şi mică morală la sfîrşitul unui asemenea bogat masacru însemna să vii după apusul soarelui cu o lumînare, sperînd că astfel vei atrage atenţia lumii asupra ei.

Nu-mi trecuse încă prin cap că ar putea cineva să ia drept o întîmplare autentică măcelul ticluit de mine, împănat cum era cu toate plăsmuirile acelea de basm şi cu toate absurdităţile şi imposibilităţile privitoare la „marea pădure de pini", „falnicul castel de piatră" etc. Cu acest prilej, am descoperit, însă, şi nu am mai uitat din ziua aceea, că lumea *nu citeşte* niciodată plicticoasele explicaţii lămuritoare ale unor fapte tulburătoare, cînd nu are motivul de a bănui că vreun mîzgălitor fără răspundere încearcă să o înşele; publicul sare peste toate acestea şi se grăbeşte să guste cu nesaţ amănuntele care îi îngheaţă sîngele în vine, dar îl fac fericit.

De aceea, după această crudă experienţă, m-am străduit să redactez articolul meu agricol în aşa fel ca să nu înşel pe nimeni; am reuşit în parte, dar nu cu totul. N-am căşunat totuşi nici un rău nimănui. Pentru ca persoanele care mi-au scris de curînd în privinţa zarzavaturilor şi a altor lucruri să ştie că a existat totuşi o vreme cînd aş fi răspuns întrebărilor lor aşa

cum mă pricepeam, socotind drept o datorie imperioasă a o face, le rog să citească cele ce mi s-au întîmplat cînd am fost, timp de o săptămînă redactor la o publicaţie de agricultură în povestea pe care o vor găsi mai încolo.

VENERA CAPITOLINĂ

CAPITOLUL I

(Decorul: Atelierul unui artist la Roma)

— Ah, George, zău că te iubesc!

— Dumnezeu să-ţi binecuvînteze inima ta bună, Mary, asta o ştiu eu — dar ce-i atît de neîndurător tatăl tău?

— Are intenţii bune, George, dar pentru el arta e curată nebunie — ce vrei, omul nu se pricepe decît la articole de băcănie. Îşi închipuie că, dacă aş fi cu tine, aş muri de foame.

— Las-o-ncolo! Asta nu-i înţelepciune din partea lui, ci aduce mai mult a inspiraţie. De ce nu sînt şi eu un băcan nemilos care scoate bănet cu toptanul, în loc să fiu un sculptor înzestrat cu harul divin, dar care n-are nici după ce bea apă?

— Nu-ţi pierde curajul, George, dragul meu — toate prejudecăţile tatei se vor irosi de-ndată ce vei cîştiga cincizeci de mii de dol...

— Cincizeci de mii de draci! Copiliţo, află că sînt în urmă cu plata chiriei!

CAPITOLUL II

(Decorul: Un apartament la Roma)

— Dom’le, degeaba mai stăm să discutăm. Ce mai tura-vura. N-am nimic împotriva dumitale, dar nu-mi pot lăsa fata să se mărite cu o tocătură de dragoste,

artă şi foame — căci altceva ce i-ai putea oferi?

— Domnule, recunosc că sînt sărac, dar oare faima nu înseamnă nimic? Onorabilul Bellamy Foodie din Arkansas zice că noua mea statuie — înfăţişînd America — e o sculptură straşnică şi-i convins că, într-o bună zi, numele meu va fi vestit.

— Prostii! Ce ştie despre artă măgarul ăla din Arkansas? Faima nu contează nimic — ceea ce interesează este preţul pe care-l obţii pentru sperietoarea aceea de ciori pe care ai făcut-o din marmură. Ţi-au trebuit şase luni ca s-o dăltuieşti şi nu ţi se dă pe ea nici o sută de dolari. Nu, dom'le! Pune-mi pe masă cincizeci de mii de dolari şi-ţi dau mîna fetei mele — altfel se mărită cu junele Simper. Ai răgaz şase luni ca să strîngi banii. Bună ziua dom'le.

— Vai şi amar! Ce nenorocire pe capul meu!

CAPITOLUL III

(Decorul: Atelierul)

— Ah, John, prietenul meu din copilărie, sînt cel mai nefericit om de pe lume!

— Eşti un găgăuţă!

— Nu mi-a mai rămas altceva de iubit decît biata mea statuie a Americii — şi priveşte, nici măcar ea nu-mi arată simpatie, cu înfăţişarea-i de marmură rece — atît de frumoasă şi fără inimă.

— Eşti un tîmpit!

— Ah, John!

— Ah, ce nerozii! N-ai spus că-ţi dă un răgaz de şase luni să strîngi banii?

— Nu-ţi bate joc de chinul meu, John. Chiar de-aş avea şi un termen de şase veacuri, la ce mi-ar folosi? La ce-i poate ajuta timpul unui sărman nenorocit fără nume, fără capital sau prieteni?

— Idiotule! Mişelule! Plodule! Şase luni ca să strîngi banii, cînd ar fi de ajuns şi cinci!

— Ce, ai căpiat?

— Şase luni înseamnă timp berechet. Las' pe seama mea. Îţi strîng eu banii.

— Ce vrei să spui, John? Cum dumnezeu eşti tu în stare să aduni pentru mine o sumă aşa de enormă?

— Vrei să laşi totul pe seama mea? Să nu te mai amesteci de loc? Las' pe mine. Juri să te învoieşti la tot ce voi face eu? Te legi să nu găseşti nici un cusur în ceea ce voi săvîrşi eu?

— Sînt năucit — uluit — dar jur.

John luă un ciocan şi, cu bună ştiinţă, zdrobi nasul Americii! Făcu alt gest şi două din degetele statuii zburară; încă o mişcare, şi un rînd de degete de la picioare fu mutilat şi dezmembrat, apoi încă una şi piciorul stîng, de la genunchi în jos, zăcea, pe podea, ca o ruină îmbucătăţită.

După toate acestea, John îşi puse pălăria şi plecă.

George se zgîi cu gura căscată, vreo treizeci de secunde, la pocitul şi grotescul coşmar din faţa lui, apoi se trînti pe jos şi îl apucară năbădăile.

John se întoarse îndată cu o trăsură, îmbarcă în ea pe artistul cu inima zdrobită şi statuia cu piciorul zdrobit şi îi însoţi, fiuierînd încetişor şi liniştit. Îl lăsă pe artist la locuinţa lui, apoi continuă cursa cu trăsura, dispărînd, cu statuia, în jos, pe *Via Quirinalis.*

CAPITOLUL IV

(Decorul: Atelierul)

— Azi, la ora două, se împlineşte termenul de şase luni! Ah, ce chin! Ce viaţă pustie. Mai bine aş fi murit! Aseară n-am pus nimic în gură. Şi nici astăzi dimineaţă. Nu îndrăznesc să intru în nici un birt. Şi mi-i o foamei Să nu mai vorbim! Cizmarul mă pîndeşte — croitorul la fel — proprietarul îmi dă tîrcoale. Am ajuns într-o stare de plîns. Nu l-am mai

văzut pe John din ziua aceea îngrozitoare. Ea îmi zîmbeşte cu duioşie, cînd ne încrucişăm pe stradă, dar imediat zgîrciobul ăla bătrîn îi porunceşte să se uite în altă parte. Ei, cine o fi bătînd la uşă? Cine a venit să mă chinuiască? Pun gîtul că nemernicul ăla de cizmar, om fără nimic sfînt într-însul! Intră!

— Mărire ţie, luminăţia ta, şi numai de fericiri să ai parte. Pronia cerească să te blagoslovească! Am adus stăpînului meu ghetele cele noi, iar despre plată să nu suflaţi nici un cuvînţel luminăţia ta — nu-i nici o grabă, nici atîtica grabă. Voi fi mîndru dacă blagorodnicul meu lord va catadicsi şi mai departe a-mi fi muşteriu — iertăciune şi la bună vedere!

„A adus ghetele chiar el în persoană! Şi nu-mi cere banii! A plecat făcîndu-mi temenele şi reverenţe, care ar măguli orice cap încoronat. Doreşte să-i fiu mai departe client! Oare a venit sfîrşitul lumii? Să fiu al... Intră!

— Nu vă fie cu bănat, sir, dar am adus straiele cele noi ale domniei voastre...

— Intră!

— Îţi cer de o mie de ori iertăciune pentru zăticneală, preamărite! Dară pregătit-am pentru domnia ta cămările acelea mîndre de jos, cotineaţa aceasta bicisnică nu-i vrednică de...

— *Intră!!!*

Am venit spre a vă aduce la cunoştinţă că banca v-a redeschis creditul, care din nefericire a fost întrerupt o bucată de vreme; acum îl puteţi folosi cît poftiţi şi vom fi cît se poate de încîntaţi dacă veţi emite pe seama noastră orice cec doriţi...

— *Intră!!!*

— Dragul şi mărinimosul meu băiat, e a ta! Va fi aici într-o clipă! Ia-o, însoară-te cu ea, iubeşte-o, fii fericit! Dumnezeu să vă binecuvînteze pe amîndoi — hip, hip, ura!...

— *Intră!!!*

— O, George, scumpul şi iubitul meu George, sîntem salvaţi!

— O, Mary, scumpa mea iubită, într-adevăr sîntem salvaţi — dar îţi jur că nu ştiu de ce şi nici cum!

CAPITOLUL V
(Decorul: o cafenea romană)

Într-un grup de gentlemani americani, cineva citeşte şi traduce din numărul săptămînal al lui *Il Slangwhanger di Roma*[1] cele ce urmează:

MINUNATĂ DESCOPERIRE!

„Cu vreo şase luni în urmă, Signor John Smitthe, un gentleman american, care s-a stabilit la Roma de cîţiva ani, a cumpărat cu o sumă derizorie un petic de pămînt în Campagna, nu departe de mormîntul familiei Scipio — de la proprietarul terenului, o rudă scăpătată a principesei Borghese. Mr. Smitthe s-a dus la Ministrul Cadastrului şi a transferat bucata de pămînt pe numele unui artist sărac, americanul George Arnold, explicînd că a făcut acest lucru drept plată şi despăgubire pentru o pagubă pecuniară cauzată în mod incindental de către dînsul, cu multă vreme în urmă asupra unui obiect aparţinînd lui Signor Arnold. A mai subliniat că va oferi o despăgubire adiţională, aducînd îmbunătăţiri terenului aparţinînd lui Signor A., pe seama şi pe cheltuiala sa. Acum patru săptămîni, în timp ce se făceau anumite săpături necesare pe terenul susnumit, Signor Smitthe a dezgropat cea mai remarcabilă statuie antică, ce-a fost vreodată adăugată bogatelor comori de artă ale Romei. Este o minunată figură de femeie şi, deşi opera este atinsă destul de grav de contactul cu pămîntul şi de stricăciunea veacurilor, nici un ochi nu poate privi fără a fi mişcat, răpitoarea ei frumuseţe. Nasul, piciorul stîng de la genunchi în jos, o ureche, precum şi degetele piciorului drept şi două degete de la una din mîini s-au pierdut, dar altfel nobila figură se afla într-o remarcabilă stare de conservare. Guvernul a pus îndată stăpînire asupra statuii, cu ajutorul forţelor armate şi a numit o comisiune alcătuită din critici de artă, anticari şi cardinali, principi ai bisericii, care să-i stabilească valoarea şi să determine remuneraţia care trebuie să revină posesorului terenului unde a fost găsită capodopera. Asupra întregii afaceri s-a păstrat, pînă aseară, un secret deplin. Între timp, comisiunea s-a

---

[1] Slangwhanger — cuvînt plăsmuit de Twain, însemnînd „Toboşarul argotic” (n.t.).

întrunit cu uşile închise şi a deliberat. Aseară, membrii ei au decis în unanimitate că statuia reprezintă pe Venera şi este opera unui artist necunoscut, însă înzestrat cu un talent sublim, din secolul al treilea înainte de Hristos. Dînşii o consideră cea mai desăvîrşită operă de artă cunoscută pînă-n prezent.

Conferinţa finală s-a ţinut la miezul nopţii, stabilindu-se că Venera valorează uriaşa sumă de zece milioane de franci! În conformitate cu legea şi uzul poporului roman, guvernul fiind posesorul a jumătate din toate operele de artă găsite în Campagna, statul nu a avut altceva de făcut decît să plătească cinci milioane de franci domnului Arnold, intrînd astfel în posesia permanentă a frumoasei statui. Azi-dimineaţă, Venera va fi transportată la Capitoliu, unde va rămîne, iar la amiază comisiunea îl va vizita pe Signor Arnold, ducîndu-i ordinul Sanctităţii sale, pe baza căruia tezaurul îi va plăti suma princiară de cinci milioane de franci în aur.”

Un cor de glasuri: Noroc! Nu găseşti cuvinte pentru aşa ceva!

Un glas: Gentlemeni! Propun să înfiinţăm imediat o societate americană pe acţiuni pentru achiziţionarea de terenuri şi dezgropări de statui, aici, cu legăturile cuvenite în Wallstreet, ca să lanseze şi să susţină stocul de acţiuni.

Toţi: Bun şi aprobat!

CAPITOLUL VI

(Decorul: Capitoliul din Roma — zece ani mai tîrziu)

— Prea iubită Mary, statuia din faţa noastră este cea mai veche din lume. E renumita „Venera Capitolină”, despre care ai auzit vorbindu-se atît de multe. Iat-o aici, cu micile ei lipsuri restaurate (cîrpite, adică) de către cei mai cunoscuţi artişti romani — şi simplul fapt că au îndeplinit umila cîrpeală a unei creaţii atît de nobile le va face numele ilustre cît va exista lumea. Cît de ciudat ne pare locul acesta! Cu o zi înainte de a fi fost aici pentru ultima oară — au

trecut de atunci zece ani fericiţi — nu eram bogat; ba, nu aveam un cent — Dumnezeu te aibă în pază! — şi totuşi am avut şi eu un cuvînt de spus ca să fac din Roma stăpîna acestei statui, cea mai măreaţă operă de artă antică pe care o cunoaşte lumea.

— Adorata, ilustra Venera Capitolină — şi la ce sumă e evaluată! Zece milioane de franci!

— Da, ea în persoană!

— Şi, vai, Georgy, ce divin de frumoasă e!

—Aşa e — dar nici nu se compară cu ceea ce era înainte ca binecuvîntatul acela de John Smith să-i fi zdrobit piciorul şi să-i fi turtit nasul. Ce ingenios om, acest Smith! Ce talentat! Smith, nobile Smith! Făuritorul întregei noastre fericiri! Hait! Ştii tu ce înseamnă strănutul ăsta? Piciul nostru a căpătat tuse măgărească. Niciodată n-ai să înveţi cum să îngrijeşti copiii.

SFÎRŞITUL

Venera Capitolină se afla tot în Capitoliul din Roma şi rămîne încă cea mai fermecătoare şi cea mai strălucitoare operă de artă antică cu care se poate mîndri lumea. Dar dacă veţi avea vreodată norocul să vă aflaţi în faţa ei şi să cădeţi într-un extaz de admiraţie, nu îngăduiţi acestei adevărate şi tainice povestiri a originii sale să vă strice fericirea. Iar cînd citiţi despre Uriaşul împietrit[1], dezgropat lîngă Syracuza, în statul New York, sau în preajma oricărei alte localităţi, păstraţi-vă cumpătul — iar dacă Barnum-ul[2] care l-a îngropat acolo se oferă să vi-l vîndă pe o sumă enormă, nu-l cumpăraţi. Trimiteţi-l Papei!

---

[1] Schiţa de mai sus a fost scrisă pe vremea cînd faimoasa înşelătorie cu „Uriaşul împietrit” era senzaţia zilei în Statele Unite (n.a.).

[2] Barnum, numele unui celebru circ american (n.t.).

GAZETĂRIE ÎN TENNESSEE

Redactorul ziarului Avalanşa *din Memphis s-a năpustit cu următoarele cuvinte asupra unui corespondent care îl calificase drept „radical”: „Scriind primele cuvinte, punînd punctele pe i şi barele pe te-uri şi rotunjindu-şi fraza, el ştia prea bine că fabrică o frază plină de infamii şi duhnind a minciună.”*

La recomandarea medicului care-mi spusese că mi-ar prii climatul din sud, am plecat la Tennessee unde am obţinut postul de redactor adjunct al ziarului *Gloria dimineţii şi strigătul de luptă al districtului Johnson*. Ducîndu-mă să-mi iau în primire slujba l-am găsit pe redactorul-şef al ziarului legănîndu-se pe un scaun şchiop, cu picioarele cocoţate pe o masă de brad. În încăpere mai era o masă de brad şi încă un scaun şchiop, amîndouă pe jumătate îngropate sub un maldăr de ziare, foi şi manuscrise. Mai era şi o ladă de lemn plină cu nisip în care erau presărate chiştoace de ţigări de foi şi sticle goale, precum şi o sobă a cărei portiţă de-abia se mai ţinea în balamaua de sus. Redactorul-şef purta o redingotă lungă de postav negru şi pantaloni albi de olandă. Ghetele lui erau fine şi bine lustruite; purta un plastron, un inel mare cu pecete, un guler înalt de modă veche şi un fel de cravată cadrilată, cu capetele răsfrînte. Asemenea straie se purtau cam prin 1848. Fuma un trabuc şi tot

căutînd un cuvînt şi trecîndu-şi miinile prin păr, ajunsese să şi-l incîlcească de-a binelea. Era înspăimîntător de încruntat, ceea ce m-a făcut să cred că pregătea un articol de fond deosebit de tăios. Îmi spuse să iau colecţia de ziare şi să scot o dare de seamă pentru rubrica *Spiritul presei din Tennessee*, concentrînd într-un articol tot ce mi se părea mai interesant din cuprinsul lor.

M-am apucat şi am scris cele ce urmează:

SPIRITUL PRESEI DIN TENNESSEE

„Pesemne că redacţia *Cutremurului bisăptămînal* a fost indusă în eroare în chestiunea societăţii de căi ferate Ballyhack. Societatea nu intenţionează cîtuşi de puţin să lase în afara traseului oraşul Buzzardville. Dimpotrivă, ea îl consideră drept unul din cele mai importante puncte ale traseului şi, în consecinţă, nu doreşte nici decum să-l neglijeze. Desigur că domnii de la *Cutremurul bisăptămînal* vor avea amabilitatea să facă această rectificare.

Dl. John W. Blossom, destoinicul redactor al ziarului *Trăsnetul şi strigătul de luptă al libertăţii* din Higginsville a sosit eri în oraşul nostru şi a tras la Van Buren.

După cîte se pare, colegul nostru de la *Răcnetul dimineţii* (ziar din Mud Springs) a căzut în greşeala de a presupune că alegerea lui Van Werter nu este un fapt stabilit, dar fără îndoială că îşi va fi descoperit greşeala, mai înainte ca aceste rînduri să-i amintească acest lucru. Desigur că a fost indus în eroare de rezultatele incomplete ale alegerilor.

Notăm cu bucurie că oraşul Blathersville se străduieşte să încheie cu anumiţi gentlemeni din New York un contract pentru pavarea străzilor aproape impracticabile ale oraşului, cu plăci de asfalt marca Nicholson. *Chiotul zilei* combate bine pentru această cauză şi are încredere în victoria finală”.

I-am predat redactoruiui-şef manuscrisul ca să-l aprobe, să-l refacă sau să-l arunce la coş. Privindu-l, faţa i se întunecă. Pe măsură ce citea, expresia feţei lui devenea şi mai întunecată. Era uşor de ghicit că ceva nu-i în regulă. Deodată sări de pe scaun, spunînd:

— Tunete şi fulgere! Nu cumva crezi că am de gînd să vorbesc aşa despre boii ăia? Crezi că abonaţii mei vor înghiţi o asemenea apă chioară? Dă-mi condeiul.

În viaţa mea nu văzusem condei care să scîrţîie şi să zgîrie hîrtia cu mai multă furie, trecînd fără milă peste verbele şi epitetele scrise de altul. În toiul acestei lucrări, cineva trase un glonte prin fereastra deschisă, ştirbind simetria uneia din urechile mele.

— Ah! exclamă el, ăsta-i pramatia de Smith de la *Vulcanul moral*. Îl aşteptam încă de ieri.

Şi scoţînd de la brîu un revolver marinăresc, apăsă pe trăgaci. Smith căzu, lovit în coapsă. Împuşcătura îl tulburase pe Smith, care tocmai încerca să ţintească a doua oară şi rănise un străin. Străinul eram eu. Nu-mi retezase decît un deget.

Redacţorul-şef continuă apoi să facă ştersături şi adăugiri. În clipa cînd le isprăvea, prin burlanul sobei se rostogoli o grenadă de mină şi explozia sfărîmă soba în mii de bucăţele. Alte pagube n-au mai fost însă, afară de doi dinţi pe care o schijă rătăcită mi-i smulse din gură.

— Soba s-a dus, grăi redactorul-şef.

I-am răspuns că sînt de aceeaşi părere.

— Nu-i nimica, pe vremea asta tot n-avem nevoie de ea. Ştiu cine a făcut treaba asta. Îl prind eu. Şi acum, iată cum trebuie scrisă afacerea asta.

Am luat manuscrisul. Era atît de plin de ştersături şi adăugiri, încît nu mai ştiai de unde să-l apuci. Avea acum următorul cuprins:

SPIRITUL PRESEI DIN TENNESSEE

„Pesemne că mincinoşii înrăiţi do la *Cutremurul bisăptămînal* se străduiesc din nou să facă poporul nostru nobil şi generos să înghită iarăşi una din minciunile lor josnice şi grosolane, cu privire la cea mai glorioasă iniţiativă a secolului al 19-lea: calea ferată Ballyhack. Ideea că Buzzardviile va fi lăsat în afara traseului a fost născocită numai de creierii lor scîrboşi sau mai

degrabă de zoile pe care ei le considera creieri. Ar face mai bine să-şi retragă cuvintele, dacă vor să-şi salveze hoiturile împuţite de tărăceala pe care o merită din plin.

Măgarul de Blossom, de la ziarul *Trăsnetul şi strigătul de luptă al libertăţii* din Higginsville a sosit iarăşi aici ca să se ghiftuiască la Van Buren.

Am aflat că puşlamaua tembelă de la *Răcnetul dimineţii* din Mud Springs afirmă, cu obişnuitul său talent de a minţi, că Van Werter nu a fost ales. Înalta misiune a gazetarului este de a răspîndi adevărul, de a rectifica eroarea, de a educa, şlefui şi ridica nivelul moralei şi manierelor publicului şi de a face pe toţi oamenii mai generoşi, mai virtuoşi, mai miloşi şi mai buni, mai cucernici şi mai fericiţi din toate punctele de vedere; iar acest tîlhar cu inima neagră mai înjoseşte încă nobila profesiune, stăruind în răspîndirea ipocriziei, bîrfelilor, înjurăturilor şi a mojiciilor.

Blathersville vrea să-şi paveze străzile cu plăci de asfalt Nicholson. Mai degrabă ar avea nevoie de o închisoare şi de un azil pentru săraci. Ce idee să pavezi străzile într-un orăşel de nimic, în care abia sînt două cazane de fiert rachiu, o fierărie şi cataplasma asta de muştar ce poartă numele de *Chiotul zilei*. Păduchelede Buckner care scoate *Chiotul* rage cu prostia lui obişnuită despre această chestiune şi îşi închipuie că ce spune el are vreun rost.”

— Uite, aşa se scrie: eu mult piper şi la chestie. Articolele mălăieţe mă scot din sărite.

În acel moment, o cărămidă ţîşni prin fereastră, prefăcînd-o în ţăndări şi făcîndu-mă să simt un junghi puternic în spinare. M-am dat la o parte. Începusem să mă simt de prisos.

— Pare să fie colonelul, spuse redactorul-şef. Îl aştept de două zile. În cîteva clipe va fi aici...

Avea dreptate. Peste o clipă colonelul apărea în uşă, ţinînd în mînă un revolver militar.

— Domnule — spuse el — am onoarea să mă adresez laşului care editează această fiţuică rîioasă?

— Da, domnule, ia loc, te rog. Fii atent la scaun, îi lipseşte un picior. Mi se pare că am onoarea să vorbesc cu putredul mincinos, colonelul Blatherskite Tecumseh?

— Întocmai, domnule. Am o mică socoteală cu dumneata. Dacă ai puţin timp, vom începe.

— Am de terminat un articol despre „Încurajarea progresului în dezvoltarea morală şi intelectuală a Americii”, dar nu-i nici o grabă. Să începem.

Pistoalele amîndurora răsunară puternic, în aceeaşi clipă. Şeful pierdu o şuviţă de păr, iar glontele colonelului îşi termină cariera în partea cărnoasă a coapsei mele. Umărul stîng al colonelului fu niţel sfredelit. Traseră din nou. De data asta nici unul nu-şi nimeri ţinta, dar eu îmi primii partea — un glonte în braţ. La a treia împuşcătură, ambii domni fură uşor răniţi. În ce mă priveşte, m-am ales cu o rotulă sfărîmată. Le-am spus atunci că am de gînd să plec la plimbare, fiind vorba de o chestiune intimă la care mă jenez să mai asist. Dar amîndoi mă rugară să stau locului şi mă asigurară că nu-i stingheresc cîtuşi de puţin.

Îşi încărcară din nou armele, vorbind despre alegeri şi despre recoltă, iar eu mă apucai să-mi pansez rănile. Peste cîteva clipe deschiseră din nou focul cu multă însufleţire şi fiecare lovitură nimeri în plin, dar este cazul să adaug că cinci din cele şase gloanţe trase mi-au revenit mie. Al şaselea răni de moarte pe colonel, care observă cu un umor fin că acum va trebui să-şi ia „rămas bun”, pentru că are treabă în oraş. Se mai interesă de adresa dricarului şi plecă. Şeful se întoarse către mine şi-mi spuse:

— Aştept musafiri la dejun şi trebuie să mă pregătesc. Mi-ai face un serviciu dacă ai citi şpalturile şi ai primi pe vizitatori.

Am tresărit puţin la ideea de a aştepta vizitatori, dar eram prea năucit de schimbul de focuri care-mi răsunau încă în urechi, ca să încerc să mai spun ceva.

El continuă:

— Jones va fi aici la ora trei, arde-i cu biciul. Gillespie va veni poate mai devreme, aruncă-l pe fereastră. Ferguson se va înfăţişa pe la ora patru, ucide-l. Cred că asta-i totul pentru, astăzi. Dacă îţi mai rămîne timp, ai putea să scrii un articol usturător despre poliţie, ia-l în tărbacă pe inspectorul şef. Biciul se află sub masă, armele sînt în dulap, muniţiile sînt acolo în

colţ, iar vata şi bandajele în sertar. În caz de accident, coboară la parter la Lancet, felcerul. Îi tipărim gratuit anunţurile.

Şi plecă. M-am cutremurat. În cele trei ore care au urmat am trecut prin pericole atît de înspăimîntătoare, încît mi-am pierdut cu desăvîrşire liniştea sufletească şi buna dispoziţie. Gillespie veni şi mă aruncă el pe mine pe fereastră. Jones sosi la ora fixată şi tocmai cînd mă pregăteam să-l ating, îmi luă biciul din mînă. Din ciocnirea cu un necunoscut care nu figurase pe listă, am ieşit scalpat. Un alt necunoscut, cu numele de Thompson, nu lăsă din mine decît o biată epavă şi o grămadă de zdrenţe încîlcite; în cele din urmă cînd înghesuit într-un colţ şi asaltat de o mulţime furioasă de ziarişti, escroci, politicieni şi vagabonzi, care urlau, înjurau şi învîrteau armele deasupra capului meu făcînd să strălucească aerul de sclipirile metalice ale oţelului — mă pregăteam să-mi dau demisia de la acest ziar, în uşă se ivi şeful, însoţit de o droaie de prieteni veseli şi entuziaşti. Atunci începu o încăierare şi un măcel pe care nici o pană omenească, fie ea şi din oţel, nu le-ar putea descrie. Oamenii se împuşcau, se împungeau, se sfîrtecau, se ciunteau, se înjunghiau, sau se aruncau unii pe alţii pe fereastră. Prin încăpere trecu o furtună de înjurături sinistre, însoţită de lucirile nedesluşite şi frenezia unui sălbatic dans războinic. Apoi furtuna se potoli. În cinci minute se făcu linişte, iar eu şi însîngeratul redactorşef, rămaşi singuri, priveam rămăşiţele sîngerînde, împrăştiate în jurul nostru, pe podea.

— O să-ţi placă slujba asta după ce te vei obişnui, îmi spuse el.

— Trebuie să-ţi cer iertare, îi răspunsei. Cred că după un timp aş putea scrie cum îţi place dumitale; sînt convins că aş putea, după o oarecare experienţă şi după ce voi fi învăţat limbajul acesta. Dar, ca să vorbesc pe şleau, acest stil energic are şi unele neajunsuri: poţi fi oricînd întrerupt. Ai putut constata singur asta. Fără îndoială că stilul energic are menirea să ridice nivelul cititorului, dar nu-mi place să atrag atît de mult atenţia, iar aici acest lucru este inevitabil.

Nu pot scrie în tihnă cînd sînt întrerupt atît de mult, cum s-a întîmplat azi. Îmi place foarte mult slujba asta, dar nu-mi place să fiu lăsat aici singur ca să primesc vizitatori. Aceste experienţe sînt noi şi te asigur chiar pasionante într-un fel, dar nu prea sînt împărţite echitabil. Un domn trage în dumneata prin fereastră şi mă schilodeşte pe mine; o grenadă e aruncată prin burlanul sobei, vizîndu-te pe dumneata şi rezultatul e că portiţa sobei mă lasă ştirb pe mine; un prieten intră pentru a schimba cu dumneata cîteva amabilităţi şi mă nimereşte pe mine, făcînd din pielea mea o sită ferfeniţită; dumneata te duci la masă, iar Jones mă biciuieşte pînă la sînge; Gillespie mă aruncă pe fereastră; Thompson mă dezbracă la piele, iar o persoană cu totul străină mă scalpează cu dezinvoltura unei vechi cunostinte; nu trec nici cinci minute şi toţi derbedeii din regiune vin echipaţi de război şi purced la desfiinţarea ultimelor mele rămăşiţe cu tomahawk-urile lor. Una peste alta pot spune că nu am avut niciodată pînă acum o zi atît de agitată ca asta. Nu, dumneata îmi placi şi îmi place felul dumitale calm şi potolit de a da explicaţii vizitatorilor, dar, vezi dumneata, nu sînt obişnuit cu aşa ceva. Oamenii din sud sînt prea impulsivi şi-şi cheltuiesc cu prea multă dărnicie ospitalitatea. Paginile pe care le-am scris astăzi şi în ale căror rînduri reci, mîna dumitale de maestru a infuzat spiritul arzător al gazetăriei din Tennessee, vor pune în mişcare un nou viespar. Toată ceata asta de ziarişti va veni încoace — şi anume, va veni înfometată, ca o haită de lupi şi va voi să mănînce pe cineva. Trebuie să-mi iau rămas bun de la dumneata. Refuz să fiu prezent la acest festin. Am venit în sud pentru a-mi îngriji sănătatea şi voi pleca de aici în acelaşi scop — şi chiar imediat. Gazetăria din Tennessee este mult prea agitată pentru mine.

După care ne-arn despărţit cu regrete reciproce şi m-am mutat la spital.

PRINTRE SPIRITE

Acum cîteva seri, a avut loc în oraş o *séance*[1]. Îndreptîndu-mă într-acolo, întovărăşit de reporterul unui ziar de seară, acesta mi-a spus că avusese prilejul să cunoască pe un cartofor cu numele de Gus Graham, împuşcat într-un oraş din Illinois cu mulţi ani înainte, într-o încăierare şi deoarece el era probabil singurul om din San Francisco care cunoştea acest lucru, se gîndea să dea de furcă vreo cîteva clipe spiritului lui Graham. (N. B. Acest tînăr este democrat şi vorbeşte cu forţa înnăscută şi lipsa de eleganţă a tribului său.) În timpul spectacolului, reporterul notă numele vechiului său prieten pe o hîrtiuţă, o împături strîns şi o puse într-o pălărie, care fu trecută din mînă în mînă şi în care se şi aflau vreo cinci sute de asemenea documente. Această grămadă fu vărsată pe masă şi mediumul începu să le scoată una cîte una şi să le pună deoparte, întrebînd: „Acest spirit e prezent? sau acesta? sau acesta?” Cam unul la cincizeci ciocănea în masă şi persoana care îi scrisese numele se scula de la locul ei şi punea întrebări defunctului. În cele din urmă, un spirit apucă mîna mediumului şi scrise de-a-n-daratelea „Gus Graham”. Apoi mediumul cotrobăi printre hîrtii, după numele respectiv. Omul meu îşi

---

[1] Séance, şedinţă (în limba franceză în original). Termen răspîndit în S.U.A. şi ajuns să însemne ţedinţă de spiritism (n. t.)

cunoştea fiţuica şi pe dos. Cînd mediumul ajunse la ea, după ce apucase alte cincizeci, ciocăni în masă. Un membru al comitetului desfăcu hîrtia: era tocmai cea cu pricina. Am cerut-o şi am căpătat-o. Era în regulă. Totuşi, presupun că toţi democraţii sînt în bune relaţii cu dracul. Tînărul se ridică şi întrebă:

— Ai murit în 1851? 52? 53? 54?...

Spiritul: „Poc, poc, poc”.

— Ai murit de holeră? de cancer? de oftică? muşcat de un cîine turbat? de vărsat? de moarte năprasnică?

— Poc, poc, poc.

— Ai fost spînzurat? înecat? înjunghiat? împuşcat?

— Poc, poc, poc.

— Ai murit în Mississippi? Kentucky? New York? Insulele Sandwich? Texas? Illinois?

— Poc, poc, poc.

— În ţinutul Adams? Madison? Randolph?

— Poc, poc, poc.

Nu folosea la nimic să încerci a-l prinde pe încercatul cartofor decedat. Cunoştea regulile jocului şi se ţinea tare.

Între timp, se postară în faţa noastră doi nemţi, un om mai în vîrstă şi un tînăr mai sprinten, dornic de senzaţii. Scriseră cîteva nume. Apoi tînărul Ollendorf spuse ceva care suna ca:

— *Ist ein Geist hieraus?*[1] (Hohote de rîs în adunare).

Trei bătăi, — care însemnau că *era* un *Geist hieraus.*

— *Wollen sie schreiben*? (Alte rîsete).

Trei lovituri.

—Finzig stolien, linsowterowlickterhairowfeterfrowleineruhackiolderol?

Oricît ar părea de ciudat, spiritul răspunse vesel la această propunere uimitoare.

Adunarea deveni, cu fiecare întrebare nouă, de o veselie din ce în ce mai zgomotoasă, astfel că ni se puse în vedere că spectacolul nu poate continua într-o atmosferă atît de neserioasă. Lumea se linişti.

Spiritul german părea a nu şti nimic, căci nu era în

---

[1] E un spirit acolo? (În original în limba germană — n.t.).

stare să răspundă nici la cele mai simple întrebări. Tînărul Ollendorf spuse cîteva cifre, încercînd să ajungă la data morţii spiritului; acesta părea foarte încurcat, neştiind dacă murise în 1811 sau 1812, ceea ce era destul de firesc, ţinînd seama că trecuse atîta timp de atunci. În cele din urmă scrise „12”.

Stupoare! Tînărul Ollendorf sări în picioare emoţionat la culme şi exclamă:

— Tomnilor şi toamnelor. Am scris numele de la un om care drăieşte! Spiritul spus că murit în an o mie opt st touăsprezeci, dar el este atît de viu şi sănătos ca...

Mediumul: Stai jos, domnule!

Ollendorf: Tar freau să...

Mediumul: N-ai venit să ţii discursuri, domnule — stai jos! (Domnul O se pregăteşte să peroreze).

Domnul O.: Dar spiritul înşală! Nici exist un astfel de spirit! (În tot timpul acesta, rînd pe rînd aplauze şi rîsete în adunare.)

Mediumul: Ia loc, domnule, şi voi explica acest caz.

Şi ne explică. În această explicaţie, dădu drumul la o explozie atît de puternică încît mă aşteptam să-l văd pe tînărul Ollendorf azvîrlit în sus şi trecînd prin acoperiş. Ne arătă că Ollendorf venise cu gînduri de înşelăciune, nesincer în suflet şi că un spirit asemănător se ridicase din ţara umbrelor ca să stea de vorbă cu dînsul. Era grozav de mînios. Ne spuse în esenţă, dacă nu chiar cu aceste cuvinte, că mai existau oameni rătăciţi pe lume ca acest tînăr Ollendorf, fiinţe gata la cel mai mic pretext să se repeadă şi să ia numele oricui, să ciocănească, să scrie, să mintă şi să înşele cu o totală uşurinţă, ori de cîte ori dădeau peste o vieţuitoare asemănătoare cu care să comunice — ca acest biet Ollendorf. (Aplauze prelungite şi rîsete.)

Ollendorf rămase pe poziţie şi era pe punctul de a deschide din nou focul, cînd se stîrni o furtună de strigăte din toată casa: „Stai jos! Continuă! Vorbeşte, te ascultăm! Dă-te jos de pe podium! Stai la loc! Şterge-o! Rămîi la locul tău — spune ce ai de spus!”

Atunci, mediumul se ridică şi spuse că dacă Ollen-

dorf rămîne, el pleacă. Nu îngăduia nimănui să vină acolo şi să-l insulte prin înşelăciune şi prin încercări de a ridiculiza un lucru atît de solemn, cum era credinţa lui religioasă. Apoi, adunarea se linişti, iar Ollendorf plecă supus de pe podium.

Celălalt neamţ chemă un spirit, îi puse mai multe întrebări în limba sa şi spuse că răspunsurile erau corecte. Mediumul susţinea că nu cunoaşte de loc limba germană.

Tocmai atunci mă chemă un domn la marginea podiumului şi mă întrebă dacă sînt spiritist. I-am răspuns că nu. Mă mai întrebă dacă aveam vreo prejudecată. I-am spus că nu mai mult decît orice persoană care nu crede, dar că nu puteam crede un lucru pe care nu-l înţelegeam şi nu văzusem pînă atunci nimic care să-mi pară desluşit. Atunci, el îmi mărturisi a nu crede că eu aş fi pricina pentru care spiritele manifestau oarecare neîncredere, dar ştia că era o influenţă potrivnică pe undeva în jurul mesei; o observase de la început; era un supărător curent negativist care îi atingea simţurile şi mereu din direcţia aceea. I-am destăinuit că, după cîte credeam, era tipul celălalt şi am adăugat: „Să-i fie ruşine celui care răspîndeşte tot timpul aceste îngrozitoare curente negative!” Cuvintele mele păreau a fi mulţumit mintea acestui fanatic cercetător, aşa că el se aşeză la loc.

Avusesem un prieten foarte drag, despre care auzisem că plecase în lumea duhurilor şi eram dornic să ştiu ceva în legătură cu el. Era totuşi ceva atît de îngrozitor să vorbeşti cu buzele tale vii şi păcătoase unor morţi, unor fantome încît abia am putut să mă ridic şi să vorbesc. În cele din urmă însă m-am ridicat dîrdîind, şi am zis cu o voce înceată şi tremurătoare:

— Spiritul lui John Smith e prezent?

(Nu te poţi bizui niciodată pe aceşti Smişi[1], îl chemi pe unul şi toată liota lor se ridică, făcînd tărăboi ca la Tophet[2] spre a-ţi răspunde.)

---

[1] Nume foarte răspîndit în ţările anglo-saxone (n.t.).

[2] Loc în Valea Ilennom de lîngă Ierusalim, unde se adunau

— Uac, Uac! Uac! Uac!

Doamne! Cred că toţi Şmişii decedaţi şi pierduţi între San-Francisco şi infern au înconjurat deodată masa! Am fost foarte mirat — aş putea zice uimit. Adunarea mă îndemnă să continui, totuşi, aşa că am spus:

— Din ce princină ai murit?

Smişii răspunseră că au murit de toate bolile şi accidentele de care putea să moară omul.

— Unde ai murit?

Răspunseră afirmativ la toate localităţile pe care le-am ştiut din cunoştinţele mele geografice.

— Eşti multumit unde te afli?

Urmă un „nu” puternic şi unanim din partea defuncţilor Smith.

— E cald acolo?

Un Smith mai cult apucă mîna mediumului şi scrise:

— Nici nu se poate descrie.

— Ai lăsat vreun Smith pe-acolo, cînd ai plecat?

— O mare moartă de Smişi.

Mi se păru că aud pe Smişii din umbră chicotind la slaba lui glumă — gluma că ar putea fi o puzderie de Smişi vii acolo unde sînt morţi cu toţii.

— Cîţi Smişi sînt prezenţi acolo?

— Optsprezece milioane — alaiul ţine de aici pînă în partea cealaltă a Chinei.

— Aşadar sînt mulţi Smişi în lumea drepţilor?

— Din principiu, principele Apollyon îi zice Smith fiecărui nou-venit şi continuă astfel pînă ce ei îl corectează, dacă se întîmplă să greşească.

— Cum numesc spiritele pierdute tristul lor sălaş de acolo?

— Îi spun „Institutul Smithsonian”[1].

În cele din urmă, dădui de adevăratul Smith — Smith pe care îl căutam — dragul meu prieten, pe care l-am pierdut şi pe care îl plîng şi acum — şi aflai că a murit de o moarte năprasnică. Mă temusem de

---

zeităţile păgîne (n.t.)

[1] Instituţie ştiinţifică din Washington (n.t.).

asa ceva. Îmi spuse că nevastă-sa îl omorîse cu vorba! Bietul om!

Curînd, se ridică un alt Smith. Un domn din adunare ne atrase atenţia că era Smith-ul său. Aşa că îi puse cîteva întrebări şi noul Smith mărturisi că şi el murise de moarte năprasnică. Se cam încîlcise în credinţele lui religioase şi era o corcitură de universalist şi unitarian, dar se descurcase şi îşi schimbase părerea de cînd plecase de aici. Arătă că era cît se poate de fericit. Am continuat să-i punem întrebări acestui pastor zglobiu şi vorbăreţ. Printre duhuri cred că era cel mai vesel dintre cei veseli. Spunea că nu are un corp palpabil, un glonte ar putea să treacă prin el fără să-l găurească — ploaia ar putea să treacă prin el ca prin aburi, fără să-l supere cîtuşi de puţin (aşa că nu aleargă să intre în casă cînd plouă — ba nici nu-i pasă de ploaie); mai spunea că raiul şi iadul sînt simple creaţii ale minţii; spiritele din cea dintîi au firi fericite şi mulţumite, pe cînd spiritele din cea din urmă sînt sfîşiate de mustrări de conştiinţă; spunea că în ceea ce îl priveşte era mulţumit — chiar fericit; dar nu vru să mărturisească dacă fusese un om foarte bun sau foarte rău pe pămînt (vicleană, nepătrunsă ne-entitate! I-am pus întrebarea ca să-mi pot cîntări propriile mele şanse după norocul lui în cealaltă lume, dar el îmi dibuise gîndul). Ne spuse că are o ocupaţie acolo — îşi pierde vremea învăţînd de la alţii şi învăţînd pe alţii; că acolo gradele de perfecţiune sînt nişte sfere — că el face progrese mari — a fost avansat cu o sferă sau aşa ceva, de la înmatriculare (i-am spus în gînd: „Ia-o încet, moşule, ia-o încet, ai toată eternitatea înaintea ta”, dar nu mi-a răspuns); că nu ştie cîte sfere sînt (eu însă cred că trebuie să fie milioane, căci dacă un om goneşte prin ele cu viteza acestui bătrîn universalist, va trece printr-o mulţime din ele pînă ce va fi stat acolo cît bătrînul Sesostris şi celelalte mumii antice; şi nici măcar nu ne putem da seama cît de mult se va ridica în copilăria eternităţii — mă tem că acest bătrîn parcurge cam repede faţă de cei din jurul său şi de timpul pe care îl are dinaintea lui); ne mai spuse că spiritele nu simt căldura, nici frigul (ceea ce este oarecum

împotriva cunoştinţelor mele de corectă distrugere — focul şi pucioasa); că spiritele comunică între ele prin gînduri, neavînd limbaj, apoi că deosebirile dintre sexe se păstrează şi acolo — şi aşa mai departe.

Bătrînul pastor scrise şi vorbi o oră încheiată, dînd dovadă, prin răspunsurile sale rapide, şirete şi inteligente că nu-şi pierduse nopţile degeaba pe lumea cealaltă; îşi vîrîse nasul pretutindeni unde merita să afle ceva şi să descopere tot ce putea — după cum mărturisea el însuşi — iar cînd nu înţelegea ceva, căuta un spirit care să-i dea explicaţii, aşa că se lămurise destul de bine. Ţinînd seama de purtarea-i binevoitoare şi de politeţea sa permanentă faţă de mine, cred în mod sincer că va continua să progreseze cu repeziciunea actuală pînă se va opri pe culmea celei mai înalte sfere, atingînd astfel perfecţiunea.

FAPTE ÎN LEGĂTURA CU RECENTA MEA DEMISIE

Washington, 2 decembrie 1867

Mi-am dat demisia. Treburile guvernului par să meargă înainte ca şi pînă acum, totuşi lipseşte o spiţă la roată. Eram funcţionar la Comitetul Senatului pentru Studiul Scoicilor şi am părăsit această funcţie. Am văzut intenţiile clare ale celorlalţi membri ai guvernului de a mă împiedica să am vreun vot în consiliile ţării, aşa că nu mi-aş putea îndeplini mai departe funcţia fără a pierde respectul faţă de mine însumi. Dacă ar fi să înşir pe larg toate jignirile ce s-au îngrămădit pe capul meu în cursul celor şase zile în care am avut legături cu guvernul ca slujbaş al statului povestirea ar umple un volum. M-au numit funcţionar la acest comitet conchologic şi apoi nu mi-au dat măcar un secretar cu care să joc biliard. Aş fi răbdat această situaţie, oricît de stingher m-aş fi simţit, dacă aş fi fost întîmpinat măcar cu acea politeţe ce mi se cuvenea din partea celorlalţi membri ai cabinetului. Dar nu a fost cazul. Ori de cîte ori observam că şeful unui departament o lua pe o cale greşită, lăsam totul la o parte şi încercam a-l îndrepta pe calea cea bună aşa cum îi era datoria. Şi nu mi s-au adus mulţumiri nici măcar o singură dată. O dată, m-am dus la ministrul marinei cu cele mai bune intenţii din lume şi i-am zis:

— Domnule ministru, eu văd că Amiralul Farragut

face orice în Europa, numai lupte nu şi că se află mai mult la un fel de pic-nic. Poate c-o fi bine aşa, dar eu văd altfel lucrurile. Dacă nu are de luptat, mai bine să vină acasă. N-are nici un rost ca un om să ţină a flotă întreagă într-o excursie de plăcere. Costă prea scump. Menţionez că nu am nimic împotriva excursiilor de plăcere pe care le fac ofiţerii de marină, dar să fie excursii de plăcere rezonabile — excursii de plăcere necostisitoare. Ar fi mai bine, de pildă, să coboare pe Mississippi cu o plută...

Să-l fi văzut cum mai tuna şi fulgera, de puteai crede că făptuisem cine ştie ce crimă. Dar ce-mi păsa mie. Am spus-o, pentru că ceea ce propusesem era ieftin, plin de o simplicitate republicană şi cu totul neprimejdios. Am spus-o, deoarece pentru o excursie de plăcere într-adevăr tihnită, nimic nu întrece o plută.

Atunci, ministrul marinei m-a întrebat cine sînt şi, cînd i-am spus că am legături cu guvernul, a vrut să ştie în ce calitate. Făcînd abstracţie de ciudăţenia unei asemenea întrebări, care venea, în cazul de faţă chiar din partea unui membru al aceluiaşi guvern, i-am adus la cunostintă că eram funcţionar la Comitetul senatorial pentru Studiul Scoicilor. Apoi a urmat marea furtună! A terminat poruncindu-mi să părăsesc încăperea şi pe viitor să-mi văd doar de treburile mele. Prima mea reacţiune a fost aceea de a căuta să-l destitui. Totuşi, aceasta putea să facă rău altora, afară de el, iar mie nu-mi servea la nimic, aşa că l-am lăsat să rămînă mai departe ministru.

Apoi, m-am dus la ministrul forţelor armate, care nu a vrut să mă primească pînă nu a aflat că am o legătură cu guvernul. Dacă n-aş fi avut o treabă importantă, cred că nu aş fi putut intra. I-am cerut un foc (în momentul acela fuma) şi i-am spus că nu găseam că proceda greşit apărîndu-i pe generalul Lee şi pe camarazii lui de arme, în ceea ce priveşte alegerea parolelor pentru santinele, dar că nu eram de acord cu metoda de luptă a generalului împotriva indienilor de la şes. I-am spus că se lupta prea împrăştiat. Ar fi trebuit să-i adune laolaltă pe indieni — să-i adune în

vreun loc potrivit, unde ar putea să aibă provizii îndestulătoare pentru ambele tabere şi apoi să pornească un mare măcel. Dacă nu era de acord cu măcelul, am spus că un lucru aproape tot atît de sigur pentru un indian este săpunul şi educaţia. Săpunul şi educaţia nu dau rezultate tot atît de rapide ca un masacru, dar sînt mai mortale pe o perioadă mai mare de timp, căci un indian pe jumătate măcelărit se poate înzdrăveni, dar dacă îl educi şi îl speli este sigur că îi pui capăt zilelor, mai devreme sau mai tîrziu. Îi subminează constituţia; îl loveşte la temelia fiinţei lui. „Domnule ministru — am spus eu — a sosit timpul să se facă uz de o cruzime mai cumplită. Fiecare indian, care pradă în cîmpie trebuie pedepsit cu săpun şi abecedar şi lăsat astfel să moară!”

Ministrul forţelor armate m-a întrebat dacă sînt membru ai cabinetului şi i-am răspuns că da — şi încă nu unul din cei *ad-interim*. (Severă aluzie, dar meritată.) M-a descusut ce funcţiune ocup şi i-am spus că sînt funcţionar la Comitetul Senatorial pentru Studiul Scoicilor. Am fost arestat pentru ultragiu adus în exerciţiul funcţiunii şi mi s-a luat libertatea pentru o bună parte din ziua aceea.

Din ziua aceea aproape că m-am hotărît să tac şi să las guvernul să-şi continuie treburile cum o putea mai bine. Dar glasul datoriei mă chema şi l-am ascultat. M-am dus la ministrul finanţelor, care m-a întrebat:

— Ce pofteşti?

Întrebarea m-a scos din rezerva ce mi-o impusesem şi i-am zis:

— Punch cu rom.

El mi-a răspuns:

— Dacă ai ceva pe aici, domnule, spune-o, şi în cît mai puţine cuvinte.

Atunci, i-am mărturisit părerea mea de rău că socotise necesar să schimbe atît de brusc subiectul, căci o astfel de purtare era foarte jignitoare pentru mine; dar date fiind împrejurările, voi trece peste această chestiune şi voi ajunge la subiect. Apoi, am început o

discuţie serioasa despre lungimea extraordinară a raportului său cu privire la buget. Am făcut observaţia că era scump, inutil şi stîngaci construit; nu cuprindea pasagii descriptive, nici poezie, şi nu avea sentiment — eroi, nu; intrigă, nu; poze, ioc — nici măcar gravuri în lemn. Era lucru sigur că nimeni nu avea să-l citească. L-am rugat să nu-şi strice reputaţia, dînd drumul unei asemenea isprăvi. Dacă spera să-şi facă drum vreodată în literatură, trebuia să creeze opere mai variate. Trebuia să se ferească de amănuntul sec. I-am mai spus că popularitatea almanahurilor se datora în primul rînd poeziilor şi anecdotelor, iar cîteva anecdote presărate în raportul său financiar ar ajuta la vînzarea acestui raport mai mult decît toate veniturile interne pe care le trecuse acolo. Am declarat toate acestea în modul cel mai politicos şi totuşi ministrul finanţelor s-a înfuriat groaznic. A susţinut chiar că sînt un măgar. M-a insultat în modul cel mai vindicativ şi a mai spus că dacă mai calc pe-acolo ca să mă amestec în treburile sale, mă va azvîrli pe fereastră. I-am replicat că îmi iau pălăria şi plec, dacă nu voi fi tratat cu respectul cuvenit funcţiei mele şi chiar aşa am şi făcut. S-a purtat exact ca un scriitor tînăr. Aceştia cred întotdeauna că ştiu mai multe decît ceilalţi, imediat ce li se publică prima carte. Zadarnic li se mai spune ceva.

Tot timpul cît am avut legături cu guvernul, se părea că nu pot face nimic în calitatea mea oficială, fără a intra în bucluc. Şi totuşi nu făceam şi nu încercam decît ceea ce consideram că era spre binele ţării mele. Probabil că amărăciunea pricinuită de greşelile mele este aceea care m-a îndreptat spre concluzii nedrepte şi dăunătoare, dar mi s-a părut că ministrul marinei, ministrul forţelor armate, ministrul finanţelor şi alţii dintre confraţii mei conspiraseră de la început spre a mă înlătura din administraţie. N-am luat parte decît la un singur consiliu de miniştri, cît timp am avut legături cu guvernul. Mi-a fost destul atît. Servitorul de la uşa Casei Albe nu părea dispus să-mi arate drumul pînă ce n-am întrebat dacă sosiseră

ceilalţi membri ai guvernului. E mi-a răspuns afirmativ, aşa că am intrat. Erau toţi de faţă, dar nimeni nu mi-a oferit un loc. S-au holbat la mine, de parcă aşi fi fost un intrus. Preşedintele mi-a spus;

— Cine sînteţi dumneavoastră”?

I-am înmînat cartea mea de vizită şi el a citit: „Onorabilul Marck Twain, funcţionar la Comitetul Senatului pentru Studiul Scoicilor”. Apoi mă măsură din cap pînă în picioare, ca şi cum n-ar mai fi auzit niciodată de mine.

Ministrul Finanţelor zise: „Ăsta-i măgarul aceia înfigăreţ, care a venit la mine ca să-mi recomande poezele şi snoave în raportul meu, ca şi cum ar fi un almanah”.

Ministrul Forţelor Armate zise: „E vizionarul care a fost ieri la mine cu un proiect pentru a educa o parte din indieni pînă li se va trage moartea, ceea ce e totuna cu a-i măcelări”.

Ministrul Marinei zise: „Îi recunosc pe acest tînăr, s-a amestecat în treburile mele, săptămîna aceasta. Era desperat că Amiralul Ferragut foloseşte o flotă întreagă pentru o excursie de plăcere, cum îi zice el. Propunerea sa de a face nişte excursii de plăcere, cam aiurea, cu pluta, este prea absurdă pentru a o repeta aci”.

Am zis:

— Domnilor, observ aici o întreagă urzeală pentru a discredita orice acţiune din cariera mea oficială; observ de asemenea o urzeală pentru a fi înlăturat de la orice vot din consiliile naţiunii. Nu mi s-a trimis nici o înştiinţare pe ziua de azi. Cu totul întîmplător am aflat că se va ţine o întrunire a cabinetului. Dar trec peste asta. Tot ce vreau să ştiu e dacă aici este sau nu o adunare a Cabinetului.

Preşedintele spuse că este.

— Atunci — am zis eu — să trecem imediat la treabă şi să nu ne irosim timpul preţios, căutînd nod în papură unii altora în comportarea noastră oficială.

Atunci s-a ridicat secretarul de stat şi a spus cu tonul său binevoitor:

— Tinere, ai o idee greşită. Funcţionarii comitetelor Congresului nu sînt membri ai cabinetului, la fel

cum nu sînt nici portarii Capitoliului, oricît ar părea de curios. De aceea, oricît am avea nevoie de înţelepciunea dumitale supraomenească în deliberările noastre, nu ne putem folosi de ea în mod legal. Consiliile naţiunii trebuie să-şi continue activitatea fără concursul dumitale, iar dacă vor urma dezastre — cum ar putea foarte bine să se întîmple — să fie un balsam pentru sufletu-ţi îndurerat că ai făcut tot ce ai putut, cu fapta şi cu vorba, ca să le împiedici. Ai bine-cuvîntarea mea. Adio.

Aceste cuvinte blajine mi-au mîngîiat inima îndurerată şi am plecat. Dar slujitorii patriei nu află linişte. De-abia ajunsesem în chilioara mea din Capitoliu şi îmi aşezasem picioarele pe masă, ca oricare personaj da vază, cînd a intrat pe furiş unul dintre senatorii Comitetului pentru studiul scoicilor şi mi-a spus:

— Unde ai fost toată ziua?

Am obiectat că deşi aceasta nu-i treaba nimănui în afară de mine, totuşi îi voi răspunde că am fost la o întrunire a Cabinetului.

— La o întrunire a Cabinetului? Aş vrea să ştiu ce treabă puteai să ai la o întrunire a Cabinetului?

I-am zis că m-am dus acolo ca să dau sfaturi şi i-am zis-o numai din dorinţa de a întreţine o conversaţie şi nicidecum pentru că aş fi considerat că acest lucru l-ar privi pe el. Atunci s-a obrăznicit şi, pînă la urmă, mi-a spus că de trei zile mă căuta peste tot ca să copiez un raport despre scoici, scoica bombată, scoica ovală, scoica porumbel şi nu ştiu mai ce în legătură cu studiul scoicilor, dar că nimeni nu fusese în stare să mă găsească.

Aceasta era din cale-afară. Era culmea pretenţiilor rutinei funcţionăreşti. I-am zis:

— Domnule, îţi închipui că într-adevăr înţeleg să lucrez pentru şase dolari pe zi? Dacă ai o asemenea impresie, atunci dă-mi voie să recomand Comitetului senatului pentru Studiul Scoicilor să-şi tocmească pe altcineva. Eu nu sînt sclavul *nici unui* partid. Luati-vă înapoi înjositoarea sarcină ce mi-aţi dat. Daţi-mi libertatea sau moartea!

Din clipa aceea, nu am mai avut nici o legătură cu guvernul. Umilit de minister, umilit de Consiliul de miniştri, umilit în cele din urmă de preşedintele unui comitet, pe care mă străduiam să-l fac să strălucească datorită colaborării mele, m-am plecat în faţa prigoanei, am înlăturat primejdiile şi ispitele ivite în calea marei mele misiuni şi mi-am părăsit ţara însîngerată, în ceasul primejdiei.

Dar cum adusesem Senatului cîteva servicii, i-am trimis următoarea notă de plată:

CONTUL STATELOR UNITE ALE AMERICII CU ONORABILUL FUNCŢIONAR AL COMITETULUI SENATORIAL PENTRU STUDIUL SCOICILOR

Consultaţie dată ministrului Forţelor Armate	50 dolari
Consultaţie dată ministrului Marinei	50 dolari
Consultaţie dată ministrului Finanţelor	50 dolari
Consultaţie dată Cabinetului gratuită	
Preţul pe milă la Ierusalim şi de la Ierusalim[1] via Egipt, Alger, Gibraltar şi Cadiz, 14.000 mile a 20 c. mila	2800 dolari
Salariu ca funcţionar al Comitetului Senatului pentru Studiul Scoicilor, şase zile a 6 dolari pe zi	36 dolari
Total	2986 dolari

Nici un punct din această socoteală n-a fost achitat, în afară de bagatela de treizeci şi şase de dolari care reprezentau salariul meu de funcţionar. Ministrul finanţelor, care m-a persecutat pînă la urmă, a şters cu tocul său toate punctele şi a scris pur şi simplu pe margine „Nu se aprobă”. Aşa că alternativa de care mă teme am a fost, în sfîrşit, rezolvată. A început repudierea mea! Patria este pierdută! E drept că preşedintele

[1] Delegaţii teritoriali socotesc preţul pe milă în ambele direcţii, deşi o dată ajunşi acolo nu se mai întorc. De ce mi s-a refuzat mie plata acestor mile, iată un lucru care depăşeşte înţelegerea mea (n.a.).

a făgăduit că va menţiona cererea mea în mesajul său şi va recomanda să fiu plătit din primii bani primiţi în contul despăgubirilor din Alabama. Dar îşi va mai aminti oare de acest lucru? Şi nu voi fi cumva uitat, cînd se vor plăti despăgubirile din Alabama? Poate că şi solicitatori mai noi decît mine vor fi uitaţi, cînd se vor achita despăgubirile din Alabama.

Pentru moment, mi-e lehamite de funcţiunile publice. Rămînă funcţionar cine-o pofti. Cunosc o sumedenie de inşi de prin ministere, care habar nu au cînd se ţine o şedinţă a Consiliului de Miniştri şi cărora nu li se cere niciodată părerea despre război sau despre finanţe şi comerţ, ca şi cum nu ar avea nici o legătură cu guvernul şi care stau într-adevăr în birourile lor şi muncesc zi de zi! Îşi cunosc atribuţiile faţă de patrie şi, inconştient, o arată în purtarea lor şi în medul în care îşi comandă mîncarea la restaurant — dar totuşi muncesc. Cunosc pe unul care trebuie să lipească fel de fel de articole din ziare într-un dosar — uneori pînă la opt sau zece articole pe zi. Nu o face bine, dar o face pe cît se pricepe el de bine. Lucrul acesta este foarte obositor. E istovitor pentru intelect. Şi totuşi nu primeşte decît o mie opt sute de dolari pe an. Cu asemenea cap, tînărul acesta ar putea aduna mii şi mii de dolari în vreo altă îndeletnicire, dacă ar vrea. Dar nu — inima sa aparţine patriei şi o va servi pînă la ultimul dosar cu extrase de presă.

Mai cunosc funcţionari care nu ştiu să scrie prea bine, dar cunoştinţele pe care le au le pun cu mărinimie la picioarele patriei şi muncesc şi suferă pentru două mii cinci sute de dolari pe an. Ceea ce scriu ei trebuie uneori scris din nou de către alţi funcţionari; dar clacă un om a făcut pentru patrie tot ce i-a stat în putinţă, are oare patria dreptul să se plîngă de el? Apoi, mai există funcţionari fără slujbe care aşteaptă, şi aşteaptă, şi tot aşteaptă să se facă vacant vreun post — aşteaptă cu răbdare să li se dea prilejul de a-şi ajuta ţara — şi în timp ce aşteaptă, primesc numai două mii de dolari pe an pentru aceasta. E trist, într-adevăr, foarte, foarte trist. Dacă un membru al Congresului are un prieten talentat, dar care nu are un serviciu în

care marile sale forte să fie puse la încercare, el îl oferă patriei şi îi dă un serviciu într-un minister. Şi acolo omul trebuie să slugărească o viaţă întreagă, luptîndu-se cu documente pentru o ţară care nu se gîndeşte la el, nu are milă de el, şi toate acestea pentru două trei mii de dolari pe an. Cînd voi termina de alcătuit lista funcţionarilor din toate ministerele cu statistica mea despre ce au ei de lucru şi cu cît sînt plătiţi pentru munca lor, veţi vedea că numărul funcţionarilor nu este nici jumătate din acela necesar, iar cei care sînt în funcţii nu primesc nici jumătate din banii pe care s-ar cuveni să-i primească.

SOLDATUL LUCREŢIEI SMITH

Sînt un admirator pasionat al drăgălaşelor şi lacrimogenelor istorioare de război care au ajuns atît de populare în vremea din urmă. De aceea, am lucrat şi eu la una în ultimele trei luni şi acum e gata. Puteţi fi siguri că este autentică pînă în cele mai mici amănunte, de vreme ce faptele pe care le cuprinde au fost compilate după consemnările oficiale ale Ministerului de Război de la Washington. De asemenea, se cuvine să recunosc că m-am inspirat din plin din *Arta Războiului* a lui Jomini şi din *Mesajul Preşedintelui şi documentele însoţitoare* şi m-am slujit de felurite hărţi şi lucrări militare — atît de necesare pentru a construi o astfel de poveste. Îmi face o deosebită plăcere să adresez aici mulţumirile mele amabililor directori ai Societăţii Overland Telegraph pentru că mi-au pus la dispoziţie firele lor, la tariful obişnuit. În sfîrşit, mă folosesc de această cale pentru a exprima cea mai sinceră recunoştinţă tuturor acelor prieteni buni care — prin vrednicele lor fapte sau prin cuvintele de îmbărbătare — m-au ajutat în strădania de a scrie în ultimele trei luni această poveste a *Soldatului Lucreţiei Smith*, şi ale căror nume sînt prea numeroase ca să le pot menţiona separat.

CAPITOLUL I

Într-o înmiresmată dimineaţă din luna mai 1861, sătuleţul Bluemass din Massachusetts era învăluit în splendoarea soarelui ce abia răsărise. Reginald de Whittaker, om de încredere şi unicul băiat de prăvălie al firmei Bushrod şi Ferguson — magazin general de coloniale şi brînzeturi şi concesionari ai oficiului poştal — se ridică de pe laviţa sa, dindărătul tejghelei şi se dezmorţi. După ce căscă şi se întinse în voie, stropi duşumeaua şi se apucă să mături. Făcu doar pe jumătate treaba şi se aşeză pe un butoi de cuie, cufundîndu-se în visare. „Astăzi e ultima zi pe care o mai petrec în această magherniţă, îşi zise el. Cît de mirată va fi Lucreţia, cînd va afla că mă înrolez voluntar. Ce mîndră va fi micuţa mea comoară!” Se închipui în tot soiul de împrejurări războinice: eroul a o mie de isprăvi nemaipomenite; om din ce în ce mai faimos, în sfîrşit, răsfăţatul Norocului; se vedea întorcîndu-se acasă general de brigadă, pîrlit de soare şi plin de cicatrici, ca să-şi depună toate onorurile, coapta şi desăvîrşita sa dragoste la picioarele dragei lui, Lucreţia Borgia Smith.

La gîndul acesta, un fior de bucurie şi mîndrie îi pătrunse făptura; dar coborîndu-şi privirile în podea, văzu mătura şi roşi. Căzu de-a berbeleacul din norii printre care colindase şi deveni iar un amploiat mărunt, cu un salariu de doi dolari şi jumătate pe săptămînă.

CAPITOLUL II

În aceeaşi seară, pe la orele opt, cu inima palpitînd de veştile straşnice pe care voia să le aducă iubitei sale, Reginald stătea în salonul domnului Smith, aşteptînd apariţia Lucreţiei. În clipa cînd fata intră, tînărul sări să o întîmpine, cu faţa luminată de torţa dragostei care ardea undeva în capul său şi radia din el. Reginald exclamă: „Odorul meu!”, deschizîndu-şi larg braţele ca să o primească la pieptul său.

— Domnule! zise ea, ridicîndu-şi semeţ capul, ca o regină jignită.

Bietul Reginald rămase cu gura căscată, nespus de uimit. Purtarea ei, care îl îngheţa, dojana şi mînia din tonul ei, tocmai cînd se aştepta să fie întîmpinat cu obişnuita drăgălăşenie îi alungară din inimă orice bucurie, la fel cum zglobia strălucire a unui peisaj este întunecată de un nor negru, ce taie în două faţa soarelui. Rămase încremenit o clipă, simţindu-se pierdut, ca unul care se pomeneşte deodată căzînd de pe bord în mare, taman în miez de noapte şi vede bine cum vasul îşi continuă drumul şi se topeşte în mohorîtul giulgiu, în timp ce sufletul i se cutremură la înfiorătorul gînd că nu i s-a observat lipsa. Încercă să vorbească, dar buzele sale, din care dispăruse pînă şi ultimul strop de sînge, refuzară să-i dea ascultare, în cele din urmă, murmură:

— O, Lucreţia, cu ce-am păcătuit eu? Ce s-a întîmplat? De ce această răceală necruţătoare? Nu-l mai iubeşti pe Reginald al tău?

Buzele ei se schimonosiră, arătînd un profund dispreţ şi fata replică, pe un ton batjocoritor:

— Nu-l mai iubesc pe Reginald al meu? Nu, *nu-l* mai iubesc de loc pe Reginald! Du-te îndărăt la prăpădita ta de dugheană cu mărunţişuri, ia-ţi jalnicul metru cu care măsori stamba şi vîră-ţi vată în urechi, ca să nu mai auzi cum te cheamă patria să te înrolezi şi să-ţi iei arma la umăr. Hai, pleacă de aici!

Apoi, fără a catadicsi să ia în seamă noua licărire, ce scăpără în ochii lui, ieşi în fugă din odaie şi trînti uşa după ea.

„Încă o clipă! Încă o clipă să fi stat — îşi zise el — şi i-aş fi putut spune că am şi răspuns chemării şi am semnat foaia de înrolare. Totul ar fi fost de minune, mireasa pierdută s-ar fi întors în braţele mele, cu vorbe de laudă şi mulţumiri pe buze”.

Făcu un pas înainte ca s-o cheme îndărăt, dar îşi aminti că nu mai era un vînzător de pînzeturi, cu inimă de muiere şi sufletu-i de războinic nu mai suferea să cerşească îndurare. Ieşi din odae cu o hotărîre marţială, fără să arunce vreo privire îndărăt.

CAPITOLUL III

Cînd se trezi în dimineaţa următoare, Lucreţia auzi sunetul stins al surlelor şi bătăile unei tobe îndepărtate, plutind pe aripile dulci ale unei adieri de primăvară. Pe măsură ce asculta, sunetele se pierdeau din ce în ce, pînă cînd în cele din urmă pieriră. Rămase multe minute cufundată în gînduri, apoi suspină şi zise: „Oh, de-ar fi şi el în ceata aceea, cum l-aş mai iubi!”

În cursul zilei, un vecin, venit în vizită, aducînd vorba despre soldaţi, zise:

— Reginald de Whittaker arăta cam abătut şi nu striga „ura” cînd mărşăluia alături de ceilalţi flăcăi, azi dimineaţă. Socot că-i din pricina dumitale, zise el; deşi, cînd l-am întîlnit aseară venind încoace, ca să-ţi spună că s-a înrolat în armată, credea că are să-ţi facă plăcere şi ai să fii mîndră de... Doamne sfinte! Ce naiba se întîmplă cu fata?

Nimic; doar că neaşteptata nenorocire căzuse ca grindina pe inima ei şi o paloare de moarte telegrafie acest lucru înfăţişării sale. Fata se ridică fără să scoată un cuvînt, ieşi din odaie, ţinîndu-se cît mai bine, dar, o dată afară, în taina sfîntă a camerei sale, voinţa ei se nărui şi o podidi un potop de lacrimi. Se mustră amar pentru nechibzuinţa din seara trecută şi pentru asprimea cu care îşi tratase iubitul, tocmai în clipa cînd el venise să-i vorbească despre cea mai aprinsă dorinţă a inimii ei, să-i spună că se înrolase sub stindardul de luptă şi se duce la bătălie ca soldat „al ei”. Vai şi amar! Celelalte fecioare îşi vor avea de-acum înainte soldaţii lor pe cîmpurile glorioase, vor primi dreptul la dulcea suferinţă de a simţi o drăgăstoasă îngrijorare pentru soarta lor, numai ea avea să rămînă fără reprezentant. Nici un soldat din puzderia de armii nu avea să-i şoptească numele, cînd va înfrunta valul însîngerat al războiului. Plînse iarăşi, mai bine zis îşi reluă plînsul de unde-l lăsase cu o clipă mai înainte. În amărăciunea ei, aproape că îşi blestemă pripeala, care adusese toată această durere în frageda ei viaţă.

Săptămîni de-a rîndul suferi în tăcere, în vreme ce trandafirii din obrajii ei păleau. Şi-n tot acest răstimp

se agăţă de nădejdea că, într-o buna zi, vechea iubire va înflori iar în inima lui Reginald şi el va scrie; dar lungile zile de vară se tîrau plicticoase, fără să primească vreo scrisoare. Ziarele erau pline cu poveşti despre bătălii şi măceluri şi ea le citea cu nesaţ, dar totdeauna cu acelaşi sfîrşit: o podideau lacrimile şi nu mai vedea limpede ultimele rînduri. Zadarnic căuta numele dorit; zi de zi, durerea surdă revenea în inima-i zdrobită. Uneori, răvaşele primite de celelalte fete pomeneau de dînsul şi-l înfăţişau mereu la fel — un om pîclişit, care nu ştia ce-i zîmbetul, mereu deznădăjduit şi mereu aflîndu-se acolo unde lupta era mai crîncenă, mînjit cu praf de puşcă şi înaintînd nepăsător prin grindina de gloanţe şi ghiulele şi rămînînd nevătămat, ca şi cum ar fi fost oblăduit de un farmec.

În cele din urmă, într-o lungă listă de răniţi şi ucişi, biata Lucreţia citi aceste teribile cuvinte şi căzu leşinată pe duşumea: R. D. Whittaker, soldat, grav rănit!”

CAPITOLUL IV

Într-un pat din pavilionul unui spital din Washington, zăcea un soldat rănit; capul său avea atîtea bandaje încît nici nu i se vedea faţa; nu încăpea însă nici o îndoială: chipul fericit ai fetei, care stătea la căpătîiul lui, era chiar al Lucreţiei Borgia Smith. Îl căutase cîteva săptămîni de-a rîndul şi de cînd îl găsise stătea de veghe la căpătîiul lui, îngrijindu-l cu multă răbdare.

Venea dimineaţa, de îndată ce chirurgul sfîrşea cu pansamentul, şi nu-l mai părăsea pînă ce nu era înlocuită, la căderea nopţii. O schijă îi sfărîmase falca de jos şi tînărul nu putea rosti măcar o silabă; în tot răstimpul obositoarei ei vegheri, nu fusese niciodată răsplătită cu un singur cuvînt de mulţumire de pe buzele lui dragi; totuşi, ea rămînea cu îndîrjire la post, fără să se plîngă de ceva, sîmţind că după ce dînsul se va face bine — va auzi vorbe care o vor răsplăti cu prisosinţă pentru tot devotamentul arătat.

În ceasul pe care l-am ales pentru începutul acestui capitol, Lucreţia era în prada unui tumult de fericită nerăbdare. Chirurgul îi spusese că, în sfîrşit, starea lui Whittaker se îmbunătăţise îndeajuns ca să-i poată scoate bandajul de la cap, şi acum fata aştepta cu înfrigurare să vină doctorul şi să dezvăluie în faţa ochilor ei chipul iubit. În cele din urmă, doctorul sosi şi Lucreţia, cu ochii strălucitori şi inima palpitindă, se plecă asupra patului, frămîntată de neliniştea aşteptării. Un bandaj dat la o parte, apoi altul şi altul şi, vai! sărmanul chip rănit se ivi la lumina zilei.

— O, scumpul meu iu...

Ce e? Ce s-a întîmplat? Vai! Era chipul unui necunoscut. Sărmana Lucreţia! Cu o mînă îşi acoperi ochii înălţaţi spre cer, apoi se dădu îndărăt, împieticindu-se cu un geamăt de durere. Apoi o izbucnire de furie îi răvăşi chipul; lovi în masă cu pumnul, lucru ce făcu să salte sticluţele cu doctorii, şi exclamă:

— Ah, stuchi-m-ar mîţele! cum de mi-am pierdut trei săptămini ucigătoare aici, smiorcăind la căpătîiul altui soldat?!

Era un trist, mult prea trist adevăr. Nefericitul şi neatrăgătorul şarlatan fără de voie era R.D. — adică Richard Dilworthy Whittaker din Wisconsin, soldatul drăgălaşei codane Eugenie le Mulligan din statul acela şi cu desăvîrşire necunoscută nefericitei noastre Lucreţia B. Smith!

Aşa e viaţa şi Pîrdalnicul îşi vîră coada în treburile noastre, ale tuturor. Să tragem cortina asupra acestei întristătoare povestiri — fiindcă trebuie încă să rămînă întristătoare, cel puţin pentru o vreme, deoarece adevăratul Reginald de Whittaker încă nu a ieşit la iveală.

POVESTEA MARELUI CONTRACT

Vreau să înfăţişez naţiunii, în cît mai puţine cuvinte, rolul pe care l-am avut (oricît de mic a fost el) în această afacere care a agitat atît de mult opinia publică, a stîrnit atîtea patimi şi a oferit ziarelor din ambele continente un material atît de bogat în informaţii mincinoase şi comentarii fantezistei

Iată cum a început această istorie: (trebuie să precizez de la început că fiecare fapt pomenit în expunerea mea rezumativă e confirmat din plin de documentele oficiale aflate în Arhivele Statului).

La data de sau în jurul datei de 10 octombrie 1861, John Wilson Mackenzie din Rotterdam, districtul Chemung, statul New Jersey, actualmente decedat, a încheiat cu statul un contract prin care se obliga să livreze generalului Sherman treizeci de butoaie cu carne conservată.

Pînă aici totul e-n regulă.

Mackenzie porni în căutarea lui Sherman, cu butoaiele după el, dar cînd sosi la Washington nu-l mai găsi pe Sherman, care plecase la Manassas. Încărcă butoaiele şi plecă într-acolo, dar ajunse prea tîrziu. Plecă după el la Nashville, de la Nashville la Chattonooga, de la Chattonooga la Atlanta, dar nicăieri nu-l putu ajunge din urmă. De la Atlanta porni din nou pe urmele trupelor sale, pînă la ţărmul oceanului, însă de data aceasta

întîrzie cu cîteva zile. Dar aflînd că Sherman se îmbarcase pe vasul „Quaker City” într-o călătorie spre Ţara Făgăduinţei, luă vaporul spre Beirut, gîndind că va sosi înaintea celuilalt vas. Ajuns la Ierusalim împreună cu butoaiele lui, află că Sherman nu se îmbarcase pe „Quaker City”, ci se îndreptase spre ţinutul preeriilor, ca să lupte împotriva Pieilor Roşii. Se întoarse aşadar în America şi porni spre Munţii Stîncoşi. După şaizeci şi opt de zile de drum anevoios prin preerii, tocmai cînd se găsea la mai puţin de patru mile depărtare de cartierul general al lui Sherman, Pieile Roşii îl omorîră cu tomahawkul, îl scalpară şi luară pe deasupra şi toată carnea, în afară de un singur butoi. Armata lui Sherman captură unicul butoi rămas şi, în felul acesta, vajnicul comerciant rătăcitor îşi îndeplini post mortem contractul, cel puţin în parte.

În testamentul pe care-l păstrase ca pe un jurnal de-a lungul peregrinărilor sale, el lăsa contractul moştenire fiului său Bartolomeu W. Acest Bartolomeu W. alcătui următoarea notă de plată:

GUVERNUL STATELOR UNITE

datorează răposatului John Wilson Mackenzie din New Jersey:

Pentru 30 butoaie de carne conservată, a cîte 100 dolari, destinate generalului Sherman	3.000 dol.
Pentru cheltuieli de călătorie şi transport	14.000 doi.
Total	17.000 doi.

Apoi muri — nu însă înainte de a lăsa contractul lui W.J.Martin, care încercă să încaseze suma, dar răposă fără a fi reuşit s-o dobîndească. Martin transmise contractul lui Barker J. Allen, care încercă de asemeni să încaseze suma. Nu supravieţui nici el. De la Barker y. Allen afacerea trecu în mîinile lui Anson C. Rogers care încercă şi el acelaşi lucru; el reuşi să ajungă pînă la biroul celui de-al nouălea referent al Curţii de Conturi, dar Moartea, Marea Nivelatoare, sosi nechemată şi îi încheie şi lui socotelile. El lăsă nota de plată unei

rude din Connecticut, un anume Hopkins Răzbunătorul care supravieţui evenimentului patru săptămîni şi două zile, întrecîndu-i pe toţi predecesorii săi; dacă ar mai fi trăit doar o zi, ar fi putut ajunge pînă la al doisprezecelea referent. El lăsă nota de plată prin testament unchiului său, Johnson cel Vesel. Eforturile depuse întrecură puterile optimistului nostru. Ultimele lui cuvinte au fost; „Nu mă plîngeţi, căci doresc din tot sufletul să mor”. Şi nu minţea, sărmanul. Alte şapte persoane au moştenit apoi contractul, dar cu toatele şi-au dat sufletul. În cele din urmă, contractul a ajuns în mîinile mele. L-am moştenit de la o rudă cu numele de Bethlehem Hubbard, din statul Indiana. Nu putea să mă sufere, dar în ultimele clipe ale vieţii sale m-a chemat la el, mi-a iertat toate păcatele şi cu lacrimi în ochi mi-a înmînat contractul cu pricina.

Cu aceasta se termină istoria marelui contract, pînă în momentul cînd a intrat în posesia mea. Voi încerca acum să arăt cinstit în fata naţiunii rolul care-mi revine în această afacere. M-am dus cu contractul şi cu nota de plată la preşedintele Statelor Unite.

— Ce pot face pentru dumneata, domnule? m-a întrebat el.

— Domnule preşedinte — i-am spus eu — la data de sau în jurul datei de 10 octombrie 1861, John Wilson Mackenzie din Rotterdam, districtul Chemung, statul New Jersey, actualmente decedat, a încheiat cu Statul un contract, prin care se obliga să livreze generalului Sherman treizeci de butoaie cu carne conservată...

În momentul aceia, preşedintele m-a întrerupt şi, pe un ton blajin, dar hotărît, mi-a spus să părăsesc încăperea. A doua zi am cerut audienţă la secretarul de stat.

— Ce doreşti domnule? m-a întrebat el.

— Excelenţă, la data de sau în jurul datei de 10 octombrie 1861, John Wilson Mackenzie din Rotterdam, districtul Chemung, statul New Jersey, actualmente decedat, a încheiat cu Statul un contract, prin care se obliga să livreze generalului Sherman treizeci de butoaie cu carne conservată...

— De ajuns, domnule, de ajuns. Acest departament

nu are nimic de-a face cu contractele pentru livrările de carne.

Și spuindu-mi acestea, m-a condus spre uşă foarte politicos. Am chibzuit din nou chestiunea şi a doua zi am cerut audienţă la secretarul Departamentului marinei, care mi-a spus de cum am intrat:

— Fii scurt, domnule. Nu mă face să pierd vremea.

— Excelenţă, la data de sau în jurul datei de 10 octombrie 1861, John Wilson Mackenzie din Rotterdam, districtul Chemung, statul New Jersey, actualmente decedat, a încheiat cu statul un contract, prin care se obliga să livreze generalului Sherman treizeci de butoaie cu carne...

Ei bine, mai departe n-am putut ajunge. Nici dumnealui nu avea nimic de-a face cu contractele de livrări de carne, nici măcar cu cele destinate generalului Sherman. În mintea mea începu să încolţească o părere cam ciudată despre un asemenea guvern. Aveam impresia că nu prea e dornic să achite butoaiele cu carne. În ziua următoare m-am dus la secretarul Departamentului Afacerilor Interne şi i-am spus:

— Înălţimea voastră, la data de sau în jurul datei de 10 octombrie 1861...

— Ajunge domnule. Am mai auzit de dumneata. Șterge-o cu acest contract infam din instituţia mea. Departamentul Afacerilor Interne nu are nimic de-a face cu aprovizionarea armatei.

Am plecat. Dar de data asta eram desperat. Mi-am pus în gînd să-i urmăresc pas cu pas, să cutreier fiecare departament al acestui guvern nelegiuit, pînă ce afacerea contractului va fi rezolvată. Voi încasa suma sau voi cădea învins în luptă, ca şi precedesorii mei, dar voi încerca toate mijloacele. L-am asaltat pe directorul general al poştei, am asediat Departamentul Agriculturii, I-am pîndit pe preşedintele Camerei Reprezentanţilor. Dar dumnealor nu aveau nimic de-a face cu contractele încheiate de armată pentru livrările de carne. M-am dus şi la directorul Biroului de brevete şi am început:

— Excelenţă, la data de...

— La dracu! Ai ajuns în cele din urmî şi aici cu

contractul ăla afurisit? Noi nu avem nimic de-a face cu contractele încheiate de armată pentru livrările de carne, scumpul meu domn.

— Foarte bine, dar cineva trebuie să plătească pentru carnea asta. Dacă nu-mi veţi plăti de îndată, voi pune sechestru pe biroul ăsta prăfuit şi pe tot ce se află în el.

— Dar, scumpul meu domn...

— Nici o vorbă! Biroul brevetelor e dator să plătească, aşa socot. De altfel, chiar dacă nu e dator, Biroul brevetelor va fi nevoit să plătească.

Nu-mi amintesc exact ceea ce a urmat. Atîta ştiu doar că s-a sfîrşit cu bătaie. Biroul brevetelor a ieşit învingător. Dar m-am ales şi eu cu un cîştig: mi s-a spus că trebuie să mă adresez departamentului finanţelor. M-am dus acolo. Am aşteptat două ore şi jumătate, după care am fost primit în audienţă de directorul general al Departamentului finanţelor.

— Prea stimate şi cinstite domn, la data de sau în jurul datei de 10 octombrie 1861, John Wilson Macken...

— Destul, domnule. Am auzit de dumneata. Du-te la primul referent al Departamentului.

Aşa am şi făcut. Primul referent m-a trimis la al doilea referent. Al doilea referent m-a trimis la al treilea şi al treilea m-a trimis la primul inspector al Secţiei cerealelor şi cărnii. În sfîrşit, mi se părea că am nimerit drumul cel bun. Primul inspector cercetă toate registrele ce se aflau în posesia lui, ca şi hîrtiile neclasate, dar nu găsi procesul verbal asupra contractului meu. M-am dus la al doilea inspector al Secţiei cerealelor şi cărnii. Acesta cercetă registrele şi hîrtiile neclasate din rafturile lui, dar fără nici un rezultat. Prinsesem curaj. În săptămîna aceea, am ajuns pînă la al şaselea inspector al secţiei. În săptămîna următoare am scotocit tot biroul petiţiilor. În a treia săptămînă am dat gata Biroul contractelor rătăcite şi am trecut pragul Biroului afacerilor îngropate. L-am terminat şi pe ăsta în trei zile. Mai rămînea un loc necercetat încă. De aceea am dezlănţuit atacul împotriva directorului secţiei rebuturilor. Mai precis, împotriva secretarului

lui, pentru că directorul nu era acolo. În birou se aflau şaisprezece fetişcane drăguţe, care scriau în registre şi şapte tineri conţopişti favorizaţi de soartă, care le arătau cum să scrie. Fetişcanele le surîdeau peste umăr, iar tinerii le înapoiau bucuros surîsurile. Totul era frumos şi vesel ca la o nuntă. Doi-trei funcţionari care citeau ziarul mă priviră puţin cam acru, dar continuară să citească. Nimeni nu-mi adresa o vorbă. Mă obişnuisem însă cu ritmul vioi de muncă al tinerilor funcţionari de gradul patru, de-a lungul călătoriei mele pline de peripeţii, începînd din primul birou al secţiei cerealelor şi cărnii şi terminînd cu ultimul birou, al „afacerilor îngropate”. Mă antrenasem atît de bine, încît, din momentul în care intram într-un birou şi pînă cînd vreun funcţionar catadicsea să-mi vorbească, puteam să aştept fără să schimb piciorul pe care mă sprijineam decît de două sau poate de trei ori.

În biroul secţiei rebuturilor am schimbat de patru ori piciorul. După care am întrebat pe unul din funcţionarii care citeau:

— Ilustre pelerin, unde-i marele vizir?

— Ce vreţi să spuneţi? Despre cine vorbiţi? Dacă este vorba de şeful biroului, nu-i aici.

— Îşi va vizita oare haremul astăzi?

Tînărul mă privi o clipă, apoi continuă să citească ziarul. Cunoşteam însă apucăturile acestor funcţionari. Ştiam că dacă va termina de citit toate ziarele de pe birou înainte de a sosi din nou poşta de la New York, mă pot considera un om norocos. Mai avea doar două ziare. După un timp le termină şi pe astea. Apoi căscă şi mă întrebă ce doresc.

— Prea cinstite imbecil, la data de...

— Eşti individul cu contractul de carne! Dă-mi hîrtiile.

Le luă şi cotrobăi multă vreme prin hîrţoagele lui. În sfîrşit descoperi ceea ce însemna pentru mine mai mult decît drumul spre Indii şi anume urma demult dispărutului dosar al contractului lui Mackenzie, stînca de care se sfărîmaseră atîţia înaintaşi ai mei fără să fi ajuns pînă la el. Eram adînc mişcat. Ba chiar nespus de fericit, deoarece supravieţuisem tuturor

încercărilor. Cu glasul tremurmd, i-am spus funcţionarului: „Dă-mi-l. Guvernul va rezolva totul acum”. Dar în acceeaşi clipă tînărul îmi îndepărtă mîna, spunîndu-mi că mai era de îndeplinit o formalitate. Şi începu să mă întrebe.

— Unde se află acest John Wilson Mackenzie?

— E mort.

— Cînd a murit?

— Nu a murit, a fost omorît.

— Cum?

— Lovit cu un tomahawk.

— Cine l-a lovit?

— Păi, un indian, fireşte. Nu cumva crezi că dascălul de la şcoala de duminică!

— Nu, desigur. Va să zică un indian?

— Întocmai.

— Numele indianului?

— Care nume? Nu-l cunosc.

— Nu se poate. Trebuie să fi avut un nume. Cine a asistat la asasinat?

— Nu ştiu.

— Aşadar dumneata n-ai fost acolo?

— Ai fi putut s-o ştii după culoarea părului meu. N-am fost de faţă.

— Atunci de unde ştii că Mackenzie e mort?

— Pentru că e sigur că a murit atunci şi am toate motivele să cred că în orice caz a murit între timp. Sînt sigur că a murit.

— Trebuie să aduci dovezi. L-ai prins pe indian?

— Fireşte că nu.

— Ei bine, trebuie să pui mina pe el. Ai adus tomahawk-ul?

— Nici prin gînd nu mi-a trecut.

— Trebuie să faci rost de tomahawk. Trebuie să aduci indianul şi tomahawk-ul. Dacă vei dovedi moartea lui Mackenzie pe calea asta, atunci te vei putea prezenta în faţa Comisiei pentru cercetarea reclamaţiilor, cu oarecari şanse de succes, dacă bine-înţeles copiii dumitale vor trăi destul ca să încaseze banii şi să se bucure de ei. Dar moartea individului *trebuie d*ovedită. Dealtfel pot să-ţi spun aproape sigur

că guvernul nu va plăti niciodată cheltuielile de transport şi de deplasare ale răposatului. S-ar putea să plătească butoiul de carne pe care l-au capturat soldaţii lui Sherman, dacă vei obţine de la Congres o hotărîre în acest sens. În nici un caz nu ţi se vor plăti cele douăzeci şi nouă de butoaie cu carne pe care le-au mîncat Pieile Roşii.

— În cazul ăsta mi se datorează numai o sută de dolari şi nici asta nu e sigur! După toate călătoriile făcute de Mackenzie în Europa, Asia şi America cu butoaiele de carne după el! După toate străduinţele şi necazurile lui! După ce au pierit atîţia oameni nevinovaţi care au încercat să încaseze banii! Ascultă, tinere, de ce nu mi-a spus asta primul inspector al secţiei cerealelor şi cărnii?

— Pentru că n-avea de unde să ştie cît de întemeiată e cererea dumitale.

— De ce nu mi-a spus-o al doilea? De ce nu mi-a spus-o al treilea? De ce nu mi s-a spus la nici unul din birourile şi departamentele astea?

— Pentru că nimeni de acolo nu putea şti. Noi lucrăm aici după o anumită rutină. Ai urmat calea rutinei şi ai aflat ceea ce voiai să ştii. E calea cea mai bună. E singura cale. E foarte veche şi foarte înceată, dar foarte sigură.

— Da, **e** moarte sigură. Aşa cum a fost pentru majoritatea înaintaşilor mei. Încep să mă simt şi eu chemat pe lumea cealaltă. Tinere, eşti îndrăgostit de fata aceea cu ochi albaştri şi creionul după ureche. Am ghicit asta în privirile dumitale galeşe: vrei să te însori cu ea, dar eşti sărac. Haide, întinde mîna şi ia contractul. Căsătoriţi-vă şi fiţi fericiţi! Fiţi binecuvîntaţi, copiii mei!

Iată tot ce ştiu despre marele contract care a stîrnit atîta vîlvă. A, da, era să uit, funcţionarul căruia i l-am donat a murit.

CAZUL GEORGE FISHER

Faptul a intrat în istorie. Nu este o extravaganţă nebunească asemenea marelui contract de vite comute al lui John Williamson Mackenzie, ci o simplă expunere de fapte şi împrejurări cu care s-a ocupat Congresul Statelor Unite din timp în timp, pe o perioadă îndelungată de o jumătate de veac.

Nu voi numi această chestiune a lui George Fisher o mare, eternă şi nedreaptă escrocherie făcută faţă de guvernul şi poporul Statelor Unite, pentru că nu a fost niciodată recunoscută ca atare şi găsesc că ar fi o gravă şi neiertată greşeală din partea unui scriitor să împroaşte cu noroi sau să ponegrească. Voi arăta pur şi simplu adevărul şi voi lăsa pe cititori să judece faptele. În felul acesta, nu vom nedreptăţi pe nimeni, iar conştiinţa noastră va rămîne curată.

În ziua sau în preajma zilei de 1 septembrie 1813, cînd războiul Rîului era în toi în Florida, recolta, vitele şi casele unui cetăţean, domnul George Fisher, fură distruse poate de indieni, poate de trupele Statelor Unite, care îi urmăreau. Dacă proprietatea lui Fisher ar fi fost nimicită de indieni, după lege el nu ar fi căpătat nici o despăgubire, dar dacă, dimpotrivă, ar fi fost distrusă de trupele care îi urmăreau, atunci guvernul Statelor Unite ar fi fost dator să-i dea

păgubitului contravaloarea.

Fare-se insă că George Fisher a socotit că indienii ii distruseseră proprietatea, căci, deşi a continuat să mai trăiască vreo cîţiva ani, nu a avut nici o pretenţie faţă de stat.

Nu peste mult, Fisher a murit, iar văduva lui s-a recăsătorit. După un timp, cam douăzeci de ani după această invazie aproape uitată asupra holdelor lui Fisher, *noul soţ al văduvei Fisher* a făcut o cerere Congresului să i se plătească pagubele aduse proprietăţii, sprijinindu-şi cererea cu multe mărturii şi declaraţii, care urmăreau a dovedi că trupele americane şi nu indienii distruseseră proprietatea; că trupele pîrjoliseră cu bună ştiinţă, dar din temeiuri neînţelese, „casele" (sau barăcile) evaluate la 600 de dolari, aparţinînd unui paşnic cetăţean particular, başca felurite alte bunuri ale aceluiaşi cetăţean. Congresul însă a refuzat să dea crezare afirmaţiei că trupele fuseseră atît de nesăbuite încît după ce risipiseră ceata de indieni, pe care o găsiseră devastînd proprietatea lui Fisher, să desăvîrşească netulburata operă de nimicire pe care o începuseră indienii. Drept aceea, Congresul a respins cererea moştenitorilor lui George Fisher în 1832 şi nu le-a plătit nici un cent.

Nu s-a mai auzit nimic oficial despre aceasta pînă în 1848, deci şaisprezece ani după prima încercare a moştenitorilor lui Fisher pe lîngă Ministerul Finanţelor şi o întreagă generaţie după moartea omului ale cărui bunuri fuseseră devastate. În 1848, însă, noua generaţie de moştenitori ai lui Fisher s-a prezentat cu o altă cerere de despăgubiri. Al doilea controlor financiar le-a acordat 8873 de dolari reprezentînd jumătate din daunele cerute de Fisheri. Controlorul susţinea că mărturiile dovediseră că cel puţin jumătate din distrugeri fuseseră făcute de indieni *înainte ca trupele să înceapă urmărirea* şi desigur guvernul nu era răspunzător de jumătatea aceea.

2. Aceasta s-a petrecut în aprilie 1848. În decembrie 1848, moştenitorii lui George Fisher, decedat, au

revenit şi au cerut „revizuirea” socotelii de despăgubiri. Revizuirea s-a făcut, dar nu s-a putut găsi nimic nou în favoarea lor, în afara unei erori de 100 dolari în calculele anterioare. Totuşi, pentru ca să nu scadă moralul familiei Fisher, controlorul fiscal a hotărît să acorde *dobînzi* de la data primei cereri (1832) pînă la data cînd fusese acordată despăgubirea. În urma acestei hotărîri Fisherii s-au întors acasă fericiţi, cu o dobîndă de pe saisprezece ani la suma de 8.873 dolari, reprezentînd 3.997,94 dolari. Total 12.870,94 dolari.

3. Un an întreg îndurerata familie a Fisherilor a stat liniştită şi oarecum mulţumită. Apoi, s-a năpustit iar asupra guvernului, arătînd nedreptăţile ce i se făcuseră. Bătrînul patriot, procurorul general Toucey s-a îngropat în hîrtiile mucegăite ale Fisheriior şi a descoperit încă o şansă pentru bieţii orfani —dobînzi la suma de 8.873 dolari, acordată la început, de la data devastării proprietăţii (1813) pînă în 1832. Rezultatul: 10.004,89 dolari pentru bieţii Fisheri. Aşa că acum avem: întîi, 8.873 dolari despăgubiri; al doilea: dobînzi la această sumă, calculate din 1813, 10.000,89 dolari. Total 27.875,83 dolari! Ce altă investiţie mai bună pentru un strănepot decît să obţină ca indienii să dea foc unui lan de grîu cu şaizeci sau şaptezeci de ani înainte de naşterea sa şi să dea vina în chip plauzibil pe nesăbuitele trupe ale Statelor Unite.

4. Oricît ar părea de curios, Fisherii lăsară în pace timp de cinci ani Congresul, sau, ceea ce pare mai verosimil, neglijară a se face auziţi de către Congres în această perioadă. Dar în cele din urmă, în 1854, scoaseră iarăşi capul, convingînd Congresul să voteze o lege, care ordona controlorului fiscal să reexamineze cazul lor. De această dată însă, au avut nenorocirea de a da peste un ministru de finanţe cinstit, domnul James Guthrie, care, cercetînd din nou cazul lor, le-a stricat socotelile. El a arătat cît se poate de limpede că Fisherii nu numai că nu aveau de primit nici un cent în plus, dar că aceşti copii oropsiţi şi plini de necazuri fuseseră despăgubiţi peste măsură.

5. Aşa că a urmat un alt interval de linişte şi pace, un interval care a durat patru ani, adică pînă în 1858. „Omul potrivit la locul potrivit” era pe atunci ministrul războiului, John D. Floyd, care se bucura de o faimă deosebită! Iată o inteligenţă desăvîrşită, iată într-adevăr omul născut să salveze pe desperaţii moştenitori ai defunctului şi uitatului Fisher. În goană mare a venit din Florida un cogeamitea val de Fisheri, adus de flux, şi lupta începu cu ajutorul aceloraşi documente mucegăite pentru aceleaşi nemuritoare lanuri de grîu ale strămoşului lor. Ei făcură să se voteze imediat o lege care transfera cazul Fisher de la pîclişitul controlor fiscal la ingeniosul Floyd. Ce a făcut Floyd? A spus: *„s-a dovedit* că indienii au distrus tot ce au putut, înainte ca trupele să înceapă urmărirea lor”. De aceea a avut în vedere că ceea ce au distrus ei trebuiau să consiste din „*casele cu tot ce aveau înăuntru şi cu băuturile spirtoase*” (partea cea mai neînsemnată a distrugerii, pe care a socotit-o numai la un total de 3200 dolari) şi că trupele guvernamentale i-au alungat pe indieni şi au continuat a distruge în mod liniştit: *Două sute douăzeci pogoane de porumb, 35 pogoane de grîu şi 986 capete de vite!* (Ce nemaipomenit de inteligentă armată am mai avut în acele timpuri, după părerea domnului Floyd — deşi nu şi după părerea Congresului din 1832).

Aşa că domnul Floyd a tras concluzia că guvernul nu era. răspunzător pentru nimicurile în valoare de 3200 dolari distruse de indieni, dar era răspunzător pentru proprietatea distrusă de trupe — care proprietate consta din (citez din documentul tipărit al senatului Statelor Unite).

	Dolari
Porumb la Bassett’s Creek	3.000
Vite cornute	5.000
Porci de rasa	1.050
Porci obişnuiţi	1.204
Grîu	350
Piei netăbăcite	4.000
Porumb la rîul Alabama	3.500
Total	18.104

Aceasta sumă, domnul Floyd o numeşte în raportul său *„valoarea integrală a averii distruse de trupe”*. El acordă această sumă Fisherilor, bieţi muritori de foame. ÎMPREUNA CU DOBÎNZILE, DECURGÎND DIN 1813. Din această nouă sumă totală trebuiau scăzute sumele plătite Fisherilor şi apoi voiosul rest (o bagatelă de aproape *patruzeci de mii de dolari)* le-a fost înmînat şi din nou ei s-au retras în Florida, într-o linişte temporară. Moşia străbunului lor le produsese în total aproape şaizeci şi şapte de mii de dolari bani gheaţă.

6. Îşi închipuie cititorul că aici s-a terminat totul? Oare crede el că aceşti modeşti Fisheri erau mulţumiţi? Să lăsăm actele să vorbească. Fisherii au stat liniştiţi doi ani. Apoi din nou se năpustiră roi din mlaştinele fertile ale Floridei, cu aceleaşi vechi documente ale lor şi asediară din nou Congresul. Congresul capitulă la 1 iunie 1866 şi îl însărcină pe domnul Floyd să le reexamineze actele şi să plătească socoteala. Un funcţionar al ministerului de finanţe primi însărcinarea să revadă aceste acte şi să raporteze domnului Floyd ce sumă se mai datora Fisherilor lihniţi de foame. Acest funcţionar (pot să-i dau numele dacă vreţi) a descoperit un vădit şi recent fals în acte, anume falsificarea depoziţiei unui martor cu privire la preţul porumbului în Florida în 1813, reieşind un preţ dublu faţă de ceea ce specificase la origină martorul! Funcţionarul nu numai că a atras verbal atenţia superiorului său asupra acestei înşelătorii, dar făcînd în scris referatul a stăruit îndeosebi asupra acestui caz. Această parte a referatului nu a ajuns insă *niciodată în faţa Congresului* şi Congresul habar nu a avut despre falsul săvîrşit în actele Fisherilor. Totuşi, pe baza preţului dublat (şi neţinînd seama de afirmaţia funcţionarului cum că cifrele reprezentau categoric şi neîndoios un fals recent), domnul Floyd observă în noul său raport că: „*Mărturia, în special în ce priveşte recolta de porumb, implică o despăgubire mult mai mare* decît cea acordată *pînă acum* de către controlorul fiscal sau de către mine însumi”. Aşa se face că ei socoti recolta la 60 de baniţe de pogon (îndoit de

cît produce un pogon în Florida) şi apoi, ca om foarte virtuos ce era, acordă despăgubiri numai pentru jumătate, *dar* stabilind la *doi dolari şi cincizeci de cenţi* valoarea pe jumătate a unei baniţe! În realitate, există scripte şi documente în arhiva Congresului, care confirma tocmai ceea ce menţionase depoziţia iniţială, înainte de falsificare, anume că adică în toamna anului 1813 preţul porumbului era numai de un dolar douăzeci şi cinci pînă la un dolar cincizeci baniţa. După toate acestea, ce credeţi că mai face domnul Floyd? Domnul Floyd („însufleţit de sincera dorinţă de a executa întocmai voinţa legiuitorilor”, după cum remarcă el cu smerenie) se pune pe lucru şi întocmeşte o socoteală cu totul nouă a pagubelor căşunate Fisherilor şi în noua socoteală pur şi simplu *nu ţine cîtuşi de puţin seama de indieni* — nu pune nici măcar o părticică a distrugerii proprietăţilor Fisher pe seama lor, ba avînd chiar remuşcări că-i acuzase pe indieni de a fi incendiat acareturile şi băut whisky-ul şi de a fi spart vesela, pune *întreaga* pagubă în seama imbecilelor trupe ale Statelor Unite, deci pînă la ultimul obiect distrus! Dar nu numai atît: face uz de falsul acela pentru a dubla pierderea porumbului de la Bassett’s Creek şi îl foloseşte din nou pentru a *tripla* literalmente pierderea porumbului de pe ogoarele din preajma rîului Alabama. Această nouă socoteală, bine concepută şi executată de domnul Floyd, specifică următoarele cifre:

(Copiez din nou din documentul tipărit al Senatului Statelor Unite):

CONTUL DINTRE STATELE UNITE ŞI REPREZENTANŢII LEGALI AI DECEDATULUI GEORGE FISHER.

		Dol C.
1813. —	550 capete vite cornute a 10 dolari fiecare	5.500 00
	86 capete porci de rasă	1.204 00
	350 capete porci obişnuiţi....	1.750 00

		Dol. C
	100 Pogoane porumb la Bassett's Creek	6.000 00
	8 butoiaşe whisky	350 00
	2 butoiaşe coniac	280 00
	1 butoi rom	70 00
	Pînzărie, mercerie şi mărfuri aflate în depozit	1.100 00
	35 pogoane grîu	350 00
	2000 piei netăbăcite	4.000 00
	Blănuri şi pălării aflate în depozit	600 00
	Veselă	100 00
	Case arse şi distruse	600 00
	4 duzini sticle de vin	48 00
1814, —	120 pogoane la rîul Alabama	9.500 00
	Recolta de mazăre, nutreţ, etc.	3.250 00
	Total	34.702 00
	Dobîndă la 22.202 dolari, începînd din iulie 1813 pînă în noiembrie 1860, 47 ani şi 4 luni	63.053 00
	Dobîndă la 12.750 dolari, începînd din septembrie 1814 pînă în noiembrie 1860, 46 ani şi 2 luni	35.317 50
	Total	133.072 50

De această dată a specificat toate. Indienilor nu le-a îngăduit nici măcar vesela să o fi distrus şi nici să fi băut cele patru duzini de sticle de vin (vin tonic). Cînd era vorba de a „hăpăi" cu o supranaturală iscusinţă, John B. Floyd nu avea pereche în generaţia sa, sau în orice altă generaţie. Scăzînd din totalul de mai sus cei 67.000 dolari plătiţi vajnicilor moştenitori ai lui George Fisher, domnul Floyd anunţă că statul le mai datora suma de *şaizeci şi şase de mii şaptezeci şi*

doi dolari şi cincizeci de cenţi, „care — remarcă domnul Floyd cu bunăvoinţă — vor fi plătiţi, prin urmare, administratorului averii lui George Fisher, decedat, sau reprezentantului său legal”,

Dar, lucru destul de trist pentru aceşti orfani oropsiţi, tocmai în momentul acela veni la putere un nou Preşedinte, Buchanan. Floyd plecă de la minister şi ei nu îşi mai primiră niciodată banii. Primul lucru pe care l-a făcut Congresul în 1861 a fost să anuleze rezoluţia din 1 iunie 1860, în care socoteala o făcuse domnul Floyd. Astfel, Floyd — şi, fără îndoială, la fel şi moştenitorii lui George Fisher — au fost nevoiţi să lase deoparte pe cîtva timp preocupările financiare şi să se înroleze în armata federală ca să-şi servească ţara.

Au fost oare ucişi moştenitorii lui George Fisher? Nu, Ei au reapărut tocmai acum (iulie 1870). Solicitind Congresului, prin acel nevinovat şi sfios personaj, Garrett Davis, să reînceapă plăţile nesfîrşitei şi nesătulei lor note de despăgubiri pentru porumbul şi whisky-ul distrus de o ceată de indieni iresponsabili cu atîta timp în urmă încît chiar arhivele statului nu le-au putut păstra o urmă clară şi precisă.

Acestea sînt faptele. Ele au intrat în istorie. Oricine ie pune la îndoială nu are decît să trimită Ia Departamentul Arhivelor Statului de la Capitol după H, R. Exp. Doc. nr. 21, al 36-lea Congres, sesiunea a doua şi după S. Ex. Doc. No. 106, Congresul 41, sesiunea a doua, spre a se încredinţa în totul. Întregul caz este arătat în primul volum de rapoarte al curţii de Revendicări.

Sînt convins că atîta vreme cît va dăinui continentul american, moştenitorii lui George Fisher, decedat vor continua să facă pelerinaje la Washington, descălecînd din mlaştinele Floridei, pentru a cere încă ceva bani în contul despăgubirilor (chiar cînd au primit ultimul dolar din cei 67,000 de dolari, ei au susţinut că era numai a doua parte din ceea ce le datora statul pentru fertilul lor cîmp de porumb), şi atît timp cît vor mai găsi cu cale să vină, vor da peste oameni ca Garrett Davis care să tîrască socotelile lor de vampiri în faţa

Congresului. De altfel, nu e singura înşelătorie ereditară (dacă totuşi se poate numi înşelătorie, căci am arătat în repetate rînduri că nu a fost dovedită) săvîrşită pe îndelete, din generaţie în generaţie, din tată în fiu, prin intermediul mult prigonitului Minister de Finanţe al Statelor Unite.

PREAMĂRIREA UCIGAŞILOR

Auzisem atît de multe despre celebra prezicătoare madam... încît m-am dus ieri să o vizitez. E brunetă de felul ei şi tenu-i negricios şi-l accentuează prin mijloace artificiale care nu o costă aproape nimic. Poartă bucle, care sînt foarte negre şi am avut impresia ca le face cu ajutorul untului rînced mai atrăgătoare decît sînt în realitate. Poartă un tulpan roşietic, cu pătrăţele, legat uşor în jurul gîtului şi se vede clar că celălalt tulpan întîrzie să sosească de la spălat. Bănuiesc că prizează tabac. În orice caz, ceva asemănător se afla prin firele de păr care îi mijeau deasupra buzei de sus. Ştiu că îi place usturoiul — am aflat asta cînd a scos un oftat. M-a privit pătrunzător timp de aproape un minut, cu ochii ei negri şi apoi mi-a zis:

— Destul! Vino cu mine!

A pornit-o pe un coridor foarte întunecos şi sinistru, eu ţinîndu-mă după ea. Deodată s-a oprit şi mi-a spus că drumul fiind întortocheat şi întunecos, poate ar fi mai bine să aducă o lumină. Dar mi se părea necavaleresc să pun o femeie la lucru pentru mine, aşa că i-am zis:

— Nu-i nevoie, doamnă, dacă mai oftezi o dată, cred că voi şti să te urmez.

Aşa că ne-am urmat lesne drumul. Ajunşi în vi-

zuina ei oficială şi tainică, mi-a cerut să-i spun data naşterii mele, ora precisă a acestui eveniment şi ce culoare de păr avusese bunica. I-am răspuns cît am putut de exact. Apoi mi-a zis:

— Tinere, fă-ţi curaj. Nu tremura. Sînt gata a-ţi dezvălui trecutul.

— Informaţiile privind viitorul ar fi în general mai...

— Linişte! Ai avut multe supărări, ceva bucurii, unele noroace, cîteva ghinioane. Străbunicul dumitale a fost spînzurat.

— Asta-i min....

— Linişte! Spînzurat, domnule. Dar nu din vina lui. N-a avut încotro.

— Îmi pare bine că-i faci dreptate.

— Aah! Mai bine ai deplînge sentinţa juriului. A fost spînzurat. Steaua lui se întretaie cu a dumitale în a patra diviziune, a cincea sferă. Care va să zică şi dumneata vei fi spînzurat.

— Avînd în vedere această veselă...

— Înţelege că am nevoie de linişte. Firea dumitale nu a fost dintru început păcătoasă, clar împrejurările au schimbat-o. La vîrsta de nouă ani, ai furat zahăr. La cincisprezece ani ai furat bani. La douăzeci ai furat cai. La douăzeci şi cinci de ani ai dat foc. La treizeci de ani, nărăvit în rele, ai ajuns gazetar. Acum ţii conferinţe publice. Te aşteaptă lucruri şi mai rele. Vei ajunge membru al Congresului. Apoi vei lua calea temniţei. În cele din urmă vei fi din nou fericit, totul va fi bine şi vei fi spînzurat.

Mă podidiseră lacrimile. Chiar a fi membru al Congresului mi se părea destul de neplăcut, darmite a fi spînzurat! Iată ceva mult prea trist, prea cumplit. Femeia părea mirată de mîhnirea mea. I-am spus gîndurile ce le aveam. Apoi, ea mă mîngîie.

— Vai, omule[1], — zise ea — capul sus! N-ai de ce

---

[1] În acest paragraf, prezicătoarea povesteşte în amănunt istoricul cazului Pike-Brown din New Hampshire, de la ajutorarea şi salvarea srăinului Pike de către familia

să te întristezi. Ascultă-mă. Vei trăi în New Hampshire. În nevoia şi deznădejdea dumitale vei găsi ajutorul familiei Brown — cei pe care asasinul i-a lăsat în viaţă. Ei vor fi binefăcătorii dumitale. După ce te vei fi îngrăşat din mărinimia lor şi vei fi mulţumit şi fericit, vei dori să le răsplăteşti binele şi astfel, într-o noapte te vei duce în casa lor şi, cu un topor, vei crăpa capetele întregii familii. Vei jefui cadavrele

---

Brown pînă la spînzurarea şi înmormîntarea acestui ingrat ticălos. Ea nu adaugă nimic, nu exagerează nimic (vezi orice ziar din New England din noiembrie 1869). Acest caz Pike-Brown este ales numai pentru a arăta ceva caracteristic, pentru a iluâtra un obicei care există nu numai în New Hampshire, ci în orice stat al Uniunii — vorbesc despre sentimentalul obicei de a vizita, mîngîia, glorifica şi plînge de milă unor criminali ca acest Pike, din ziua cînd intră în închisoare, condamnaţi la moarte, şi pînă se bălăngănesc în furca spînzurătorii. Următorul extras din *Temple Bar* (1866) dezvăluie faptul că acest obicei nu există numai în Statele Unite: „În ziua de 31 decembrie 1841, un om cu numele de John Jones, pantofar de meserie, şi-a ucis iubita, Mary Hallam, fiica unui muncitor respectabil la Mansfield, ţinutul Nottingham. A fost executat la 23 martie 1842. Era un om cu obiceiuri nestatornice şi avea crize de violenţă. Fata îl refuzase, iar el i-a spus că dacă nu o va avea el, nu o va avea nimeni. După ce i-a aplicat o primă lovitură, care însă nu i-a fost imediat fatală, ea s-a rugat de el să o lase în viaţă, dar văzîndu-l neclintit în hotărîrea lui, l-a rugat măcar să-i dea răgaz ca să se roage. El însă a încredinţat-o că se va ruga pentru amîndoi şi a dus pînă la capăt omorul. Rănile au fost făcute cu un cuţit cizmaresc şi gîtul i-a fost tăiat cu cea mai mare sălbăticie. După aceea, el a căzut în genunchi şi aşa a rămas cîtva timp, rugîndu-se lui Dumnezeu să-i fie milă de doi îndrăgostiţi nefericiţi. „Nu a făcut nici o încercare de a scăpa şi a mărturisit omorul. După întemniţarea lui, s-a purtat în modul cel mai impresionant. Şi-a cîştigat simpatia confesorului închisorii şi a primit vizita episcopul de Lincoln. Nu pare să fi arătat nici o căinţă faţă de omor, dar părea că moare cu siguranţa triumfătoare că se va revedea cu victima sa în cer. *A fost vizitat de nişte doamne foarte evlavioase şi binevoitoare din Nottingham, dintre care unele au declarat că era, un copil al lui Dumnezeu, dacă vreodată va fi existat vreunul. Una din ele i-a trimis o camelie albă pe care să o poarte la execuţia sa”.*

binefăcătorilor dumitale şi vei cheltui toată prada în destrăbălări cu puşlamalele şi fleoarcele din Boston. Apoi vei fi arestat, judecat şi condamnat la spînzurătoare şi aruncat în temniţă. Acolo vor începe zilele dumitale cele fericite. Te vei întoarce la credinţă — da, te vei întoarce la credinţă, de îndată ce ţi se va fi respins orice cerere de graţiere, comutare sau amînarea pedepsei — şi atunci, ei da, atunci în fiece dimineaţă şi în fiece după-amiază, cele mai evlavioase şi mai neîntinate fecioare din sat se vor aduna în celula dumitale şi vor înălţa imnuri. Aceasta va dovedi că omuciderea este un lucru vrednic de cinste. Apoi, vei aşterne pe hîrtie o scrisoare simţită, în care îi vei ierta pe toţi Brownii răposaţi de curînd. Şi astfel, vei stîrni admiraţia lumii, căci lumea nu se poate împotrivi mărinimiei. Apoi, te vor conduce la eşafod, cu mare *éclat*[1] în fruntea unui impunător alai alcătuit din preoţi, dregători, simpli cetăţeni şi fecioare, mergînd îngîndurate două cîte două, purtînd buchete de flori şi imortele. Te vei urca pe eşafod şi, în timp ce mulţimea va sta cu capul descoperit în faţa dumitale, vei citi o scurtă cuvîntare, plină de miez, pe care ţi-a scris-o preotul. Apoi, în mijlocul unei tăceri depline şi solemne, îţi vor face vînt în par-Paradis, fătul meu. Nu va mai rămîne ochi neînlăcrimat pe pămînt. Vei fi un erou! Toţi mardeiaşii te vor invidia. Toţi vor căuta să te imite. Şi pe loc te va urma spre mormînt o procesiune uriaşă şi lumea va plînge pe rămăşiţele dumitale pămînteşti, fecioarele vor intona din nou imnuri, acum şi mai pioase datorită duioaselor amintiri în legătură cu închisoarea, iar, ca un ultim prinos de dragoste, respect şi apreciere a neîntrecutelor dumitale calităţi alese, se vor perinda două cîte două în jurul cosciugului dumitale, aruncîndu-ţi cununi de flori. Şi — măre! — sfinţit vei fi! Gîndeşte-te la asta, fătul meu — o lună ai fost nerecunoscător, ucigaş, jefuitor de cadavre, beţivan, scandalagiu, printre tîl-

---

[1] În franţuzeşte în text. Înseamnă *strălucire* adică alai plin de strălucire sau mare pompă.

harii şi matracucile din mahalalele Bostonului, iar în luna următoare odorul neprihănitelor fecioare ale ţării. O fiară sîngeroasă şi scîrbavnică şi apoi plîns, jelit, sfinţit ca mucenic — şi toate acestea numai într-o singură lună. Netotule! Cum mai poţi sta amărît, cînd te aşteaptă o soartă atit de nobilă?

— Nu, doamnă — m-am apărat eu — mă nedreptăţeşti de bună seamă. Sînt prea mulţumit, N-am ştiut pînă acum că străbunicul meu fusese spînzurat, dar asta nu are nici o însemnătate. În clipa de faţă, lui nu mai trebuie să-i pese — şi mie de-abia începe să-mi pese. Recunosc, doamnă, că mă îndeletnicesc oarecum cu ziaristica şi cu conferinţele, dar celelalte fărădelegi, pe care mi le pui în cîrcă, mi-au dispărut din amintire. Totuşi pesemne că le-am făptuit — căci dumneata n-ai fi în stare să înşeli un orfan. Dar să lăsăm trecutul aşa cum a fost şi viitorul să fie cum va fi — acestea nu sînt nimic. Nu am ţinut decît la un singur lucru. Întotdeauna am avut presimţirea că o dată voi sfîrşi la spînzurătoare şi acest gînd m-a supărat destul; dar dacă m-ai putea încredinţa că voi fi spînzurat în New-Hampshire...

— Fără umbră de îndoială!

— Dumnezeu să te binecuvînteze, binefăcătoarea mea! — iartă-mă că te îmbrăţişez — mi-ai luat o piatră de pe inimă. E o fericire să fii spînzurat în New Hampshire — laşi un nume lăudat în urma ta şi cît ai bate din palme intri în cea mai aleasă societate a New Hampshireului de pe lumea cealaltă.

Apoi mi-am luat rămas bun de la prezicătoare. Dar judecind serios: e oare bine să preamăreşti pe un ucigaş mîrşav, osîndit la spînzurătoare, cum a fost preamărit Pike în New Hampshire? E oare bine să prefaci pedeapsa pentru o fărădelege sîngeroasă într-**o** răsplată? Este drept aşa? Este cuminte?

AUTOBIOGRAFIE BURLESCĂ

Deoarece cu diferite prilejuri două sau trei persoane mi-au sugerat că, că dacă mi-aş scrie autobiografia, ar fi dispuse a o citi în timpul liber — am cedat, în cele din urmă, acestei desperate cereri unanime şi iată-mă aici cu povestea mea.

Neamul nostru este străvechi şi nobil, pierzîndu-se în negura trecutului. Primul strămoş, de la care Twainii păstrează vreo mărturie, este un prieten al familiei, pe nume Higgins. Asta se întîmpla în veacul al unsprezecelea, cînd străbunii noştri locuiau în Aberdeen, comitatul Cork, Anglia. De ce lungul şir de strămoşi a purtat de atunci încoace numele din partea mamei (afară de cazurile întîmplătoare, cînd vreunul din ei îşi găsea în acest nume un refugiu, ca să înlăture vreo nerozie), în loc de Higgins — aceasta-i o taină pe care nici unul dintre noi nu a fost vreodată prea dornic să o dezgroape. Este la mijloc un fel de nelămurită şi fermecătoare poveste de dragoste, aşa că o lăsăm în plata domnului. Toate familiile vechi procedează la fel.

Arthur Twain, de pildă, era un om cu o faimă grozavă — vămuia oamenii, la drumul mare, pe vremea lui William Rufus. Pe la treizeci de ani, s-a dus la unul din acele vechi şi frumoase locuri de odihnă

engleze, numit Newgate,[1] ca să-şi vadă de nişte treburi, şi nu s-a mai întors niciodată acasă. A murit subit în timpul şederii acolo.

Un alt strămoş, Augustus Twain, pare să fi stîrnit oarecare vîlvă în jurul anului 1100. Era grozav de hazliu şi obişnuia să-şi ia vechiul paloş, să-l ascută şi pe nopţile întunecoase să se ducă într-un loc cît se poate de potrivit, unde străpungea cu acest paloş pe cei care treceau pe-acolo, ca să-i vadă cum sar în sus de surprindere. Era un umorist înnăscut. Mergea însă prea departe cu gluma şi, la prima ocazie, cînd a fost găsit despuind pe unul din aceşti călători, autorităţile îl scurtară de-un cap şi îi agăţară căpăţîna într-un loc înalt şi drăguţ chiar lîngă Temple Bar[2] de unde putea cerceta cu privirea trecătorii şi petrece în lege. Nici o situaţie nu i-a plăcut atît de mult şi în nici una nu a rămas atîta vreme.

Apoi, în următorii două sute de ani, arborele genealogic al familiei înfăţişează un şir de oşteni — bărbaţi nobili şi inimoşi, care totdeauna mergeau la bătălie cîntînd, chiar în coada oştirii şi totdeauna ieşeau din bătălie urlînd, drept în fruntea oştirii.

Acest fapt este o ripostă zdrobitoare la nesărata glumă a bătrînului răposat Froissart, cum că arborele familiei noastre nu a avut niciodată decît o singură ramură care îşi întindea braţul în unghi drept şi purta rod iarna şi vara.

Pe la începutul veacului al cincisprezecelea îl avem pe Beau Twain, poreclit „învăţatul”. Avea un scris frumos, nespus de frumos. Şi putea plăsmui scrisul oricui atît de bine încît la vederea unei asemenea ispăvi toţi se prăpădeau de rîs. Se desfăta fără seamăn cu talentul lui. Cu vremea a încheiat un contract ca să spargă pietre pentru o şosea şi munca aceasta aspră i-a stricat scrisul. Totuşi, s-a bucurat de viaţă tot timpul

---

[1] Newgate, celebra închisoare din Londra (n.t.).

[2] *Temple Bar,* poarta unuia din zidurile care înconjurau diferitele cartiere ale Londrei. Această poartă desfiinţată în 1879, mărginea la vest jurisdicţia lordului primar (n.t.).

cît a fost în branşa aceasta a pietrei, care — cu intervale neînsemnate — a durat vreo patruzeci şi doi de ani. La drept vorbind, a murit la datorie. În tot cursul acestor ani îndelungaţi, guvernul fu atît de mulţumit de el încît abia termina un contract şi nu trecea săptămîna fără să capete altul. Era răsfăţat de-a binelea. Şi totdeauna se bucura de trecere printre fîrtatii lui întru artă, fiind unul din membrii de seamă ai binevoitoarei lor societăţi secrete, numită Banda Lanţului. Era totdeauna ras în cap, avea preferinţă pentru haine vărgate şi muri regretat de cîrmuire. Moartea lui a însemnat o pierdere grea pentru ţară. Se bizuiau atît de mult pe el.

Cîţiva ani mai tîrziu, îl avem pe ilustrul John Morgan Twain. El a venit în ţara aceasta ca pasager o dată cu Columb. Se pare că avea o fire arţăgoasă şi urîcioasă. În tot timpul călătoriei s-a plîns de hrana pe care-o primea şi mereu ameninţa că debarcă pe uscat, dacă hrana nu se îmbunătăţeşte. Voia cosac[1] proaspăt. Nu trecea zi fără să hoinărească în lungul şi în latul corăbiei, cu nasul în vînt, mîrîind împotriva comandantului şi spunînd sus şi tare, ba că dumnealui, Columb, habar n-avea încotro mergea, ba că nu fusese niciodată prin părţile acelea. Memorabilul strigăt: „Pămînt în zare!” a înfiorat toate inimile de pe corabie, afară de-a lui. A privit un răstimp, printr-o bucată de sticlă afumată, la linia abia trasată la capătul îndepărtat al apei şi a zis: „Pămînt, pe naiba — e o plută!” Urcîndu-se pe bord, acest îndoielnic pasager nu adusese cu el decît un ziar vechi, în care erau înfăşurate o batistă cu iniţialele „B.G.”, un ciorap de bumbac cu iniţialele „L.W.C.”, unul de lînă brodat „D.F.” şi o cămaşă de noapte cu iniţialele „O.M.R.” Şi totuşi în timpul voiajului a fost mai îngrijorat de cufărul lui şi stîrnea mai multă vîlvă pe socoteala persoanei sale decît toţi ceilalţi pasageri laolaltă. Dacă vasul „se lăsa în jos spre probă” şi nu voia să cîrmească, el se ducea şi îşi muta cufărul mai spre pupă şi apoi pîndea rezultatul. Dacă

---

[1] Peşte de apă dulce, aseiîiănător cu plătica (n.t.).

vasul era „spre probă”, îl ruga pe Colomb să însărcineze cîţiva oameni să „care bagajul acela”. În timpul furtunilor, trebuia să i se pună căluş, fiindcă vaietele sale, pricinuite de grija cufărului, îi împiedicau pe marinari să audă comenzile. Omul nu pare să fi fost învinuit pe faţă de vreo faptă gravă şi necuviincioasă, dar în jurnalul de bord al vasului se menţionează ca „o împrejurare ciudată” faptul că — deşi îşi adusese lucrurile personale pe bordul vasului într-un ziar — le coborîse pe ţărm în patru cufere, la care se adăuga o ladă cu veselă, plus două coşuri cu sticle de şampanie. Dar cînd se întoarse, dînd a înţelege într-un fel neobrăzat şi cu fanfaronadă că-i lipsesc cîteva lucruri — şi se apucă să scotocească prin bagajele celorlalţi pasageri, s-a umplut paharul şi l-au aruncat peste bord. Pe urmă, aşteptară vreme îndelungată, cuprinşi de mirare, să-l vadă ieşind la suprafaţă, însă nici măcar o bolboroseală nu se auzi prin undele care mîngîiau liniştite ţărmul. Dar în timp ce toată lumea era cu totul absorbită, privind peste bord, şi interesul sporea dintr-o clipă într-alta, se observă cu întristare că vasul era la derivă şi parîma ancorei atîrna uşoară la probă. Apoi în străvechiul jurnal al corăbiei, cu scrisul aproape şters de vreme, găsim această nemaiîntîlnită însemnare:

„Cu vremea, ieşi la iveală că acest călător, care stîrnea zîzanie, se dăduse la fund, luase ancora şi o tîrîse prin tot fundul apei, apoi o vînduse blestemaţilor de sălbatici, zicînd precum că el ar fi găsit-o, nelegiuitul!”

Totuşi, acest strămoş avea instincte bune, şi blagorodnice şi cu mîndrie amintim de faptul că a fost primul alb care s-a interesat de educarea şi civilizarea indienilor noştri. A clădit o temniţă comodă, a înălţat spînzurători şi pînă în ceasul din urmă a pretins, cu inima împăcată, că a avut asupra indienilor o înrîurire mai restrictivă şi mai înălţătoare decît oricare alt reformator care a lucrat printre ei. La acest punct, cronica devine mai puţin sinceră şi guralivă şi se încheie brusc, spunînd că bătrînul călător s-a dus să vadă cum funcţionează furcile sale, pregătite pentru primul alb sortit spînzurătorii în America, şi în timp ce era acolo, s-a pomenit cu nişte lovituri de la care i

s-a tras, chiar pe loc, moartea.

Stră-strănepotul „Reformatorului” a fost în mare înflorire pe la o mie şase sute şi ceva şi era cunoscut în analele noastre drept „bătrînul Amiral”, deşi în istorie avea alte titluri. Multă vreme, comandase cîteva flotile de vase sprintene, bine înarmate şi cu echipaje puternice, aducînd mari servicii, prin aceea că dădea ghes neguţătorilor. Vasele pe care le urmărea el şi asupra cărora îşi aţintea ochiu-i de vultur, străbăteau totdeauna oceanul cu o viteză impunătoare. Dar dacă o corabie mai rămînea în urmă, în ciuda tuturor strădaniilor depuse de el, indignarea îi creştea pînă cînd nu se mai putea stăpîni şi ca urmare lua la el acasă corabia cu pricina şi o păstra cu grijă, aşteptînd să vină proprietarii după ea, ceea ce nu se întîmpla niciodată. Şi căuta cu dinadinsul să stîrpească trîndăvia şi neglijenţa marinarilor acelei corăbii, silindu-i să facă exerciţii de înviorare şi băi. Asta numea el „a umbla pe apă”. Tuturor elevilor le plăcea acest exerciţiu. În orice caz, nici unui nu se plîngea de el, după ce-l încerca. Cînd proprietarii întîrziau să vină după navele lor, amiralul le ardea totdeauna ca să nu se piardă prima de asigurare. În cele din urmă, acest frumos şi bătrîn marinar a fost retezat tocmai cînd era în floarea vîrstei şi în culmea gloriei. Şi pînă în ceasul morţii, biata sa văduvă, cu inima zdrobită a fost de părere că, dacă ar fi fost retezat cu cincisprezece minute mai curînd, ar fi putut să fie reînviat.

Charles Henry Twain a trăit în ultimele decenii ale veacului al şaptesprezecelea şi a fost un misionar distins şi plin de rîvnă. Convertise şaisprezece mii de băştinaşi din insulele Mărilor de Sud şi îi învăţase că o salbă din dinţi de cîine şi o pereche de ochelari nu alcătuiesc o ţinută suficientă pentru a veni la slujba religioasă. Biata sa turmă de enoriaşi îl iubea foarte, foarte mult, iar cu prilejul înmormîntării sale, toţi ca unul s-au ridicat — şi au ieşit din restaurant cu iacrimite în ochi, mărturisindu-şi unul altuia că a fost un misionar bun şi fraged şi că n-ar strica să mai aibă parte de el.

Pe-yo-to-wa-na-pukketekeewis (Puternic-Vînător-cu-ochi-de Porc Twain) **a** împodobit cu fiinţa lui

mijlocul secolului al optsprezecelea şi l-a ajutat din toată inima pe generalul Braddock să reziste împotriva asupritorului Washigton. Acest strămoş e cel care a tras de şaptesprezece ori în Washington al nostru, dindărătul unui copac. Pînă aici frumoasa şi romantica naraţiune din cărţile cu istorioare morale este exactă. Dar cînd naraţiunea se apucă să spună că, la al şaptesprezeeelea tur, sălbaticul, cuprins de veneraţie, a rostit solemn că omul acela era ocrotit de Duhul atotputernic şi păstrat pentru vreo menire măreaţă şi nu a mai cutezat să-şi ridice puşca împotriva lui, spre a nu săvîrşi un sacrilegiu, naraţiunea încalcă de-a binelea adevărul istoriei. În realitate, el a zis aşa:

„De nici un folos nu este, hîc, de nici un... Omul cela aşa de beat este că nu poate sta locului îndeajuns ca să-l nimerească cineva. Aşa este şi, hîc, nu-mi dă mîna a mai risipi moniţia pe el”.

De asta s-a oprit el la al şaptesprezecelea glonţ şi chiar că era un raţionament sănătos, limpede şi de bun-simţ, care ni se impune lesne prin elocvenţa şi prin convingătoarea aromă de probabilitate ce pluteşte în jurul lui.

Întotdeauna am savurat isprăvile arătate în cartea cu istorioare, dar m-a chinuit bănuiala, trista bănuială, că fiecare indian care contribuise la înirîngerea lui Braddock şi trăsese de două ori într-un soldat (doi se preface uşor în şaptesprezece, de-a lungul unui secol) fără să nimerească, s-a pripit să tragă concluzia că Duhul atotputernic îl păstrase pe soldatul acela pentru vreo menire măreaţă. De aceea uneori m-am cam temut că singurul motiv pentru care cazul lui Washington este ţinut minte, pe cînd celelalte au fost date pitarii este că, în ceea ce-l priveşte, profeţia s-a împlinit, iar cu ceilalţi, nu. Cred că nu există destule cărţi pe faţa pămîntului ca să cuprindă profeţiile pe care le-au făcut indienii şi alte foruri neautorizate; în schimb, poţi să duci în buzunarele de la pardesiu toate profeţiile care s-au împlinit.

Voi remarca, în treacăt aici că anumiţi strămoşi de-ai mei sînt atît de bine cunoscuţi în istorie prin pseudonimele lor, încît nu am socotit că merită a mă

opri asupra lor sau măcar a-i pomeni, în ordinea naşterii. Printre aceştia pot fi citaţi: Richard Brineley Twain — alias Guy Fawkes; John Wenworth — Alias Jack Şaisprezece-Noduri; William Hogart Twain, alias Jack Sheppard; Ananias Twain, alias Baronul Munchausen; John George Twain, alias căpitanul Kidd, şi mai sînt George Francis Twain, Tom Pepper, Nabucodonosor şi Măgarul lui Baalam[1] — toţi din familia noastră, dar dintr-o ramură hotărît îndepărtată de onorabila linie directă. De fapt e vorba de o ramură colaterală, ai cărei membri se deosebesc de străvechiul trunchi mai cu seamă prin aceea că, pentru a dobîndi faima după care am rîvnit şi de care am fost înfometaţi totdeauna, ei au apucat-o pe calea josnică de-a merge la puşcărie, în loc de a fi spînzuraţi.

Nu e bine, cînd scrii o autobiografie, să-ţi urmăreşti prea îndeaproape străbunii pînă în zilele noastre — e mai sigur să vorbeşti doar în doi peri despre străbunic şi de la el să sari direct la tine, cum fac eu acum.

M-am născut fără dinţi şi în această privinţă Richard al III-lea a avut un avantaj asupra mea; în schimb, eu m-am născut fără cocoaşă, şi aici eu am un avantaj asupra lui. Părinţii mei nu erau nici foarte săraci, nici deosebit de cinstiţi.

Acum, însă, mă bate un gînd. Într-adevăr, propria mea viaţă ar putea să pară aşa de ştearsă, în contrast cu cea a strămoşilor mei, încît înţelept este să o las nescrisă, pînă cînd voi fi spînzurat. Dacă alte vreo cîteva biografii pe care le-am citit s-ar fi oprit cu şirul străbunilor pînă ce s-ar fi petrecut un eveniment asemănător, ar fi fost o întîmplare fericită pentru publicul cititor. Ce ziceţi de ideea aceasta?

---

[1] Unele din aceste nume sînt ale unor haiduci, tîlhari de drumul mare, hoţi de codru, faimoşi odinioară în S.U.A. (n.t.)

PLOZII DE DUH

În zilele noastre, toţi copiii par a avea un stil neobrăzat şi dezagreabil de a spune vorbe de duh în mai toate ocaziile care li se oferă — dar mai cu seamă cînd n-ar trebui să spună absolut nimic. Judecînd după mostrele medii de vorbe de duh pe care le publică ziarele, generaţia de copii care se ridică acum este abia cu ceva superioară unei generaţii de idioţi. Iar părinţii cu siguranţă că trebuie să fie doar cu puţin mai breji decît copiii lor, fiindcă — în majoritatea cazurilor — ei publică acele străfulgerări ale imbecilităţii infantile, care ne orbesc în paginile periodicelor noastre. S-ar putea crede că vorbesc cu oarecare patimă, sau aş putea fi bănuit de o pică personală şi recunosc, într-adevăr, că mă întărîtă să aud vorbindu-se despre atîţia copii talentaţi în zilele noastre, amintindu-mi că eu rareori spuneam vreo deşteptăciune cînd eram copil. Am încercat o dată sau de două ori, dar nu s-a prins. Familia nu aştepta observaţii strălucite din partea mea, aşa că de cîteva ori nu m-au luat în seamă, iar altă dată mi-au tras o chelfăneală. Mi se încreţeşte carnea şi-mi îngheaţă sîngele în vine numai gîndindu-mă ce mi s-ar fi întîmplat dacă aş fi cutezat să rostesc cîteva din deşteptăciunile acestei generaţii „de patru ani”, în auzul tatălui meu. I s-ar fi părut pur şi simplu o indulgenţă criminală — faţă de o

ființă atît de păcătoasă — să se mulțumească doar a mă jupui de viu, socotind că astfel și-a îndeplinit datoria. Era un om aspru. Nu zîmbea niciodată și ura orice semn de precocitate. Dacă aș fi rostit cîteva din lucrurile la care ne-am referit și le-aș fi spus în auzul lui, m-ar fi nimicit. Fără nici o îndoială că așa ar fi făcut. Da, ar fi făcut-o, dar numai dacă i s-ar fi oferit prilejul. Așa ceva însă nu s-a întîmplat, fiindcă aș fi avut destulă minte ca să iau mai întîi o doză de stricnină și după aceea să dau frîu slobod deșteptăciunilor mele. Fila curată a vieții mele nu a fost pătată decît de un singur calambur. Tata l-a prins cu urechea și m-a hăituit prin vreo patru-cinci cartiere, căutînd să-mi ia viața. Dacă aș fi fost bărbat în toată firea, firește că ar fi avut dreptate, dar, copil cum eram, nu puteam ști cît de ticăloasă era fapta pe care o săvîrșisem.

Am făcut și mai înainte de asta una din acele observații numite de obicei „spirite”, care însă nu a fost un calambur. Totuși, lucrul era cît pe-aci să provoace o ruptură serioasă între tata și mine. Tata și mama, unchiul Efraim, nevasta lui și încă vreo două persoane erau de față, cînd conversația se îndreptă asupra numelui pe care urmau să mi-l dea. Eu mă aflam acolo, încercînd cîteva inele de cauciuc de diferite modele și străduindu-mă să aleg unul, fiindcă mi se făcuse lehamite să-mi tot frec gingiile de degetele oamenilor — doar-doar mi-or crește dinții — și de aceea doream să pun mîna pe ceva care să-mi înlesnească și să-mi grăbească procesul de creștere, ca să mă pot apuca și eu de altă treabă. Ați observat vreodată ce sîcîitor este să-ți ascuți dinții, frecîndu-i de degetele doicii, sau cum ți se cocoșează spinarea și cît de istovitor e cînd încerci acest lucru folosindu-te de degetul mare? Și nu v-ați pierdut niciodată răbdarea, dorind ca dinții voștri să se fi dus pe gîrlă, înainte de a fi ieșit pe jumătate? Pentru mine aceste lucruri parcă s-au întîmplat chiar ieri, și chiar așa se și întîmplă unor copii.

Dar mă abat de la subiect. Va să zică stam acolo şi încercam inelele de cauciuc. Îmi amintesc că m-am uitat la ceas şi am observat că peste o oră şi douăzeci şi cinci de minute aveam să împlinesc două săptămîni. Mă gîndeam cît de puţine făcusem pe lumea asta ca să merit binefacerile ce-mi erau din belşug hărăzite de către toţi ai casei. Tata tocmai zicea:

— Abraham e un nume potrivit. Pe bunicul îl chema Abraham.

Mama, la rîndul ei:

— Da, e un nume bine ales. Foarte bine, să-l numim Abraham. Ăsta ar fi unul din nume.

Am intrat şi eu în vorbă:

— Abraham convine subsemnatului.

Tata se încruntă, mama păru încîntată; mătuşa-mea exclamă:

— Ce drăgălaş, e!

Tata zise:

— Isaac e un nume indicat şi Iacob aşijderea.

Mama încuviinţă şi întări:

— Nici că se găsesc nume mai bune. Să adăugăm, atunci Isaac şi Iacob la numele lui.

— E-n ordine, Isaac şi Iacob sînt nume destul de potrivite pentru umila mea persoană, le-am zis. Daţi-mi hîrîitoarea aceea, vă rog. Nu pot mesteca numai inele de cauciuc de dimineaţă pînă seara.

Nici o făptură nu şi-a însemnat aceste spuse ale mele, ca să le publice. Am constatat faptul şi le-am însemnat eu însumi, căci altminteri ar fi fost cu desăvîrşire uitate. Departe de a-mi acorda o generoasă încurajare — aidoma celorlalţi plozi în pragul dezvoltării intelectuale — tata m-a privit încruntat; mama părea necăjită şi neliniştită, ba chiar şi mătuşă-mea avea un aer de parcă ar fi socotit că poate am mers prea departe. Am muşcat cu nesaţ un inel de cauciuc şi am spart pe furiş hîrîitoarea în capul pisoiului, dar n-am spus nici pis. În clipa următoare, tata a zis:

— Samuel este un nume cît se poate de indicat.

Mi-am dat seama că are să iasă un tărăboi. Nimic nu-l mai putea împiedica. Am pus jos hîrîitoarea; am

aruncat peşte marginea leagănului ceasul de argint al unchiului meu, peria de haine, căţelul de pluş, soldatul de plumb, răzătoarea de nucuşoară şi celelalte obiecte pe care eram deprins să le cercetez, să cuget asupra lor şi să fac zgomote plăcute cu ele, apoi să le pocnesc, să le bufnesc de podea sau să le sparg, cînd simţeam nevoia de a petrece mai dihai. Pe urmă mi-am pus rochiţa şi scufiţa, mi-am luat pantofii pitici într-o mînă şi bomboanele în cealaltă şi m-am tîrît din leagăn pînă pe duşumea, zicîndu-mi în sinea mea: „acum, fie ce o fi, sînt pregătit”. După care i-am dat drumul, cu glas tare şi hotărît:

— Tată, nu pot, nu pot purta numele de Samuel!

— Fătul meu!

— Tată, vorbesc serios. Nu se poate.

— De ce?

— Tată, mi-e groaznic de antipatic numele ăsta.

— Fătul meu, ce-i nesocotinţa aceasta?

— Tată, trebuie, înainte de toate, să-mi dai o pildă.

— Cum! Dar a fost profetul Samuel. Nu era el oare mare şi vrednic?

— Nu prea.

— Fătul meu, dar chiar Domnul-dumnezeu l-a chemat, cu glasul lui.

— Da, tată, şi a trebuit să-l cheme de cîteva ori pînă să vină!

După care am luat-o la sănătoasa cu bătrînul acela aprig pe urmele mele. M-a ajuns de-abia a doua zi pe la prînz şi după sfîrşitul întrevederii m-am ales cu numele de Samuel, cu o chelfăneală zdravănă, precum şi cu alte informaţii folositoare. Datorită acestui compromis, mînia tatălui meu se mai potoli şi astfel se aplană o neînţelegere care ar fi putut ajunge o ruptură permanentă, dacă aş fi preferat să ramîn nechibzuit. Dar judecînd numai după acest episod, vă puteţi da seama ce mi-ar fi făcut tata dacă aş fi rostit vreodată în prezenţa lui una din banalele şi neghioabele fraze, pe care „copiii de doi ani” le rostesc azi şi văd lumina tiparului. După părerea mea, s-ar fi ivit un caz de pruncucidere în familia noastră.

ASASINAREA LUI IULIUS CAESAR — „LOCALIZATĂ”

— Singura povestire adevărată şi vrednică de încredere, publicată vreodată, extrasă din ziarul— romanul Fasciile zilnice de seară *cu data acestei cutremurătoare întîmplări —*

Nimic pe lume nu aduce unui gazetar atîta mulţumire ca adunarea amănuntelor privitoare la un asasinat sîngeros şi tainic şi istorisirea lor cu toate circumstanţele lor agravante. El simte o vie desfătare în îndeplinirea acestei munci pasionante — pentru că aşa o socoteşte el, mai ales dacă ştie că toate celelalte ziare sînt sub tipar, iar al său e singurul care va conţine îngrozitoarea descoperire. Adeseori, am regretat că nu am fost reporter la Roma pe vremea asasinării lui Caesar — ca să fac reportajul într-o gazetă de seară, singura din oraş, luînd-o înainte cu cel puţin douăsprezece ore colegilor de la ziarele de dimineaţă, prin publicarea acestei ştiri, cea mai senzaţională din cîte poate avea cineva în această ramură de activitate. Au mai fost ele şi alte evenimente tot atît de senzaţionale ca acestea, dar nici unul nu avea toate caracteristicile specifice pentru a alcătui „bomba” zilei, adusă la grandoare şi sublim datorită înaltului rang şi faimei personajelor, ca şi poziţiei lor sociale şi politice.

Totuşi, dacă nu mi-a fost dat să fac reportajul

asasinării lui Caesar în condiţii normale, am avut cel puţin marea satisfacţie de a traduce următoarea interesantă dare de seamă din originalul latin ai ziarului *Fasciile romane zilnice de seară* de la acea dată — ediţia a doua.

„Roma, oraşul nostru de obicei atît de liniştit, a fost azvîrlit ieri într-o stare de cruntă tulburare, prin săvîrşirea unui act sîngeros care îndurerează inimile şi umple sufletele de teamă, insuflînd în acelaşi timp tuturor oamenilor ce gîndesc presimţiri rele pentru viitorul acestui oraş, în care viaţa omenească a ajuns la un preţ ieftin şi cele mai draconice legi cunosc o sfidare atît de făţişă. Ca rezultat al acestei încăierări, este de a noastră dureroasă datorie de ziarişti în serviciul publicului să anunţăm decesul unuia din cei mai stimaţi şi onoraţi cetăţeni — un om al cărui nume este bine cunoscut oriunde circulă acest ziar şi a cărui faimă am avut plăcerea şi privilegiul de a o spori, de a o apăra cu slabele noastre puteri împotriva gurilor rele, care iubesc calomnia şi minciuna. Ne referim la domnul J. Caesar, împăratul ales de cetăţenii noştri.

Faptele acestei întîmpiări, pe cît a izbutit să le stabilească reporterul nostru din afirmaţiile contradictorii ale martorilor oculari, au fost cam următoarele:

Toată chestiunea a pornit — bineînţeles — dintr-o încăierare în alegeri. Nouă zecimi din îngrozitoarele măceluri, care dezonorează oraşul în zilele noastre, se datoresc ciorovăielilor, zîzaniilor şi rivalităţilor provocate de aceste afurisite alegeri. Roma ar avea numai de cîştigat, dacă pînă şi străjerii ei ar fi aleşi pe timp de un veac ca să-şi îndeplinească funcţiunile, căci, după cît ştim, n-am fost niciodată în stare să alegem nici măcar un hingher fără a sărbători evenimentul cu o duzină de bătăi şi o învălmăşeală generală de vagabonzi beţi, duşi peste noapte la poliţie. Se zice că mai deunăzi, cînd s-a anunţat marea majoritate ce-a obţinut-o Caesar la urnele din piaţă şi cînd i s-a oferit acestui gentleman cununa de lauri, nici măcar gestul său, uimitor de dezinteresat de a refuza de trei ori cununa, nu a fost de ajuns ca să-l scape de insultele şoptite de unii indivizi, cum sînt acel Casca, de la a zecea circumscripţie mărginaşă şi alţi mercenari năimiţi de candidatul dezamăgit, veniţi în mare parte din a unsprezecea şi a treisprezecea circumscripţie şi din altele de la

periferie, care au fost auziţi zeflemisind şi vorbind cu dispreţ despre purtarea domnului Caesar cu acel prilej.

Mai sîntem informaţi că printre noi sînt mulţi care se simt îndreptăţiţi a crede că asasinarea lui Julius Caesar a fost o acţiune premeditată, o lucrătură bine chibzuită, pregătită de Marcus Brutus şi de cetele de derbedei tocmiţi de el şi dusă la îndeplinire cu prea mult zel conform planului. Dacă sînt sau nu temeiuri pentru această bănuială, lăsăm publicul să judece singur, rugîndu-l să citească cu atenţie şi fără patimă darea de seamă despre această tristă întîmplare, înainte de a-şi da părerea.

Senatul se şi afla în şedinţă, cînd Caesar urca strada spre Capitoliu, vorbind cu nişte prieteni de-ai lui, şi urmat — ca de obicei — de un mare număr de cetăţeni. Tocmai pe cînd trecea prin faţa drogheriei lui Demosthenes şi Thucydides, el spunea cu nepăsare unui domn care, după impresia informatorului nostru, ar fi fost un prezicător, că Idele lui Marte sosiseră. Răspunsul a fost: «Da, au început, dar nu s-au sfîrşit încă». În momentul acela, Artemidorus îi tăie calea şi, salutînd, îl rugă pe Caesar să citească o listă sau un manifest, sau ceva în genul acesta, pe care îl adusese ca să i-l arate. Domnul Decius Brutus a spus şi el ceva despre o «umilă cerere», care dorea şi el să-i fie citită. Artemidorus îl rugă să dea atenţie celor aduse de el mai întîi, deoarece putea avea consecinţe personale pentru Caesar. Acesta din urmă răspunse că ceea ce îl privea pe el va fi citit la urmă, sau cam aşa ceva. Artemidorus îl rugă şi îl imploră să citească pe loc hîrtia[1]. Totuşi, Caesar îl respinse şi refuză să citească vreo cerere pe stradă. Apoi, intră în Capitoliu urmat de mulţime.

Cam în acelaşi timp, a fost auzită următoarea convorbire care sîntem de părere că — făcîndu-se legătura cu evenimentele ce au urmat — are o însemnătate înfiorătoare: Domnul Papilus Lena i-a comunicat lui George W. Cassiu (cunoscut în genere sub porecla de «băiatul cu căpăţîna mare din circumscripţia a treia», un mardeiaş în slujba opoziţiei), că spera ca încercarea de azi să reuşească, iar cînd Cassius îl întrebă «Ce încercare», el clipi din ochiul stîng şi zise cu o nepăsare prefăcută: «Adio» privind spre

---

[1] A se nota: William Shakespeare, care a văzut începutul şi sfîrşitul acestei nenorocite încăierări, pomeneşte că acea listă era doar o însemnare care îi dezvăluia lui Caesar că se urzea un complot spre a fi ucis (n.a.).

Caesar. Marcus Brutus, care este bănuit a fi capul cetei de asasini care l-au omorît pe Caesar, întrebă ce zisese Lena. Cassius îi spuse şi adăugă încetişor: *«Mă tem că planul nostru a fost dat în vileag».*

Brutus zise blestematului său complice să nu-l slăbească din ochi pe Lena şi, o clipă după aceea, Cassius stărui pe lîngă vagabondul acela slăbănog şi înfometat Casca, a cărui reputaţie nu a fost niciodată prea bună, să lucreze repede, căci se *teme ca Caesar să nu fie prevenit.* Apoi se întoarse către Brutus, foarte agitat în aparenţă, şi întrebă ce are de făcut şi jură că ori el ori Caesar *nu se va mai întoarce niciodată* — că altfel mai bine se omoară el. În timpul acesta, Caesar vorbea cu nişte căuzaşi din provincie despre alegerile din toamnă, care se apropiau şi nu era de loc atent la ceea ce se petrecea în jurul lui. Billy Trebonius ţinu de vorbă pe amicul poporului şi al lui Caesar — Marc-Antoniu — şi sub un pretext oarecare îl dădu deoparte, iar Brutus, Decius, Casca, Cinna, Metellus Cimber şi alţii din haita de descreieraţi infami, care pustiesc Roma în momentul de faţă, îl încercuiră pe Caesar cel osîndit. Apoi, Metellus Cimber îngenunche şi rugă să fie rechemat din exil fratele său, dar Caesar îl mustră pentru purtarea slugarnică şi îi respinse cererea. Numaidecît, la rugămintea lui Cimber se alăturară mai întîi Brutus şi apoi Cassius, stăruind pentru întoarcerea lui Publius din surghiun, dar Caesar îi refuză mai departe. Spuse că nu se poate lăsa mişcat, că era tot atît de neclintit ca şi steaua polară şi aduse cele mai mari laude tăriei acestei stele şi caracterului ei statornic. Apoi, zise că el este la fel ca ea şi se credea a fi singurul om de felul acesta în ţară. De aceea, el fiind neclintit în hotărîrea sa că Cimber trebuia surghiunit, era tot atît de neclintit ca Cimber să stea mai departe în surghiun şi să fie el al naibii, daca nu va ramîne aşa!

Pe moment, folosindu-se de acest neînsemnat pretext, Casca sări la Caesar şi îl lovi cu un pumnal; Caesar, apucîndu-l de braţ cu mîna dreaptă, îi trimise o directă cu stînga. care trînti şarpele însîngerat la pămînt. Apoi, se rezemă cu spatele de statuia lui Pompei şi se pregăti să întîmpine pe agresori. Cassius, Cimber şi Cinna se repeziră la el cu pumnalele întinse şi primul reuşi să-l rănească, dar înainte de a apuca să lovească din nou cu pumnalul şi înainte ca vreunul din ceilalţi să-l poată şi ei ataca, Caesar întinse pe cei trei nemernici la picioarele sale, cu cîţiva pumni îndesaţi. Între timp, în senat se produsese o învălmăşeală de nedescris; mulţimea de cetăţeni aflată pe culoare blocase uşile prin efortul ei smintit de a scăpa din clădire, comandantul gărzii

şi ajutoarele lui se luptau cu ucigaşii, venerabilii senatori îşi scoseseră togele lor incomode şi săreau peste bănci spre aripile clădirii, într-o învălmăşeală sălbatică spre a se adăposti în încăperile diferitelor secţii şi o mie de voci răcneau: „Po-li-ţia! Po-li-ţia!” pe tonuri discordante, care se ridicau peste zgomotul înspăimîntător ca vînturile care şuieră peste mugetul furtunii. Iar în mijloc stătea marele Caesar, cu spatele rezemat de statuie, ca un leu la strîmtoare şi se lupta cu agresorii, neînarmat şi corp la corp, înfruntînd primejdia, cu bărbăţia neclintită de care dăduse dovadă mai înainte pe atîtea cîmpuri de bătaie. Billy Treboniu şi Caius Leganius îl loviră cu pumnalele şi se prăvăliră aşa cum se prăvăliseră mai înainte ceilalţi conspiratori. Dar, în cele din urmă, cînd Caesar îl văzu pe vechiul său prieten Brutus, înaintînd înarmat cu pumnalul criminal, se spune că a părut copleşit peste măsură de mîhnire şi mirare şi, lăsînd să-i cadă stînga lui invincibilă, şi-a ascuns faţa în faldurile mantiei şi a primit lovitura trădătoare fără a face nici o sforţare să oprească braţul care îl lovea. Rosti doar: «*Et tu, Brute*» şi se prăvăli fără viaţă pe lespezile de marmură.

Aflăm că tunica pe care o purta decedatul, cînd a fost asasinat, era una şi aceeaşi cu cea pe care o purtase în cortul său, în după amiaza zilei în care învinsese pe Nervi, iar cînd tunica a fost scoasă de pe cadavru, s-a constatat că a fost tăiată şi străpunsă în nu mai puţin de şapte locuri diferite. În buzunare nu s-a găsit nimic. Tunica va fi expusă la ancheta judelui instructor şi va constitui dovada zdrobitoare a asasinatului. Aceste din urmă fapte sînt vrednice de încredere, deoarece le deţinem de la Marc-Antoniu, care prin poziţia sa este în măsură de a cunoaşte toate noutăţile legate de singurul subiect de interes covîrşitor al zilei.

La închiderea ediţiei. În timp ce judele-instructor convoca pe juraţi, Marc-Antoniu şi alţi prieteni ai defunctului Caesar au pus mîna pe cadavru şi l-au tîrît spre Forum. După ultimile relatări, Antoniu şi Brutus au rostit cîteva cuvîntări la căpătîiul cadavrului provocînd atîta perturbare în popor încît în clipa cînd intrăm sub tipar, şeful poliţiei, convins că va izbucni o răsmeriţă. ia măsurile de rigoare.”

ŞTIINŢĂ SAU NOROC?

Pe vremea aceea, în Kentucky (spuse onorabilul domn Knott M.C.[1]) legea era foarte aspră cu ceea ce se cheamă „jocuri de noroc”. Cam vreo duzină de băieţi au fost prinşi jucînd pe bani „şapte sus” sau „popa prostu” şi camera de punere sub acuzare a găsit cu cale să-i dea în judecată. Bineînţeles că Jim Sturgis a fost angajat să-i apere, atunci cînd vor fi judecaţi. Cu cît studia mai mult faptele şi le afla amănuntele, cu atît îi apărea mai limpede că, în sfîrşit, va trebui să piardă şi el un proces. N-avea încotro — în cazul acesta. Nu mai încăpea nici o îndoială că băieţii jucaseră pe bani. Sturgis captase pentru el simpatia lumii. Oamenii ziceau că ar fi păcat să vezi o carieră plină de succese, tulburată de un caz de seamă ca acesta, care avea să se îndrepte împotriva lui.

Dar după cîteva nopţi de insomnie, o idee inspirată îl străfulgeră pe Sturgis, care sări din pat încîntat. Credea că găsise calea de urmat. A doua zi, îndrugă ceva în faţa clienţilor săi şi a prietenilor lor şi apoi, cînd procesul ajunse la judecată, recunoscu că băieţii jucaseră „şapte sus” şi că pariaseră, iar ca singură apărare avu îndrăzneala uimitoare de a susţine în

---

[1] Membru al Congresului (n.t.)

pledoarie că „popa prostu” nu e un joc de noroc! Pe feţele întregului auditoriu, alcătuit din oameni cu vază, se ivi un zîmbet larg. Judecătorul surîse împreună cu ceilalţi. Sturgis însă păstra o atitudine mai mult decît serioasă, am putea spune gravă. Partea adversă încercă să-l ia peste picior, dar nu reuşi. Judecătorul glumi judicios şi cumpătat pe seama acestei chestiuni, fără a-l impresiona. Afacerea începea să devină gravă. Judecătorul îşi pierdu niţeluş cumpătul şi zise că gluma mersese destul de departe. Jim Sturgis răspunse că nu vedea nici o glumă în chestiunea aceasta — clienţii săi nu puteau fi pedepsiţi pentru că se distraseră cu ceea ce unii oameni se prefac a crede că ar fi joc de noroc, dar care rămîne de dovedit dacă este sau nu chiar joc de noroc. Judecătorul şi avocatul celălalt spuseră că este o treabă foarte uşoară şi îndată chemară de faţă pe Deacon Job, Peters, Burke, Johnson şi pe Dominie Wirt şi Dominie Niggles spre a depune ca martori. Aceştia, în unanimitate şi cu seriozitate, respinseră gluma juridică a lui Sturgis, afirmînd că „popa prostu” este un joc de noroc.

— Cum îi mai zici acum? îl întrebă judecătorul.

— Eu îl numesc un joc de ştiinţă, răspunse Sturgis, şi o voi dovedi!

Atunci începură să dibuiască ce urmărea avocatul, într-adevăr, acesta aduse o grămadă de martori şi înfăţişă un număr imens de probe spre a dovedi că „popa prostu” nu este joc de noroc, ci joc de ştiinţă.

Aşa se face că acest caz, în loc de a fi cel mai simplu din lume, ajunsese unul cît se poate de încîlcit. Judecătorul se scărpină multă vreme în cap şi spuse că nu vedea nici o cale de a ajunge la o soluţie, deoarece tot atîţia oameni puteau fi aduşi la Curte pentru a mărturisi într-un fel sau altul. El declară că dorea să fie cinstit şi nepărtinitor şi prin urmare era gata să primească orice soluţie a domnului Sturgis pentru a ieşi din impas. Într-o clipă, domnul Sturgis fu în picioare.

— Stabiliţi un juriu de şase persoane de fiecare parte — noroc sau ştiinţă. Daţi-le lumînări şi cîteva pachete de cărţi. Trimiteţi-i în camera juriului şi aşteptaţi rezultatul!

Propunerea era atît de cinstită încît nu putea fi refuzată. Cei patru Deacon şi cei doi Dominie depuseră jurămîntul ca juriu pentru „noroc”, iar cei şase profesori înveteraţi de „şapte sus” fură aleşi să reprezinte în această controversă ştiinţa. Ei se retraseră în camera juriului. Cam după vreo două ore, Deacon Peters trimise pe cineva în instanţă să împrumute trei dolari de la un prieten. (Senzaţie.) Peste vreo două ore, Dominie Niggles trimise în instanţă după un împrumut pentru miză de la un prieten. (Senzaţie.) În următoarele trei sau patru ore, ceilalţi Dominie şi ceilalţi Deacons trimiseră în instanţă după mici împrumuturi. Şi totuşi mulţimea adunată în instanţă aştepta, căci era o ocazie rară în Boll’s Corners şi una în care era interesat negreşit orice tată de familie.

Urmarea acestei întîmplări poate fi istorisită pe scurt. În zori, juriul intră şi Deacon Job, în calitate de preşedinte, citi următoarea

SENTINŢĂ

Noi, juriul comunităţii din Kentucky în procesul împotriva lui John Wheeler şi al altora, după cercetarea amănunţită a cazului şi după verificarea temeiurilor celor cîteva teorii care ne-au fost înfăţişate, decidem prin aceasta în unanimitate că jocul cunoscut în genere sub numele de „popa prostu” sau „şapte sus” este prin excelenţă un joc de ştiinţă şi nu de noroc. Ca dovadă în acest sens se stabileşte, în aceasta şi prin aceasta, se repetă, se reiterează, se susţine şi se face cunoscut că în tot timpul nopţii grupul *norocului* nu a cîştigat nici un joc şi nu a avut nici o carte bună, ceea ce nu se poate spune despre grupul opus; mai mult încă, pentru a sublinia sentinţa noastră, atragem atenţia asupra importantului fapt că membrii grupului *norocului* sînt cu toţii lefteri, iar membrii grupului *ştiinţă* le-au luat banii. Opinia categorică a acestui juriu este că teoria după care „şapte sus” ar fi un joc de noroc constituie o doctrină dăunătoare, menită să

aducă suferinţe şi pierderi materiale oricărei comunităţi care o adoptă.

„În felul acesta, „şapte sus” a fost pus deoparte şi inserat în legislaţia din Kentucky printre jocurile de ştiinţă şi nu de noroc, astfel încît nu este pasibil de pedeapsa legală”, a declarat domnul Knott. „Această sentinţă a fost consemnată şi este în vigoare şi în zilele noastre.”

ARTICOLUL DOMNULUI BLOKE

Aseară, stimatul nostru prieten, domnul John William Bloke, din Virginia City, a intrat, la o oră înaintată, în biroul unde lucrăm noi secretarii de redacţie. O adîncă suferinţă îi era întipărită pe faţă. Cu un oftat adînc, a pus respectuos pe masă articolul de care este vorba şi apoi s-a îndreptat spre uşă. S-a oprit o clipă în prag, părînd că dă o crîncenă luptă spre a se descătuşa de simţămintele ce-l copleşiseră, ca să poate îndruga ceva. În sfîrşit, arătînd cu capul spre manuscris a exclamat cu un glas sugrumat: „E un prieten de-al meu — vai, ce lucru jalnic!” şi a izbucnit în lacrimi. Am fost atît de mişcaţi de desperarea lui, încît nu ne-a dat prin gînd să-l chemăm îndărăt şi să ne străduim a-l consola decît prea tîrziu, adică după ce omul plecase. Ziarul era sub tipar, însă ştiind că prietenul nostru va socoti ca un lucru important publicarea articolului său şi nutrind nădejdea că astfel vom aduce o caldă mîngîiere îndureratei sale inimi, am oprit numaidecît maşina şi am făcut loc în coloanele noastre următorului „fapt divers”:

„Ieri după amiază pe la ora şase, pe cînd domnul William Schuyler, un vechi şi respectabil cetăţean din South Park, părăsea reşedinţa sa pentru a se duce în oraş, aşa cum obişnuieşte de ani de zile — cu singura excepţie a unui scurt interval din vara anului 1850, cînd a fost nevoit să stea în pat din pricina contuziunilor căpătate în urma tentativei sale de a opri un cal care o luase razna, punîndu-se în chip necugetat drept în urma calului şi agitîndu-şi mîinile şi ţipînd, lucru pe care dacă l-ar fi făcut cu o clipă mai devreme, de bună seamă că ar fi speriat şi mai rău dobitocul, în loc să-i frîneze goana — şi aşa îndeajuns de dezastruoasă, ba devenind şi mai primejdioasă, dat fiind că soţia sa era acolo şi vedea îngrozitoarea întîmplare, cu toate că este cel puţin probabil, deşi nu absolut cert, că ea s-ar fi dat în lături, cînd s-ar fi petrecut accidentul, nefiind vioaie şi cu ochiul la pîndă la cele din jur, în general, ci chiar dimpotrivă, după cum se zice că însăşi propria sa mamă ar fi zis, care nu se mai află între noi, ci și-a dat duhul pătrunsă de nădejdea prea fericitei învieri, cam acum vreo trei ani, în vîrstă de optzeci de ani, fiind o femeie cu suflet creştinesc şi fără pată, cum se afla ba şi fără nici un fel de avere, în urma focului din 1849, care i-a nimicit tot ce avea ea pe lume. Dar aşa este viaţa noastră. Fie ca această solemnă împrejurare să ne slujească la toţi ca învăţătură şi să ne străduim să ne purtăm astfel ca atunci cînd ne soseşte ceasul morţii să fim în stare a ne pune mîinile pe inimă, putînd spune fără ascunzişuri şi cu sinceritate că de azi înainte ne vom feri de orice pahar care îmbată minţile.” *Prima ediţie a ziarului „Californianul”*.

Directorul a dat buzna peste noi, făcînd un groaznic tărăboi, smulgîndu-şi părul din cap, distrugînd mobila din jur şi făcîndu-mă albie de porci, ca pe un hoţ de cai, nu alta. A zis răspicat că de cîte ori rămîne ziarul pe seama mea, fie măcar o jumătate de ceas, am darul de a mă lăsa dus de cel dintîi mucos sau de cel dintîi idiot, care răsare în birou. Mi-a mai zis că jalnicul „fapt divers” al d-lui Bloke nu este altceva decît o îngrămădeală de triste aiureli, fără nici o noimă, fără cap, fără coadă, lipsite de orice informaţie, şi că nu era de loc nevoie să opresc tipărirea ziarului ca să public aşa ceva. Apoi, a mai adăugat că nu a întîlnit

măcar o singură persoană care să nu-i dea a înţelege că în redacţia *Californianului* există cineva care a înnebunit cu adevărat.

Poftim de vezi ce iese cînd ai inimă bună! Dacă aş fi fost la fel de urîcios şi de neîngăduitor ca atîţia alţii i-aş fi trîntit de la obraz domnului Bloke că nu-i primesc reportajul la o oră atît de tîrzie; dar nu, desperarea lui miorlăită mi-a înmuiat inima şi am prins din zbor şansa de a face ceva pentru a-i mai alina durerea. De fapt, nici nu i-am citit materialul, ca să văd dacă merge, ci doar am scris în grabă cele cîteva vorbe de introducere şi l-am trimis la cules. Dar uite ce folos mi-a adus bunătatea mea! Mi-a atras asupra capului o furtună dc învinuiri şi de ocări nemeritate.

Acum, am să citesc şi eu un fapt divers, ca să văd dacă are vreun temei toată tevatura scornită din pricina lui. Şi dacă are, las că-i arăt eu autorului!

*

Am citit articolul şi sînt nevoit a recunoaşte că, la prima vedere, pare într-adevăr cam încîlcit. Totuşi, am să-l parcurg încă o dată, de la cap la coadă.

*

L-am citit din nou şi, într-adevăr, îmi pare mult mai încîlcit ca prima dată.

*

L-am citit de vreo cinci ori şi dacă i-aş da de rost, zău că aş merita o mare răsplată! Articolul însă nu îngăduie nici un fel de analiză. Sînt acolo o seamă de lucruri pe care nu le poţi pricepe nici în ruptul capului. Nu zice ce s-a întîmplat cu William Schuyler. Zice numai atît cît e necesar ca să-ţi trezească interesul şi apoi lasă totul baltă. Nu-ţi spune cine-i William Schuyler şi în care parte din South Park locuieşte, nici dacă într-adevăr a plecat spre oraş la ora şase, nici dacă va fi ajuns vreodată în oraş. Iar dacă va fi ajuns

ce i s-o fi întîmplat pe-acolo? El să fie oare individul care a suferit „groaznicul accident”? Ţinînd seama de elaborata minuţiozitate a amănuntelor, care se poate observa în acest articol, mi se pare că s-ar cuveni să conţină totuşi şi mai multe amănunte. Dar, dimpotrivă, este încîlcit — şi nu numai încîlcit, dar cu desăvîrşire de neînţeles. „Groaznicul accident”, care l-a cufundat pe domnul Bloke într-o jelanie de nedescris şi i-a dat ghes să vină în toiul nopţii ca să oprească tragerea ziarului, cu gîndul de-a face cunoscută lumii întregi întîmplarea, a fost oare ruperea piciorului domnului Schuyler, cu cincisprezece ani mai înainte? Sau poate „groaznicul accident” a constat în nimicirea averii soacrei lui Schuyler, cu încă mai mulţi ani înainte? Sau a constat cumva în însăşi moartea acestei persoane, doar cu trei ani înainte (deşi nu reiese că ar fi murit în urma unui accident)?

Într-un cuvînt, în ce anume a constat „groaznicul accident”? La ce naiba s-a aşezat caraghiosul acela de Schuyler taman în urma unui cal, care-o luase razna, apucîndu-se să ţipe şi să gesticuleze dacă voia, chipurile, să-l oprească? Şi cum dracu a mai putut să fie călcat de un cal, care trecuse de el? Şi de ce fel de sfat trebuie să ţinem seama? Şi ce „învăţătură” să tragem din această nemaipomenită învălmăşeală de lucruri fără nici un înţeles? Şi, mai presus de orice, cam ce legătură să aibă cu toate acestea paharul care îmbată minţile”? Nu ni se spune că Schuyler avea darul beţiei sau dacă nevastă-sa avea obiceiul să bea, sau soacră-sa, sau poate chiar calul. Atunci, de unde — hodoronc, tronc! — referirea la paharul cu alcool? Mie, unul, mi se pare că, dacă domnul Bloke în persoană ar fi lăsat niţeluş în pace paharul acela, n-ar mai fi intrat în atîtea încurcături cu acest sîcîiior accident închipuit. Am citit absurdul său articol iarăşi şi iarăşi, cu toate atrăgătoarele-i ipoteze, pînă m-a apucat ameţeala; dar nu am izbutit a-i găsi nici capul, nici coada.

Pare sigur că un accident de vreun soi oarecare s-a petrecut pe undeva, dar este cu neputinţă a hotărî ce fel de accident şi nici cine l-a avut. Nu-mi place să fac

aşa ceva, însă mă simt decis ca data viitoare, cînd li se va mai întîmpla ceva asemănător prietenilor domnului Bloke, să îi cer să adauge note explicative, care să-mi permită a dibui ce fel de accident va fi fost şi cui i se va fi întîmplat. Mai curînd însă, aş prefera să-i moară toţi prietenii decît să fiu iarăşi împins pînă în pragul nebuniei, încercînd a descifra înţelesul vreunei elucubraţii ca cea de mai sus.

EXPERIENŢA FAMILIEI Mc WILLIAMS CU ANGHINA DIFTERICA

(după cum i-a fost relatată autorului acestei cărţi de către domnul Mc Williams, un simpatic gentleman din New York, pe care sus-zisul autor l-a întîlnit întîmplător, în cursul unei călătorii)

Ei, bine, ca să revin la punctul unde mă aflam, cînd am făcut o digresiune spre a vă explica cum s-a întîmplat că bîntuia în oraş boala aceea înfricoşătoare şi fără leac, anghina difterică — i-am atras atenţia doamnei McWilliams asupra micii Penelopa şi i-am zis:

— Scumpa mea, în locul tău n-aş lăsa fetiţa să mestece surceaua asta de brad.

— Dragule, ce rău poate să-i facă? îmi răspunse ea, pregătindu-se totuşi să-i ia fetiţei surceaua din gură, fiindcă femeile nu pot pricepe nici măcar cea mai simplă sugestie judicioasă, fără a o discuta — e vorba, bineînţeles, de femeile măritate.

— Dar, dragostea mea — i-am replicat — cine nu ştie că lemnul de brad e foarte puţin nutritiv. E ultimul lemn pe care-l poate mînca un copil!

Mîna nevestei mele făcu un popas în aer, tocmai cînd voia să ia surceaua, apoi i se înapoie în poală. Vădit contrariată, zise:

— Bărbăţele, de obicei eşti un om cu scaun la cap. Nu te îndoieşti nici tu de asta. Ei, bine, toţi doctorii zic că terbentina din lemnul de brad e bună pentru

întărirea spinării şi a rinichilor.

— Aha — era o neînţelegere la mijloc. Nu ştiam că fetiţa are ceva la şira spinării şi la rinichi, nici că medicul familiei a recomandat..

— Cine ţi-a mai spus că şira spinării şi rinichii fetiţei?...

— Iubirea mea, tu mi-ai dat a înţelege.

— Ce idee! N-am pretins în viaţa mea aşa ceva.

— Păi bine, draga mea, acum două minute mi-ai zis că...

— Ei, las-o-ncolo! Ce-am zis? Puţin îmi pasă ce-am zis. N-are ce să-i strice fetiţei, dacă mestecă — ia, acolo — o surcică de brad, dacă aşa are ea chef, ştii prea bine. Şi, chiar aşa va face! Uite-aşa, şi gata!

— Nu mai e nevoie de nici un argument, draga mea. Am sezisat forţa raţionamentului tău şi chiar azi am să comand doi-trei metri cubi din cel mai bun lemn de brad. Nu se poate ca vreunul din copiii noştri să ducă lipsă de aşa ceva, în timp ce eu...

— Ah, te rog din suflet, du-te o dată la birou şi lasă-mă să răsuflu puţin. Nu poate omul să facă o observaţie, cît de măruntă, fără ca tu să n-o iei şi să nu te apuci s-o suceşti şi s-o răsuceşti, întorcînd-o pe faţă şi pe dos, de nu mai ştie omul despre ce vorbeşte. Niciodată nu ţi se poate intra în voie.

— Foarte bine, fie cum zici tu. Dar ultima ta observaţie e atît de lipsită de logică, încît...

Ea şi plecase însă, cu o mişcare bruscă, înainte de a-mi fi putut sfîrşi fraza, luînd fetiţa cu dînsa. În aceeaşi seară la cină, mă întîmpină cu faţa albă ca varul.

— Vai, Mortimer, încă un caz! Micuţul Georgiei Gordon s-a îmbolnăvit!

— Anghină difterică?

— Anghină difterică.

— Mai este vreo nădejde?

— Nici una, cîtu-i hăul! O, Doamne, ce ne facem?.

Curînd, guvernanta ne-o aduse pe Penelopa noastră ca să ne spună noapte bună şi să-şi bîiguie obişnuita rugăciune, pe genunchii mamei. Tocmai cînd zise: „Şi acum mă duc să îac nanii” tuşi puţin. Nevastă-mea

căzu pe spate, ca o fiinţă trăsnită de moarte. În clipa următoare însă se şi ridică, duduind de activitatea pe care o inspiră spaima.

Porunci ca pătucul fetiţei să fie mutat din odaia copiilor în dormitorul nostru şi se duse pe dată să vadă cum i s-a îndeplinit porunca. Mă luă cu ea, bineînţeles. Am aranjat treburile la iuţeală. În budoarul nevesti-mi am pus un pat de campanie pentru guvernantă. Acum însă doamna McWilliams zise că sîntem prea departe de celălalt copil şi ce se face dacă în cursul nopţii tocmai acesta ar avea unele simptome — şi iar păli biata de ea.

Aşa că am dus îndărăt pătucul, am mutat guvernanta în odaia copiilor şi am improvizat pentru noi un pat, într-o odaie alăturată.

Îndată, însă, doamna McWilliams îşi făcu o altă socoteală: dacă băieţaşul se va molipsi de la Penelopa? Gîndul acesta îi stîrni o nouă panică şi întreg tribul nostru nu izbuti să scoată pătucul din odaia copiilor, de ajuns de iute ca să o mulţumească pe nevastă-mea, deşi asista chiar ea în persoană la operaţiunile acestea. Mai-mai să facă bucăţi pătucul, tot trăgîndu-l în graba-i desperată...

Ne-am mutat la parter; însă acolo nu aveam unde s-o mai înghesuim şi pe guvernantă, iar doamna McWilliams socotea că experienţa guvernantei ne va fi de un nepreţuit ajutor. Aşa că ne-am întors încă o dată, cu tot calabalîcul, în dormitorul nostru, simţindu-ne grozav de bucuroşi, întocmai ca nişte păsări purtate de furtună care şi-au găsit iarăşi cuibul.

După aceea, doamna McWilliams se repezi din nou în odaia copiilor să vadă cum merg lucrurile pe-acolo. Se întoarse într-o clipă, băgată în sperieţi:

— Ce l-o fi făcînd pe Baby să doarmă aşa? mă întrebă.

— Ei, asta-i, scumpa mea, i-am răspuns surprins. Baby doarnie *totdeauna* leit ca un sfînt într-o icoană.

— Ştiu, ştiu; însă acum e ceva cu somnul lui. Pare că... pare că respiră atît de regulat. Ah, e înspăimîntător.

— Dar, draga mea, totdeauna respiră regulat.

— A, ştiu eu, însă acum e ceva care te înspăimîntă cind îi asculţi răsuflarea. Guvernanta e prea tînără şi lipsită de experienţă. Maria va sta cu ea aici, să-i fie de ajutor, dacă se întîmplă ceva.

— Asta-i bună, atunci cine are să te ajute pe tine?

— Poţi să mă ajuţi chiar tu, la nevoie. În orice caz, într-o astfel de împrejurare, eu aş face totul şi n-aş lăsa pe nimeni să se amestece.

I-am spus că m-aş socoti curat egoist dacă aş sta în pat şi aş dormi lăsînd-o pe ea să se trudească şi s-o vegheze pe mica noastră pacientă, toată noaptea asta istovitoare... Ea însă m-a împăcat cu gîndul acesta, aşa că bătrîna Maria se duse şi-şi reluă vechea reşedinţă în odaia copiilor.

Penelopa tuşi de două ori prin somn.

— Ah, de ce nu mai vine o dată doctorul Mortimer, e prea cald în odaie, să ştii că-i prea cald. Deschide ventilatorul — iute.

L-am deschis, dar m-am uitat la termometru, întrebîndu-mă dacă 70 de grade[1] este într-adevăr o temperatură prea ridicată pentru un copil bolnav.

Într-un tîrziu veni şi vizitiul pe care-l trimisesem în oraş, aducîndu-ne vestea că doctorul nostru era bolnav în pat. Doamna McWilliams îmi aruncă o privire pierdută şi zise cu glas stins:

— Aşa a hotărît pronia cerească! Aşa ne-a fost scris. Doctorul n-a fost niciodată bolnav. Niciodată. Vezi, asta pentru că nu ducem viaţa pe care s-ar cuveni să o ducem, Mortimer. De cîte ori nu ţi-am spus-o? Poftim rezultatul. Copila noastră n-are să se mai vindece niciodată. Fii mulţumit, dacă tu ai să ţi-o poţi ierta; eu una — niciodată.

Fără intenţia de a o jigni, dar şi fără a-mi alege cu grijă cuvintele, i-am spus că nu prea înţelegeam pe ce se bizuia ea cînd afirma că dusesem o viaţă atît de păcătoasă.

— Mortimer! Vrei să chemi urgia lui Dumnezeu şi asupra lui Baby?

---

[1] Fahrenheit — 40° centigrade (n.t.).

Apoi începu să plîngă, dar deodată exclamă:

— Doctorul trebuie să fi trimis nişte medicamente!

— Sigur că da, am liniştit-o. Uite-le. Aşteptam doar să-mi îngădui a ţi-o spune.

— Ei, atunci, ce stai? Dă-mi-le o dată! Nu ştii că nu trebuie să pierdem nici o clipă? Dar nu văd ce rost a mai avut să ne trimită medicamente, de vreme ce ştie că boala n-are leac?

Am spus că atîta timp cît mai există un strop de viaţă, nădejdea nu dispare.

— Nădejde?! Mortimer, nu ştii ce vorbeşti! Pînă şi un prunc nenăscut ar judeca mai cu cap. Dacă ai vrea... Uite ce-mi văzură ochii: prescripţiile cer ca să i se dea cîte o linguriţă la ceas! O dată pe ceas, ca şi cum am avea un an întreg înaintea noastră ca să salvăm fetiţa! Mortimer, mai repede, te rog. Dă-i o lingură plină, nu o linguriţă acestei sărmane făpturi, care se zbate în ghearele morţii! Hai, mişcă-te mai iute!

— Cum aşa, draga mea, o lingură ar putea să...

— Nu mă scoate din sărite!... Haide, haide, haide, odorul mămichii, comoara mămichii! Leacul e rău şi amar, dar are să-i facă bine lui Nelly — e bun pentru puişorul scump al mămichii, are să-i dea sănătate. Aşa, aşa, aşa, culcă-ţi căpşorul la pieptul mămichii şi fă nani, iute, iute de tot — ah, ştiu căn-are să mai apuce dimineaţa! Mortimer, o lingură la fiecare jumătate de ceas are să... Aha, are nevoie şi de beladonă; ştiu că are nevoie şi de omeag. Adu-le, Mortimer. Acum lasă-mă, te rog, să procedez cum ştiu eu. Nu te pricepi de loc la treburile astea.

Ne-am dus la culcare, aşezînd pătucul aproape de căpătîiul nevesti-mi. Toată agitaţia aceasta mă cam istovise şi, în două minute, eram pe jumătate adormit. Doamna McWilliams însă mă sculă:

— Dragul meu, ai închis ventilatorul?

— Nu.

— Mi-am închipuit eu. Te rog fă bine şi închide-l numaidecît. S-a răcit în odaie.

Am întors mînerul şi am adormit iar într-o clipită.

Dar iarăşi m-am pomenit că sînt trezit din somn:

— Dragul meu, nu te supăra... Vrei să muţi pătucul în partea ta? E mai aproape de sobă.

L-am mutat, însă m-am împiedicat de preş, şi am trezit copila. Apoi am aţipit din nou, în timp ce nevastă-mea o liniştea pe suferindă. Nu trecu însă mult şi prin ceaţa toropelii mele se iviră, ca un murmur din depărtare, aceste cuvinte:

— Mortimer, dacă am avea puţină untură de gîscă — vrei să suni?

M-am dat jos din pat, pierdut în vise, şi am călcat motanul care s-a grăbit să protesteze. Ar fi căpătat dumnealui una bună, să se sature de a mai face tărăboi, dacă n-aş fi lovit scaunul în loc să-l lovesc pe el.

— Zău, Mortimer, de ce vrei să faci lumină şi să trezeşti iarăşi fetiţa?

— Fiindcă vreau să văd unde m-am lovit, cît de mare e umflătura, Carolina.

— Bine, atunci uită-te şi la scaun— nu mă îndoiesc că l-ai paradit. Bietul motănel, ia închipuieşte-ţi că l-ai fi...

— Ei, tocmai de motan îmi arde acum! Nu i s-ar fi întîmplat nimic, dacă o lăsai pe Maria să rămînă aici şi să vadă ea de treburile astea, care intră în sarcina ei şi nu în a mea.

— Vai, Mortimer, cum de nu ţi-e ruşine să spui una ca asta. Păcat de Dumnezeu dacă nu poţi face asemenea mici servicii pe care ţi le cer, într-un ceas atît de cumplit cînd copilul nostru...

— Gata, gata, fac tot ce pofteşti. Dar, degeaba, nu pot trezi pe nimeni cu clopotul ăsta. S-au dus toţi la culcare. Unde-i untura de gîscă?

— Pe cămin, în odaia copiilor. Dacă te duci acolo, spune-i Mariei...

Am adus untura de gîscă şi m-am culcat iar.

Din nou m-a strigat.

— Mortimer, sînt tare mîhnită că trebuie să te deranjez, dar s-a făcut prea rece ca să aplic leacul ăsta. Te superi dacă te rog să aprinzi focul? Totul e pregătit, numai să aprinzi chibritul.

M-am tîrît pe jos, cum am putut, şi am aprins focul, rămînînd apoi încremenit locului.

— Mortimer, nu sta acolo, ai să răceşti rău de tot. Vino în pat.

În timp ce mă îndreptam spre pat, ea zise:

— Stai, stai o clipă, te rog. Mai dă-i fetiţei din doctorie.

M-am supus. Era o doctorie care învioră într-o oarecare măsură pe copil; aşa că soţia mea profită de acest interval de trezie ca să despoaie fetiţa şi să o ungă din cap pînă în picioare cu untură de gîscă. Am adormit iarăşi în curînd, dar din nou a trebuit să mă scol.

— Mortimer, simt un curent! Îl simt foarte lămurit. Nu-i nimic mai rău pentru boala asta decît un curent de aer rece. Te rog să muţi pătucul în faţa focului.

O făcui şi p-asta, dar mă împiedicai iar de preş, pe care îl azvîrlii în foc. Doamna McWilliams sări din pat şi-l salvă. Ca urmare, am avut un mic schimb de cuvinte. Am mai dormit puţintel între timp şi pe urmă m-am sculat la cerere şi am croit o cataplasmă din sămînţă de in, care a fost pusă pe pieptul fetiţei şi lăsată acolo ca să-şi îndeplinească efectul tămăduitor.

Dar, pentru că un foc de lemne nu ţine o veşnicie, m-am sculat din douăzeci în douăzeci de minute şi l-am împrospătat, oferind astfel doamnei McWilliams prilejul de a scurta cu zece minute pauzele dintre lingurile cu doctorie, fapt care i-a produs o mare satisfacţie. Din cînd în cînd, la intervale, am realimentat cataplasmele din sămînţă de în şi am aplicat foi de muştar şi alte soiuri de vezicatoare în locurile pe care le puteam găsi libere pe trupul copilului. Spre dimineaţă, însă, lemnele se isprăviră şi nevastă-mea mă trimise la pivniţa să aduc altele.

— Draga mea — i-am spus — ai făcut treabă bură şi fetiţei trebuie să-i fie acum destul de cald cu îmbrăcămintea suplimentară ce o poartă. Am putea eventual să-i mai punem încă un strat de cataplasme şi...

N-am apucat să sfîrşesc fraza, că am fost imediat pus la punct. Am cărat, aşadar, o bucată de vreme

lemnele şi pe urmă m-am pus iarăşi pe sforăite, cum poate să o facă numai un om căruia i-a pierit toată vlaga şi al cărui suflet e pustiit. Tocmai cînd se lumina bine de ziuă, am simţit pe umăr o încleştare care m-a adus brusc în simţiri. Nevastă-mea se zgîia la mine şi horcăia. De îndată ce putu prinde glas, zise:

— Totul s-a sfîrşit! Fetiţa transpiră! Ce ne facem acum?

— Doamne-păzeşte, cum m-ai speriat! Eu, unul, nu ştiu ce s-ar cuveni să facem. Poate că dacă am jupui-o şi am pune-o iarăşi în curent...

— Vai, idiotule! N-avem nici o clipă de pierdut! Du-te după doctor. Du-te chiar tu. Spune-i că trebuie neapărat să vină — viu sau mort.

L-am smuls pe bietul bolnav din pat şi l-am adus. S-a uitat la fetiţă şi ne-a liniştit, spunîndu-ne că nu-i pe moarte. Pentru mine, vorbele lui au însemnat o bucurie de nespus, însă pe nevastă-mea au scos-o din sărite, de parcă i-ar fi adus un afront personal. Pe urmă doctorul ne aduse la cunoştinţă că tusea fetiţei provenea dintr-o uşoară iritaţie în gît.

La auzul acestor cuvinte, am crezut că nevastă-mea are de gînd să-i arate uşa. Pe urmă doctorul i-a mai zis că are să o facă pe fetiţă să tuşească mai tare şi să înlăture astfel cauza boalei. Asa că i-a dat ceva care i-a stîrnit o adevărată criză de tuse şi iată că pe dată scoase la iveală o mică aşchie de lemn, sau cam aşa ceva.

— Fetiţa n-are anghină difterică, zise doctorul. A mestecat o bucăţică de şipcă de brad sau ceva asemănător şi i-au rămas cîteva aşchii în gît. N-au să-i facă nici un rău.

Am intervenit zicînd:

— Nu spuneam eu? Sînt încredinţat că nu au să-i facă nici un rău. Într-adevăr, terbentina pe care o conţin aşchiile acestea este foarte indicată pentru anumite boli specifice copiilor. Soţia mea poate să vă asigure de acest lucru.

Dar dumneaei nici pomeneală. Ne întoarse spatele cu dispreţ şi ieşi din odaie. De atunci există în traiul nostru cotidian un episod de care nu pomenim nicio-

dată, iar valurile vieţii noastre curg cu o adîncă şi netulburată seninătate.

(Foarte puţini bărbaţi căsătoriţi au trecut printr-o încercare asemănătoare cu cea a lui McWilliams şi de aceea autorul acestei cărţi a socotit că poate noutatea faptului va trezi un interes de o clipă cititorului.)

DOAMNA McWILLIAMS ŞI TRĂSNETUL

— Ei bine, domnule — îşi reluă domnul McWilliams povestirea — teama de trăsnet este una din cele mai jalnice metehne care poate lovi o fiinţă omenească. Mai mult femeile suferă de meteahna asta; dar cînd şi cînd mai găseşti cîte-un căţeluş sau vreun bărbat atins de ea. E o meteahnă foarte întristătoare, fiindcă bagă toţi dracii în om şi-l aduce într-un hal fără de hal, de nu poţi s-o linişteşti pe biata victimă cu vorba bună, nici s-o faci să se ruşineze. O femeie, în stare să înfrunte diavolul sau chiar un şoricel, îşi pierde cumpătul şi se pierde cu totul în faţa unui fulger. Mai mare mila să vezi ce spaimă o cuprinde.

Ei şi-aşa, cum vă zisei, mă pomenesc că-mi răsună în urechi un geamăt înăbuşit: „Mortimer! Mortimer!”, dar nu mă dumeream de unde venea. De-ndată ce mi-am venit puţintel în fire, m-am apucat să bîjbîi prin beznă şi am întrebat:

— Evangeline, tu strigi aşa? Ce-i cu tine? Unde eşti?

— M-am băgat în dulap. Nu ţi-e ruşine să stai tolănit şi să sforăi în halul ăsta, cînd afară bîntuie o furtună năprasnică?

— Ia te uită! De ce să-i fie ruşine omului că doarme!? Nu, că-i bună! Cum poate să-i fie cuiva ruşine cînd doarme, Evangeline.

— Cum are să-ţi fie ruşine, Mortimer, tocmai ţie,

care dormi buştean? Nici pomeneală — nici măcar nu te străduí să te simţi ruşinat.

După care urechile mele desluşiră nişte suspine sugrumate. Zgomotul acesta mi-a spulberat vorbele răspicate care-mi stăteau pe limbă şi-n locul lor am zis:

— Îmi pare rău, draga mea, crede-mă că sînt mîhnit. Nici prin gînd nu mi-a trecut să mă port aşa. Hai îndărăt în pat şi...

— Mortimer!

— Doamne-dumnezeule! Ce-i cu tine, draga mea?

— Nu cumva eşti tot în pat?

— Ba da, fireşte.

— Scoală-te numaidecît. Îmi închipuiam că o să ai măcar puţintică grijă de viaţa ta, măcar de dragul meu şi al copiilor, dacă nu-ţi pasă de tine.

— Dar, dragoste...

— Taci, Mortimer. Ştii că nicăieri nu-i mai primejdios decît în pat, pe-o urgie ca asta — în toate cărţile scrie aşa; da' tu stai mai departe în pat şi-ţi pierzi cu bună ştiinţă viaţa. Şi asta numai din pricina maniei tale de a trăncăni şi trăncăni într-una.

— Ei, las-o naibii de treabă, Evangeline, iaca m-am sculat şi eu. Sînt...

(Frază întreruptă de scăpărarea neaşteptată a unui fulger, urmată de un mic ţipăt îngrozit, scos de doamna McWilliams, şi de un trăsnet înfricoşător.)

— Aşa! Vezi rezultatul. Ah, Mortimer, cum de eşti aşa nesocotit ca să înjuri tocmai pe o vreme ca asta!

— N-am înjurat. Şi în orice caz trăsnetul n-a fost din pricina exclamaţiei mele. Tot s-ar fi auzit, chiar dacă n-aş fi scos nici o vorbă; tu ştii foarte bine, Evangeline — cel puţin, s-ar cuveni să ştii — că dacă atmosfera e încărcată cu electricitate...

— Ah, sigur, dumnealui îi arde iar de discuţii! Nu pricep cum de îndrăzneşti să te porţi aşa cînd casa-i fără paratrăsnet, iar sărmana ta soţie şi bieţii copilaşi sînt în voia proniei cereşti. Ce faci acolo? Aprinzi un chibrit pe-o vreme ca asta? Zău că te-ai ţicnit de-a binelea!

— Dă-o-ncolo, femeie, ce rău fac? E beznă ca-ntr-un

suflet de păgîn şi...

— Aruncă-l! Aruncă numaidecit chibritul! Ţi-ai pus în gînd să ne jertfeşti pe toţi? Ştii bine că nimic nu atrage mai mult trăsnetul decît o lumină (Fss — pîrr — bum — barabum — bum — bum!) Sst, ascultă! Vezi ce-ai făcut!

— Ei, ce-am făcut? Pe cît ştiu eu, un chibrit poate atrage trăsnetul, dar nu-l provoacă — îmi pun capul. Şi de data asta n-a atras nici măcar un trăsnet de două parale; fiindcă dacă lovitura era îndreptată împotriva chibritului, atunci tare prost ţintaş a mai fost ăla — cred că avea aproximativ zero şanse dintr-un milion să-l nimerească. Păi la bîlciul din Dollymont un ţintaş de teapa asta...

— Nu ţi-e ruşine obrazului, Mortimer! Sîntem în pragul morţii şi într-o asemenea clipă îţi mai arde să vorbeşti asa. Dacă n-ai poftă să... Mortimer!

— Poftim?'

— Ţi-ai făcut rugăciunea aseară?

— Am—am—vrut să mă rog, dar m-am zbătut să aflu cît fac doisprezece ori treisprezece, şi... (Fss — buum —dumdurudum — huum! rruum — bruum — bang — trosc!)

— Vai, sîntem pierduţi! Nu mai e nici o nădejde! Cum de-ai putut să treci cu vederea un lucru aşa de însemnat pe o vreme ca asta?

— Dar nu era de loc o „vreme ca asta"! Nu se zărea nici un nor pe cer. De unde să ştiu că are să se dezlănţuie tot tărăboiul şi prăpădul ăsta, pentru un flecuşteţ de păcat? Şi cred că nu-i prea frumos din parte-ţi să faci atîta caz pe chestia asta mai ales că se întîmplă aşa de rar; n-am uitat să-mi fac rugăciunea de cînd cu pacostea aceea de cutremur de acum patru ani.

— Mortimer! Ce vorbe-s astea? Ai uitat de frigurile galbene?

— Draga mea, mereu îmi pui în cîrcă frigurile galbene şi cred că pe nedrept. Nu poţi trimite nici măcar o depeşă pînă la Memphis, fără releuri; atunci cum o să ajungă chiar aşa departe mica mea abatere de la

cele sfinte? Hai, treacă-meargă, iau asupră-mi cutremurul, fiindcă s-a petrecut prin apropiere, dar zău dacă-mi trece prin cap să fiu ţap ispăşitor, să fiu spînzurat pentru toate ticăloasele de...

(Fss — buum — durum — buum — bang — bang!)

— Ah, Dumnezeule mare! Ştiu precis că a trăsnit undeva, Mortimer. Nu mai apucăm noi ziua de mîine. Ar fi bine să-ţi aminteşti, cînd vom ajunge pe lumea cealaltă, de vorbele tale îngrozitoare! Mortimer!

— Da! Ce mai e?

— Glasul tău sună oarecum... Mortimer, nu cumva stai drept în faţa gurii căminului?

— Întocmai! Asta-i crima ce-o săvîrşesc acum.

— Treci mai la o parte. Imediat. Parcă te-ai hotărît să aduci pierzania pe capul nostru, al tuturora. Nu ştii oare că nu există mai bun conducător de trăsnet decît un cămin deschis? Acum unde te-ai dus?

— Aici, lîngă fereastră.

— Ah, pentru numele lui Dumnezeu, ţi-ai pierdut capul? Fugi de-acolo imediat. Pînă şi pruncii de la sînul mamelor ştiu că e moarte curată să stai lîngă fereastră, cînd tună şi fulgeră. Doamne, Doamne, ştiu precis că n-am să mai văd ziua de mîine în vecii vecilor. Mortimer?

— Da?

— Ce foşneşte acolo?

— Nu te teme, eu...

— Ce faci?

— Caut brăcinarii, să-mi prind şi eu nădragii.

— Iute! Aruncă cît colo blestemăţiile alea! Poate ţii morţiş să-ţi pui straiele pe-o furtună ca asta, cînd ştii prea bine că toate somităţile în materie sînt de acord că lîna atrage trăsnetele. Ah, Doamne, Doamne, nu-i destul că viaţa omului e-n primejdie din cauze naturale, mai trebuie să faci şi tu tot ce-ţi trăsneşte prin cap ca să măreşti primejdia. Ah, nu cînta! Unde ţi-o fi capul?

— Zău? Dar cu asta ce mai stric?

— Mortimer, nu o dată, ci de-o sută de ori ţi-am spus: cîntatul stîrneşte în atmosferă vibraţii care în-

trerup curentul fluidului electric şi... La ce naiba mai deschizi usa aia?

— Doamne sfinte, femeie, şi asta aduce nenorocire?

— Nenorocire? Moarte! Oricine s-a ocupat cît de puţin de chestiunile astea ştie că dacă faci curent, pur şi simplu chemi trăsnetul în casă. N-ai închis uşa de tot; închide-o ca lumea şi cît mai iute, dacă nu vrei să fim nimiciţi cu toţii. Ah, e îngrozitor să stai închisă în dulap, ca un smintit, pe-un asemenea prăpăd. Mortimer, ce faci acum?

— Nimic. Am deschis robinetul. În odaie e o zăpuşeală de te înăbuşi, nu alta. Vreau să-mi dau cu puţină apă pe faţă.

— Nici vorbă că ţi-ai pierdut pînă şi dramul de minte pe care-l mai aveai! Trăsnetul loveşte apa de cincizeci de ori mai tare decît oricare altă substanţă. Închide imediat robinetul! Ah, Doamne, sînt sigură că nimic pe lume nu ne mai poate mîntui. Mi se pare că... Mortimer, asta ce-a mai fost?

— A fost un bleste... un tablou. A căzut...

— Va să zică, stai la perete! N-am mai pomenit o asemenea imprudenţă! Nu ştii că nu există mai bun conducător de electricitate decît peretele? Vino-n-coace! Şi pe deasupra erai cît pe-aci să şi blestemi! Ah, cum poţi fi aşa de mîrşav, cînd familia ta se află la asemenea strîmtoare? Mortimer, ai comandat salteaua. de puf, aşa cum ţi-am cerut?

— Nu, am uitat.

— Ai uitat! S-ar putea să te coste viaţa. Dac-ai avea acum o saltea de puf şi-ai putea să o întinzi în mijlocul odăii şi să te culci pe ea, ai fi în deplină siguranţă. Vino-năuntru, în dulap, hai iute, pînă n-apuci să faci şi alte blestemăţii.

Am încercat să intru, însă nu încăpeam amîndoi în dulăpior, cu uşa închisă, decît dacă ne resemnam să murim sufocaţi. Am gîfîit o leacă, pe urmă mi-am croit — cu chiu cu vai — drum afară. Nevasta mi-a strigat:

— Mortimer, trebuie să faci ceva ca să scapi cu viaţă. Dă-mi cartea aia germană care-i pe cămin şi-o

lumînare; dar nu cumva s-o aprinzi tu; dă-mi şi un chibrit, c-o aprind eu aici. Cartea aceea cuprinde unele sfaturi...

Am luat cartea — cu preţul spargerii unui vas şi al altor cîteva lucruri fragile, — şi doamna s-a închis în dulăpior cu lumînarea ei. Am avut o clipă de răgaz; apoi iar m-a strigat:

— Mortimer, ce-a fost asta?

— Nimic... pisica.

— Pisica! Vai, pierzanie curată! Prinde-o şi-nchide-o în baie. Repede, dragoste! Pisicile sînt doldora de electricitate. Sînt sigură că are să-mi albească tot părul, după primejdiile înfiorătoare din noaptea asta...

Am auzit iar nişte oftaturi înăbuşite. Dacă n-ar fi fost suspinele, n-aş fi avut curajul să fac nici cea mai mică mişcare pentru o aventură atît de nebunească, prin bezna aceea.

Totuşi, mi-am văzut de misiunea mea— peste trupul scaunelor şi împotriva a tot felul de obstacole, toate tari şi majoritatea prevăzute cu colţuri ascuţite — şi în cele din urmă am vîrît pisoiul în noptieră, cauzînd pagube de mai bine de patru sute de dolari în mobile distruse. După care, din dulap, am auzit iarăşi cuvintele înăbuşite ale nevesti-mi:

— Cică lucrul cel mai sigur este să stai pe-un scaun în mijlocul odăii, Mortimer, şi că picioarele scaunului trebuie să fie izolate cu corpuri rău conducătoare de electricitate. Asta-i! Trebuie să pui picioarele scaunului în nişte vase mari de sticlă. (Fss — buum — bang — trosc!) Vai, i-auzi cum face! Grăbeşte-te, zău, Mortimer, pînă nu te trăsneşte!

Am izbutit să găsesc şi să iau vasele. Am luat ultimele patru, căci pe toate celelalte le spărsesem. Am izolat picioarele scaunului şi-am cerut noi instrucţiuni.

— Mortimer, i-auzi ce scrie-aici: *„Wäkrend eines Gewitters, entferne man Metalle, wir z. B. Ringe, Uhren, Geschüssel, etc. von sich und halte sich auch nicht an solchen Stellen auf, wo viele Mettalle bei einander liegen, oder mit andern Körper verbunden*

sind, wie an Herden, Oefen, Eisengittern u. dgl[1] *“* Ce-nseamnă asta, Mortimer? Înseamnă că trebuie să ţii metalele în preajma ta, sau să le înlături din preajma ta?

— De, Dumnezeu ştie! Pare niţeluş cam încîlcit. Toate sfaturile nemţeşti sînt, oricum le-ai suci, încîlcite. Cred că fraza e pusă mai mult la cazul dativ, cu un pic de genetiv şi acuzativ, strecurat pe ici şi colo, ca să fie; aşa dar, după cîte am priceput, socotesc că trebuie să ţii ceva metale prin preajma ta.

— Da, aşa trebuie să fie. E la mintea cocoşului că-i aşa. Sînt un fel de paratrăsnete, pricepi? Pune-ţi coiful de pompier, Mortimer; are mult metal.

M-am dus şi mi l-am pus — era un obiect care mă apăsa şi mă vătăma al dracului, de loc îmbietor la purtat pe-o noapte apăsătoare, într-o odaie cu zăpuşeală. Pînă şi cămaşa de noapte mi se părea un veşmînt de prisos.

— Mortimer, cred că ar trebui să-ţi aperi mijlocul. Nu vrei să-ţi încingi sabia de miliţian, te rog?

I-am făcut pe plac.

— Acum, Mortimer, ar trebui în vreun fel să-ţi aperi şi picioarele. Pune-ţi, te rog, pintenii.

Mi i-am pus în tăcere, ţinîndu-mă să nu răbufnesc.

— Mortimer, uite ce mai scrie: *Das Gewitterläuten ist sehr gefährlich, weil die Glocke selbst, sowie der durch das Läuten veranlasste Luftgang und die Höhe des Thurmes den Blitz anziehen könnten*”[2]. Mortimer, asta înseamnă că-i primejdios să nu tragi clopotele bisericii pe vreme de furtună?

— Da, cam aşa, dacă e participiul trecut al cazului nominativ singular. Da, cam aşa, dacă e participiul trecut al cazului nominativ singular. Da, mi se pare că e chiar aşa. Da. Cred că înseamnă că din pricina

---

[1] În timp de furtună, e indicat să fie îndepărtate metalele — ca de pildă: inele, ceasuri, veselă etc. — şi nici nu trebuie să te opreşti în locuri unde se află îngrămădite multe metale sau obiecte în legătură cu metale, cum ar fi maşini de gătit, sobe, grilaje etc. (n.a.).

[2] Acest mod de semnalizare este foarte periculos, deoarece însuşi clopotul, precum şi curentul de aer produs de bătaia lui, ca şi înălţimea turnului, ar putea să atragă fulgerul (n.a.).

înălţimii clopotniţei şi din lipsă de *Luftzug*, ar fi foarte primejdios *(sehr gefährlich)* să nu tragi clopotele pe vreme de furtună; ba, mai mult încă, nu vezi, însăşi topica...

— Lasă asta, Mortimer; nu pierde bunătate de vreme cu farafastîcurile tale. Ia clopotul cel mare din sufragerie şi aşa vom fi aproape în siguranţă. Ah, Doamne, acum cred că vom fi, în sfîrşit, salvaţi!

Mica noastră vilă este aşezată pe creasta cea mai înaltă a unui şir de coline, care domină o vale. În vecinătate se află cîteva ferme şi cea mai apropiată este la vreo trei-patru sute de paşi.

După ce cocoţat pe un scaun bălăngănisem preţ de vreo şapte-opt minute din clopotul acela înfiorător, aud deodată un trosnet îngrozitor la obloane şi văd cum cineva vîră pe fereastră o lanternă puternică şi se răsteşte cu glas dogit:

— Ce Dumnezeu se petrece aici?

Fereastra era înţesată cu capete de oameni, iar capetele erau numai ochi care se holbau aiuriţi la cămaşa-mi de noapte şi la echipamentul meu de război.

Am azvîrlit clopotul, am sărit jos de pe scaun, ruşinat, căutînd să mă explic:

— Nu se petrece nimic rău, prieteni — numai cîteva belele pricinuite de furtună. Încercam să ţin la distanţă trăsnetul.

— Furtună? Trăsnet? Ce-i cu dumneata, domnule Mc, Williams? Ţi-ai pierdut minţile? E-o noapte minunată, înstelată, n-a fost nici urmă de furtună.

M-am uitat afară şi am fost atît de uluit, încît mi-am pierdut graiul o bucată de vreme. După care am zis:

— Nu mai pricep nimic. Am văzut limpede scăpărarea fulgerelor printre perdele şi obloane şi-am auzit cum trăsnea.

Unul după altul, oamenii aceia se întinseră la pămînt ca să rîdă în voie şi doi dintre ei muriră. Unul din supravieţuitori remarcă:

— Păcat că nu v-a dat prin cap să deschideţi obloanele şi să vă uitaţi spre colina de acolo. Ce-aţi auzit n-a fost tunet; ce-aţi văzut nu erau decît artificii. Ştiţi,

telegraful a adus nişte veşti tocmai la miezul nopţii; Garfield a fost ales preşedinte — asta-i toată socoteala!

— Da, domnule Twain, cum spuneam la început (zise domnul McWilliams) oamenii au atîtea reguli care-i apără de trăsnet, şi aşa de straşnice, încît cel mai de neînţeles lucru din lume pentru mine este cum de mai izbuteşte cineva să fie trăsnit.

Şi zicînd acestea îşi luă plasa de voiaj şi umbrela; apoi coborî. Trenul ajunsese în oraşul său...

ORDONANŢA NEAGRA A GENERALULUI WASHINGTON

— Schiţă biografică —

Partea senzaţionala a vieţii acestui celebru om de culoare începe propriu-zis o dată cu moartea lui, sau mai bine zis: trăsăturile marcante ale biografiei sale încep din ziua primei sale morţi... Pîna în clipa aceea, se auzise prea puţin de el, dar de-atunci încoace s-a auzit mereu; s-a auzit necontenit de el, la intervale matematic statornicite. Cariera i-a fost cît se poate de remarcabilă şi m-am gîndit că istoricul ei ar constitui o preţioasă contribuţie la biografiile literaturii noastre. De aceea, am strîns cu grijă materialele pentru o asemenea lucrare — din izvoare autentice — şi le înfăţişez aici publicului. Am înlăturat în mod riguros din aceste pagini tot ceea ce avea un caracter îndoielnic, cu scopul de a introduce lucrarea mea în şcoli, pentru instruirea tineretului patriei mele.

Numele faimoasei ordonanţe a generalului Washington[1] a fost George. După ce şi-a slujit cu devotament ilustrul stăpîn, vreme de o jumătate de veac, bucurîndu-se în tot cursul îndelungatului stagiu de înalta sa stimă şi încredere, şi-a făcut în cele din urmă şi dureroasa datorie de a-şi însoţi prea iubitul stăpîn spre

---

[1] George Washington (1732—1799) a condus trupele revoluţionare americane în războiul pentru independenţă (1775—1783) şi a fost apoi ales preşedinte al S.U.A. în 1789. La expirarea mandatului a fost reales pe o perioadă de patru ani (n.t.)

locul de paşnică odihnă, conducîndu-l la mormîntul de pe malul Potomacului. Zece ani mai tîrziu — în 1809 — încărcat de ani şi onoruri, a murit la rîndul lui, plîns de toţi cei care-l cunoşteau. Iată cum relatează evenimentul o foaie a vremii. *Boston Gazette:*

„George, ordonanţa favorită a regretatului George Washington a murit la Richmond, Virginia, joia trecută, la frumoasa vîrstă de nouăzeci şi cinci de ani. Facultăţile mintale îi rămăseseră neştirbite şi memoria nu l-a părăsit decît cu cîteva minute înaintea decesului. El a fost de faţă la a doua instalare în funcţia de preşedinte a lui Washington şi de asemeni la înmormîntarea lui şi îşi amintea desluşit toate episoadele mai de seamă, legate de aceste însemnate împrejurări”

De atunci încoace nu am mai auzit cîtuşi de puţin de ordonanţa favorită a generalului Washington, pînă în luna mai 1825, dată la care ordonanţa a murit din nou. Un ziar din Philadelphia vorbeşte astfel despre tristul eveniment:

„La Macon, Georgia, săptămîna trecută, un om de culoare numit George, care fusese ordonanţa favorită a generalului Washington, a murit la înaintata vîrstă de nouăzeci şi cinci de ani. Pînă cu cîteva ceasuri înainte de moartea sa, el a fost în deplina stăpînire a tuturor facultăţilor şi îşi putea aminti desluşit de cea de a doua intrare în funcţie a lui Washington, de moartea şi îngroparea lui, de predarea lui Cornwalis, de bătălia de la Trenton, de suferinţele şi încercările grele de la Valley Forge, etc. Decedatul a fost condus la groapă de întreaga populaţie din Macon.”

La 4 iulie 1830 şi de asemeni în 1834 şi 1836, eroul acestei schiţe a fost elogiat cu mare pompă de la tribună de către un orator al zilei, iar în noiembrie 1840 omul a murit iarăşi; *Republicanul* din St. Louis, cu data de 25 noiembrie 1840, grăieşte precum urmează:

ALTĂ RELICVĂ A REVOLUŢIEI S-A DUS DINTRE NOI

„George, odinioară ordonanţa favorită a generalului Washington, a murit ieri în casa domnului John Leavenworth, din oraşul nostru, la venerabila vîrstă de nouăzeci şi cinci de ani. A fost în deplina stăpînire a facultăţilor sale mintale pînă în ceasul morţii şi îşi amintea limpede de prima şi cea de-a doua instalare în funcţie, precum şi de moartea preşedintelui Washington, de predarea lui Cornwallis, de bătăliile de la Trenton şi Monmouth, de suferinţele îndurate de către armata patrioţilor la Valley Forge, de proclamaţia Declaraţiei de Independenţă, de discursul lui Patrick Henry în Adunarea Delegaţilor din Virginia şi avea multe alte străvechi amintiri de un deosebit interes. Puţini albi au murit atît de regretaţi ca acest bătrîn negru. Înmormîntarea s-a bucurat de-o foarte largă participare.”

În următorii zece sau unsprezece ani, eroul acestei schiţe biografice a apărut, la intervale diferite, la mai multe sărbătoriri ale zilei de 4 iulie, în diferite părţi ale Uniunii şi a fost arătat publicului şi omagiat de la tribunele oratorilor, cu un succes măgulitor. În toamna anului 1855, el a murit iarăşi. Iată ce relatează ziarele din California despre această împrejurare:

ÎNCĂ UN BĂTRÎN EROU S-A STINS DIN VIAŢĂ

„La Dutch Flat, a murit la 7 martie, George (fosta ordonanţă particulară a generalului Washington), la vîrsta respectabilă de nouăzeci şi cinci de ani. Memoria sa, care nu l-a trădat pînă în ultima clipă, a fost o minunată visterie de amintiri preţioase. El îşi amintea desluşit de prima şi cea de-a doua intrare în funcţie, precum şi de moartea preşedintelui Washington, de predarea lui Cornwallis, de bătăliile de la Trenton, Monmouth şi Bunker Hill, de proclamarea Declaraţiei de Independenţă şi de înfrîngerea lui Braddock. George era foarte respectat în Dutch Flat şi se socoteşte că la înmormîntare au fost prezenţi zece mii de oameni.”

Ultima dată, eroul acestei schiţe biografice a murit în iunie 1869 şi, pînă la proba contrarie, este drept să presupunem că, de astă dată, a murit de-a binelea. Ziarele din Michighan relatează astfel tristul eveniment:

ALTĂ IUBITĂ RELICVĂ A REVOLUŢIEI A PIERIT

„Negrul George, odinioară ordonanţa favorită a generalului Washington, a murit la Detroit, săptămînă trecută, la vîrsta patriarhală de nouăzeci şi cinci de ani. Pînă în clipa morţii, mintea i-a fost netulburată şi el îşi putea aminti limpede de prima şi cea de-a doua intrare în funcţie, precum şi de moartea lui Washington, de predarea lui Cornwallis, de bătăliile de la Trenton şi Monmouth şi Bunker Hill, de proclamarea Declaraţiei de Independenţă, de înfrîngerea lui Braddock, de aruncarea în Ocean a ceaiului, în portul Boston, şi de debarcarea Pelerinilor. A murit foarte respectat şi a fost urmat la mormînt de o nesfîrşită mare de oameni.”

Bătrînul şi credinciosul slujitor s-a dus! N-o să-l mai vedem niciodată, doar dacă nu învie din nou. S-a încheiat lunga şi splendida sa carieră de decese, deocamdată, şi doarme în pace — cum dorm numai cei care şi-au meritat deplin odihna. A fost un om remarcabil din toate punctele de vedere. Pentru vîrsta lui, s-a menţinut mai bine decît oricare altă celebritate, care a figurat în istorie şi cu cît a îmbătrînit, cu atît i-a sporit memoria. Dacă mai trăieşte pînă la o viitoare moarte, îşi va aminti limpede şi de descoperirea Arnericii.

Acest *résumé*[1] de mai sus al biografiei sale îl socotesc exact, în linii mari, deşi se poate ca eroul meu să mai fi murit o dată sau de două ori prin cine ştie ce locuri obscure, unde evenimentul a scăpat ziariştilor şi nu a mai căpătat notorietate. În toate notiţele despre moartea sa, pe care le-am citat, găsesc o greşeală care

[1] În original, în limba franceză (n.t.).

socot că s-ar cuveni să fie corectată. În aceste relatări, el a murit în acelaşi fel şi la aceeaşi vîrstă de nouăzeci şi cinci de ani. Aşa ceva nu se poate să se fi întîmplat. Ar fi putut muri o dată sau poate cei mult de două ori, însă n-ar fi putut-o ţine aşa cu vîrsta la nesfîrşit. Hai să admitem că prima dată, cînd a murit, avea nouăzeci şi cinci de ani; înseamnă că în 1864, cînd a murit ultima oară, era în virată de o sută cincizeci şi unu de ani. Dar vîrsta lui nu a ţinut pasul cu amintirile. Cînd a murit ultima dată, îşi amintea desluşit de debarcarea Pelerinilor, care s-a petrecut în 1620. Trebuie să fi avut vreo douăzeci de ani, cînd a fost martor la acest eveniment; de aceea putem susţine cu siguranţă că ordonanţa generalului George Washington era cam pe aproape de două sute şaizeci sau şaptezeci de ani, cînd, în cele din urmă, a părăsit viaţa aceasta pămînteană.

Aşteptînd un termen de ajuns de îndelungat, ca să văd dacă eroul acestei schite a plecat dintre noi în chip demn de încredere şi irevocabil, îi public acum biografia, cu toată convingerea în adevăr şi o ofer respectuos naţiunii îndoliate.

P.S. — Văd în ziare că acest infam şarlatan bătrîn a murit iarăşi, acum în Arkansas. Adică e a şasea oară cînd se află că a murit şi de fiecare dată în alt loc. Moartea ordonanţei lui Washington a încetat de a mai fi o noutate; farmecul ei a pierit; lumea s-a săturat de ea; să-i punem capăt o dată pentru totdeauna. Acest negru bine intenţionat, însă rău îndrumat, a pus pînă acum şase comunităţi diferite la cheltuială, ca să-l îngroape cu pompă, şi a înşelat zeci de mii de oameni, făcîndu-i să-l conducă la groapă cu iluzia că li se acordă o aleasă şi deosebită onoare. Să-l lăsăm acum să rămînă îngropat de-a binelea; şi fie ca ziarul care, în viitor, va vesti lumii întregi că a murit ordonanţa neagră a generalului Washington, favoritul său, să sufere cea mai drastică mustrare.

O CONVORBIRE TELEFONICĂ

Socotesc că o convorbire telefonică — atunci cînd nu faci altceva decît să stai, fără să iei parte la discuţie — este una din cele mai impresionante curiozităţi ale vieţii noastre moderne. Ieri, în timp ce scriam un profund articol asupra unui sublim subiect filozofic, am ascultat, vrînd-nevrînd, chiar în odaia mea, o asemenea conversaţie. Remarc că totdeauna se scrie cei mai bine cînd cineva vorbeşte la telefon în preajma ta. Ei bine, povestea a început cam aşa. Un membru al obştei noastre a intrat şi mi-a cerut să pun casa noastră în legătură cu locuinţa lui Mr. Bagley, de la celălalt capăt al oraşului. Am observat în multe case că sexul slab se fereşte de obicei să cheme singur oficiul central. Nu ştiu de ce, dar aşa procedează femeile. Astfel că am chemat eu centrala, după care a urmat această discuţie:

Centrala (morăcănoasă): Alo!

Eu: Oficiul central?

Centrala: Sigur că da. Ce poftiţi?

Eu: Vreţi să-mi daţi legătura cu casa Bagley, vă rog?

Centrala: S-a făcut. Staţi cu urechea lipită de receptor.

Pe urmă aud un „fîş-ţîc-pîr-scîrţ-fîş”, apoi un oribil

„scrişnet” de dinţi şi, în cele din urmă, un glas femenin, care ciripeşte:

— Da-a? (Cu inflexiuni tot mai înalte.) Doriţi să vorbiţi cu mine?

Fără a răspunde am înmînat solicitantei receptorul şi m-am retras. Astfel, am fost martorul celei mai năstrușnice dintre toate drăcoveniile de pe lumea asta — o conversaţie din care nu poţi auzi decît o parte. Auzi cum se pun întrebările, dar n-auzi răspunsul. Auzi cum se fac invitaţii — dar n-auzi nici o mulţumire în schimbul lor. Ai pauze, în care se ascută într-o tăcere de moarte, urmate de exclamaţii aparent lipsite de importanţă şi nejustificate — de mirare bucuroasă, de mîhnire sau nedumerire. Pentru tine, convorbirea nu are nici cap, nici coadă, fiindcă nu auzi nimic din ce spune persoana de la celălalt capăt al firului. Ei, şi-am avut parte de următoarea remarcabilă serie de observaţii, toate rostite de-un singur glas şi toate ţipate — fiindcă niciodată nu poţi convinge sexul slab să vorbească mai domol la telefon:

— Da? Cum aşa, cum de s-a-ntîmplat?

Pauză.

— Ce-ai spus?

Pauză.

— A, nu, nu cred că era.

Pauză.

— Nu! A, nu, n-am vrut să spun asta. Voiam să spun, pune-l în oală cînd mai fierbe încă — sau chiar înainte de dă în clocot.

Pauză.

— Ce?

Pauză.

— L-am întors cu o cusătură pe marginea reverului.

Pauză.

— Da, şi mie-mi place aşa; dar cred că-i mai bine s-o garniseşti cu dantelă de Valenciennes sau cu crêpe. Îi dă un aer atît de nostim şi atrage atenţia.

Pauză.

— E în Deuteronom, versetul al patruzeci şi nouălea, şaizeci şi patru pînă la nouăzeci şi şapte inclusiv. Cred că s-ar cuveni să-l citim adesea cu toţii.

Pauză.

— Poate că da, de-obicei folosesc o spelcă.

Pauză.

— Ce-ai spus? (Aparte.) Copii, staţi cuminţi!

Pauză.

— A! Re bemol! Doamne sfinte, credeam că ai spus rasol.

Pauză.

— De cînd?

Pauză.

— Cum aşa, n-am auzit niciodată de asemenea lucru.

Pauză.

— Mă uluieşti! Mi se pare cu desăvîrşire imposibil!

Pauză.

— Cine-a făcut-o?

Pauză.

— Doamne, Dumnezeule!

Pauză.

— Bine, dar unde-o să mai ajungă lumea asta? Era chiar în biserică?

Pauză.

— Era acolo şi mama ei?

Pauză.

— Vai, doamnă Bagley, eu aş fi murit de ruşine! Şi dînşii ce-au făcut?

Pauză mai lungă.

— Nu pot fi cu totul sigură, fiindcă n-am la mine notele; dar cred că vine cam asa: te roli-lol-lol-lol-loli-lol-lol, O-toli-lol-lol-lol-li-li-li-ti-ti-ti — ştii...

Pauză.

— Da, cred că-i foarte duios, foarte solemn şi impresionant, dacă îţi iese bine andantino şi pianissimo.

Pauză.

— Ah, picături pentru gingii, picături pentru gingii! Dar eu nu-i las niciodată să mănînce candel vărgat. Şi fireşte, nici nu pot să mănînce pînă ce nu le ies dinţii. În orice caz.

Pauză.

— Cum?

Pauză.

— A, nicidecum, spune mai departe. Stă aici şi scrie, pe el nu-l deranjează.

Pauză.

— Foarte bine, am să vin dacă pot. (Aparte.) Vai de mine, cum îţi mai oboseşti braţul, cînd ţii ridicat atîta vreme obiectul ăsta! Aş vrea ca femeea asta să...

Pauză.

— A, nu, nici gînd; mie-mi place să stau de vorbă, dar mi-e teamă că te reţin de la treburi.

Pauză.

— Musafiri?

Pauză.

— Nu, nu punem niciodată unt pe ei.

Pauză.

— Da, asta-i o reţetă foarte bună, dar toate cărţile de bucate spun că sînt foarte nesănătoase, cînd le-a trecut sezonul. Şi lui nu-i plac, în orice caz — mai ales conservate.

Pauză.

— A, cred că ai plătit prea scump: niciodată n-am dat mai mult de cincizeci de cenţi legătura.

Pauză.

— Trebuie să te duci? Bine, la revedere.

Pauză.

— Da, aşa cred. La revedere.

Pauză.

— La patru atunci — am să fiu gata. La revedere.

Pauză.

— Îţi mulţumesc foarte mult. La revedere.

Pauză.

— A, nicidecum! Tot aşa de proaspeţi. Care? A, sînt bucuroasă că te-aud spunînd asta. La revedere.

Atîrnă receptorul în furcă şi zice: „Hm, tare te mai doare braţul cînd ţii receptorul”.

Un bărbat rosteşte un singur şi scurt „La revedere”, şi cu asta a terminat. Dar cu sexul slab nu-i aşa. O spun spre lauda lui; femeile nu pot suferi brutalitatea.

POEZII POST-MORTEM[1]

În Philadelphia există o tradiţie pe care n-ar strica să o vedem adoptată în întreaga ţară. Este aceea de a atîrna în coada anunţurilor mortuare două-trei strofe de poezie alinătoare.

Oricine are obiceiul de a citi cotidianul *Răbojul public* din Philadelphia trebuie să fie adesea mişcat de aceste plîngăreţe tribute aduse vrednicilor răposaţi. La Philadelphia, moartea unui copil constituie o împrejurare urmată tot atît de sigur de o înmormîntare ca şi de tradiţionala poezie de alinare din *Răbojul public*. În oraşul acesta, moartea îşi pierde jumătate din spaima ce o trezeşte de obicei, fiindcă vestea prezenţei sale soseşte travestită în duioasa hlamidă a versului. De pildă, într-unui din ultimele numere din *Răbojul*, am găsit următoarele (din care schimb doar numele):

DECESE

Hawke — La 17 octombrie Clara, fiica lui Efraim şi Laurei Hawke, în vîrsta de 21 luni şi 2 zile.

---

[1] Lucrare scrisă în 1870 (n.a.)

Nu mai aud strigăt voios,
Nu văd rîzînd prunc jucăuş,
Mînuţe după gît nu sînt,
Nici pe genunchi vreun picioruş.
Buzele-i nu-mi dau sărutări,
Pecetluite-s pe vecie.
O, Doamne Sfinte, cui s-o dau
Pe Clara, altui decît Ţie?

Un copil astfel jeluit nu poate muri cu totul nemulţumit. Din ziarul cu aceeaşi dată, extragem următoarele, schimbînd doar numele ca mai sus:

Becket — Duminică dimineaţa, la 19 crt. John P., pruncul lui George şi al Juliei Becket, în vîrstă de un an; 6 luni şi 15 zile.

Nu mai aud strigăt voios,
Nu văd rîzînd prunc jucăuş,
Mînuţe după gît nu sînt,
Nici pe genunchi vreun picioruş.
Buzele-i nu-mi dau sărutări,
Pecetluite-s pe vecie.
O, Doamne Sfinte, cui să-l dau
Pe Johnnie, altui decît Ţie?

Asemănarea dintre emoţiile produse acestor suflete îndoliate, în cele două exemple, este vădită. Aşijderea, ciudata asemănare dintre gîndurile pe care le-au avut respectivii şi surprinzătoarea coincidenţă a limbajului folosit pentru exprimarea acestor gînduri.

În acelaşi ziar, cu aceeaşi dată, găsim următoarele, schimbînd doar numele ca şi pînă acum:

Wagner — la 10 crt. Ferguson F., fiul lui William L. şi al Martei Tereza Wagner, în vîrstă de 4 săptămîni şi o zi.

Nu mai aud strigăt voios,
Nu văd rîzînd prunc jucăuş,

Mînuţe după gît nu sînt,
Nici pe genunchi vreun picioruş.
Buzele nu-mi dau sărutări,
Pecetluite-s pe vecie.
O, Doamne Sfinte, cui să-l dau
Pe Ferguson, altui decît Ţie?

Este nimicitoare puternica înrîurire ce o are asupra cuiva respectarea unui gînd eminamente poetic. Cînd luăm *Răbojul* şi citim poezia despre micuţa Clara, simţim o mîhnire de nespus. Cînd privirile ne alunecă mai în josul coloanei şi citim poezia despre micuţul Johnnie, sufletul ni se întristează cu un patos sporit şi încercăm o suferinţă palpabilă. Aruncîndu-ne ochii şi mai în josul coloanei şi citind poezia închinată micuţului Ferguson — cuvîntul tortură sugerează doar vag chinul care ne sfîşie.

În *Răbojul public*, acelaşi număr la care ne-am referit mai sus, găsim următoarele (modificînd numele, ca de obicei):

Welch — la 5 crt., Mary C. Welch, soţia lui William B. Welch şi fiica lui George şi a Caterinei W. Mark land, în al 29-lea an al vieţii sale.

O mamă scumpă, drăgăstoasă,
Ne-a părăsit, pe toţi ne lasă.
Nu plîngem, lacrimile-s în van,
Scăpată e de chin şi-alean.

Rămas bun soţ, copii iubiţi,
Cu teamă Domnul să-l slujiţi.
Să ne-ntîlnim toţi sus în rai,
Unde-i doar pace, voios trai.

Ce poate fi mai înduioşător? Nici cea mai îndelung chibzuită înşiruire a unor fapte deosebite (fireşte, fără a fi reduse la o simplă statistică) nu poate fi mai succintă ca prima strofă a rudelor supravieţuitoare şi nici un program, atît de cuprinzător şi concis de saluturi de despărţire, dispoziţii generale post-mortem, etc., n-ar putea fi încadrat într-o altă formă decît cea

pe care o foloseşte răposata în versurile ultimei strofe. Aceste spuse ne fac, pe nesimţite, mai înţelepţi, mai drăgăstoşi şi mai buni. Alt extras:

Ball — în dimineaţa de 15 crt., Mary E., fiica lui John şi a Sarei P. Ball.

Dulce-i să te legini cu speranţa
Ca de va sosi şi al meu ceas,
Îngeri s-or roti la căpătîiu-mi,
Ca să-mi poarte sufletu-mi acas'.

Următorul citat se pare că este în forma tradiţională a deceselor capilor de familie:

Burns — la 20 crt., Michael Burns, în vîrstă de 40 de ani.

Prea scump părinte, m-ai lăsat
Şi pierderea-ţi adînc simţim,
Dar Domnu-n paza lui ne-a luat
Cu el dureri tămăduim.
Înmormîntarea la orele 2 punct.

E ceva foarte simplu şi plăcut în următoarele versuri care la Philadelphia par a constitui forma obişnuită pentru a se anunţa decesele ofticoşilor cu un stagiu îndelungat. Anunţul deplînge patru cazuri deosebite într-un singur număr din *Răbojul* şi este trecut la rubrica Memoranda:

Bromley — la 29 crt., de oftică, Philip Bromley, în al 50-lea an al vîrstei sale.

Lungi ani îndurat-a boală grea,
Doctorii în van l-au cercetat
Pînă cînd Domnul îl auzi cum jelea
şi de dureri l-a uşurat.

Prieten ce moartea ne-a răpit,
N-am vrut să pleci aşa curînd;
Adînc durerea a izbit
În al nost' suflet sîngerînd.

Această frumoasă creaţie nu pierde nimic dacă este repetată. Dimpotrivă, cu cît o întîlneşte cineva mai des în *Răboj*, cu atît îi pare mai măreaţă şi îi trezeşte mai mult respectul:

Voi încheia cu încă un citat:

Doble — La 4 crt. Samuel Peveril Worthington Doble, în vîrsta de 4 zile.

Micul nostru Sammy-i dus,
Sufletu-i firav a zburat;
Băieţaşul scump iubit
Doarme-acum cu morţii, sus.
Lacrima-n ochiul părintesc
Durerea mamii întristate,
Pot spune doar cît greu simţesc
Cei nevoiţi a se desparte.

Poate fi ceva mai jalnic decît aceasta, fără să se mai pretindă şi alte încălcări ale gramaticii? Există oare ceva care ar putea să împace mai uşor pe decedat cu gîndul morţii şi să-l facă mai dispus să moară? Cred că nu. Puterea poeziei este fără margini. Într-adevăr, există în anumite poezii un element în stare să prefacă pînă şi suferinţa fizică şi moartea în lucruri uşor de aşteptat şi de trăit.

Acest element este prezent şi în stadiul actual de dezvoltare al poeziei mortuare din Philadelphia.

Tradiţia asupra căreia ne-am oprit în această expunere s-ar cuveni să fie adoptată în toate oraşele ţării.

Se zice că o dată, la moartea unui om cu totul neînsemnat, reverendul I. K. Becher a fost rugat să ţină predica de îngropăciune — fiind un om care nu poate suferi să tămîieze oamenii, fie morţi, fie vii, decît într-un limbaj simplu şi demn. Şi chiar atunci aminteşte numai de meritele pe care le-a avut sau le are, şi nicidecum de meritele care s-a fi cuvenit să le aibă. Prietenii răposatului pregătiseră o înmormîntare cu mare pompă. Pesemne bănuiseră că nu va fi de ajuns de

lăudat cadavrul, şi de aceea puseră la punct cîteva îndrumări şi însemnări scrise, din care nu lipsea nimic din ceea ce putea ţese în jurul subiectului o imaginaţie înfierbîntată adăugată la compilaţiile dintr-un dicţionar neprescurtat. Aceste notiţe fură înmînate pastorului, tocmai cînd se urcă în amvon. Fuseseră scrise doar cu intenţia de a sluji drept sugestii, astfel că prietenii fură copleşiţi de consternare cînd pastorul apăru în amvon şi se porni a ceti cu glas tare curiosul talmeş-balmeş, alcătuit cu o amănunţime înfiorătoare. Iar jalea li se mări şi-i cuprinse de-a binelea, cînd la sfîrşit pastorul se opri, cercetă gînditor mulţimea şi zise apoi cu glas impresionant:

— Omul care ar voi să adauge ceva la toate acestea ar fi un nătîng. Fraţilor, să ne rugăm!

Şi cu acelaşi strict respect faţă de adevăr, se poate spune că tot un nătîng ar fi acela care ar vrea să adauge ceva neîntrecutului poem funerar, ce urmează. Este atîta candoare, atîta neprihănire, atîta încîntare — o seninătate atît de nepămînteană şi mulţumită de sine — în aceste „lături” literare fără pereche, încît trebuie să fii de piatră ca să le poţi citi, fără ca o undă de extaz dulceag să nu ţi se strecoare prin şira spinării, făcînd să-ţi tremure măduva. Nu-i nevoie să mai precizez că poemul este autentic şi sincer, căci dovezile îi stau pe faţă. Un scrib ingenios l-ar putea imita, la rîndul lui, dar nu Shakespeare. Shakespeare în persoană n-ar fi în stare să-l imite. Merită a fi subliniat că redactorul ziarului rural care l-a publicat nu a ştiut că era o comoară, nu a bănuit că-i cel mai desăvîrşit exemplar din speţa sa, cu care se pot făli depozitele şi muzeele de literatură. Redactorul nu a îndrăznit să-l refuze pe temutul poet — căci un asemenea poet trebuie să fi adus cu o stafie — ci s-a resemnat să-l vîre într-un colţ al ziarului, unde i-a venit mai la îndemînă. Pesemne chiar că i-a fost ruşine şi a adăugat deasupra versurilor această menţiune, plină de dezgust: „Publicate la cerere”, sperînd astfel că abonaţii săi vor trece peste poem şi nu se vor simţi ispitiţi să-l citească.

(Publicate la cerere.)

VERSURI

Compuse la moartea copiilor lui Samuel şi ai Caterinei Balknap de către M. A. Glaze

Vecini, prieteni, v-apropiaţi
Şi-ascultaţi ce am de spus;
Şi pruncii mici să nu-i uitaţi,
Cînd sînt micuţi şi-apoi s-au dus.

Ci vă gîndiţi la trista soartă
Ce s-a-ntîmplat în ’63;
Patru copii într-o casă au ars —
Gîndiţi la ce-au pătimit ei.

Mama lor de-acas’a plecat,
Şi i-a lăsat singuri să stea;
A ars casa din temelii,
Pînă s-a-ntors acasă ea.

Jalnicul strigăt îl aud
Vecinii, și alarm-au dat.
Dar, vai! la ei pîn’ s-a ajuns,
În rai sufletele-au zburat.

Tatăl lor, el, dus în război
Era, în luptă fu ucis;
Că pe pămînt nu-i va mai găsi,
Nu s-a gîndit el nici în vis.

Vecinii au spus soţiei-ades:
Copiii-acolo nu-i lăsa,
Decît cînd ai pe cineva
Ce de micuţi grijă-or purta.

Cel vîrstnic n-avea șase ani,
Cel mic doar unsprezece luni,
Dar des ea singuri i-a lăsat,
Cum mi-au spus nişte vecini buni.

Cum poate locul îndura,
Să-l vază, unde i-a lăsat,
Atît de des, cînd nu avea
De micuţi, grijă nimenea.

Vai, cum poate locul privi
Unde zac arsele oscioare,
Cum poate glasul auzi:
Domnul din mila-i ne-a luat sus.

Se roagă-acolo, în genunchi
Lui Dumnezeu cere iertare,
Să poată duce altă viaţă
Cît va fi în viaţă trăitoare.

Al ei soţ şi copiii ei,
Domnul i-a luat din griji și nevoi,
De şi-o îndrepta purtările-i,
Să ajungă şi ea apoi,

Şi cînd va fi preasfînta voie,
A Domnului, ea pregătită
Să fie — Domnul, prieteni, în pace să-i primească.
Să lase această lume de ispită.

POVESTEA COMIS-VOIAJORULUI

Sărman străin cu ochii trişti! În purtarea lui sinceră, în privirea lui obosită, în hainele lui ponosite — care fuseseră odată bune — era ceva care aproape că ajungea pînă la grăuntele de milă, mic cît bobul de muştar ce mai rămînea, îndepărtat şi singuratic, în nemărginita pustietate a inimii mele. Acoasta cu toate că observasem la subsuoara lui o mapă şi îmi zisesem: „Ia seama, pronia cerească l-a predat pe slujitorul ei în mîinile altui comis-voiajor”.

Ei, ştiţi cum e! Oamenii aceştia îţi stîrnesc întotdeauna interesul. Pînă să-mi dau bine seama cum s-a întîmplat, agentul îmi şi turnă povestea lui şi eram numai ochi şi urechi, de atîta atenţie şi simpatie. Îmi zise ceva care venea cam aşa:

— Părinţii mei au murit, vai, cînd eram un copilaş fără păcate. Unchiul meu, Ithuriel, a prins drag de mine şi m-a crescut ca pe copilul său. Singura mea rudă în lumea asta largă, dar ce bun, bogat şi darnic! M-a crescut în poalele luxului. N-am cunoscut nici o nevoie pe care banii să n-o poată împlini.

La vremea cuvenită, mi-am sfîrşit studiile şi am plecat cu doi servitori — majordomul şi vaietul meu — într-o călătorie în ţări străine. Patru ani de zile am zburat de colo pînă colo, pe aripa nepăsării, în mijlocul grădinilor minunate ale unui ţărm îndepărtat

— dacă îngăduiţi această întorsătură de frază unui om, a cărui limbă a fost mereu aplecată spre poezie. Într-adevăr, numai astfel vă pot vorbi cu încredere, ca unui om din aceeaşi plămadă; văd din ochii dumneavoastră că sînteţi dăruit, dragul meu domn, cu focul sacru. Aflaţi că în ţările acelea îndepărtate m-am desfătat cu hrana ambroziană, care fructifică sufletul, mintea, inima. Dar din toate, ceea ce atrăgea mai mult înnăscutul meu gust estetic era obiceiul — atît de răspîndit acolo printre bogătaşi — de a face colecţii de rarităţi frumoase şi costisitoare, acele gingaşe *objets de vertu*, şi de aceea, într-un ceas rău, am încercat să-l ridic pe unchiul meu Ithuriel pînă la nivelul la care îndrăgeşti asemenea îndeletniciri alese.

I-am scris şi i-am spus despre vasta colecţie de scoici a unui gentleman; despre nobila colecţie de pipe din spumă de mare a altuia; despre înălţătoarea şi rafinata colecţie de autografe indescifrabile a unui al treilea; despre nepreţuita colecţie de porţelanuri vechi a cutăruia; despre încîntătoarea colecţie de mărci a încă unuia şi aşa mai departe şi tot aşa. În curînd, scrisorile mele au dat roade. Unchiul meu începu să caute să colecţioneze ceva. Poate ştiţi, din întîmplare, cu cîtă repeziciune se formează un asemenea gust. Mania lui deveni curînd o febră cumplită, deşi eu încă nu aflasem nimic. Începu să-şi neglijeze importantele sale afaceri cu carne de porc; nu trecu mult şi se retrase cu totul din afaceri, prefăcînd o trîndăvie elegantă într-o goană turbată după ciudăţenii. Averea îi era uriaşă şi unchiul meu nu şi-o cruţă. Mai întîi, îşi încercă norocul cu tălăngile de vaci. Făcu o colecţie, care umplea cinci saloane spaţioase, cuprinzînd toate speţele de tălăngi născocite vreodată — afară de una. Acest exemplar — unul străvechi şi singurul existent din soiul lui — se afla în posesia altui colecţionar. Unchiul meu oferi sume enorme pentru clopot, însă gentlemanul nu voi să-l vîndă. Sigur că vă daţi seama ce trebuia să urmeze în mod inevitabil. Un adevărat colecţionar nu pune nici un preţ pe o colecţie care

nu-i completă. Inima sa mare se frînge, îşi vinde comoara şi îşi îndreaptă gîndurile spre alt cîmp de acţiune, care-i pare liber.

Aşa a făcut şi unchiul meu. A încercat apoi cu cărămizile. După ce a îngrămădit o colecţie veche şi deosebit de interesantă, a intervenit aceeaşi greutate; inima lui mare s-a frînt iar; şi-a vîndut idolul sufletului său unui berar, retras din afaceri, care poseda cărămida lipsă. Pe urmă, a încercat cu securi de cremene şi alte unelte ale oamenilor primitivi, dar a descoperit treptat că fabrica unde erau produse aproviziona şi pe alţi colecţionari, la fel de prompt ca şi pe dînsul. A încercat cu inscripţii aztece şi cu balene împăiate — altă neizbîndă, după trudă şi cheltuieli de necrezut. Cînd, în cele din urmă, colecţia lui părea satisfăcătoare, a sosit din Groenlanda o balenă împăiată şi din regiunile Cundurango ale Americii Centrale o inscripţie aztecă — şi acestea au făcut ca toate specimenele anterioare să pară o nimica toată. Unchiu-meu s-a grăbit să-şi procure acele nobile nestemate. A pus mîna pe balena împăiată, însă un alt colecţionar a intrat în posesia inscripţiei. O veritabila inscripţie Cundurango — după cum poate că ştiţi — înseamnă o avere atît de mare, încît, o dată ce o capătă, colecţionarul mai curind s-ar despărţi de familia lui decît de ea. Aşa că unchiul meu îşi vîndu colecţia, văzînd cu tristeţe cum odoarele sale îl părăsesc pentru a nu se mai întoarce niciodată. Părul său negru precum cărbunele a albit într-o singură noapte.

Acum aşteptă şi chibzui. Ştia că o nouă dezamăgire ar fi putut să-l ucidă. Se hotărî ca această dată să aleagă un lucru pe care nu-l mai colecţiona nici un alt om. Şi-a alcătuit planul cu grijă şi a intrat încă o dată în arenă — de astă dată ca să facă o colecţie de ecouri.

— De ce anume? l-am întrebat eu.

— Ecouri, domnule. Prima lui cumpărătură a fost un ecou din Georgia, care se repeta de patru ori; următoarea a fost unul repetat de şase ori, în Maverland, următoarea, unul cu douăsprezece repetiţii, din Maine; următoarea, unul cu nouă repetiţii, luat din Kansas; următoarea, unul cu douăsprezece repetiţii

din Tennessee, pe care l-a luat ieftin, ca să zicem aşa, fiindcă avea nevoie de reparaţii, o porţiune a stîncii de reflectare fiind căzută. Crezuse că are să-l poată repara cu cîteva mii de dolari şi că, sporindu-i înălţimea cu ajutorul zidăriei, va fi în stare a-i întrei capacitatea de a răsuna, dar arhitectul care luase asupra lui treaba aceasta nu mai construise pînă atunci nici un ecou, aşa că îl strică de tot. Înainte de a se fi amestecat el, ecoul acesta obişnuia să răspundă ca o soacră, însă acum era bun numai pentru un azil de surdo-muţi. Ei bine, după aceea a cumpărat un lot de mici şi ieftine ecouri duble, împrăştiate prin diferite state şi teritorii; le-a obţinut cu o reducere de douăzeci la sută, luînd tot stocul. După aceea, a cumpărat un ecou în Oregon, perfect ca un tun Gatling, şi pot să vă spun că l-a costat o avere. Poate ştiţi, domnule, că pe piaţa ecourilor scara preţurilor e cumulativă, ca şi scara caratelor la diamante; de fapt, se foloseşte aceeaşi terminologie. Un ecou de un singur carat valorează numai zece dolari peste valoarea pămîntului unde se află; un ecou de două carate, adică dublu, valorează treizeci de dolari; un ecou de cincizeci de carate valorează nouă sute cincizeci; unul de zece carate valorează treisprezece mii. Ecoul din Oregon al unchiului meu, pe care-l botezase Ecoul Rîpei Mari, era o piatră preţioasă de douăzeci şi două de carate şi costa două sute şaisprezece mii de dolari — pămîntul i l-au dat pe gratis, fiindcă se afla la patru sute de mile depărtare de orice aşezare omenească.

Ei, şi între timp, eu mergeam pe o cărare presărată cu roze. Eram pretendentul agreat al singurei şi fermecătoarei fiice a unui conte englez, şi iubit la nebunie. Cînd stam alături de scumpa aleasă a inimii mele, pluteam în nori de fericire. Familia se arăta mulţumită, fiindcă se ştia că eram singurul moştenitor al unui unchi preţăluit la cinci milioane de dolari. Totuşi nici eu, nici ei nu ştiam că unchiul devenise colecţionar; în orice caz, nu mai mult decît pe o scară mică, ca pentru un amuzament estetic.

Acum se adunară norii deasupra capului meu in-

conştient. Fu descoperit ecoul acela divin — cunoscut de-atunci în lumea întreagă sub numele de Marele Koh-i-noor, sau Muntele Repetiţiilor.

Era o nestemată de şaizeci şi cinci de carate. Puteai să-i spui un cuvînt şi ţi-l repeta cincisprezece minute în şir, pe vreme senină. Dar luaţi seama, în acelaşi timp se ivi un alt fapt: alt colecţionar de ecouri intrase în acţiune. Cei doi se repeziră să facă acea achiziţie fără de preţ. Proprietatea consta într-o pereche de mici coline cu o adîncă vale la mijloc — hăt, colo, prin fundul statului New York. Amîndoi sosiră.la faţa locului în acelaşi timp, fără ca vreunul să ştie că celălalt se afla acolo. Eco-ul nu era stăpînit în întregime de un singur om; o persoană pe nume Williamson Bolivar Jarvis stăpînea colina dinspre est, iar o persoană numită Harbis J. Bledso stăpînea colina dinspre vest; valea dintre ele era linia de despărţire între proprietăţi. Aşa că, în vreme ce unchiul meu cumpăra colina lui Jarvis cu trei milioane două sute şi optzeci şi cinci de mii de dolari, rivalul său cumpăra colina lui Bledso cu ceva mai mult de trei milioane.

Acum, vă închipuiţi rezultatul firesc? Cea mai măreaţă colecţie de ecouri de pe pămînt era pe vecie incompletă, deoarece fiecare poseda doar jumătate din ecoul-rege al universului. Nici unul din colecţionari nu era mulţumit de avuţia sa, totuşi nici unul din ei nu voia să o vîndă celuilalt. Se ciorovăiră, se certară, îşi făcură zile fripte, iar în cele din urmă celălalt colecţionar — cu o răutate pe care numai un colecţionar o poate arăta vreodată faţă de un semen şi un frate — voi să reteze pînă la pămînt propria lui colină!

Vedeţi, odată ce tot nu putea să aibă ecoul, se hotărîse să nu-l aibă nici celălalt. Voia să-şi năruie colina şi atuncea nu mai avea să existe locul care să dea răspuns. Unchiul meu i-a făcut imputări, dar omul i-a răspuns: „Eu stăpînesc unul din capetele acestui ecou; am hotărît să-l distrug. Vezi-ţi de capătul dumitale”.

Unchiul meu a obţinut pe cale legală o interdicţie împotriva lui. Potrivnicul a făcut apel, combătînd

hotărîrea la o instanţă superioară. Au dus-o aşa din instanţă în instanţă, drept pînă la Curtea Supremă a Statelor Unite. Cazul a stîrnit mare vîlvă. Doi din judecători erau de părere că un ecou poate fi proprietate personală, fiindcă este invizibil, impalpabil, scapă la văz şi la atingere, şi totuşi este achiziţionabil, poate fi vîndut şi în consecinţă, poate fi impus la dări; alţi doi judecători erau de părere că un ecou este proprietate funciară, fiindcă în mod vădit este legat de pămînt, şi nu poate fi purtat dintr-un loc într-altul, alt judecător susţinea că un ecou nu poate face obiectul nici unei specii de proprietate.

Pînă la urmă s-a hotărît că ecoul este totuşi o proprietate; colinele sînt proprietate; cei doi rivali erau stăpînii separaţi şi independenţi ai celor două coline, însă deţinători în comun ai ecoului; drept care pîrîtul avea deplină libertate de-a reteza la pămînt colina sa, deoarece îi aparţinea numai lui, însă trebuia să dea bonuri în valoare de trei milioane de dolari ca despăgubire pentru daunele care ar putea rezulta pentru jumătatea de ecou a unchiului meu. Această hotărîre oprea de asemenea pe unchiul meu de a folosi fără consimţămîntul pîrîtului colina acestuia pentru a resfrînge partea sa de ecou; trebuia să folosească doar colina lui; dacă partea lui de ecou nu avea să funcţioneze în aceste împrejurări, fireşte că era o situaţie tristă, dar curtea nu îi putea oferi nici o soluţie. Curtea opri de asemenea pe unchiul meu să reflecteze capătul de ecou al celuilalt fără consimţămîntul respectiv. Vedeţi ce rezultat straşnic! Nici unul nu voi a-şi da consimţămîntul şi astfel acest uimitor şi nespus de nobil ecou trebui să-şi piardă puterile măreţe, iar din ziua aceea minunata proprietate a rămas blocată şi de nevîndut.

Cu o săptămînă înainte de ziua nunţii mele, pe cînd mai pluteam încă în nori de fericire şi nobilimea se aduna din depărtare şi din apropiere, spre a cinsti cu prezenţa ei cununia noastră, sosi vestea morţii unchiului meu, o dată cu un exemplar din testamentul său, prin care mă numea unicul său moştenitor. Se dusese; vai, scumpul meu binefăcător nu mai era

printre cei vii! Gîndul îmi apasă inima chiar şi în această zi îndepărtată. Am înmînat contelui testamentul; eu nu-l puteam citi, fiindcă mă orbeau lacrimile. Contele îl citi; apoi îmi zise cu asprime: „Domnule, asta numeşti dumneata bogăţie? Fără îndoială că aşa-i ziceţi în ţara dumneavoastră plină de exagerări; domnule, eşti lăsat drept unic moştenitor al unei vaste colecţii de ecouri, dacă se poate numi colecţie un şir de lucruri risipite de-a lungul şi de-a latul uriaşei întinderi a continentului american. Domnule, nu numai atît — eşti înfundat pînă peste urechi în datorii; nu există un singur ecou în tot stocul care să nu fie ipotecat; domnule! nu sînt un om aspru, însă trebuie să văd de interesul copilei mele. Dacă ai fi avut măcar un ecou despre care să poţi spune în mod cinstit că este al dumitale; dacă ai fi avut măcar un ecou care să fie slobod de sarcini, astfel ca să te poţi retrage acolo cu copila mea şi — prin hărnicie smerită şi trudnică — să-l cultivaţi, să-l îmbunătăţiţi şi astfel să vă agonisiţi de pe urma lui întreţinerea, nu ţi-aş fi zis nu; dar nu-mi pot mărita copila cu un cerşetor. Lasă-i braţul, draga mea. Pleacă, domnule; ia-ţi ecourile ciuruite de ipoteci şi piei din ochii mei pe totdeauna!”

Atunci, nobila mea Celestine m-a strîns cu braţe iubitoare la pieptu-i scăldat de lacrimi şi a jurat că e dornică — ba nu, chiar bucuroasă — să se mărite cu mine, chiar de nu aş avea nici un ecou pe suflet. Dar nu ne-a fost dat să fie aşa. Am fost smulşi unul dîn braţele celuilalt — ea ca să tînjească şi să moară într-un an de zile — eu ca să mă căznesc să îndur întristat şi singuratic, lunga călătorie a vieţii, rugîndu-mă zi de zi, ceas de ceas, să vină izbăvirea care ne va uni iarăşi în scumpul regat, unde cei ticăloşi încetează de a se mai frămînta şi cei trudiţi îşi găsesc odihna.

Acum, dragă domnule, dacă sînteţi atît de bun să vă uitaţi la aceste hărţi şi planuri din mapa mea, sînt sigur că vă pot vinde un ecou mai ieftin decît oricare altul din meseria mea. Poftiţi, acesta, care l-a costat pe unchiul meu zece mii de dolari, acum treizeci de

ani, este unul din cele mai dulci lucruri din Texas. Vi-l las la...

— Dă-mi voie să te întrerup, i-am zis eu. Prietene, azi nu am avut nici o clipă de răgaz din partea comis-voiajorilor. Am cumpărat o maşină de cusut, de care nu aveam nevoie; am cumpărat o hartă, care-i greşită pînă în cele mai mici amănunte; am cumpărat un ceas care nu merge; am cumpărat o otravă contra moliilor, pe care moliile o preferă oricărei alte băuturi; am cumpărat nu ştiu cîte invenţii nefolositoare şi acum mi-e lehamite de toate neroziile acestea. Nu aş lua măcar unul din ecourile dumitale, nici dacă mi l-ai da pe gratis. Nu l-aş lăsa să rămînă locului. Am urît întotdeauna pe oamenii care încearcă să-mi vîndă ecouri. Vezi puşca asta? Acum ia-ţi frumuşel colecţia şi şterge-o, să nu dăm prilejul unei vărsări de sînge.

El însă se mulţumi să zîmbească —un zîmbet trist, duios — şi mai scoase cîteva diagrame. Cunoaşteţi perfect de bine rezultatul, fiindcă ştiţi că — odată ce i-aţi deschis uşa unui comis-voiajor — nenorocirea s-a abătut asupra ta şi trebuie să i te supui.

După un ceas de nesuportat, am căzut la învoială cu omul acela. I-am cumpărat două ecouri duble în stare bună şi mi-a mai dat de la el încă unul, care zicea că nu putea fi vîndut, fiindcă vorbea numai nemţeşte. Îmi zise: „Pe vremuri era un poliglot desăvîrşit, însă, nu ştiu cum s-a făcut că şi-a cam pierdut din glas”.

FAPTA BUNĂ ÎN LITERATURĂ

Toată viaţa, începînd din copilărie, am avut obiceiul să citesc o anumită colecţie de istorioare, scrise în stilul deosebit al ingeniosului fabulist al lumii — şi aceasta de dragul învăţămintelor pe care le desprindeam şi a plăcerii ce mi-o hărăzeau. Am întotdeauna la îndemînă aceste istorioare şi, de cîte ori îmi judec cu asprime seminţia, mă întorc la ele şi ele îmi alungă mizantropia; de cîte ori am simţit că sînt egoist, murdar şi josnic m-am aplecat iar asupra lor şi ele mi-au spus ce să fac ca să-mi redobîndesc respectul de mine însumi. Adesea, am avut dorinţa ca fermecătoarele anecdote să nu se fi încheiat cu acele fericite momente culminante, ci să fi continuat cu plăcuta istorie a diferiţilor binefăcători şi beneficiari. Această dorinţă m-a rîcîit într-atît încît, în cele din urmă, m-am hotărît să mi-o împlinesc, căutînd singur urmările acestor istorioare. Aşa că am purces la lucru şi, după multă trudă şi cercetări plicticoase, mi-am dus misiunea la capăt. Voi aşterne rezultatul pe hîrtie sub ochii dumneavoastră, prezentîndu-vă pe rînd fiecare istorioară şi continuînd cu urmarea ei, aşa cum am aflat-o în urma investigaţiilor făcute.

PUDELUL RECUNOSCĂTOR

Într-o zi, un doctor bun la suflet (care citise cărţile cuvenite), găsind un pudel vagabond, beteag de un picior şi, întristat din această pricină, l-a dus la el acasă şi după ce i-a pus osul la loc şi i-a bandajat mădularul, l-a lăsat iar liber pe micul proscris şi nu s-a mai gîndit de loc la această întîmplare. Dar nu mică i-a fost mirarea, cînd peste cîteva zile, într-o dimineaţă, deschizînd uşa, l-a găsit pe pudelul recunoscător aşteptînd răbdător în faţa casei, însoţit de un alt cîine pribeag, accidentat la un picior. Milostivul doctor s-a îngrijit pe dată de nefericitul animal şi nu a uitat să aducă prinos Domnului, care în bunătatea-i de necuprins şi cu mila-i nemărginită, îşi arătase voia de a folosi o unealtă atît de umilă cum era bietul pudel proscris, pentru a insufla etc, etc.

URMAREA LA „PUDELUL RECUNOSCĂTOR”

În dimineaţa următoare, binevoitorul doctor îi găsi pe cei doi cîini, dînd din coadă plini de recunoştinţă, şi aşteptînd la uşa lui, împreună cu alţi doi cîini betegi. Accidentaţii fură grabnic vindecaţi şi cele patru potăi îşi văzură de drum, lăsîndu-l pe binevoitorul doctor mai copleşit ca oricînd de o evlavioasă mirare. Ziua trecu şi o nouă dimineaţă se ivi. Acum la uşă se aflau cele patru potăi, puse pe picioare, şi cu ele veniseră alte patru, care trebuiau înzdrăvenite. Ziua aceea trecu şi ea şi o altă dimineaţă sosi. Acum şaisprezece şarle, dintre care opt recent cotonogite, ocupau trotuarul, iar trecătorii le ocoleau. La amiază, toate picioarele betegite fură puse la loc, însă în sufletul doctorului mirarea evlavioasă începea să se amestece cu un involuntar sentiment profan. Soarele răsări încă o dată şi înfăţişă privirii medicului treizeci şi două de javre, dintre care şaisprezece cu picioarele rupte, ocupînd trotuarul şi jumătate din stradă —

spectatorii bipezi ocupînd spaţiul care mai rămăsese liber. Vaietele răniţilor, hămăitul vesel al dobitoacelor vindecate şi comentariile privitorilor alcătuiu o larmă mare şi înălţătoare, însă circulaţia fu întreruptă pe strada cu pricina. Bunul medic angajă doi chirurgi-asistenţi şi pînă în amurg sfîrşi cu munca-i filantropică, luînd mai întîi precauţiunea s-o rupă cu biserica, pentru ca să se poată exprima cu libertatea pe care o impunea cazul.

Dar toate lucrurile au o margine. Cînd zorii se iviră iar şi bunul doctor zări afară haitele de cîini care se întindeau pînă departe, claie peste grămadă, zurbagii şi rugători, zise: „Acum trebuie să recunosc că m-au înşelat cărţile; ele înşiră numai partea plăcută a povestirii şi apoi se opresc. Aduceţi-mi o carabină; treaba asta a mers prea departe”.

Ieşi în stradă, cu arma, şi întîmplarea făcu să calce pe coada primului pudel, care îndată îl muşcă de picior. Opera măreaţă şi filantropică, în care se avîntase acest pudrl, îi stîrnise un entuziasm atît de puternic şi crescînd, încît îi zburătăcise minţile şi în cele din urmă îl înnebunise. Peste o lună, binefăcătorul doctor, atins de turbare şi aflîndu-se în chinurile agoniei, îşi chemă în juru-i prietenii care îl căinau şi ie zise:

— Feriţi-vă de cărţi. Nu spun poveştile decît pe jumătate. De cîte ori vreun biet nenorocit vă cere ajutorul şi staţi în cumpănă asupra rezultatului pe care-l va da bunătatea voastră, acordaţi-vă beneficiul îndoielii şi ucideţi-l pe solicitant.

După vorbele acestea, se întoarse cu faţa la perete şi îşi dădu duhul.

AUTORUL BINEVOITOR

Un tînăr şi sărac începător într-ale literaturii încerca în zadar să-şi publice manuscrisele. În cele din urmă, cînd spectrul hîd al foamei îl ameninţa de prăpădenie, împărtăşi trista sa situaţie unui autor celebru, cerîndu-i sfatul şi sprijinul. Acest om mărinimos lăsă imediat la

o parte propriile sale îndeletniciri şi se apucă să citească unul din manuscrisele dispreţuite. După ce făcu treaba aceasta, izvorîtă din bunătate, strînse cordial mîna tînărului, zicîndu-i: „Bucata aceasta îmi arată că ai talent; vino iar luni să mă vezi”. La vremea hotărîtă, celebrul autor, cu un zîmbet blînd, dar fără să zică un cuvînt, deschise o revistă literară, încă umedă de cerneala tiparului. Care nu fu uimirea sărmanului tînăr, cînd descoperi negru pe alb scrierea sa. „Nu ştiu cum aş putea vreodată să vă dovedesc recunoştinţa pentru acest nobil ajutor!” zise tînărul, căzînd în genunchi şi izbucnind în lacrimi. Celebrul autor era Snodgross; sărmanul tînăr, salvat astfel din obscuritate şi din ghearele foamei deveni, după aceea la fel de celebrul Snagsby. Fie ca această plăcută întîmplare să ne îndemne a pleca o ureche mărinimoasă către toţi începătorii care au nevoie de ajutor.

URMAREA LA „AUTORUL BINEVOITOR”

În săpămîna următoare, Snagsby se întoarse cu alte cinci manuscrise respinse. Celebrul autor fu puţin cam mirat, fiindcă în cărţile morale se spune că tinerii care se zbat cu greutăţile vieţii au nevoie să fie împinşi doar o singură dată. Totuşi curăţă aceste manuscrise, plivind buruienile nefolositoare şi smulgind cîteva hectare de adjective, şi astfel izbuti a face să fie acceptate două din lucrările tînărului.

O săptămînă şi mai bine se scurse şi recunoscătorul Snagsby sosi cu o altă încărcătură. Celebrul autor simţise o puternică flacără de mulţumire lăuntrică prima dată, cînd îl împrietenise cu succesul pe bietul tînăr luptător, comparîndu-se cu fiinţele mărinimoase din cărţi, însă acum începea să bănuiască că dăduse peste ceva inedit, în domeniul nobilei oblăduiri. Ca urmare, entuziasmul i se mai răci. Totuşi, nu-i venea să-l respingă pe tînărul autor care se zbătea şi se agăţa de dînsul, cu atîta simplitate firească şi cu o încredere într-adevăr drăgălaşă.

Ei bine, concluzia fu că celebrul autor avu parte mereu de ciurucurile bietului începător, ceea ce deveni o grea povară. Toate sforţările sale timide de a se lepăda de această încărcătură nu-i slujiră la nimic. Trebuia să-i dea sfaturi şi încurajări zilnice; trebuia să-i facă rost într-una de comenzi din partea revistelor şi apoi să-i fasoneze textele ca să le facă publicabile. Tînărul aspirant izbuti, în cele din urmă, să se lanseze, şi dobîndi o faimă bruscă, descriind viaţa intimă a celebrului autor — şi asta cu un umor atît de caustic şi cu atîta minuţiozitate în detaliile usturătoare, încît cartea se vîndu într-un tiraj uimitor şi zdrobi de durere inima celebrului autor. La ultima suflare, el zise: „Alelei, cărţile m-au înşelat! N-au zis povestea pînă la capăt. Prieteni, feriţi-vă de tinerii autori care se luptă cu viaţa. Nici un om să nu-l salveze în chip trufaş, spre pierzania sa, pe cel căruia Dumnezeu i-a hărăzit să îndure foamea.”

SOŢUL RECUNOSCĂTOR

Într-o zi, o doamnă şi băieţaşul ei treceau cu trăsura pe strada pricipală a unui mare oraş, cînd caii se speriară şi o luară la goană nebuneşte, azvîrlindu-l pe vizitiu de pe capră şi lăsîndu-i pe cei din trăsură înmărmuriţi de groază. Un tînăr curajos, care mîna o căruţă cu zarzavaturi, se repezi în faţa cailor ce-şi luaseră vînt şi izbuti să-i oprească din goană, cu primejdia alei[1] sale. Recunoscătoarea doamnă îi luă numele, iar cînd ajunse acasă povesti eroica faptă soţului ei, care citise cuvenitele cărţi de îndrumare morală şi asculta acum cu ochii înlăcrimaţi mişcătoarea întîmplare. Şi după ce împreună cu cei dragi, care-i fuseseră înapoiaţi teferi, înălţă rugăciuni de mulţumire către cel care nu îndură ca nici măcar o vrabie să cadă la pămînt neluată în seamă, trimise după viteazul tînăr şi, punîndu-i în mînă un cec de cinci sute de

[1] Probabil că aici este o greşeală de tipar — M.T.

dolari, zise: „Primeşte aceasta răsplată pentru nobila ta faptă, William Ferguson, şi dacă vreodată vei avea nevoie de un prieten, ţine minte că Thompson Mc Spadden are o inimă recunoscătoare”. Fie ca aceasta să folosească de învăţătură că o faptă bună aduce totdeauna foloase celui care a săvîrşit-o, oricît de umil ar fi el.

URMAREA LA „SOŢUL RECUNOSCĂTOR”

William Ferguson veni în vizită săptămîna viitoare şi îi ceru lui Mr. McSpadden să folosească trecerea ce o are pentru a-i obţine un post de seamă, căci se simte în stare de lucruri mai măreţe decît să mîne o căruţă cu zarzavaturi. Mr. McSpadden îi obţinu o mică slujbă de funcţionar cu o leafă bună.

Curînd, mama lui William Ferguson căzu la pat şi William... În sfîrşit, ca să nu mai lungim vorba, domnul McSpadden fu nevoit să o ia la el în casă. Nu trecu mult şi bătrîna duse dorul după copiii ei mai mici, astfel că mai fură primiţi în casă Mary şi Julie, precum şi micul Jimmy. Frăţiorul lor, Jimmy, avea un briceag şi într-o bună zi rătăci prin salon singur cu unealta sa, reducînd în mai puţin de trei sferturi de oră un mobilier care făcea zece mii de dolari, la o valoare indeterminabilă. Peste o zi sau două, căzu pe scara de serviciu şi îşi frînse gîtul, şi şaptesprezece rubedenii veniră în casă ca să ia parte la serviciul funebru.

Astfel intrară şi ei în legătură cu familia McSpadden şi după aceea ţinură ocupată în permanenţă bucătăria, şi pe McSpadden aşijderi, urmărind să vîneze slujbe de tot soiul pentru ei şi să vîneze altele după ce isprăveau cu primele. Bătrîna bea în lege şi înjura în lege, însă recunoscătoarea familie McSpadden ştia că-i de datoria ei să o îndrepte pe calea cea bună, ţinînd seama de binele ce-l făcuse fiul. McSpaddenii se ţineau cu nobleţe şi fără preget de generoasa lor misiune. William venea des pe acolo, căpăta cu împrumut sume tot mai mici, dar cerea posturi tot mai mari

şi mai bănoase — pe care recunoscătorul McSpadden le procura cu mai multă sau mai puţină promptitudine. După oarecare obiecţii, McSpadden consimţi să-l echipeze pe William pentru colegiu. Cînd veni însă prima vacanţă şi eroul pretinse să fie trimis în Europa ca să-şi vadă de sănătate, prigonitul McSpadden se ridică împotriva tiranului şi se revoltă. Îl refuză făţiş şi răspicat. Mama lui William Ferguson fu atît de uluită încît îi scăpă din mînă sticla de gin şi buzele-i profane refuzară să-şi facă datoria. Cînd îşi veni în fire, spuse aproape sugrumată: „Asta ţi-i recunoştinţa? Unde-ar fi acum nevasta şi băiatul dumitale, de n-ar fi existat feciorul meu?”

La rîndul sau, William continuă: „Asta ţi-e recunoştinţa? Am salvat viaţa soţiei dumitale, ori nu? Spune-mi doar atît!”

Şapte cimotii de-ale lor năvăliră din bucătărie, fiecare din ele repetînd: „Va să zică asta vi-i recunoştinţa?!”

Surorile lui William priveau trăsnite, zicîndu-i: „Va să zică asta-i recu...” ·, dar fură întrerupte de mămătia lor, care izbucni în hohote de plîns, şi strigă: „Cînd te gîndeşti că îngeraşul meu, micuţul Jimmy, şi-a dat viaţa pentru o asemenea gadină!”

Atunci vajnicul revoluţionar McSpadden se arătă la înălţimea situaţiei şi cu tărie replică:

— Afară din casa mea, cu toţii, hoardă de cerşetori! Cărţile m-au înşelat, dar de acum încolo n-am să mă mai las dus de ele. O dată-mi ajunge!”

Şi întorcîndu-se spre William ţipă:

— Da, ai salvat viaţa soţiei mele, dar dacă mai face cineva una ca asta, îl ucid pe loc!

Nefiind pastor, plasez următorul text comentat la sfîrşitul predicii, în loc de început. Iată-l. Este din *Amintirile despre preşedintele Lincoln,* publicate de Mr. Noah Brooks în *Scribner’s Monthly*.

„În rolul lui Falstaff, actorul J. H. Hackett i-a pricinuit o mare desfătare domnului Lincoln. Din obişnuita-i dorinţă de a arăta semenilor că le este îndatorat, Mr. Lincoln scrise actorului un binevoitor

bileţel, exprimindu-şi plăcerea de a fi fost spectatorul creaţiei sale. Drept răspuns, Mr. Hackett îi trimise preşedintelui o carte; poate vreuna scrisă de el. De asemeni, îi scrise şi cîteva răvaşe. După ce a trecut mai multă vreme şi uitasem de acest episod, într-o seară am primit un mesaj de la Casa Albă şi m-am dus acolo. Trecînd spre biroul preşedintelui, l-am zărit — spre mirarea mea — pe Hackett stînd în anticameră, ca şi cum ar fi aşteptat să fie primit în audiență. Preşedintele m-a întrebat dacă este cineva afară. Cînd i-am spus, exclamă, aproape întristat: «Ah, nu-l pot primi. Speram că a plecat». Apoi adăugă: «Faptul acesta dovedeşte cît de greu este să ai prieteni adevăraţi şi cunoştinţe decente, cînd deţii un post ca al meu. Ştii cît de mult îl apreciam pe Hackett ca actor şi cum i-am scris, ca să ştie că îl preţuiesc. Mi-a trimis cartea aceea şi am crezut că lucrurile se vor încheia aici. Este un maestru în profesia lui, presupun, şi a dobîndit o reputaţie trainică; însă numai fiindcă am avut o scurtă corespondenţă prietenească, aşa cum se întîmplă adesea între oameni, el s-a gîndit să-mi ceară ceva. Ce îţi închipui că vrea?» N-am putut ghici şi atunci Mr. Lincoln mi-a zis: «Ei bine, vrea să fie consul la Londra! Oh, Doamne!»”

Subliniez în concluzie că incidentul cu William Ferguson s-a petrecut aidoma şi după propria mea cunoştinţă. Am schimbat natura amănuntelor, ca să-l împiedic pe William să-şi recunoască chipul în această povestire.

Toţi cititorii acestui articol au jucat, în vreunul din ceasurile dulci şi de efuziune ale vieţii lor, rolul eroului din povestirea *Fapta bună*. Tare aş vrea să ştiu cîţi dintre ei mai sînt dornici să pomenească de experienţa ce-au avut-o şi la cîţi le face plăcere să li se amintească de urmările care au decurs din ea.

CANIBALISM ÎN TRENURI

Am vizitat de curind St. Louis şi în drumul meu spre vest, după ce am schimbat trenul la Terre Haute, Indiana, la una din gări, s-a urcat în vagon şi s-a aşezat lîngă mine un gentleman cu o înfăţişare blîndă şi binevoitoare, un om la vreo patruzeci şi cinci sau poate cincizeci de ani. Am stat de vorbă cu multă plăcere, cam vreun ceas, abordînd felurite subiecte şi l-am găsit deosebit de ager şi distractiv. Cînd a aflat că sînt din Washington, îndată a început să mă întrebe despre diferiţi oameni politici şi despre îndeletnicirile Congresului. Mi-am dat numaidecît seama că aveam de-a face cu un om care cunoştea pînă în cele mai mici amănunte toate dedesubturile vieţii politice din capitală, ba chiar şi obiceiurile, tipicurile şi tradiţiile de procedură ale senatorilor şi reprezentanţilor din camerele Legislaturii Naţionale. Deodată, doi oameni se opriră lîngă noi, doar o clipă, şi unul din ei zise celuilalt:

— Harris, dacă faci asta pentru mine, n-am să te uit niciodată, măi băiete.

Ochii noului meu tovarăş de drum licăriră de bucurie. Mi-am închipuit că cele auzite îi treziseră o amintire fericită. Apoi pe chipul lui se ivi o chibzuinţă adîncă, aproape o posomorîre. Se întoarse spre mine şi zise:

— Daţi-mi voie să vă spun o poveste, să vă

dezvălui un capitol tainic din viaţa mea, un capitol despre care n-am mai povestit niciodată nimănui, de cînd s-au întîmplat faptele acelea. Ascultaţi-mă cu răbdare şi făgăduiţi-mi că nu mă veţi întrerupe.

L-am asigurat că nu-l voi întrerupe şi străinul mi-a istorisit următoarea aventură ciudată, vorbind cînd cu însufleţire, cînd cu melancolie; dar tot timpul cu simţire şi cu sinceritate.

ISTORISIREA STRĂINULUI

La 13 decembrie 1853, am plecat din St. Louis cu trenul de seară, care avea destinaţia Chicago. Eram cu totul douăzeci şi patru de pasageri în tren. Nu se aflau printre noi nici femei, nici copii. Eram tare bine dispuşi şi curînd s-au legat cunoştinţe plăcute. Călătoria făgăduia cu prisosinţă să fie plăcută şi cred că nimeni din cei de faţă nu avea nici măcar cea mai vagă presimţire a grozăviilor prin care urma să trecem curînd după aceea.

La orele 11 a.m. s-a pornit un viscol năprasnic. Cum am ieşit din sătuleţul Welden, am intrat în acea înfricoşătoare pustietate a preeriei, ce se întinde leghi peste leghi, lipsită de orice aşezare, hăt pînă înspre Jubilee Setlements.

Nestăvilit de copaci sau de coline, ori măcar de stînci stinghere, vîntul şuiera sălbatic de-a lungul deşertului acela, neted ca în palmă, biciuind înaintea lui neaua care cădea ca spuma pe crestele talazurilor unei mări în furtună. Troienele creşteau văzînd cu ochii şi ştiam, după viteza scăzută a trenului, că locomotiva răzbătea tot mai anevoie prin zăpadă. Uneori, aproape că se oprea de-a binelea, în mijlocul marilor trîmbe de omăt care se îngrămădeau de-a lungul talazului liniei ferate, ca nişte morminte uriaşe. Conversaţia începu să lîncezească. Voioşiei îi luă locul o îngrijorare apăsătoare. Gîndul că am putea rămîne înzăpeziţi în inima preeriilor de gheaţă, la cincizeci de mile de orice aşezare omenească, fră-

mînta mintea fiecăruia, covîrşindu-ne de-abinelea.

La două noaptea, m-am trezit dintr-un somn chinuit, simţind că orice mişcare încetase în jurul meu. Un adevăr înfiorător îmi fulgeră îndată prin minte — eram prinşi într-un viscol năprasnic. „Toată lumea să iasă să dea ajutor!” Fiecare sări în picioare, ascultînd de chemare. Afară, în viforniţa turbată, conştiinţa fiecăruia tresări la gîndul că orice clipă pierdută ar putea însemna pieirea tuturor. Lopeţi, mîini, scînduri — tot ce putea înlătura omătul fură aduse pe loc şi puse în mişcare. Ce privelişte groaznică, ceata aceea mică de oameni deznădăjduiţi, luptînd cu troienele ce se înălţau pe marginile liniei, pe jumătate cufundaţi în umbră şi pe jumătate în lumina mohorîtă a farurilor locomotivei!

Un singur ceas fu de ajuns ca să ne dovedească deplina zădărnicie a sforţărilor noastre. Cînd dădeam la o parte un troian, viscolul stăvilea linia cu o duzină de trîmbe noi. Şi, mai rău decît atît, se descoperi că ultima şarjă măreaţă, pe care o dăduse locomotiva împotriva duşmanului, sfărîmase tija din faţă a arborelui roţii motrice. Chiar dacă linia ar fi fost liberă înaintea noastră, tot am fi rămas acolo neputincioşi. Ne-am întors în tren, sleiţi de muncă şi foarte îndureraţi. Ne-am strîns în jurul sobelor şi am dezbătut cu toată gravitatea situaţia noastră. Nu aveam nici un fel de provizii — asta era jalea cea mare. De îngheţat nu puteam îngheţa, fiindcă aveam un stoc bun de lemne în tender. Era singura noastră mîngîiere. În cele din urmă, am încheiat discuţia, împărtăşind cu inima grea părerea conductorului, anume că înseamnă moarte sigură pentru oricine ar încerca să meargă pe jos cincizeci de mile, pe o asemenea viforniţă. Nu puteam trimite aşadar după ajutor, şi chiar dacă am fi făcut-o, nimeni nu s-ar fi încumetat să vină încoace. Trebuia să ne resemnăm şi să aşteptăm — cît mai răbdători — salvarea sau înfometarea! Cred că pînă şi cei mai căliţi dintre călători simţiră un fior, cînd se rostire aceste cuvinte.

Peste un ceas, conversaţia se prefăcu într-un murmur înăbuşit, abia auzit ici şi colo prin vagon, prins cînd şi cînd, între dezlănţuirea şi domolirea viforniţei; flacăra lămpilor scăzu şi majoritatea surghiuniţilor îşi făcură, de bine de rău, un culcuş în mijlocul umbrelor acelea pîlpîitoare, ca măcar să cugete singuri, nestingheriţi — să uite prezentul — dacă reuşeau — să doarmă, dacă erau în stare.

Noaptea veşnică — fără îndoială că nouă ni se părea veşnică — îşi scurse în cele din urmă ceasurile, care se tîrau alene, şi la răsărit mijiră zorile reci şi cenuşii. Pe măsură ce lumina se limpezea, călătorii începură să se dezmorţească şi să dea semne de viaţă, unul după altul, şi ficcare îşi împinse de pe frunte pălăria cu borurile răsfrînte, îşi întinse oasele înţepenite şi aruncă o privire pe fereastra vagonului, la priveliştea aceea lipsită de veselie. Era într-adevăr lipsită de veselie — nu se zărea nici urmă de vietate, nici o aşezare omenească, nimic decît un întins pustiu alb; trîmbe de zăpadă învîrtejindu-se ici şi colo în faţa viscolului — o lume de fulgi adunată de vînturî, ascunzîndu-ne bolta cerului.

Toată ziua ne-am învîrtit prin vagoane, fără să scoatem o vorbă şi gîndindu-ne mult. Veni altă noapte tîrîndu-se posomorîtă şi, o dată cu ea, foamea.

Alţi zori — altă zi de tăcere, de tristeţe, de foame care ne rodea, de aşteptare fără speranţă a unui ajutor care nu putea să vină de nicăieri. O noapte de piroteală şi frămîntări, plină de visuri cu ospeţe — şi ne trezirăm cu sufletul ros de colţii foamei.

A patra zi se duse cum sosi — şi a cincea la fel! Cinci zile de înfiorătoare întemniţare! În ochii tuturor strălucea o foame sălbatică. Privirile purtau semnul unui înspăimîntător tîlc, prevestirea a ceva care prindea chip pe nesimţite în inima fiecăruia — a unui gînd pe care nici o limbă nu îndrăznea încă a-l tălmăci în cuvinte.

A şasea zi trecu — zorile celei de-a şaptea mijiră deasupra uneia din cele mai scofîlcite, rătăcite şi deznădăjduite adunări de oameni aflaţi vreodată în umbra morţii. Acum gîndul acela trebuia să iasă la iveală;

gîndul acela, care crescuse în fiecare inimă, era în sfîrşit gata să ţîşnească de pe buzele fiecăruia! Natura fusese ţinută în frîu pînă la ultima limită — acum frîul trebuia să slăbească. *Richard II. Gaston,* din Minnesota, un bărbat înalt, cadaveric de palid, se ridică în picioare. Toţi ştiam ce avea să urmeze. Toţi eram pregătiţi, orice emoţie, orice aparenţă de aţîţare fu înăbuşită, numai o calmă şi chibzuită seriozitate licări în ochii care, pînă cu puţin mai înainte, fuseseră atît de rătăciţi.

— Gentlemeni! Chestiunea nu se mai poate amîna! A sunat ceasul! Trebuie să stabilim care din noi va muri ca să furnizeze hrană celorlalţi!

Mr. John J. Williams, din Illinois, se ridică şi zise:

— Gentlemeni, îl propun pe reverendul James Sawyer, din Tennessee.

Mr. William R. Adams, din Indiana, zise:

— Gentlemeni, îl propun pe Mr. Daniel Slote, din New York.

Mr. Charles J. Canadon: ll propun pe Mr. Samuel H. Bowen din St. Louis.

Mr. Slote: Gentlemeni, doresc să renunţ în favoarea domnului John A. Van Nostrand junior, din New Jersey.

Mr. Gaston: Dacă nu există nici o obiecţie, dorinţa acestui gentleman va fi împlinită.

Mr. Van Nostrand s-a împotrivit, astfel că demisia domnului Slote a fost respinsă. Demisiile domnilor Sawyer şi Bowen au fost de asemenea prezentate şi respinse, pe aceiaşi temei.

Mr Al. Bascom din Ohio: Sugerez ca acum propunerile să fie închise şi Adunarea să treacă la o alegere prin vot.

Mr. Sawyer: Domnilor, protestez cu toată indignarea împotriva acestor procedee. Sînt incorecte şi nepotrivite situaţiei din toate punctele de vedere. Trebuie să vă rog să renunţaţi la ele numaidecît şi să trecem la alegerea unui preşedinte al şedinţei şi a membrilor cuveniţi ai prezidiului, care să-l asiste, şi

atunci ne vom putea urma treaba mai departe şi cădea la o înţelegere.

Mr. Bell din Iowa: Domnilor, mă opun! Ceasul nu ne îngăduie să ne ţinem de forme şi de prescripţii de procedură. Sîntem lipsiţi de hrană de mai bine de şapte zile. Fiecare clipă pierdută în discuţii deşarte ne sporeşte nenorocirea. Mă declar mulţumit cu propunerile — cred că toţi gentlemenii de faţă sînt de acord — şi eu, unul, nu văd de ce n-am proceda pe dată la alegerea unuia sau a mai multora din candidaţi. Doresc să prezint o rezoluţie.

Mr. Gaston: Şi eu vreau să ridic obiecţii şi trebuie să cer o amînare de o zi, după toate regulele, propunînd astfel cam aceeaşi întîrziere pe care doriţi să o evitaţi. Domnul din New Jersey...

Mr. Van Nostrand: Domnilor, sînt un străin printre dumneavoastră, n-am rîvnit la distincţia ce mi-a fost acordată şi simt că o delicateţe mă împiedică...

Mr. Morgan din Alabama (întrerupînd): Pun chestiunea prealabilă.

Chestiunea a fost admisă şi dezbaterile s-au închis, fireşte. Moţiunea de a se alege membrii prezidiului a fost votată şi, conform ei, Mr. Gaston a fost ales preşedinte. Mr. Blake secretar, Domnii Holcomb, Dyer şi Baldwin în comisiunea pentru propuneri, iar Mr. R. M. Hawland, consilier pentru a sprijini comitetul în alegerile sale.

S-a dat o pauză de o jumătate de oră şi au urmat cîteva scurte convorbiri. La bătaia ciocănelului prezidenţial, şedinţa s-a deschis iarăşi şi comisiunea s-a pronunţat în favoarea domnilor George Ferguson din Kentucki, Lucien Herrman din Louisiana şi W. Messick din Colorado — drept candidaţi.

Mr. Rogers din Missouri: Domnule Preşedinte, raportul fiind acum înaintat, conform legii, în faţa Adunării, propun să fie amendat prin substituirea numelui Herrman cu acela al domnului Lucius Harris din St. Louis, care e bine cunoscut şi apreciat drept onorabil de către noi toţi. Nu doresc să fiu greşit înţeles — nu vreau să se creadă că aş arunca asupra nobilului caracter şi asupra poziţiei gentlemanului

din Louisiana cea mai mică pată — departe de mine acest gînd. Îl respect şi îl stimez, aşa cum este cazul să o facă oricare din gentlemenii aici de faţă; dar nimeni nu poate fi orb în faţa faptului că în cursul săptămînii, cît am zăcut aici, domnia sa a pierdut în greutate mai mult decît oricare altul dintre noi, nimeni nu poate fi orb faţă de faptul că aleasa comisiune şi-a trădat îndatoririle — fie din neglijenţă, fie dintr-o vină mai gravă, înfăţişînd astfel sufragiilor noastre pe un gentleman care, oricît de curate ar fi motivele ce le-au adus în această situaţie — conţine într-adevăr mai puţine substanţe nutritive.

Preşedintele: Gentleman-ul din Missouri să binevoiască a-şi lua locul. Preşedintele nu poate îngădui ca integritatea comisiunii de propuneri să fie pusă la îndoială decît pe căile obişnuite, conform prevederilor legale. Ce acţiune vrea să hotărască Adunarea, în urma moţiunii gentlemanului?

Mr·. Holliday, din Virginia: Propun altă amendare a proiectului, substituind pe Domnul Harvey Davis, din Oregon, domnului Merrick. Gentlemenii pot invoca faptul că încercările grele şi lipsurile unei vieţi duse în preajma frontierei l-au făcut pe Mr. Davis cam uscat, cam tare; dar, vă întreb, gentlemeni, este oare acum vremea potrivită ca să fim sîcîiţi pentru orice moft? Se cade să ne pierdem vremea cu asemenea farafastîcuri? Este acum vremea să facem controverse asupra unor chestiuni de semnificaţie măruntă? Nu, domnilor, noi acuma dorim cantitate — substanţă, greutate, masivitate — acestea sînt imperativele supreme ale clipei de faţă, iar nu talentul, nici geniul, nici veneraţia. Stărui asupra moţiunei sale.

Mr. Morgan (aţîţat): Domnule Preşedinte, mă împotrivesc cu toată tăria acestui amendament. Gentlemanul din Oregon este bătrîn şi — ceea ce-i mai grav — e mătăhălos din pricina oaselor, iar nu a cărnii. Îl întreb pe gentlemanul din Virginia dacă noi avem nevoie de supă sau de o hrană mai consistentă? Vrea dumnealui să ne amăgească cu umbre? Vrea să-şi bată joc de suferinţele noastre cu un strigoi oregonian? Îl întreb dacă are tăria să se uite la feţele neliniştite din

jural său, dacă se poate uita în ochii noştri întristaţi, dacă poate asculta bătaia inimilor noastre — pline de o nerăbdătoare aşteptare? Dacă are, atunci cum de îndrăzneşte să ne arunce în braţe această fantasmagorie lihnită de foame? Îl întreb de ce nu ţine seamă de starea noastră jalnică, de trecutele noastre suferinţe, de viitorul nostru întunecat; de ce caută să ne strecoare, fără nici un pic de milă, această epavă, această ruină, această căzătură, care vrea să ne înşele buna credinţă, acest vagabond ciolănos şi fanat, fără pic de măduvă în el, venit tocmai de pe meleagurile Oregonului? Niciodată nu vom admite aşa ceva! (Aplauze.)

Amendamentul a fost pus la vot, şi, după o aprigă dezbatere, a fost respins. Mr. Harris a fost pus în discuţie, pe baza primului amendament. Apoi a început despuierea scrutinului. Au fost cinci scrutine, fără să se poată ajunge la un rezultat. La al şaselea, a fost ales Mr. Harris, în unanimitate — minus votul său. Atunci s-a propus ca alegerea lui să fie ratificată prin aclamaţii, ceea ce nu s-a aprobat deoarece el votase împotrivă.

Mr. Radway a propus ca Adunarea să ia în discuţie pe ceilalţi candidaţi şi să se purcedă la alegerile pentru prînzul mic. Propunerea a fost acceptată.

La primul scrutin s-a produs un balotaj, jumătate din membrii favorizînd pe un candidat din pricina tinereţii sale, iar cealaltă jumătate preferind alt candidat, pe temeiul trupeşiei sale. Preşedintele şi-a dat votul său — hotărîtor în caz de paritate — pentru acesta din urmă, adică pentru Mr. Messick. Această hotărîre a stîrnit o puternică nemulţumire în rîndurile prietenilor domnului Ferguson, candidatul înfrînt, şi s-a vorbit chiar de organizarea unui nou scrutin; însă, în mijlocul dezbaterilor, **a** fost votată o moţiune de animare şi şedinţa s-a suspendat pe dată.

Pregătirile pentru cină au îndepărtat multă vreme atenţia membrilor partidului Ferguson de la discutarea doleanţei lor, iar apoi, cînd au vrut să o reia, vestea fericită că Mr. Harris era gata preparat le-a spulberat cu totul gîndul.

Am improvizat nişte mese, proptind spătarele fotoliilor unul de altul şi ne-am aşezat, cu inimile pline de recunoştinţă, la cea mai minunată cină, care ne binecuvîntase închipuirea în cele şapte zile de chinuri. Cît de schimbaţi eram, faţă de cum părusem doar cu cîteva ceasuri mai înainte! Deznădejde, priviri jalnice, foame, nelinişte înfrigurată, mai înainte — mulţumire, seninătate, bucurie, prea adîncă pentru a fi cuprinsă în cuvinte — acum. Ştiu că a fost ceasul cel mai voios din viaţa-mi agitată. Viforul urla şi vîntura năprasnic zăpada în jurul închisorii noastre, însă acum nu mai avea nici o putere de a ne întuneca inimile. Mi-a plăcut Harris. Poate că ar fi putut să fie mai la înălţime, însă am dreptul să spun că pe nici un om nu l-am înghiţit ca pe Harris şi că nici unul nu mi-a plăcut atît. Messick a fost foarte bun, deşi avea un miros cam tare, dar ca veritabilă putere nutritivă şi ca frăgezime, Harris a fost incomparabil. Messick a avut şi el părţile lui bune. N-am să încerc a o contesta, nici nu urmăresc aşa ceva — însă s-a dovedit a fi tot atît de potrivit pentru prînzişor cît şi o mumie — nici măcar o ciozvîrtă n-a fost mai dihai. Slab? Şi încă cum! Şi tare? Ei, da, tare, tare de tot. Nici nu-ţi poţi închipui, nu ţi-ai putea închipui niciodată cît de tare...

— Vrei să spui că...

— Nu mă întrerupe, te rog. După prînzişor, am ales pentru prînz pe-un ins numit Walker, care era din Detroit. A fost foarte bun. Aşa i-am şi scris soţiei lui, mai tîrziu. Merita toate laudele. Nu am să-l uit niciodată pe Walker. Era cam aparte, dar foarte bun. Apoi, în dimineaţa următoare, l-am avut la prînz pe Morgan din Alabama. A fost unul din cei mai aleşi oameni din care m-am servit vreodată— chipeş, cultivat, rafinat, vorbea curgător cîteva limbi — un gentleman desăvîrşit; într-adevăr un gentleman desăvîrşit şi deosebit de mustos. La cină, l-am avut pe patriarhul din Oregon, dar a fost o adevărată păcăleală, fără discuţie — bătrîn, costeliv, tare, nimeni nu-şi poate închipui realitatea. În cele din urmă am zis: „Gentlemeni, faceţi cum vreţi, însă eu unul

am să aştept altă alegere”. Grimes din Illinois a zis şi el: „Gentlemeni, şi eu am să aştept. Cînd veţi alege o persoană eu însuşiri deosebite, voi fi bucuros să mă alătur iarăşi domniilor voastre”. Curînd s-a vădit că din pricina lui David din Oregon se crease o nemulţumire generală şi astfel — ca să fie păstrată buna înţelegere ce domnise în chip atît de plăcut de cînd îl avusesem pe Harris — s-a hotărît o nouă alegere, iar rezultatul a fost designarea lui Baker din Georgia. A fost splendid! Ei, şi-aşa, după asta l-am avut pe Doolittle, apoi pe Hawkins şi pe Mc. Elroy, au fost ceva plîngeri cu privire la Mc. Elroy, fiindcă era neobişnuit de scund şi subţire — apoi pe Penrod, pe doi Smithi şi pe Bailey (Bailey avea un picior de lemn, ceea ce a fost o pierdere netă, însă altminteri era bun), apoi pe un băietan indian, pe un flaşnetar şi pe un gentleman numit Buckminster — ia, acolo un biet hoţ vagabond, care nu a fost de nici un folos societăţii şi nu a contat nici pentru prînzişor. Ne-a părut bine că l-am ales înainte de a sosi salvarea.

— Vasăzică, pînă la urmă binecuvîntata salvare tot a sosit?

— Da, a sosit — într-o dimineaţă strălucitoare, însorită, chiar după ce ţinusem o nouă alegere. John Murphy a fost preferatul şi sînt gata să dau declaraţie că nici unul nu era mai indicat; însă John Murphy s-a întors acasă împreună cu noi, în trenul care a venit să ne scape. A trăit pînă s-a însurat cu văduva răposatului Harris...

— Răposatului...

— ... da, a primului nostru ales. S-a însurat cu dînsa şi e fericit şi respectat şi îi merg treburile strună şi astăzi. Ei, da, a fost ca într-un roman, dragă domnule, a fost ca în poveşti atunci. Dar uite că trebuie să cobor în gara asta, dragă domnule, a venit vremea să-mi iau rămas bun de la dumneata. Oricînd ai timp să zăboveşti o zi sau două cu mine, voi fi încîntat să te primesc ca oaspe. Îmi placi, dragă domnule; am căpătat gust pentru dumneata. S-ar putea să-mi placi tot atît de mult ca şi Harris în persoană. Bună ziua, dragă domnule, şi călătorie plăcută!

Şi dus a fost. În viaţa mea nu m-am simţit atît de buimăcit şi de deznădăjduit, atît de îngrozit. În adîncul inimii, însă, mă bucuram că plecase. În pofida purtărilor sale binevoitoare şi a glasului său blînd, mă înfioram de cîte ori îşi îndrepta asupra mea privirile-i înfometate, iar cînd am auzit că dobîndisem primejdioasa lui afecţiune şi că mă aprecia aproape deopotrivă ca pe răposatul Harris, mai-mai să-mi stea inima pe loc!

Eram peste măsură de îngrozit. Nu-i puneam la îndoială spusele, nu puteam să nu dau crezare fiecărei iote dintr-o asemenea relatare, care părea a purta întipărită sinceritatea adevărului; însă cumplitele ei amănunte mă copleşeau şi stîrneau un haos în gîndurile mele, fără nădejde de scăpare. Văzînd cum controlorul se uită la mine, l-am întrebat:

— Cine-i omul acesta?

— A fost membru al Congresului, şi încă unul de seamă. A fost o dată însă prins de viscol în tren şi era să moară de foame. A degerat în aşa hal şi a fost atît de istovit din lipsa hranei, încît, vreo două-trei luni după aceea, a zăcut bolnav şi ieşit din minţi. Acum e teafăr, numai că are o manie şi cînd îi dă drumul cu subiectul acela vechi, o ia razna şi nu se mai opreşte niciodată, pînă ce nu mănîncă întreaga încărcătură de oameni despre care vorbeşte. Ar fi isprăvit cu tot poporul pînă acum, numai că a trebuit să se dea jos aici. Le ştie numele pe dinafară, ca pe Tatăl Nostru. După ce îi consumă pe toţi — afară de el — adaugă totdeauna: „Pe urmă, sosind ora obişnuitei alegeri pentru prînzişor, şi neexistînd nici o opoziţie, am fost ales conform procedurii, după care, neridicîndu-se nici o obiecţie, mi-am dat demisia. Astfel se face că mă aflu aici”.

Am simţit o uşurare de neînchipuit, aflînd că ascultasem doar aiurările nevătămătoare ale unui smintit, în loc de experienţa autentică a unui canibal însetat de sînge.

CANDIDAT LA POSTUL DE GUVERNATOR

Acum cîteva luni am fost desemnat să candidez pe o listă independentă, pentru postul de guvernator al marelui stat New York, avînd ca rivali pe domnii John T. Smith şi Blank J. Blank. Mi se părea că faţă de aceşti domni am un avantaj important şi anume o bună şi neştirbită reputaţie. Într-adevăr, citind ziarele, era uşor de văzut că dacă cei doi au ştiut vreodată ce înseamnă să porţi un nume nepătat, apoi a trecut mult timp de atunci. Era limpede că în anii din urmă fuseseră amestecaţi în tot felul de matrapazlîcuri ruşinoase. Dar chiar în momentul cînd mă felicitam pentru acest avantaj şi mă bucuram de el pe ascuns, prin adîncurile fericirii mele se strecură unda tulbure a unei nelinişti: mă îngrozea gîndul că numele îmi va fi pomenit în strînsă legătură cu numele unor asemenea indivizi. Gîndul acesta mă tulbura din ce în ce mai mult. În cele din urmă am scris bunicii despre tot ceea ce mă frămînta. Răspunsul ei fu prompt şi categoric:

„Toată viaţa ta n-ai săvîrşit nici măcar o singură faptă de care să-ţi fie ruşine. Uită-te în ziare, citeşte-le şi vei pricepe ce fel de indivizi sînt domnii Smith şi Blank; iar după aceea, gîndeşte-te dacă mai vrei să te cobori pînă la ei, intrînd în aceeaşi cloacă politică.”

Asta era şi părerea mea! N-am închis ochii nici o

clipă în noaptea aceea. Cu toate astea nu mai puteam să dau înapoi. Intrasem în horă şi trebuia să joc pînă la urmă. În timp ce frunzăream ziarele la micul dejun, am dat de următoarea notiţă-şi trebuie să mărturisesc că nu mai fusesem niciodată atît de uluit:

SPERJUR

„Poate că acum, cînd se prezintă în faţa poporului în calitate de candidat la postul de guvernator, domnul Mark Twain va binevoi să explice cum se face că în 1863 a fost condamnat pentru sperjur, în prezenţa a treizeci şi patru de martori din Wakawak (Cochinchina), scopul acestui sperjur fiind de a fura de la o sărmană văduvă indigenă şi de la copiii ei lipsiţi de apărare o mică plantaţie, singurul sprijin ce le mai rămăsese acestor nenorociţi! Domnul Twain este dator faţă de sine însuşi, ca şi faţă de marele popor, căruia îi cere voturile, să facă lumină în această chestiune. O va face oare?”

Credeam că voi sări în aer de uimire! Ce calomnie grosolană şi neruşinată! Nu fusesem niciodată în Cochinchina! Nu auzisem niciodată de Wakawak. N-aş fi putut deosebi o plantaţie de un cangur. Nu ştiam ce să fac. Eram năucit şi cu totul neajutorat. M-am învîrtit toată ziua fără să fac nimic. În dimineaţa următoare, acelaşi ziar scria numai atît:

UN FAPT SEMNIFICATIV

„După cum se vede, domnul Twain păstrează o tăcere elocventă în legătură cu sperjurul din Cochinchina.”

(N. A. — În tot restul campaniei electorale, acest ziar nu a vorbit despre mine altfel decît ca despre „mişelul sperjur Twain”.)

Apoi apăru *Gazeta*, cu următoarele:

TREBUIE SĂ CUNOAŞTEM ADEVĂRUL

„Va binevoi oare noul candidat la postul de guvernator să explice unor concetăţeni ai dumisale (care vor avea nenorocul să voteze pentru el) neînsemnatul fapt că tovarăşilor săi de baracă din Montana le dispăreau din cînd în cînd mici obiecte de valoare, care apoi erau găsite întotdeauna la domnul Twain sau în „valiza" lui (adică în ziarul în care îşi înfăşură catrafusele) astfel încît s-au văzut siliţi ca, spre binele lui, să-i dea un avertisment prietenesc şi, ungîndu-l cu catran şi tăvălindu-l în fulgi, să-l plimbe călare pe o prăjină, sfătuindu-l apoi să lase gol pentru totdeauna locul pe care-l ocupa de obicei în tabără? Va binevoi el oare?"

S-ar fi putut oare născoci o ticăloşie mai mare? În viaţa mea nu fusesem la Montana!

(De atunci ziarul acesta nu m-a mai pomenit altfel decît „Twain, hoţul din Montana"...)

Începusem să răsfoiesc ziarele cu teamă, ca cineva care ar ridica o pătură sub care bănuieşte că se află un şarpe cu clopoţei. Într-una din zile îmi căzură sub ochi următoarele cuvinte:

MINCINOSUL ŢINTUIT LA STÎLPUL INFAMIEI!

„În baza depoziţiilor scrise făcute sub jurămînt de domnul Michael O'Flanagan, din Five Points şi de domnii Snub Rafferty şi Catty Mulligan din strada Water, s-a stabilit că josnica declaraţie a domnului Mark Twain, anume că regretatul bunic al nobilului nostru fruntaş Blank J. Blank ar fi fost spînzurat pentru tîlhărie la drumul mare, este o MINCIUNĂ abjectă şî complet neîntemeiată. Este dureros pentru cetăţenii onorabili să vadă că pentru obţinerea unui succes politic sînt folosite mijloace atît de ruşinoase ca atacarea morţilor din morminte şi profanarea numelor lor respectabile prin tot felul de calomnii. Gîndindu-ne la durerea pe care această minciună mîrşavă o va provoca nevinovatelor rude şi prietenilor răposatului, aproape să simţim nevoia să îndemnăm publicul ultragiat şi insultat să procedeze la o răzbunare sumară şi în afara legii, împotriva calomniatorului... Dar nu! Mai bine să-l lăsăm pradă chinurilor propriei sale

conştiinţe sfîşiate (deşi dacă mînia va învinge stăpînirea de sine a publicului, iar acesta, în furia sa oarbă, va aduce calomniatorului injurii corporale, este cu totul evident că nici un juriu nu-i va putea recunoaște ca vinovaţi, şi nici un tribunal nu-i va putea pedepsi pe făptaşi).”

Ingenioasa frază de încheiere a avut darul de a mă face să sar din pat şi s-o şterg imediat de-acasă — şi încă prin uşa din dos — în timp ce „publicul ultragiat şi insultat” tăbăra prin uşa din faţă, spărgînd în mînia lui dreaptă mobilele şi geamurile şi luînd cu el cît putea căra în spinare. Şi totuşi pot să jur cu mîna pe evanghelie că nu-l calomniasem niciodată pe bunicul lui Blank. Mai mult decît atît: n-auzisem nimic despre el şi nici măcar nu-i pomenisem numele pînă în ziua aceea.

(Voi spune, în treacăt, că ziarul sus-menţionat nu m-a mai pomenit de-atunci decît în felul acesta: „Twain, profanatorul de morminte”.)

Articolul care mi-a reţinut atenţia puţin timp după aceea, glăsuia:

HALAL CANDIDAT!

„Domnul Mark Twain, care urma să ţină seara trecută un discurs fulminant la marele miting ai Independenţilor, nu şi-a făcut apariţia! O telegramă trimisă de medicul său anunţa că fusese răsturnat de nişte cai speriaţi şi că şi-ar fi fracturat piciorul în două locuri, bolnavul suferind acum dureri inimaginabile şi aşa mai departe, tot felul de asemenea gugumănii. Iar Independenţii s-au străduit din răsputeri să înghită o asemenea istorie cusută cu aţă albă şi s-au prefăcut că nu cunosc *adevărata* cauză a absenţei nepricopsitei creaturi pe care o numesc purtătorul lor de cuvînt!

Un anumit individ a fost văzut noaptea trecută, în casa domnului Twain, într-o stare de ebrietate animalică. Independenţii au datoria imperioasă de a dovedi că această fiinţă abrutizată nu era domnul Mark Twain în persoană. De data asta li s-a înfundat! Iată un caz care nu lasă loc pentru eschivări de la un răspuns direct. Poporul întreabă cu o voce tunătoare: CINE ERA INDIVIDUL?”

O clipă mi-a fost imposibil, absolut imposibil, să cred că numele meu e într-adevăr pomenit în legătură cu o asemenea bănuiala ruşinoasă. Trecuseră trei ani încheiaţi de cînd nu mai pusesem în gură măcar o picătură de rachiu, bere, vin sau orice alta băutură spirtoasă.

(Ca să vă daţi seama ce înseamnă puterea obişnuinţei, vă voi spune că atunci cînd în numărul următor al acestui ziar m-am văzut poreclit „Domnul Delirium Tremens Twain”, nu am mai simţit nici o durere, deşi ştiam că de acum încolo ziarul mă va numi astfel, cu o persistenţă monotonă, pînă-n vecii vecilor).

Între timp, scrisorile anonime începuseră să ocupe un loc important în corespondenţa pe care o primeam. De obicei ele aveau următorul cuprins:

„Ce puteţi spune despre bătrîna cerşetoare pe care aţi dat-o afară pe brînci din locuinţa dumneavoastră?

POL PRJ”

Sau:

„Aţi săvîrşit fapte care nu sînt cunoscute de nimeni în afară de mine. V-aş sfătui să ieşiţi cu cîţiva dolari sau, dacă nu, veţi auzi prin ziare de al dumneavoastră respectuos

HANDY ANDY”

Cam acesta era conţinutul scrisorilor. Aş putea să continui, pînă la suprasaturarea cititorului, dar cred că nu e cazul.

În curînd cel mai mare ziar al partidului republican mă acuză că dădeam mită, iar ziarul central al partidului democrat mă învinui că sînt un şantajist ordinar.

(În felul acesta m-am ales cu încă două nume: „Twain, murdarul mituitor”, şi „josnicul şantajist”.)

Cu timpul s-a făcut atîta gălăgie cerîndu-mi-se „răspunsul” la toate acuzaţiile înfiorătoare ce mi se aduceau, încît directorii de ziare şi liderii partidului meu mi-au spus că, dacă mai păstrez tăcere, cariera mea politică este pecetluită. Şi parcă pentru a-mi

dovedi că se impunea din ce în ce mai mult să fac ceva chiar a doua zi am putut citi într-un ziar următoarele rînduri:

PRIVIŢI-L!

„Candidatul Independenţilor continuă să păstreze tăcere. Pentru că nu îndrăzneşte să vorbească. Fiecare dintre acuzaţiile ce i s-au adus a fost pe deplin dovedită şi întărită şi răsîntărită prin propria-i tăcere elocventă, astfel încît e demascat pentru totdeauna. Uitaţi-vă la canditatul vostru, Independenţilor! Priviti-l pe Infamul Sperjur! Pe Hoţul din Montana! Pe Profanatorul de morminte! Admiraţi-l pe acest Delirium Tremens! Priviţi-l pe murdarul vostru mituitor şi pe josnicul vostru şantajist! Priviţi-l, cercetaţi-l bine şi apoi spuneţi dacă puteţi acorda voturile dumneavoastră cinstite acestei creaturi, care şi-a cîştigat o asemenea podoabă sinistră de titluri printr-o serie de crime hidoase şi care nu îndrăzneşte să deschidă gura pentru a tăgădui măcar vreuna dintre ele!”

Nu mai exista nici o portiţă de ieşire, şi de aceea, profund umilit, m-am apucat să pregătesc „un răspuns” la mulţimea de acuzaţii şi minciuni mîrşave. N-am putut însă termina niciodată această treabă, deoarece chiar a doua zi dimineaţă un alt ziar veni cu o nouă grozăvie, acuzîndu-mă cu toată seriozitatea că aş fi dat foc unui ospiciu cu toţi locatarii înăuntru, numai pentru că îmi stînjenea vederea de la fereastra apartamentului meu. Aceasta calomnie m-a adus într-o stare de panică. Apoi veni la rînd acuzaţia că mi-aş fi otrăvit unchiul pentru a-i moşteni averea, cerîndu-se foarte insistent să i se deschidă mormîntul. Eram în culmea desperării. Şi, colac peste pupăză, mi s-a adus acuzarea că fiind administratorul unui azil de copii găsiţi, am folosit rude ramolite şi ştirbe pentru a mesteca hrana copiilor. Tremuram toată ziulica. Şi în cele din urmă, ca o încununare firească a neruşinatei persecuţii cu care mă urmărea ura partidelor adverse, nouă ţînci ce abia învăţaseră să meargă, cu pielea de toate nuanţele şi culorile şi care mai de care mai

zdrenţăroşi, au fost învăţaţi să năvălească la tribună la o întrunire publică şi să se agaţe de picioarele mele, strigîndu-mi „TĂTICULE!”

M-am lăsat păgubaş. Am coborît steagul şi m-am predat: nu puteam face faţă cerinţelor unei campanii electorale pentru postul de guvernator în statul New York, astfel încît am trimis o scrisoare anunţînd că-mi retrag candidatura şi semnînd plin de amărăciune:

„Al dumneavoastră sincer, care pe vremuri a fost un om cinstit, dar acum este Mark Twain Infamul Sperjur, Hoţul din Montana, Profanatorul de morminte, Delirium Tremens, Murdarul mituitor şi Josnicul şantajist”.

ONORAT CA O CIUDĂŢENIE ÎN HONOLULU

În Honolulu, dacă intri în vorbă cu un străin şi simţi dorinţa firească de a şti cu cine ai de a face şi de a afla cam ce soi de om e străinul dumitale, ia-ţi inima în dinţi şi spune-i „căpitane”. Pîndeşte-l atent şi dacă vezi, după atitudinea lui, că ai apucat pe-o cale greşită, întreabă-l unde predică. Poţi pune fără grijă prinsoare că este ori misionar, ori căpitan de balenieră. Eu, personal, am făcut cunoştinţă cu şaptezeci şi doi de căpitani şi nouăzeci şi şase de misionari. Căpitanii şi predicatorii alcătuiesc jumătate din populaţie; a treia pătrime este alcătuită din canaci de rînd şi din negustori străini, cu familiile lor, iar în sfertul din urmă intră înalţii funcţionari ai guvernului havaian. Şi nu am pus la socoteală pisicile, care-s cîte trei la o para.

Într-o zi, un străin grav m-a întîlnit într-o suburbie şi mi-a zis:

— Bună dimineaţa, sfinţia ta. Predicaţi în biserica de piatră de colo, fără îndoială?

— Nu, nicidecum. Nu sînt predicator.

— Zău aşa, te rog să mă ierţi, căpitane. Sper că ai avut un sezon bun. Cîtă untură...

— Untură? Drept cine mă iei? Nu sînt vînător de balene.

— A, vă cer de-o mie de ori iertare, excelenţa voas-

tră. Sînteţi generalul-maior al trupelor noastre de gardă, fără îndoială? Ministru de interne, pesemne? Ministru de război? Prim-gentleman al Camerei de Dormit? *Comisar* al augustei...

— Curate farafastîcuri, bre omule! Nu am nici o calitate oficială! Nu am nici o legătură cu guvernul.

— Doamne păzeşte! Atunci cine naiba mi-eşti? Ce naiba îi fi? Şi cum naiba ai ajuns aici? Şi de unde drăcia dracului ai picat?

— Sînt doar o persoană particulară — un străin fără nici o pretenţie — sosit de curînd din America.

— Nu se poate! Nu eşti misionar! Nu eşti vînător de balene! Şi nici membru al guvernului maiestăţii sale! Nici măcar ministrul marinei! Ah! Doamne-dumnezeule! E o fericire prea mare ca să fie adevărată! Vai! Trebuie să fie un vis! Şi, totuşi înfăţişarea aceasta nobilă, cinstită, ochii aceştia piezişi, nevinovaţi, capul acesta impunător, care nu e bun de nimic; mîna dumitale; dă-mi mîna, orfan falnic ce eşti! Iartă-mi lacrimile. Vreme de şaisprezece ani urîcioşi am dorit o clipă ca aceasta, şi...

În acest moment, sentimentele îl copleşiră şi omul căzu lat. Mi s-a rupt inima de biata făptură şi mi-a fost milă de ea. Am fost adînc mişcat. Am vărsat cîteva lacrimi pe seama lui şi l-am sărutat din partea maică-si. Pe urmă, l-am uşurat de mărunţişul pe care i l-am găsit prin buzunare şi m-am cărat.

UN STRĂIN INTERESANT

— Amintire din insulele Sandwich —

De-abia terminasem observaţia mea foarte banală, cînd străinul din celălalt colţ al camerei, avînd mîncărime la limbă, se grăbi să-şi spună părerea.

— O, desigur, într-un fel, e un fapt oarecum ieşit din comun, dar trebuia să vedeţi coşul meu, să vedeţi coşul meu, domnule! Fum! Hm! Să fiu al dracului dacă... domnule Jones, îţi aminteşti de coşul acela? Nu se poate să fi uitat! Nu, nu, îmi amintesc acum. Pe vremea aceea, nu locuiai în partea asta a insulei. Dar vă spun numai adevărul. Înghiţi-m-ar pămîntul în clipa asta, dacă coşul acela nu afuma în aşa hal, încît funinginea se făcea piatră şi trebuia să o dăm jos cu tîrnăcopul! Degeaba rîdeţi, domnilor, dar chiar marelui şerif i-am oferit un bulgăre de funingine, pe care l-am scos în faţa ochilor lui, aşa că n-aveţi decît să vă duceţi să-l întrebaţi, spre a vă convinge singuri.

Vorbele lui puseseră capăt conversaţiei, care, oricum, începuse să lîncezească — aşa că am tocmit nişte indigeni şi vreo două pirogi cu balanţier şi am ieşit în largul mării agitate spre a vedea copiii la sportul lor, călărind pe mare, cocoţaţi pe crestele uriaşelor valuri.

Peste două săptămîni, vorbind în tovărăşia cîtorva

persoane, mi-am ridicat privirea şi am descoperit pe acelaşi om, sfredelindu-mă cu ochii săi pătrunzători. Din nou, am observat muşchii contractaţi ai feţei lui şi simţeam că avea aceeaşi mîncărime de limbă.

În momentul cînd m-am oprit, i-a şi dat drumul.

— Mă scuzaţi, domnule, mă scuzaţi, dar ceea ce aţi spus poate fi socotit ca ceva neobişnuit numai dacă este scos în evidenţă, separat de celelalte. Dar comparat cu ceea ce mi-a fost dat mie să văd este doar un fapt banal. Nu, nu-i chiar aşa... nu vreau să vorbesc atît de nepoliticos despre cele hărăzite unui străin, care este şi un gentleman, dar sînt *nevoit* a spune că nu aţi mai putea şi nici nu aţi mai voi să susţineţi că acest copac este mare, dacă aţi fi văzut ca mine, marele arbore Yakmatack din insula Ounaska, din marea Kamciatka — un arbore, domnule, cu un diametru de patru sute şi cincisprezece picioare, nici un ţol mai puţin — înghiţi-m-ar pămîntul în clipa asta, dacă nu-i aşa! Nu trebuie să mă priviţi atît de miraţi, domnilor. Bătrînul căpitan Saltmarsch este de faţă şi poate spune dacă ştiu ce spun au ba. I-am arătat copacul acela.

Căpitanul Saltmarsch:

— Hei, leat, las-o mai domol, că prea ai tras tare de ancoră. Mi-ai făgăduit să-mi arăţi minunăţia şi am cutrierat mai bine de unsprezece mile cu dumneata prin cea mai afurisită şi mai înnebunitoare junglă ce mi-a fost dat să văd vreodată şi, cînd colo, diametrul copacului pe care în sfîrşit mi l-ai arătat nu atingea nici măcar grosimea unui butoiaş de bere! Asta o ştii prea bine şi dumneata, Markiss.

— Ia auzi-l! Vezi bine că arborele s-a subţiat la cît spui dumneata. Dar nu ţi-am explicat de ce? Răspunde-mi! Nu ţi-am spus că aş fi dorit să-l vezi aşa cum l-am văzut eu prima oară? Cînd te-ai urcat în trăsură, ocărîndu-mă în tot felul şi spunîndu-mi că te-am adus unsprezece mile ca sa vezi un puiet, nu ţi-am explicat că toate balenierele din mările nordice şi-au procurat lemnul tăind din el timp de mai bine de douăzeci şi şapte de ani? Ce, crezi că arborele poate dăinui o veşnicie, fir-ar al naibii să fie! Nu ştiu de ce

eşti atît de chiţibuşar şi cauţi să nedreptăţeşti cu dinadinsul pe cineva care nu ţi-a făcut nici un rău.

Nu ştiu de ce, prezenţa acestui om mă stînjenea şi am fost încîntat cînd, chiar în clipa aceea, un băştinaş a venit să ne spună că Muckawow, cel mai sociabil şi mai falnic dintre necioplitele căpetenii de oştire ce pe insulele acestea ne poftea la el ca să petrecem cu dînsul, înfruptîndu-ne dintr-un misionar pe care îl prinsese încălcîndu-i terenul. Cred că nu au trecut nici zece zile după aceea, cînd tocmai terminînd de a arăta ceva unui grup de prieteni şi cunoscuţi, fără a fi avut pretenţia de a fi spus cine ştie ce mare lucru, auzii o voce familiară şi urîcioasă, băgîndu-se pe fir şi spunînd:

— Dar, dragă domnule, calul acela nu avea *nimic* extraordinar şi nici faptul în sine nu-i de loc extraordinar! N-aş vrea să vă jignesc cu ceea ce vă spun acum, domnul meu, dar într-adevăr habar n-aveţi ce-i aceea viteză. Doamne, dacă aţi fi văzut-o pe iapa mea, Margareta — ăla zic şi eu animal — iute ca fulgerul, nu alta! Trap! Trap nu-i cuvîntul potrivit — zbura! Cum mai *ştia* să salte trăsurica! O dată, am pornit-o cu ea — domnule colonel Bilgewater *îţi* aminteşti prea bine de acest bidiviu, nu-i aşa? — ei, o dată am pornit-o doar cu vreo treizeci sau treizeci şi cinci de yarzi înaintea celei mai îngrozitoare furtuni ce am apucat în viaţa mea, şi iapa ne-a dus în goană mai bine de optsprezece mile. Aşa a fost, pe ce am mai scump. Şi nu spun decît adevărul gol-goluţ afirmînd că nici o picătură de ploaie nu ne-a ajuns, nici măcar o singură *picătură* nu ne-a atins, domnul meu! Pot să jur! Asta, în timp ce bietul meu cîine a trebuit să înoate tot drumul în spatele căruţei!

O săptămînă sau două am stat mai mult pe acasă. Aveam impresia că, oriunde m-aş fi dus, aş fi dat de omul acesta pe care nu-l mai puteam suferi. Într-o seară, însă, căpitanul Perkins m-a invitat la o petrecere cu prietenii săi. Cam pe la orele zece, vorbeam din întîmplare despre un prieten de al meu, negustor, şi fără nici o intenţie precisă am scăpat observaţia că era cam strîns la mînă şi zgîrcit cu plata funcţionarilor

săi. Deodată, prin aburul unui punch de whisky, izbucni o voce cunoscută, din partea cealaltă a camerei, şi o clipă am tremurat de frică să nu-mi scape cumva vreo vorbă de ruşine.

— O, dragă domnule, cred că te pui într-o lumină proastă dacă faci atîta tevatură pe chestia asta — ca şi cum ar fi cine ştie ce lucru surprinzător. Dumnezeu să-ţi dea sănătate, dar habar n-ai ce înseamnă un om strîns la mînă. Eşti tot atît de neştiutor ca un nou-născut! Ba chiar ca nişte gemeni noi-născuţi. Nu ştii *nimic* în chestia asta. Îmi pare rău de dumneata, domnule, că eşti un străin atît de bine şi de simpatic şi că te bagi într-o chestiune în care dovedeşti cea mai crasă ignoranţă! Uită-te în ochii mei, te rog, uită-te în ochii mei. John James Godfrey era fiul unor părinţi săraci dar cinsiţi din statul Mississippi, prietenul meu din copilărie şi camarad foarte drag mai tîrziu. Dumnezeu să-l odihnească în pace, căci nu mai e printre noi acum! Acest John James Godfrey a fost tocmit de Societatea Minieră Hayblossom din California pentru a pune la cale exploziile necesare — băieţii o numeau „Societatea pe acţiuni a Zgîrciţilor”. Ei bine, într-o zi a sfredelit o gaură adîncă de vreo patru picioare şi a băgat înăuntru un explozibil îngrozitor. El stătea deasupra şi îndesa explozibilul cu un drug de fier, lung de vreo nouă picioare, cînd deodată chestia aceea afurisită a scăpărat o scînteie, dînd foc explozibilului şi — ţuşti, băietei — a zburat John Godfrey, ca un foc bengal, el şi cu drugul lui de fier cu tot! Ei, şi s-a înălţat în văzduh sus, tot mai sus pînă nu s-a mai văzut decît o mogîldeaţă, cît un copil — apoi, şi mai sus şi mai sus pînă nu s-a zărit mai mare decît o păpuşă — şi încă mai sus s-a înălţat, mai sus, pînă nu s-a văzut mai mare decît albiniţa — iară după aceea nu s-a mai văzut! Apoi, iar s-a ivit, dar cît albiniţa, şi a coborît din ce în ce mai jos pînă s-a făcut cît păpuşa şi mai jos pînă a ajuns din nou cît un copilaş, apoi de statul unui om în toată firea, pînă cînd atît el cît şi drugu-i de fier se pogorîră şuierînd şi se îndreptară taman la vechiul loc şi reîncepură să îndese, şi să îndese şi să îndese la fel ea mai înainte, ca şi cum nu

s-ar fi întîmplat nimic! Ceea ce însă nu ştiţi este că acest biet om nu a lipsit decît vreo optsprezece minute şi totuşi „Societatea pe acţiuni a Zgîrciţilor” i-a tăiat din leafă timpul pierdut!

Am spus că mă doare capul, şi cu scuza aceasta am plecat acasă. Am notat în jurnalul meu: „O altă noapte pierdută” din pricina acestui individ înfigăreţ. Şi am mai adăugat şi o ocară zdravănă, ca să ţină de urît acestei însemnări. Chiar a doua zi, mi-am strîns lucrurile şi, scos din răbdări, am părăsit insulele. De la bun început, îl considerasem pe acest om ca un şarlatan.

. . . . . .

Linia punctată reprezintă un interval de cîţiva ani.

La sfîrşitul acestui răstimp, părerea pe care m-am încumetat să o însemn a fost temeinic întărită de către persoane cu totul dezinteresate.

Într-o dimineaţă, individul acela, Markiss, a fost găsit spînzurat de o grindă în dormitorul său. (Uşile şi ferestrele fiind bine zăvorite pe dinăuntru.) Era mort. Era mort, iar pe pieptul său era prinsă cu boldul o hîrtie scrisă de mîna lui, în care ruga pe prieteni să nu bănuiască pe nimeni în legătură cu moartea sa, deoarece era pe de-a-ntregul opera propriilor lui mîini. Totuşi, juraţii au ajuns la concluzia neaşteptată că decedatul a murit de „mîinile uneia sau a unor persoane necunoscute”. Ei au motivat că însăşi consecvenţa neclintită pe care o dovedise Markiss timp de treizeci de ani constituia o dovadă colosală şi de neînlăturat că orice afirmaţie făcută de el trebuia socotită neapărat drept o *minciună*. În afară de aceasta, ei nici nu credeau că ar fi murit într-adevăr, punînd la îndoială, contrar puternicei evidenţe, însăşi vorba sa că ar fi murit, şi de aceea cerură judelui instructor să amîne înmormîntarea pe cît se poate — ceea ce s-a şi făcut.

Aşa că, în clima tropicală din Lahaima, coşciugul a stat descoperit timp de şapte zile, pînă cînd chiar şi juraţii s-au dat bătuţi. Ei au revenit asupra cazului şi au schimbat verdictul în „sinucidere datorată unor

rătăciri mintale”, căci, ziceau dînşii cu multă pătrundere: „El a declarat că e mort şi chiar aşa a fost, dar oare ar fi spus el un lucru adevărat, dacă ar fi fost în toate minţile? Nici pomeneală de aşa ceva, stimabile, nu ne duce el pe noi!”

ROGERS

Individul acesta, Rogers, a dat peste mine şi s-a recomandat singur în oraşul... din sudul Angliei, unde am locuit cîtva timp. Tatăl lui vitreg se însurase cu o rubedenie depărtată de-a mea, care a fost după aceea spînzurată, astfel că el părea convins că ar exista o legătură de sînge între noi. În fiecare zi venea la mine, se a-şeza şi vorbea. Din toate ciudăteniile oricît de omeneşti, blajine şi netulburătoare ce le-am apucat în viaţă, cred că el era cea mai năstruşnică. O dată, a rîvnit să se uite la ţilindrul meu cel nou. Am fost foarte dispus să-l las, fiindcă îmi închipuiam că are să observe în fundul pălăriei numele marelui pălărier de pe Oxford Street, şi prin urmare are să mă respecte mai mult. El însă a pus deoparte ţilindrul, cu un fel de întristată compătimire, a subliniat vreo două-trei defecte şi a declarat că fiind sosit atît de recent în Anglia — nu se putea aştepta de la mine să ştiu unde să-mi găsesc furnizorii. Mi-a făgăduit că-mi va trimite adresa pălărierului său. Pe urmă, mi-a zis: „Mă scuzi”, şi — hait! s-a apucat să taie un rondel frumuşel de hîrtie satinată roşie, i-a îndoit cu gingăşie marginile, l-a luat şi mi l-a lipit pe fundul ţilindrului, ca să acopere eticheta furnizorului. „Aşa — mi-a spus — nu are să ştie nimeni de unde l-ai luat. Am să-ţi

trimit eu o etichetă de-a pălărierului meu, ca s-o lipeşti peste rondelul de hîrtie satinată.”

A făcut toate acestea cu cea mai mare răceală şi calm, şi trebuie să mărturisesc că în viata mea n-am admirat pe cineva mai mult. Băgaţi de seamă, a făcut toate acestea, în timp ce propria lui pălărie şedea în chip jignitor pe masă, chiar sub nasurile noastre — o străveche mucarniţă de tipul celor „trase pe ochi”, desfundată şi informă de pe urma bătrîneţii, decolorată de vînturi şi ploi şi înconjurată de un ecuator de grăsime, care răzbate prin ea.

Altă dată, mi-a examinat haina. Nu aveam de ce să-mi fie frică, fiindcă deasupra uşii croitorului meu atîrna o firmă: „Din însărcinare specială «Croitor al A.S.R. Principele de Wales»“. Pe atunci nu ştiam că majoritatea croitorilor atîrnă în faţa uşii o asemenea firmă şi că — în vreme ce e nevoie de nouă croitori ca să se „facă” un om obişnuit — e nevoie de o sută cincizeci ca să facă un prinţ. Individul se arătă plin de compătimire faţă de straiele mele. Mi-a scris pe un bileţel adresa croitorului său. Nu mi-a zis să pomenesc *mon nom de plume*[1] pentru ca într-adevăr croitorul să-şi dea toată silinţa, aşa cum fac uneori oamenii care mă măgulesc, dar în schimb m-a sfătuit — deoarece croitorul lui nu s-ar deranja pentru o persoană necunoscută (auziţi persoană necunoscută, cînd eu credeam că sînt atît de celebru în Anglia! Asta a fost cea mai crudă lovitură) — că e bine să pomenesc de numele *lui* şi totul are să meargă aşa cum trebuie. Vrînd să fiu glumeţ, i-am zis:

— S-ar putea, săracul, să muncească zi şi noapte şi să-şi vatăme sănătatea din pricina mea.

— Ei şi? Lasă-l să şi-o vatăme — zise Rogers — eu am făcut destule pentru el. Are acum prilejul să-şi arate şi el, într-un mod oarecare, recunoştinţa.

Era la fel ca şi cum aş fi încercat să intimidez cu hazul meu o mumie. Rogers continuă:

— Îmi lucrez toate costumele la el. Sînt singurele

---

[1] Pseudonimul meu literar (n.t.).

care merită să le îmbraci în lume.

Am mai făcut o încercare, zicînd:

— Aş fi vrut să-mi aduci un costum de-al dumitale — m-ar interesa să-l văd.

— Bată-te norocul, dar nu port un asemenea costum chiar acum? Modelul acesta are, netăgăduit, cupa lui Morgan.

M-am uitat şi eu la el. Costumul fusese cumpărat de gata de la vreun telal de pe Chattam Street, pe la 1848. Costase probabil patru dolari, cînd fusese nou-nouţ. Acum era jerpelit, mototolit, nu avea dungă şi se făcuse soios. Nu m-am putut opri să nu-i arăt locul unde se rupsese. Lucrul acesta l-a afectat atît de mult încît aproape mi-a părut rău de fapta mea. Mai întîi omul păru prăvălit într-o prăpastie de mîhnire, fără fund. Pe urmă, se ridică, făcînd un gest cu mîinile ca şi cum ar fi îndepărtat compătimirea unui popor întreg şi zise — cu o emoţie ce mi-a părut nesinceră:

— N-are a face... n-are a face; nu lua în seamă ruptura, nu te amărî pentru atîta lucru. Pot să-mi comand un alt costum.

După ce şi-a venit pe deplin în fire, fiind în stare să examineze ruptura şi să-şi stăpînească simţămintele, a zis: „Abia acum pricep”. Servitorul îi stricase costumul cînd îl ajutase la îmbrăcat, în dimineaţa aceea.

Servitorul lui! Într-o atît de sfruntată neruşinare, zău că era ceva care stîrnea admiraţia.

În fiecare zi îşi arăta interesul pentru cîte o piesă din îmbrăcămintea mea. Cu greu te-ai fi putut aştepta la asemenea manie din partea unui om care purta întotdeauna acelaşi costum şi încă un costum care părea că datează de pe vremea Cuceririi Normande.

Poate că dovedeam o ambiţie vană, dar doream din tot sufletul să-l fac pe-acest om să admire un lucru de-al meu, sau un lucru făcut de mine. Sînt sigur că şi dumneavoastră aţi fi fost stăpîniţi de aceeaşi dorinţă. Tocmai atunci s-a ivit un prilej bun: era în ajunul întoarcerii mele la Londra şi făcusem lista rufelor pe care trebuia să le dau la spălat. Rufele alcătuiau un munte cu adevărat impunător, într-un colţ al odăii — cincizeci şi patru de bucăţi. Speram că Rogers îşi va

închipui că toate aceste rufe le folosisem într-o săptămînă. Prin urmare am luat lista rufelor, ca şi cum aş fi vrut să verific ceva, şi pe urmă am aruncat-o pe masă cu o prefăcută nepăsare. Mai încape vorbă? A luat-o şi şi-a plimbat ochii pe ea, de sus pînă jos, ajungînd la totalul acela impunător. Dar n-a zis decît: „Scapi ieftin” şi a pus-o la loc pe masă.

Mănuşile lui erau cea mai jalnică ruină, totuşi mi-a indicat de unde aş putea lua o pereche la fel. În pantofii lui anevoie ar fi încăput o foiţă de ţigară, fără să-i crape şi totuşi lui Rogers îi plăcea să-şi pună piciorul pe placa de marmură a căminului ca să şi-i contemple. Purta un ac de cravată cu o sticlă tulbure, căreia îi zicea „diamant morphylitic” — indiferent ce vor fi însemnat cuvintele acestea — şi declara că nu se găsiseră în lumea întreagă decît două exemplare: pe celălalt îl avea împăratul Chinei.

Mai tîrziu, la Londra, era o adevărată plăcere pentru mine de a-l vedea pe acest fantastic vagabond păşind agale pe culoarul unui hotel, în stilul lui de mare duce, fiindcă întotdeauna avea cîte o nouă şi închipuită enormitate de susţinut. Nu era nimic demodat la el, afară de straie. Dacă mi se adresa, cînd erau străini primprejur, totdeauna ridica puţintel glasul şi îmi zicea: „sir Richard” sau „domnule general” sau „excelenţa voastră” — iar cînd oamenii începeau să se uite la noi şi să-şi arate respectul, se apuca să mă chestioneze, pe un ton degajat, de ce îl necăjisem, în seara trecută, pe ducele de Argyl; iar pe urmă îmi reamintea de invitaţia noastră la ducele de Westminster, pentru ziua următoare. Socot că în momentele acelea asemenea lucruri erau pentru el realitate curată. O dată, a venit şi m-a poftit să merg cu el ca să petrecem seara la contele de Warwick, la reşedinţa acestuia din oraş. I-am răspuns că nu primisem nici o invitaţie formală. Mi-a replicat că lucrul n-avea nici o importanţă. Contele nu era formalist cu dînsul şi nici cu prietenii lui. L-am întrebat dacă puteam să mă duc îmbrăcat aşa cum mă

aflam. Mi-a spus că nu, că n-ar fi de loc de bună-cuviinţă; în lume se cuvine să te îmbraci, seara, în ţinuta de rigoare. A spus că mă aşteaptă puţin să mă schimb şi pe urmă trecem pe la apartamentul lui, unde îmi va servi o sticlă de şampanie şi o havană, pînă se va îmbrăca şi el. Eram foarte dornic să ştiu cum avea să iasă toată treaba aceasta, aşa că m-am îmbrăcat în ţinuta de seară şi am pornit-o spre locuinţa lui. Mi-a propus, dacă nu mă supăr, să facem mai întîi o plimbare. Aşa am hoinărit vreo patru mile, prin noroi şi pe ceaţă, pînă ce, în cele din urmă, am dat de „apartamentul" lui. Apartamentul era alcătuit dintr-o singură odaie, aşezată deasupra prăvăliei unui bărbier, pe o stradă dosnică. Două scaune, o măsuţă, o valiză străveche, un lighean şi o cană (amîndouă puse pe duşumea, într-un colţ), un pat nefăcut, un ciob de oglindă şi un ghiveci cu o muşcată roză, care se stingea încet — muşcată, pe care el a botezat-o pe loc agavă şi mi-a spus că o primise în dar de la răposatul lord Palmerston (i se oferise pentru ea o sumă uimitoare) — iată din ce era alcătuit mobilierul odăii. Mai erau de asemenea un sfeşnic de alamă şi un căpeţel de lumînare. Rogers aprinse lumînarea şi îmi zise să iau loc şi să mă simt ca la mine acasă. Îşi exprimă speranţa că mi-e sete deoarece îmi va încînta gîtlejul cu o marcă de şampanie, care arareori pătrunde în organismul unui om de rînd: dacă nu cumva prefer un sherry ori porto? Zicea că are vin de porto înfăşurat în straturi de pînză de păianjen, fiecare strat înfăţişînd o generaţie. Cît despre havanele lui — ce mai, aveam să le judec singur. Pe urmă, şi-a scos capul pe uşă şi a strigat:

— Sackville!

Nici un răspuns.

— Hei, Sackville!

Nici un răspuns.

— Ei, na, ce dracu s-o fi întîmplat cu majordomul ăsta? Niciodată nu îngădui unui servitor să... ah, lua-l-ar naiba de idiot, să ştii că are cheile la el. Nu pot să intru în odăile celelalte fără chei.

(Tocmai mă minunam de cutezanţa lui de a menţine mai departe păcăleala cu şampania şi încercam să-mi închipui cum avea să se descurce.)

Se sătura să mai strige „Sackville” şi începu să strige: „Anglesy!” Dar nici Anglesy nu se arătă. Zise: „Asta-i a doua oară cînd acest valet lipseşte fără învoirea mea. Mîine îl concediez.”

Apoi se apucă să urle după „Thomas”, dar nici Thomas nu răspunse. Pe urmă „Theodore”, dar nici un soi de Theodore nu se ivi.

— Ei, am să mă dau bătut, zise Rogers. Servitorii nu mă aşteaptă niciodată la ora asta; cred că au sters-o cu totii la vreun chef. Puteam să mă descurc fără valet şi fără paj, însă nu pot să am nici băuturi, nici havane, fără majordom. şi nu mă pot îmbrăca fără camerist.

M-am oferit să-i ajut să se îmbrace, dar nici n-a vrut s-audă de aşa ceva. Pe lîngă asta — spunea că nu se simte bine decît dacă e îmbrăcat de o mînă pricepută. Totuşi, pînă la urmă a socotit că era prieten atît de vechi cu contele încît nu importă cum va fi îmbrăcat. Aşa că am luat o cupea, a dat vizitiului nişte îndrumări şi am pornit-o. După ce ne-am hurducat aşa huţa-huţa, ne-am oprit în faţa unei case mari şi ne-am dat jos. Nu-l văzusem niciodată pe Rogers purtînd guler. Acum însă trecu la lumina unui felinar şi scoase din buzunarul hainei un venerabil guler de celuloid şi o cravată janghinoasă şi şi le puse la gît. Urcă treptele din faţa casei şi intră. Reapăru imediat, coborî treptele şi zise:

— Hai iute de aici!

Am luat-o la picior şi am cotit clupă colţ.

— Acum sîntem în siguranţă, zise el, şi îşi scoase gulerul şi cravata, vîrîndu-le la loc în buzunar.

— Am scăpat ca prin urechile acului, mai adăugă.

— Cum? am zis eu.

— Sfinte Sisoe! Contesa era acolo!

— Ei şi? Ce-i cu asta? Nu te cunoaşte?

— Dacă mă cunoaşte? Pur şi simplu, mă adoră! S-a întîmplat că tocmai am întrezărit-o o clipă — înainte ca să mă vadă ea — şi am şters-o glonţ pe uşă afară.

Nu o mai văzusem de două luni şi dacă dădeam aşa peste ea, fără nici o înştiinţare prealabilă, s-ar fi putut ca surpriza să-i fie fatală. S-ar fi putut să nu reziste şocului. Nu ştiam că se afla şi ea în oraş — credeam că era la castel. Lasă-mă să mă reazem de dumneata — doar o clipă; acum mă simt mai bine — mulţumesc! Îţi mulţumesc nespus, slavă Domnului, ce spaimă am tras!

Aşa că, pînă la urmă, n-am mai ajuns să-l vizitez pe conte. Mi-am întipărit însă în minte casa, pentru cercetări viitoare. S-a dovedit a fi o oarecare casă de raport, în care erau aciuaţi vreo două mii de plebei.

În majoritatea împrejurărilor, Rogers nu era cîtuşi de puţin smintit. În unele privinţe însă se vădea îndeajuns de limpede că nu era în toate minţile, dar desigur că nu o ştia. Era cît se poate de sincer în asemenea prilejuri. A murit pe mare, vara trecută, sub numele de „Contele de Ramsgate”.

MORT SAU VIU?

Luna martie a anului 1892 am petrecut-o la Menton, pe Riviera. În colţul acela te bucuri, în strictă intimitate, de toate avantajele pe care la Monte Carlo şi Nisa, la numai cîteva mile depărtare, le ai la dispoziţie în mod public. Adică, poţi contempla revărsarea razelor de soare, văzduhul înmiresmat şi scînteietoarea mare albastră, fără adaosurile sîcîitoare ale zarvei şi forfotei omeneşti, ale penajelor şi ale luxului înşelător. Menton e un locşor tihnit, odihnitor, simplu, fără pretenţii; aici nu vin bogătaşii şi fandosiţii. Din cînd în cînd, însă, mai dă pe acolo şi cîte un bogătaş; chiar de curînd am făcut cunoştinţă cu unul din aceştia. Ca să-l ascund măcar în parte, îi voi numi Smith. Într-o zi la *Hôtel des Anglais,* la al doilea prînz, el exclamă:

— Iute! Uită-te la omul care iese-acum pe uşă. Notează-ţi fiece amănunt.

— De ce?

— Ştii cine e?

— Da. A petrecut cîteva zile aici, înainte de a veni dumneata. E un bătrîn fabricant de mătăsuri din Lyon, care s-a retras din afaceri şi-i putred de bogat; se zice — şi bănuiesc că aşa o fi — că-i singur pe lume; arată totdeauna trist şi visător şi nu vorbeşte cu nimeni. Se

numeşte Théophile Magnan.

Îmi închipuiam că, după aceste cuvinte, Smith va începe să justifice marele interes pe care-l arătase pentru persoana domnului Magnan, dar în loc de aşa ceva, el se cufundă într-o adîncă meditaţie şi timp de cîteva minute păru pierdut atît pentru mine, cît şi pentru tot restul lumii. Din cînd în cînd, îşi petrecea degetele prin păru-i cărunt şi încîlcit, adunîndu-şi gîndurile, în timp ce mîncarea i se răcea. În cele din urmă zise.

— Nu! S-a dus! Nu mi-o mai pot aminti.

— Ce să-ţi aminteşti?

— Una din frumoasele istorioare ale lui Hans Andersen. Îmi scapă din minte. E vorba de un copil care are o pasăre şi o ţine în colivie. Copilului îi este dragă păsărica, însă, din nesocotinţă, nu o îngrijeşte. Pasărea îşi revarsă cîntecul, neauzită şi neluată în seamă; cu vremea, însă, foamea şi setea răpun biata făptură; cîntecul îi ajunge jalnic şi stins şi, în cele din urmă, se curmă. Pasărea moare. Cînd o vede moartă, copilului i se zdrobeşte inima de remuşcare, apoi, cu lacrimi şi bocete amare, îşi cheamă tovarăşii de joacă şi îngroapă pasărea cu mare pompă şi cu cea mai duioasă mîhnire, fără ca nici unul să ştie — sărmane fiinţe — că nu numai copiii îşi lasă poeţii să moară de foame, pentru ca la urmă să cheltuiască pe înmormîntare şi monumente o mulţime de bani, cu care i-ar fi putut ţine în viaţă şi le-ar fi oferit un trai uşor şi lesnicios. Acum...

În momentul acela, însă, am fost întrerupţi, Chiar în aceeaşi seară, pe la zece, am dat de Smith, care m-a invitat în salonul său să fumăm şi să bem un whisky fierbinte. Era un colţişor tihnit, cu fotolii îmbietoare, lămpi vesele şi un foc prietenos; lemnele de măslin trosneau în cămin. Ca totul să fie desăvîrşit, de afară se auzeau izbiturile înăbuşite ale talazurilor. După al doilea pahar de whisky şi un taifas foarte lenevos şi mulţumitor, Smith zise:

— Ei, acum am prins chef amîndoi — eu ca să spun o poveste ciudată şi dumneata ca s-o asculţi. Ceea ce-ţi povestesc, mulţi ani în şir a fost o taină —

o taină între mine şi alte trei persoane — însă acum îi voi rupe pecetea. Cum te simţi?

— Perfect. Zi mai departe.

Iată povestirea lui:

„Cu multă vreme în urmă, eram un tînăr artist — de fapt un artist foarte tînăr — şi băteam drumurile de ţară ale Franţei, făcînd cîte-o schiţă ba ici, ba colo şi curînd m-am însoţit cu o pereche de tineri francezi, oameni încîntători, care se ţineau de aceeaşi treabă ca mine. Eram pe cît de fericiţi, pe atît de săraci, sau pe cît de săraci pe atît de fericiţi — potriveşte-ţi cuvintele cum îţi cad mai bine. Claude Fière şi Carol Boulanger — aşa se numeau băieţii aceia; scumpi, dragi camarazi, şi cele mai însorite inimi care şi-au rîs vreodată de sărăcie, ştiind să petreacă la fel de măreţ şi de minunat şi în vremuri bune, şi în vremuri rele.

În cele din urmă, nevoia ne-a prins rău la strîmtoare, tocmai cînd mă aflam într-un sat breton; un artist la fel de sărac ca şi noi, François Millet, ne-a dat adăpost şi, nici mai mult nici mai puţin, ne-a salvat de la moartea prin înfometare.

— Cum, *marele* François Millet?

— Mare? Pe atunci nu era mai mare ca noi. N-avea pic de faimă, nici măcar în sătuleţul lui, şi era atît de sărac încît nu ne putea hrăni decît cu napi, ba chiar napii ne lipseau uneori. Toţi patru am devenit prieteni la cataramă, prieteni la toartă, de nu ne mai despărţeam. Pictam împreună cît ne ţineau puterile, pregătind marfă peste marfă, fără să ne mai descotorosim de ea decît foarte rar. Petreceam frumos împreună, însă vai de sufletul meu cît de lefter rămîneam cîteodată!

Lucrurile au mers aşa mai bine de doi ani. În cele din urmă, Claude zise într-o zi:

— Băieţi, am ajuns la ananghie. Pricepeţi? — ce mai încoace, încolo. Toată lumea s-a unit contra noastră — parcă ar fi întemeiat o ligă împotrivă-ne. Am făcut ocolul satului şi e întocmai cum v-am spus. Nimeni nu ne mai dă pe datorie, măcar de o centimă, pînă ce nu achităm mărunţişurile acelea.

Vestea asta ne-a îngheţat. Toate chipurile păliseră

de spaimă. Acum ne dădeam seama că situaţia era deznădăjduită. Urmă o lungă tăcere. Pînă la urmă, Millet zise, cu un suspin:

— Nu-mi vine în gînd nimic, chiar nimic. Scormoniţi şi voi, căutaţi vreo idee, măi băieţi.

Nu se auzi nici un răspuns; doar dacă tăcerea jalnică ce urmă putea fi numită, răspuns. Carl se ridică şi un răstimp se plimbă nervos prin odaie, de colo pînă colo, apoi zise:

— Ce ruşine! Uitaţi-vă la pînzele astea: atîtea tablouri care se pot măsura cu lucrările oricărui pictor din Europa — da, oricît de mare ar fi el. Da, şi o grămadă de străini, care au cutreierat pe aici, au spus acelaşi lucru — sau aproape acelaşi lucru, în orice caz.

— Dar n-au cumpărat nimic, zise Millet.

— N-are-a-face, au spus-o; şi pe deasupra-i adevărat. Uită-te la *Angelusul*[1] tău de colo! Să-mi zică mie careva...

— Hm! Carl — *Angelusul* meu! Mi s-au oferit cinci franci pe tablou.

— Cînd?

— Cine-a oferit?

— Unde e?

— De ce nu i-ai luat?

— Staţi — nu vorbiţi toţi o dată. Credeam că are să dea mai mult — eram sigur de asta — arăta ca un om care dispune de opt franci, aşa că i-am cerut opt.

— Ei, şi pe urmă?

— A spus că are să mai treacă pe aici.

— Tunete şi fulgere! Păi bine, François...

— A ştiu, ştiu! Am făcut o greşeală, am fost un prost. Băieţi, am avut cele mai bune gînduri, vă rog să mă credeţi, şi eu...

— Bine, sigur, te credem, binecuvîntată fie-ţi inima iubitoare; dar să nu mai fii aşa de prost.

— Eu? Aş vrea să se înfiinţeze careva aici şi să ne

---

[1] E vorba de celebra compoziţie a pictorului Millet *L'Angélus* (n.t.).

dea o varză pe tablou — şi aţi vedea voi!

— O varză! Ah, nu mai rosti asemenea cuvinte — îmi lasă gura apă. Vorbeşte de lucruri mai puţin ispititoare.

— Băieţi — zise Carl — mă rog, sînt lipsite de orice valoare aceste tablouri? Răspundeţi-mi la întrebare.

— Nu!

— Nu sînt pline de foarte mari şi înalte calităţi? Răspundeti-mi la întrebare.

— Da.

— Au calităţi atît de mari şi înalte încît, dacă ar fi însoţite de un nume ilustru, s-ar vinde la preţuri straşnice. Nu-i aşa?

— Ai dreptate. Nimeni nu se îndoieşte de asta.

— Nu glumesc — nu-i aşa?

— Ce mai tura-vura, sigur că-i aşa — şi nici noi nu glumim. Dar ce vrei cu asta? Ce-are a face cu păsul nostru?

— Are, prieteni! Vom semna cu un nume ilustru!

Însufleţită conversaţie amuţi şi chipurile tuturor se întoarseră întrebătoare spre Carl. Ce fel de ghicitoare li se punea în faţă? De unde să luăm un nume ilustru? Şi cine avea să ni-l dea?

Carl se aşeză şi ne explică:

— Uite ce e, vă propun un lucru foarte serios. Cred că-i singura cale de a scăpa de azilul săracilor şi socotesc că-i o cale cu totul sigură. Îmi întemeiez această opinie pe o sumedenie de fapte precise, de mult statornicite în istoria omenirii. Cred că planul meu ne va îmbogăţi pe toţi.

— Îmbogăţi! Ţi-ai pierdut minţile.

— Nu, sînt teafăr la minte.

— Ba da, asta e, ţi-ai ieşit din minţi. Ce *înţelegi* tu prin „îmbogăţire”?

— O sută de mii de franci de cap.

— Şi-a pierdut într-adevăr minţile. Ştiam eu.

— Da, asta e, Carl, lipsurile te-au doborît şi...

— Carl, trebuie să iei o pilulă şi să te duci de-a dreptul la culcare.

— Mai întîi să-i punem o compresă la cap şi pe

urmă...

— Nu, puneţi-i compresa la cîlcîie că judecata i-a coborit rău la vale, în ultimele săptămîni, propusei eu.

— Tăceţi din gură — strigă cu asprime Millet — şi lăsaţi băiatul să zică ce are de zis! Ei, acum, dă-ţi la iveală planul, Carl. Despre ce-i vorba?

— Bine, atunci, în chip de preambul, îţi voi cere să notezi acest fapt cunoscut în istoria omenirii: meritele multor artişti mari n-au fost recunoscute decît după ce au crăpat de foame. Asta s-a întîmplat aşa de des, încît mă încumet să fundamentez o lege pe această constatare. Legea este următoarea: meritele oricărui mare artist necunoscut şi neglijat trebuie să fie recunoscute şi vor fi recunoscute, iar tablourile sale se vor urca la preţuri fabuloase după moartea lui. Planul meu e următorul: să tragem la sorţi — care din noi să moară.

Făcu această propunere cu atîta calm şi într-un mod atît de neaşteptat, încît aproape că uitarăm să mai tresărim. Pe urmă, se înălţă iar un cor haotic de sfaturi — sfaturi medicale — pentru însănătoşirea creierului lui Carl. El însă aşteptă răbdător să se potolească ilaritatea şi apoi îşi expuse mai departe planul:

— Da, unul din noi trebuie să moară, ca să salveze pe ceilalţi şi pe el însuşi. Vom trage la sorţi. Cel ales va fi un om ilustru şi aşa vom fi bogaţi cu toţii. Staţi liniştiţi, vă rog, staţi liniştiţi şi nu mă întrerupeţi — vă asigur că îmi dau seama ce spun. Iată care-i ideea mea. În următoarele trei luni, cel care urmează să moară va picta din răsputeri, va spori pe cît se poate stocul, dar nu de tablouri, nu tablouri, ci schiţe, făcute în fugă, studii, fragmente de studii, detalii de studii, o duzină de trăsături de pensulă pe fiecare pînză — fără sens, fireşte — însă ale *lui*, cu iniţialele lui pe ele: să toarne cîte cincizeci pe zi, fiecare cu o anumită particularitate, într-o manieră lesne de identificat ca a lui. Acestea sînt lucrurile care se vînd, ştiţi prea bine, şi sînt colecţionate la preţuri fabuloase de către toate

muzeele lumii, după ce marele om s-a stins din viaţă; vom pregăti o tonă de asemenea mărfuri. O tonă! Şi în tot timpul acesta, ceilalţi vor avea grijă să-l sprijine pe muribund, aţîţînd tot Parisul, mai ales pe negustorii de tablouri, prin pregătiri în vederea apropiatului eveniment, ştiţi, şi cînd totul va fi gata, aşa cum trebuie, cădem pe capul lor cu mortul şi punem la cale vestita înmormîntare. Aţi priceput?

— N-nu, adică nu în totul.

— Cum, nu în totul? Ce, nu înţelegeţi? Omul nu moare cu adevărat, îşi schimbă numele şi dispare; îngropăm un manechin, şi-l plîngem, avînd în spate toată lumea ca să ne ajute, şi eu...

Nu i se îngădui însă să sfîrşească. Izbucnirăm cu toţii într-un ropot de aplauze şi începurăm să ţopăim şi să ne zbenguim prin odaie, să ne sărim de gît, nemaiputînd de bucurie şi de mulţumire. Ceasuri întregi am discutat măreţul plan, fără a mai simţi nici măcar foamea. În cele din urmă, cînd toate amănuntele au fost stabilite în mod satisfăcător, am tras la sorţi şi Millet a fost ales, ales ca să moară, cum ziceam noi. Pe urmă, am strîns laolaltă lucruşoarele acelea de care nu te desparţi niciodată, pînă cînd nu le pui ca miză pentru o bogăţie viitoare — iar pe celelalte le-am amanetat pe destui bani ca să ne oferim o frugală cină şi o gustare de rămas bun, şi să ne mai rămînă vreo cîţiva franci pentru călătorie, precum şi un morman de napi şi lucruri de soiul acesta cu care să se hrănească cîteva zile Millet.

În dimineaţa următoare, o dată cu zorile, noi trei am şters-o — imediat după prînzul cel mic — fireşte, luînd-o pe jos. Fiecare ducea o duzină de tablouri mici de-ale lui Millet, cu intenţia de a le desface pe piaţă. Carl o luă spre Paris, unde, pentru ziua cea mare ce sta să vină, avea să se pună pe treabă spre a clădi numele lui Millet. Claude şi cu mine urma să ne despărţim şi să cutreierăm Franţa în lung şi-n lat.

Acum, are să vă mire ce treabă uşoară şi lesnicioasă ne-a aşteptat. Doar vreo două zile am bătut drumurile şi afacerile au început să meargă. M-am apucat să

schiţez o vilă din suburbia unui mare oraş — fiindcă-l văzusem pe proprietar stînd pe verandă. Omul a coborît să se uite ce lucrez — eram sigur că are să se întîmple aşa. Lucram iute, cu gîndul să-i menţin interesul. Deodată i-a scăpat o mică exclamaţie de aprobare şi încetul cu încetul a început să-mi vorbească plin de entuziasm, pînă cînd a ajuns să-mi spună că sînt un adevărat maestru.

Mi-am pus jos pensula, am băgat mîna în raniţă, am scos un Millet şi i-am arătat iniţialele din colţul tabloului. I-am spus cu ifos:

— Îmi închipui că recunoaşteţi al cui este? Ei bine, i-am fost elev! Cred şi eu că s-ar cuveni să-mi cunosc meseria!

Omul părea cuprins de-o vinovată sfiiciune şi rămase tăcut. Cu mîhnire în suflet, i-am zis:

—Nu cumva pretindeţi că nu cunoaşteţi iniţialele lui François Millet?

Desigur că nu le cunoştea; dar, cu toate acestea, a fost cel mai recunoscător om din lume pentru că l-am scos din strîmtoare atît de ieftin. Zise:

— Nu mai spune! Cum? Ia te uită! E chiar semnătura lui Millet — sigur că da! Nu ştiu unde mi-a fost capul. Mai încape vorbă? Acum o recunosc.

Imediat a vrut să-mi cumpere pînza, eu însă i-am spus că, deşi nu-s bogat, nu-s *chiar* atît de sărac, încît s-o vînd. Totuşi pînă la urmă l-am lăsat să ia tabloul cu opt sute de franci.

— Opt sute!

— Da. Millet l-ar fi vîndut pe o costiţă de porc. Da, am căpătat opt sute de franci pentru fleacul acela. Acum, aş vrea să-l recapăt pentru optzeci de mii. Dar s-a dus vremea aceea. Am făcut un tablou foarte drăguţ cu casa omului acela şi voiam să i-l ofer pe zece franci, dar nu se cădea, ţinînd seama că eram elevul unui asemenea maestru, aşa că i l-am vîndut cu o sută de franci. I-am trimis numaidecît cei opt sute de franci lui Millet, din oraşul unde mă aflam, şi am luat-o iar din loc, a doua zi,

Acum însă nu mai umblam pe jos; nu, nici gînd, umblam călare. De atunci am călărit într-una. Vin-

deam cite un tablou în fiece zi şi niciodată nu am încercat să vînd două deodată. Totdeauna, le spuneam clienţilor mei:

— Aş fi nebun dacă aş vinde măcar un singur tablou de François Millet, fiindcă omul acesta n-are să mai trăiască nici trei luni, iar o dată mort, n-ai să mai poţi căpăta un tablou de-al lui, oricît ai da.

Am avut grijă să răspîndesc cît mai departe acest mic amănunt şi să pregătesc lumea în vederea evenimentului.

Mă mîndresc că planul de a vinde tablourile îl clocisem eu. L-am propus în acea ultimă seară, cînd am pus la cale campania, şi toţi trei au căzut de acord să-l încercăm din plin şi cu toată nădejdea, înainte de a renunţa la el pentru un altul. Ne-a reuşit la toţi trei. Am mers pe jos două zile — şi eu, şi Claude — amîndoi temîndu-ne să nu-l facem celebru pe Millet prea aproape de casă. Carl însă a mers pe jos doar o zi şi jumătate, că era un lotru sclipitor la minte şi lipsit de scrupule, şi după aceea a călătorit ca un conte.

Din cînd în cînd, luam legătura cu directorul vreunui ziar de provincie şi dădeam cîte o notiţă prin presă. Nu o notiţă, care să anunţe că s-a descoperit vreun nou pictor, ci una care să facă cunoscut tuturora numele lui François Millet; nu o notiţă care să-l laude fără rezerve, ci doar un cuvînt cu privire la starea actuală a sănătăţii „maestrului” — cuvînt uneori plin de speranţe, alteori descurajator, dar totdeauna umbrit de temeri dintre cele mai rele. Totdeauna, subliniam aceste informaţii şi le trimiteam la cei ce cumpăraseră tablouri de la noi.

Carl fu curînd la Paris şi lucră în stil mare. Se împrieteni cu corespondenţii de presă şi izbuti ca veştile despre starea lui Millet să fie transmise în Anglia şi pe tot continentul, ba şi în America şi pretutindeni.

Cînd s-au încheiat şase săptămîni de la începerea campaniei, ne-am întîlnit toţi trei la Paris şi am făcut un popas. N-am mai trimis scrisori, cerîndu-i lui Millet alte tablouri. Piaţa era atît de înfloritoare şi toate împrejurările atît de coapte, încît ne-am dat

seama că ar fi o greşeală să nu dăm lovitura chiar pe loc, fără a mai zăbovi. Aşa că i-am scris lui Millet să se vîre în pat şi să înceapă să se stingă grabnic, fiindcă ne-ar conveni ca în zece zile să fie mort, întrebîndu-l dacă poate să fie gata pînă atunci.

Pe urmă, am făcut bilanţul şi am aflat că vîndusem în totul optzeci şi cinci de tablouri mici şi schiţe şi, aveam în mînă cei şaizeci şi nouă de mii de franci obţinuţi pe ele. Carl încheiase ultima şi cea mai strălucită vînzare. Vînduse *Angelusul* cu două mii două sute de franci. Cum l-am mai înălţat în slava cerului, fără să prevedem că va veni cîndva o zi cînd Franţa se va lupta să rămînă în stăpînirea tabloului şi un străin îl va captura cu cinci sute şi cincizeci de mii — bani gheaţă...

În seara aceea am făcut praznic cu un supeu stropit cu şampanie şi, a doua zi, Claude şi cu mine ne-am făcut bagajele şi ne-am dus să-l îngrijim pe Millet, în pragul ultimelor lui zile şi să ţinem departe de casă pe toţi curioşii care i-ar fi dat tîrcoale. De asemenea, trebuia să trimitem lui Carl buletinele zilnice ca să le publice în ziarele de pe diferite continente, pentru informarea lumii care sta în aşteptare. În cele din urmă, sosi şi tristul sfîrşit şi Carl ajunse la vreme pentru a da o mînă de ajutor la tristele ritualuri.

Îţi aminteşti de înmormîntarea aceea măreaţă şi de vîlva ce a stîrnit-o pe tot globul şi cum oamenii de seamă din cele două lumi au venit să ia parte la înmormîntare şi să-şi arate durerea. Noi patru, tot nedespărţiţi, purtam sicriul şi nu dădeam voie nimănui să ne ajute. Şi aveam motive să o facem, fiindcă înăuntru nu era decît un manechin de ceară şi orice alt cioclu ar fi găsit că-i prea uşor sicriul. Da, tot vechiul nostru grup de patru prieteni, care împărţisem împreună cu dragoste lipsurile din vremurile grele, acum spulberate pentru totdeauna, purtam şi...

— Care patru?

— Noi patru — fiindcă Millet ne ajuta să purtăm propriul lui sicriu. Deghizat, ştii. Dîndu-se drept o rudă, o rudă îndepărtată.

— Uluitor!

— Şi totuşi adevărat. Ei, nu-ţi aminteşti cum s-a urcat dintr-o dată preţul tablourilor? Bani? Nu mai ştiam ce să facem cu ei. Azi trăieşte la Paris un om care are şaptezeci de tablouri de Millet. Ne-a plătit pe ele două milioane. Cît despre baniţele de schiţe şi studii, pe care Millet le-a aruncat cu lopata în cursul ultimelor şase săptămîni, în vreme ce noi băteam drumurile Franţei — ei bine, te-ar uimi să afli la ce preţ le vindem azi — adică, atunci cînd ne îndurăm să ne despărţim de vreunul din ele!

— E o poveste minunata, minunată!

— Da, ai dreptate.

— Şi ce s-a întîmplat cu Millet?

— Poti păstra o taină?

— Pot.

— Îţi aminteşti de omul asupra căruia ţi-am atras atenţia azi, în sufragerie? *Era François Millet.*

— Sfinte...

— Sisoe! Da. Uite că s-a întîmplat, măcar o dată, să nu crape de foame un geniu, să nu curgă în buzunarele altora răsplata care i s-ar fi cuvenit lui. Acestei păsări cîntătoare nu i s-a îngăduit să-şi verse neauzită inima în cîntec ca mai tîrziu să fie plătită cu pompa rece a neuitatei înmormîntări.

Am avut noi grijă de asta.

LA CURA DE APETIT

I

Stabilimentul se numeşte Hochberghaus. Se află în Boemia, cale de o zi de Viena şi, fiind situat în Imperiul Austro-Ungar, este — bine înţeles — staţiune balneară. Imperiul e alcătuit din staţiuni balneare şi distribuie sănătate întregii lumi. Toate apele sale sînt medicinale. Sînt puse în sticle şi trimise în toate colţurile lumii; numai localnicii beau bere. Asta seamănă a sacrificiu, în aparenţă, însă străinii care au băut vreodată bere vieneză sînt de altă părere. Mai ales berea de Pilsen, pe care o obţii într-o mică pivniţă, aflată într-o fundătură obscură din circumscripţia întîi — numele îmi scapă, însă locul e uşor de găsit. Întrebaţi de biserica grecească şi, o dată ajunşi acolo, treceţi frumuşel pe lîngă ea, şi casa vecină e berăria. E departe de orice circulaţie şi orice zarvă. Acolo e totdeauna duminică. Sînt două odăiţe cu tavane joase, sprijinite de arcade masive; arcadele şi bolţile sînt văruite, altminteri odăile ar trece drept nişte celule din temniţa vreunei fortăreţe. Mobilierul e de rînd şi ieftin, nu vezi nici un fel de podoabă; totuşi e un rai pentru oamenii care se sacrifică, fiindcă berea de-aci n-are pereche; n-are seamăn nicăieri pe lume. În prima odaie, afli zece-cincisprezece doamne şi domni, civili; în cealaltă o duzină de generali şi ambasadori. Ai putea trăi multe luni de zile în Viena,

fără să auzi de localul acesta, însă o dată ce-ai auzit de el şi l-ai încercat, îi vei da mereu tîrcoale.

Cele spuse de mine sînt însă întîmplătoare — un simplu semn de recunoştinţă, scris în fugă, pentru binecuvîntarea primită — şi nu au nimic de-a face cu subiectul meu. Subiectul meu sînt staţiunile climaterice. Toţi oamenii cu sănătatea şubredă ar trebui să locuiască la Viena, folosind acest oraş ca bază, de unde, din cînd în cînd, să dea cîte-o raită prin stabilimentele din împrejurimi, după nevoi. O raită pînă la Marienbad ca să scape de grăsime; o raită pînă la Karlsbad ca să scape de reumatism; o raită pînă la Kaltenleutgeben ca să facă o cură de ape minerale şi să, scape de restul bolilor. Toate sînt la îndemînă. Poţi să stai la Viena şi să arunci un biscuit în Kaltenleutgeben cu o puşcă de doisprezece ţoii. Poţi da o fugă pînă acolo la orice ceas al zilei; mergi cu trenuri fenomenal de încete şi totuşi, pînă într-un ceas, ai schimbat peisajul şi vîltoarea oraşului, căpătînd în schimb priveliştea colinelor împădurite, cu umbrite poteci de codru, cu adieri răcoroase şi suave, cu muzica păsărelelor, cu odihna şi pacea paradisului.

Şi mai sînt o sumedenie de alte staţiuni balneare la dispoziţia dumitale, unde poţi ajunge în mod lesnicios de la Viena; locuri fermecătoare, toate. Viena este aşezată în centrul unei minunate lumi de munţi, învăluită de codri şi punctată cu lacuri; la drept vorbind, nici un alt oraş nu se bucură de-o aşezare atît de fericită.

Se găsesc staţiuni balneare berechet, cum am mai spus. Printre ele este şi localitatea aceasta, Hochberghaus. Stă singuratică în vîrful unui munte acoperit cu păduri dese. Există acolo o clădire de mari proporţii numită *Apetit Anstalt*, fiindcă oamenii care şi-au pierdut pofta de mîncare, aici vin ca să şi-o recapete. Cînd am sosit, am fost luat în primire de către profesorul Haimberger, în cabinetul lui de consultaţii, şi interogat.

— E ora şase după-amiază. Cînd ai mîncat ultima dată?

— La prînz.

— Ce-ai mîncît?
— Mai nimic.
— Ce-aţi avut la masă?
— Lucruri obişnuite.
— Cotlete, pui, legume şi aşa mai departe?
— Da, dar nu-mi pomeni de ele — nu pot să le sufăr.
— Eşti sătul de ele?
— O, pînă peste cap. Aş vrea să nu mai aud de ele.
— Simpla vedere a mîncării te supără, nu-i aşa?
— Mai mult, mă revoltă.
Doctorul chibzui o bucată de vreme, apoi scoase la iveală un lung menu şi-l străbătu încetişor cu privirea.
— Cred că ai nevoie să te nutreşti... — zise el — dar, poftim, alege-ţi dumneata singur.
Am aruncat o ochire asupra listei şi stomacul îmi tresări. Din toate barbarele liste de mîncare care-au fost născocite vreodată, aceasta era cea mai scîrboasă. Începea cu „burtă tare, nefriptă, veche, garnisită cu usturoi”; pe la jumătatea listei era scris: „motan tînăr; motan bătrîn; tocană de pisică”, iar în josul ei era menţionat: „cizme de marinar, muiate cu seu — servite crude”. Restul listei era înţesat cu fel de fel de mîncăruri în stare să astupe şi gura unui canibal. Am sărit ca ars:
— Doctore, nu-i frumos să faci glume pe seama unui caz atît de serios ca al meu. Am venit aici ca să-mi recapăt pofta de mîncare, nu să pierd şi puţina care mi-a mai rămas.
El îmi întoarse vorba cu gravitate:
— Nu glumesc! De ce aş glumi?
— Dar nu pot mînca grozăviile astea.
— De ce nu?
O spuse cu o admirabilă naivitate, indiferent că era sinceră sau prefăcută.
— De ce nu? Fiindcă — păi bine, doctore, de luni de zile rareori am fost în stare să suport ceva mai substanţial ca omletele sau laptele de pasăre. Mîncărurile astea nemaiauzite ale dumitale...

— A, să vezi cum au să-ţi placă. Sînt foarte bune. Şi trebuie neapărat să le mănînci. Este o regulă a stabilimentului, care este aplicată cu stricteţe.

I-am spus zîmbind:

— Bine doctore, dacă-i aşa, vei fi nevoit să îngădui ca pacientul dumitale să plece de aici. M-am dus.

Păru jignit şi zise pe un ton, care schimbă înfăţişarea lucrurilor:

— Sînt sigur că nu-mi vei face această nedreptate. Te-am primit cu bună-credinţă şi sînt convins că nu-mi vei înşela încrederea. Această cură de apetit înseamnă toată pîinea mea. Dacă pleci de aici, cu soiul de apetit pe care-l ai acum, lucrul s-ar putea afla şi, înţelegi şi dumneata, lumea ar spune că am dat greş cu tratamentul meu în cazul dumitale şi deci aş putea da greş şi în alte cazuri. N-ai să pleci, n-ai să-mi aduci această jignire.

Mi-am cerut scuze şi i-am făgăduit că voi rămîne.

— Foarte bine. Eram sigur că nu vei pleca; ar fi însemnat să-mi iei pîinea de la gură.

— Şi te-ar supăra atîta lucru? Nu cumva ai dumitale mănîncă lucrurile acestea infame?

— Cine? Familia mea? întrebă el, avînd ochii plini de o biîndă uimire. Fireşte că nu.

— Aha, nu le mănîncă! Dar dumneata?

— Desigur că nu.

— Pricep. Încă un caz în care un doctor nu-şi foloseşte propriul lui leac.

— Eu nu am nevoie. Au trecut şase ore de cînd ai uat prînzul. Vrei să cinezi acum — sau mai tîrziu?

— Nu, nu mi-e foame, însă ori acum, ori mai tîrziu, totuna e. Aş vrea să isprăvesc o dată cu corvoada asta şi să-mi iau o greutate de pe suflet. De altfel e ora mea obişnuită şi regularitatea este recomandată de toate autorităţile. Da, voi încerca să gust ceva — bine ar fi dacă, în loc de mîncare, mi s-ar da o bătaie straşnică...

Profesorul îmi înmînă menu-ul acela odios:

— Alege — sau vrei să mănînci mai tîrziu?

— Ah, vai de mine, condu-mă în odaia mea; am uitat de regula dumitale draconică.

— Aşteaptă doar o clipă, înainte de a te hotărî definitiv. Mai este încă o regulă. Dacă alegi acum, comanda va fi executată numaidecît; dacă aştepţi, însă, va trebui să te laşi în voia bunului meu plac. Nu vei căpăta nici un fel de mîncare, din toată lista, pînă nu-mi dau eu consimţămîntul.

— Foarte bine. Du-mă în odaia mea şi trimite-ţi bucătarul la culcare; nu-i nici o grabă.

Profesorul mă petrecu pînă în capul unui şir de scări şi mă conduse într-un apartament cît se poate de îmbietor şi confortabil, alcătuit dintr-un salon, un dormitor şi o cameră de baie.

Ferestrele din faţă dădeau spre o întindere care se pierdea în depărtare — dumbrăvi, văi verzi şi coline unduitoare, înveşmîntate cu codri — o singurătate nobilă, netulburată de lumea cea gălăgioasă. În salon se aflau multe rafturi cu cărţi. Profesorul îmi zise că mă va lăsa singur şi adăugă:

— Fumează şi citeşte cît îţi place; bea cîtă apă pofteşti. Cînd ţi s-o face foame, sună şi dă comanda, iar eu voi hotărî dacă va fi sau nu îndeplinită. Cazul dumitale este grav şi rebel şi cred că primele paisprezece feluri de pe listă sînt — fiecare în parte şi toate la un loc — prea delicate pentru necesităţile dumitale. Îţi cer o favoare: să te stăpîneşti şi să nu le comanzi.

— Să-mi înfrîng poftele, care va să zică? Las'pe mine în privinţa asta. Cu mine ai să faci economie. Ideea de a stîrni apetitul unui om bolnav cu ajutorul acestei hrane de erete e curată nebunie.

I-am spus-o cu amărăcine, fiindcă mă simţeam jignit de cuvintele lui calme şi reci. Ce mijloc necruţător de a asasina oamenii! Medicul păru mîhnit, dar nu jignit. Puse lista de bucate pe comodă la căpătîiul meu, ca să-mi fie mai la îndemînă şi zise:

— Cazul dumitale nu e, în orice eventualitate, cel mai deznădăjduit din cîte am întîlnit; totuşi e un caz grav şi cere un tratament energic. De aceea îţi vor fi recunoscător dacă îţi vei înfrînge poftele şi vei sări de-a dreptul la numărul cinsprezece începînd cu acest fel de mîncare.

Pe urmă m-a lăsat singur şi am început să mă dezbrac, fiindcă eram trudit ca un cîine şi foarte somnoros. Am dormit cincisprezece ceasuri în şir şi m-am trezit foarte înviorat pe la orele zece, în dimineaţa următoare. Cafea vieneză! Întîi şi întîi la ea m-am gîndit — la această desfătare fără seamăn — la gustoasa cafea de cafenea, în comparaţie cu care toate celelalte cafele europene şi toate cafelele din hotelurile americane sînt o simplă poşircă. Am sunat şi am comandat o cafea; plus cornuri vieneze, invenţia aceasta delicioasă. Chelnerul mi-a vorbit prin portiţa de la uşă, spunînd — dar ştiţi bine ce mi-a spus. A pomenit de lista de bucate. I-am îngăduit să plece — nu mai aveam ce face cu el.

După baie, m-am îmbrăcat şi am pornit la plimbare, ajungînd chiar pînă la uşă. Era încuiată pe dinafară. Am sunat şi a venit servitorul, care mi-a explicat că asta era altă regulă. Izolarea pacientului era necesară, pînă după primul prînz. Nu ţinusem în mod deosebit să ies din odaie; însă acum era cu totul altceva. Faptul de a fi încuiat într-o odaie te face dornic să ieşi din ea. Curînd, începu să mă apese încetineala cu care se scurgea timpul. La ora două, se împliniseră douăzeci şi şase de ceasuri de cînd nu mai pusesem nimic în gură. De cîteva ceasuri începuse să-mi fie foame. Mi-am dat seama că eram nu numai înfometat, ci chiar înfometat cu un adjectiv puternic înainte. Totuşi, nu eram de ajuns de hămesit ca să accept lista de bucate.

Trebuia încă să-mi trec vremea, într-un fel sau altul. Aveam voie să citesc şi să fumez. Am făcut şi una şi alta — ceas de ceas. Cărţile erau toate de-un singur soi — naufragii, oameni pierduţi în pustiu; oameni închişi în fundul unor mine; oameni murind de foame în oraşe asediate. Am citit despre toate mîncărurile revoltătoare cu care oamenii lihniţi îşi potoliseră vreodată foamea. În timpul primelor ceasuri, lucrurile acestea m-au scîrbit; au urmat apoi ceasuri în care nu m-au mai impresionat atît de rău; au urmat şi alte ceasuri în care m-am trezit că-mi ling buzele cu gîndul la vreo cîteva ghivece destul de infecte. După

ce s-au împlinit patruzeci şi cinci de ore de cînd nu mai căpătasem nici un fel de hrană, am alergat nerăbdător să trag clopotul şi am comandat al doilea fel de pe listă — un soi de găluşte, conţinînd o umplutură preparată din icre negre şi smoală.

Mi-a fost refuzat. În cursul următoarelor cincisprezece ore, am vizitat dîn cînd în cînd clopotul, comandînd cîte un fel care era trecut tot mai jos pe listă. Am întîmpinat numai refuzuri. Învingeam însă treptat prejudecată după prejudecată; făceam progrese sigure; mă tîram spre numărul cincisprezece cu o certitudine necruţătoare şi inima îmi bătea tot mai tare, în vreme ce speranţa mea creştea tot mai puternică.

În cele din urmă, cînd buzele mele nu mai atinseseră hrană de şaizeci de ore, victoria a fost a mea, şi am comandat numărul cincisprezece.

„Pui de primăvară fierţi uşor — în ouăle lor; şase duzini, fierbinţi şi înbălsămate!”

Peste un sfert de oră, puiul se afla pe tavă şi doctorul sosi îndată cu el, frecîndu-şi mîinile de bucurie. Zise grozav de înfierbîntat:

— E o cură încununată de succes; ăsta zic şi eu că-i un succes. Ştiam că sînt în stare să realizez aşa ceva. Dragă domnule, măreţul meu sistem nu dă greş niciodată! Ţi-ai recăpătat apetitul — ştii bine că ţi l-ai recăpătat — recunoaşte şi fă-mă fericit.

— Adu-ţi toate stîrvurile — sînt în stare să mănînc orice-i trecut pe lista dumitale!

— A, iată un lucru nobil. Splendid! — ştiam că voi izbuti aşa ceva! Sistemul nu dă greş niciodată. Cum ţi se par păsările?

— N-am mîncat în viaţa mea ceva mai delicios şi totuşi de obicei nu mă dau în vînt după vînat. Dar nu mă întrerupe, te rog, nu mă întrerupe — nu-mi pot pierde timpul cu vorbele, zău că nu pot.

Auzindu-mă, doctorul exclamă:

— Cura e perfectă. Nu mai există nici o îndoială sau primejdie. Lasă orătăniile în pace; acum pot să-ţi acord încrederea mea şi să-ţi ofer un biftec.

Biftecul sosi — un biftec mare cît o coşniţă — garnisit cu cartofi şi însoţit de cornuri vieneze şi cafea; şi am mîncat un prînz care merită toată osteneala şi cheltuiala făcută pentru el. Şi tot timpul am vărsat lacrimi de recunoştinţă în sosul biftecului — recunoştinţă faţă de doctor pentru că îmi vîrîse în cap puţinul şi elementarul bun-simţ, de care dusesem lipsă atîţia ani.

II

Cu treizeci de ani în urmă, profesorul Haimberger a plecat cu vaporul într-o lungă călătorie. Pe bord se aflau cincisprezece pasageri. Menu-ul era alcătuit după tipicul în vigoare: la 7 dimineaţa, o ceaşcă de cafea proastă, servită la pat; la 9 prînzişorul; cafea proastă cu lapte condensat; chifle jilave, pesmeţi, peşte sărat; la 1 p.m. prînzul; limbă rece, carne conservată rece, chifle jilave reci, pesmeţi; la 5, cina: supă deasă de mazăre, peşte sărat, carne conservată caldă şi varză acră, rasol de porc cu fasole, budincă; de la 9 pînă la 11 p.m. supeul: ceai cu lapte condensat, limbă rece, şuncă rece, murături, biscuiţi marinaţi, stridii murate, piftie de picior de porc, ciolane prăjite.

La sfîrşitul primei săptămîni se mai mînca aşa, ca lumea, ci se ciugulea. Pasagerii veneau la masă, însă veneau în parte ca să-şi treacă vremea şi în parte, fiindcă o înţelepciune multiseculară le poruncea să păstreze regularitatea meselor. Erau sătui de menu-ul ordinar şi lipsit de variaţie şi nu aveau nici un interes pentru el, nici un fel de poftă de mîncare. În fiecare zi, cît era ziulica de lungă, hoinăreau pe vas, pe jumătate înfometaţi, chinuiţi de stomacurile care-i rodeau, afanisiţi, fără chef de vorbă, nenorociţi. Printre ei se aflau şi trei dispeptici înveteraţi. Aceştia ajunseseră nişte umbre, în cursul celor trei săptămîni. Mai era şi un bolnav prăpădit, ţintuit la păt; se ţinea numai cu orez fiert, nici nu putea să se uite măcar la nişte mîncăruri obişnuite.

Pe urmă, veni naufragiul şi viaţa în bărci, sub cerul liber, cu obişnuita lipsă de hrană. Proviziilo se împuţinau tot mai mult. Atunci pofta de mîncare se ameliora. Cînd nu le mai rămase naufragiaţilor nimic decît şuncă crudă şi porţia scăzuse la două uncii pe zi de persoană, apetitul tuturor deveni perfect. După cincisprezece zile dispepticii, bolnavul cel grav şi cele mai mofturoase doamne din societate mestecau extaziaţi cizme de marinar, plîngîndu-se numai de faptul că au un stoc limitat. Şi totuşi erau aceiaşi oameni care nu putuseră să îndure plicticoasa carne conservată de pe vas, varza acră şi celelalte merinde reci. Au fost salvaţi de un vapor britanic. Peste zece zile, toţi cincisprezece erau la fel de sănătoşi ca în momentul cînd se întîmplase naufragiul.

— Aventura nu le vătămase întru nimic sănătatea, zise profesorul. Nu observi?

— Da.

— Ai observat bine faptul?

— Da — aşa cred.

— Dar nu-l consideri aşa cum merită... Nu prinzi însemnătatea acestei constatări. Am s-o spun din nou — apăsat — nici unul din ei nu a suferit nici cea mai mică indispoziţie.

— Acum încep să pricep. Da, a fost într-adevăr remarcabil.

— Nicidecum. Era perfect natural. Nu există nici un motiv ca să fi suferit vreo vătămare. Urmau cura de apetit a naturii — cea mai bună şi cea mai înţeleaptă cură din lume.

— De-acolo ţi-ai luat dumneata ideea?

— Întocmai. Întîmplarea asta a dat naufragiaţilor o lecţie preţioasă.

— Ce te face să crezi aşa ceva?

— De ce n-aş crede? După cîte văd, dumneata socoteşti că te-a învăţat ceva.

— Asta n-are nici o legătură, eu nu sînt nerod.

— Pricep. Naufragiaţii erau nerozi.

— Erau făpturi omeneşti.

— E acelaşi lucru?

— De ce mai întrebi? O ştii singur. În privinţa sănătăţii sale — şi a restului lucrurilor — omul mijlociu este rezultatul mediului şi al superstiţiilor sale proprii, iar rostul acestora este de a face din el un dobitoc. Nu ştie să facă legătura între trei sau patru împrejurări noi şi să-şi dea seama ce înseamnă; este peste puterile lui. Nu-i în stare să observe singur: trebuie să primească totul de-a gata. Dacă animalele, numite în mod greşit inferioare, ar fi la fel de proaste ca omul, ar pieri toate de pe faţa pămîntului într-un an de zile.

— Va să zică, pasagerii aceia nu au tras nici o învăţătură de pe urma păţaniilor lor?

— Nici atîtica. S-au dus iar la mesele obişnuite de pe vaporul lor englez şi foarte curînd începură iarăşi să ciugulească — ciuguleau, mestecau în silă, nu aveau poftă de mîncare, hrana îi dezgusta, erau afanisiţi, nenorociţi, pe jumătate înfometaţi, iar stomacurile lor jignite blestemau, înjurau, gemeau, implorau de dimineaţa pînă seara. Şi în zadar, fiindcă erau stomacuri de nerozi.

— Atunci, după cîte înţeleg eu, planul dumitale...

— Cît se poate de simplu. Nu mînca pînă nu ţi-e foame. Dacă nu-ţi place gustul mîncării, dacă nu te satisface, nu te bucură, nu-ţi aduce vreo mîngîiere, nu mai mînca pînă nu eşti foarte înfometat. Atunci te va bucura şi îţi va face şi bine.

— Şi trebuie să respect vreo regulă în privinţa orelor?

— Cîtă vreme lupţi cu un apetit prost — nu. După ce l-ai învins, regularitatea nu strică, atîta vreme cît apetitul rămîne bun. De îndată ce ţi se clatină apetitul, aplici iarăşi corectivul: post lung sau scurt, după necesităţile cazului.

— Presupun că regimul cel mai bun — adică cel mai sănătos...

— Toate regimurile sînt sănătoase. Unele sînt mai sănătoase decît altele, însă toate regimurile obişnuite sînt de ajuns de sănătoase pentru cei care le aplică. Fie că mîncarea este bună sau proastă, are să-ţi pară că are un gust bun şi are să te hrănească, dacă îţi su-

praveghezi apetitul şi introduci puţin post, de cîte ori el slăbeşte. Nansen era obişnuit cu mese dese dar cînd prînzurile lui s-au mărginit luni de-a rîndul la carne de urs, n-a păţit nimic, nu s-a ales nici măcar cu o indigestie, fiindcă apetitul lui era menţinut constant datorită dificultăţii de a-şi procura regulat carnea de urs.

— Doctorii aranjează însă diete delicate şi chibzuite pentru bolnavi.

— N-au încotro. Bolnavul e plin de superstiţii moştenite şi nu-i dispus să se înfometeze singur. Crede că asta l-ar ucide în mod sigur.

— Dar l-ar slăbi, nu-i aşa?

— Nu într-o măsură îngrijorătoare. Dovadă, bolnavii de pe vaporul naufragiat. Au trăit cincisprezece zile cu firimituri de şuncă crudă, cizme de marinar rupte şi o foamete generală. Regimul ăsta i-a slăbit, dar nu le-a făcut rău. I-a pregătit tocmai bine ca să consume zdravăn mîncăruri zdravene şi să-şi asigure o stare de sănătate robustă. Nu au ştiut însă să profite îndeajuns de situaţie; au scăpat prilejul; au rămas bolnavi; şi-au meritat soarta. Ştii ce şmecherie fac doctorii din staţiunile balneare?

— Ce anume?

— Folosesc sistemul meu în mod deghizat, promovînd înfometarea mascată. Cura de struguri, băi, cură de nămol — toate sînt acelaşi lucru. Strugurii, băile şi nămolul sînt mai mult aşa, de ochii lumii, şi nu ajută aproape de loc — treaba adevărată o face înfometarea obţinută pe furiş. Pacientul este obişnuit cu patru mese şi cu orele tîrzii, dimineaţa şi seara — şi gîndeşte-te acum ce are de făcut într-o staţiune balneară. Se scoală la şase dimineaţa. Mănîncă un ou. Se învîrteşte de colo-colo pe promenadă, timp de două ceasuri, laolaltă cu ceilalţi nătărăi. Mănîncă un fluture. Soarbe încet un pahar de lături filtrate, care duhnesc ca o răsuflare de erete. Se plimbă încă două ore, dar singur; dacă-i vorbeşti, îţi spune îngrijorat: „Apa mea minerală! Îmi plimb apa! Te rog să nu mă întrerupi!” şi porneşte iar să-şi bată picioarele. Mănîncă o petală de trandafir zaharisită. Stă culcat ca să

se odihnească în tăcerea şi în singurătatea odăii sale. ceasuri în şir; nu are nevoie să citească, nici să fumeze. Apoi vine doctorul şi îi ia pulsul şi tensiunea, îl ciocăneşte la piept, în spinare şi în stomac şi ascultă rezultatul, cu un fel de fluieraş de-un penny, după care ordonă ca baia individului să fie cu o jumătate de grad Réaumur mai rece decît ieri. După baie, alt ou. Un pahar de poşircă la trei sau patru după-amiază şi o promenadă solemnă împreună cu ceilalţi indivizi, buni de dus la panoramă. Cina la şase şi jumătate, alcătuită dintr-o gogoaşă şi o ceaşcă de ceai. Iarăşi plimbare. La opt şi jumătate, supeul — altă porţie de fluture; la nouă, culcarea. Şase săptămîni de asemenea regim — ia gîndeşte la asta. Îl înfometează de-a binelea pe un om şi-l pune într-o formă splendidă. Ar avea acelaşi efect la Londra, New York, Ierihon — oriunde.

— Cît îţi trebuie ca să pui o persoană pe picioare aici?

— Ar trebui să-mi ia doar o zi sau două, dar în practică îţi ia de la una pînă la şase săptămîni, după caracterul şi mentalitatea pacientului.

— Cum vine asta?

— Vezi ceata aceea de femei de colo, care joacă fotbal, boxează şi sar peste obstacole? Sînt aici de şase sau şapte săptămîni. Erau nişte spectre, nişte biete slăbănoage cînd au venit aici. Erau obişnuite să ciugulească trufandale şi delicatese numai la anumite ceasuri din zi şi nu aveau poftă de nimic. Le-am pus o serie de întrebări, pe urmă le-am încuiat în odăile lor — pe cele mai firave ca să facă foame, vreo nouă sau zece ore, pe celelalte, douăsprezece sau cincisprezece ore. N-a trecut mult şi au început să se roage de mine, căci într-adevăr suferiseră de ajuns. S-au plîns de greaţă, dureri de cap şi aşa mai departe. Era o plăcere să le vezi înfulecînd după ce li s-a împlinit sorocul. Nu-şi puteau aminti să mai fi avut parte de asemenea încîntare — e chiar cuvîntul lor. Acum, sigur că asta ar fi trebuit să pună capăt curei lor, dar n-a fost aşa. Au fost libere să se ducă la orice mese din sanatoriu şi şi-au ales obişnuitele patru. Într-o zi sau două, am fost

silit să intervin. Apetitul lor slăbea. Le-am indicat să renunţe la o masă. Asta le-a pus iarăşi pe picioare. Pe urmă, au luat-o iar cu patru mese. Le-am rugat să se înveţe să renunţe şi singure la o masă, fără să mai aştepte avizul meu. Pînă acum vreo două săptămîni nu au fost în stare — într-adevăr nu aveau destulă tărie sufletească, dar au dobîndit-o treptat şi acum cred că sînt la adăpost de orice primejdie. Din cînd în cînd renunţă la o masă, din propria lor iniţiativă. Acum sînt într-o stare splendidă şi cred că s-ar putea duce acasă fără nici o grijă, dar încrederea lor încă nu-i desăvîrşită, aşa că mai aşteaptă aici o bucată de vreme.

— Sînt şi altfel de cazuri?

— O, da. Uneori, un om învaţă toată şmecheria într-o săptămînă. Învaţă să-şi disciplineze apetitul şi caută să şi-l păstreze în perfectă ordine. Învaţă să renunţe foarte des la o masă, fără să-i mai pese de ea.

— Dar de ce să renunţe la o masă întreagă? De ce să nu renunţe numai la o parte?

— E o metodă slabă şi neadecvată împrejurărilor. Dacă stomacul nu răcneşte — ca să zic aşa, dacă nu ţipă, e mai bune să nu-l sîcîi şi să-i acorzi o adevărată odihnă. Unii oameni pot mînca mai mult decît alţii şi tot nu-şi încarcă stomacul. Există tot soiul de oameni şi tot soiul de pofte de mîncare. Am să-ţi arăt îndată un om care era obişnuit să ciugulească din opt mese pe zi. Întrecea cu două mese măsura cuvenită apetitului său. Acum l-am redus la şase mese pe zi şi se simte foarte bine. Se bucură din plin de viaţă. Cîte mese obişnuieşti pe zi?

— Mai înainte — timp de douăzeci şi doi de ani — o masă şi jumătate; în ultimii doi ani, două şi jumătate; cafea cu un corn la 9 dimineaţa, prînzul la 1, cina la 7,30 sau 8.

— Mai-nainte mîncai o masă şi jumătate — adică o cafea cu un corn la 9, cină seara şi nimic între, aşa-i?

— Da.

— De ce ai adăugat în că o masă?

— A fost ideea familiei. Erau îngrijoraţi. Îşi închipuiau că mă sinucid.

— O masă şi jumătate ţi s-a părut suficientă în tot timpul celor douăzeci şi doi de ani?

— Berechet.

— Actuala dumitale stare proastă se datoreşte tocmai acestei mese suplimentare. Renunţă la ea. Încerci să mănînci mai des decît cere stomacul dumilale. Nu cîştigi nimic prin asta; pierzi. Acum asimilezi mai puţină hrană într-o zi, cu două mese şi jumătate, decît mîncai înainte la o singură masă şi jumătate.

— E adevărat — cu mult mai puţin, fiindcă în vremurile acelea de odinioară cina mea era de proporţii foarte impresionante.

— Acum pune-te singur la regimul de o singură masă pe zi — o cină timp de cîteva zile, pînă îţi asiguri un apetit bun, solid, regulat, demn de încredere, pe urmă limitează-te permanent la acea masă şi jumătate a dumitale şi nu mai asculta de loc de familie. Cînd ai vreo indispoziţie obişnuită, mai ales din cele care produc febră, nu mînca nimic timp de douăzeci şi patru de ore. Asta te va vindeca. Îţi va vindeca de asemeni şi cel mai îndărătnic guturai. Nici un guturai nu poate supravieţui unei înfometări totale de douăzeci şi patru de ore.

— Ştiu şi eu. Am aplicat metoda aceasta de multe ori.

LEGENDA DE LA SAGENFLED — DIN GERMANIA[1]

Acum mai bine de o mie de ani, acest mic district era un regat — o bucăţică de regat, un fel de gingaşă jucărioară de regat, cum s-ar zice. Era foarte departe de ambiţiile, rivalităţile, luptele şi vîrtejurile acelor străvechi timpuri războinice, astfel că între hotarele sale se ducea o viaţă simplă, iar poporul său era blînd şi neprihănit, cufundat mereu într-un adinc vis de pace, într-o duioasă linişte duminicală. Nu găseai acolo nici răutate, nici pizmă, nici ambiţie, prin urmare inimile nu ardeau de patimi şi nu era nefericire în ţară.

Cu vremea, bătrînul rege muri şi veni pe tron micul său fiu, Hubert. Dragostea poporului pentru el creştea din zi în zi; era atît de bun, atît de neprihănit şi de nobil, încît treptat această dragoste ajunse o pasiune, aproape o adoraţie. La naşterea sa, prezicătorii cercetaseră cu sîrg stelele şi găsiseră scris în cartea lor strălucitoare ceva, care zicea cam aşa:

„În al patrusprezecelea an al vieţii lui Hubert se va petrece o întîmplare de seamă: făptura al cărei cîntec va dezmierda cel mai dulce auzul lui Hubert va mîntui viaţa acestuia. Cîtă vreme regele şi poporul

---

[1] Omisă din volumul „Un vagabond prin străinătate”, fiindcă autenticitatea ei părea îndoielnică şi, la vremea aceea, nu putea fi dovedită. (n. t.)

vor cinsti neamul acestei făpturi pentru fapta-i bună, străvechea dinastie nu va fi lipsită de urmaşi, iar poporul nu va cunoaşte războiul au ciuma, au sărăcia. Dară luaţi aminte a nu se greşi alegerea!”

Cînd regele împlini treisprezece ani, prezicătorii, oamenii de stat, micul sfat al ţării şi obştea poporului nu vorbiră — tot anul acela — decît despre un singur lucru: ce tîlc trebuia să se dea celor din urmă cuvinte ale prorocirii? Ceea ce se spune la început pare să însemne că făptura mîntuitoare se va alege singură, la vremea cuvenită, însă cuvintele de la urmă par să însemne că *regele* trebuie să aleagă dinainte şi să spună care cîntăreţ îi place mai mult, iar dacă alege în chip înţelept, făptura aleasă va mîntui viaţa lui, ca şi a dinastiei şi a poporului, numai dacă va face „o alegere greşită” — să ia aminte!

Pe la sfîrşitul anului, erau tot atîtea păreri asupra acestei probleme, cîte fuseseră şi la început; dar majoritatea oamenilor simpli şi înţelepţi căzuseră de acord că planul cel mai sigur ar fi ca micul rege să-şi facă el întîi alegerea şi cu cît mai curînd, cu atît mai bine. Aşa că se dădu un edict, poruncind tuturor locuitorilor care aveau făpturi cîntătoare să le aducă în marea sală a palatului, în dimineaţa primei zile a noului an. Porunca fu ascultată. Cînd totul fu pregătit pentru încercare, regele îşi făcu intrarea măreaţă, împreună cu marii dregători ai coroanei, toţi înveşmîntaţi în mantii de gală. Regele se urcă pe tronul de aur şi se pregăti să-şi rostească judecata. Numaidecît însă zise:

— Făpturile acestea cîntă toate deodată; larma lor este de neîndurat; nimeni nu poate să-şi facă alegerea, în mijlocul unei a semenea zarve. Luaţi-le pe toate de aici şi aduceţi-le îndărăt una cîte una.

Aşa se şi făcu. Una după alta, dulcile ciripitoare fermecară urechea tînărului rege şi fură scoase din sală ca să facă loc alteia. Preţioasele minute se scurgeau treptat cu atîţia cîntăreţi plini de vrajă. Regelui îi venea greu să aleagă, cu atît mai greu cu cît pedeapsa făgăduită pentru greşeală era atît de cumplită, ceea ce îi tulbura judecata şi îl făcea să-i fie teamă a se

încrede în urechile lui. Nu stătea locului şi pe faţă i se citea desperarea. Miniştrii văzură acest lucru, căci nu-şi luau privirile de la el nici o clipă. Atunci începură să-şi zică în inimile lor:

„Şi-a pierdut curajul — limpezimea minţii i s-a dus, va greşi — şi ei, şi dinastia, şi poporul său sînt sortiţi pieirii!”

După scurgerea unui ceas, regele rămase tăcut un răstimp, apoi zise:

— Aduceţi îndărăt pietroşelul.

Pietroşelul înălţă trilurile sale voioase, şi în toiul valurilor de armonie regele fu cît pe-aci să-şi ridice sceptrul, în semn de alegere, dar se stăpîni şi zise:

— Staţi, să fim siguri. Aduceţi îndărăt sturzul. Puneţi-i să cînte împreună.

Sturzul fu adus şi cele două păsărele revărsară împreună minunăţiile lor de cîntece. Regele şovăi, apoi aplecarea sa începu a se statornici şi a căpăta tărie. Se putea vedea aceasta după ţinuta lui. Nădejdea înmuguri în inimile bătrînilor miniştri, inima începu să le bată mai iute, sceptrul începu să se ridice încet, cînd...

Urmă o întrerupere urîcioasă. Drept din prag se auziră nişte sunete cam aşa:

„Hi... han... hi... han! — hi-han! hi-han! — hi-han!”

Toată lumea sări în sus şi se înfurie că îşi dăduse pe faţă sperietura.

În clipa următoare, intră înăuntru, lipăind, cea mai scumpă şi drăgălaşă, cea mai drăguţă ţărăncuţă de nouă ani, cu ochii negri, sclipindu-i de o nerăbdare copilărească; dar cînd zări adunarea aceea aleasă şi chipurile acelea mîniate, se opri, lăsă capul în jos şi îşi duse la ochi şorţul de pînză grosolană. Nimeni nu-i ură bun venit, nimeni nu o compătimi. Apoi, fetiţa înălţă sfioasă privirea printre lacrimi, şi zise:

— Stăpînul meu, măria ta, rogu-te de iertare, căci nu am avut nici un gînd rău. Nu am nici tată, nici mamă, ci doar o capră şi un măgar, şi ei sînt tot ce am pe lume. Capra îmi dă laptele cei mai dulce, iar cînd dragul şi bunul meu măgar rage, mi se pare că nu se

află pe lume muzică mai ispititoare. Astfel, cînd milord, măscăriciul regelui, a zis că cel mai dulce cîntăreţ din toate vieţuitoarele va scăpa coroana şi poporul, şi m-a îndemnat să-l aduc aici...

Toţi curtenii izbucniră într-un rîs crud şi copila fugi din sala tronului, plîngînd, fără a încerca să sfîrşească ce avea de zis. Primul-ministru porunci el însuşi ca ea şi buclucaşu-i măgar să fie alungaţi dincolo de împrejmuirea palatului şi să li se poruncească să nu se mai arate pe acolo.

Apoi, întrecerea păsărilor urmă. Cele două păsărele se întreceau cu osîrdie la cîntat, însă sceptrul rămînea nemişcat în mina regelui. Speranţa pieri încet în sufletele tuturora. Trecu un ceas, trecură două, şi tot nu se luă nici o hotărire. Ziua se apropia de sfîrşit şi mulţimea care aştepta în afara palatului simţea că nu mai poate de atîta nelinişte şi îngrijorare.

Amurgul se lăsă, umbrele se aşternură tot mai dese. Regele şi curtenii săi nu îşi mai puteau zări feţele. Nimeni nu scotea nici o vorbă — nimeni nu cerea să se aducă torţe. Marea întrecere fusese tinută şi dăduse greş; fiecare în parte şi toţi laolaltă doreau să-şi ascundă de lumină faţa şi să-şi îngroape în fundul inimii tulburarea adîncă.

În cele din urmă — ce se auzi! Un şirag bogat şi plin de cea mai dumnezeiască melodie se revărsă dintr-un colţ îndepărtat al sălii — glasul privighetorii.

— Sus inimile! strigă regele. Spuneţi tuturor clopotelor să vestească poporului, căci alegerea este făcută şi nu am greşit. Rege, dinastie şi popor sînt mîntuiţi. De azi înainte, privighetoarea să fie cinstită pe vecie în întreaga ţară şi daţi de ştire către toţi supuşii că oricine va aduce ocară sau va face rău vreunei privighetori va fi pedepsit cu moartea. Regele şi-a rostit cuvîntul.

Toată lumea aceea măruntă fu beată de bucurie. Castelul şi oraşul scînteiară pînă la ziuă de focuri sărbătoreşti, poporul jucă şi bău şi cîntă, iar dăngănitul de biruinţă al clopotelor nu mai contenea.

Din ziua aceea, privighetoarea fu o pasăre sfîntă.

Cîntecul ei era auzit în fiecare casă, poeţii îi aduceau laude; pictorii o zugrăveau; imaginea ei sculptată împodobea fiecare arcadă şi fiecare turnuleţ, fiecare fîntînă şi clădire obştească. Lua parte chiar şi la sfaturile regelui şi nici o treabă însemnată de-a statului nu era hotărîtă, pînă ce prorocii nu supuneau chestiunea privighetorii obşteşti şi nu tălmăceau sfetnicilor ce anume cîntase despre ea pasărea.

Tînărului rege îi plăcea foarte mult să vîneze. Într-o bună zi, la sosirea verii, porni călare, cu şoimi şi dulăi, însotit de un strălucit alai. Pe nesimtite se despărţi de ceilalţi, în mijlocul unui codru mare şi o tăie prin desiş, închipuindu-şi că scurtează drumul, ca să dea iarăşi de ei; se înşelă însă. Călări tot mai departe, mai întîi plin de nădejde, dar pînă la urmă scăzîndu-i de tot curajul. Se lăsă amurgul şi regele se tot înfunda într-un ţinut singuratic şi necunoscut. Apoi, se întîmplă năpasta. În lumina aceea ceţoasă, sili calul printr-un tufiş încîlcit, aflat deasupra unui povîrniş stîncos. Cînd cal şi călăreţ ajunseră în fundul rîpei, cel dintîi era olog de un picior, iar celălalt cu grumazul rupt. Micul şi sărmanul rege suferi dureri chinuitoare şi fiecare ceas îi păru o lună fără sfîrşit. Îşi încordă auzul ca să prindă cel mai mic sunet, care să-i făgăduiască o nădejde de scăpare; însă nu desluşi nici urmă de glas, nici un sunet de corn sau lătrat de dulăi. Aşa că în cele din urmă îşi pierdu orice nădejde şi zise: „Să vină moartea, dacă trebuie să vină”.

Tocmai atunci, pătrunzătorul şi dulcele cînt al privighetorii străbătu tăcutele pustietăţi ale nopţii.

„Sînt mîntuit!” zise regele... Mîntuit! E pasărea sfîntă şi prorocirea trebuie să se adeverească. Înşişi zeii m-au ferit de greşeală în alegerea mea.”

Abia îşi putea stăpîni bucuria; nu găsea cuvinte să-şi rostească recunoştinţa. În fiecare clipă, acum, i se părea că aude zgomotul ajutoarelor care se apropiau. De fiecare dată, însă, era dezamăgit: nu-i venea nici un fel de ajutor. Ceasurile mohorîte se scurgeau şi nu se ivea nici un ajutor. Totuşi, pasărea sfîntă cînta mai departe. Regele începu a avea bănuieli cu privire la alegerea sa, dar şi le înăbuşi. Spre ziuă, pasărea îşi

încetă cîntecul. Dimineaţa sosi, şi o dată cu ea foamea şi setea; dar nici un fel de ajutor. Ziua se topi şi pieri în noapte. În cele din urmă, regele o blestemă pe privighetoare.

Îndată din pădure se auzi cîntecul sturzului. Regele îşi zise în inima sa: „Aceasta era pasărea adevărată — nu mi-a fost bună alegerea — acum vor sosi ajutoarele!”

Dar nimeni nu veni. Apoi regele zăcu multe ceasuri în nesimţire. Cînd îşi veni în fire, tocmai cîntaun pietroşel. Ascultă pătruns de nepăsare. Credinţa i se irosise. „Păsările acestea — îşi zise — nu pot aduce nici un fel de ajutor; eu şi casa mea regală şi poporul meu sîntem sortiţi pieirii.” Se întoarse pe-o coastă, gata să moară; căci de foame şi de sete şi de suferinţă, puterile îi slăbiseră foarte mult şi simţea că i se apropie sfîrşitul. De fapt, dorea să moară, ca să scape de durere. Ceasuri îndelungate zăcu aşa, fără un gînd sau o simţire sau o mişcare. Apoi îşi mai veni în simţiri.

Răsăreau zorile celei de a treia zile. Ah, lumea părea foarte frumoasă pentru ochii aceia istoviţi. Deodată, un dor puternic de a trăi se înălţă în inima băiatului şi din sufletul său izvorî o adîncă şi fierbinte rugăciune ca să se îndure de el cerul şi să-l lase să-şi vadă iarăşi pămîntul şi prietenii. În clipa aceea, un sunet uşor, stins, pierdut — dar vai, nespus de dulce! pentru urechea sa care aştepta! — se prefiră din depărtare.

„Hi... han! — hi... han! — hi-han! — hi-han! hi-han!”

„O, acest cîntec e mai dulce, de o mie de ori mai dulce, decît glasul privighetorii, al sturzului, al pietroşeiului, fiindcă nu aduce doar nădejdea, ci siguranţa ajutorului; şi acuma într-adevăr sînt mîntuit! Cîntăreţul sfînt s-a ales singur, aşa cum a dat a se înţelege oracolul; prorocirea este îndeplinită şi viaţa mea, casa mea regală şi poporul meu sînt izbăviţi. Din ziua aceasta măgarul va fi sfinţit!”

Muzica aceea dumnezeiască se apropie din ce în ce, crescu tot mai puternic şi se făcu tot mai dulce pentru urechea celui care se stingea în suferinţă. Blîndul mă-

găruş hoinări în josul povîrnişului, păscînd buruienile şi cîntînd, iar cînd în cele din urmă zări calul mort şi regele rănit, veni şi îi adulmecă, cu o curiozitate candidă şi uimită. Regele îl mîngîie şi el îngenunche, precum era deprins cînd micuţa sa stăpînă voia să-l încalece. Cu mare trudă şi durere, băiatul se tîrî şi se urcă pe spinarea necuvîntătorului şi se ţinu drept de bogatele urechi ale dobitocului. Măgarul se urni din loc, cîntînd şi îl duse pe rege pînă la coliba micii ţărăncuţe. Ea îl culcă pe laviţă, îl învioră cu lapte de capră şi apoi fugi să ducă vestea cea mare celei dintîi cete de cercetaşi, care îi vor ieşi în cale.

Regele se însănătoşi. Prima sa măsură fu aceea de a proclama sfinţenia şi inviolabilitatea măgarului; a doua fu de a-l aduce pe măgar în sînul guvernului său şi de a-l face primul sfetnic al coroanei; a treia fu de a pune ca toate statuile şi efigiile privighetorii din întregul regat să fie nimicite şi înlocuite cu statuile şi efigiile măgarului sfinţit; iar în al patrulea rînd dădu şfară în ţară că o va face pe mica ţărăncuţă regina lui, cînd ea va împlini cincisprezece ani — şi îşi ţinu cuvîntul.

Aceasta-i legenda. Ea explică de ce imaginea mucegăită a măgarului împodobeşte toate aceste străvechi ziduri şi arcade, care se fărîmiţează şi arată de ce de-a lungul atîtor veacuri un măgar a fost totdeauna primul-ministru în acel guvern regal; aşa cum este încă şi acum în majoritatea cabinetelor — pînă în ziua de azi. Faptele acestea mai arată de ce în regatul acela mic, multe secole de-a rîndul, toate poemele măreţe, toate cuvîntările însemnate, toate solemnităţile obşteşti şi toate proclamaţiile regale începeau întotdeauna cu aceste cuvinte mişcătoare:

„Hi... han! — hi... han! — hi-han-hi-han-hi-han!”

POVESTE MEDIEVALĂ

CAPITOLUL I

DEZVĂLUIREA UNEI TAINE

Era noapte. Tăcerea domnea în măreţul şi străvechiul castel din Klugenstein. Anul 1222 se apropia de sfîrşit. Sus de tot, în vîrful celui mai înalt turn al castelului, licărea o luminiţă singuratică. Acolo se ţinea un sfat tainic. Bătrînul şi aprigul stăpîn al Klugensteinului şedea în jilţ şi chibzuia. Deodată, zise cu duioşie:

— Fiica mea!

Un tînăr cu înfăţişare nobilă, înzăuat din creştet pînă în tălpi ca un cavaler, răspunse:

— Grăieşte, tată!

— Fiica mea, a sosit ceasul să-ţi dezvălui taina care a tulburat frageda-ţi viaţă. Află, dară, că taina purcede din nişte fapte pe care acum le voi da în vileag. Fratele meu, Ulrich, este Marele Duce de Brandenburg. Pe patul de moarte, tatăl nostru a hotărît că dacă Ulrich nu va fi blagoslovit cu un fecior, moştenirea sa va trece pe seama spiţei mele, dacă în schimb eu voi avea un fecior. Ba mai mult decît atît: dacă se va întîmpla să nu avem nici unul dintre noi feciori, ci doar fiice, atunci moştenirea va fi a fiicei lui Ulrich, de se va dovedi neprihănită, iară de nu, fiica mea îi va urma la tron, de-şi va păstra numele nepătat. Şi astfel eu, împreună cu bătrîna mea soaţă aci de faţă, ne-am rugat fierbinte ca să ni se hărăzească fecior, dară ruga

în zadar ne-a fost. Tu ai venit pe lume şi tare am mai fost deznădăjduit. Vedeam cum straşnica pradă îmi aluneca din mînă — visul cel falnic pierea! Şi totuşi, nădăjduisem atîta! Cinci ani trăise Ulrich cu cununie şi, cu toate acestea, soaţa nu-i dăruise nici un moştenitor, fecior sau fiică.

„Ei, stai — am zis eu — nu e totul pierdut!” Un gînd izbăvitor mi-a fulgerat prin minte. Tu te-ai născut în miezul nopţii. Numai doica şi cele şase slujnice ştiau că erai fată. Le-am spînzurat pe toate pînă la una — şi asta într-un ceas. În dimineaţa următoare, toţi supuşii baroniei înnebuniseră de bucurie la vestea că se născuse un fiu în neamul Klugensteinilor — un moştenitor al puternicului ducat de Brandenburg! Şi taina a fost păzită cu străşnicie. Însăşi sora mamei tale te-a alăptat, iară de-atunci pînă azi nu ne-am mai temut de nimic.

Cînd erai de zece ani, Ulrich a căpătat o fiică. Ne-am amărît, dar ne-am pus nădejdea în pojar sau în medici şi în alţi duşmani fireşti ai copiilor, dar veşnic am fost dezamăgiţi. Fata a rămas în viaţă şi a crescut — bătu-o-ar Cel de Sus! Dar nu-i nimic. Sîntem în siguranţă. Căci, ha! ha! nu avem noi un fecior? Şi feciorul nostru nu-i viitorul Duce? Nu-i aşa, mult iubitul nostru Conrad? Căci oricît eşti tu de femeie, şi ai împlinit douăzeci şi opt de ani, copila mea, niciodată alt nume nu ţi s-a dat *ţie.*

Acum, fratele meu a ajuns la bătrîneţi grele şi puterile îi slăbesc văzînd cu ochii. Grijile statului îl copleşesc şi de aceea voieşte ca să te duci la el şi să fii de pe-acum duce cu fapta, chiar dacă nu încă şi cu numele. Slujitorii care te vor însoţi sînt gata şi veţi purcede la noapte.

Acum, ascultă-mă bine. Ia aminte fiece cuvînt pe care ţi-l spun. Este o datină veche cît şi Germania, glăsuind că dacă o femeie se-aşază măcar o singură clipă pe marele tron ducal, înainte de a fi fost încoronată cu toată rînduiala în faţa poporului — *ea va muri!* Aşa că ia seama la vorbele mele. Fii smerită. Rosteşte-ţi judecăţile de pe jilţul primului sfetnic, care stă la *picioarele* tronului. Fă astfel pînă cînd vei fi

încoronată şi vei scăpa astfel de primejdie. Nu prea-i de crezut că s-ar putea descoperi taina, cu toate acestea înţelept este să te gîndeşti pe cît cu putinţă la toate, în această înşelătoare viaţă pămîntească.

— O, tată! De aceea am trăit toată viaţa în minciună? Numai ca să jefuiesc de dreptul ei pe vara mea, care nu mi-a făcut nici un rău? Cruţă-mă, tată, cruţă-ţi copila de asemenea nefericire.

— Cum, neobrăzato? Asta mi-e răsplata pentru augusta soartă pe care ţi-a hărăzit-o mintea mea? Pe moaştele tatălui meu, această pornire a ta rău se mai potriveşte cu vrerea mea. Pleacă pe dată la curtea Ducelui şi păzeşte-te să-mi încîlci poruncile!

Destul cu această convorbire. Ajunge să ştim că rugăminţile, stăruinţele şi lacrimile bunei fete nu au folosit la nimic. Nici ele, nici nimic altceva nu a izbutit să mişte inima împietrită a bătrînului stăpîn al Klugensteinului. Şi astfel, neavînd încotro, cu inima grea, fata văzu cum porţile castelului se închid în urmă-i şi se trezi călărind prin beznă, înconjurată de un alai cavaleresc de vasali înarmaţi şi urmată de un viteaz pîlc de slujitori.

Bătrînul baron rămase tăcut multă vreme după plecarea fiicei sale; apoi se întoarse către amărîta lui soţie şi zise:

— Doamnă, treburile noastre par a merge strună! S-au împlinit trei luni de cînd l-am trimis pe vicleanul şi chipeşul conte Detzin, cu diavolească solie pe lîngă fiica fratelui meu, Constanţa. Dacă dă greş, nu vom fi feriţi de primejdie, dară dacă izbîndeşte, nici o putere din lume nu o poate împiedica pe fiica noastră să ajungă Ducesă, chiar dacă soarta potrivnică va hotărî să nu fie niciodată Duce.

— Inima mi-e plină de prevestiri rele, totuşi s-ar putea încă să iasă toate cu bine.

— Fii pe pace, femeie! Lasă cucuvelele să cînte. Mai bine du-te la culcare şi visează la Brandenburg şi la măririle ce ne aşteaptă!

CAPITOLUL II

SĂRBĂTOARE ŞI LACRIMI

La şase zile după intîmplările povestite în capitolul de mai sus, strălucita cetate de scaun a ducatului de Brandenburg sclipea de fast militar şi vuia de larma bucuroasă ce se înălţa din piepturile mulţimii de supuşi credincioşi, căci Conrad — tînărul moştenitor al coroanei — sosise. Inima bătrînului Duce nu mai putea de fericire, fiindcă făptura nurlie a lui Conrad şi portu-i graţios îi cîştigaseră pe dată iubirea. Vastele săli ale palatului erau înţesate de nobili, care îl întîmpinau pe Conrad cu mare drag şi toate păreau atît de luminoase şi de fericite, încît fata simţea cum temerile şi necazurile i se iroseau ca fumul, lăsînd loc unei mulţumiri mîngîietoare.

Într-un ungher îndepărtat al palatului se petrecea însă o scenă cu totul deosebită. La fereastră sta singura odraslă a Ducelui, domniţa Constanţa. Ochii îi erau roşii, umflaţi şi plini de lacrimi. Era singură. Deodată izbucni iarăşi în plîns şi zise cu glas tare: „Mîrşavul Detzin a plecat — a fugit din ducat! Nu mi-a venit mai întîi să dau crezare, dară vai, e prea adevărat! Şi îl iubeam aşa de mult. Am cutezat să-l iubesc, deşi ştiam că tatăl meu, Ducele, nu-mi va îngădui niciodată a mă cununa cu el. Îl iubeam, însă, şi acum îl urăsc! Îl urăsc din tot sufletul! Oare ce se va alege din mine? Sînt pierdută, pierdută, pierdută pentru totdeauna! Mi se vor zburătăci minţile!”

CAPITOLUL III

SE ÎNCURCĂ IŢELE

Cîteva luni se scurseră. Toată lumea nu mai înceta să laude cîrmuirea tînărului Conrad şi să înalte în slavă înţelepciunea judecăţilor sale, judecăţile sale îndurătoare şi smerenia cu care îşi îndeplinea înalta-i datorie. Bătrînul Duce îi lăsă în curînd totul pe mînă, iar el stătea deoparte şi asculta cu mîndră mulţumire

cum moştenitorul său rostea hotărîrile coroanei, din jilţul primului sfetnic. Părea vădit că un om atît de lăudat şi cinstit de toată lumea, cum era Conrad, nu putea fi decît fericit. Totuşi, oricît ar părea de ciudat, nu era aşa. Vedea cu groază cum principesa Constanţa începuse a-l iubi! Dragostea celorlalţi oameni din preajmă era un noroc pentru el; însă iubirea aceasta era plină de primejdie! Şi mai vedea aşijderea că şi Ducele descoperise cu încîntare patima fiicei sale şi visa de îndată la căsătorie. Cu fiece zi, tristeţea adîncă, ce se aşternuse pe chipul principesei, se risipea; cu fiecare zi, nădejdea şi însufleţirea sclipeau mai vii în ochii ei şi încetul cu încetul zîmbete fugare mijiră pe chipul mai înainte atît de frămîntat.

Conrad se cutremura de spaimă. Amarnic se blestema fiindcă se lăsase în voia firii şi căutase tovărăşia unei fiinţe de aceeaşi parte, cînd fusese nou-venit şi străin în palat — cînd era mîhnit şi dornic de o mîngîiere cum numai femeile pot dărui sau simţi. Începu să se ferească de vară-sa, dar astfel nu izbuti decît să înrăutăţească lucrurile, fiindcă — în chip destul de firesc — cu cît o ocolea mai mult, cu atît se vîra ea mai mult în sufletul lui. Mai întîi, faptul îl miră, apoi îl sperie. Fata îi dădea tîrcoale, ba chiar îl hăituia; dădea peste el tot timpul şi prin toate locurile, noaptea ca şi ziua. Părea deosebit de neliniştită. Negreşit că era o taină la mijloc.

Lucrurile nu puteau merge aşa la nesfîrşit. Toată lumea vorbea. Ducele începea a se simţi stînjenit. Bietul Conrad ajunsese de-a dreptul o arătare, datorită spaimei şi cumplitei deznădejdi. Într-o zi, pe cînd ieşea dintr-o încăpere de lîngă galeria de tablouri, Constanţa i se înfăţişă şi, luîndu-i mîinile, îi zise:

— O, de ce te fereşti de mine? Ce făcut-am, ce zis-am ca să-ţi pierzi buna părere despre mine? — căci este neîndoios că o dobîndisem mai înainte! Conrad, nu mă dispreţul! Fie-ţi milă de o inimă chinuită! Nu pot, nu pot să-mi mai înfrînez vorbele, să le ţin nerostite, altmintrelea mă vor ucide — *te iubesc Con-*

rad! Haide, dispreţuieşte-mă, dacă aşa se cuvine, dar *le-am* rostit cel puţin!

Lui Conrad i se tăie graiul. Constanţa şovăi o clipă, apoi, răstălmăcindu-i tăcerea, în ochii ei se aprinse o bucurie sălbatică şi ea îşi aruncă braţele după gîtul lui şi zise:

— Te înduioşezi! Te înduioşezi! Poţi aşadar să mă iubeşti şi *mă vei iubi!* O, zi-mi că mă vei iubi, odorul meu, adoratul meu Conrad!

Conrad gemu amarnic. O paloare de moarte se aşternu pe chipul său şi începu să tremure ca frunza plopului. Apoi, în culmea deznădejdii, o dădu la o parte pe sărmana fată şi strigă:

— Nu ştii ce-mi ceri! Cu neputinţă este, în vecii vecilor! Şi-apoi fugi ca un ucigaş, lăsînd-o pe principesă încremenită de uimire. În clipa următoare, ea plîngea şi suspina în galerie, iar Conrad plîngea şi suspina în cămara lui. Amîndoi erau deznădăjduiţi. Amîndoi îşi vedeau pierzania cu ochii.

După un răstimp, Constanţa se ridică încet şi se depărtă, zicîndu-şi: „Cînd te gîndeşti că mi-a dispreţuit iubirea tocmai în clipa cînd îmi închipuisem că îi voi îndupleca inima-i crudă! îl urăsc! M-a alungat cît colo — da, aşa a făcut — m-a alungat de lîngă el, ca pe un cîine!

CAPITOLUL IV

ÎNFIORĂTOARE DEZVĂLUIRE

Mai trecu cîtăva vreme. O tristeţe statornică se răspîndi iarăşi pe chipul fiicei bunului Duce. Acum nimeni nu o mai vedea împreună cu Conrad. Ducele era mîhnit. Pe măsură însă ce săptămînile se scurgeau, Conrad se rumeni iarăşi la obraji, ochii lui căpătară iar vioiciunea de mai înainte şi tînărul cîrmuia ducatul cu o luminoasă înţelepciune, care se desăvîrşea mereu.

Pe nesimţite, şoapte ciudate începură să umble prin palat. Zvonurile sporiră şi se lăţiră. Bîrfelile oraşului

începură să le ia în primire. Zvonul străbătu întregul ducat. Şi iată ce zicea gura lumii:

— „Domniţa Constanţa a născut un prunc!”

Cînd baronul de Klugenstein auzi, îşi flutură de trei ori în jurul capului coifu-i împănoşat şi strigă:

— Trăiască Ducele Conrad, căci, pe legea mea, de azi înainte coroana a lui rămîne! Detzin şi-a îndeplinit bine solia şi bravul nemernic va fi răsplătit!

Şi bătrînul răspîndi vestea în lung şi în lat, şi timp de patruzeci şi opt de ceasuri nu se află făptură în toată baronia, care să nu joace şi să nu chiuie, să nu chefuiască şi să nu aprindă torţe, spre a sărbători vestea cea mare — fireşte toate pe cheltuiala mîndrului şi fericitului baron de Klugenstein.

CAPITOLUL V

ÎNGROZITORUL PRĂPĂD

Judecata sta să înceapă. Toţi marii boieri şi baroni din Brandenburg se adunaseră în Sala Direptăţii din castelul ducal. Nu rămăsese nici o palmă de loc, unde să stea jos sau în picioare vreun spectator. Înveş-mîntat în purpură şi hermină, Conrad stătea în jilţul primului sfetnic, iar de ambele laturi stăteau marii judecători ai ducatului. Cu asprime bătrînul Duce poruncise ca judecarea fiicei sale să se facă fără nici o cruţare şi apoi căzuse la pat, cu inima zdrobită. Zilele îi erau numărate. De parcă ar fi fost în joc însăşi viaţa sa, bietul Conrad se rugase ca să-i fie cruţat chinul de a sta să judece fărădelegea varei sale, însă zadarnice îi fură rugăminţile.

În pieptul său se zbătea inima cea mai întristată din întreaga adunare. Cea mai bucuroasă bătea în pieptul tatălui său, fiindcă — fără ştirea fiicei sale „Conrad” — bătrînul baron de Klugenstein venise şi el şi se afla în mijlocul mulţimii de nobili, semeţindu-se la priveliştea măririi casei sale.

După ce crainicii rostiră cuvenitele proclamaţii şi urmară celelalte pregătitoare, preacinstitul Mare Judecător zise:

— Pirîto, ridică-te!

Nefericita principesă se ridică şi stătu, cu vălul scos, în faţa puzderiei de lume. Marele Judecător zise:

— Prea nobilă domniţă, în faţa judecătorilor de seamă ai acestui ducat ai fost învinuită şi s-a dovedit că, în afara sfintei legături a cununiei, Luminăţia Ta ai dat viaţă unui copil, şi după străvechea noastră lege pedeapsa ce ţi se cuvine este moartea, afară doar într-o singură împrejurare, de care Luminăţia Sa, ce ţine locul Ducelui, bunul nostru stăpîn Conrad, te va înştiinţa acum cu măreaţa lui judecată; la care să fii cu luare-aminte.

Conrad întinse în silă sceptrul şi în aceeaşi clipă inima de femeie de sub mantia lui se aplecă milostivă către vinovata sortită pieirii, podidindu-l lacrimile. Deschise gura să vorbească, dar Marele Judecător zise grăbit:

— Nu de acolo, Luminăţia Voastră, nu de acolo! Nu-i legiuit a rosti judecata asupra cuiva din neamul ducelui *decît numai de pe tronul ducal!*

Bietului Conrad îi trecu un fior prin inimă şi aşijderea un tremur scutură fiinţa de fier a bătrînului său tată. Cum *Conrad nu fusese încoronat* — avea el să cuteze a pîngări tronul? Şoväi şi päli de teamă. Dar faptul trebuia săvîrşlt. O puzderie de ochi miraţi se şi aţintiră asupră-i. S-ar fi prefăcut în ochi bănuitori, dacă mai şovăia. Urcă treptele tronului. Numaidecît întinse iar sceptrul şi zise:

— Pîrîto, în numele domnului nostru Ulrich, Duce de Brandenburg, purced la măreaţa îndatorire ce a trecut-o asupra-mi. Ia aminte la vorbele mele, După străvechea lege a ţării, dacă nu dai pe faţă pe părtaşul vinei tale şi nu îl dai pe mîna călăului, trebuie neapărat să mori. Foloseşte-te de acest prilej — mîntuie-ţi viaţa cît îţi mai stă în putinţă. Rosteşte numele celui ce este tatăl pruncului tău!

O tăcere grea pogorî în măreaţa sală — o tăcere atît de adîncă încît oamenii îşi puteau auzi bătăile inimilor. După aceea, principesa se întoarse încet, cu ochii sclipind de ură şi, arătînd cu degetul drept la Conrad, zise:

— Omul acela eşti tu!

Credinţa înfiorătoare a deznădăjduitei primejdii, a unei primejdii fără de scăpare, în care se afla — îngheţă inima lui Conrad, precum însăşi gheaţa morţii. Ce putere de pe pămînt îl mai putea mîntui? Ca să înlăture învinuirea, trebuia să dezvăluie că era femeie — iar pentru o femeie neîncoronată, a sta pe tronul ducal tot moarte însemna! În aceeaşi clipă, atît el cît şi bătrînul şi mohorîtul său tată leşinară şi căzură la pămînt, fără simţire.

*

Restul acestei palpitante şi senzaţionale povestiri nu va fi aflat nici în această publicaţie, nici în vreo altă — nici acum, nici altă dată.

Ca să vă spun drept mi-am vîrît eroul (sau eroina) într-un chichion atît de afurisit încît nu mai văd cum am să-l (sau s-o) mai scot din el vreodată, şi de aceea mă spăl pe mîini de întreaga afacere şi o las pe sus-numita persoană să se descurce cum va putea mai bine — ori să rămînă încurcată, dacă nu poate altfel. La început, crezusem că are să fie destul de uşor a trece peste această mică greutate, însă acum nu mai sînt de aceeaşi părere.

CONTROLORUL FISCAL

Primul om care m-a luat în seamă cînd m-am „aşezat” şi eu, nu demult, a fost un domn care mi-a spus că-i controlor fiscal şi că are legături cu Departamentul veniturilor directe al Statelor Unite. I-am spus că nu auzisem în viaţa mea despre ramura lui de activitate, dar că îmi părea bine să-l cunosc şi l-am poftit să ia loc. S-a aşezat. N-am prea avut ce discuta cu el şi totuşi eram convins că oamenii care au ajuns să aibă gospodăria lor, casa lor, trebuie să fie în stare a duce o conversaţie, trebuie să fie sociabili şi plăcuţi cu musafirii. Aşa că, din lipsă de alt subiect, l-am întrebat dacă avea de gînd să-şi deschidă prăvălia în vecinătate. Mi-a răspuns că da. (Nu voiam să par ignorant, totuşi *sperasem* că-mi va spune ce avea de vînzare.)

M-am încumetat să-l întreb „cum merg afacerile” şi el mi-a spus „aşa şi aşa”.

Atunci i-am făgăduit că îl vom vizita şi, dacă ne va plăcea la el, cît de cît ca şi în alte părţi, ne va avea de muşterii.

Mi-a spus că, după părerea lui, ne va plăcea, aşa că vom rămîne la el — adăugînd că nu a văzut pe nimeni care să plece de la el şi să umble după altcineva din domeniul lui de activitate, după ce va fi avut de-a face o dată eu el.

Cuvintele lui sunau destul de puţin modest, dar

făcînd abstracţie de doza de bădărănie pe care o aveam cu toţii în chip firesc, omul arăta destul de cumsecade.

Nu ştiu cum s-a întîmplat anume, dar gheaţa dintre noi părea să se topească din ce în ce şi — ca să spun aşa — se făcu sudura, după care discuţia merse cu regularitatea unui ceasornic.

Am vorbit, am vorbit — sau cel puţin eu am vorbit — şi am rîs, am rîs, am rîs — sau cel puţin el a rîs. Dar nu mi-am pierdut nici o clipă prezenţa de spirit — şiretenia mea înnăscută era pusă la „maximum”, cum ar zice mecanicii. Eram hotărît să descopăr totul în legătură cu ocupaţia lui, în pofida răspunsurilor lui cam misterioase şi eram hotărît să scot totul de la dînsul, fără să-mi simtă intenţia. Socoteam să-l prind în capcană printr-o mare, mare şiretenie. Îi voi spune totul despre propriile mele afaceri şi, desigur, se va lăsa atît de furat de această atrăgătoare dovadă de încredere din parte-mi, încît va uita de a mai fi prudent şi îmi va spune totul despre afacerile lui înainte de a bănui ce gînduri nutresc. Mă gîndeam: fîrtate, habar n-ai cu ce vulpe bătrînă ai a face. De aceea, i-am zis:

— Ei bine, n-ai să ghiceşti niciodată cît am cîştigat cu conferinţele din iarna asta şi din primăvara trecută!

— Nu, n-aş putea ghici o dată cu capul. Dar ia să mă gîndesc — să mă gîndesc. Cam vreo două mii de dolari, nu? Dar nu, nu domnule, nu cred să fi strîns atîta. Să zicem o mie şapte sute, poate.

— Ha, ha! Cred şi eu că nu-ţi dai seama. Reţetele conferinţelor mele din primăvara trecută şi din iarna asta s-au ridicat la patrusprezece mii şaptesute cincizeci de dolari. Ce zici de asta?

— Ia te uită! Mă uimeşte — grozav mă uimeşte! Voi nota chestia asta. Şi zici că nu-i tot ce ai încasat?

— Tot? Doamne fereşte! Mai era venitul meu de la *Daily Warwhoop* pe timp de patru luni — vreo — vreo — ei bine, ce-ai zice de vreo opt mii de dolari, de pildă?

— Ce să spun? Vai, aş spune că mi-ar plăcea să mă

văd scăldîndu-mă într-un astfel de ocean de bogăţie. Opt mii! Voi nota-o şi pe asta. Straşnic, domnule! Şi pe deasupra, după cîte înţeleg, ai mai avut şi alte venituri.

— Ha! Ha! Ha! Ce, nu eşti decît la periferia lor, ca să zic aşa. Mai e cartea mea *Ageamiii în străinătate* — costă de la trei şi jumătate la cinci dolari volumul, după cum e broşat sau legat. Ascultă-mă, uită-te în ochii mei. În timpul ultimelor patru luni şi jumătate, ca să nu mai vorbim de vînzările dinainte, ci doar de cele patru luni şi jumătate, s-au vîndut nouăzeci şi cinci de mii de exemplare. Nouăzeci şi cinci de mii! Gîndeşte-te la asta. O medie de patru dolari de exemplar, să zicem. Asta face aproape patru sute de mii de dolari, frăţioare. Jumătate îmi vine mie.

— Ia te uită, domnule! Voi nota şi asta. Patrusprezece — şapte — cincizeci şi opt — două sute. Total, ce — pe cuvîntul meu, totalul general e cam de vreo două sute treisprezece sau paisprezece mii de dolari! E oare cu putinţă?

— Ba bine că nu! Dacă e vreo greşeală, atunci e de partea cealaltă. Două sute paisprezece mii în mînă este venitul meu pe anul acesta, dacă n-oi fi uitat să adun.

Apoi domnul se ridică să plece. Mă fulgeră un gînd neplăcut: poate că mă destăinuisem în zadar, başca faptul că exclamaţiile de uimire ale străinului mă făcuseră să exagerez în mod serios. Dar nu! În ultimul moment, domnul îmi înmînă un plic mare, spunîndu-mi că acolo înăuntru este reclama lui şi că voi afla totul cu privire la ocupaţia lui, după ce voi deschide acel plic; mai adăugă că ar fi foarte fericit să mă aibă de client — de fapt ar fi chiar mîndru să-i fie client un om cu un venit aşa de fabulos. Se gîndise şi pînă atunci că există o sumedenie de oameni bogaţi în oraş, dar de cîte ori aveau de-a face cu el, descoperea că abia aveau cu ce să trăiască şi că în adevăr, de atîta şi atîta amar de vreme nu stătuse faţă în faţă cu un om aşa de bogat, nu vorbise şi nu-l atinsese cu mîinile lui

încît acum de-abia putea să se oprească de a nu mă strînge în braţe — de fapt ar socoti-o ca o mare favoare, dacă i-aş da voie să mă strîngă în braţe.

Aceasta m-a bucurat atît de mult, încît nici nu am încercat să mă împotrivesc, ci am îngăduit acestui străin cu inima curată să mă îmbrăţişeze şi să verse cîteva lacrimi liniştitoare, ce mi se rostogoliră de pe ceafă pe spinare. Apoi îşi luă tălpăşiţa.

De îndată ce plecă, deschisei plicul. L-am studiat cu băgare de seamă timp de vreo patru minute. Apoi am chemat bucătăreasa şi i-am spus:

— Ţine-mă, că leşin. Lasă prăjiturile pe seama Mariei.

Încetul cu încetul mi-am venit în fire şi am trimis îndată la fabrica de băuturi spirtoase de la colţ, de unde am tocmit un om cu săptămîna, care să stea nopţile şi să înjure pe străinul acela şi să-mi dea o mînă de ajutor uneori ziua, cînd ajungeam la un pasaj mai greu.

Doamne, ce ticălos! Reclama lui nu era altceva decît un odios formular de impunere — un şir de întrebări obraznice în legătură cu afacerile mele particulare, întrebări care se întindeau pe cea mai mare parte din cele patru pagini mărunt tipărite; întrebări ce — trebuie să recunosc — erau înşirate cu atît de savantă ingeniozitate încît omul cel mai bătrîn din lume nu ar fi putut înţelege scopul lor; întrebări menite a pune pe om să declare de vreo patru ori adevăratul său venit, spre a nu fi învinuit de declaraţie mincinoasă. Am căutat să găsesc vreo portiţă de salvare, dar nu am găsit nici una. Întrebarea numărul unu se referea la cazul meu, cuprinzîndu-mă tot atît de complet şi de amplu cum o umbrelă ar acoperi un furnicar.

„Care au fost beneficiile dumneavoastră anul trecut, provenite din comerţ, afaceri sau profesie, pe care le-aţi exercitat indiferent unde?”

Şi această întrebare era sprijinită de alte treisprezece tot atît de iscoditoare, dintre care cea mai modestă ţinea să afle dacă făptuisem vreo spargere ori vreun furt la drumul mare, sau dacă prin punere de

foc sau prin vreun alt izvor tainic de venit, nu dobîndisem vreo proprietate nemenţionată în declaraţia venitului de la punctul unu.

Era limpede că străinul reuşise să-şi bată joc de mine. Lucrul era foarte limpede, cît se poate de limpede. Aşa că m-am dus şi am mai tocmit un artist. Atingîndu-mă la coarda simţitoare, străinul mă făcuse să declar un venit de două sute paisprezece mii de dolari. Legal, din această sumă, o mie de dolari erau scutiţi de impozit — aceasta era singura uşurare pe care o puteam vedea şi făcea cît un strop într-un ocean. Socotind cei cinci la sută după lege, rezulta că trebuia să plătesc statului înspăimîntătoarea sumă de zece mii şase sute cincizeci de dolari, ca impozit pe venit!

(Este locul să arăt că n-am făcut-o.)

Cunosc un om foarte bogat, stăpînul unei case minunate, un adevărat palat. Dă mese regeşti, cheltuielile lui sînt enorme şi totuşi acest om nu are nici un venit, cel puţin aşa am văzut din rolul său de la fisc. În desperarea mea, m-am dus la el ca să primesc un sfat. Domnia sa a luat teancul acela îngrozitor de chitanţe ce îl aveam, şi-a pus ochelarii, şi-a luat tocul şi — presto! — am ajuns om sărac! Era lucrul cel mai uşor din lume. A făcut-o pur şi simplu, mînuind cu dibăcie capitolul „scăzăminte”. A scăzut atîta pentru impozitul de stat, naţional şi municipal, atîta pentru pierderi prin naufragii, incendii etc., pentru pierderi din vînzări de imobile, din vînzări de animale, din plata chiriei, casei, din reparaţii, îmbunătăţiri, dobînzi, din salarii impuse anterior ca ofiţer al armatei, marinei, administraţiei Statelor Unite şi altele şi a obţinut scăzăminte uimitoare la fiecare din aceste rubrici şi la fiecare din subdiviziunile rubricilor; după ce a fost gata, mi-a înmînat hîrtia şi dintr-o ochire am văzut că în cursul anului expirat venitul meu fusese, în ceea ce priveşte beneficiile, de *una mie două sute cincizeci de dolari şi patruzeci de cenţi.*

— Ei — mi-a spus el — o mie de dolari sînt scutiţi de lege. Ce-ţi rămîne de făcut e să juri că cele decla-

rate sînt conforme cu adevărul şi să plăteşti impozitul pentru cele două sute cincizeci de dolari.

(În timp ce îmi spunea acestea, băieţelul său, Willie, i-a scos o hîrtie de doi dolari din buzunarul vestei şi a dispărut cu ea. Aş face prinsoare pe orice că dacă mîine omul meu l-ar chema pe băiat, acesta ar face o declaraţie falsă de venituri.)

— Faceţi întotdeauna scăzămintele în felul acesta — l-am întrebat eu — cînd e vorba de dumneavoastră?

— Eeei, te cred! Dacă n-ar fi aceste unsprezece rubrici, denumite „scăzăminte”, ar fi trebuit să cerşesc pe stradă în fiecare an, numai ca să subvenţionez acest îngrozitor şi ticălos stat, care te tiranizează şi te stoarce.

Domnul acesta figurează printre cei mai serioşi oameni din oraş — printre oamenii cu autoritate morală, cinste comercială, fiind socotit fără pată în societate — aşa că nu am făcut decît să mă plec în faţa exemplului său. M-am dus la percepţie şi, sub privirea învinuitoare a vechiului meu vizitator, m-am ridicat şi am jurat, spunînd minciună după minciună, înşelăciune după înşelăciune, ticăloşie după ticăloşie, pînă ce conştiinţa mi-a fost acoperită cu un strat gros de mărturii mincinoase, iar respectul de sine s-a dus pe copcă, în vecii vecilor.

Ei şi? Nu am făcut nimic altceva decît ceea ce fac în fiecare an mii de oameni dintre cei mai cu vază, mai bogaţi, mai mîndri, mai respectaţi, mai onoraţi şi mai bine văzuţi din America. Aşa că puţin îmi pasă şi nu mi-e ruşine. De acum încolo, am să vorbesc pur şi simplu mai puţin şi am să suflu pînă şi în iaurt, de teamă să nu cad pentru totdeauna în anumite deprinderi îngrozitoare.

O SITUAŢIE DEZNĂDĂJDUITĂ

O dată sau de două ori pe an primesc cîte o scrisoare ticluită după un anumit tipic. Un tipic, care nu se schimbă niciodată materialiceşte, ca formă şi substanţă. Totuşi, nu mă pot obişnui cu o asemenea scrisoare, care mă uimeşte totdeauna.

Mă impresionează, aşa cum mă impresionează locomotivele, ori de cîte ori le văd. Îmi zic în sinea mea: „Te-am văzut de o mie de ori şi totdeauna arăţi la fel, totuşi eşti veşnic o minune şi veşnic de neconceput; să te născocească cineva e cu siguranţă mai presus de puterile oricărui geniu omenesc — nu poţi exista, nu exişti, şi totuşi, iată-te aici!”

Am la mine o scrisoare de acest soi, o scrisoare foarte veche. Sînt dornic să o public, căci nu văd ce rău ar fi în asta. Fără îndoială că semnatara ei a murit cu ani în urmă şi dacă-i ascund numele şi adresa — adresa de pe lumea asta — sînt convins că umbra ei nu se va supăra. Şi, o dată cu scrisoarea, vreau să public răspunsul pe care l-am scris atunci, dar probabil că nu l-am trimis. Dacă răspunsul a plecat — ceea ce nu-i prea probabil — a plecat sub formă de copie, fiindcă originalul l-am găsit tot aici, în acelaşi sertar cu sus-zisa scrisoare. Acestui tip de scrisoare îi formulăm cu toţii răspunsuri pe care nu le trimitem, temîndu-ne de a nu jigni, cînd nu avem de loc o

asemenea dorinţă. Eu, unul, am făcut astfel de nenumărate ori şi fără îndoială că acest caz este unul din ele.

SCRISOAREA

L... California, 3 iunie 1879

Mr. S. L. Clemens

Hartford, Connecticut

Stimate domnule Clemens,

Fără îndoială că vei fi mirat aflînd cine a cutezat să-ţi scrie şi să-ţi ceară un serviciu.

Lasă-ţi amintirea să călătorească în trecut, spre zilele pe care le-ai trăit în minele de la Humboldt — prin 1862-63. Îţi vei aminti că dumneata, Cayett Oliver şi batrînul fierar Tillou locuiaţi într-un bordei aşezat la jumătatea drumului spre rîpă şi că erau şase bordeie din buşteni în tabără — frumos înşirate şi bine despărţite, de unde începea rîpa în care se afla ultimul lot, colo spre cumpăna apelor. Bordeiul în care locuiaţi era cel cu acoperişul de pînză prin care într-o noapte căzuse o vacă înăuntru, aşa cum ai povestit chiar dumneata în *La trîntă cu viaţa.* Unchiul meu, Simmons, îşi aminteşte foarte bine de asta. El locuia în bordeiul cel mai de seamă, la jumătatea drumului spre cumpăna apelor, laolaltă cu Dixon, Parker şi Smith. Avea două odăiţe, una care servea de bucătărie şi cealaltă, în care erau paturile de campanie; era singurul bordei cu paturi. Dumneata şi cu ceata dumitale aţi fost acolo în noaptea aceea de neuitat, cînd au servit plăcinta cu mere uscate. Unchiul Simmons pomeneşte adesea despre asta. E curios ca o plăcintă cu mere uscate să fi părut un lucru atît de grozav, dar aşa era — şi asta arată cît de izolat era Humboldtul de restul lumii, cît de greu era să ajungi pînă acolo şi ce sărăcăcioasă era mîncarea de toate zilele. Aveam doar paisprezece ani. Nu te-am văzut niciodată, căci locuiam în Washoe. Dar unchiul Simmons se întîlnea cu dumneata din cînd în cînd, peste săptămînă, cînd dumneata şi tovarăşii dumitale vă

lucraţi galeria, care era ca şi celelalte. Tabăra s-a risipit de mult; nu mai găseai în ea nici atîtica argint cît să-ţi faci un nasture.

Dumneata nu l-ai văzut niciodată pe soţul meu, dar el a fost acolo după ce ai plecat, şi a locuit chiar în bordeiul acela; pe atunci era burlac, acum e însurat cu mine. Deseori regreta că nu a fost un fotograf pe acolo, în zilele acelea, să tragă în poză bordeiul. A fost rănit în vechea galerie Hal Clayton, care a fost părăsită ca şi celelalte, punîndu-se un fitil. El însă nu a izbutit să se caţăre afară destul de iute. deşi se tîrîse de-a buşilea cît a putut. Explozia l-a azvîrlit hăt, tocmai în josul potecii şi l-a izbit de un indian. Săptămîrii de-a rîndul, se credea că n-are să mai scape cu viaţă, dar a scos-o la capăt. Acum e sănătos, voinic. De atunci n-a mai avut nimic.

Introducerea e cam lungă, dar este singura cale prin care mă pot face cunoscută dumitale. Sînt sigură că inima dumitale generoasă îmi va face serviciul pe care-l cer. Dă-mi un sfat, te rog, cu privire la o carte pe care am scris-o. Nu cer nimic pe ea, numai că este cît se poate de adevărată şi la fel de interesantă ca mai toate cărţile din vremea noastră. Sînt necunoscută în lumea literară. Iar dumneata ştii prea bine ce înseamnă asta, afară doar dacă ai pe cineva cu trecere (ca dumneata), care că te ajute, punînd o vorbă bună. Mi-ar plăcea să plasez cartea, pe baza unui contract cu drepturi de autor, la oricare editor mă vei sfătui dumneata.

E vorba de un secret pe care-l păstrez faţă de soţul mea şi familia mea. Am de gînd să le fac o surpriză, dacă va fi publicată cartea.

Sînt sigură că vei fi interesat de propunerea mea şi, dacă vei putea, îmi vei da o scrisoare de recomandaţie către vreun editor — sau, şi mai bine ar fi dacă ai putea vorbi chiar dumneata în numele meu şi pe urma să-mi dai de veste.

Apelez la dumneata ca să-mi faci acest serviciu.

Cu cea mai adîncă recunoştinţă, îţi mulţumesc pentru bunăvoinţă.

Ştie oricine, fără să mai cerceteze, că geamăna acestei scrisori stînjenitoare cutreieră cu poşta veşnic de colo pînă colo, de-a curmezişul continentelor — zi şi noapte, ceas de ceas, neîncetat şi fără răgaz. E adresată fiecărui negustor şi funcţionar la calea ferată, fiecărui industriaş, capitalist, primar, deputat, guver-

nator, director de ziar, editor, autor, agent de bursă şi bancher bine cunoscut — într-un cuvînt, oricărei persoane care se presupune că „are trecere”. Totdeauna e croită după acelaşi calapod. „Pe mine nu mă cunoaşteţi, *însă aţi cunoscut pe vremuri pe o rudă de a mea”* etc., etc. Tuturora ne-ar plăcea să-i ajutăm pe solicitanţi, toţi am fi bucuroşi s-o facem, tuturora ne-ar plăcea să trimitem speţa de răspuns dorită, dar... Ei, bine, nu există ceva pe care să-l putem noi face şi care să ajute pe cineva, pentru că asemenea scrisori nu vin niciodată din partea cuiva care poate într-adevăr să fie ajutat. Luptătorul, pe care l-ai putea ajuta, se ajută singur; lui nu i-ar da în gînd să apeleze la tine, un străin. El are talent şi o ştie şi de aceea se avîntă în luptă cu înflăcărare, cu energie şi hotărîre — preferind să fie singur. Scrisorilor acelea patetice, care-ţi vin din partea celor incapabili din partea celor care nu pot îi ajutaţi — cum să le răspunzi, tocmai tu care eşti prea deprins cu ele? Ce să găseşti de spus? Nu vrei să rănești și cauţi tot felul de căi ca să te fereşti de aşa ceva. Dar ce găseşti? Cum scapi cu conştiinţa împăcată din situaţia aceasta grea? Încerci oare să dai explicaţii? Vechiul meu răspuns la o asemenea misivă arată că o dată am încercat şi metoda asta. Am fost mulţumit de rezultat? Poate că da, poate că nu; probabil că nu; aproape sigur că nu. Am uitat totul, de multă vreme. Dar, oricum, alătur aci rodul strădaniei mele:

RĂSPUNSUL:

Îl cunosc pe domnul H. şi mă voi duce la el, scumpă doamnă! dacă — după ce chibzuleşti — vei ajunge la concluzia că tot mai doreşti aşa ceva. Ce va urma? O conversaţie. Ştiu cam cum se va desfăşura. Cam aşa:

Dl. H: Cum ţi-au plăcut cărţile doamnei?

Dl. Clemens: Nu le cunosc.

H: Cine le-a editat?

C: Nu ştiu.

H: Dar are un editor, îmi închipui.

C: Cred — cred ca nu.

H: Aha! Crezi că-i ia prima ei carte?

C: Da — aşa presupun. Aşa cred.

B: Despre ce-i vorba în ea? Care-i eroul?

C: Nu prea ştiu.

H: Ai văzut-o pe autoare?

C: Ei bine, nu, n-am văzut-o...

H: Aha-a. De cînd o cunoşti?

C: Nu o cunosc.

H: Cum, n-o cunoşti?

C: Nu.

H: Aha-a. Atunci cum de-ai ajuns să te intereseze cartea ei?

C: Păi, ea — ea mi-a scris şi mi-a cerut să-i găsesc un editor, şi a pomenit de dumneata.

H: De ce ţi s-a adresat dumitale, în loc sî mi se adreseze mie?

C: Dorea să fac uz de trecerea pe care o am.

H: Doamne fereşte, dar ce legătură are prestigiul dumitale cu o asemenea chestiune?

C: Ei, şi-a închipuit cred că vei fi mai dornic să-i cercetezi cartea, dacă vei fi influenţat.

H: Cum? Păi de asta ne aflăm noi aici, ca să cercetăm cărţile — cartea oricui s-ar ivi. Asta-i meseria noastră. De ce am înlătura o carte necitită, numai fiindcă e cartea unui necunoscut? Ar· fi o nerozie. Nici un editor nu face una ca asta. Pe ce temei a încercat să se folosească de influenţa pe care o ai, de vreme ce nu o cunoşti? Pesemne, a socotit că-i cunoşti proza şi ai putea veni în sprijinul ei. Aşa e?

C: Nu. Ştia că nu am citit nici un rînd de ai ei.

H: Bine, atunci ce este? Avea vreun motiv anumit să te socotească competent în recomandarea prozei ei şi totodată obligat să o faci?

C: Da, îl cunoşteam pe unchiul ei.

H: Îl cunoşteai pe unchiul ei?

C: Da.

H: Nu zău! Va să zică îi cunoşteai pe unchiul ei; unchiul ei îi cunoştea proza şi o trece pe numele dumitale; lanţul e complet, nu mai e nevoie de nimic, eşti mulţumit, şi deci...

C: Nu, nu-i de loc aşa, există alte legături. Am cunoscut bordeiul în care a locuit unchiul ei, la o mină; i-am cunoscut şi ortacii; de asemeni, era cît pe-aci să-i cunosc soţul, înainte să-l ia de bărbat şi am cunoscut într-adevăr un puţ părăsit unde un fitil s-a

aprins prea devreme, făcînd pe viitorul soţ să zboare piîn văzduh şi să cadă pe o potecă, tocmai în cîrca unui indian, ceea ce a avut nişte urmări aproape fatale.

H: Pentru el, sau pentru indian?

C: Nu mi-a precizat pentru care din doi.

H (oftînd): Asta fără doar şi poate că întrece orice măsură! Pe ea nu o cunoşti, proza nu i-o cunoşti, nu ştii cine a fost rănit cînd a luat foc fitilul; nu cunoşti un singur lucru pe care sa întemeiem o apreciere a cărţii ei, după cîte îmi...

C: Vai, l-am cunoscut pe unchiul ei. Uiţi de unchiul ei.

H: Ei, şi la ce-mi foloseşte unchiul? L-ai cunoscut multă vreme? Cît timp?

C: De, nu ştiu dacă l-am cunoscut cu adevărat, dar, oricum, se poate să-l fi întîlnit cîndva. Cred că aşa a fost; ştii, despre asemenea lucruri nu poţi vorbi cu siguranţă, doar dacă s-au petrecut foarte de curînd.

H: De curînd? Cînd s-au întîmplat toate astea?

C: Acum şaisprezece ani.

H: Halal bază pentru judecarea unei cărţi! Mai întîi, ai spus că-l cunoşteai, şi acum nici nu ştii dacă-i aşa ori ba.

C: O, da, l-am cunoscut; în orice caz, cred că mi-am închipuit că-l cunosc. Sînt cu desăvîrşire sigur de asta.

H: Ce te face să-ţi închipui că-l cunoşti?

C: Cum, chiar ea zice că l-am cunoscut.

H: Aşa zice ea!

C: Da, aşa zice şi cu siguranţă-l cunosc într-adevăr, cu toate că nu-mi amintesc în clipa de faţă.

H: Dă-o-ncolo de treabă! Cum poţi să ştii cînd nici nu-ţi aminteşti?

C: Nu ştiu. Adică, nu cunosc procesul mental, dar cunosc într-adevăr o puzderie de lucruri de care nu-mi amintesc şi-mi amintesc o puzderie de lucruri pe care nu le cunosc. Aşa se întîmplă tuturor persoanelor culte.

H (după o pauză): Dumneata dispui de timp berechet, nu?

C: Nu — adică nu prea.

H: Eu am foarte puţin timp.

Şi cu asta am plecat; fiindcă omul arăta într-adevăr cam obosit. Surmenaj... Eu însă nu păţesc niciodată aşa ceva. Am văzut ce efecte rele are. Mama mea se temea totdeauna că am să mă istovesc muncind, dar aşa ceva nu s-a întîmplat niciodată.

Stimată doamnă, vezi cum ar merge lucrurile dacă m-aş duce la editor. El mi-ar pune aceste întrebări şi eu aş încerca să-i răspund ca să-i fiu pe plac şi astfel m-ar încolţi de colo pînă colo şi apoi m-ar strînge mai dihai cu uşa, încît pînă la urmă ar părea surmenat şi aşa s-ar sfîrşi treaba, fără să iasă nimic. Aş vrea să-ţi pot fi de folos, dar vezi că editorilor nu le pasă de unchi sau de orice alte lucruri de soiul acesta; nu-i mişcă, nu au nici cel mai mic efect asupra lor, nu le pasă de nimic decît de literatura propriu-zisa, şi pentru ei „trecerea” nu înseamnă aproape nimic. Dar de cărţi le pasă cu adevărat şi sînt dornici să le capete şi să le cerceteze, indiferent de unde-ar veni sau din pana cui au purces. Dacă vei trimite cartea dumitale unui editor — oricărui editor — cu siguranţă că o va examina. De asta te pot încredinţa.

UN ARTICOL HAZLIU

Extrag următorul paragraf dintr-un articol din *Informatorul din Boston:*

UN CRITIC ENGLEZ DESPRE MARK TWAIN

Poate cel mai reuşit aspect al umorului lui Mark Twain sînt descrierile personajelor care nu apreciază de loc umorul său. Ne-am obişnuit cu californienii, care au fost îngroziţi de felul său caraghios de a relata o poveste în stil gazetăresc şi am auzit de preotul din Pennsylvania, care cu tristeţe a dat înapoi librarului cartea sa *Ageamiii în străinătate* cu menţiunea că „omul care a putut să verse lacrimi la mormîntul lui Adam trebuie să fie un idiot”. Acum, Mark Twain poate adăuga un exemplu cu mult mai strălucit la galeria trofeelor sale. *Revista de sîmbătă*, în numărul din 8 octombrie, face o dare de seamă asupra cărţii sale de călătorii, publicată din nou în Anglia, şi o cercetează cu seriozitate. Ne putem închipui bucuria umoristului citind acest tribut adus capacităţii sale. Şi, articolul fiind atît de hazliu, desigur că umoristul nu ar putea născoci ceva mai bun decît să-l reproducă, în întregimea lui, în următoarele sale note lunare.

(Publicînd acest paragraf mi se dă astfel un soi de autoritate pentru a reproduce aici în întregime articolul din *Revista de sîmbătă.* Ţii foarte mult s-o fac deoarece eu nu sînt în stare să

scriu ceva nici pe departe atît de nostim. Dacă aş avea un cîine turnat din fier care ar putea să citească această critică engleză şi să-şi păstreze seriozitatea l-aş alunga de la poarta mea. Redactorul notelor.)

(Din Revista de sîmbătă-Londra)

RECENZII DE CĂRŢI NOI

AGEAMIII ÎN STRĂINĂTATE, o *carte de călătorii de Mark Twain. Londra, editura Hooten, 1870.*

Lordul Macaulay[1] a murit prea devreme. N-am simţit niciodată atît de adînc această pierdere decît atunci cînd am terminat ultimul capitol al răstignirii lucrării mai sus-menţionate. Macaulay a murit prea devreme, căci el ar fi fost singurul în stare să pedepsească precum se cuvine, în mod deplin şi inteligent această dovadă de necuviinţă, obrăznicie, îngîmfare şi minciună şi, mai presus de toate, maiestuoasa ignoranţă a acestui autor.

Să spunem că *Ageamiii în străinătate* este o carte ciudată ar însemna să folosim un limbaj prea şters — ar însemna să pomenim despre Matterhorn ca despre o ridicătură de pămînt netedă, sau despre Niagara că e „drăguţă" sau „nurlie". „Ciudat" este un cuvînt cu mult prea blînd pentru a descrie insanitatea impresionantă a acestei lucrări. Nu exista un cuvînt destul de mare sau de lung. De aceea să fotografiem un crîmpei oarecare din carte şi despre autor şi să lăsăm restul pe seama cititorului. Să încredinţăm cercetătorului englez, cultivat cunoscător al naturii omeneşti, să şi-l închipuiască pe acest Mark Twain ca pe o persoană în stare de a face acele descrise mai jos — şi nu numai a le face, dar cu o inocenţă de necrezut a le şi tipări, cu seninătate într-o carte. De exemplu:

El susţine că a intrat într-o frizerie la Paris ca să se bărbierească şi la prima „greblă" pe care i-a dat-o bărbierul cu briciul i-a jupuit pielea, făcîndu-l să sară de pe scaun.

Fără îndoială că acest lucru este exagerat. La Florenţa a fost

---

[1] Lordul Thomas Macaulay (1800—1859), istoric englez (n. t.).

atît de sîcîit de cerşetori încît susţine că a pus mîna pe unul din ei şi l-a mîncat, aprins de o dorinţă năprasnică de răzbunare. Desigur nici aceasta nu este adevărat. Redă în toată lungimea un program de teatru vechi de o mie şapte sau o mie opt sute de ani, pe care susţine că l-ar fi găsit în ruinele Coliseului printre gunoaie, mucegăituri şi darîmături. În legătură cu aceasta, ajunge să observăm că nici un program turnat în fier nu ar fi rezistat atîta vreme în asemenea condiţiuni. În Grecia, îşi dă în vileag pur şi simplu teama, cît şi faptul de a fi luat-o la fugă, într-o oarecare împrejurare, dar cu o semeţie fără pereche pune aceasta din urmă în următoarea formă blîndă: „Ne-am *furişat încetişor* spre Pireu". „Încetişor", desigur! Dumnealui nu se dă la o parte de a susţine că la Efes, cînd catîrul său s-a abătut de pe drumul cel bun, el a coborît, l-a luat sub braţ, l-a dus din nou pe drumul bun, l-a îndreptat încotro trebuia, l-a încălecat iar şi a adormit mulţumit, pînă ce din nou a fost nevoit să pună dobitocul pe făgaşul cuvenit. Susţine că un flăcăuaş în creştere aflat printre pasagerii vaporului avea mereu obiceiul de a-şi astîmpara foamea cu săpun şi cîlţi, între mese. Povesteşte că în Palestina veniseră nişte furnici cale de unsprezece zile să-şi petreacă vara în deşert şi că îşi aduseseră şi proviziile cu ele, deşi din descrierea pe care o face ţării reiese că acest fapt este cu neputinţă. Susţine, ca şi cum ar fi lucrul cel mai banal, că a tăiat în două un musulman, ziua nămiaza mare la Ierusalim, cu spada lui Godefroy de Bouillon şi ar mai fi vărsat încă mult sînge *dacă ar fi slăpînit un cimitir.* Aceste afirmaţii nu merită nici măcar un dram de crezare. Domnul Twain, sau oricare alt străin care ar face aşa ceva la Ierusalim, ar fi împresurat de mulţime şi desigur că nu ar scăpa cu viaţă. Dar la ce bun să continuăm? De ce să mai repetăm minciunile-i sfruntate şi atît de exasperante? Să încheiem cu următoarea: El afirmă că „în moscheea Sfînta Sofia din Constantinopol, mi s-au împotmolit picioarele într-o asemenea adunătură de gumă şi alte murdării că am stricat *mai bine de două mii de perechi de cîrlige de tras cizmele* ca să-mi scot în seara aceea cizmele". Este monstruos — astfel de afirmaţii sînt simple *minciuni* — nu există alt nume pentru ele. Se va mai mira oare cititorul de ignoranţa cumplită care domneşte în America, dacă vom spune că sîntem informaţi din sursele cele mai competente că această compilaţie năstruşnică de minciuni, această mină nesecată de ignoranţă, aceşti *Ageamii în*

străinătate au fost introduşi acum în manual, în şcolile şi facultăţile din unele state.

Dar, dacă minciunile sale sînt dezesperante, inocenţa şi ignoranţa sa sînt şi ele suficiente ca să ne facă să ardem cartea şi să dispreţuim autorul. Într-o localitate, a fost atît de speriat de spectacolul neaşteptat al unui om omorît, dezvăluit de lună, că a sărit pe fereastră prin oblon şi celelalte, pentru a face apoi observaţia — şi asta cu cea mai infantilă candoare — că „nu a fost speriat, ci foarte neliniştit". Ne scoate din sărite faptul că trebuie să remarcăm că acest naiv nu are idee că Lucrezia Borgia a existat vreodată şi în afara de scenă. Este revoltător de necunoscător al oricărei limbi străine, dar este destul de sincer ca să critice pe italieni că utilizează limba lor. Dumnealui spune că ei scriu numele marelui lor pictor „Vinci", dar îl pronunţă „Vinşi" — şi apoi adaugă, cu naivitatea de care este în stare numai un ignorant fără leac, că „străinii întotdeauna scriu mai bine decît pronunţă". Într-un alt loc, comite eroarea grosolană de a pune în gura unui italian expresia „să cîntăreşti o uncie". La Roma dă crezare fără nici o şovăire legendei că inima sfîntului Filip Neriera e atît de aprinsă de dragostea divină încît sfîntului i-au plesnit coastele — şi o crede aidoma numai pentru că un autor cu o listă savantă de titluri universitare, înşirate în coada numelui său, susţine aşa ceva — „altminteri", spune acest idiot blajin, „aş fi fost tare curios să ştiu ce a mîncat Filip la masa de seară". Autorul nostru face o călătorie lungă şi obositoare la „Grotta del Cane" pentru a cerceta puterea otrăvitoare a acestei grote asupra unui cîine. Se pregăteşte cu de-amănuntul pentru experiment pentru a descoperi în cele din urmă că nu are nici un cîine la îndemînă. Un om mai înţelept ar fi păstrat acest fapt pentru el însuşi şi nu l-ar mai fi trîmbiţat, dar această vietate inofensivă scoate totul la iveală. În Pompeiul dezgropat se loveşte la picior într-un hîrtop vechi de două mii de ani şi, deodată, văzînd în piaţa vecină un cadavru cu aspect de cenuşă şi neîngropat, îi dă prin gînd că ar putea să fie rămăşiţele fostului comisar al străinilor şi groaza îi dispare subit, prefăcîndu-se într-un fel de mulţumire veselă faţă de starea lucrurilor. La Damasc vizitează fîntîna lui Anania, veche de trei mii de ani, şi este surprins şi încîntat ca un copil la constatarea că apa e „atît de curată şi proaspătă ca şi cum fîntîna ar fi fost săpată ieri". În Ţara Sfîntă îngînă cu desperare grelele nume arabe şi ebraice din

Biblie şi în cele din urmă se decide să le zică Baldwinsville, Williamsburgh şi aşa mai departe, *pentru a uşura scrierea lor.*

Am vorbit astfel deschis despre uimitoarea neghiobie şi nevinovăţie a acestui om, dar nu putem vorbi în acelaşi mod despre colosala sa ignoranţă. Nu ştim cu ce să începem. Şi dacă am şti cu ce să începem, desigur că nu am şti cu ce să sfîrşim. Vom da un exemplu, numai unul singur. Înainte de-a fi ajuns la Roma, nu ştia că Michel Angelo murise. Şi apoi în loc să dea bir cu fugiţii şi să-şi ascundă ruşinoasa ignoranţă pe unde-o putea, el continuă şi îşi exprimă un fel de satisfacţie, o mulţumire pioasă că Michel Angelo s-a stins şi astfel a scăpat de griji.

Nu! Se cuvine ca cititorul să descopere el însuşi amploarea inculturii autorului. Cartea este pur şi simplu periculoasă, luînd în consideraţie mulţimea şi varietatea afirmaţiilor greşite şi încrederea convingătoare cu care sînt scrise. Şi totuşi se află inclusă în manualele americane!

Bietul prostănac caută să mai descopere şi sublimele creaţii ale vechilor maeştri, dorind să dobîndească cunoştinţe în studiul artelor, pe care încearcă să le dibuiască, ceea ce pentru un om voiajat este ceva firesc. Dar care este stilul studiului său? Şi ce progres dobîndeşte? În ce măsură se familiarizează cu marile privelişti ale Italiei şi în ce măsură le apreciază el? Citiţi, vă rog:

„Dacă vedem un călugăr umhlînd fără rost alături cu un leu şi privind în sus spre cer, ştim că este sfîntul Marcu. Dacă vedem un călugăr cu o carte şi o pană, uitîndu-se liniştit spre cer şi încercînd să găsească un cuvînt, ştim că acesta este sfîntul Matei. Dacă vedem un călugăr şezînd pe o stîncă şi uitîndu-se liniştit spre cer, cu o tigvă omenească lîngă el şi fără alt bagaj, ştim că este sfîntul Ieronim, deoarece ştim că nu se prea împovăra cu bagaje. Dacă vedem alţi călugări, privind liniştiţi spre cer, dar fără vreo altă marcă de fabrică, ne întrebăm întotdeauna cam cina ar putea fi aceşti oameni. O facem pentru că dorim cu toată smerenia să învăţăm.”

Apoi înşiră miile şi miile de copii ale celor cîteva tablouri pe care le-a văzut şi adaugă, cu obişnuita-i simplicitate, că se simte încurajat să creadă că atunci cînd va mai vedea „încă ceva” din fiecare şi va căpăta o experienţă mai mare, va putea, probabil, „să înceapă să-l intereseze mult de tot” — bădăranul ordinar!

Credem că nimeni nu va tăgădui că această carte este remarcabilă, în sensul pe care l-am arătat. Că este o carte prea dăunătoare pentru a fi pusă în mîinile celor lesne crezători şi neinformaţi, am arătat de asemenea. Că această carte este o

creaţie voită şi răutăcioasă a unei minţi bolnave, este vădit la fiecare pagină. După ce ne-am arătat astfel mirarea, să încheiem cu toată mila de care sîntem în stare, observînd că pînă şi în această carte se poate găsi ceva bun, căci ori de cîte ori autorul vorbeşte despre ţara sa şi lasă Europa în pace, devine interesant, şi nu numai interesant, dar chiar instructiv. Nimeni nu poate citi, fără a profita, capitolele şi pasajele sale întîmplătoare despre viaţa din minele de aur şi argint din California şi Nevada; despre indienii din şes şi din deserturile din vest şi despre canibalismul lor; despre cultivarea legumelor în butoiaşe de praf de puşcă cu ajutorul a două sau trei linguriţe de guano; despre mutarea peste noapte a unor ferme mici dintr-un loc într-altul, cu ajutorul roţilor, pentru a evita impozitele şi despre un soi de vaci şi catîri din minele Humboldt, care coboară pe coşuri şi deranjează oamenii noaptea. Aceste chestiuni nu sînt numai noi, dar merită chiar să fie cunoscute. E păcat că autorul nu ne-a dat mai multe lucrări de acest fel. Cartea sa este bine scrisă şi e foarte hazlie, aşa că puţin îi lipsea că să aibă o oarecare valoare.[1]

---

[1] Articolul de mai sus a fost scris de mine ca o parodie la critica făcută cărţii mele în „Revista de sîmbătă”. *(Mark Twain.)*

PRIMA MEA MINCIUNĂ
ŞI CUM AM SCOS-O LA CAPĂT CU EA

Londra, octombrie 1899

După cîte văd, doriţi să ştiţi despre prima mea minciună şi cum am scos-o la capăt cu ea. M-am născut în 1835, sînt încă în viaţă şi memoria mea nu mă mai ajută ca pe vremuri. Dacă m-aţi fi întrebat cînd am rostit primul adevăr, ar fi fost mai uşor pentru mine şi mai amabil din partea dumneavoastră, fiindcă de aşa ceva îmi amintesc foarte bine. Îmi amintesc de parcă s-ar fi petrecut săptămînă trecută. Ai mei sînt convinşi că evenimentul s-a produs înainte, însă cred că-i o linguşire, în dosul căreia probabil se ascunde cine ştie ce plan egoist. Cînd o fiinţă a tras învăţăminte din experienţă proprie şi a ajuns la vîrsta de şaizeci şi patru de ani, adică vîrsta cînd oamenilor le vine mintea la cap, îi place la fel de mult ca şi în trecut să primească un compliment din partea familiei, însă nu-şi mai pierde capul din pricina lui, ca în nevinovatele zile de odinioară.

Nu mai ţin minte prima mea minciună — s-a scurs prea multă vreme de atunci! — dar îmi amintesc, de parc-ar fi azi, de cea de a doua. Aveam nouă zile pe atunci şi învăţasem că, dacă mă înţeapă vreun ac şi eu anunţ faptul aşa cum se cuvine, sînt dezmierdat şi răsfăţat cu dragoste, ba chiar compătimit şi, spre marea mea plăcere, capăt o raţie suplimentară între mese.

Cum este în firea omenească, din dorinţa de a primi

aceste daruri, am căzut şi eu în ispită. Am minţit pe seama acului, urlînd, cînd nu se afla nici urmă de ac prin preajma mea. Ai fi făcut şi dumneata la fel; George Washington şi oricine ar fi făcut la fel. În prima jumătate a vieţii mele nu am întîlnit nici un copil în stare să dispreţuiască această ispită, în stare să nu uzeze de amintita minciună.

Pînă în 1867, toţi copiii civilizaţi, care s-au născut pe lume, au fost mincinoşi— inclusiv George. Apoi a apărut acul de siguranţă şi le-a stricat jocul. Dar oare reforma aceasta preţuieşte ceva? Nu, fiindcă este o reformă samavolnic înfăptuită şi nu este înzestrată cu nici o virtute; pur şi simplu împiedică existenţa acestei forme de minciună, dar nu îndreaptă cîtuşi de puţin înclinarea de a minţi. E aplicarea din leagăn a convertirii prin foc şi sabie; e totuna cu aplicarea principiului temperanţei cu ajutorul prohibiţiei.

Să revin însă la acea minciună precoce. Negăsindu-se urmă de ac, cei din jurul meu s-au convins că stocul mondial s-a îmbogăţit cu încă un mincinos. Într-adevăr, datorită unei prea fericite inspiraţii, un fapt cu totul banal, dar rareori observat, s-a întipărit în mintea lor — anume că aprope toate minciunile sînt acte, iar vorbirea nu joacă nici un rol în ele. Apoi, cercetînd mai îndeaproape lucrurile, au recunoscut că toţi oamenii sînt mincinoşi încă din leagăn — fără nici o excepţie — şi că încep să mintă de cum se trezesc în zori şi neîntrerupt o ţin aşa, neîndemnaţi de nimeni, pînă se duc noaptea la culcare. Descoperind acest adevăr, ai mei au rămas probabil tare mîhniţi, din cauză că fuseseră educaţi în mod neglijent şi cu superficialitate de către cărţile şi profesorii lor. Altminteri, de ce s-ar mai mîhni omul pentru un lucru pe care nu-l poate împiedica, fiind izvorît din însăşi veşnica lege a naturii? Nu el a născocit legea aceasta, iar treaba lui e doar să se supună şi să stea liniştit, să intre în conspiraţia universală şi să rămînă atît de liniştit încît să-şi înşele complicii, făcîndu-i să-şi închipuie că el nu ştie de existenţa acestei legi. Aceasta o facem cu toţii, noi, cei care ştim. Vorbesc de minciuna recunoaşterii tacite; putem să o săvîrşim fără a rosti o vorbă, şi o

facem cu toţii — noi cei care ne dăm seama. După raza ei de acţiune, este una din cele mai măreţe minciuni pe care civilizaţiile se străduiesc cu o sfîntă şi statornica grijă să o păzească, să o ocrotească şi să o răspîndească.

Să vă dau o pildă. O fiinţă inteligentă şi pătrunsă de omenie nu-i cu putinţa sa găsească o scuză raţională pentru sclavie.

Şi totuşi amintiţi-vă că, în primele zile ale campaniei pentru eliberarea sclavilor, propagatorii eliberării au găsit prea puţin sprijin sau încurajare în nord. Oricît argumentau, pledau şi se rugau, nu izbuteau să spargă tăcerea obştească ce domnea, începînd cu amvonul şi presa şi pînă la stratul cel mai de rînd al societăţii. Era o tăcere de gheaţă, creată şi menţinută de minciuna recunoaşterii tacite — recunoaşterea tacită că nu se dezbătea o problemă în care să fie interesaţi cetăţenii inteligenţi şi omenoşi.

De la începutul pînă la încheierea afacerii Dreyfus, toată Franţa — afară de vreo două duzini de paladini[1] morali — a zăcut înăbuşită de minciuna recunoaşterii tacite; nu i se părea că se săvîrşeşte nici o nedreptate faţă de un om persecutat. Aceeaşi minciună a gîtuit de curînd Anglia, unde mai bine de jumătate din populaţie pretindea a nu şti că un Chamberlain încerca să pornească un război în Africa de Sud şi că era dispus să plătească orice preţ ca să-şi procure materialele de război.

Iată exemplele a trei civilizaţii de seamă, practicînd minciuna recunoaşterii tacite. Ar putea găsi cineva şi alte exemple, în cele trei ţări? Eu cred că da. Nu prea multe, poate, dar să zicem un miliard, da — aşa, ca să ne menţinem în limita posibilităţilor. Oare aceste ţări nu practică minciuna zi de zi în mii şi mii de feluri, fără a conteni vreodată? Da, ştim că într-adevăr aşa stau lucrurile. Conspiraţia universală, în care este învăluită minciuna recunoaşterii tacite, lucrează din plin mereu şi pretutindeni, mereu în interesul unei ne-

---

[1] Oameni care apără o anumită cauză (n. t).

ghiobii ori al unei înşelătorii şi niciodată în interesul vreunui lucru frumos sau vrednic de cinstire. Este oare minciuna sfioasă şi pirpirie? Aşa pare a arăta. Veacuri de-a rîndul minciuna a lucrat pe tăcute în interesul despotismului, al aristocraţilor şi al înrobitoarelor caste militare şi religioase, menţinîndu-le în viaţă; le menţine încă şi azi, ba ici, ba colo, de jur împrejurul globului, şi le va menţine mai departe, pînă cînd minciuna recunoaşterii tacite se va retrage din afaceri. Adică recunoaşterea tacită că nu se petrece nici un fapt de care să nu fie conştienţi oamenii de bună-credinţă şi inteligenţi şi pe care să nu aibă datoria de a încerca să-l împiedice, cînd în realitate cu totul altfel stau lucrurile.

Ajung la următorul fapt; cînd neamuri şi popoare întregi conspiră ca să răspîndească giganticele lor minciuni mute, în interesul tiranilor şi al înşelătorilor, ce să le mai pese de minciunile mărunte ale unor oarecare indivizi? De ce să mai stăruim, înfăţişînd drept o virtute faptul de a nu minţi? De ce să ne înşelăm singuri în această privinţă? De ce ajutăm fără pic de remuşcare naţiunea să mintă, ca mai tîrziu să ne ruşinăm de a îndruga o mică minciună ce ne priveşte personal? De ce să nu fim cinstiţi şi onorabili şi să ne minţim de cîte ori avem prilejul? Cu alte cuvinte, de ce să nu fim consecvenţi — ori să minţim tot timpul, ori de loc? De ce să ajutăm naţiunea să mintă cît îi ziulica de lungă şi pe urmă să ne ridicăm împotriva unei mici minciuni individuale, spusă în interesul nostru, înainte de a ne culca? Doar aşa ca o împrospătare, ori ca să ne ia gustul amar din gură?

Aici, în Anglia, oamenii au cele mai ciudate obiceiuri. N-ar spune o minciună pentru nimic în lume. Fireşte, cu excepţia cazurilor cînd sînt în joc importante interese morale de felul politicii şi religiei. Pentru ei, pare de neconceput să umble cu minciuna, fie pentru cel mai infim folos personal. Uneori, m-au făcut să mă ruşinez de mine însumi, atît de bigoţi sînt. N-ar spune o minciună nici de dragul glumei, nici de frică; şi chiar dacă n-ar aduce nici cea mai mică umbră de pagubă sau folos cuiva, n-ar face-o. În ciuda raţiunii,

aceste apucături au o influenţă stînjenitoare asupra mea şi totdeauna (cînd mă aflu în Anglia) îmi pierd antrenamentul la croitul minciunilor.

Fără îndoială, spun şi ei tot felul de mici minciuni tainice, asemenea oricărui om, dar nu-şi dau seama de ele, pînă nu le atragi atenţia. M-au adus în aşa hal, încît uneori nu mai spun minciuna decît într-o anumită formă, modificată — dar ei nu o aprobă nici chiar în această formă modificată. Mai mult decît atît nu pot face în interesul întăririi relaţiilor prieteneşti între cele două popoare şi-apoi, trebuie să-mi păstrez demnitatea şi sănătatea. Îmi pot duce zilele cu o dietă draconică, dar nu pot trăi lipsit întru totul de hrană.

Fireşte, se întîmplă uneori ca şi oamenilor acestora să le scape din gură cîte o minciună; aşa ceva se întîmplă oricui din cînd în cînd şi s-ar întîmplă chiar şi îngerilor, fiindcă minciunile la care mă refer sînt minciuni altruiste, minciuni rostite cu un scop generos, nu unul meschin. Dar chiar cînd aceşti oameni îndrugă o minciună de soiul acesta, faptul pare să-i sperie şi le tulbură minţile. E un lucru vrednic de observat şi arată că toţi sînt ţicniţi. Dacă stai să te gîndeşti, ţara asta e plină de cele mai interesante superstiţii.

Sînt prieten de douăzeci şi cinci de ani cu un englez, şi ieri, cînd străbăteam oraşul, aflîndu-ne pe imperiala omnibusului, mi s-a întîmplat să-i spun o minciună — o minciună îndulcită fireşte — o corcitură de minciună — pentru că acum nu prea e momentul potrivit să desfac alt sort de minciuni, deoarece piaţa este cam slabă. Îi explicam tocmai cum anul trecut am ieşit dintr-o încurcătură, în Austria. Nu ştiu ce s-ar fi întîmplat cu mine, dacă nu mi-ar fi dat prin cap să spun poliţiei că fac parte din aceiaşi neam cu principele de Wales. Într-o clipită toate lucrurile s-au schimbat şi mi-au dat drumul. Ba mai mult, şi-au cerut scuze şi au fost atît de buni, de îndatoritori şi politicoşi, că nu mai ştiau ce să facă pentru mine şi s-au apucat să-mi explice cum de s-a săvîrşit asemenea greşeală, făgăduindu-mi să-l spînzure pe comisarul care făcuse boroboaţa, în speranţa că voi închide ochii şi nu voi sufla o vorbă despre incident. Eu le-am spus, fireşte,

că se pot bizui pe mine în privinţa aceasta. Prietenul meu exclamă:

— Asta numeşti tu o minciună îndulcită? În ce constă îndulcirea?

I-am explicat că îndulcirea constă în formularea declaraţiei mele către poliţie.

— Nu le-am spus că fac parte din familia regală — le-am spus doar că fac parte din acelaşi neam cu principele, gîndindu-mă fireşte la neamul omenesc. Dacă indivizii aceia s-ar fi gîndit cît de cît mai profund, şi-ar fi dat seama. Doar n-o să umblu după poliţişti şi să le dăruiesc creier — nimeni nu-mi poate cere aşa ceva.

— Cum te-ai simţit după isprava asta?

— Ei, fireşte, puţin mîhnit, văzînd că poliţia mă înţelesese greşit, dar de vreme ce n-am spus nici o minciună, ştiam că nu era cazul să-mi pierd somnul şi să mă perpelesc din pricina asta.

Timp de cîteva minute prietenul meu luă în răspăr cazul acela, sucindu-l şi învîrtindu-l pe toate feţele şi cîntărindu-l în mintea sa; apoi zise că — după cît pricepea el — însăşi îndulcirea fusese o minciună, deoarece omisesem explicaţiile cu vădita intenţie de a induce în eroare, astfel că spusesem două minciuni în loc de una.

— Eu, unul, nu aş fi făcut aşa ceva, zise el. N-am spus în viaţa mea o minciună şi aş fi foarte întristat să fac un asmenea lucru.

Tocmai în clipa aceea îşi scoase pălăria şi aruncă un buchet întreg de zîmbete mirate şi încîntate către un om care trecea într-un cupeu.

— Cine era...?

— Nu ştiu.

— Atunci de ce l-ai salutat?

— Fiindcă îşi închipuie că mă cunoaşte şi se aşteaptă să-l salut. Cel puţin aşa am observat. Dacă n-aş fi făcut aşa, s-ar fi socotit jignit. Nu voiam să-l pun într-o situaţie penibilă faţă de lumea de pe stradă.

— Bine, inima ta a avut dreptate şi fapta ta a fost îndreptăţită. Ai avut o purtare binevoitoare şi frumoasă şi eu aş fi făcut la fel, dar a fost o

minciună.

— O minciună? Dar n-am spus o vorbă. De unde ai mai scos-o şi pe asta?

— Ştiu că n-ai vorbit, totuşi i-ai spus foarte limpede şi entuziast, printr-o întreagă pantomimă: „Să trăieşti! Eşti în oraş? Grozav mă bucur că te văd, bătrîne prieten; cînd te-ai întors?” În purtarea ta era ascunsă ceea ce ai numit omisiunea unei explicaţii cu intenţia de a induce în eroare — faptul că nu l-ai mai văzut în viaţa ta. Ţi-ai arătat bucuria, cînd l-ai văzut — iată o minciună, şi ai făcut această omisiune — altă minciună. Sîntem chit, dar nu fi supărat, toţi facem la fel.

Peste două ceasuri, la cină, isprăvindu-se toate celelalte subiecte, ne-a spus cum s-a întîmplat o dată, tocmai la ţanc, să facă un mare serviciu familiei unor vechi prieteni de-ai săi. Capul familiei murise subit, în împrejurări şi într-un mediu de-un caracter cu desăvîrşire nenorocit, chiar nimicitor. Dacă s-ar fi aflat amănuntele acestea ar fi zdrobit inima unei familii nevinovate şi i-ar fi aruncat pe umeri povara unei ruşini de neîndurat. Nu era altă scăpare decît o minciună gogonată şi el luîndu-şi inima în dinţi a spus-o.

— Familia n-a aflat niciodată, G...?

— Niciodată. N-a bănuit niciodată nimic. Erau mîndri de el şi totdeauna au avut dreptul să fie. Mai sînt încă şi acum mîndri de el şi amintirea lui e pentru ei sfîntă, nepătată şi frumoasă.

— Au scăpat prin urechile acului, G...

— Într-adevăr, aşa e.

— Fiindcă omul care ar fi venit după tine putea fi unul din acei născocitori de adevăr, o fiinţă neruşinată şi lipsită de inimă. Ai rostit adevărul de un milion de ori în viaţa ta, G..., dar acea singură minciună de aur îţi răscumpără totul. Stăruie pe calea aceasta.

Unii vor fi socotind că propovăduiesc o morală nu tocmai riguroasă, însă poziţia lor nu prea stă în picioare. Există multe feluri de a minţi pe care eu nu le aprob. Nu-mi place minciuna injurioasă — decît cînd altul este insultat şi nu eu; de asemenea nu-mi

place minciuna sfidătoare, nici minciuna virtuosului care cade în extaz. Bryant[1] o practică pe cea din urmă, Carlyle[2] pe cea dintîi.

Dl. Bryant spune că „adevărul doborît la pămînt se va ridica iar”. Am luat medalii ia treisprezece expoziţii mondiale (şi pot pretinde că sînt destul de talentat în materie de minciuni), dar niciodată n-am trîntit o minciună aşa de sfruntată. Carlyle spunea în esenţă cam aşa — nu-mi amintesc exact cuvintele: „Învăţătura aceasta e veşnică, pe cînd minciuna nu poate dăinui”. Am o afecţiune plină de stimă pentru cărţile lui Carlyle şi am citit de opt ori *Revoluţia* lui, aşa că prefer să cred că nu era în toate minţile cînd a tras minciuna asta. Pentru mine e limpede că a spus-o într-o clipă de iritare, cînd gonea nişte americani afară din ograda lui, azvîrlind cu cărămizi după ei. Aveau obiceiul să vină acolo şi să-l adore. Probabil că în adîncul inimii sale ţinea la ei, dar totdeauna ştia să-şi ascundă dragostea. Păstra cărămizi de rezervă pentru ei, dar nu era un ţintaş prea bun şi este un fapt istoric constatat că se fereau cînd azvîrlea după ei şi luau cărămida; ştii, noi sîntem un popor care ţinem la relicve şi — cîtă vreme le putem obţine — nu ne pasă prea mult ce gîndeşte despre asta producătorul relicvelor. Pun capul că, atunci cînd a spus el minciuna aceasta sfruntată despre minciuna care nu poate avea viaţă, era tocmai într-un asemenea moment cînd nu nimerise pe un american şi îşi cam ieşise din sărite. A trîntit-o de mai bine de treizeci de ani şi uite că tot mai dăinuie... foarte sănătoasă şi voinică, şi are şanse să supravieţuiască oricărui fapt din istorie. Carlyle era sincer cînd era calm, dar pune-i la dispoziţie americani şi cărămizi îndeajuns şi ar putea lua şi el medalii pentru croitul minciunilor.

Cît despre adevărul formulat de Georges Washing-

---

[1] William Cullen Bryant (1794-l878), scriitor american (n. t.)

[2] Thomas Carlyle (1795-l881), istoric şi eseist englez (n. t.).

ton, fireşte că trebuie să spunem un cuvînt şi despre el. Este nestemata de căpetenie din coroana Americii şi e foarte firesc să ne ocupăm de el pe cît merită, cum spune Milton în *Cîntarea ultimului trubadur*. A fost un adevăr binevenit şi judicios; l-aş fi rostit chiar şi eu, în împrejurările acelea. Dar m-aş fi oprit aci. A fost un adevăr măreţ, semeţ — un turn impunător, însă cred că era o greşeală să te apuci să distragi atenţia de la măreţia lui, construind alături un alt turn de paisprezece ori mai înalt. Mă refer la observaţia că „nu era în stare să mintă”. Aş fi spus-o diferiţilor gură-cască sau aş fi lăsat-o pe seama lui Carlyle — căci este exact în stilul lui. Minciuna aceasta ar fi cîştigat o medalie la orice expoziţie europeană şi ar fi obţinut menţiune onorabilă chiar la Chicago, dacă ar fi fost păstrată. Dar să trecem peste asta; pesemne că părintele patriei era cam înfierbîntat şi aţîţat. M-am afîat şi eu în aceeaşi împrejurare şi n-am uitat.

N-am nici o obiecţie împotriva adevărului pe care l-a rostit, după cum am mai spus-o. Cred că nu a fost premeditat, ci era o inspiraţie a frumoasei lui minţi de militar, probabil obligîndu-se să-l ia părtaş pe fratele său Eduard la rezultatele escapadei în cireş, însă — printr-o inspiraţie — prinsese la timp prilejul şi-l folosise. Spunînd adevărul putea să-şi uimească tatăl. Tatăl său avea să povestească vecinilor, vecinii aveau să-i ducă faima, care avea să cutreiere prin toate casele, şi pînă la urmă popularitatea sa avea să-l facă preşedinte. Ba mai mult chiar, primul preşedinte al Americii. Era un băiat cu o viziune largă şi te puteai aştepta din partea lui să se gîndească la asemenea lucruri. De aceea, după părerea mea, este îndreptăţit în cele ce a făcut. Nu însă şi pentru celălalt turn — asta a fost o greşeală. Totuşi nu mai ştiu nici eu, cînd stau şi mă gîndesc, poate că nu a fost o greşeală. Dacă n-ar fi zis: „Nu pot spune nici o minciună”, n-ar fi stîrnit senzaţia. Iată cutremurul care a zdruncinat planeta. Acest soi de declaraţii trăiesc veşnic şi un fapt legat de ele are şanse bune de a se înfrupta din nemurirea lor.

Ca să tragem o încheiere, trebuie să declar că în general sînt mulţumit de felul cum merg lucrurile. Există o

prejudecată împotriva minciunii rostite, dar nici una împotriva celeilalte şi — la o cercetare şi verificare matematică — găsesc că proporţia dintre minciuna rostită şi celelalte speţe de minciună este de 1 la 22.894. De aceea, minciuna rostită nu are nici o însemnătate şi nu merită să-ţi pierzi vremea făcînd caz de ea şi încercînd să convingi lumea că ar fi o chestiune importantă. Colosală, tacită, Minciuna Naţională este paznicul şi aliatul tuturor tiranilor, al înşelătoriilor, inegalităţilor şi nedreptăţilor, care împilează popoarele şi împotriva ei trebuie să zvîrlim cu cărămizi şi cu predici. Dar trebuie să fim cuminţi şi să lăsăm pe altcineva să facă începutul.

Şi pe urmă... Dar m-am îndepărtat de subiect. Cum am scos-o la capăt cu cea de a doua minciună a mea? Cred că am scos-o la capăt cu cinste, dar nu pot fi sigur, deoarece a trecut multă vreme de atunci şi unele amănunte mi s-au şters din amintire. După cîte-mi aduc aminte, stăteam parcă aplecat, cu faţa pe genunchii cuiva şi mi s-a întîmplat ceva, însă acum nu-mi pot aminti ce anume. Cred că s-a auzit o muzică, dar acum totul este atît de tulbure şi înceţoşat de curgerea vremii, încît s-ar putea să fie doar o închipuire senilă.

MAREA REVOLUŢIE DIN INSULA PITCAIRN

Rog pe cititor să-mi îngăduie a-i împrospăta puţin memoria. Acum aproape o sută de ani, echipajul vasului britanic *Bounty* s-a răzvrătit, lăsînd pe căpitan şi pe ofiţeri într-o barcă, în largul mării. După ce i-a părăsit astfel în voia valurilor, echipajul a luat în stăpînire vasul şi s-a îndreptat spre sud. Marinarii şi-au luat neveste dintre băştinaşele din Tahiti, apoi s-au îndreptat spre o mică şi stingheră insulă stîncoasă din mijlocul Pacificului, numită insula Pitcairn, au făcut să eşueze vasul, luînd de pe el tot ce putea fi folositor unei noi colonii şi s-au statornicit în insulă.

Pitcairn era atît de îndepărtată de căile comerciale, încît au trecut mulţi ani pînă să acosteze acolo un alt vas. Totdeauna fusese socotită o insulă nelocuită; astfel că, în cele din urmă, cînd într-adevăr a ancorat acolo un vas, în 1807, căpitanul a fost foarte mirat găsind-o locuită. Deşi răzvrătiţii se luptaseră între ei şi treptat se uciseseră unii pe alţii, pînă ce mai rămăseseră doar doi-trei din numărul de la început, aceste tragedii nu se petrecuseră mai înainte de a se fi născut un număr oarecare de copii, aşa că, în 1808, insula avea o populaţie de douăzeci şi şapte de persoane. John Adams, căpetenia răzvrătiţilor, mai era în viată şi avea să mai trăiască încă mulţi ani, în calitate de guvernator şi patriarh al turmei. Din răzvrătit şi

ucigaş, el ajunsese creştin şi predicator, iar poporul său în număr de douăzeci şi şapte de suflete era acum cel mai neprihănit şi mai devotat din întreaga creştinătate. Adams înălţase de mult drapelul britanic şi făcuse din insula lui o posesiune a Coroanei.

Astăzi populaţia insulei numără nouăzeci de persoane — douăzeci şi şase de bărbaţi, nouăsprezece femei, douăzeci şi cinci de băieţi şi douăzeci de fete — toţi urmaşi ai răzvrătiţilor de odinioară şi purtîndu-le numele, toţi vorbind englezeşte şi numai englezeşte. Insula se înalţă semeaţă din valurile mării, cu ţărmurile ei stîncoase. E lungă cam de vreo trei sferturi de milă şi în unele locuri are o lăţime de jumătate de milă. Pămîntul arabil este stăpînit de cele cîteva familii, după o împărţeală făcută cu mulţi ani înainte. Se găsesc şi unele animale — capre, porci, găini şi pisici — însă nu se află cîini şi nici animale mai mari. Există o biserică — folosită totodată drept sală de dezbateri, şcoală şi bibliotecă publică. Titlul guvernatorului a fost, vreme de o generaţie sau două: „Magistrat şi Cîrmuitor, aflat în subordinele Maiestăţii Sale Reginei Marii Britanii”. El avea menirea de a face legile, precum şi de a le aduce la îndeplinire. Postul lui era electiv; orice cetăţean, care împlinea şaptesprezece ani, avea drept de vot, fără deosebire de sex.

Singurele îndeletniciri ale acestor oameni erau plugăritul şi pescuitul; singura lor desfătare, slujba religioasă. În insulă nu au existat niciodată nici prăvălii şi nici bani. Obiceiurile şi îmbrăcămintea acestor oameni au fost totdeauna primitive, iar legile lor simple pînă la puerilitate. Au vieţuit într-o adîncă tihnă de Sabat, departe de lume, de ambiţiile şi sîcîielile ei, fără a şti şi fără a le păsa de ceea ce se petrecea în puternicele împărăţii, aflate dincolo de pustietăţile oceanului lor ce le părea fără margini. O dată la trei-patru ani, acosta acolo vreun vas şi marinarii îi impresionau cu veştile învechite ale vreunor bătălii sîngeroase, ale unor molime pustiitoare, trenuri prăbuşite şi dinastii răsturnate, pe urmă schimbau cu localnicii ceva săpun şi nişte flanele pe nişte igname şi fructe ale arborelui de pîine, şi ridicau ancora — lăsîndu-i să se închidă

iarăşi în visurile lor paşnice şi în desfătările lor cuvioase.

Anul trecut, la 8 septembrie, amiralul de Horsey, comandant-şef al flotei britanice din Pacific, a vizitat insula Pitcairn şi, în raportul său oficial, adresat Amiralităţii, a arătat cele ce urmează:

„Au fasole, morcovi, sfeclă, varză şi puţin porumb, ananaşi, smochini, portocali, lămîi şi cocotieri. Îmbrăcămintea o capătă numai de la vasele în trecere, făcînd troc cu alimentele de care dispun. Pe insulă nu se află izvoare, însă cum în general plouă o dată pe lună, au apă din belşug, deşi uneori — în anii trecuţi — au suferit de secetă. Nu cunosc nici un fel de băutură alcoolică — afară de cele ce se obişnuiesc în scopuri medicinale — şi beţia este necunoscută...

Articolele cerute de locuitorii insulei sînt arătate mai bine prin cele pe care le-am furnizat noi, în schimbul proviziilor primite şi anume: flanelă, serj, dril, cizme, piepteni, tutun şi săpun. Au, de asemeni, mare nevoie de hîrtie şi de tăbliţe pentru şcolile lor, iar uneltele de orice fel sînt cît se poate de binevenite. Le-am furnizat din depozitele publice un drapel britanic de arborat la sosirea vaselor şi un ferăstrău, de care aveau nevoie grozavă. Sînt încredinţat că acest lucru va primi aprobarea Excelenţelor Voastre. Daca generosul popor al Angliei ar afla de nevoile acestei mici colonii, cît se poate de vrednice, sînt sigur că nevoile ar fi satisfăcute în scurtă vreme...

Slujba religioasă se ţine în fiecare duminică la 10,30 dim. şi la 3 d. a. În lăcaşul clădit şi folosit în acest scop de către John Adams, pînă la moartea sa, în 1829. Slujba este oficiată, respectîndu-se în totul liturghia bisericii anglicane, de către mister Simon Young, pastorul ales de ei şi care este foarte venerat. Un curs asupra Bibliei se ţine în fiecare miercuri şi iau parte la el toţi cei care au răgaz. Se mai ţine de asemeni o adunare generală pentru rugăciuni, în prima vineri a fiecărei luni. În fiecare casă, rugăciunile în comun ale familiei sînt lucrul care se rosteşte cel dintîi dimineaţa şi cel din urmă seara, şi nici o hrană nu este împărtăşită fără a se cere binecuvîntarea Domnului, înainte şi după aceea. Nimeni nu poate vorbi altfel decît cu cel mai profund respect despre evlavia acestor insulari. Un popor, a cărui bucurie şi privilegiu suprem este de a-şi

contopi sufletul prin rugăciune cu Dumnezeul său şi de a-şi uni glasul spre a înălţa imnuri de slavă şi care, pe lîngă aceasta, este voios, harnic şi probabil mai lipsit de vicii decît oricare dintre popoare, nu are nevoie de preot în sînul lui.”

Acum ajung la o frază din raportul amiralului, pe care fără îndoială că el a lăsat-o să-i cadă cu nepăsare din pană şi apoi nu s-a mai gîndit nici o clipă la ea. Prea puţin îşi închipuia amiralul cît de plină de o tragică profeţie era fraza sa. Iat-o:

„Un străin, un american, s-a statornicit pe insulă, ceea ce esle *o achiziţie îndoielnică.”*

O achiziţie îndoielnică, într-adevăr! Căpitanul Ormsley a ancorat la Pitcairn cu vasul american *Viespea,* la patru luni după vizita amiralului şi, din faptele pe care le-a cules el de atunci încoace, am aflat cele necesare despre americanul acela. Să înşirăm faptele în ordine, într-o desfăşurare istorică. Numele americanului era Butterworth Stawely. De îndată ce a cunoscut mai bine pe toţi localnicii — şi pentru asta desigur că nu i-a trebuit mai mult decît cîteva zile — a început să le intre sub piele prin toate căile pe care le cunoştea. A ajuns peste măsură de popular şi totodată foarte respectat, căci întîi şi întîi a avut grijă să lepede felul său lumesc de viaţă şi să-şi cheltuiască toată energia cu îndeletniciri evlavioase. Cît era ziulica de lungă, îl găseai citind Biblia, rugîndu-se, cîntînd imnuri sau cerînd binecuvîntarea Celui de Sus. Nu era nimeni atît de darnic cu rugăciunile şi nimeni nu se putea ruga mai mult şi cu pricepere decît dînsul.

În cele din urmă, cînd a socotit că situaţia devenise prielnică, el a început să azvîrle pe furiş sămînţa nemulţumirii printre oameni. De la început, scopul său premeditat a fost să răstoarne guvernul, însă desigur că secretul acesta l-a păstrat pentru el. Folosea şiretlicuri diferite, de la caz la caz. Stîrnea nemulţumirea unora, atrăgîndu-le atenţia cît erau de scurte slujbele de duminică; susţinea că duminicile s-ar cădea să se ţină trei slujbe a cîte trei ore, în loc de două. Mulţi

cetăţeni avuseseră această părere, de mai înainte — în taina inimii lor; acum se strînseră anume într-un partid, ca să o susţină făţiş. Arătă cîtorva femei că nu aveau drept de vot la adunările ţinute pentru rugăciuni; astfel se formă încă un partid. Nici o armă nu îi scăpa; coborî chiar şi în mijlocul copiilor şi trezi nemulţumire în sufletele lor fiindcă — după cum descoperise el, în numele lor — nu aveau destule ore de şcoală duminicală. Acest fapt creă un al treilea partid.

Acum, în calitate de şef al acestor partide, constată că era cea mai însemnată putere din întreaga obşte. Astfel, trecu la măsura următoare — nici mai mult nici mai puţin, decît punerea sub acuzare a magistratului-şef, James Russell Wickoy, un om de caracter şi tare priceput, care avea oarecare stare, fiind stăpînul unei case cu salon, a trei pogoane de igname şi a singurei bărci din Pitcairn — o barcă de vînat balene. Şi, în chip cît se poate de nenorocos, un pretext pentru această punere sub acuzare se ivi de la sine, tocmai la timpul potrivit. Una din cele mai vechi şi mai preţioase legi ale insulei era legea împotriva încălcării pămîntului altuia. Legea se bucura de un mare respect şi era socotită ca scutul libertăţilor poporului. Cu vreo treizeci de ani mai înainte, un caz însemnat fusese judecat de către tribunal în legătură cu această lege: un pui, aparţinînd Elizabetei Pring (în vremea aceea în vîrstă de cincizeci şi opt de ani, fiica lui John Mills, unul din răzvrătiţii de pe Bounty), încălcase pămînturile lui Thursday October Christian (în vîrstă de douăzeci şi nouă de ani), nepotul lui Fletcher Christian, unul din răzvrătiţi. Christian a ucis puiul. După lege, Christian ar fi putut să păstreze puiul sau, dacă prefera, ar fi putut să-i înapoieze stăpînului rămăşiţele lui pămînteşti şi să primească „daune” în bunuri, echivalente cu pagubele şi stricăciunile pricinuite. Din arhivele tribunalului reiese „numitul Christian, mai sus-citat, a înmînat într-adevăr sus-pomenitele rămăşiţe pămînteşti numitei Elizabeta Pring şi a cerut o baniţă de igname, drept compensaţie pentru paguba suferită”. Elizabeta Pring însă a socotit cererea prea mare; părţile nu s-au putut învoi; drept care Christian a in-

tentat acţiune în justiţie. A pierdut procesul la tribunal; cel puţin i s-a acordat numai un galon de igname, ceea ce el a socotit a nu fi de ajuns, părîndu-i-se o înfrîngere. A făcut apel. Cazul a zăcut cîţiva ani în faţa unei instanţe superioare şi s-a rezolvat cu o sentinţă care confirma hotărîrea iniţială. În cele din urmă, lucrurile au ajuns în faţa instanţei supreme, unde s-a tărăgănat douăzeci de ani cu judecata procesului. Cu o vară înainte, însă, pînă şi Curtea Supremă izbutise să ajungă în sfîrşit la o încheiere. Hotărîrea iniţială fusese întărită încă o dată. Christian s-a declarat mulţumit; însă Stawely, care era de faţă, a spus în şoaptă şi lui, şi avocatului său, să ceară să li se arate textul de lege, — aceasta ca „o simplă formalitate" spre a se asigura că legea mai era în vigoare. Această sugestie li se păru cam ciudată, dar plauzibilă, aşa că avocatul ceru să i se arate textul de lege. Un curier fu trimis la casa magistratului şi se întoarse numaidecît cu ştirea că documentul dispăruse din arhivele statului.

În faţa acestei situaţii, curtea declară nulă ultima sa hotărîre, de vreme ce fusese rostită pe temeiul unei legi, care nu avea existenţă reală.

Îndată se stîrni o mare zarvă. În întreaga insulă se răspîndi vestea că scutul libertăţilor cetăţeneşti fusese pierdut — poate chiar nimicit în chip perfid.

În treizeci de minute, aproape întreaga suflare a insulei s-a adunat în sala tribunalului — adică în biserică. Urmă, după moţiunea lui Stawely, punerea sub acuzare a magistratului. Acuzatul înfruntă nenorocita situaţie, cu demnitatea cuvenită. Nu pledă, nici măcar nu argumentă, ci aduse în apărarea sa simpla afirmaţie că nu avusese de-a face cu textul legii care lipsea; că păstrase arhivele statului în aceeaşi cutie de lumînări, care fusese folosită de la început pentru depozitarea lor şi că nu avea nici o vină în îndepărtarea sau distrugerea documentului cu pricina.

Nimic însă nu-l putea scăpa; fu găsit vinovat şi decăzut din funcţia sa, iar toată averea îi fu confiscată.

Cel mai şubred din această înscenare ruşinoasă fu motivul pe care îl vînturau duşmanii, anume că magistratul distrusese textul legii spre a-l favoriza pe Chris-

tian, care era văr cu el! De fapt, din întreaga populaţie a insulei, Stawely era singurul individ care nu era văr cu dînsul! Cititorul să nu uite că toţi insularii erau urmaşii a cinci-şase oameni; că prima generaţie de copii se căsătoriseră între ei şi dăduseră viaţă nepoţilor răzvrătiţilor; după ei, strănepoţii şi stră-strănepoţii se căsătoriseră între ei; astfel că astăzi fiecare este rudă de sînge cu toţi ceilalţi. Mai mult însă, înrudirile erau uimitor — chiar uluitor — de încîlcite şi complicate. Un străin îi zise, de pildă, unui insular:

— Ziceai că fata aceea ţi-e verişoară; mai adineauri i-ai spus mătuşă.

— Ei bine, chiar şi este mătuşa mea, şi totodată mi-e şi verişoară. Şi mai mi-e şi soră vitregă, nepoată, vară de gradul al patrulea, vară de gradul al treizeci şi treilea, vară de gradul al patruzeci şi doilea, mătuşă din partea bunicii, bunică, cumnată văduvă — iar săptămînă viitoare îmi va fi soţie.

Aşa că învinuirea de favoritism între rude adusă magistratului era foarte şubredă. Nu avea însă nici o importanţă. Şubredă sau neşubredă, ea îi convenea lui Stawely, care imediat fu ales în postul vacant de magistrat şi, transpirînd de reforme prin fiecare por, se apucă vîrtos de treabă.

Nu trecu multă vreme şi slujbele religioase se ţineau lanţ, pretutindeni şi mereu. Din ordinul său, a doua rugăciune a slujbei de duminică dimineaţa — care de obicei ţinea vreo treizeci şi cinci-patruzeci de minute, implorînd ajutorul Domnului pentru lumea întreagă, mai întîi pe continente şi apoi amănunţit pe naţiuni şi triburi — fu întinsă pînă la un ceas şi jumătate şi făcută să cuprindă pomenirea tuturor popoarelor care ar putea exista în diferitele planete. Toată lumea fu încîntată de noua schimbare: fiecare îşi spunea: „Aha, asta da, zic şi eu că e ceva”. Din ordinul său, obişnuitele predici de trei ceasuri îşi dublară durata. Poporul veni în corpore să-şi exprime recunoştinţa faţă de noul magistrat. Vechea lege, care oprea gătitul în ziua de Sabat, fu extinsă şi asupra consumării hranei. Din ordinul magistratului, şcoala de duminică dobîndi privilegiul de a fi ţinută în toată săptămînă. Bucuria

tuturor claselor fu deplină. Într-o singură lună, noul magistrat devenise idolul poporului.

Acum era vremea potrivită pentru următoarea mişcare. Stawely începu, mai întîi cu băgare de seamă, să învenineze spiritele împotriva Angliei. Luă deoparte pe cetăţenii mai cu vază, unul cîte unul, şi discută cu ei asupra acestei chestiuni. După aceea, deveni mai cutezător şi îşi rosti gîndul făţiş, zicînd că naţiunea îşi datora ei înseşi, onoarei sale, marilor ei tradiţii, dreptul de a se ridica, cu toată înverşunarea, împotriva apăsătorului jug englez.

Insularii aceia simpli îi răspunseră însă:

—Noi nu am băgat de seamă că jugul este apăsător. În ce fel ne apasă? O dată la trei-patru ani, Anglia trimite un vas care ne aduce săpun şi veşminte şi lucruri de care avem grozavă nevoie şi le primim cu recunoştinţă, însă nu ne tulbură niciodată; ne lasă să facem ce vrem noi.

— Vă lasă să faceţi ce vreţi voi! Asa au simtit şi au vorbit sclavii în toate epocile! Vorbele acestea arată cît de rău aţi ajuns, cît v-a înjosit şi v-a abrutizat această tiranie nimicitoare! Ce, v-aţi pierdut orice mîndrie bărbătească? Oare libertatea nu înseamnă nimic? Sînteţi mulţumiţi să fiţi o simplă anexă a unei suveranităţi străine şi ocrotiţii ei, cînd aţi putea să vă ridicaţi şi să vă luaţi locul cuvenit în augusta familie a naţiunilor; să fiţi mari, liberi, luminaţi, independenţi, nu jucăria vreunui stăpîn cu sceptru, ci stăpîni pe soarta voastră, avînd votul şi puterea de a hotărî soarta surorilor voastre, ţările suverane ale lumii?

Asemenea cuvîntări îşi dădeau treptat roadele; cetăţenii începură să simtă jugul englez; nu ştiau exact cum sau cam pe unde îl simţeau, dar erau cu totul siguri că-l simţeau. Începură să mîrîie iritaţi, să năduşească sub lanţurile lor şi să ardă de dorul descătuşării. Apoi începură să urască drapelul englez, acest semn şi simbol al înjosirii naţiunii lor. Nici nu se mai uitau la el, cînd treceau pe lîngă Capitoliu, ci îşi întorceau privirile şi scrîşneau din dinţi. Iar, într-o dimineaţă, cînd steagul fu găsit zvîrlit în noroi şi călcat în picioare, nimeni nu puse mîna ca să-l înalţe iarăşi, ci îl lăsară

acolo. Apoi se petrecu ceea ce era sortit mai curînd sau mai tîrziu. Într-o noapte, unul din cetăţenii de vază se duse la magistrat şi zise:

— Nu mai putem îndura această odioasă tiranie. Cum să ne descătuşăm?

— Printr-un *coup d'état*[1].

— Cum?

— Printr-un *coup d'état.* Vine aşa: totu-i pregătit şi, la momentul potrivit, eu — în calitate de şef oficial al statului — proclam în mod public şi solemn independenţa statului, declarîndu-l liber faţă de orice altă putere.

— Pare şi simplu şi uşor de înfăptuit. Putem s-o facem chiar acum. Dar după aceea ce mai trebuie să facem?

— Să puneţi mîna pe toate instituţiile şi proprietăţile publice de orice fel, să decretaţi legea marţială, să puneţi armata şi flota pe picior de război şi să proclamaţi imperiul!

Acest straşnic program îi orbi pe nevinovaţii aceia, care exclamară:

— Asta-i măreţ! Splendid! Dar Anglia nu se va împotrivi oare?

— N-are decît! Stînca aceasta e un Gibraltar.

— Adevărat! Dar cu imperiul ce e? Avem nevoie chiar de un imperiu şi de un împărat?

— Prieteni, aveţi nevoie de unire. Uitaţi-vă la Germania; uitaţi-vă la Italia. Sînt unite. Unirea este lucrul cel mai de preţ. Ea face viaţa frumoasă. Iată ce înseamnă progres. Trebuie să avem o armată permanentă şi o flotă. După asta urmează, ca un lucru firesc, impozitele. Toate acestea, adunate laolaltă, alcătuiesc măreţia. Avînd unire şi măreţie, ce aţi mai putea dori? Foarte bine — numai un imperiu poate hărăzi aceste daruri.

Aşa că la 8 decembrie, locuitorii insulei Pitcairn se proclamară naţiune liberă şi independentă şi în aceeaşi zi avu loc încoronarea lui Butterworth I, împăratul insulei Pitcairn, prilejuind o mare bucurie şi sărbătoare.

---

[1] *Coup d'état* (în franţuzeşte în original) — lovitură de stat (n. t.)

Întreaga naţiune, cu excepţia a paisprezece persoane — mai toţi nişte prunci — mărşălui prin faţa tronului, om după om, cu muzică şi drapele, şi alaiul se înşiră pe vreo treizeci de metri. Unii manifestanţi pretind că a ţinut chiar trei sferturi de minut pînă să treacă tot alaiul. În istoria insulei nu se mai pomenise niciodată aşa ceva. Entuziasmul obştesc era neţărmurit.

Apoi, se ţinură lanţ reformele imperiale. Se instituiră ranguri de nobleţe. Fu numit un ministru al marinei şi baleniera trecu pe seama lui. Se înfiinţă un minister de război, cu ordinul de a alcătui imediat o armată permanentă. Fu numit un Prim Lord al Tezaurului, cu însărcinarea de a întocmi un plan de impozite şi de a începe negocieri cu puterile străine pentru tratate ofensive, defensive şi comerciale. Fură numiţi cîţiva generali şi amirali; de asemeni, cîţiva şambelani, scutieri şi cîţiva gentilomi ai Camerei de Dormit.

Ajungindu-se aici, tot materialul uman al insulei se consumase. Marele duce de Galilea, ministrul de război, se plînse că toţi cei treizeci şi şase de adulţi din imperiu căpătaseră slujbe mari şi, prin urmare, nu mai voiau să servească sub drapel; din care pricină armata lui permanentă era la un punct mort. Marchizul de Ararat, ministrul marinei, făcuse o plîngere asemănătoare. Spunea că e gata să cîrmească singur baleniera, însă tot trebuia neapărat să aibă pe cineva în echipaj.

Împăratul făcu tot ce-i sta în putinţă, ţinînd seama de împrejurări: îi luă de la mamele lor pe toţi băieţii trecuţi de zece ani şi-i vîrî în armată, alcătuind astfel un corp de şaptesprezece soldaţi proşti, comandaţi de un general-locotenent şi doi generali-maiori. Aceasta îl mulţumi pe ministrul de război, însă atrase duşmănia tuturor mamelor din ţară, care spuneau că odoarele lor aveau să-şi găsească morminte sîngeroase pe cîmpurile de bătaie şi el va purta răspunderea soartei lor. Cîteva mame, cu inima mai zdrobită decît celelalte şi mai de neîmpăcat, îl pîndeau mereu pe împărat şi aruncau după el cu igname, fără să le pese de garda lui personală.

Din pricina materialului uman extrem de redus, se socoti necesar a se cere ducelui de Betbania — directorul general al poştelor — să tragă ca vîslaş din faţă în marină, stînd astfel în urma unui nobil de rang mai neînsemnat, pe nume vicontele de Canaan, prim judecător al Judecătoriei de Ocol. Acest fapt făcu din ducele de Bethania un nemulţumit destul de făţiş, cît şi un conspirator — lucru pe care împăratul îl prevăzuse, dar nu-l putea evita.

Toate mergeau din ce în ce mai rău. Într-o zi, împăratul o înălţă pe Nancy Peters la rangul de pairesă, iar a doua zi se însură cu ea, deşi — din raţiuni de stat — consiliul de miniştri îl sfătuise cu stăruintă să se însoare cu Emmeline, fiica cea mai mare a arhiepiscopului de Beetleem. Această întîmplare stîrni tulburări într-un puternic sector — Biserica. Noua împărătească îşi asigură sprijinul şi prietenia a două treimi din cele douăzeci şi şase de femei adulte ale naţiunii, absorbindu-le la curtea ei, în calitate de doamne de onoare, dar acest lucru îi atrase o duşmănie de moarte din partea celorlalte douăsprezece, care rămîneau pe dinafară. Familiile doamnelor de onoare începură în curînd să se răscoale, fiindcă acum nu mai era cine să îngrijească de gospodăriile respective. Cele douăsprezece femei dispreţuite refuzaseră să intre ca servitoare în bucătăria imperială, astfel că împărăteasa fu silită să ceară contesei de Jericho şi celorlalte înalte doamne de la curte să aducă apă, să mături încăperile palatului şi să îndeplinească alte însărcinări mărunte şi la fel de înjositoare, ceea ce făcu mult sînge rău în acest sector.

Toată lumea începu să se plîngă că impozitele ridicate pentru susţinerea armatei, a flotei şi a restului instituţiilor imperiale erau nesuferit de împovărătoare şi aduceau poporul la sapă de lemn. Replica împăratului: „Uitaţi-vă la Germania; uitaţi-vă la Italia. Sînteţi mai grozavi decît ei? N-aţi avut unire?” — nu-i mulţumea. Oamenii ziceau:

— Nu poţi să mănînci unire, şi noi murim de foame. Agriculturii i s-a pus capăt. Toată lumea este în armată, este îu marină, toată lumea este în administraţia

publică, toţi se învîrtesc îmbrăcaţi în uniforme, fără să aibă nimic de făcut. Nu avem nimic de mîncat şi pe nimeni care să ne lucreze cîmpurile...

— Uitaţi-vă la Germania, uitaţi-vă la Italia. La fel merg lucrurile şi acolo. Aşa-i unirea şi nu este altă cale ca să o înfăptuieşti — nu-i altă cale să o păstrezi, o dată ce ai înfăptuit-o — zicea într-una bietul împărat.

Dar cei care mîrîiseră răspundeau atunci:

— Nu putem face faţă impozitelor — nu le putem face fată.

Tocmai atunci, colac peste pupăză, guvernul mărturisi o datorie naţională ce se ridica la aproape patruzeci şi cinci de dolari. Jumătate de dolar de cap de familie. Şi propuse încheierea unui împrumut public. Aşa auzise că s-ar face întotdeauna în asemenea împrejurări. Propuse taxe asupra exporturilor şi asupra importurilor. Şi voia să emită bonuri şi hîrtie-monedă, răscumpărabilă în termen de cincizeci de ani, cu igname şi verze. Se zicea că plata lefurilor armatei, marinei şi a întregii maşinării guvernamentale era cu mult în urmă şi că — dacă nu se va lua vreo măsură, ba încă o măsură imediată — va urma un faliment naţional şi poate chiar o insurecţie şi o revoluţie. Împăratul se hotărî pe dată pentru măsuri de mînă forte şi de o natură nemaiauzită pînă atunci în insula Pitcairn. Duminică dimineaţa se duse la biserică, îmbrăcat în ţinuta de gală, cu armata în spatele lui, şi ordonă ministrului tezaurului să înceapă o colectă.

Aceasta a fost picătura care a făcut să se verse paharul. Mai întîi un cetăţean, apoi altul, se ridicară şi refuzară să se supună acestei jigniri nemaiauzite — şi fiecare refuz avu ca urmare confiscarea imediată a averii nemulţumitului. Această măsură viguroasă curmă curînd refuzurile şi colecta urmă, în mijlocul unei tăceri ameninţătoare. Cînd împăratul se retrase cu trupele sale, zise: „Am să vă învăţ eu cine-i stăpîn aici”. Cîteva persoane strigară: „Jos cu unirea!” Fură arestate pe loc şi smulse de către soldaţi din braţele prietenilor, înecaţi în lacrimi.

Între timp, însă, după cum ar fi putut să prevadă orice profet, se dezvoltase un curent social-democrat. Cînd împăratul urcă în roaba imperială aurită, la uşa bisericii, social-democratul îl împunse de vreo cincisprezece-şaisprezece ori cu un harpon, dar din fericire — cu o imprecizie atît de tipic social-democrată, încît nu îi făcu nici un rău.

În aceeaşi noapte, se produse răzvrătirea. Întreg poporul se răsculă, ca un singur bărbat, deşi patruzeci şi nouă de revoluţionari erau de alt sex. Infanteriştii îşi lepădară furcile; artileria îşi zvîrli cît colo nucile de cocos; flota se revoltă; împăratul fu prins şi legat burduf în palatul său. Fu foarte amărît. Zise:

— V-am liberat de sub o tiranie strivitoare; v-am ridicat din degradarea în care zăceaţi şi v-am făcut o naţiune printre celelalte naţiuni; v-am dat un guvern puternic, solid, centralizat; şi, mai mult decît orice, v-am dat binecuvîntarea binecuvîntărilor — Unirea. Am săvîrşit toate acestea şi iată care mi-e răsplata: ură, ocări şi lanţuri. Luaţi-mă de-aici; făceţi cu mine ce vreţi. Renunţ în faţa voastră la coroana mea şi la toate demnităţile mele. Mă lepăd singur de povara lor prea apăsătoare. Din pricina voastră mi le-am luat pe umeri, din pricina voastră le pun iar la pămînt. Giuvaerul imperiului nu mai există — acum sfărîmaţi şi pîngăriţi cum poftiţi montura nefolositoare.

Printr-un vot unanim, poporul îi osîndi la alegere pe fostul împărat şi pe social-democrat — sau la oprirea pe viaţă de a participa la slujba religioasă, sau la munca pe viaţă ca robi la catargă pe balenieră. A doua zi, naţiunea se întruni iarăşi şi înălţă din nou drapelul britanic, instaură iar stăpînirea britanică, coborî iarăşi nobilimea la situaţia oamenilor de rînd şi apoi îşi îndreptă numaidecît atenţia şi hărnicia la plivirea ţarinilor, la ogoarele de igname părăginite şi prăpădite şi la reluarea vechilor meşteşuguri folositoare şi la vechea mîngîiere şi alinare a deprinderilor evlavioase. Fostul împărat restitui textul legii încălcării, arătînd că îl furase nu pentru a se atinge de dreptul cuiva, ci pentru a-şi susţine planurile politice.

Drept urmare, poporul îi înapoie iarăşi fostului

magistrat-şef slujba, precum şi averea confiscată.

După o matură chibzuinţă, fostul împărat şi social-democratul vrură să aleagă ca pedeapsă îndepărtarea pe viaţă de la slujbă religioasă, preferabilă faţă de munca de robi la catargă. Ei însă ziseseră că muncii de robi la catargă îi preferă „slujba religioasă pe viaţă” — drept care poporul socoti că nenorocirile prin care trecuseră le zdruncinaseră raţiunea, aşa că judecă mai nimerit, pînă una-alta, să-i închidă. Ceea ce s-a şi făcut.

Aceasta este povestea „îndoielnicei achiziţii” făcută de cei din insula Pitcairn.

PAMFLETE

SCENE DIN VIAŢA POLITICĂ AMERICANĂ[1]

I

REPREZENTANŢII POPORULUI

Onorabilul Olliver Higgins era reprezentantul unui teritoriu îndepărtat, neconstituit încă în stat. Acest gentleman ţinea cîrciuma principală şi vindea cel mai bun whisky din tot cătunul, ba chiar din tot ţinutul său necivilizat şi de aceea era socotit drept capul comunităţii şi omul cel mai potrivit pentru a o reprezenta în Congres. În ţinutul său natal, el se bucura de o mare autoritate, deoarece era însufleţit de spirit cetăţenesc, era comandantul postului de pompieri, omorîse cu mîna lui cîţiva nenorociţi şi poseda o rezervă nesecată de înjurături. Purta cămăşi scrobite, de o curăţenie imaculată şi nu ştiu dacă mai era pe lume un altul care ar fi putut, ridicînd piciorul, să dea jos cu mai multă graţie şi precizie, cu capătul batistei sale albe ca zăpada, un fir de praf prins de cizma lui. Lanţul de la ceas cîntărea un pfund. Inelul de aur din deget costa patruzeci şi cinci de dolari. La cravată purta un ac cu briliant. Cărarea îi ajungea pînă la ceafă. Pe scurt, era socotit bărbatul cel mai fercheş din tot ţinutul, iar în ce priveşte povestitul anecdotelor deocheate, îl egala

---

[1] Fragmente din romanul *Epoca de aur (The Gilded Age),* scris de Mark Twain în colaborare cu Ch. D. Warner şi publicat în 1873 (n. t.)

în această privinţă — după cum afirmă toţi — numai guvernatorul însuşi, un bătrînel cu părul nins.

Higgius nu a venit degeaba la Washington, numai aşa ca să se spună că-şi serveşte patria. El a izbutit a trece prin congres un proiect de lege pentru acordarea unui fond în folosul populaţiei indiene de pe teritoriul său, un fond serios, care, fără îndoială că ar fi făcut bogaţi pe toţi acei indieni, dacă banii ar fi ajuns pînă la ei. Onorabilul Patrick O'Relly era un bogătaş din oraşul irlandez Corck. Mai precis, el ajunsese bogat după venirea sa din oraşul irlandez Corck. Coborînd de pe vapor la New York, a zăbovit cîteva minute pe la direcţia poliţiei pentru a primi şi apoi a arăta nişte acte care certificau că trăieşte în Statele Unite de doi ani de zile. Apoi s-a ţinut de urna de vot şi şi-a dat votul partidului democrat. O'Relly a hotărît să-şi consacre talentele în afacerile de construcţii, în timpul zilei amesteca var şi căra cărămizi, iar seara studia moravurile politice ale noii sale patrii. Dragostea de muncă şi spiritul său economicos i-au îngăduit în curînd să deschidă un debit de băuturi spirtoase într-unul din cartierele cele mai rău famate ale New Yorkului, şi prin aceasta să pună temelia carierei sale sociale.

După cum se ştie, noi, americanii, cerem, înainte de toate ca poporul să aibă putinţa de a alege după propria-i voinţă, chiar în cele mai înalte posturi de stat, pe cei mai vrednici reprezentanţi ai săi. La noi alegerile încep de obicei cu adunarea alegătorilor pe cartiere. Aceste adunări sînt controlate de cîrciumarul din partea locului şi de ajutoarele sale (deoarece ceilalţi socotesc că politica este o treabă murdară şi e mai bine să stai acasă). Delegaţii adunărilor de cartier organizează, la rîndul lor, adunări de alegători pentru partidul republican şi pentru cel democrat, fiecare din ele înaintînd lista sa de incoruptibili pentru ocuparea funcţiunilor publice. La momentul cuvenit, poporul se arată, votează după propria lui voinţă şi înalţă osanale Domnului pentru că trăieşte într-o ţară liberă, în care despotismul este necunoscut.

Patrick O'Relly şi-a făcut repede prieteni, deoarece era întotdeauna gata să dea poliţiei judiciare o indicaţie falsă, în folosul clienţilor săi, sau să le facă rost de un alibi, dacă li se întimpla să omoare pe cineva prin apropierea stabilimentului său. Drept urmare, el a devenit curînd un lider politic şi a fost ales într-o funcţie neînsemnată din administraţia autonomă a oraşului. Din modesta leafă ce-o primea de la stat, el a reuşit să strîngă repede o sumă pentru a deschide o cîrciumă elegantă în partea cea mai „şic" a oraşului, şi un tripou alături de cîrciumă. În scurt timp s-a făcut foarte cunoscut, a cîştigat respectul tuturora şi a fost ales consilier municipal. Aceasta era o vînă de aur. O'Relly şi-a închis cîrciuma. Trăsura şi caii săi erau socotiţi ca fiind cei mai buni din oraş.

Treptat, el a ajuns un mare antreprenor al lucrărilor de construcţii urbane şi a devenit prietenul intim al straşnicului William M. Weed, a aceluiaşi Weed care a jefuit oraşul de douăzeci de milioane de dolari şi care era aşa de respectat şi de venerat de public, încît cînd şeriful s-a înfăţişat la biroul său pentru a-l aresta ca pe un criminal de drept comun, s-a înroşit de tulburare şi şi-a cerut scuze. Un ziar ilustrat a redat această scenă, iar din comentarii s-a putut vedea că redactorul era profund îndurerat din pricină că se folosise o măsură atît de grosolană ca arestarea, faţă de o personalitate atît de radiantă ca mister Weed.

Mister O'Relly a furnizat cuie de tapete pentru noua clădire a judecătoriei, cu trei mii de dolari butoiaşul şi a vîndut optsprezece duzini de termometre, dintr-acelea de zece cenţi bucata, cu o mie cinci sute dolari duzina. Inspectorul-controlor şi biroul de revizie au aprobat socotelile, iar primarul, care nu era un răufăcător, ci pur şi simplu un neştiutor, le-a semnat. Cînd se făcură socotelile, admiratorii lui mister O'Relly, imitînd pe generoşii prieteni ai lui mister Weed, i-au oferit un ac de cravată cu un solitar de mărimea unei alune, după care mister O'Relly s-a lăsat de asemenea afaceri şi a început să se distreze cu cumpărarea unor imobile mari, pe care le trecea de îndată pe numele altora. Peste cîtva timp, apărură în

ziare articole în care Weed şi O'Reily erau atacaţi şi demascaţi ca nişte bandiţi. Atunci poporul se ridică şi într-o suflare îi alese pe amîndoi gentlemenii reprezentanţi în adunarea legislativă a statului New York, ceea ce era o arenă mult mai prielnică pentru activitatea lor. Ziarele nu s-au astîmpărat însă, şi legislatorii trebuiră să fie daţi în judecată pentru cîteva infracţiuni mărunte. Atunci apăru pe scenă incomparabila noastră justiţie. Graţie ei, infractorii reuşiră să întocmească o listă de juraţi, care cuprindea nouă pensionari ai celei mai apropiate case de nebuni şi trei gentlemeni, care de curînd isprăviseră un stagiu complet la Sing-Sing[1]. Weed şi O'Reily ieşiră basma curată, în urma judecăţii. Adunării legislative i se puse în vedere să invalideze pe Weed şi O'Reily. Adunarea legislativă însă respinse această cerere. Era ca şi cum li s-ar fi cerut unor copii să se despartă de propriul lor tată. Era doar o adunare legislativă de cel mai recent model.

II

DIALOG PE TEME POLITICE

— Scumpul meu domn, mă uimeşti. Probabil că dumneata nu ştii cum se aranjează asemenea afaceri... Totul este extrem de simplu. O măsură legislativă costă bani. Judecă şi dumneata. Pentru ca s-o treci, ai nevoie mai întîi de toate de majoritate în comisia Camerei Reprezentanţilor. Aceasta va costa, să zicem, zece mii de dolari de om. În total — patruzeci de mii. Majoritatea în comisia senatului o socoteşti la tot atîta — încă patruzeci de mii. O mică sumă pentru preşedinţii comisiei — minimum cîte zece mii — iată încă douăzeci de mii, şi uite suta de mii. Mai departe, cei cu influenţă pe culoarele camerei — şapte bărbaţi a cîte trei mii — în total douăzeci şi una de mii şi o doamnă cu un onorar mai mare, zece mii. Zece mem-

---

[1] Sing-sing — închisoare de drept comun din statul New York (n. t.).

bri de înaltă moralitate ai Camerei Reprezentanţilor şi Senatului, cîte trei mii de cap, în total treizeci de mii. Cei de înaltă moralitate costă mai scump, deoarece ei dau mai multă autoritate legii. Douăzeci din plevuşca reprezentanţilor, care de obicei nu votează nimic dacă nu-i ungi, cîte cinci sute de dolari de om — în total zece mii. Prînzurile oferite reprezentanţilor se ridică la minimum zece mii. Nişte farafastîcuri pentru nevestele şi copiii reprezentanţilor — treaba cea mai folositoare — încă zece mii. Apoi vine presa. În cifre rotunde, ea ne-a costat cam la o sută douăzeci de mii de dolari...

— Glumiţi?

— Cum să glumesc, dragă domnule? Presa nu-i un moft — dă-mi voie să ţi-o spun. Să luăm de exemplu o anumită cheltuială cum ar fi donaţiile făcute din partea acţionarilor societăţii noastre — să zicem pentru sinistraţii din Chicago sau din Boston, pentru azilurile de orfani şi alte scopuri de binefacere. Ziarele menţionează în întregime numele societăţii noastre, iar dedesubt: donaţie, o mie de dolari. O astfel de reclamă, clasa întîi, este un bun atu. Mai ales cînd faci o danie pentru scopuri religioase. Pastorul aminteşte din amvon orice danie şi astfel reclama-i sigură. Donaţiile acestea ne-au costat şaisprezece mii de dolari.

— Doamne-dumnezeule!

— Da, da. În schimb, asemenea donaţii ne-au prins foarte bine. Şi iată cum. Am convins pe un politician, care deţine în guvern un post de o înălţime de-a dreptul himalaică, să declare vreo cîteva cuvinte favorabile campaniei noastre, îngăduind tipărirea lor într-un ziar de tendinţă religioasă şi cu un tiraj colosal. Asemenea declaraţii impun credincioşilor din pătura mijlocie. Ziarele cu tendinţe religioase sînt tocmai ceea ce ne trebuie în cazul nostru. Poţi strecura în mod imperceptibil ceea ce te interesează în mijlocul articolului, mai ales dacă l-ai prevăzut cu două-trei citate din Sfintele Scripturi, dacă n-ai uitat să spui ceva în privinţa propagandei pentru temperanţă şi a şcolilor de duminică şi dacă ai scos un oftat pentru „fratele mai mic, cu mîinile bătătorite şi inima

curată”. Treaba e făcută şi nimeni nu va bănui că nu-i decît o reclamă. Un ziar obişnuit va plasa un astfel de articol la rubricile destinate anunţurilor şi reclamelor şi nu va fi o treabă bună. Nu, mie să-mi daţi un ziar de nuanţă religioasă...

— Ascultaţi-mă, vă rog. Noi trimitem o puzderie de misionari în ţări îndepărtate ca să civilizeze popoarele care zac în beznă. Ar fi mai înţelept şi mai ieftin dacă oamenii ar veni aici şi s-ar desfăta cu priveliştea civilizaţiei noastre, să spunem aşa, chiar la izvoarele ei.

— Sînt cu total de acord cu dumneavoastră, dragă domnule. Plecaţi? Vă urez drum bun. Mai treceţi, vă rog, pe la mine. Voi fi fericit să vă dau orice informaţie în privinţa mersului afacerilor care vă interesează.

III

AL DOILEA DIALOG PE TEMĂ POLITICĂ

— Presupun — zise colonelul — că năzuinţa Congresului este spre adevăr, în limitele priceperii ce i-a fost hărăzită. Nu puteţi să cereţi mai mult. Prima chestiune de care se va ocupa va fi aşa-numita autoepurare. Se va porni o anchetă împotriva a douăzeci sau treizeci şi poate şi cincizeci sau şaizeci de reprezentanţi pentru că au luat mită în timpul sesiunii trecute.

— Va să zică, asemenea reprezentanţi trebuiesc număraţi cu zecile?

— Vedeţi, cum în ţara noastră liberă oricine are dreptul de a fi ales în Congres, nu puteţi cere de la această instituţie o neprihănire paradisiacă. Aceasta ar fi împotriva firii. O bună parte din membrii Congresului nu-s îngeri. Sînt gata să o recunosc. Cît timp însă în Congres se află şi oameni cinstiţi, socot că nu am dreptul de a mă plînge. Chiar şi în zilele noastre, cînd poporul, una-două, mîrîie, iar ziariştii nu mai au nici o reţinere, în Congres mai iau loc un număr mic de oameni onorabili şi cinstiţi şi acest fapt îmi dă o mare mulţumire.

— Numărul mic al oamenilor cinstiţi, domnule colonel, îi face neputincioşi de a ajunge la ceva.

— Nu sînt de acord cu aceasta.

— Nu sînteţi de acord? Dar cum pot ei să acţioneze într-adevăr eficient?

— După diferite metode, după foarte multe metode.

— Poate îmi veţi putea numi măcar una din aceste metode.

— Este o întrebare grea. Nu poţi răspunde dintr-o dată. Cere în prealabil multă chibzuială. În orice caz, o asemenea metodă există, şi aceasta îmi dă o profundă satisfacţie.

— Bine, s-o lăsăm. Şi ce va face mai departe Congresul?

— Tocmai despre aceasta voiam să-ţi vorbesc. Ancheta afacerii cu reprezentanţii care s-au lăsat mituiţi va dura, după socotelile mele, patru săptămîni.

— Pierdere zadarnică de timp. Cînd te gîndeşti că oamenii aceştia primesc leafă ca demnitari de stat!...

— Curăţirea izvorului puterii legislative este pierdere zadarnică de timp? Mă uimiţi... De îndată ce se va termina afacerea cu reprezentanţii care au luat mită, se va trece la afacerea cu cei care au dat mită pentru a fi aleşi în Congres. Cred că aceasta va mai lua o lună.

— Minunat, continuaţi, vă rog. Mai mult de jumătate din sesiune e ca şi cum nu ar fi fost.

— Apoi, se vor ocupa de aleşii naţiunii, care au săvîrşit păcate mai mici, ca vînzarea funcţiunilor de stat şi altele asemănătoare — ştiţi, numai banii de buzunar. Poate că nici n-ar fi trebuit să ne ocupăm de acestea, însă Congresul adoră autoepurarea. Acest fapt mă mişcă profund.

— Cît timp va dura curăţirea acestor pete mărunte?

— Cam vreo două săptămîni.

— Aţi socotit două luni şi jumătate. Aproape întreaga sesiune... Şi nu vă dă prin minte că prin excluderea membrilor amintiţi de dumneavoastră, congresul nu va mai avea *quorum*?[1]

---

[1] *Quorum,* numărul necesar al membrilor unui corp sau

— Prin excluderea membrilor? Cine a spus că vor fi excluşi?

— Cum? Nu vor fi excluşi?

— Sub nici un motiv! Ei nu sînt niciodată excluşi. Aceasta ar însemna călcarea tradiţiei.

— Atunci, la ce bun cele două luni şi jumătate pentru anchete şi la ce bun toată comedia asta?

— Stranie întrebare! Aşa se cuvine. Ţara o cere.

— Se vede că tara nu-i în toate minţile.

— Vă înşelaţi. Ţara crede întotdeauna că cineva va fi exclus.

—Bine — dar cînd se va afla că nu a fost nimeni exclus, ce va crede ţara?

— La epoca aceea, autoepurarea îi va plictisi pe toţi aşa de mult, încît ţara va fi bucuroasă că în sfîrşit Congresul se va ocupa şi de altceva. Toată ancheta aceasta însă nu înseamnă o pierdere zadarnică de timp. Dumneavoastră nu vă gîndiţi ce mare influenţă morală au aceste anchete, o influenţă morală cu adevărat pozitivă.

— Influenţa morală pozitivă! Asupra cui?

— Drept să vă spun — nu ştiu. Cred că mai curînd asupra altor ţări... E mare lucru să fii model pentru întreaga lume civilizată.

---

comitet pentru a lua hotărîri valabile (n. t.).

ALTE FRAGMENTE DIN „EPOCA DE AUR”

I

SENATORUL DILWORTHY SE PREGĂTEŞTE DE REALEGERE LA SAINT’S REST

Sesiunea se apropia de sfîrşit. Senatorul Dilworthy hotărî că nu strică să plece în vest, pentru a strînge mîna alegătorilor săi şi a le aminti de existenţa sa. Adunarea legislativă locală care trebuia să-l aleagă a doua oară în Senatul Statelor Unite, îşi şi începuse sesiunea. Mister Dilworthy socotea alegerea sa ca un lucru sigur, dar fiind un om prevăzător şi grijuliu, socotea că dacă plecarea în statul său îi va permite să convingă pe cîţiva legiuitori în plus să-i dea votul, rezultatul acesta merita osteneala călătoriei. Voturile universitarilor le socotea acum sigure. Putea fi fără teamă; în această privinţă nu mai era nevoie de prezenţa sau de supravegherea sa. Dar în adunarea legislativă[1] a statului său era cineva asupra căruia trebuie să fie mereu cu ochii în patru, o persoană, care, după părerea senatorului Dilworthy, era veşnic nemulţumită, obtuză, răutăcioasă. Acest om era duşmanul neîmpăcat al reformelor, al progresului şi al *său* personal. Senatorul bănuia chiar că tipul acesta fusese înadins cumpărat de careva ca să-l combată pe el şi prin asta să atenteze la buna stare a comunităţii şi la puritatea moravurilor

---

[1] Pînă la 31 mai 1913, cînd a fost ratificat şi a intrat în vigoare amendamentul la Constituţie prin care s-a stabilit ca alegerea senatorilor americani să se facă prin vot direct, senatorii erau aleşi de adunările legislative ale statelor şi de alte foruri (n. t.).

ei politice.

— Dacă individul acesta, Noble — zise mister Dilworthy într-un mic discurs ce-l rosti la banchetul pe care un grup de admiratori îl dădu în cinstea sa — ar urmări numai pieirea mea, eu n-aş pregeta o clipă să-mi jertfesc cariera politică pe altarul prosperităţii scumpului nostru stat. Aş fi bucuros şi chiar recunoscător s-o fac, dar cînd văd că el mă foloseşte ca pe un paravan pentru a-şi ascunde gîndurile sale viclene, cînd văd că el, ţintind în mine, ţinteşte să dea o lovitură în inima iubitului nostru stat — atunci se trezeşte leul din mine şi zic: „Acilea stau eu, singur şi solitar, însă tare şi nestrămutat, neînfricoşat, de trei ori înarmat de datoria mea sfîntă, şi oricine va încerca să atace acest ţinut care îmi cere să-l proteguiesc nu va putea să-şi facă mendrele decît trecînd peste cadavrul meu rece.”

El arătă mai departe că dacă Noble ar fi fost un om care doar s-a abătut din calea sa, însă un om cinstit, el l-ar fi iertat fără alte vorbe, dar că încercările lui Noble de a-şi înfăptui planurile mişeleşti, cu ajutorul unor mituiri murdare, întinează bunul nume al statului şi sapă moralitatea publică. Şi aşa ceva el nu putea răbda. Morala publică nu trebuie pîngărită. Ei îl va căuta pe acest Noble, va discuta eu el, îl va convinge, va face apel la onoarea lui.

Cînd senatorul sosi la faţa locului, constată că prietenii săi nu erau de loc intimidaţi. Ei îi ţineau cu tărie partea şi erau plini de curaj. Noble se străduia din răsputeri, dar fără vreun succes deosebit, deoarece situaţia îi era potrivnică. Mister Dilworthy se folosi de primul prilej ce-l avu la îndemînă pentru a-l vedea pe Noble. Întrevederea avu loc noaptea tîrziu. Îl sfătui pe Noble să renunţe la uneltirile sale viclene şi îl rugă să treacă pe la el mai des, ceea ce acesta şi făcu. Ultima întîlnire se prelungi şi Noble plecă de la senator pe la orele trei dimineaţa. Rămas singur, mister Dilworthy îşi zise: „Acum mă simt mai uşurat, mult mai uşurat”.

Senatorul putea acum să-şi închine în întregime puterile salvării sufletelor alegătorilor săi. Se ducea la biserică şi avea un rol de seamă la întrunirile credin-

cioşilor, care veneau să se roage. Susţinea societăţile de temperanţă şi onora cu prezenţa sa cercurile de cusut ale doamnelor din oraş, organizate în scop de binefacere şi, luînd chiar în mînă acul, făcu cîteva împunsături pe o cămaşă de stambă, hărăzită unui oarecare păgîn necreştinat din Mările Sudului, lucru cu care fermecă pe toate coanele şi coniţele; cămaşa atinsă de mina lui fu socotită astfel oarecum sfinţită. De asemenea, senatorul dădu cîteva lecţii în clasele de biblie şi nimic nu-l mai putu ţine departe de şcoala duminicală, nici boala, nici furtuna, nici oboseala. Ba făcu chiar treizeci de mile bune, zguduit într-o diligentă hodorogită, ca să se ducă în prăpăditul cătun Cattleville, spre a împlini dorinţa celor de acolo, de a-l vedea la Şcoala de duminică[1].

Întregul cătun l-a întîmpinat pe senator la locul de sosire al diligenţei. Fuseseră aprinse două focuri mari, iar fierarii din localitate îl salutară izbind prieteneşte în nicovale. Pentru oamenii aceştia, care nu văzuseră niciodată un om mai de seamă ca judecătorul de plasă, un senator al Statelor Unite era asemenea unui zeu. Pentru ei, un senator al Statelor Unite era un imens şi vag colos, o irealitate înspăimîntătoare.

A doua zi, toţi se adunară în biserica satului cu o jumătate de oră înainte de începerea şcolii de duminică; fermierii şi crescătorii de vite de pe o rază de cinci mile veniră în păr, cu familiile lor. Toţi erau nerăbdători să-l vadă pe marele om, care fusese la Washington, care văzuse pe preşedintele Statelor Unite şi chiar vorbise cu el, care văzuse monumentul lui Washington şi poate chiar îl atinsese cu propria mînă.

Cînd sosi senatorul, biserica era înţesată de lume; la ferestre era mare îmbulzeală, ca şi pe coridoare şi tot aşa în curtea din faţa clădirii. În timp ce se îndrepta spre amvon, de braţ cu pastorul, urmat de invidiatele oficialităţi ale cătunului, toţi îşi încordau privirile şi

---

[1] Şcoala de duminică (sau duminicală) constă din cursuri ţinute la bisericile diferitelor secte protestante, duminica dimineaţa, înainte sau după slujbă, şi unde în faţa elevilor de vîrste diferite se comentează mai cu seamă biblia (n. t.).

îşi întindeau gîturile, pe cît se putea, străduindu-se să vadă cît mai bine. Cei mai vîrstnici îşi ziceau unul altuia: „Uite-l că vine, e acela cu fruntea înaltă şi nobilă!” Băieţii, dîndu-şi coate, ziceau: „Ei, Johnny, uite-l că vine. Uite-l, ăla cu scăfîrlia cheală”.

Senatorul luă loc în amvon, între pastor şi eforul şcolii duminicale. Notabilităţile locale se aşezară în stranele de onoare de lîngă altar. Copiii care urmau şcoala duminicală, îmbrăcaţi în straie de sărbătoare în care nu se simţeau la îndemînă, bine pieptănaţi şi cu feţele prea curate, pentru a părea fireşti, se aşezară în primele zece bănci. Erau atît de copleşiţi de prezenţa în carne şi oase a senatorului încît, timp de vreo trei minute, încetară chiar să-şi azvîrle cu cocoloaşe de hîrtie pe care mai întîi le mestecau niţeluş. Dar încetul cu încetul îşi veniră în fire, farmecul se topi de tot şi începură să recite din biblie şi să se tragă de păr.

După ce se trecu repede peste materia obişnuită la şcoala duminicală, pastorul se ridică şi plictisi adunarea cu o cuvîntare, bazată pe programul şcolilor duminicale. Eforul îi luă locul. Demnitarii locali avură şi ei cîte ceva de spus. Toţi pomeneau cu vorbe măgulitoare de „prietenul nostru, domnul senator”, arătau ce om mare şi însemnat este şi cît de mult a făcut el pentru patrie, pentru religie şi pentru temperanţă şi sfătuiau pe băieţi să fie ascultători şi silitori, străduindu-se să ajungă într-o bună zi aşa cum era senatorul. Oratorii îşi atraseră ura tuturor, prin întîrzierea ce o cauzau, dar tăcură în sfîrşit şi speranţa renăscu; marea inspiraţie avea să-şi spună cuvîntul prin glasul oaspetelui.

Senatorul Dilworthy sa sculă şi nu mai puţin de şaizeci de secunde, nerostind nici un cuvînt, revărsă asupra adunării o privire radioasă. Apoi, învălui cu un zîmbet dulceag chipurile copiilor şi începu:

— Micii mei prieteni — căci eu cred cu tărie că aceşti copilaşi cu feţele surîzătoare îmi simt prietenia şi îmi vor îngădui să le fiu prieten — aşa, micii mei prieteni, aflaţi că eu am călătorit mult, am fost prin multe oraşe şi state, am cutreierat toată patria noastră, mare şi nobilă, de la un capăt la celălalt al ei. Din mila Proniei cereşti, mi-a fost dat nu o dată să asist la

adunări asemănătoare cu a voastră, dar rogu-vă să-mi îngăduiţi a vă spune cu toată mîndria că niciodată nu mi-a fost dat să văd pe minunatele chipuri tinere, îndreptate către mine, atîta deşteptăciune, atîta farmec, atîta drăgălăşenie, cum văd acum înaintea mea. De aceea stau şi mă întreb: unde mă găsesc? Nimerit-am într-o împărăţie îndepărtată şi stau de vorbă cu mici prinţişori şi prinţese? Nu! Sau poate mă găsesc într-unul din marile oraşe ale patriei noastre, unde s-au adunat din toate colţurile cei mai frumoşi şi mai cinstiţi copii ai ţării, ca să primească premii? Nu! Sau poate că sînt într-o ciudată ţară străină, unde vieţuiesc nişte copii minunaţi cum nu s-a mai pomenit niciodată? Nu! Unde sînt dar? Unde? Într-un cătun simplu, îndepărtat şi smerit, aflat în dragul şi scumpul meu stat, iar în faţa mea stau copiii nobililor şi virtuoşilor oameni care m-au făcut să fiu ceea ce sînt. Şi numai la gîndul acesta, sufletul mi se cutremură în fata unei asemenea minunăţii! De aceea mulţumesc cu smerenie celui în faţa căruia nu sîntem decît nişte viermi ce se tîrăsc prin ţărînă, căci el m-a chemat să slujesc unor asemenea oameni. Pentru mine nu poate să fie, pe acest pămînt, o chemare mai înaltă, mai de cinste. N-au decît să-şi păstreze regii şi împăraţii coroanele lor de tinichea — eu nu am ce face cu ele! Inima mea este aici...

Şi m-am gîndit: oare locul acesta să fie un teatru? Nu. Atunci este un concert sau o operă aurită? Nu. Atunci să fie un templu frumos, strălucitor şi van, în care se joacă şi se petrece? Nu. Atunci ce este? Vreţi să ştiţi ce mi-a răspuns conştiinţa la toate aceste întrebări? Vă întreb pe voi, micii mei prieteni, ce credeţi voi că mi-a răspuns propria mea conştiinţă? Iată ce mi-a răspuns: aici este Casa Domnului! Gîndiţi-vă la asta, gîndiţi-vă bine! Eu unul, abia mi-am putut reţine lacrimile, atît de fericit sînt! Ce frumos e să vezi aceste şiruri de feţe însorite, adunate aici ca să înveţe cum să meargă pe calea vieţii, să înveţe binele; să înveţe a fi folositori; să înveţe a fi credincioşi; să înveţe a deveni bărbaţi şi femei, mari şi însemnaţi; să înveţe a fi stîlpii susţinători ai statului şi lumini

strălucitoare în consiliile şi gospodăriile naţiunii; să fie purtători de stindarde şi soldaţi ai crucii, în lupta cea aspră a vieţii, să fie suflete arvunite pentru cîmpiile fericite ale raiului de dincolo.

Copii, cinstiţi pe părinţii voştri şi fiţi-le recunoscători că vă dau preţiosul privilegiu de a urma la şcoala duminicală!

Acum, micuţi şi drăgălaşi prieteni, staţi cuminţi şi frumuşel — uite aşa-şi ascultaţi cele ce am să vă povestesc despre un elev micuţ şi sărac al şcolii duminicale, pe care l-am cunoscut odată. Copilul de care vă povestesc trăia în vestul îndepărtat şi părinţii lui erau tare săraci. Nu aveau, bieţii de ei, bani ca să-l dea la o învăţătură costisitoare, dar erau oameni buni şi credincioşi şi l-au trimis la şcoala duminicală. Copilului îi era dragă şcoala. Nădăjduiesc că şi vouă vă este dragă şcoala voastră duminicală. Da, văd de pe feţele voastre că o îndrăgiţi. Şi e bine că o îndrăgiţi.

Băieţelul acela sărac era întotdeauna la locul lui cînd suna clopotul şi îşi învăţa întotdeauna lecţiile, pentru că îi erau date de profesorii săi, iar el îşi iubea nespus de mult profesorii. Să vă iubiţi întotdeauna profesorii, dragii mei copii, căci ei vă iubesc mai mult decît ştiţi. El nu asculta niciodată de băieţii cei răi, care voiau să-l ispitească îndemnîndu-l să meargă la joacă în zilele de duminică. O dată, el a cunoscut un băiat păcătos, care mereu încerca să-l ademenească, dar n-a izbutit niciodată.

Şi iată că acest băieţel sărac a crescut şi a ajuns om în toată firea. Atunci şi-a părăsit casa părintească şi prietenii pentru a-şi cîştiga traiul. Ispitele îl înconjurau, uneori era gata să le cadă pradă, dar în clipele acelea îşi amintea mereu de ceea ce i se predase în iubita şcoală duminicală şi acest lucru îl mîntuia. Timpul a trecut şi el a fost ales membru al adunării legislative. În această calitate el a făcut tot ce a putut pentru şcolile duminicale. A sprijinit diferite legi în

folosul şcolilor duminicale şi a înfiinţat asemenea şcoli oriunde s-a putut.

Timpul a trecut şi poporul l-a ales guvernator. Dar niciodată n-a uitat că toate acestea le datoreşte şcolii duminicale.

A mai trecut cîtva timp şi poporul l-a ales în Camera reprezentanţilor din Congresul Statelor Unite şi astfel a ajuns om vestit. Acum ispitele îl împresurau din toate părţile. Oamenii se străduiau să-l facă să bea vin, să danseze, să meargă la teatru. Căutau chiar să-i cumpere votul. Amintirea şcolii duminicale era însă un scut împotriva oricărui rău. De cîte ori era ispitit îşi amintea de soarta băiatului cel păcătos, care încercase a-l face să meargă la joacă în zi de duminică. Căci băiatul cel păcătos ajunsese un mare beţivan şi îşi sfîrşise zilele la spînzurătoare. El îşi amintea de asta şi era bucuros că niciodată nu-l ascultase pe acel băiat şi că nu se jucase în zilele de duminică.

Şi ce credeţi că s-a întîmplat pînă la urmă cu băiatul despre care vă povestesc, — ce credeţi voi? Poporul i-a încredinţat o demnitate de înaltă şi mare însemnătate. Ce demnitate este asta, micuţii mei prieteni? Demnitatea de senator al Statelor Unite! Micul, sărmanul băieţel, care îşi iubea aşa de mult şcoala duminicală, a fost ales senator. *Acest senator se află în faţa voastră, copii!* Şi tot ceea ce este o datoreşte şcolii duminicale.

Dragi copilaşi! Iubiţi-vă părinţii, iubiţi-vă profesorii; iubiţi şcoala voastră duminicală; fiţi credincioşi, fiţi ascultători, fiţi cinstiţi, fiţi silitori căci aşa veţi izbuti în viaţă şi vă veţi bucura de respectul şi stima concetăţenilor voştri. Dar mai presus de toate, copii, fiţi cinstiţi, gînduriie voastre să fie curate ca neaua. Şi acum să ne rugăm cu toţii!”

Cînd senatorul Dilworthy părăsi Cattleville, cel puţin treizeci de băieţaşi se hotărîră să-şi organizeze vieţile, să lupte toată viaţa pentru a-şi realiza ţelul final, acela de a fi aleşi în senatul Statelor Unite.

O dată întors în capitala statului, senatorul primi la miezul nopţii pe mister Noble şi se sfătui cu dînsul timp de trei ore. La plecare Noble îi zise:

— Trebuie să recunosc că am avut de furcă cu ei, dar pînă la urmă i-am convins. E drept că şase din ei nu au încă curajul s-o cotească brusc, trecînd deodată de partea dumneavoastră chiar mîine, la prima votare, dar vor vota numai de formă împotriva dumneavoastră, urmînd să vă dea votul la al doilea scrutin. Totul este pus la cale cum trebuie. Mîine, pe vremea asta, veţi fi reales. Puteţi dormi liniştit.

Cînd Noble plecă, senatorul îşi zise: „Ce să-i faci, pentru un asemenea rezultat făcea să dau această mică raită prin vest!”

II

ÎN AŞTEPTAREA TELEGRAMELOR

„Mare senzaţie! Ştiri uluitoare de la Saint’s Rest[1]*!* La primul scrutin pentru alegerea de senator al Statelor Unite, înainte de începerea votării, domnul Noble s-a ridicat de la locul său, a scos din buzunar un teanc de bancnote şi, străbătînd sala, îl puse pe masa preşedintelui, cu următoarele cuvinte: «Aici sînt şapte mii de dolari. Azi-noapte, mai precis la miezul nopţii, senatorul Dilworthy mi-a înmînat în dormitorul său aceşti bani, pentru ca să-mi cumpere votul. Rog pe domnul preşedinte să numere încă o dată banii şi să-i ţină la el. Ei vor fi trebuincioşi adunării ca să înceapă anchetarea şi urmărirea pentru mituire a acestui infam trădător». Adunarea amuţi ele uimire şi oroare. Noble mai dădu în vileag că cincizeci de deputaţi din cei prezenţi au primit bani de la Dilworthy pentru a-şi asigura voturile lor. Votarea s-a desfăşurat într-o nemaipomenită agitaţie. Dilworthy nu a obţinut nici un vot! Senator ai Statelor Unite a fost ales J. M. Smith.

Noble pregăteşte noi destăinuiri în legătură cu activitatea lui Dilworthy şi anumite măsuri ale lui luate sub oblăduirea Congresului.”

---

[1] *Saint’s Rest,* numele localităţii unde se petrece acţiunea, — înseamnă pe englezeşte „Odihna Sfîntului" (n. t.).

III

SENATUL STÎRPEȘTE DIN RĂDĂCINI CORUPȚIA PENTRU A-ȘI PĂSTRA INTEGRITATEA

Cînd bomba lui Mister Noble a explodat în cîmpul senatorului Dilworthy, acest bărbat de stat a fost nedumerit o clipă. Dar numai o clipă şi nu mai mult. În clipa următoare, era din nou calm şi gata de acţiune. Destăinuirile domnului Noble se răspîndiră prin toată ţara, de la centru pînă în ţinuturile cele mai îndepărtate, şi poporul se mînie. Era mînios şi indignat nu pentru că mituirea ar fi ceva neobişnuit în viaţa noastră publică, dar pur şi simplu pentru că era un caz nou. Poate că bunii şi vrednicii cetăţeni nu-şi dădeau seama că de vreme ce ei stăteau acasă şi încredinţau adevăratul izvor al puterii politice-acele „adunări primare[1]“ — în mîinile cîrciumarilor, crescătorilor de cîini şi ale salahorilor nu puteau decît să se aştepte la noi cazuri de acest fel şi chiar la zeci şi sute, şi deci nu se cuvenea să fie vreodată dezamăgiţi. Poate că ei socoteau că stînd acasă şi bodogănind vor îndrepta o dată şi o dată răul. Da, poporul era tulburat, însă senatorul Dilworthy, mai bine zis ceea ce rămăsese dintr-însul după explozia bombei — era liniştit. Liniştit, cu fruntea sus şi tare ocupat. Care credeţi că a fost prima măsură ce a luat-o? Ce-aţi fi făcut dumneavoastră înşivă dacă aţi fi spart dintr-o lovitură de tomahawk craniul măicuţei, pentru că vă pusese prea mult zahăr în cafeaua de dimineaţă? Aţi fi solicitat o amînare în judecata opiniei publice, nu-i aşa? La fel a făcut şi senatorul Dilworthy. Aşa-i obiceiul şi el a obţinut amînarea obişnuită. În lungul şi în latul ţării, el a fost numit hoţ, mituitor, amestecat în încasări ilegale de fonduri, în escrocherii la căile ferate, în furturi din averea statului, făcute în toate felurile şi sub toate formele. Ziarele şi toată lumea spunea că nu-i decît un ipocrit care face

---

[1] Adunările primare *(primaries)* stabilesc in S.U.A. numele delegaţilor unui partid, care urmează să aleagă în cadrul „convenţiilor” *(conventions)* partidului pe candidaţii pentru alegerile generale (n. t.).

pe credinciosul, un şarlatan scîrbos şi viclean, o gadină care mînuieşte mişcările de temperanţă, mitingurile de rugăciune, şcolile duminicale, caritatea publică, întreprinderile misionarilor numai pentru folosul său personal. Toate aceste acuzări erau susţinute de ceea ce părea a constitui dovezi suficiente şi au fost crezute în unanimitate de lume.

Apoi Mister Diiworthy făcu o a doua mişcare. El se prezentă la Washington şi ceru o anchetă. Aceet gest nu rămase necomentat şi multe ziare se exprimau în chipul următor:

„Rămăşiţele senatorului Dilworthy solicită o anchetă. Ce curaj, ce eleganţă, ce nevinovăţie! E de ajuns numai să amintim că cererea este adresată Senatului Statelor Unite, pentru a ne prăpădi de rîs. Este ca şi cum am pune pe gentlemenii, care îşi duc traiul în închisorile de drept comun, să se judece unii pe alţii. Această anchetă se va dovedi, asemenea tuturor anchetelor întreprinse de Senat, distractivă şi inutilă. De ce ţine Senatul la acest cuvînt pompos «anchetă»? Nimeni nu-şi scoate ochii, spre a orbi, cînd este să cerceteze ceva cu ochi şi cu sprîncene!”

Mister Dilworthy îşi ocupă locul în senat şi prezentă o rezoluţie, prin care se cerea crearea unei comisiuni speciale pentru anchetarea cazului său. Rezoluţia fu, bineînţeles, admisă şi comisiunea fu numită. Ziarele comentau aceasta, în chipul următor:

„Sub masca numirii unei comisiuni pentru anchetarea afacerii decedatului înainte de termen Diiworthy, Senatul a numit ieri o comisiune pentru *anchetarea faptelor acuzatorului său, Noble.* Acesta este spiritul şi sensul adevărat al acestei rezoluţii. Şi comisiunea nu poate judeca pe nimeni decît pe domnul Noble, fără a-şi depăşi însărcinările ce le are. Că mister Dilworthy a avut neruşinarea de a prezenta o asemenea rezoluţie, nu poate mira pe nimeni, precum nimeni nu poate fi mirat că senatul a admis-o fără să roşească. Ne amintim de o scrisoare pe care am primit-o de la cunoscutul spărgător Murphy prin care protesta împotriva afirmaţiei noastre că îşi făcuse un stagiu la ocnă şi încă unul în Senatul Statelor Unite. În dezminţirea sa Murphy scria: «A doua afirmaţie nu corespunde realităţii şi îmi pătează bunul meu nume...» După un sarcasm inconştient ca acesta, nu mai este nevoie de nici un comentariu.”

Şi totuşi Senatul a fost adînc zguduit de afacerea Dilworthy. Discursurile se perindau unul după altul. Un senator (acuzat în presă că-şi vînduse, pe cincizeci de mii de dolari, adversarului său dreptul de a fi reales, învinuire pe care el nu o dezminţise) a declarat că „a invita în capitala Statelor Unite o creatură de teapa lui Noble pentru a depune mărturie împotriva unui frate, membru al corpului lor legislativ, înseamnă o jignire adusă Senatului însuşi”. Un alt senator a spus:

„Ancheta trebuie să-şi urmeze calea, ca să-i fie de învăţătură lui Noble şi altora ca el că nu vor izbuti să ponegrească nepedepsiti pe un senator al Statelor Unite.”

Un al treilea senator a declarat că salută din toată inima această anchetă, căci:

— A sosit momentul ca Senatul să înveţe minte pe nişte cîini ca Noble şi să arate întregii lor haite că Senatul Statelor Unite are de gînd să-şi păstreze vechea-i demnitate...

O persoană din rîndul publicului a început să rîdă de această peroraţie atît de frumos declamată şi a zis:

— Nu ştiţi? Ăsta-i senatorul care şi-a trimis bagajul acasă, şi încă înregistrat, fără să plătească vreun ban. Poate că şi atunci fusese angajat să susţină vechea demnitate a Senatului.

— Nu, demnitatea actuală a Senatului — a adăugat un altul — nu seamănă cu demnitatea-i de dinainte, dar în schimb se potriveşte de minune cu practicile celor de astăzi.

Neexistînd nici o lege care să împiedice observaţiile usturătoare la adresa senatorilor Statelor Unite, această conversaţie şi altele asemănătoare au continuat nestînjenite. Dar noi trebuie să arătăm ce a făcut comisiunea de anchetă.

Aşadar, Mister Noble s-a înfăţişat înaintea comisiunii Senatului şi a depus următoarea mărturie:

Este membru al adunării legislative a statului său — Fericită Ţară a Canaanului— şi a venit la Saint’s Rest, capitala statului, pentru alegerile senatoriale. Da, el este cunoscut ca un înverşunat adversar politic al lui Mister Dilworthy şi s-a opus din răsputeri ca

Dilworthy să fie, reales. I s-a comunicat că Dilworthy a venit acolo pentru a-şi asigura realegerea prin corupţie. Dilworthy l-a invitat la el, la hotel şi s-a dus. După asta, a mai fost la Dilworthy de două-trei ori; de fiecare dată după miezul nopţii. Mister Dilworty i-a cerut să-i dea votul său. El a refuzat. Dilworthy a stăruit spunînd că şi într-un fel şi într-altul va fi ales şi Noble va fi nimicit, dacă votează împotriva sa. Toate căile ferate, toate funcţiunile publice şi toate puterile statului, pe toate le are el, Dilworthy, în buzunar. El poate să înalţe sau să doboare pe cine pofteşte. I-a dat unele exemple cînd s-a folosit de influenţa sa — şi în ce fel! Dacă Noble va vota pentru el, Dilworthy îl va face reprezentant în Congresul Statelor Unite. Noble a continuat să refuze şi şi-a exprimat îndoiala în privinţa realegerii lui Dilworthy. Acesta i-a arătat atunci lista membrilor adunării legislative care vor vota pentru dînsul.

Era majoritatea adunării... A mai adus apoi unele dovezi de purterea ce-o are, repetînd lui Noble tot ceea ce se făcuse şi se spusese într-o şedinţă secretă a partidului advers, susţinînd că spionii săi îi raportau absolut totul şi că...

Declaraţiile fură întrerupte de unul din membrii comisiunii, care susţinu că declaraţiile acestea nu sînt relevante în cazul de faţă şi sînt opuse spiritului instrucţiunilor primite de către comisiune. Dacă asemenea fapte aruncă o umbră asupra cuiva, acesta nu este tocmai Dilworthy. Preşedintele comisiunii spuse însă că Noble poate să-şi continue declaraţiile, comisiunea avînd dreptul de a nu le cuprinde în procesul-verbal, dacă nu au directă legătură cu afacerea.

Noble a continuat: El, Noble, i-a zis lui Dilworthy că va fi exclus din partid, dacă va vota pentru Dilworthy. Acesta i-a răspuns că faptul îi va aduce numai foloase, căci astfel se va chema că este prietenul lui Dilworthy şi că el, Dilworthy, nu numai că va avea grijă de cariera politică a lui Noble, dar îl va face şi om bogat. „Cît vreţi să primiţi pentru votul dumneavoastră?” Noble nu avea habar. Dilworthy i-a oferit cinci mii de dolari.

Mărturia a fost întreruptă de un alt membru al comisiunii, care, indignat, a declarat că toate aceste fleacuri nu au nici o legătură cu afacerea şi că sînt o încercare de a ponegri pe unul din colegii lor. Timpul preţios este irosit fără nici o noimă. Preşedintele susţinu că totuşi este metoda cea mai rapidă şi că, de altfel, nu va trebui neapărat să se dea importanţă unor asemenea declaraţii.

Noble a continuat. El, Noble, îi spusese lui Dilworthy că cinstea, reputaţia şi meritele unui om costă mai scump decît cinci mii. Dilworthy i-a răspuns că se miră, socotind că suma de cinci mii este o avere pentru unii şi l-a întrebat care este cifra sa. Noble i-a spus zece mii. Dilworthy a făcut observaţia că este cam scump şi că nimănui nu i-ar fi plătit atît, însă Noble îi place, iar cînd un om îi place, nu există nici o jertfă la care el să nu fie gata. El ştie că Noble este sărac, că duce în cîrcă o familie grea şi că el, Noble, se bucură de un nume bun. Să ajuţi pe un astfel de om este o faptă care nu poate fi zadarnică. Pe el l-au mişcat întotdeauna adînc suferinţele şi strădaniile celor săraci, deci îi va da cele zece mii. Este încredinţat că Noble le va da întrebuinţarea meritată şi că aceşti bani vor aduce bucurie în multe case nevoiaşe şi multor suflete năcăjite. Tot ceea ce îi cere în schimb este ca Noble să voteze pentru el şi să anunţe, în adunarea legislativă, că el însuşi a cercetat învinuirile de mituire, corupţie şi maşinaţiuni pungăşeşti în Congres aduse senatorului Dilworthy şi că s-a încredinţat că totul nu-i decît o calomnie neruşinată faţă de un om cinstit şi incoruptibil. Apoi Dilworthy a scos din buzunar un teanc de bancnote, două mii de dolari, şi i l-a înmînat lui Noble. A mai scos din geamantan un teanc, în care erau cinci mii de dolari şi de asemenea i l-a înmînat lui Noble, apoi...

Declaraţiile au fost întrerupte de un membru al comisiei, care a sărit de la locul său, zicînd:

— În sfîrşit, domnule preşedinte, acest om lipsit de ruşine a ajuns la miezul afacerii. E îndeajuns de concludent. A recunoscut el însuşi că a luat mită. E o crimă gravă şi nu poate fi trecută sub tăcere. Nu e

nevoie să-l ascultăm mai departe. Propun ca, fără întîrziere, în conformitate cu instrucţiunile pe care le-am primit, să votăm o pedeapsă celui care a defăimat cu bună ştiinţă pe un senator al Statelor Unite.

Preşedintele zise că mai corect ar fi să nu întrerupă mersul obişnuit al anchetei. Recunoaşterea lui Noble va fi trecută în procesul-verbal.

Noble a continuat:

Cînd el, Noble, a părăsit hotelul lui Dilworthy, trecuse mult de miezul nopţii. Totuşi, el s-a dus la cîţiva dintre membrii adunării legislative şi le-a comunicat cele întîmplate, silindu-i să numere banii şi anunţîndule de asemenea că a doua zi chiar se va prezenta pentru a face destăinuiri în adunarea legislativă. Cele trei mii care lipseau, Dilworthy făgăduise a le plăti după alegeri.

După asta, se propuse senatorului Dilworthy să comunice comisiunii cele ce ştie despre „acest Noble".

Senatorul îşi şterse buzele cu batista, îşi îndreptă cravata albă şi spuse că dacă interesele morale şi sociale nu ar cere ca viitorii Noble să primească pedeapsa exemplară, el ar ruga stăruitor comisiunea, în numele datoriei creştineşti, să ierte pe acest frate rătăcit şi nenorocit şi să-l lase în pace. Oricum, este clar că acest om a căutat să-l cunoască, trăgînd nădejde să ia mită. A venit de cîteva ori la el la hotel, cu tot soiul de povestiri, care îţi sfîşiau inima, descriind cumplita sărăcie în care se zbătea. Mister Dilworthy mărturisi că din pricina povestirilor lui Noble inima i se sfîşiase în aşa măsură, încît voise de cîteva ori să roage pe cineva să vină în ajutorul lui Noble. O voce tainică îi repetase de la început că Noble este un om rău, un om care nutreşte gînduri rele, dar cum el, Dilworthy, a avut puţin de-a face în viaţă cu oameni răi, nu putea bănui că vizitatorul său ascundea planul diabolic de a aduce calomnii unui senator al Statelor Unite. Acum este limpede — şi trebuie să recunoască cu amărăciune — că acesta a fost planul adevărat a lui Noble şi că pedeapsa nu mai poate fi oprită, fără a pune în primejdie onoarea Senatului.

Era întristat să spună că, datorită uneia din tainicele îngăduinţi greu de înţeles pe care pronia cerească, în marea-i înţelepciune şi în ţelurile-i de dreptate, le

hărăzeşte — povestirea acestui uneltitor avea un oarecare colorit de plauzibilitate, care însă în curînd se va irosi în limpedea lumină a adevărului, pe care el o va aduce asupra întregii afaceri.

— S-a întîmplat — urmă senatorul Dilworthy — ca tocmai în timpul acela unul dintre tinerii mei prieteni, care locuieşte într-unul din orăşelele pierdute ale statului meu, să se hotărască a-şi fonda o bancă. Neavînd bani lichizi, el m-a rugat să-l împrumut, i-am spus că nu aveam bani, dar că voi căuta să-i fac rost, împrumutîndu-mă eu însumi. Cu o zi înainte de alegeri, un alt cunoscut de-al meu mi-a spus că cheltuielile mele cu alegerile sînt probabil foarte mari, mai ales contul de la hotel, şi mi-a propus să-mi împrumute o sumă oarecare. Amintindu-mi de tînărul meu prieten, i-am zis că am nevoie imediat de cîteva mii şi de cîteva încă mai tîrziu. Aşa se face că el mi-a dat două teancuri de bancnote — unul de două mii de dolari, şi celălalt de cinci mii de dolari. N-am desfăcut teancurile, nici n-am numărat banii: de asemenea nu i-am dat nici o chitanţă. Nici eu, nici cunoscutul meu n-am trecut suma amintită în registrele noastre. Tocmai în aceeaşi seară şi-a făcut apariţia individul acesta viclean, Noble. Nu aveam nici un minut liber şi nu ştiam cum să scap de el. Şi iată că el aduce vorba despre tînărul meu prieten, bancherul, şi îmi aduce la cunoştinţă că prietenul meu are nevoie, cu orice preţ şi imediat de şapte mii de dolari, iar de rest ceva mai tîrziu şi îmi propune să-i ducă el banii. Pînă la urmă am luat cele două teancuri de bancnote şi i le-am înmînat lui Noble. Din nou, nu iau chitanţă şi nu însemn banii aceştia în registrele mele. Eu am încredere în oameni, aşa cum am încredere în mine însumi şi niciodată nu-mi vine să cred că cineva m-ar putea minţi sau înşela. Nu m-am mai gîndit la Noble, iar a doua zi am rămas uluit, aflînd cu cîtă neruşinare a abuzat de naivitatea mea şi de banii pe care îi încredinţasem. Gentlemeni — am terminat. Jur solemn pe cinstea mea de senator că fiecare cuvînt al declaraţiei mele este adevărul sfînt şi iau ca martor pe acela, care este adevărul însuşi şi tată iubitor tuturor celor ale căror buze detestă minciuna.

Jur pe cinstea mea de senator că am arătat adevărul şi numai adevărul. Dumnezeu să-l ierte pe omul acesta păcătos, aşa cum îl iert şi eu.

Mr. Noble: Domnule senator Dilworthy, după cum arată contul ce-l aveţi la bancă, în tot timpul şederii dumneavoastră la Saint's Rest pînă în ziua alegerilor, aţi rezolvat toate afacerile dumneavoastră băneşti cu ajutorul cecurilor şi nu cu bani lichizi şi păstraţi evidenţa fiecărei operaţiuni băneşti. De ce în acest caz aţi hotărît să plătiţi cu bani peşin?

Preşedintele: îmi permit să vă amintesc, domnule, că ancheta o conduce comisiunea şi nu dumneavoastră.

Mr. Noble: Atunci rog comisiunea să pună această întrebare.

Preşedintele: Comisiunea o va pune cînd va dori să afle răspunsul.

Mr. Noble: Ceea ce s-ar putea să nu se întîmple în secolul acesta.

Preşedintele: Încă o observaţie asemănătoare şi voi fi silit să recurg la ajutorul chestorului.

Mr. Nobh: Ducă-se pe pustii chestorul şi cu el întreaga comisiune!

Mai mulţi menbri ai comisiunii: — Domnule preşedinte, e de-a dreptul un act de dispreţ.

Mr. Noble: Dispreţ faţă de cine?

Voci: Faţă de comisiune, fată de Senatul Statelor Unite!

Mr. Noble: În cazul acesta eu am şi devenit un reprezentant al poporului. Ştiţi tot aşa de bine ca şi mine că întreaga naţiune dispreţuieşte cel puţin trei cincimi din Senatul Statelor Unite. Trei cincimi dintre dumneavoastră sînt oameni de teapa lui Dilworthy.

Chestorul potoli izbucnirea reprezentantului naţiunii şi îl convinse că nu se găseşte în atmosfera prea liberă a statului său, Fericita Ţară a Canaanului.

Fireşte că declaraţia senatorului Dilworthy fu găsită convingătoare de membrii comisiunii. Declaraţia fusese stringentă, logică, de nedezminţit. Ea vădea multe aspecte intime ale adevărului. De pildă, vădea obiceiul că în toate ţările oamenii de afaceri împrumută sume de bani în bancnote, în loc de cecuri. Vădea

obiceiul că cel ce dă cu împrumut nu înseamnă suma dată şi nici acela care primeşte banii nu înseamnă suma sau să dea vreo chitanţă — pentru că el nu va muri probabil peste noapte şi nici nu va da uitării datoria. Lăsa impresia că ar exista obiceiul să împrumuţi oricui bani ca să înfiinţeze o bancă, mai ales dacă nu ai banii şi la rîndul tău trebuie să-i iei cu împrumut ca să-i dai. Vădea un lucru obişnuit să ai la tine, sau în geamantan, sume mari de bani. Precum şi obiceiul să înmînezi sume mari de bani în bancnote unui domn, a cărui cunoştinţă abia ai făcut-o, ca acesta să ducă banii într-un oraş îndepărtat unei terţe persoane. În schimb, nu reieşea din declaraţia senatorului cum se înseamnă de obicei tranzacţia făcută sau cum se dă chitanţă pentru bani; că nu ar exista obiceiul să se ceară chitanţă de la cel căruia i s-au înmînat banii în îndepărtata localitate. Ar fi desigur ciudat dacă ai spune celui ce se oferă să ducă banii: „Se poate întîmpla să te atace hoţii, voi depune banii la bancă şi îi voi trimite prietenului meu prin cec”.

Sprijinindu-se pe declaraţia lui Mister Dilworthy, garantată de „cinstea sa de senator”, comisiunea dădu verdictul că „nu s-a dovedit a se fi oferit sau primit mită”. Verdictul a exonerat indirect şi pe Noble, făcîndu-l să scape de pedeapsa legală.

Comisiunea înaintă raportul ei Senatului, care purcese la discutarea raportului, în vederea acceptării lui. Un senator, ba chiar mai mulţi, declarară că respectiva comisiune nu şi-a îndeplinit datoria. Ea a dovedit că individul acela, Nobîe, nu este vinovat cu nimic şi nu a propus nici o sancţiune. Dacă raportul va fi acceptat, Noble va fi nepătat şi liber să se laude cu isprava lui. Aceasta va constitui un îndemn pentru orişice canalie ca să insulte Senatul Statelor Unite şi să atenteze fără teamă de pedeapsă la reputaţia sacră a membrilor săi. Vechea şi glorioasa demnitate a Senatului cere să se dea un exemplu, prin nimicirea acestui individ, Noble.

Un senator mai în vîrsta se ridică şi susţinu un alt punct de vedere. Era un om de modă veche, vetust şi paradit; un om care trăia încă în păienjenişurile

trecutului şi depăşit de spiritul vremii. El spuse că pasămite ar fi o ciudată neînţelegere a cazului, Gentlemenii păreau foarte dornici să menţină onoarea şi demnitatea Senatului.

Se putea oare face aceasta, trăgînd la răspundere pe un biet aventurier pentru că încercase a prinde în capcană pe un senator, ca să-i dea mită? Nu ar fi oare o cale mai dreaptă aceea de a se descoperi mai întîi dacă senatorul putea fi ispitit la o faptă atît de ruşinoasă, şi apoi să fie judecat? Bineînţeles că da. Actualmente, singura preocupare a Senatului era să-l apere pe senator şi să-l ferească de anchetă. Singura cale de a susţine totuşi onoarea Senatului este de a avea în sînul său numai senatori cinstiţi. Dacă acest senator se lăsase ispitit şi dăduse mită, el este un om pătat şi imediat trebuie dat afară din Senat. De aceea bătrînul dorea ca senatorul să fie anchetat, iar ancheta să fie făcută cu toată seriozitatea fără să se mai umble cu fofîrlica. Vroia să cunoască adevărul. În ceea ce îl priveşte, bătrînul senator era convins că vina senatorului Dilworthy fusese stabilită fără nici o umbră de îndoială, şi socotea că Senatul săvîrşeşte un lucru ruşinos şi mişelesc, muşamalizînd acest caz şi evitînd consecinţele. Dacă senatorii doresc tovărăşia unui astfel de om, înseamnă că ei recunosc a fi de o teapă cu el şi nu sînt, prin urmare, dezonoraţi de prezenţa lui. Cerea o severă cercetarea cazului senatorului Dilworthy şi, dacă va fi nevoie, cercetările să continue în apropiata sesiune extraordinară. Nu se putea cocoloşi afacerea aceasta sub pretextul lipsei de timp.

Drept răspuns, un onorabil senator ceru să se închidă dosarul şi să se accepte raportul comisiunii, adăugînd mai mult în bătaie de joc, că cu cît se agită chestiunea, cu atît va fi mai rău pentru agitator. Nu tăgăduia că îi socotea pe senatorul Dilworthy vinovat — ei şi ce-i dacă-i vinovat? Este oare un caz atît de extraordinar? Cît despre el, chiar dacă senatorul ar fi vinovat, nu credea că prezenţa sa în cele cîteva zile cît mai ţinea sesiunea, ar putea contamina Senatul. (Acest răspuns plin de umor, fu primit cu admiraţie şi zîmbete, deşi răspunsul nu era cu totul nou, fiind deja

folosit în Senat cu o zi sau două înainte de către un general din Massachussetts cu prilejul unor dezbateri la care s-a propus îndepărtarea unui membru care îşi vînduse votul pe bani.)

Senatul recunoscu că în cele cîteva zile rămase pentru sesiune nu putea fi contaminat de prezenţa senatorului Dilworthy şi astfel acceptă raportul comisiunii, trecînd peste acest incident mărunt.

Mister Dilworthy îşi ocupă locul său în Senat pînă în ultimul ceas al sesiunii. El declară că se află acolo ca apărător al poporului şi nu stă în obiceiul său să trădeze pe oamenii care au avut încredere într-însul. El va rămine la postul său pînă la ultima suflare.

El a luat cuvîntul şi şi-a dat pentru ultima oară votul ca sa susţină o măsură ingenioasă, propusă de generalul din Massachussetts, prin care se dubla salariul preşedintelui, iar fiecare membru al Congresului primea cîteva mii de dolari în plus, pentru o muncă deja făptuită, pe baza unui contract, adică după ce munca fusese plătită şi se dăduseră chitanţe pentru banii primiţi.

În statul său, prietenii senatorului Dilworthy i-au organizat o primire grandioasă şi după ovaţii i-au făcut cunoscut că încrederea şi dragostea lor faţă de dînsul nu puteau fi în nici un chip umbrite de persecuţiile la care fusese supus şi că, dimpotrivă, ei îl socoteau destul de bun pentru dînşii.[1]

---

[1] Cele şapte mii de dolari, pe care mister Noble i-a lăsat — o dată cu expirarea legislaturii — statului său, au fost depuşi într-un safe, urmînd să fie solicitaţi de posesorul lor legal. Senatorul Dilworthy a încercat să reintre în posesia banilor prin mijlocirea protejatului său — embrionul acela de bancher — dar întrucît nu a putut prezenta vreun act sau vreo dovadă prin care să-şi susţină cererea, încercarea a dat greş. De unde se poate trage folositoarea morală: „Dacă dai bani ca să fondezi o bancă, ia chitanţă!”

ÎNSEMNĂRI ZILNICE, AFORISME, CÎTEVA DEFINIŢII

Senator: om care face legi la Washington, în intervalele de timp cînd nu se află la închisoare pentru delicte de drept comun.

Slujitorii poporului: persoane alese în posturile lor pentru a lua mită.

Buletin de vot: singurul soi de marfă care se poate negocia fără brevet.

Cititorule, închipuieşte-ţi că eşti un idiot. Şi acum închipuieşte-te membru al Congresului american. De altfel mă repet...

Probabil că nu ar fi greu de dovedit, cu faptele şi cu cifrele în mînă, că nu există vreo rasă specifică de răufăcători, cu excepţia membrilor Congresului S.U.A.

Afaceristul politic Bill Stiles, reuşind a face ca în Camera legislativă a statului său să fie ales pentru senat candidatul... se plîngea de imoralitatea legiuitorilor americani. „Pur şi simplu, rămîi trăsnit — a zis el — cînd te gîndeşti cît este de greu să găseşti oameni cinstiţi care, o dată ce ţi s-au vîndut, să rămînă ai tăi.”

*

În legătură cu moartea unuia din conducătorii lui Tammany-Hall, Twain a rostit celebra sa frază:

„Am renunţat să iau parte la înmormîntare, însă am trimis o scrisoare politicoasă, în care am arătat că salut această măsură din tot sufletul”.

*

N-am ce spune, nobil sistem politic, acela în care nu este confirmat un om ca P. Dane, iar unul ca Jones, din poliţia judiciară, mijlocitor în afaceri necurate, este făcut senator!

*

Priviţi lista:

Polkin, Taylor, Pierce şi Tilden[1], cel care era cît pe-aci să fie ales, pe care-l aşteaptă judecata pentru escrocherii în plata impozitelor. Jumătate din ţară a votat pentru el.

Acest Congres mediocru este o adunătură de ignoranţi şi de afacerişti. O bandă de şantajiştişi de hoţi.

*

Partidele politice, care sînt nemulţumite de partidul care guvernează, pentru că el a pus mîna pe toate locşoarele şi le-a împărţit calde-călduţe aderenţilor săi, îmi amintesc de lupul care a văzut pe ciobani mîncînd carne de oaie şi a zis: „Desigur, voi aveţi dreptul să faceţi aşa ceva, dar ce tevatură ar fi fost dacă m-aş fi ospătat eu?”

*

După cît se pare, unii se socotesc a fi cetăţeni ai partidului republican, crezînd că în aceasta constă patriotismul — şi încă un patriotism de înaltă clasă. Eu prefer să fiu cetăţean al Statelor Unite.

*

O trăsătură caracteristică americanilor este grosolănia. Noi sîntem o naţiune de grobiani. În această

---

[1] James Pollk, preşedintele S.U.A. (1845—1849); Zacliary Taylor, preşedintele S.U.A. (1849—1850); Franklin Pierce, preşedintele S.U.A. (1853—1857); Samuel Tilden — candidat la preşedinţia S. U.A. In alegerile din 1877 (n. t.).

privinţă, am progresat mult înainte sau înapoi, sau într-o parte — faţă de toate celelalte naţiuni, atît cele primitive, cît şi cele civilizate.

Sîntem numiţi naţiune de inventatori, însă şi alte naţiuni inventează. Se zice că sîntem o naţiune de lăudăroşi dar şi alte naţiuni se laudă. Tot noi sîntem numiţi naţiune energică, însă şi alte naţiuni sînt energice. Numai în privinţa lipsei de politeţe, a relei creşteri şi a grosolăniei, ne aflăm mai presus de orice concurenţă — lipsindu-ne informaţiile din iad.

*

În comitetul misiunilor creştine pentru străinătate:

— Am salvat sufletul unui turc.

— Cît a costat?

— Două milioane de dolari.

— Merita cheltuiala?

În guvernul Statelor Unite:

— Am ucis o sută de indieni.

— Cît a costat?

— Două milioane de dolari.

— Pentru banii aceştia le puteaţi asigura studii superioare.

*

Ce frumos că America a fost descoperită, dar ar fi fost şi mai frumos dacă ea nu ar fi fost văzută şi s-ar fi trecut pe lîngă ea.

*

Fragment din cuvîntarea pe care Mark Twain se pregătea să o ţină la întoarcerea din insulele Haway:

Acum optzeci sau nouăzeci de ani, populaţia băştinaşă a insulelor Haway era de patru sute ele mii de oameni, iar poporul trăia în libertate şi belşug. Veniră însă oamenii albi şi aduseră comerţul, cultura, bolile complicate, civilizaţia şi tot felul de pacoste, în urma cărora nenorociţii de băştinaşi începură să moară cu o

repeziciune aşa de uimitoare, încît după patruzeci-cincizeci de ani, în loc de patru sute de mii rămaseră doar două sute de mii. Atunci albii dublară binefacerile instrucţiunii (culturii etc.). Era ca şi cum într-o comunitate, care nu a fost niciodată vaccinată împotriva variolei, s-ar fi introdus vărsatul negru. Acum, vor fi suficiente numai cîteva focare de cultură pentru ca să se isprăvească, cu siguranţă, cu întregul popor! El este osîndit la moarte şi nu ne îndoim că în decursul viitoarei jumătăţi de secol va dispare cu desăvîrşire de pe faţa pămîntului.

*

Toată lumea creştină alcătuieşte un lagăr militar. În unele ţări săracii sînt duşi la înfometare prin cursa monstruoasă a înarmărilor, pusă la cale de respectivele guverne, pentru a se apăra de alte puteri iubitoare de Hristos şi pentru ca, o dată cu aceasta, să apuce orice fărîmă de teritoriu scăpat de sub supravegherea vecinului mai slab.

*

Fragment nepublicat dintr-o cuvîntare pe care Mark Twain a vrut să o ţină la adunarea Crucii Roşii.

Salutări secolului al XX-lea din partea secolului al XIX-lea. Salutările le trimite familia puterilor europene, care se întoarce murdărită, amărîtă şi fără cinste din raidurile sale piratereşti asupra Kiao-Ciao-ului, Manciuriei, Africii de sud şi Filipinelor. Sufletul îi este plin de mîrşăvie, buzunarele doldora de profituri, gura plină de cuvinte făţarnice şi viclene. Să i se dea săpun şi un prosop, dar să i se ascundă oglinda.

*

Note din jurnal

„... Noi însă credem sincer că omul, care trăieşte pe acest mic pămînt, după esenţa sa şi după posibilităţile sale, este fiinţa cea mai înaltă dintre toate creaturile

pămîntului — prima iubire a lui Dumnezeu şi prima lui bucurie.” (*Chicago Interior,* organ al bisericii presbiteriene).

Pe naiba! Sincer vorbind, eu însumi cred uneori astfel, chiar şi cînd sînt treaz. Dar dacă am băut, chiar şi aceste cuvinte puternice pălesc în faţa simţămintelor mele, cînd, ţinîndu-mă ca să nu cad, îmi fac singur cu ochiul în oglindă şi îmi zic că sînt scrise despre mine!

Ba, cînd mă pasionez de istorie, trebuie să mărturisesc că nu există desfătare mai mare pentru mine decît să urmăresc pe „prima iubire a lui Dumnezeu şi prima lui bucurie” prin toate ungherele micului nostru glob pămîntesc şi să o observ în acţiune. Sub ochii mei, omul, „prima iubire şi prima bucurie a lui Dumnezeu”, progresează şi iar progresează, progresează neîncetat, se ridică tot mai sus şi mai sus, fie cu ajutorul inchiziţiei, fie cu ajutorul terorii, fie arzînd ereticii pe ruguri în decurs de opt sute de ani, fie punînd la cale noaptea sfîntului Bartolomeu, fie sădind iadul şi civilizaţia în China, fie întărind şi mărind infernul şi civilizaţia la sine acasă, printr-o armată de milioane de suflete şi de o mie de vase militare; şi iată-l ajuns pînă în vremurile noastre şi eu tot nu-mi pot lua privirea de la el. Şi îl văd cum s-a întins pe toată pagina ziarului de azi şi cum înhaţă în Congres, înhaţă în Albany, înhaţă în New York şi Saint Louis, înhaţă peste tot, linşează pe nevinovaţi, se îneacă cu fraze ipocrite, gras, puturos, scîrbos, dar rămînînd, ca şi mai înainte, „fiinţa cea mai înaltă dintre toate creaturile Pămîntului, prima iubire a lui Dumnezeu şi prima lui bucurie”. Atuncea jubilez şi mai tare şi mă bucur că bucuria lui Dumnezeu sînt eu!

*

Fragment nepublicat din pamfletul O grandioasă procesiune internaţională:

La ora stabilită, procesiunea porni la drum prin toată lumea, în ordinea următoare:

Secolul al douăzecilea. Fiinţă tînără, blondă, beată şi destrăbălată. O duce în braţe Satana. Drapel cu inscripţia: „Înhaţă tot ce poţi! Ce-ai înhăţat, nu-i mai da drumul!” În cortegiul de onoare — monarhi, preşedinţi, granguri de la „Tammany-Hall”, tîlhari, acaparatorii pămînturilor altora, ocnaşi — toţi în veşmintele corespunzătoare şi cu emblemele profesiunii.

Creştinismul. Fiinţă mătăhăloasă, cu hainele fîlfîinde, îmbibate de sînge: pe cap poartă o coroană de aur cu spini, în acele cărora sînt înfipte capetele însîngerate ale patrioţilor, care şi-au dat viaţa pentru patrie: buri, boxeri, filipini. Într-o mînă, Creştinismul ţine o praştie, în cealaltă evanghelia, deschisă la versetul: „Ajută pe aproapele tău”. Din buzunar iese gîtul unei sticle cu eticheta: „Noi purtăm darurile civilizaţiei”. La gît poartă o salbă din cătuşe şi şperacluri, de care se servesc hoţii. Crima şi Făţărnicia sprijină Creştinismul de subsuori.

Drapel cu deviza: „Iubeşte averea aproapelui ca pe tine însuţi!”

Emblemă — un steag negru.

Suită de onoare — misionari şi soldaţi germani, francezi, ruşi şi englezi cu prăzile respective.

*

Am cumpărat nişte insule de la un proprietar fictiv şi, făcînd pe prietenii dezinteresaţi, am atras în capcană un popor slab, încrezător în noi şi l-am prins într-însa; am trădat pe un oaspete de cinste al ţării noastre, cînd acesta a devenit inutil şi l-am izgonit în munţi; am pus mîna pe imensul arhipelag al Filipinelor, ca şi cum ar fi fost într-adevăr al nostru; am sugrumat mii de băştinaşi şi i-am îngropat; am călcat cîmpurile acestor oameni, le-am ars aşezările şi am lipsit de adăpost văduvele şi copiii, rămaşi orfani; am osîndit la surghiun şi la suferinţă sute de patrioţi

nedoriţi, iar restul de zece milioane de filipinezi au fost robiţi cu ajutorul „asimilării voluntare” (cum o numesc acuma făţarnicii noştri muşchetari). Am primit în posesie trei sute de ibovnice şi alţi sclavi ai asociatului nostru, sultanul zulus şi am înălţat deasupra tuturor acestor trofee de piraţi steagul nostru de pază.

Și așa, grație proniei cereşti (cuvintele acestea nu îmi aparţin, ci sînt ale guvernului!), Statele Unite sînt acum o putere mondială. Iar noi sîntem mulţumiţi şi mîndri de aceasta: în sfîrşit, am căpătat şi noi, în ultimul rînd, un locşor printre marile naţiuni. Este drept, din scaun cam ies cuiele. În orice caz, noi ne vom preface că sîntem mulţumiţi şi mîndri. N-ai ce face, altă soluţie nu există. Trebuie să păstrăm un aer important — căci lumea se uită la noi! Sîntem o putere mondială şi nu o mai putem ascunde — aşadar, trebuie să ne păstrăm reputaţia.

*

Monarhia, sub orice formă, este o jignire adusă omenirii.

*

În toate ţările monarhice, prima poruncă trebuie să fie: răscoala, a doua tot răscoala şi a treia şi toate celelalte porunci, în orice ţară monarhică, trebuie să fie: răscoala împotriva bisericii şi a statului.

*

Nu mai încape îndoială că americanul este cel mai zelos în a face temenele în faţa capetelor încoronate şi a aristocraţiei de sînge şi că încearcă o imensă plăcere în a se tîrî pe burtă dinaintea lor. Nu toţi americanii se comportă astfel, dar dacă unul s-a apucat de o asemenea treabă, este cu neputinţă să-i faci concurenţă.

*

Ca şi aiurea, biserica se menţine atît de statornică în Anglia, pentru că ea este duşmanul progresului şi îi

pune tot felul de stavile în cale. De îndată ce progresul învinge, însă, ea se grăbeşte a socoti această izbîndă printre meritele sale.

Tot ceea ce biserica blestemă — trăieşte; toate, la care ea se împotriveşte — înfloresc. De pildă: lupta împotriva sclaviei şi învăţătura despre evoluţie.

*

Fără tăgadă, creştinismul va exista pe pămînt şi peste o mie de ani, în chip de sperietoare, la muzeu.

*

Ca dovadă a nemuririi sufletului se înfăţişează faptul că nenumăratele mulţimi de oameni cred în această nemurire. Dar ele credeau cu tot atîta străşnicie, că pămîntul este plat.

*

Satana (sosind din nou, nemulţumit): Nenorocul vostru, locuitori ai oraşului Chicago, este faptul că voi vă socotiţi oamenii cei mai de seamă din iad; de fapt, sînteţi pur şi simplu mai numeroşi decît oamenii de prin alte locuri.

*

La Jaipur, am făcut cîteva experimente de-ale lui sir John Lubbock[1] şi am ajuns la aproape aceleaşi rezultate ca şi dînsul. Apoi, am făcut cîteva experimente proprii. Ele au dovedit că furnica se descurcă cu o fineţe uimitoare în problemele spirituale. Am construit patru temple în miniatură — o moschee musulmană, un templu indian, o sinagogă evreiască şi o catedrală creştină şi le-am pus pe un singur rînd. Apoi, am însemnat cu vopsea roşie cincisprezece furnici şi le-am dat drumul. Ele fugeau înainte şi

[1] John Lubbock, naturalist englez. A publicat lucrări despre obiceiurile insectelor. (1834—1913) (n. t.).

înapoi, se uitau în fugă la cele patru temple, însă nu intrau înăuntru. Apoi, am dat drumul la alte cincisprezece furnici însemnate cu albastru. Comportarea celor albastre nu s-a deosebit prin nimic de aceea a furnicilor însemnate cu roşu. Apoi, am poleit alte cincisprezece furnici cu aur şi le-am dat drumul printre celelalte. Rezultatul a fost acelaşi. Toate cele patruzeci şi cinci de furnici se agitau care încotro neobosite, se furişau printre temple însă nu intrau înăuntru. Din aceasta am tras concluzia că furnicile mele sînt în totul ferite de orice prejudecăţi religioase şi tocmai o asemenea premisă mi-era necesară pentru reuşita celui de al doilea experiment, de însemnătate mai mare. Am pus, apoi, cîte un pătrăţel de hîrtie albă în pragul fiecărui templu; pe hîrtiuţa din faţa moscheii am lipit o bucăţică de chit, pe hîrtiuţa din faţa templului indian — puţină smoală, pe hîrtiuţa dinaintea sinagogii am picurat terebentină, iar pe hîrtiuţa dinaintea catedralei creştine am pus o bucăţică de zahăr. Întîi, am dat drumul furnicilor roşii. Ele mirosiră şi respinseră chitul, smoala şi terebentina, iar asupra zahărului tăbărîră cu înflăcărare şi, se pare, cu sinceră convingere. După aceea, am dat drumul celor albastre şi ele făcură la fel ca şi cele roşii. După ele, eliberai pe cele poleite şi acestea repetară întocmai acelaşi mod de comportare. Faptul părea a dovedi în mod definitiv că furnicilor le sînt străine prejudecăţile religioase şi că ele sînt întotdeauna gata să prefere creştinismul celorlalte mari religii. Totuşi, pentru verificare, am ascuns din nou furnicile mele şi am pus chitul în catedrala creştină, iar zahărul în moschee. Apoi, am dat drumul la toate furnicile deodată, iar ele toate, ca nebunele, s-au aruncat asupra catedralei. Aceasta m-a umilit şi m-a mişcat pînă în adîncul sufletului. M-am dus în camera vecină ca să însemn observaţiunea mea; însă, întorcîndu-mă, am constatat că furnicile se lepădaseră de creştinism şi trecuseră la credinţa mahomedană. Am înţeles că mă grăbisem cu deducţiile mele şi am fost, fireşte, indignat şi ruşinat. Îmi urmai experimentul, dar eram departe de a mai avea atîta încredere ca la început. Am pus aceeaşi

bucată de zahăr într-un templu, apoi în altul şi aşa mai departe, pînă cînd ea trecu pe la toate, şi constatai următoarele: în oricare din temple aş fi pus zahărul, furnicile treceau numaidecît la credinţa respectivă. Nu am mai avut nici o îndoială că în problemele religioase, furnica este opusul omului: omul năzuieşte la găsirea unicei, adevăratei biserici, pe cînd furnicile caută pe aceea care are zahăr.

*

— Noi stăruim în dreptul nostru de a ne purta cu slujbaşii noştri aşa cum socotim că-i mai bine, a spus un magnat englez al căilor ferate.

La Johannesburg, conducătorul unei mari mine a spus:

— Noi nu numim pe negrii noştri robi, însă în fond ei sînt robi şi intenţionăm să păstrăm această situaţie şi în viitor.

*

O dozare corectă a unui aforism: minimum de cuvinte, maximum de sens.

*

Pace, fericire, frăţie între oameni — iată de ce avem nevoie pe lumea asta!

*

El are o încredere neştirbită în providenţă, proprie creştinului care are în mînă patru aşi.

*

De regulă este mai bine să meriţi cinstirea fără să o capeţi, decît să te bucuri de ea fără să o meriţi.

Caută iubirea cu inima, nu cu capul.

*

Educaţia este totul. Piersicul a fost cîndva un migdal amar; conopida, o simplă varză cu studii superioare.

*

E trist să asculţi o muzică fără cuvinte, însă şi mai trist e să asculţi muzică fără muzică.

*

Durerea o poţi încerca în singurătate, însă bucuria, pentru a o cunoaşte într-o măsură deplină, trebuie să o împarţi cu altcineva.

*

Se socoteşte că iubirea sporeşte foarte repede, dar lucrurile nu se petrec de loc astfel. Nici un om nu este în stare a înţelege ce este adevărata iubire, dacă nu a trăit un sfert de veac în căsnicie.

*

Evitaţi pe aceia care încearcă să vă sape încrederea în voi înşivă. Această trăsătură este proprie oamenilor mici. Un om mare, dimpotrivă, vă va insufla sentimentul că şi voi puteţi ajunge mari.

*

Recuz pe critic, socotind că este nedrept. Scrie cu ură şi cruzime, însă el ar putea să-mi obiecteze, în chip cu totul întemeiat: „Dacă vei citi lucrarea dumitale, peste zece ani, vei fi în totul de acord cu părerea mea!”

*

După ce ţi-ai terminat cu un simţămînt de mulţumire articolul, numai de atunci înainte trebuie să

începi a-l scrie. Abia în acest moment ai căpătat o idee limpede şi logică asupra a ceea ce voiai cu adevărat să spui într-însul.

*

Există trei metode sigure de a intra în graţiile unui scriitor. Iată-le în ordinea ascendentă: 1) să-i spui că i-ai citit una din cărţile sale; 2) să-i spui că i-ai citit toate cărţile şi 3) să-i ceri să te lase să-i citeşti manuscrisul noii sale cărţi. Numărul 1 îi va insufla respect faţă de dumneata, numărul 2 îi va provoca simpatia, iar cu numărul 3 vei cuceri un loc în inima lui.

*

Numai acel umor va dăinui, care purcede din adevărul vieţii. Puteţi să-l faceţi pc cititor că rîdă, însă această este o îndeletnicire deşartă, dacă la rădăcinile operei nu stă iubirea de oameni.

Mulţi nu pricep că umoristului i se cere un talent de a vedea, de a analiza, de a înţelege, egal cu acela necesar autorilor de cărţi serioase.

*

Miop ca redactorul care ştergea cu vîrful nasului ceea ce scrisese cu peniţa.

*

Zgomotul nu dovedeşte totuşi nimic: cîteodată găina face un biet ou şi cotcodăceşte ca şi cum ar fi ouat o planetă întreagă.

*

Spiritul şi umorul — dacă există vreo deosebire între ele, aceasta este numai în timp: ca fulgerul şi lumina electrică. Amîndouă sînt, vădit, din acelaşi

material, însă spiritul este o izbucnire vie, instantanee şi nu lipsită de primejdie, pe cînd umorul face pozne şi se desfată cu înflorirea subiectului.

*

Cînd te îndoieşti, spune adevărul.

*

Spune adevărul, şi atuncea nu va trebui să mai ţii minte nimic.

*

Cînd aşteptăm un lucru foarte multă vreme şi, în sfîrşit, se petrece, pare ceva neaşteptat.

*

Cea mai bună metodă de a te îmbărbăta este de a îmbărbăta pe altul.

*

Cineva îi cerea socoteală, cu multă asprime, unui prieten: „Nu ţi-e ruşine, de cincisprezece ani n-ai spus nevestei tale nici măcar un cuvinţel. Cum poţi îndreptăţi această purtare?” Nenorocitul răspunse: „N-am vrut s-o întrerup”.

*

Ploaia, precum se ştie, nu alege; ea cade cu aceeaşi putere şi peste cei drepţi şi peste cei păcătoşi. Dacă mi s-ar fi încredinţat cîrmuirea ploilor, atunci pe cei drepţi i-aş fi stropit uşurel şi mîngîietor, dar dacă aş fi ajuns în stradă pe vreun păcătos, l-aş îi potopit din cap pînă în picioare.

*

În 1906, Mark Twain a asistat la o întrecere de biliard şi fiind rugat să o istorisească, zise următoarele:

Pasiunea pentru biliard a stricat pînă la urmă firea mea angelică. Demult, demult, cînd eram un biet

reporter în Virginia City, îmi luam întotdeauna ca parteneri nişte fraieri, pe care era uşor să-i bat.

O dată, sosi în oraşul nostru un necunoscut şi deschise o sală de biliard. Mă uitai la el fără de vreun interes deosebit. El îmi propuse să jucăm o partidă şi îi răspunsei:

— De acord, haidem.

— Rostogoliţi puţin bilele, vreau să văd cum jucaţi, mă rugă el.

Îi îndeplinii rugămintea; după aceasta, îmi zise:

— Voi fi absolut cinstit: înţeleg să joc cu dumneavoastră cu mîna stîngă.

Aceasta m-a mişcat foarte mult. Omul era şpanchiu, roşcat, pistruiat şi mă hotărîi să-l învăţ minte. Aşeză prima bilă şi termină tot jocul, fără a mă lăsa să-mi vin în fire — stăteam şi frecam cu cretă tacul de biliard. Jumătatea mea de dolar trecu în buzunarul său.

— Dacă jucaţi astfel cu mîna stîngă — zisei eu — e interesant cum veţi fi jucînd cu dreapta?

— Cu dreapta nu ştiu să joc, răspunse el. Sînt stîngaci.

*

Să trăim în aşa fel, încît pînă şi dricarului să-i pară rău cînd avem să murim.

*

Din mila Domnului, noi cei din America, am căpătat trei daruri nepreţuite: libertatea cuvîntului, libertatea conştiinţei şi înţelepciunea de a ne abţine să le folosim.

*

Numai morţii au libertatea cuvîntului. Numai morţilor le este îngăduit a zice adevărul. În America, la fel ca pretutindeni, libertatea cuvîntului este dreptul exclusiv al morţilor.

UN CUVÎNT DE ÎMBĂRBĂTARE CĂTRE EXILAŢII NOŞTRI RUŞINAŢI

(1898)

... Ce părere ai despre ţara noastră acum? Ce *zici de înfăţişarea pe care şi-o croieşte în ochii lumii întregi? În ce mă priveşte, mie mi-e ruşine. (Extras dintr-o lungă şi înflăcărată scrisoare, trimisă de un exilat de bună voie, membru al coloniei americane din Paris.)*

Prin urmare, ţi-e ruşine! Mă tot gîndesc ce anume a putut pricinui această nobilă atitudine spirituala şi această vie revărsare de sarcasm. După cît se pare ţi-e ruşine să priveşti Europa în faţă; ţi-e ruşine de numele de american; ţi-e ruşine în prezent de naţionalitatea ta. În lumina unor observaţii, pe care un american mi le-a făcut aici, la Viena, socotesc că ţi-i ruşine pentru următoarele motive:

1. Ne amestecăm în treburi care nu ne privesc şi la care nu avem dreptul a ne amesteca; ne amestecăm în afacerile particuare ale unei naţiuni surori; împietăm asupra drepturilor ei sacre de a proceda cum doreşte în chestiunile ei personale, fară a da socoteală nimănui.

2. Facem aceasta sub un ruşinos pretext de umanitarism.

3. O facem cu scopul de a pune mîna pe Cuba,

justificarea distinctă şi formală cuprinsă în ultimatum apărînd ca un artificiu extrem de şubred şi uşor de recunoscut, atît de fiecare dintre noi cît şi de Europa virtuoasă.

4. În sfîrşit, ţi-e ruşine de toate acestea pentru că ele constituie o purtare nouă, mîrşavă, brutală şi necinstită; şi pentru că Europa, neavînd parte pînă acum de experienţa unor asemenea lucruri, este înspăimîntată de ele şi nu ne mai poate respecta şi nici nu se mai poate asocia cu noi.

Brutali, mîrşavi, necinstiţi? Noi? Hoţi de pămînturi? Oameni care varsă sînge nevinovat? Noi? Trădători, care-şi calcă cuvîntul dat? Noi? Vom pierde respectul Europei din pricina acestei noi şi respingătoare purtări?

Am putea oare pierde respectul Franţei? Oare purtarea noastră necavalerească poate supăra acea naţiune, a cărei existenţă se datorează doar unei tinere fete, plină de bravură, care a salvat-o, cînd mişeii săi o pierduseră? O naţiune, care a părăsit-o pe curajoasa fată, ca un singur om, în clipa primejdiei? Oare vicleanul nostru atac asupra unui popor lipsit de apărare poate indigna naţiunea, care a contribuit la istoria omenirii cu ziua Sfîntului Bartolomeu? Oare atitudinea noastră necruţătoare poate jigni într-adevăr sensibilitatea acelei naţiuni, care ne-a dat privilegiul să citim despre Regimul Terorii? Oare amestecul nostru inuman în afacerile particulare ale unei ţări surori rănesc sentimentele poporului, care a trimis pe Maximilian în Mexic? Oare procedeele noastre meschine şi grosolane pot indigna într-adevăr poporul acela greu de mulţumit, care a trimis pe un om nevinovat (Dreyfus) într-un iad al oamenilor vii, acoperind mîrşăvia celui vinovat şi expunîndu-l la tot soiul de jigniri pe Emile Zola, cel mai demn şi curajos om din toată Franţa?

Am putea oare pierde respectul Spaniei? Oare contemplă ea cu tristeţe, în prezent, măreaţa-i istorie spre a o compara cu intervenţia noastră vicleană şi neîmblîn-

zită — cu istoria noastră ruşinoasă, cuprinzînd prădăciuni în străinătate, demonstraţii de fals umanitarism şi anihilarea unor popoare slabe şi cuminţi? Nu-şi aminteşte ea oare cu mîndrie cum l-a trimis înapoi în ţară pe Columb, în lanţuri; cum a robit jumătate din neprimejdioasele piei-roşii, iar cealaltă jumătate a dus-o la groapă, fără a cruţa măcar o singură viaţă; cum a jefuit şi măcelărit blînda rasă a incaşilor şi apoi, atrăgînd în cursă cu mărinimoase făgăduieli pe Inca, l-a ars pe rug; cum a scăldat Lumea Nouă în sînge, dobîndind pe bună dreptate renumele de: Naţiunea care lasă urme de sînge pe oriunde calcă; cum a izgonit pe toţi evreii din Spania, într-o singură zi, îngăduindu-le să-şi vîndă averea, dar interzicîndu-le de a lua cu ei vreun ban din ţară; cum a ars mii şi mii de eretici pe rugurile din pieţele publice, generaţii după generaţii, în prezenţa regilor şi a preoţilor ei, care priveau execuţiile ca un spectacol sărbătoresc; cum Sfînta ei Inchiziţie a importat iadul pe pămînt; cum ea cea dintîi a instituit inchiziţia şi a fost cea din urmă care a renunţat ia inchiziţie — şi aceasta numai fiindcă a fost silită a o face; cum şi astăzi încă ea îşi torturează prizonierii, fără ca timpul ce s-a scurs să-i fi îmbiînzit firea; cum, cu vechea şi neschimbata ei pasiune pentru chinuiri şi sînge, continuă să adune în arene doamne, domni şi preoţi, care urmăresc cu nesaţ un taur aţîţat şi hărţuit şi un cal împuns, tîrîndu-şi măruntaiele pe pămînt; cum ducele de Alba — acel personaj incredibil, care supravieţuieşte peste toate strădaniile Spaniei de a se civiliza — reînvie în persoana generalului Weyler, astăzi cel mai idolatrizat personaj în Spania — şi cum vedem sute de mii de femei şi copii, care sînt fără nici o milă închişi în ţarcuri ca să moară de foame?

Oare vom pierde cu adevărat respectul Spaniei? Nu există nici un mijloc de a scăpa de această pacoste — ori, dimpotrivă, de acest compliment? Urmează să pierdem respectul ei pentru că am făcut prin ultimatumul nostru o făgăduială pe care Spania crede că o vom nesocoti? Sau poate, între timp, încearcă ea

să-şi amintească de vreo făgăduială pe care întîmplător a respectat-o?

Este cu adevărat Mincinosul Oficial al Europei tulburat de moravurile noastre? Scumpe amice din Paris, iei oare în serios zilnicele observaţii ale unei gazete şi ale unui orator despre „această nobilă naţiune, cu o glorioasă istorie”? Aceste cuvinte sînt doar o amabilitate, un simplu act de caritate faţă de un popor care trece vremelnic printr-o pasă rea. Nici gazeta, nici oratorul nu cred ce spun. Cînd zic ce zic, ei fac cu ochiul.

Spuneai că ţi-e ruşine. Să nu-ţi fie ruşine, nu-i cazul.

PIATRA DE LA PLYMOUTH ŞI PĂRINŢII PELERINI

— Cuvîntare rostită la banchetul „Societăţii Noua Anglie” din Philadelphia —

1901

Vreau să încep cu un protest. Am tăcut mulţi ani; dar tăcerea noastră nu a fost suficient îndreptăţită. Cum v-a venit să-i sărbătoriţi pe aceşti oameni, înaintaşii noştri, acest trib puritan venit încoace pe „Mayflower”?[1] De ce să-i sărbătorim? Scuzaţi-mă: gentlemanul din stînga îmi face cunoscut că sărbătoriţi nu pe părinţii pelerini, ci debarcarea lor lîngă piatra din Plymouth, la 22 decembrie 1620. Aşadar, sărbătoriţi debarcarea lor! Ştiţi, dacă primul motiv îmi părea ceva efemer, cel de al doilea este încă şi mai imponderabil; primul poate fi asemuit cu o foiţă de ţigară, cu o foiţă de cositor, cu o băşică de peşte, cel de al doilea mai subţire decît cea mai subţire foită de aur. Aşadar, se sărbătoreşte debarcarea? Daţi-mi voie să vă întreb: ce-aţi găsit aşa de remarcabil în această debarcare? Să nu uităm că aceşti pelerini au rătăcit timp de trei sau patru luni pe ocean. Iarna era în toi, iar la capul Cod era un frig de crăpau pietrele. Aveau

---

[1] „Părinţii pelerini” au fost o congregaţie de calvinişti englezi, care au întemeiat colonia din Plymouth, Massachusetts, la 11(22) decembrie 1620. Persecutaţi în Anglia, deoarece nu recunoşteau supremaţia eclesiastică a regelui şi doreau să-şi aibă o biserică a lor, independentă de cea oficială, „Părinţii pelerini” s-au stabilit mai întîi în Olanda şi apoi, în număr de o sută doi, au pornit pe corabia *Mayflower* spre America. După grele peripeţii, au debarcat în toi de iarnă pe ţărmul Massachussetts-ului (n. t.).

ei altceva mai bun de făcut decît să debarce? Dacă, dimpotrivă, nu ar fi debarcat, atunci dumneavoastră aţi fi avut temeiul să relevaţi acest lucru cu toată pompa cuvenită. Într-adevăr, omenirea n-ar fi uitat pentru nimic în lume un asemenea act de măreţ patriotism. Dacă aţi fi fost *dumneavoastră,* gentlemeni, în locul lor, presupun că nu aţi fi coborît pe ţărm! Oricum, nu aveţi nici cei mai mic drept de a sărbători pe strămoşii dumneavoastră pentru calităţi pe care ei nu le-au dovedit, ci doar vi le-au lăsat ca moştenire.

Va să zică, a sărbători debarcarea puritanilor, a te strădui să prezinţi acest act simplu şi firesc drept ceva neobişnuit, vrednic de minunare, entuziasm şi tămîiere, la aceste orgii anuale ce se ţin de două sute şaizeci de ani încoace — dar şi pe un cal — drace! — şi pe un cal l-ar fi tăiat capul să ajungă la mal! Un cal...

Îmi cer încă o dată iertare: gentlemanul din dreapta afirmă că ne-am adunat aici nu numai în amintirea debarcării părinţilor pelerini, ci şi în amintirea lor înşişi. O asemenea divergenţă în idei este caracteristică pentru rasa noastră, încăpăţînată şi neînduplecată. Căci la voi, la Boston, nu sînteţi de acord niciodată şi în nimic! Totuşi, este interesant să aflăm: de ce v-aţi adunat aici şi ţineţi să-i sărbătoriţi pe pelerini? Nu este nici o taină că aceşti gentlemeni aveau un caracter dificil. Sînt gata să recunosc că ei erau mai buni, mai mărinimoşi şi mai drepţi decît contemporanii lor din Europa. Sînt gata să recunosc că erau mai de treabă deeît înaintaşii lor. Ei şi? Asta nu zice nimic. Întotdeauna oamenii au propăşit. Dumneavoastră sînteţi mai buni decît părinţii şi bunicii dumneavoastră (este prima oară în viaţa mea cînd jignesc aşa de tare memoria celor morţi; de obicei, socot necuviincios acest lucru), Da, acei dintre dumneavoastră care n-au stat la închisoare — dacă se vor găsi şi din aceştia în sală — sînt oameni mai buni decît părinţii lor. Dar poate fi faptul acesta un motiv destul de serios ca să organizaţi chefuri anuale, în cinstea dumneavoastră înşivă? În nici un caz! Aşadar, repet: Părinţii-pelerini au avut un caracter dificil, ei îşi păzeau fără succes

interesele, iar în ce priveşte pe înaintaşii altor oameni, pe aceia, pur şi simplu, îi exterminau. Eu sînt un bădăran din statul de frontieră Missouri[1] care apoi, cu anii, m-am transformat într-un yankeu din Connecticut. În mine se uneşte morala din Missouri şi cultura Connecticutului. Aceasta este, gentlemeni, combinaţia ideală! Dar unde sînt înaintaşii mei? Pe cine să sărbătorim? De unde să-mi aflu iniţiala materie primă?

Primul meu strămoş american a fost, gentlemeni, un indian, un vechi indian. Strămoşii voştri l-au jupuit de piele şi eu am rămas orfan. Strămoşii mei de mai tîrziu au fost quakerii William Robinson, Marmaduk Stevenson[2] şi alţii. Frăţia voastră i-a izgonit din sînul ei pentru convingerile lor religioase, ameninţîndu-i cu moartea, dacă s-ar întoarce. În fond, strămoşii voştri, netemîndu-se de primejdiile unei călătorii pe mare, nici de clima aspră şi de o natură sălbatică, şi-au părăsit aşezările pentru a dărui fiecărui om, pe acest continent necuprins, binele cel mai preţios şi mai înalt — libertatea de a mărturisi orice credinţă, după cum îl îndeamnă conştiinţa; şi strămoşii voştri nu aveau de gînd a îngădui unor quakeri schismatici să-i tulbure în atingerea acestui scop. Strămoşii voştri au rupt pentru secole lanţurile sclaviei politice şi au dat drept de vot tuturor locuitorilor acestei ţări întinse, fără nici o excepţie. Fără excepţie, dacă nu-i socotim pe aceia care nu ţineau de biserica lor puritană ortodoxă. Strămoşii voştri — fie ei şi cu un caracter dificil — ne-au dat libertatea religiei, adică libertatea de a mărturisi credinţa după prescripţiile lor, precum şi libertatea politică — libertatea de a vota aşa cum ordonă biserica. Şi iată că, eu, orfan nenorocit, stau înaintea domniilor voastre şi mă străduiesc, pe măsura

---

[1] Statul Missouri era, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, partea cea mai apuseană a teritoriului S.U.A. (n. t.)

[2] Quakeri — sectă religioasă, înfiinţată pe la 1650, care respinge ritualul exterior al bisericii. William Robinson şi Marmaduk Stevenson — au fost animatorii quakerismului printre coloniştii americani din secolul al XVII-lea. (n. t.)

puterilor mele, să vă ajut să le preaslăviţi cum se cuvine memoria.

Din neamul meu mai făcea parte şi Elisabeth Hutton din secta Quakerilor. Înainte de a-şi da ultima suflare, se pare că strămoşii au convins-o să se răzgîndească şi au primit-o în sînul sfintei biserici; putem presupune aşadar că, după moarte, ea s-a dus în acelaşi loc unde s-au dus şi ei. Păcat, căci era o femeie tare bună! Roger Williams[1] a fost, de asemenea, strămoşul meu. Nu-mi amintesc exact ce pedeapsă au născocit pentru el străbunii voştri, ştiu doar că l-au izgonit în Rhode Island şi apoi, înţelegînd desigur că aceasta este o cruzime prea mare, li s-a făcut milă şi l-au ars pe rug. Într-adevăr, dificil caracter mai aveau strămoşii voştri! Şi toate vrăjitoarele din Salem au fost printre străbunicile mele. Rudele voastre le-au dat jeratic! Cu ajutorul asupririlor morale şi al spînzurătorilor, strămoşii voştri şi-au dus pînă la capăt şi în mod strălucit misiunea, încît de atunci, adică de o sută optzeci şi nouă de ani, în familia noastră n-a mai apărut nici o vrăjitoare şi aproape că nici n-am mai avut de-a face cu spînzurătoarea.

Primul sclav adus de strămoşii voştri, din Africa în Noua Anglie, a fost o rudă de-a mea, da, da, eu sînt o corcitură, extrem de pestriţă şi interesantă; eu nu pot fi colorat într-o singură săptămînă ca orice lulea falsă din spumă de mare. Pentru culoarea pielii mele şi-au depus strădaniile opt generaţii de oameni! La timpul cuvenit, am căpătat un număr imens de rude; oameni pe care îi cumpăram, îi schimbam, îi căpătăm pe drept şi pe nedrept, trăind fără griji. Deodată, cu nestatornicia inerentă tribului vostru, le-aţi declarat război şi mi i-aţi răpit pe toţi. Şi iată că am rămas din nou orfan şi singur şi nici o picătură din sîngele meu nu mai curge în vinele vreunei fiinţe vii, care să fie sortită vînzării.

Prieteni, ascultaţi-mă şi îndreptaţi-vă! V-o cer nu

---

[1] Roger Williams — cunoscut adversar al dominaţiei bisericii puritane In America, susţinător al separaţiei dintre stat şi biserică şi al toleranţei religioase (secolul al XVII-lea) (n. t.).

pentru binele meu, ci pentru al vostru! Dizolvaţi toate aceste „societăţi ale Noii Anglii”, aceste focare de vorbărie entuziastă, de slăvire şi de laude nemăsurate! Dacă veţi continua tot aşa, va sosi ziua cînd vi se va schimba caracterul vostru drept şi veţi preface smerenia voastră în trufie. Opriţi-vă cît nu-i prea tîrziu, cît mai aveţi măsură în judecarea strămoşilor voştri. Vă rog cu toată căldura puneţi la cale o licitaţie şi vindeţi piatra din Plymouth! Părinţii pelerini au fost oameni simpli, neştiutori. Pînă la debarcarea lor pe ţărmul american, ei nu mai văzuseră niciodată pietre bune, în orice caz, din acelea care să aparţină cuiva. De aceea lor li se poate ierta că, aşezindu-se pe ţărm, ei s-au bucurat de piatra aceasta şi chiar au împrejmuit-o cu o îngrăditură de fier! Dar dumneavoastră sînteţi totuşi nişte gentlemeni, oameni cultivaţi, educaţi; vă este bine cunoscut că în patria noastră, în generoasa şi bogata Nouă Anglie, unde sînt pietre cîte pofteşti, treizeci şi cinci de cenţi e un preţ bun pentru o asemenea piatră. Aşadar, vindeţi-o cît nu se va fi „evaporat”, ori în cei mai rău caz, cedaţi-o pentru reclama unei firme de medicamente brevetate — prin aceasta se vor răscumpăra măcar impozitele!

Ascultaţi sfatul unui prieten, care vă este sincer credincios! Dizolvaţi toate societăţile acestea, pepiniere de stricăciune şi de disoluţiune morală, care eternizează o prejudecată ca aceea a cultului strămoşilor! Aici, pe masa aceasta, văd apă, văd lapte, văd o limonadă vătămătoare şi otrăvită. Aceştia sint primii paşi înspre calea pierzării, apoi vor apărea ceaiul, ciocolata, cafeaua... cafeaua de restaurant. Şi încă vreo cîţiva ani, numai cîţiva ani şi veţi începe, ţineţi minte cuvintele mele, să beţi cidru!

Gentlemeni, opriţi-vă cît mai este cu putinţă! Vă aflaţi pe calea ce duce la dezmăţ, la degenerarea fizică, la destrămarea morală, la fărădelegile sîngeroase şi la spînzurătoare. În numele viitoarelor noastre văduve şi orfanilor, vă conjur: opriţi-vă cît nu este încă prea tîrziu! Închideţi toate „societăţile din Noua Anglie”, renunţaţi pentru totdeauna la bacanale jubiliare, încetaţi să daţi lustru reputaţiei ruginite a

strămoşilor voştri, putreziţi de mult, acestor stîlpi ai moralităţii umane de la capul Cod, acestor idoli — bandiţi de la piatra din Plymouth! Duceţi-vă pe la casele voastre şi străduiţi-vă să vă purtaţi cum se cuvine!

Să lăsăm, totuşi, glumele la o parte. Cred că respect şi apreciez originea voastră puritană nu mai puţin decît voi înşivă; însă eu mă solidarizez întru totul cu părerea bunicului meu — om cu vederi severe, cu suflet cinstit — şi de loc înclinat spre linguşire. Iată ce mi-a spus el o dată: „Zică-se orice despre aceşti pelerini, la urma urmelor e greu să găseşti oameni mai buni ca ei; în ce mă priveşte, nu mi-e teamă să declar: ei ar fi fost cei mai buni din toţi, dacă s-ar fi născut în Missouri”

CELOR CARE TRĂIESC ÎN BEZNĂ

(North American Review, 1901)

Zorile Crăciunului se vor revărsa mîine în Statele Unite peste un popor plin de speranţă, idealuri şi voioşie. O asemenea stare de lucruri înseamnă mulţumire şi fericire. Nemulţumitul, care se va găsi ici şi colo, dornic să dea glas amărăciunii sale clevetitoare, va găsi puţini oameni dispuşi să-l asculte. Cei mai mulţi se vor întreba ce-i cu el şi îşi vor vedea de drum. (New York Tribune, *numărul din ajunul Crăciunului.)*

Din ziarul *Sun* din New York:

„Scopul acestui articol nu este de a descrie hidoasele crime săvîrşite împotriva umanităţii în cele mai notorii districte din East Side — şi aceasta în numele politicii. *Ele nu pot fi descrise nici măcar verbal*, dar avem de gînd să oferim mulţimii de cetăţeni ai frumoasei metropole a Lumii Noi — cetăţeni mai mult sau mai puţin nepăsători — o idee despre prăpădul și distrugerile pricinuite bărbaţilor, femeilor şi copiilor în cel mai populat şi mai puţin cunoscut cartier al oraşului. Oricărei persoane, care s-ar îndoi de realitatea celor consemnate sau care s-ar simţi jignită, îi punem la dispoziţie datele cu privire la numele, ziua şi locul celor relatate. Este o simplă dare de seamă cu date şi observaţii scrise fără nici o exagerare şi fără înflorire.

Închipuiţi-vă, dacă sînteţi în stare, o secţiune din teritoriul

acestui oraş complet dominată de către un singur om, fără voia căruia nu se poate întreprinde nici un soi de activitate legală sau ilegală; un cartier în care *afacerile ilegale sînt încurajate, iar cele legale sînt combătute*; unde cetăţenii respectabili sînt nevoiţi să-şi zăvorească uşile şi ferestrele, în nopţile de vară, şezînd în odăile lor într-un aer înăbuşitor şi o căldură nesuferită, renunţînd la umbra de adiere pe care ar fi putut-o respira din balconul casei lor; *unde femei despuiate dansează noaptea pe străzi şi bărbaţi asexuaţi pîndesc ca vulturii în noapte după o pradă,* în cadru] «afacerilor» nu numai tolerate, dar chiar încurajate de poliţie; *unde educaţia copiilor începe prin cunoaşterea prostituţiei* şi unde creşterea fetelor implică studiul în arta curtezanei Phryné; unde fetele *americane* crescute cu aleasă îngrijire în casele *americane* sînt importate din orăşele din statele Massachusetts, Connecticut şi New Jersey şi ţinute ca nişte prizoniere, pînă ce pierd orice urmă de feminitate; unde *băieţi de vîrsta fragedă sînt învăţaţi să umble după femeile din casele de toleranţă;* unde există societăţi organizate de tineri, ai căror *singur scop în viaţă este să corupă fete tinere şi să le treacă apoi bordelelor*; unde bărbaţii, mergînd cu soţiile lor pe stradă, sînt insultaţi trivial; *unde copii care au boli de adulţi sînt clienţii spitalelor şi ai dispensarelor;* unde este o regulă şi nu o excepţie ca *omorul, raptul, tîlhăria şi furtul* să rămînă nepedepsite — într-un cuvînt unde preţul celor mai josnice forme de viciu face parte din profitul politicienilor."

Următoarele ştiri din China au apărut în ziarul *Sun* din New York în ajunul Crăciunului, sublinierile aparţinîndu-ne:

„Sfinţia sa, părintele Ament, membru al Comitetului American pentru Misiunile străine, s-a întors dintr-o călătorie întreprinsă cu scopul de a strînge fondurile necesare pentru plata pagubelor pricinuite-de Boxeri[1]. *Oriunde s-a dus, a obligai pe chinezi să plătească.* El afirmă că a luat măsuri pentru a pune la adăpost viaţa tuturor creştinilor băştinaşi. El a avut în grija sa şapte sute de creştini băştinaşi, dintre care trei sute au fost omorîţi. Părintele a *adunat trei sute de taels pentru fiecare om ucis şi a silit să se plătească integral valoarea proprietăţilor distruse*

---

[1] *Boxer,* membru al unei asociaţii secrete chineze, care lupta împotriva colonialiştilor şi imperialiştilor, apărîndu-şi patria şi tradiţiile ei (n. t.).

care au aparţinut creştinilor. A încasat, de asemenea, *amenzi*, reprezentînd de treisprezece ori valoarea pagubelor ce trebuiau plătite. *Această sumă de bani urmează a fi folosită pentru raspîndirea evangheliei.*

Reverendul Ament declara că despăgubirile dobîndite sînt moderate în comparaţie cu sumele colectate de catolici, care au pretins, în afară de bani, tot atîtea capele cîte au căzut omorîte de Boxeri. Catolicii primesc cîte cinci sute de taels pentru fiecare catolic ucis. În ţinutul Wenchiu au fost omorîţi şase sute optzeci de catolici şi coreligionarii lor europeni pretind pentru aceştia şapte sute cinci zeci de mii fişicuri de bani şi şase sute optzeci de capete.

În cursul unei conversaţii, reverendul Ament s-a referit la atitudinea misionarilor faţă de chinezi, spunînd:

«Dezmint în modul cei mai categoric că misionarii sînt *vindicativi* că ei ar prăda *în genere* sau că ar fi săvîrşit vreo acţiune după asediu care să nu fi fost *dictată de împrejurări*. Îmi permit să aduc americanilor o critică. *Mîna blîndă a americanilor nu are valoarea pumnului înarmat al germanilor*. Daca tratezi pe chinezi cu o mînă îngăduitoare, ei profită de asta. Declaraţia făcută de guvernul francez în sensul că se vor restitui lucrurile prădate de soldaţii francezi nu face decît să producă cea mai mare ilaritate aici. Soldaţii francezi au prădat mai sistematic decît germanii şi este un fapt de netăgăduit că în prezent *creştinii catolici* pradă satele din provincia Chili, purtînd steaguri franceze şi fiind înarmaţi cu arme moderne»”.

Din fericire, aceste veşti îmbucurătoare ne sosesc în ajunul Crăciunului, tocmai la timp ca să ne dea putinţă de a sărbători Sfînta Zi cu voioşia şi entuziasmul cuvenit. Sufletele noastre se luminează şi veselia ne îndeamnă sa facem glume. Eu cîştig coroana şi capul ţi-l pierzi tu.

Părintele Ament este omul potrivit la locul potrivit. Ceea ce noi cerem de la misionarii noştri, aflaţi în acele locuri îndepărtate, este nu numai de a reprezenta prin faptele şi persoana lor bunătatea, mila, iubirea şi harul credinţei noastre, ci şi spiritul american. Cei mai vechi americani sînt oamenii din tribul Pawnee. Cităm din Istoria Macallum:

„Cînd un Boxer alb ucide un Pawnee şi-i nimiceşte avutul, ceilalţi Pawnee nu se străduiesc să-l caute pe *acesta,* ci ucid orice alb care le iese în cale. Deasemenea, ei constrîng un oarecare sat de albi să plătească moştenitorilor decedatului valoarea integrală în numerar a acestui decedat, cît şi valoarea integrală în numerar a proprietăţii distruse. De asemenea, obligă satul să plătească în plus de *treisprezece ori* valoarea acelei proprietăţi, vărsînd suma într-un fond pentru raspîndirea religiei Pawnee, pe care o socotesc religia cea mai indicată pentru îmblînzirea şi umanizarea inimii omului. După părerea lor este drept şi echitabil ca cei nevinovaţi să fie puşi să sufere pentru cel vinovat şi este mai bine ca nouăzeci şi nouă de nevinovaţi să sufere decît să scape un vinovat."

Părintele Ament este pe drept cuvînt gelos pe acei semeţi catolici, care obţin nu numai sume mari pentru fiecare convertit pierdut, dar obţin şi „cap pentru cap". Părintele Ament se poate mîngîia însă cu gîndul că, pe cîtă vreme totalitatea sumelor pretinse de catolici intră în propriile lor buzunare, el, mai puţin egoist, afectează numai trei sute de taels ele cap pentru acest scop, iar tot vastul rest, de treisprezece ori despăgubirea acordată pentru proprietate, este folosit în scopul răspîndirii evangheliei. Prin mărinimia sa, părintele Ament a cucerit aprobarea naţiunii sale, care desigur că îi va ridica un monument. Poate fi mulţumit cu această răsplată. Îi purtăm recunoştinţă pentru apărarea bărbătească a colegilor săi din sînul propovăduitorilor, învinuiţi de nişte fapte exagerate, care începuseră să ne mîhnească. Mărturia sa a schimbat atît de mult această impresie încît acum putem contempla faptele săvîrşite de ei, fără prea multă durere. Acum sîntem în cunoştinţă de cauză; acum ştim că şi înainte de asediu „în genere", misionarii nu erau porniţi pe pradă şi că „de la asediu încoace" ei au procedat foarte mărinimos în afară de cazurile cînd „împrejurările" i-au silit să facă altceva. De monument mă voi ocupa chiar eu. Daniile pentru ridicarea monumentului se pot trimite la Comitetul American; schiţele monumentului îmi vor fi înaintate mie personal. Ele trebuie să înfăţişeze în mod alegoric

cele treisprezece repetări ale plăţii despăgubirilor, şi scopul pentru care au fost cerute; ca ornamente, schiţele trebuie să înfăţişeze şase sute optzeci de capete astfel orînduite încît să producă un efect agreabil şi atrăgător, întrucît catolicii au făcut o treabă frumuşică şi au tot dreptul ca ea să fie scoasă în relieful monumentului. Se pot propune motto-uri, dacă cineva va găsi vreun motto în stare să reprezinte în mod satisfăcător ideea.

Performanţa financiară a reverendului Ament de a stoarce de treisprezece ori despăgubiri de la ţăranii nevoiaşi pentru a repara fărădelegile altor persoane, condamnînd prin aceasta pe ei, femeile şi nevinovaţii lor copilaşi la foamete şi la o inexorabilă moarte lentă — toate cu scopul de a folosi acest tribut sîngeros pentru *„răspîndirea evangheliei”*, nu-mi tulbură seninătatea; deşi atît faptele cît şi cuvintele, luate laolaltă, constituie fără îndoială o nelegiuire atît de hidoasă şi de imensă, încît nu i se poate găsi perechea în istoria vremii noastre sau a oricărei alte vremi. Dacă un laic ar fi săvîrşit aceste fapte şi le-ar fi justificat cu aceste cuvinte, ştiu bine că m-aş fi cutremurat. Tot, astfel dacă aş fi săvîrşit eu însumi fapta sau aş fi rostit eu însumi cuvintele. Dar nici nu mă pot gîndi la aşa ceva şi lucrul mi se pare jignitor, orice-ar crede unele persoane prost informate în privinţa mea. Atunci cînd un preot hirotonisit porneşte pe calea nelegiuirii, un laic nu-l poate întrece şi nici măcar egala.

Am citit zeloasa asigurare a reverendului Ament că misionarii nu sînt „vindicativi”. Să nădăjduim şi să ne rugăm lui Dumnezeu să nu devină niciodată răzbunători, ci să rămînă de-a pururi aşa cum sînt acum, adică aproape bolnăvicios de blînzi, drepţi şi echitabili, calităţi care prilejuiesc atîta satisfacţie fratelui lor întru cruce şi campionului lor de astăzi.

Iată încă un citat, de data aceasta din *New York Tribune*, numărul din ajunul Crăciunului. Articolul este trimis de corespondentul din Tokio al numitului ziar şi are un ton curios şi semeţ, dar să nu uităm că japonezii nu sînt decît pe jumătate civilizaţi. Cînd se vor civiliza pe deplin, vor vorbi altfel:

„Problema misionarilor are un rol primordial în discuţie. Se consideră o chestiune esenţială ca puterile apusene sa ţină seama de sentimentul nutrit aici în privinţa invaziei religioase în ţările orientului, invazie întreprinsă de puternice organizaţii occidentale. Aceste invazii sînt socotite ca fiind asemănătoare cu expediţiile de pradă întreprinse de nelegiuite bande înarmate şi trebuiesc prin urmare nu numai dezaprobate, dar este chiar nevoie să se ia măsuri severe pentru a le pune capăt. Organizaţiile de misionari sînt socotite aici a reprezenta o continuă ameninţare împotriva paşnicelor relaţiuni internaţionale.”

Ce facem? Continuăm să răspîndim civilizaţia noastră printre aceste popoare care trăiesc în beznă sau vom acorda sărmanilor oameni un răgaz de odihnă? Vom continua a merge orbeşte înainte, după vechea noastră manieră zgomotoasă şi pioasă, angajînd şi noul secol în această acţiune, sau ne vom opri, ca să ne dezmeticim şi să ne gîndim serios? Nu ar fi mai prudent oare să adunăm uneltele noastre civilizatoare şi să facem un inventar al mărgelelor lor de sticlă şi al teologiei, al mitralierelor Maxim şi al cărţilor de rugăciune, al rachiului şi al făcliilor pentru răspîndirea progresului şi culturii, „model ajustabil spre a putea la nevoie servi şi pentru incendierea satelor” — şi să încheiem bilanţul, stabilind profitul şi pierderea? Ca astfel să putem hotărî în cunoştinţă de cauză, dacă continuăm afacerea sau lichidăm patrimoniul şi pornim o nouă campanie civilizatoare cu capitalul rămas?

Extinderea binefacerilor civilizaţiei noastre asupra fraţilor noştri care trăiesc în beznă s-a dovedit în fond o afacere foarte bună şi mănoasă; întreprinderea ar mai putea oferi beneficii, dacă este bine condusă, dar, după părerea mea, nu atîtea încît să merite considerabile riscuri. Oamenii care trăiesc în beznă devin din ce în ce mai rari, prea rari şi prea timizi. Iar bezna care a mai rămas nu este de prea bună calitate, nici destul de deasă ca să merite strădania. Cei mai mulţi dintre aceşti oameni care trăiesc în beznă au primit

mai multă lumină decît le era folositoare lor şi profitabilă nouă. Nu am procedat judicios.

Trustul Binefacerilor Civilizaţiei, condus cu îndemînare şi prudenţă nu este o mare ispravă. Dintre toate jocurile puse la cale, nici unul nu aduce averi mai mari, teritorii mai întinse, mai multă putere suverană şi diferite alte foloase. După părerea mea, în ultima vreme, creştinătatea nu a mai condus cu pricepere acest joc şi este vădit că se resimte de pe urma acestui fapt. În jocul ei a fost nerăbdătoare să cîştige fiecare miză pusă pe masa verde, aşa încît oamenii care trăiesc în beznă au observat şi, observînd, au început să-şi arate neliniştea. S-au apucat să devină bănuitori faţă de Binefacerile Civilizaţiei. Mai mult decît atît: au început chiar să le cerceteze natura. Lucrul nu-i prea plăcut. Binefacerile Civilizaţiei sînt un lucru bun şi un preţios capital comercial. S-ar părea că nici nu există vreo afacere mai bună dacă o privim într-o lumină estompată. Prezentat într-o lumină potrivită şi la cuvenita distanţă, cu avantajele comerciale scoase din focar, Trustul Binefacerilor Civilizaţiei reuşeşte să ofere Domnilor care trăiesc în beznă un atrăgător tablou, ce cuprinde:

Iubire	Legalitate şi Ordine
Dreptate	Libertate
Bunătate	Egalitate
Creştinătate	Acţiune cinstită
Ocrotirea celor slabi	Milă
Cumpătare	Educaţie

ş.a.m.d.

Ei, vă place? E straşnic, dom'le! Tabloul acesta va atrage pe orice neghiob, care trăieşte în beznă, oriunde ar fi el. Cu condiţia însă ca tabloul să nu fie denaturat. Trebuie sa fim absolut categorici asupra acestui punct. Marfa aceasta este exclusiv pentru export — în aparenţă. *În, aparenţă.* De fapt, şi în mod confidenţial, nici pomeneală de aşa ceva. De fapt, şi în mod confidenţial, nu-i vorba decît de un ambalaj viu colorat şi atrăgător, redînd cîteva trăsături

caracteristice ale Civilizaţiei noastre, rezervate însă pentru Consumul Intern, în timp ce înăuntrul balotului se află Marfa Propriu-Zisă, pe care Clientul trăind în beznă o cumpără, plătind-o cu sîngele şi cu lacrimile sale, cu pămînt şi cu libertate. Această Marfă Propriu-Zisă este într-adevăr Civilizaţia, dar numai pentru Export. Există vreo deosebire între cele două feluri de marfă? În ceea ce priveşte unele amănunte, da.

Cu toţii ştim acum că Afacerea este pe cale de a fi compromisă. Motivul nu-i greu de găsit. Aceasta se datorează faptului că domnul McKinley[1] şi domnul Chamberlain[2], kaiserul, ţarul şi francezii au tot exportat Marfa Propriu-Zisă *fără ambalaj*, fapt care strică socotelile, dovedind că aceşti noi jucători nu cunosc destul de bine regulile jocului.

E jalnic să priveşti şi să consemnezi mişcările greşite, care sînt atît de ciudate şi stîngace. Domnul Chamberlain fabrică un război din materiale atît de nepotrivite şi de capricios adunate, încît produc stupoare în loji şi rîsete la galerie. El încearcă să se convingă singur că acţiunea sa nu este o simplă lovitură particulară, dată în scop de cîştiguri, ci că are un soi de vag iz de respectabilitate, cu condiţia de a putea descoperi unde se ascunde această respectabilitate. El mai speră să poată cu timpul curăţi steagul, după ce va fi terminat a mătura noroiul cu el şi să-l înalţe iarăşi spre bolta cerului, unde să lucească şi să strălucească din nou, aşa cum a strălucit şi a scînteiat acolo timp de o mie de ani, bucurîndu-se de respectul lumii pînă a pus el mîna-i nelegiuită pe acest steag. Jocul nu este bine condus, ba-i chiar rău condus, căci dă în vileag adevărata Marfă acelora care trăiesc în beznă şi care îşi vor zice: Cum adică? Creştini contra creştini? Şi aceasta numai pentru bani. Este oare un exemplu de mărinimie, de înţelegere de iubire, bunătate, de milosîrdie şi de ocrotire a celor slabi —

---

[1] William McKinley (1843—1901), preşedinte al S.U.A., (1897—1901) (n. t.).

[2] Joseph Chamberlain (1836—1914), om de stat englez (n. t.)

acest ciudat şi făţiş atac al unui elefant împotriva unui cuib de popîndăi, sub pretextul că şoarecii au chiţăit vreo necuviinţă la adresa lui — purtare pe care „nici un guvern, conştient de demnitatea sa, nu o poate lăsa să treacă nesancţionată”, precum s-a exprimat domnul Cbamberlain. A fost aceasta un bun pretext într-un caz oarecum neînsemnat, cînd nu s-a dovedit a fi bun într-un caz mult mai important? Într-adevăr, foarte de curînd Rusia a ştiut să înfrunte de trei ori pe elefant şi a scăpat cu viaţă, ba chiar neatinsă. Aceasta înseamnă Civilizaţie şi Progres? Aceasta constituie un stadiu mai ridicat decît cel în care ne aflăm? Atacurile sîngeroase, pîrjolul şi pustiirile de pe pămîntul Transvaalului înseamnă oare un pas spre lumină faţă de bezna noastră? Să fie oare cu putinţă să existe două feluri de Civilizaţie — o Civilizaţie pentru consum intern şi alta pentru pieţele păgînilor?

Aşadar, cei care trăiesc în beznă stau adînc tulburaţi şi clatină neînţelegători din cap, iar cînd au, citesc un extras din scrisoarea unui soldat englez, în care acesta îşi povesteşte isprăvile şi se tulbură şi mai rău:

„Am înaintat ca o vijelie pînă în creasta dealului şi pînă în tranşeele lor; Burii[1], dîndu-şi seama că sînt pierduţi, şi-au aruncat armele şi au căzut în genunchi, înălţînd mîinile lor împreunate şi cerîndu-ne îndurare. Ne-am îndurat de ei... *cu ţeapa lungă.”*

Ţeapa lungă este baioneta. Citeşte *Lloyd’s Weekly,* săptămînalul londonez, apărut în pagina acelor zile. În acelaşi număr şi în aceeaşi coloană se găseste o involuntară satiră sub forma unor amare şi indignate imputări făcute Burilor pentru actele lor brutale şi inumane!

Pe deasupra, spre marea noastră pagubă, kaiserul a intrat şi el în joc, înainte însă de a-i stăpîni regulile. EI a pierdut cîţiva misionari într-o ciocnire care s-a petrecut la Şantung, iar la facerea socotelilor a

---

[1] Colonişti în Africa de sud, de obîrşie olandeză (n. t.).

încărcat preţurile în mod exagerat. China a fost silită să dea o sută de mii de dolari de fiecare persoană, în numerar, douăsprezece mile de teritoriu, cuprinzînd mai multe milioane de locuitori şi valorînd douăzeci de milioane de dolari, să ridice un monument şi o biserică creştină. Cred că poporul chinez ar fi putut să-şi amintească de aceşti misionari, fără a mai recurge la costisitoarele monumente comemorative. Tot jocul a fost greşit condus. Într-adevăr, greşit condus pentru că nu va înşela şi nici nu va putea înşela vreodată pe Omul care trăieşte în beznă. El ştie că i s-a pretins mai mult decît se cuvenea. El ştie că orice misionar este la fel ca oricare om; valoarea lui este în funcţie de locul ce-l ocupă şi nimic mai mult. El îndeplineşte o funcţie utilă, după cum îndeplineşte şi un medic, un şerif sau redactorul unei gazete. Un împărat drept nu poate pretinde preţuri mari pentru aceştia. Un misionar sîrguitor şi ager, dar obscur, la fel ca şi redactorul ager şi sîrguitor al unei publicaţii de provincie au o valoare certă pe care o recunoaştem, dar nu poţi cere pentru ei tot pămîntul. Noi preţuim un asemenea gazetar şi ne îndurerează pierderea lui, dar găsim că douăsprezece mile de teritoriu, o biserică şi o fabuloasă sumă de bani reprezintă o despăgubire exagerată pentru pierderea sa. În orice caz, dacă ar fi fost un gazetar chinez şi ne-ar fi revenit nouă sarcina de a-i lichida contul, despăgubirea ni s-ar fi părut excesivă. Nu este cifra cu adevărat corespunzătoare pentru un gazetar sau pentru un misionar; poţi să obţii chiar şi regi, puţin uzaţi, pe o sumă mai mică. Indiscutabil, kaiserul nu şi-a jucat bine partida. Într-adevăr, datoria a fost onorată; dar ea *a produs revolta chinezilor*, răscoala indignată a Boxerilor, aceşti defăimaţi patrioţi chinezi. Rezultatul a fost costisitor pentru Germania şi pentru ceilalţi Răspînditori ai Progresului şi ai Binefacerilor Civilizaţiei.

Creanţa kaiserului a fost achitată, totuşi jocul n-a fost bine jucat, căci nu putea să nu producă în mod inevitabil o impresie rea asupra „celor care trăiesc în beznă” în China. Probabil că aceştia au meditat

asupra evenimentului şi şi-au zis: „Civilizaţia este mărinimoasă şi superbă, — iată reputaţia ei; dar oare ne putem îngădui noi acest lux? Există într-adevăr şi chinezi bogaţi şi poate că ei îşi pot îngădui acest lux; numai că această taxă n-a fost pusă pe veniturile lor, ci asupra ţăranilor din Şantung care trebuie să plătească uriaşa sumă, cu toate că venitul lor reprezintă doar patru cenţi pe zi. Să fie oare o civilizaţie mai bună decît a noastră, mai sfîntă, mai înaltă, mai nobilă? Nu înseamnă aceasta mai curînd o prădalnică lăcomie? Nu este pur şi simplu o extorcare? Ar fi cerut Germania Americii două sute de mii de dolari pentru doi misionari, ar fi ridicat pumnul ameninţător împotriva ei, ar fi trimis vase de război şi soldaţi şi ar fi spus: „Cedează-mi douăsprezece mile de teritoriu, în valoare de douăzeci de milioane de dolari, ca preţ adiţional pentru misionari şi pune pe aceşti ţărani să construiască un monument în cinstea misionarilor şi o costisitoare biserică creştină pentru amintirea lor”? Şi mai tîrziu ar fi poruncit Germania soldaţilor ei: „Străbateţi în marş America şi ucideţi *fără milă şi cruţare,* faceţi ca orice chip german să însemne acolo ceea ce înseamnă chipul nostru de hun aici, adică: teroare pentru o mie de ani; înaintaţi în marş prin Marea Republică şi ucideţi! ucideţi! ucideţi! croind pentru credinţa noastră jignită un drum prin inima şi măruntaiele acestei ţări!” Ar fi făcut-o Germania faţă de America, de Anglia, de Franţa, de Rusia? Sau numai cînd este vorba de China, lipsită de orice apărare — imitînd pe elefantul care atacă popîndăii? Nu ar fi mai bine să nu învestim bani în această Civilizaţie care deşi l-a denumit pe Napoleon tîlhar, pentru că a luat cu sine caii de bronz din Veneţia „totuşi nu s-a sfiit să prade vechile noastre instrumente astronomice, aflate pe zidurile noastre, şi ne jecmăneşte ca un jefuitor de rînd? Şi care ia cu asalt satele înfricoşate şi zilnic comunică telegrafic voioaselor ziare de acasă: „Pierderile chineze, 450 morţi; pierderile noastre: *un ofiţer şi doi soldaţi răniţi.* Mîine vom continua atacul asupra satului învecinat, unde ni se raportează că s-a

petrecut un «masacru»”. Putem noi să ne îngăduim luxul de a adopta civilizaţia?

Apoi, vine la rînd America şi căpitanul echipei noastre conduce şi el greşit jocul — îl joacă la fel cu domnul Chamberlain în Africa de Sud. A fost o greşeală de a proceda astfel şi greşeala este cu atît mai surprinzătoare cu cît căpitanul echipei a desfăşurat un joc desăvîrşit în Cuba. Într-adevăr, în Cuba el a condus jocul după obişnuitele reguli *americane*, cîştigînd partida. Nici că se putea juca mai bine. Căpitanul echipei, privind pe cubani a zis: „În faţa noastră, se află un mic popor împilat şi fără prieteni, dar hotărît să lupte pentru libertatea lui. Să ne asociem şi noi, vom contribui cu puterea a şaptezeci de milioane de simpatizanţi şi cu resursele Statelor Unite: jucaţi!” Numai Europa, dacă s-ar fi asociat, ar fi putut proceda la fel, dar Europa nu reuşeşte niciodată să se asocieze. Conducătorul american aplica în Cuba marile noastre tradiţii, într-un mod care ne îndreptăţea să fim mîndri de el şi mîndri de adînca nemulţumire pe care acţiunea lui o stîrnea pe continentul european. Însufleţit de o nobilă inspiraţie, el a rostit acele mişcătoare cuvinte, care proclamau că o anexare prin forţă este totuna cu „o agresiune criminală” şi la acest cuvînt a slobozit o nouă salvă ce a răsunat în întreaga lume. Amintirea acestor frumoase cuvinte nu a putut fi ştearsă decît de o singură faptă a sa şi anume de aceea că el însuşi şi-a nesocotit vorbele înainte de a se împlini anul şi o dată ce ele întreg alaiul de principii morale pe care le implică.

Într-adevăr, curînd după aceea, a urmat ispita acţiunii din Pilipine. Era o ispită mare, chiar prea mare pentru căpitanul echipei care a săvîrşit grava greşeală de a conduce jocul după regulile europene, în stilul lui Chamberlain. Păcat! Mare păcat şi mare greşeală! O greşeală regretabilă şi care nu se mai poate schimba. Într-adevăr, acolo era locul şi atunci era momentul să joace din nou jocul după regulile americane. Şi fără riscuri. Se puteau dobîndi beneficii muri, importante şi permanente; beneficii indestructibile; un patrimoniu de-a pururi transmisibil gene-

raţiilor următoare, care vor creşte sub fluturarea steagului american. Nu pămînt, nu bani, nu dominion, nu — ci ceva de nenumărate ori mai valoros decît partea noastră de cîştig şi anume: contribuţia noastră, imaginea unei naţiuni de sclavi îndelung obijduiţi şi prigoniţi, liberaţi prin înrîurirea noastră. Aceasta trebuia să fie partea noastră pe care să o transmitem posterităţii — slăvită amintire a acelei nobile fapte. Jocul era în mîinile noastre. Dacă s-ar fi jucat potrivit regulilor americane, Dewey ar fi trebuit să părăsească Manilla îndată după distrugerea flotei spaniole şi să fi înălţat pe ţărm o placardă, cuprinzînd garanţia acordată vieţii şi bunurilor străinilor, în cazul unei acţiuni ostile din partea Filipinelor precum şi un avertisment dat Puterilor că orice amestec în viaţa acestor patrioţi eliberaţi va fi socotit ca un act duşmănos faţă de Statele Unite. Puterile în cauză nu se puteau uni, nici măcar pentru o cauză rea, aşa că placarda nu ar fi fost smulsă de la locul ei.

Dewey ar fi putut să-şi continue activitatea într-altă parte şi să fi lăsat priceputa armată filipineză să ducă pînă la capăt asediul micii garnizoane spaniole, trimiţînd pe spanioli acasă. Precum şi să fi lăsat pe cetăţenii filipinezi să-şi instituie forma de guvernămînt dorită de ei şi să procedeze faţă de clerici şi dubioasele lor achiziţii potrivit concepţiilor filipineze despre echitate şi justiţie; concepţii care au fost între timp verificate şi constatate a fi tot atît de înalte ca şi cele aplicate în Europa sau America.

Noi am preferat să jucăm în stilul lui Chamberlain şi am pierdut prilejul de a adăuga în palmaresul nostru altă Cubă şi încă o faptă onorabilă.

Cu cît cercetăm mai atent greşeala săvîrşită, cu atît vedem mai limpede că ea va avea urmări neprielnice pentru întreaga lui politică. Omul care trăieşte în beznă va spune cu siguranţă: „Este ceva ciudat în toată chestiunea aceasta — ciudat de neînţeles. Trebuie să existe două Americi: una care liberează pe captivi şi alta care răpeşte fostului captiv libertatea de curînd dobîndită, căutînd fără nici un motiv ceartă cu el şi ucigindu-l ca să-i ia pămîntul.”

Acesta este adevărul. Omul care trăieşte în beznă într-adevăr zice asemenea lucruri şi de dragul afacerilor noastre trebuie să-l convingem să judece chestiunea filipineză într-un alt mod, mai sănătos. Trebuie să-i aranjăm noi opiniile, să le formulăm pentru el. Cred că lucrul este cu putinţă, căci şi domnul Chamberlain a fost în stare să aranjeze opinia Angliei cu privire la chestiunea Africii de Sud şi chiar într-un mod foarte dibaci. El arăta faptele — o parte din ele — şi dovedea celor care voiau să-l creadă semnificaţia acestor fapte. A procedat statistic, ceea ce este o foarte bună metodă. A folosit formula: „de două ori doi fac patrusprezece şi dacă scădem doi din nouă rămîn treizeci şi cinci”. Cifrele produc impresie, cifrele sînt convingătoare pentru oamenii aleşi.

Eu însă am un plan şi mai îndrăzneţ decît acela al domnului Chamberlain, deşi în aparenţă ar fi o imitaţie a acestuia. Să fim mai sinceri decît domnul Chamberlain; să prezentăm cu bărbăţie absolut toate faptele, fără a omite vreunui şi apoi să le explicăm după formula domnului Chamberlain. Această cutezătoare sinceritate va uimi şi ului pe Omul care trăieşte în beznă şi el va accepta explicaţia înainte ca mintea lui să aibă răgazul de a reveni la realitate. Să-i zicem:

„Cazul nostru e simplu. În ziua de 1 mai, Dewey a distrus flota spaniolă. Prin aceasta, arhipelagul a rămas în mîinile posesorilor săi legitimi, poporul filipinez. Armata filipineză numără treizeci de mii de oameni şi era în măsură să izgonească sau să înfometeze mica garnizoană spaniolă; după care poporul putea institui un guvern potrivit cu năzuinţele sale. Tradiţiile noastre cereau ca Dewey să înalţe acea placardă cu avertismentul respectiv şi apoi să plece. Dar Conducătorul Partidei s-a gîndit întîmplator la un alt plan — planul european — şi a procedat în consecinţă. Acest plan a fost de a trimite o armată, care în aparenţă să ajute pe patrioţii indigeni de a duce la bun sfîrşit lupta lor trudnică şi curajoasă pentru independenţă, dar în realitate să răpească pămîntul indigenilor şi să-l păstreze. Aceasta, fireşte,

în numele Progresului şi al Civilizaţiei! Planul s-a desfăşurat etapă cu etapă, în condiţii foarte satisfăcătoare. Am încheiat o alianţă militară cu filipinezii care s-au încrezut în noi, apoi, ei au înconjurat Manilla şi astfel cu preţiosul lor ajutor localitatea a fost cucerită, inclusiv garnizoana de opt sau zece mii de spanioli — ceea ce noi n-am fi reuşit atunci să facem, fără acest ajutor. Le-am obţinut sprijinul prin abilitate. Noi ştiam că ei luptă pentru independenţă şi că lupta dura de doi ani. Ştiam, de asemenea, că ei presupuneau că noi luptăm tot pentru cauza lor legitimă — precum ajutasem pe cubani, în lupta lor pentru independenţa Cubei. Şi i-am lăsat să creadă asta, *pînă ce Manilla a căzut în mîinile noastre şi noi puteam continua acţiunea fără ei.* Atunci am dat cărţile pe faţă. Fireşte, au fost surprinşi. Se înţelege de la sine: surprinşi şi dezamăgiţi; dezamăgiţi şi mîhniţi. Purtarea noastră li se părea neamericană, necaracteristică, contrară tradiţiilor noastre consacrate — şi aceasta pe drept cuvînt, deoarece în public noi jucam jocul după regulile americane, iar în realitate îl jucam după regulile europene. E drept că s-a procedat grijuliu, cu maximum de grijă, ceea ce i-a uluit. Nu puteau înţelege: fusesem atît de prietenoşi, chiar atît de afectuoşi, faţă de acei naivi patrioţi! Chiar noi îl adusesem din exil pe conducătorul lor, eroul lor, speranţa lor, Washington-ul lor — Aguinaldo. Fusese adus pe un vas de război cu toate onorurile, sub scutul sacru şi ospitalitatea steagului american; fusese adus şi redat poporului său, care ne-a exprimat recunoştinţa lui elocventă şi mişcătoare. Fusesem într-adevăr atît de prietenoşi faţă de filipinezi şi îi îmbărbătasem în atîtea rînduri! Le împrumutasem arme şi muniţii, ne consultasem cu ei, schimbasem acte de caldă curtenie, lăsasem bolnavii şi răniţii în grija lor binevoitoare, încredinţasem pe prizonierii spanioli luaţi de noi în supravegherea lor omenoasă şi cinstită, luptasem cot la cot cu ei împotriva „duşmanului comun” (propria noastră frază). Am lăudat curajul lor, am lăudat cavalerismul lor, am lăudat mărinimia lor, am lăudat purtarea lor demnă şi nobilă, am folosit tranşeele lor,

am folosit poziţiile întărite, pe care ei le cuceriseră mai înainte de la spanioli, i-am răsfăţat, i-am minţit — declarînd, în mod oficial, că forţele noastre terestre şi navale au venit să le dăruiască libertatea şi să înlăture nedreapta guvernare spaniolă — i-am înşelat, i-am folosit pînă nu am mai avut nevoie de ei, apoi i-am batjocorit şi i-am zvîrlit ca pe o lămîie stoarsă. Am păstrat poziţiile pe care le-am luat prin înşelăciune; cu vremea, am făcut un pas înainte, încălcînd teritoriul patrioţilor filipinezi — o idee foarte dibace, căci căutam ceartă şi acest act o provoca. Un soldat filipinez trecînd peste un teren, unde trecerea nu fusese interzisă de nimeni, fu împuşcat de o santinelă a noastră. Patrioţii, soldaţi improvizaţi, au reacţionat cu armele, fără a aştepta aprobarea lui Aguinaldo care nu se afla acolo. Aguinaldo nu şi-a dat încuviinţarea, dar aceasta nu a schimbat nimic. Ceea ce noi urmăream în interesul Progresului şi al Civilizaţiei, era stăpînirea arhipelagului, nestingheriţi de patrioţii ce luptau pentru independenţa lor. Ne trebuia război. Am profitat de prilejul ivit. Este la fel ca şi cazul domnului Chamberlain — cel puţin în ce priveşte mobilul şi intenţiile. Am jucat jocul tot atît de dibaci precum l-a jucat şi el.”

S-ar cădea ca în această înfăţişare cinstită a faptelor, pe care o prezentăm Omului care trăieşte în beznă, să introducem acum cîteva consideraţiuni despre Binefacerile Civilizaţiei — ca variaţie şi pentru înălţarea lui sufletească — şi apoi să continuăm povestea:

„După ce noi, împreună cu patrioţii, am cucerit Manilla, dreptul de proprietate al spaniolilor şi suveranitatea lor asupra arhipelagului a fost înlăturată, desfiinţată, anihilată, nelăsînd în urmă nici o farîmă din drepturile lor. În acest moment, am conceput noi superba şi nostima idee, de *a cumpăra* aceste două fantome de la spanioli! (Putem mărturisi fără nici un risc acest acest lucru celui care trăieşte în beznă, întrucît nici el şi nici vreo altă persoană în toate minţile nu o va crede.) Prin cumpărarea acestor fantome în schimbul sumei de douăzeci de milioane, noi am

contractat angajamentul de a ne îngriji şi de clericii şi de avutul lor. Cred că ne-am angajat să propagăm şi lepra şi vărsatul de vînt, deşi asupra acestui punct mai stăruie oarecare îndoială. Dar aceasta nu are mare importanţă, căci persoanele contaminate de clerici nu se mai sperie de alte molime.

Tratatul fiind ratificat, Manilla subjugată şi Fantomele intrate în posesiunea noastră, nu mai aveam trebuinţă de Aguinaldo şi de proprietarii arhipelagului. Am impus războiul şi de atunci vînăm prin codrii şi prin bălţi pe oaspeţii şi aliaţii Americii."

Cînd vom ajunge la acest capitol al povestirii noastre, n-ar strica să ne lăudăm puţintel cu activitatea noastră războinică şi cu eroismul nostru pe cîmpul de luptă, pentru ca performanţele noastre să apară tot atît de glorioase ca şi performanţele Angliei în Africa de Sud. Dar sînt de părere că nu trebuie pedalat prea mult asupra acestui aspect. Se cuvine să fim prudenţi. Fireşte, trebuie să citim telegramele de război Omului care trăieşte în beznă, pentru a-i dovedi sinceritatea noastră, dar trebuie să introducem o notă de umor în interpretarea ce o facem, pentru a reduce caracterul prea aspru al elocvenţei lor, pentru a atenua manifestările prea ostentative şi exuberante. Astfel, înainte de a citi titlurile depeşelor din 18 noiembrie 1900, pe care le vom comunica mai jos, ar fi nimerit să facem anumite repetiţii prealabile pentru a da cuvenitul ton de voie bună şi dezinvoltură:

„GUVERNUL INDISPUS DE PRELUNGIREA OSTILITĂŢILOR!"
„RĂZBOI ADEVĂRAT ÎN PERSPECTIVĂ ÎMPOTRIVA REBELILOR[1] FILIPINEZI."
„VOM FI FĂRĂ MILĂ"
„PLANUL LUI KITCHENER A FOST ADOPTAT"

Kitchener[2] ştie cum să se descotorosească de

---

[1] Multumiţi-vă doar să bolborosiţi nostimul cuvînt „rebeli"— astfel ca omul care trăieşte în întuneric să nu-l audă prea desluşit! (n. a.).
[2] Lordul Herbert Kitchener, general englez (1850—1916), conducător al unor operaţiuni militare în Egipt şi Transvaal, mai tîrziu ministru de război (n. t.).

oameni stingheritori care luptă pentru căminele şi libertătile lor. Trebuie să lăsăm să se înţeleagă că noi doar îl imităm pe Kitchener şi că nu avem alt interes naţional în această chestiune decît acela de a fi admiraţi de Marea Familie a Naţiunilor, în augusta companie a cărora avem şi noi un loc în stalurile din fund, cumpărate de către „Conducătorul Patriei noastre”.

Fireşte nu trebuie să nesocotim rapoartele generalului nostru MacArthur — oare de ce continuă să se publice acele stînjenitoare rapoarte? — dar e mai bine să le rostim din vîrful buzelor şi să vedem ce se va întîmpla:

„În cursul ultimelor zece luni, pierderile noastre au fost de 268 morţi şi 750 răniţi; pierderile filipinezilor *trei mii două sute douăzeci şi şapte de morţi* şi 694 de răniţi”.

Trebuie să fim gata să prindem în braţe pe Omul care trăieşte în beznă căci la auzul acestor mărturisirit va leşina zicînd: „Doamne-dumnezeule! «Negrii» ăştia îşi cruţă răniţii, pe cîtă vreme americanii îi masacrează pe ai lor.”

Trebuie să ne străduim a-l readuce la viaţă pe Omul din beznă, să-l mîngîiem şi să-l liniştim, asigurîndu-l că, totuşi, căile proniei cereşti sînt cele mai bune şi nu ni se cade nouă să le criticăm. Apoi, pentru a-i demonstra că noi sîntem numai imitatori şi nu iniţiatori, se cuvine a-i citi următorul pasaj din scrisoarea adresată de către un tînăr soldat american din Filipine mamei sale, scrisoare publicată în *Public Opinion* din Docorah, statul Iowa, în care descrie sfîrşitul unei bătălii victorioase:

„N-AM CRUŢAT PE NICI UNUL! DACĂ ERA RĂNIT, ÎMPLÎNTAM BAIONETA ÎNTR-ÎNSUL!”

Acum că am prezentat toate datele istorice omului care trăieşte în beznă, urmează să-l trezim din leşinul său şi să-i explicăm aceste date precum urmează:

„Ele par îndoielnice, dar în fond nu sînt aşa. S-au rostit şi neadevăruri, dar pentru a servi o cauză dreaptă. Am folosit înşelăciunea, dar am făcut-o numai pentru ca binele adevărat să răsară din răul aparent. E

adevărat, am zdrobit un popor încrezător şi dezamăgit; am lovit în cel slab şi părăsit, care avusese încredere în noi; am înlăturat o republică bine organizată, dreaptă şi cuminte; am înjunghiat un aliat pe la spate şi am pălmuit obrazul unui oaspe; am cumpărat o Fantomă de la un duşman care nu o avea de vînzare; am răpit pămîntul şi libertatea unui prieten care s-a încrezut în noi; am impus tinerilor noştri cetăţeni fără prihană să mînuiască o armă compromisă şi să desfăşoare acţiuni tîlhăreşti, sub faldurile unui steag de care tîlharii erau obişnuiţi să se teamă şi nu să se unească spre a-l urma; noi am profanat onoarea Americii şi i-am mînjit obrazul, înaintea lumii întregi. Dar fiecare din aceste fapte urmărea înfăptuirea binelui. O ştim cu certitudine. Căpetenia fiecărui stat şi suveranii creştinătăţii, precum şi nouăzeci la sută din toate corpurile legiuitoare din întreaga creştinătate, inclusiv Congresul nostru şi cele cincizeci de parlamente statale sînt nu numai membri ai Bisericii, dar şi ai Trustului Binefacerilor Civilizaţiei. Această adunare mondială de moravuri consacrate, de principii înalte şi de justiţie nu poate săvîrşi nici un act nelegiuit, nici un act nedrept, nici un act negeneros, nici un act mîrşav. Ei ştiu despre ce este vorba. Nu-ţi fă griji, totul este aşa cum trebuie să fie.”

E bine! Aceasta îl va convinge pe omul cu pricina... Veţi vedea. Va restabili încrederea în ordinea lucrurilor. De asemenea, va duce la alegerea Conducătorului Partidei, în locul rămas vacant în Sfîntă Treime a Zeilor noştri naţionali. Şi acolo, pe înaltele lor tronuri, Cei Trei vor sta veac după veac, în văzul lumii, purtînd fiecare emblema serviciului adus ţării: Washington cu Sabia liberatorului; Lincoln cu lanţurile rupte ale sclavilor; Conducătorul, cu lanţurile reparate.

Aceasta va servi de minune afacerilor viitoare. Veţi vedea.

Toate merg strună, acuma; totul se arată aşa cum am visat. Sîntem stăpîni pe arhipelag şi sîntem hotărîţi să nu renunţăm niciodată la el. De asemenea, avem motive de a nădăjdui că se va ivi, în putină vreme, un prilej ca să anulăm contractul încheiat de Congres cu

insula Cuba, oferindu-i ceva mai bun. Cuba este o ţară bogată şi mulţi dintre noi am început să ne dăm seama că a fost o greşeală sentimentală contractul încheiat. Acum însă — chiar acum — este momentul cel mai prielnic pentru a meşteri o profitabilă operă de reabilitare — o operă care ne va ridica în ochii noştri şi ne va lua o piatră de pe inimă, alungind diferitele bîrfeli. Trebuie să mărturisim, între noi, că sîntem puţintel îngrijoraţi în privinţa uniformei noastre militare. Ea este una din mîndriile noastre; este legată de simţămîntul onoarei, este legată de fapte mari şi nobile; o iubim, o venerăm şi de aceea drumul pe care şi l-a ales acum ne cam neliniştişte. La fel şi steagul nostru — o altă mîndrie a noastră, cea mai de frunte! L-am proslăvit atît de mult, cînd l-am zărit în ţări îndepărtate — apărînd pe neaşteptate sub un cer străin, fluturîndu-ne bun sosit şi dîndu-ne binecuvîntarea lui. La gîndul ce înseamnă pentru noi şi ce nobile idealuri simbolizează, ne-a făcut să ne ţinem răsuflarea şi să ne descoperim capetele — fără a mai putea rosti un cuvînt pentru o clipă. Neapărat, *trebuie* să întreprindem ceva în privinţa lor şi nu e greu: putem arbora un steag special — statele noastre au acest obicei — să luăm stindardul nostru obişnuit, în care însă dungile albe să le colorăm în negru, iar stelele să le înlocuim cu capul de mort şi cu ciolanele încrucişate.

Pe de altă parte, cred că nu avem nevoie să mai trimitem misiuni civile acolo. Neavînd puteri precise, ele trebuiesc să le născocească singure, iar o asemenea activitate nu poate fi pusă la cale de oricine; este neapărat nevoie de un specialist. Ne-am putea lipsi de serviciile domnului Croker. Nu-i nevoie ca Statele Unite să fie reprezentate acolo, ci numai jocul acelea de care a fost vorba.

Cu ajutorul acestor amendamente pe care le-am propus, Progresul şi Civilizaţia vor lua o mare dezvoltare în respectiva ţară, înşelînd pe Oamenii care trăiesc în beznă şi astfel vom putea înscăuna Afacerile la vechiul loc cuvenit.

STATELE UNITE ALE LINŞAJULUI[1]

I

1901

Aşadar, Missouri, acest stat măreţ, s-a prăbuşit! Cîţiva dintre fiii lui au trecut de partea celor care linşează şi acum cu toţii purtăm pecetea ruşinii. Acel mănunchi de copii ai săi ne-au procopsit cu un nume şi ne-au pus o pecete. De acum încolo, pentru locuitorii lumii întregi, sîntem şi vom fi „cei ce linşează[2]”. Lumea nu stă să gîndească, niciodată nu o face, căci nu este felul ei de a proceda astfel, ci trage concluzii generale dintr-o singură pildă. Lumea nu va zice: „Locuitorii statului Missouri şi-au dobîndit timp de optzeci de ani un nume bun şi de cinste; suta de oameni, care au linşat într-un colţ al statului, nu sînt adevăraţi missourieni — ci doar nişte «renegaţi»”. Nu, acest adevăr nu va pătrunde în cugetul lumii, ea va generaliza ţinînd seama de un exemplu sau două, care induc în eroare, şi se va zice: Cetătenii din Missouri linşează”! O asemenea atitudine este lipsită de judecată, nu are logică, nici simţ al proporţiei! Pentru lume, însă, ci-

---

[1] Mark Twain a fost puternic impresionat de legea lui Lynch şi cînd în 1901, a avut loc, în statul său natal, un incident neobişnuit de sîngeros, s-a hotărît să-şi exprime sentimentele în scris. Articolul nu a fost dat atunci spre publicare, momentul fiind socotit probabil nepotrivit (n. t.).

[2] Cuvîntul linşaj vine de la numele lui Charles Lynch (1736—1796) un fermier din Virginia care pedepsea fără judecată nelegiuirile făptuite în timpul războiului de independenţă (n. t.).

frele nu înseamnă nimic, nu indică nimic; lumea nu poate judeca cifrele în mod raţional: a spune, de pildă, despre China că devine repede creştină, deoarece nouă chinezi pe zi se fac creştini şi a nu lua în seamă faptul că zilnic se nasc treizeci şi trei de mii de păgîni acolo, nu e un argument. Lumea este gata să zică: „Există o sută de cetăteni care linşează în Missouri, deci toţi missourienii sînt la fel”. Faptul că există, în Missouri, două milioane şi jumătate de oameni care nu linşează, nu va schimba verdictul lumii.

II

O, Missouri!

Tragedia s-a produs nu departe de Pierce City, la graniţa de sud-vest a statului. Într-o duminică după-amiază, a fost găsită, ucisă, o tînără albă, care plecase singură la biserică. Sînt multe biserici pe acolo; pe vremea mea religia era mai răspîndită, mai eficientă, în sud decît în nord, mai puternică şi mai sinceră, cred; am motive a socoti că şi astăzi este tot aşa. Tînăra femeie a fost aşadar ucisă. Şi deşi este o regiune de biserici şi de şcoli, populaţia s-a ridicat, a linşat trei negri — dintre care doi foarte bătrîni — a pîrjolit cinci gospodării negre şi a gonit treizeci de familii de negri în pădure.

Nu stărui asupra provocării care a dus pe aceşti oameni la crimă, deoarece nu are legătură cu chestiunea pe care vreau să o ridic: poate asasinul să *ia legea în mîinile sale?* Întrebarea este simplă şi dreaptă: dacă ucigaşul poate dovedi că a luat asupră-şi prerogativele legii, ca să îndrepte un rău făptuit împotriva sa, atunci totul este limpede; o mie de provocări nu fac cît acest argument. Locuitorii din Pierce City au fost provocaţi — într-adevăr, dacă s-ar judeca după anumite amănunte, au fost victimele celei mai insuportabile provocări — dar nu aceasta are importanţă, deoarece ei au luat legea în mîinile lor, atunci cînd după propriile lor statute victima ar fi fost desigur spînzurată, dacă se dădea curs firesc legii. Există puţini negri în regiunea

aceea şi ei nu au nici autoritatea, nici influenţa necesară de a înrîuri pe juraţi.

De ce a ajuns linşajul, cu diferitele-i suplimente barbare care-l însoţesc, un regulator îndeobşte ales în cazurile de „crimă de drept comun” în mai multe locuri din ţară? Oare pentru că oamenii socotesc că o pedeapsă năprasnică şi cumplită constituie o lecţie mai pilduitoare, mai puternică şi cu un mai mare efect de intimidare decît o spînzurare sobră şi incoloră, săvîrşită discret, între zidurile unei închisori? Nu cred că un om cu scaun la cap să judece astfel. Chiar şi majoritatea copiilor s-ar cuveni să judece mai bine. Se ştie doar prea bine că orice eveniment ciudat şi mult comentat este întotdeauna urmat de altele asemănătoare, este imitat — lumea fiind plină de persoane excitabile, cărora nu le trebuie decît o uşoară aţîţare ca să le faci să-şi piardă cumpătul şi să făptuiască lucruri nesăbuite, la care nu s-ar fi gîndit altfel.

Pînă şi un copil ar trebui să ştie că, după o lege a firii noastre omeneşti, comunităţile caută să imite la fel ca şi indivizii; o linşare mult comentată va produce cu toată siguranţa alte linşări, ba ici, ba colo, şi cu vremea se va naşte o manie, o modă, o modă care se va lăţi din ce în ce mai mult, an de an, din stat în stat, ca o molimă.

Linşajul s-a întins pînă în Colorado, pînă în California, Indiana — şi acum în Missouri! E foarte posibil să apuc ziua cînd, în mijlocul Union Square-lui din New York, sub ochii unei mulţimi de cincizeci de mii de oameni, va fi ars de viu un negru, fără a se zări nicăieri vreun procuror, vreun guvernator sau vreun poliţist, vreun colonel, vreun preot sau măcar vreun reprezentant al legii şi al ordinii.

Creşterea numărului linşajelor. În 1900, au fost opt cazuri de linşaj mai mult decît în 1899, iar anul acesta probabil că vor fi şi mai multe. Nu au trecut nici şase luni şi s-au petrecut optzeci şi opt de cazuri de linşaj, pe cînd, în tot cursul anului precedent, fuseseră, una peste alta, o sută cincisprezece cazuri. Lucrurile stau cel mai prost în cele patru state din sud: Alabama, Georgia, Louisiana şi Mississippi. Anul trecut au fost opt cazuri în Alabama, şasesprezece în Georgia, douăzeci

în Louisiana şi douăzeci în Mississippi, peste jumătate din total. Anul acesta s-au şi produs nouă cazuri în Alabama, douăsprezece în Georgia, unsprezece în Louisiana şi treisprezece în Mississippi, adică iarăşi mai mult de jumătate din totalul cazurilor petrecute în restul Statelor Unite (*Chicago Tribune).*

Înmulţirea cazurilor se datorează înnăscutului instinct de imitaţie al omului. Aceluiaşi instinct, precum şi celei mai obişnuite slăbiciuni omeneşti, i se datorează şi aversiunea individului de a se deosebi de semenii săi, de a fi arătat cu degetul sau ocolit de ei, de a fi de partea celor slabi. Numele acestei slăbiciuni este Laşitatea Morală şi este trăsătura cea mai vădită a nouă mii nouă sute nouăzeci şi nouă de oameni din zece mii.

Se crede că gloata care linşează se bucură de ceea ce face. Desigur că nu este adevărat. Afirmaţia nu e temeinic susţinută. Se afirmă — şi aţi citit adeseori în ultima vreme — că impulsul la linşaj a fost greşit interpretat; că *nu* este rezultatul spiritului de răzbunare, ci, pur şi simplu, rezultatul unui nesaţ înfiorător de a *asista la suferinţa umană.* Dacă lucrurile ar sta aşa, mulţimea care a văzut Hotelul Windsor arzînd s-ar fi bucurat de grozăviile pe care le vedea. S-a bucurat cineva? Nimeni nu poate crede asta, nimeni nu poate aduce o asemenea acuzaţie. Mulţi şi-au riscat vieţile ca să salveze pe cei în primejdie. De ce au făcut-o? Pentru că nimeni nu i-ar fi dezaprobat. Nu a existat nici o constrîngere şi fiecare putea să-şi urmeze imboldul firesc. De ce o mulţime asemănătoare în Texas, Colorado, Indiana, priveşte la un linşaj nenorocită în sine, cu inima zdrobită, dar dă totodată semne ostentative de bucurie? De ce nu ridică nimeni mîna sau glasul în semn de protest? Numai pentru că acest gest nu ar fi pe placul mulţimii, cred eu; fiecăruia îi este teamă de dezaprobarea vecinului — un lucru mai înfricoşător pentru majoritatea seminţiei umane decît rănile sau moartea. Cînd e vorba de linşaj, bărbaţii vin de la mai mulţi kilometri să privească, împreună cu nevestele şi copiii lor. Vin ca să vadă într-adevăr? Nu, le este teamă să rămînă acasă, ca nu cumva să se

observe şi să se comenteze atitudinea lor. Putem crede aceasta, deoarece ştim cu toţii cum ne simţim noi înşine în faţa unor asemenea spectacole şi totodată cum ne-am purta în faţa unei asemenea constrîngeri. Nu sîntem nici mai buni nici mai curajoşi decît alţii şi nu trebuie să căutăm a dezminţi acest fapt.

Un Savonarola[1] ar putea stăpîni şi risipi numai dintr-o privire o mulţime care linşează; de altfel au putut-o face un Merrill[2] sau un Beloat[3]. Căci o mulţime, oricît de închegată, nu e totuşi un zid în faţa unui om cunoscut prin curajul său. Şi-apoi, o gloată care linşează se bucură să fie risipită, căci fără îndoială nici zece dintre cei de faţă nu ar prefera să rămînă acolo, dacă ar putea s-o şteargă, şi bineînţeles dacă ar avea curajul s-o facă.

S-ar putea ca remediul împotriva linşajului să constea în următoarele: în fiecare comunitate infectată de acest spirit mîrşav să fie numit cîte un om curajos care să aibă menirea de a stimula şi menţine o atitudine dezaprobatoare fată de judecata lui Lynch, dezaprobare care, fără îndoială, se ascunde în adîncurile sufletului oricărui cetăţean. Astfel, aceste comunităţi ar găsi ceva mai bun de imitat, pentru că fiind alcătuite din oameni, trebuie bineînţeles să imite ceva. Dar unde să găseşti asemenea oameni curajoşi? Aici e greutatea, căci pe tot globul pămîntesc nu cred să existe nici trei sute.

Nu, după ce m-am gîndit mai bine, îmi dau seama că planul acesta nu va da rezultate. Nu putem găsi nici un număr îndestulător de oameni plini de bărbăţie. Ne lipseşte curajul moral, sîntem cufundaţi într-o sărăcie adîncă. Avem doi şerifi în sud, care... dar nu sînt de ajuns; şi apoi ei trebuie să aibă grijă de comunităţile lor.

Dacă am mai avea trei sau patru şerifi de acest soi

---

[1] Gerolamo Savonarola (1452—1498), predicator italian, excomunicat şi ars pe rug (n. r.).

[2] Şerif în districtul Caroll, Georgia (n. a.).

[3] Şerif la Princeton, Indiana. Datorită acelei puteri formidabile, care sălăşluieşte în reputaţia de a avea sînge rece şi curaj, aceşti doi şerifi au înfruntat gloatele care linşau şi au reuşit să le ţină piept (n. a.).

hun! Ne-ar fi de mare ajutor, nu? Eu cred că da. Tuturor ne place să imităm; alţi şerifi curajoşi i-ar urma pe aceştia şi atunci lumea de acolo ar recunoaşte că a fi un şerif neînfricoşat este ceva firesc şi corect, iar teama de a fi dezaprobat ar cădea pe seama şerifilor din cealaltă categorie; curajul în această funcţiune ar deveni un obicei, iar lipsa de curaj o dezonorare, tot aşa cum curajul înlocuieşte cu încetul teama tinerilor recruţi. Atunci ar dispare gloatele şi linşajul şi...

Nu se poate face, însă, începutul, fără cîţiva care să vrea să pornească acţiunea, şi unde să-i găsim? Să dăm un anunţ în ziare? S-o facem şi pe asta.

Deocamdată, însă, iată alt plan. Să-i aducem acasă pe misionarii americani din China şi să-i trimitem să stîrpească linşajul. Dacă facem socoteala că fiecare din cei o mie cinci sute unsprezece misionari, care se găsesc acolo, convertesc cîte doi chinezi pe an şi zilnic vin pe lume cîte treizeci şi trei de mii de păgîni[1], va fi necesar mai mult de un milion de ani pentru ca această convertire să cuprindă toată creşterea aceasta, iar creştinarea ţării să poată fi vizibilă. De aceea, să oferim cît mai repede misionarilor noştri un cîmp de activitate tot atît de bogat la ei, în patrie. Treaba necesiţi cheltuieli mai mici şi, în acelaşi timp, în ce priveşte primejdiile, poate da mai multă satisfacţie misionarilor. De ce să nu se întoarcă ei acasă, de ce să nu vadă dacă totuşi nu putem fi puşi şi noi la încercare. Lumea recunoaşte că chinezii sînt un popor vrednic, cinstit, iubitor de muncă, demn de încredere, bun la inimă şi aşa mai departe. Deci lăsaţi-i în pace, sînt foarte buni aşa cum sînt. Unde mai punem că aproape fiecare nou convertit riscă să se molipsească de la civilizaţia noastră. Trebuie să ne purtăm cu băgare de seamă. Trebuie să ne gîndim de două ori înainte de

---

[1] Aceste cifre nu sînt imaginare, ci reale şi autentice. Le-am luat din statisticile oficiale ale misionarilor din China. A se cerceta cartea doctorului Morrison despre călătoria sa în China; el citează aceste date şi dă sursele de informaţie. Morrison a fost timp de mai mulţi ani reprezentantul ziarului londonez *Times* la Pekin şi a stat acolo în timpul asediului (n. a.).

a-i supune la un asemenea risc — *căci o dată civilizată, China nu va mai putea fi descivilizată*. Noi nu ne-am gîndit încă la acest lucru. Ar trebui să ne gîndim măcar acum. Misionarii noştri se vor încredinţa că la noi există un bun cîmp de activitate pentru dînşii; acest cîmp va fi de ajuns nu numai pentru cei o mie cinci sute unsprezece, ci şi pentru cincisprezece mii unsprezece oameni. N-au decît să citească următoarea telegramă şi să ne *spună dacă vor găsi în China* ceva mai apetisant. Telegrama este din Texas:

> Negrul a fost tîrît pînă la copac şi agăţat de o cracă. Sub corpul lui s-a aruncat o grămadă de vreascuri, cărora li s-a dat foc. Apoi, s-a ajuns la ideea că negrul nu ar trebui să moară prea repede, drept care a fost coborît la pămînt. În acest timp, unii s-au dus după gaz la Dexter, cale de două mile. Apoi rugul a fost stropit cu gaz şi fapta împlinită.

Noi îi implorăm pe misionari să vină îndărăt, acasă, şi să ne ajute în această nenorocire. E datoria lor patriotică. Ţara noastră se află într-o stare incomparabil mai îngrozitoare decît a Chinei. Misionarii sînt compatrioţii noştri şi patria îi cheamă într-ajutor în ceasul acesta de cumplită pacoste. Ei sînt capabili, pe cînd oamenii noştri nu. Ei sînt obişnuiţi cu batjocura, dispreţul, ocările, primejdiile, pe cînd ai noştri nu. Ei au spiritul muceniciei; numai un mucenic poate înfrunta, stăpîni şi risipi o gloată care linşează. Ei pot mîntui ţara şi noi îi conjurăm să vină şi să ne mîntuiască. Îi rugăm încă o dată şi încă odată să recitească telegrama, să-şi înfăţişeze în minte acea scenă, să cugete în linişte la ea, să înmulţească cu o sută cincisprezece, să adauge optzeci şi opt, să pună aceste două sute trei torţe omeneşti în şir, dînd fiecăreia cîte un spaţiu de şase sute de picioare, în aşa fel încît în jurul ei să poată încăpea cinci mii de spectatori creştini — bărbaţi, femei şi copii, băieţi şi fete, toţi americani. Pentru ca efectul să fie mai puternic, să-şi închipuie că totul se petrece noaptea, pe un şes uşor povîrnit, iar stîlpii de care sînt legate victimele sînt aşezaţi în linie ascendentă. În felul acesta ochiul va cuprinde întregul

şir neîntrerupt de douăzeci şi patru de mii de ruguri în care se mistuie carnea şi sîngele omenesc. Dacă l-am aşeza la un loc neted, sfîrşitul liniei înclinîndu-se în jos, ar ieşi din raza vizuală din pricina rotunjimii pămîntului. Cînd totul va fi gata, cînd bezna se va înteţi şi va domni o linişte prevestitoare de rele — căci nu trebuie să se audă nici un sunet, în afară de gemetele vîntului de noapte şi de plînsetele înăbuşite ale victimelor aflate în agonie — toate rugurile funebre, stropite cu petrol, să se aprindă în acelaşi timp, iar flăcările şi strigătele de pierzanie să se înalţe pînă la tronul Celui prea înalt.

S-au strîns peste un milion de oameni; în pălălăile rugurilor se proiectează siluetele nedesluşite a cinci mii de biserici. O, bunule misionar, o, misionarule plin de milosîrdie! Părăseşte China, întoarce-te în patrie şi adu la dreapta credinţă pe aceşti creştini.

Sînt convins că dacă această molimă de nebunie sîngeroasă poate fi stăvilită, apoi numai persoane marţiale o pot stăvili, numai ele pot înfrunta gloatele fără a şovăi. Deoarece asemenea personalităţi marţiale se dezvoltă numai prin deprinderea cu primejdiile şi prin însuşirile pe care le capătă înfruntînd primejdiile, locul mai potrivit unde putem găsi asemenea personalităţi este în China, în rîndurile misionarilor — care au fost supuşi unei şcoli grele în ultimii doi ani. Avem foarte mult de lucru pentru ei, acasă, precum şi pentru sute şi mii alţii, deoarece cîmpul de activitate creşte şi se lărgeşte zilnic. Îi vom găsi? Să încercăm. Între şaptezeci şi cinci de milioane de oameni, trebuie să mai existe şi alţi Merill-i şi Beloat-i. Legea firii noastre, după care orice pildă trezeşte un spirit cavaleresc asemănător, la oameni de acelaşi soi, îi va face să iasă dintre rînduri.

SCRISOARE MINISTRULUI DE FINANŢE

Riverdale-pe-Hudson, 13 octombrie 1902

Excelenţei sale domnului ministru al Finanţelor,

Washington

Domnule ministru,

Preţurile diferitelor sorturi de combustibil fiind inaccesibile scriitorilor cu venituri modeste, vă adresez următoarea comandă:

Patruzeci şi cinci tone din cele mai bune şi vechi titluri de stat, uscate, pentru calorifer, de preferinţă titluri din 1864.

Douăsprezece tone de vechi bilete de bancă, pentru sobe de bucătărie.

Opt butoaie de timbre poştale de tot soiul, variind între douăzeci şi cinci şi cincizeci de cenţi, model 1866, pentru a aprinde focul.

Binevoiţi să-mi livraţi cît mai curînd posibil aceste mărfuri şi să trimiteţi factura.

Al dumneavoastră prea supus
MARK TWAIN
care vă va fi foarte recunoscător
şi va vota cum trebuie.

EXTRAORDINARA DESCOPERIRE A DOCTORULUI LOEBE[1]

După toate probabilităţile, specialiştii din domeniul biologiei vor primi cu o oarecare doză de scepticism comunicarea doctorului Jack Loebe de la Universitatea din California, asupra creării substanţei vii pe cale chimică. Doctorul Loebe este un experimentator foarte talentat şi îndemînatic, însă părerea generală a specialiştilor în biologie înclină spre concluzia că el este mai curînd un om cu o fantezie vie decît un naturalist serios. (New York Times, *2 martie)*

Aş vrea să mă întorc iarăşi la tinereţea mea, care îmi aminteşte de toate lucrurile acestea. Deşi acum par bătrîn, foarte bătrîn, am fost şi eu odată tînăr. Deşi au trecut de atunci vreo treizeci sau patruzeci de ani, îmi amintesc de minune cît de neclintite îmi păreau pe vremea aceea opiniile acreditate ale experţilor, oameni foarte susceptibili şi care aveau mania de a paraliza orice idee nouă, cînd era vorba de alţi experţi, cu concepţii mai deosebite şi care, cu răbdare şi necruţîndu-şi puterile, îşi făceau drum în domeniile mai ascunse ale naturii, comunicînd lumii descoperirile lor preţioase. În vremurile acelea, părerea general acreditată a experţilor era hotărîtoare pentru mine.

Acum însă, lucrurile stau altfel, cu totul altfel. O

---

[1] Jack Loebe (1859—1924), fiziolog american care s-a ocupat de fiziologia protoplasmei (n. t.).

dată cu trecerea anilor, m-am încredinţat că experţii sau specialiştii judecă de obicei ceea ce este nou nu după înclinaţiile raţiunii, ci după înclinaţiile propriilor sentimente. Recunoaşteţi şi dumneavoastră că am dreptate. Dar oare aceşti domni se lasă măcar conduşi de sentimentele lor cele bune? Ştiţi bine că nu. Ei judecă totul numai în lumina prejudecăţilor proprii — cine ar putea-o tăgădui?

Iar rezultatele obţinute sînt atît de curioase! Aşa de curioase, încît te minunezi, cum de mai stă şandramaua lor în picioare! Puteţi să-mi indicaţi un singur caz cînd părerea generală a specialiştilor a învins? N-aveţi decît să priviţi în trecut şi veţi descoperi, cu folos pentru dumneavoastră, o maximă nescrisă, care şi-a păstrat valoarea pînă în zilele noastre: „Cînd nu eşti hotărît ce carte să joci, trage — drept atú — părerea generală a experţilor şi să n-ai nici o teamă că vei pierde!” De mult, chiar în Grecia antică, s-a descoperit o maşină primitivă cu aburi, iar specialiştii şi-au bătut joc de ea. Acum două sute cincizeci de ani a apărut motorul cu aburi al marchizului Wooster şi experţii l-au împroşcat cu batjocuri. De vaporul lui Fulton, descoperit la începutul secolului trecut, şi-au bătut joc experţii Franţei, inclusiv Napoleon însuşi. Dar pînă să stabilească specialiştii, cu ajutorul calculelor şi cu altele, că vaporul nu poate străbate oceanul Atlantic, vaporul îl şi străbătuse. Părerea specialiştilor a luat în derîdere pe savantul Priestley[1] cu oxigenul lui; el a fost urmărit şi izgonit din Anglia. Toţi specialiştii medicali ai Angliei se distrau pe socoteala lui

---

[1] Joseph Priestley, chimist şi filozof englez, născut la Fieldhead, lîngă Leeds, în 1733 — mort la 1804 În Northumberland (Pensylvania). Încurajat de Franklin, Priestley a publicat în 1767 prima istorie a electricităţii. Ca rezultat al experienţelor sale îndrăzneţe, între altele, Priestley a descoperit bioxidul de azot. Salutînd cu entuziasm Revoluţia Franceză din 1789, savantul este numit cetăţean de onoare şi membru al Adunării Naţionale franceze, ceea ce îi atrage persecuţii din partea guvernului său. Priestley se refugiază în Statele Unite, unde moare după o viaţă de rodnice şi laborioase cercetări şi studii ştiinţifice şi filozofice (n. tr.)

Jenner[1] şi a vaccinărilor sale contra variolei. Toţi experţii medicali ai Franţei se distrau pe socoteala stetoscopului. Toţi experţii medicali ai Germaniei petreceau pe socoteala tînărului medic (cum îl chema? numele lui este în prezent uitat de toţi — de toţi, în afară de medicii care îi păstrează o amintire respectuoasă) care a descoperit şi a înlăturat cauza unei groaznice maladii — febra puerperală; el a fost jignit, urmărit, dus la desperare şi ucis cu zile. Telegraful electric, cablul telegrafic prin oceanul Atlantic, telefonul — toate acestea nu sînt decît „jucării", amuzamente care nu au nici un fel de valoare practică — aşa a sunat verdictul experţilor. Geologia, paleontologia, evoluţionismul — la coş cu ele! — aceasta a fost sentinţa tuturor experţilor, inclusiv experţii teologiei, slujitorii bisericii creştine, cărora le-a sărit în ajutor contele de Argyll[2] şi le-au ţinut isonul (în primele perioade) savanţii din alte specialităţi. Amintiţi-vă de Pasteur şi din impunătoarea listă a realizărilor sale măreţe în folosul omenirii! Turbaţi şi furioşi, specialiştii în problemele medicale şi în cele de chimie au aruncat multă vreme anatema asupra fiecărei noi descoperiri a lui Pasteur, fără a lua de altfel cunoştinţă de lucrările lui, oricît i-ar fi implorat Pasteur ca să arunce măcar o privire asupra celor ce făcea el, mai înainte de a-l meni focului gheenei. Prin prigoana şi bîrfelile lor, ei au scurtat viaţa lui Pasteur şi astfel au lipsit omenirea de serviciile nepreţuite ale marelui savant, care în anumite domenii şi în anumite limite a adus lumii mai mult folos decît oricare alt om. A fost nevoie de zece mii de ani ca să apară un astfel de savant şi poate că domnii experţi vor avea nevoie de încă

---

[1] Eduard Jenner, celebru medic englez, născut în 1749 şi mort în 1823 la Berkeley, inventatorul vaccinului împotriva variolei (n. t.).

2 George-John Douglas Campbell, duce de Argyll, om de stat englez, născut la 1823 în Scoţia şi mort în 1900. Sub numele de „marchizul de Lorna", a luat parte activă la controversele din sînul bisericii presbiteriene şi a fost membru în mai multe guverne liberale. În 1881, s-a retras din viata politică, dedicîndu-se studiilor istorice şi religioase (n. t.).

alte zece mii de ani ca să creeze şi să piardă pe un nou Pasteur. De multă vreme, preoţii îşi fac o glorie din faptul că urmăresc cu încăpăţînare, cu o prostie bovină, tot ceea ce este nou; însă, desigur că este o distanţă de la ei pînă la medici! Da, poate că şi pînă la alţi cîţiva experţi prea susceptibili, care influenţează opinia publică şi fac să piară noutatea; numai că ea se iveşte din mîinile cercetătorilor, a celor muncitori, a visătorilor inspiraţi, a Pasteurilor, care aruncă mărgăritare pe dinaintea experţilor.

Cum să nu ne emoţionăm într-un asemenea caz? Într-o clipă, temperatura mea face un salt, iar pulsul începe să-mi bată, de parcă ar fi turbat. Clocotesc de mînie numai cînd aud de la depărtare răcnetele experţilor. Eu însumi am apărut în postura unui astfel de expert şi o cunosc prea bine, ca şi falsitatea ei! Sînt specialist în zeţărie, culegător de mare experienţă, trecut prin ciur şi prin dîrmon; acum doisprezece ani, am dat o sentinţă definitivă şi irevocabilă asupra linotipurilor. Am susţinut că linotipurile nu-şi vor găsi niciodată răspîndirea şi nu vor da de mîncare nimănui, iar astăzi uzinele care fabrică linotipuri se întind în Anglia pe o suprafaţă de patrusprezece acri!

Acum treizeci şi cinci de ani, mai eram specialist şi în căutarea aurului. În apropierea parcelei prospectate de mine se zărea un zăcămînt de minereu; se socotea că fiecare tonă din acest minereu conţinea aur în valoare pînă la şase sute de dolari, însă fiecare grăunte din preţiosul metal era adînc îngropat sub crusta dură şi neînduplecată a rocii golaşe. Apărînd ca expert în această chestiune, eu am anunţat fără drept de apel că nimănui nu îi va da prin gînd cum să extragă din acest minereu aur, chiar şi în valoare de doi dolari, căci nu prevăzusem prelucrarea minereului prin cianura de potasiu. În genere, de cînd am devenit om în toată firea, răspunzător pentru faptele salie, am jucat destul de des rolul de expert, însă nu îmi amintesc să fi avut vreodată dreptate.

Amara-mi experienţă m-a învăţat să mă port cu neîncredere faţă de părerile experţilor. Şi acum, cînd mă ciocnesc de ei, mă apucă frigurile şi mi se zbîr-

ceşte pielea. Mă retrag grăbit într-un colţişor întunecos, zicîndu-mi: „Cu toate că, în aparenţă, totul pare în regulă, mă prind pe zece dolari că se va petrece o încurcătură de felul celei cu cianura de potasiu”.

Şi acum, haidem să vorbim despre „crearea substanţei vii pe cale chimică”. Cititori, sfatul meu este: nu căutaţi cu dinadinsul să „tăiaţi” cu atú această idee! Nu vă zic: mizaţi pe ea, ci numai: nu căutaţi să o „tăiaţi” cu atú. Vedeţi, părerea generală a experţilor s-a ridicat împotriva ei. Dacă nu aveţi puterea de a înfrîna patimile şi simţiţi că datoria voastră morală este să distrugeţi ceva, atunci îndreptaţi-vă lovitura împotriva părerii generale a experţilor. Aceasta este treaba cea mai sigură şi, drept dovadă, aveţi toată istoria! Dacă eşti tînăr, cititorule, desigur că nu te vei putea stăpîni şi va trebui să aderi la una din părţi. În ce mă priveşte, acum sînt bătrîn şi voi aştepta noi rînduieli. P.S. I — În acelaşi număr al ziarului *New York Times,* Dr. Funck[1] scrie: „O încredere insuficientă poate să-l înşele pe om tot atît de crud ca şi o încredere nemăsurată; căci tocmai scepticul-raţionalist Toma a fost singurul dintre apostoli care a fost păcălit!” Oare constituie aceasta o tratare raţională, corectă a problemei? Poate că mă înşală memoria, dar eu am presupus întotdeauna că Toma a fost singurul dintre apostoli care a întreprins o cercetare şi a stabilit un fapt precis, pe cînd ceilalţi apostoli — la fel ca orice expert — au acceptat ori au respins faptul după propria lor credinţă. Dacă lucrurile stau astfel, atunci Toma Necredinciosul a înlăturat îndoielile care, în caz contrariu, ar fi tulburat şi neliniştit omenirea, şi printre aceştia, şi pe doctorul Funck. Cred că Toma cel Îndărătnic (sau cu judecata sănătoasă) nu merită a fi atît de ponegrit. De ce chiar doctorul Funck cercetează spiritismul şi totodată zvîrle cu pietre în Toma? De ce nu admite spiritismul pe încredere? Oare în Lafayette-Place este la modă lipsa de logică?

Bătrînul care se teme de părerea acreditată a exper-

---

[1] Casimir Funck, fiziolog american (n. t.)·

ţilor. P.S. II — Dau un fragment din jurnalul lui Adam: „Şi atunci se puse la cale o consfătuire a experţilor — prima. Ei ţinură o şedinţă de şase zile şi şase nopţi, după care dădură publicităţii concluziile lor: «Este cu neputinţă să creezi lumea din nimic; mărunţişuri ca soarele, luna şi stelele — poate, însă pentru a crea aştrii pe o scară mare, va fi nevoie de nenumăraţi ani.» Experţii dădură această sentinţă şi se sculară de la masă şi apoi priviră pe ferestruică şi ce văzură! Dinaintea lor, în întinderea nesfîrşită, se rotea şi sclipea măreţul foc de artificiu al creaţiei.

Şi acre li se mai făcură mutrele!”

1902

A iscălit pentru Adam
MARK TWAIN

ÎN APĂRAREA GENERALULUI FUNSTON

1902

22 februarie. Ziua de azi este o dată memorabilă[1]*. Ea este atît de mult pomenită pretudindeni pe glob şi din pricina unei nostime încurcături, datorită deosebirilor de oră astronomică, ce au făcut ca depeşele prin care se aduc onoruri marelui nostru înaintaş, deşi expediate aproape toate la aceeaşi oră, unele din ele să se dovedească a fi de ieri, iar altele de alaltăieri.*

I

Astăzi a apărut în ziare o menţiune despre generalul Funston.

Nici Washington, nici Funston nu au fost creaţi într-o singură zi. A fost nevoie de vreme îndelungată pînă să li se închege fiinţa. Şi la unul, şi la celălalt, baza sau scheletul moral îl constituie anumite înclinaţii înnăscute. La amîndoi, musculatura morală (cu alte cuvinte caracterul) a crescut pe acest schelet şi şi-a luat formă datorită educaţiei, legăturilor cu oamenii şi împrejurărilor. Dacă osatura unui om este strîmbă din născare, nici un fel de înrîurire, nici o forţă de pe lume nu i-o va îndrepta. Educaţia, societatea şi condiţiile de viaţă îi pot servi drept proptele, cîrji, corsete;

---

[1] 22 februarie este ziua de naştere a lui George Washington.(n. t.)

ele îl pot strînge şi înghemui într-o frumoasă formă artificială, care se păstrează cîteodată pînă în ultima zi, înşelînd nu numai pe cei din preajmă, dar pe însuşi omul nostru. Totuşi, la el totul este artificial şi e de ajuns să iei cîrjele şi proptelele, ca să iasă la iveală diformitatea congenitală.

Washington nu şi-a creat el singur osatura personalităţii sale, ci s-a născut aşa şi de aceea nu este meritul lui că firea sa a atins desăvîrşirea. Firea lui Washington şi numai ea l-a silit să caute oameni cu care avea afinităţi spirituale şi să-i prefere altora; să primească influenţele ce erau pe placul firii sale şi pe care le socotea demne şi, dimpotrivă, să respingă şi să evite pe aceia care îi erau neplăcuţi. Oră de oră, zi de zi, an după an, firea lui s-a aflat sub acţiunea a nenumărate influenţe, nespus de mici, pe care ea le atrăgea automat şi le reţinea, aşa cum mercurul atrage toate particulele de aur, respingînd cu dispreţ particulele de minereu sărac, ignorînd de la sine tot ceea ce nu era nobil, tot ceea ce nu era aur. Firea lui avea o atracţie înnăscută pentru influenţele bune şi sublime, primindu-le bucuros şi asimilîndu-le. Dimpotrivă, avea o aversiune înnăscută pentru influenţele rele şi grosolane şi se ferea de ele. Natura alegea prietenii şi tovarăşii pentru cel pe care-l avea sub puterea ei. Ea îi alegea influenţele şi îi statornicea idealurile şi, din materialele strînse cu grijă, cu migală, îi modela caracterul remarcabil.

Şi noi ne închipuim că meritul a fost al lui Washington însuşi!

Noi socotim ca fiind un merit al lui Dumnezeu că este atotştiutor şi atotputernic şi îl slăvim pentru asta, dar aici lucrurile stau cu totul altfel. Lui Dumnezeu nu i-a ajutat nimeni, el nu a căpătat calităţile sale în dar, la naştere, ci şi le-a creat el însuşi. Washington s-a născut cu natura gata făcută care (şi ea) a fost arhitectul caracterului său, iar caracterul — la rîndul lui — a fost arhitectul marilor sale fapte. Dacă m-aş fi născut cu firea lui Washington, iar el cu a mea, atunci tot mersul istoriei ar fi fost altul. Avem tot dreptul să ne extaziem în faţa splendorii soarelui, a frumuseţii curcubeului şi

a caracterului lui Washington, dar nu avem temeiuri de a-l glorifica pentru asta, pentru că nu ei înşişi au dat naştere izvoarelor ce le alcătuiesc meritele; nu soarele a dat naştere focului său, nici curcubeul nu a dat naştere luminii care se răsfrînge în picăturile de apă, iar părintele ţării noastre nu a dat el însuşi naştere firii sale curate, raţionale şi virtuoase.

Atunci, se mai cuvine a preţui pe un om ca Washington, dacă recunoaştem că nu din meritul său personal a fost el ceea ce a fost şi a făcut ceea ce a făcut? Este absolut necesar să-l preţuim, căci valoarea lui este nemăsurat de mare. Prielnicele influenţe exterioare au fost materialul din care natura lui Washington şi-a modelat caracterul, pregătindu-l pentru fapte glorioase. Să presupunem că asemenea influenţe nu ar fi existat, că el s-ar fi născut şi ar fi crescut într-un cuib de hoţi — atunci, fără materialul prielnic şi potrivit lui, nu s-ar fi creat caracterul lui Washington.

Din fericire pentru noi, pentru întreaga omenire şi pentru secolele viitoare, Washington s-anăscut într-un loc unde se aflau influenţe prielnice şi potrivite lui, într-o societate în care a fost cu putinţă să-şi formeze caracterul în toată măreţia şi frumuseţea lui şi unde, mulţumită cursului fericit al împrejurărilor, s-a deschis înaintea lui un cîmp de activitate unde el şi-a putut manifesta din plin talentul de conducător.

Aceasta înseamnă că valoarea lui Washington stă în faptele pe care le-a săvîrşit în viaţă? Nu, ele au doar o valoare secundară; valoarea cea mai de preţ a lui Washington, pentru noi, pentru toată omenirea şi pentru secolele viitoare, stă în faptul că el va rămîne pentru totdeauna un model de *influenţă*, nespus de înalt.

Noi sîntem făcuţi — cărămidă cu cărămidă — din influenţele care se adună încetul cu încetul în jurul structurii alcătuite din predispoziţiile noastre (înnăscute). Numai aşa ne formăm, altă cale neexistînd. Orice bărbat, orice femeie, orice copil sînt izvoare de anumite influenţe, ce nu încetează nici o oră, nici un minut să înrîurească în bine sau înrău, caracterele din jurul lor. Cizmarul contribuie la formarea caracterului a douăzeci de oameni care au de-a face cu el; hoţul de

buzunare are influenţă asupra celor cincizeci de oameni cu care vine în contact; preotul de la ţară va avea chiar şi cinci sute de asemenea prilejuri de înrîurire asupra credincioşilor; un hoţ specializat în spargerea safe-urilor de la bănci are influenta asupra a o sută de amici ai lui şi încă asupra a cam trei mii de oameni, pe care el nu i-a văzut niciodată. Străduinţele unui filantrop cunoscut şi darurile unui milionar mărinimos îmblînzesc inimile şi fac ca o sută de mii de oameni, complet necunoscuţi lor, să-şi desfacă băierile pungii, influenţînd pe cei din jur, fiecare din aceşti oameni adăugîndu-şi o cărămidă la zidirea caracterului său. Un ziar fără principii grăbeşte în fiecare zi descompunerea morală a unui milion de cititori corupţi; dimpotrivă, un ziar cu principii înalte, ajută în fiecare zi ca un alt milion de oameni să devină mai buni. Tîlharul care s-a îmbogăţit repede prin tot soiul de matrapazlîcuri în legătură cu afacerile căilor ferate face să scadă pentru trei generaţii viitoare nivelul moravurilor comerciale ale naţiunii. Un om ca Washington, care s-a înălţat pe culmea cea mai înaltă a lumii, învăluit de o lumină ce nu păleşte şi văzut pretutindeni, slujeşte tuturor ca o pildă luminoasă, inspiratoare, încurajatoare, influenţa lui contribuind la perfecţionarea oamenilor şi a popoarelor, care sînt receptive la bine, atît în America, cît şi dincolo de graniţele ei, şi durata acestei influenţe se măsoară nu cu schimbarea rapidă a generaţiilor, ci cu trecerea înceată a secolelor.

Washington nu a fost numai părintele naţiunii, ci şi — ceea ce este mai însemnat — părintele patriotismului, al patriotismului în sensul cel mai înalt şi mai frumos al cuvîntului, iar puterea sa de înrîurire a fost atît de mare, încît preţiosul lui patriotism a rămas la fel de limpede şi nepătat un secol întreg — cu lipsa unui singur an[1] — iar prelungita sa înrîurire înnobilatoare a

---

[1] Twain se referă la anul 1898, cînd se împlineau nouăzeci şi nouă de ani de la moartea lui George Washington (1799) şi în care, în urma războiului americano-spaniol, întregul arhipelag al Filipinelor a fost acaparat de Statele Unite (n. t.).

pus asemenea temelii de onestitate pentru poporul nostru încît astăzi acesta se întoarce de la patriotismul străin, importat, şi îşi îndreaptă privirile spre patriotismul moştenit de către înaintaşii lui de la Washington, înspre singurul patriotism cu adevărat american, care a dăinuit nouăzeci şi nouă de ani şi are toate temeiurile ca să mai dăinuie încă un milion de ani. Îndoiala dacă Statele Unite s-au comportat drept în privinţa Filipinelor stăpineşte din ce în ce inimile americanilor; iar după îndoială va urma convingerea, şi poporul îşi va spune cuvîntul, căci voinţa poporului este lege şi alt stăpîn pe pămîntul nostru nu există. Atunci vom îndrepta răul pe care l-am pricinuit, vom înceta să ne mai agăţăm cu slugărnicie de mantiile încoronaţilor uzurpatori europeni, iar America va deveni iarăşi, ca mai înainte, o adevărată putere mondială, cea mai autentică din toate. Aceasta numai dacă va mai avea mîinile curate, nepătate de robirea unui popor lipsit de apărare, dacă ea le va spăla în patriotismul lui Washington — numai atunci va putea îndrăzni, fără ruşine, să stea înaintea Umbrei adorate şi să-i atingă pulpana hainei. Influenţa lui Washington a creat pe Lincoln şi alţi patrioţi adevăraţi ai republicii noastre; influenţa lui a creat pe soldaţii care au salvat Statele Unite în anii războiului civil; şi ea ne va servi întotdeauna ca apărare şi stea călăuzitoare. Cum se cuvine, aşadar, să ne comportăm cînd soarta ne trimite un Washington, un Lincoln, un Grant? Ştim doar că un singur exemplu viu de influenţă bună atîrnă mai greu decît un miliard de influenţe îndoielnice şi aceasta înseamnă că sîntem datori să păstrăm din toate puterile această influenţă, menţinînd pretutindeni focul ei curat şi nestins — la grădiniţele de copii, în şcoli, în universităţi, în biserici, în paginile ziarelor şi chiar în congres, dacă aceasta este cu putinţă!

Au fost necesare propriile lui înclinaţiuni înnăscute pentru ca să apară Washington, au fost necesare influenţele favorabile, împrejurările şi un cîmp larg de activitate ca să-l dezvolte şi să-l împlinească. Acelaşi lucru s-a întîmplat şi cu Funston.

II

„Războiul s-a terminat” — aşa scriau ziarele la sfîrşitul anului 1900. După o lună a fost descoperit refugiul din munţi al conducătorului filipinez, învins, urmărit, lipsit de puteri, dar nu şi de nădejdi. Armata i se risipise, republica lui nu mai exista, generalii săi erau în mormînt sau căzuseră prizonieri. Amintirea visului său nobil va rămîne peste secole şi va inspira unor patrioţi mai norocoşi alte fapte vitejeşti. În acel moment, însă, visul său murise şi părea că nu va mai reînvia, deşi Aguinaldo nu putea crede acest lucru.

Şi iată că a fost prins. Un autor care îl admiră, Edwin Wildman, ne arată împrejurările acestui fapt în cartea sa *Aguinaldo*. Wildman merită crezare, deoarece el rezumă în mod corect mărturisirile făcute de bună voie la vremea lor de către generalul Funston. Citez, menţionînd că sublinierile îmi aparţin:

„Pînă în februarie 1901, locul unde se ascundea Aguinaldo nu a putut fi descoperit. Cheia tainei a fost dată de scrisoarea lui Aguinaldo, în care acesta ordona vărului său, Baldormero Aguinaldo, să-i trimită patru sute de oameni înarmaţi, urmînd ca purtătorul scrisorii să însoţească detaşamentul. Ordinul fusese cifrat, însă printre trofeele luate mai înainte se găsise şi un cod al răsculaţilor. Curierul, care făcea parte dintre răzvrătiţi, a fost convins că se află pe un drum greşit (cu ce mijloace — istoria nu ne spune!) şi a căzut de acord să arate locui unde se afla Aguinaldo. Astfel se ivea putinţa unor aventuri cu nimic mai prejos de acelea descrise în romanele de doi cenţi. Şi tocmai o asemenea aventură care cerea o cutezanţă diabolică era pe placul inimii romantice a generalului Funston. Desigur că nu se cade ca un general de brigadă să-şi părăsească postul şi să se transforme într-un ostaş de recunoaştere, într-un cercetaş, dar Funston era renumit prin stăruinţa sa. Imediat el puse la cale un plan şi se adresă generalului MacArthur, cerîndu-i permisiunea de a acţiona. Era cu neputinţă să refuzi ceva îndrăzneţului aventurier şi iată că Funston trecu la fapte, începînd să imite scrisul caracteristic al lui Lacuna, ofiţerul răsculat, căruia i se adresa scrisoarea lui Aguinaldo. Cu puţin timp înainte de prinderea curierului, mai multe scrisori de-ale lui Lacuna fuseseră găsite împreună cu codul cifrat al lui Aguinaldo. Învăţînd să imite la perfecţie iscăli-

tura lui Lacuna, Funston scrise două scrisori lui Aguinaldo, una la 24 şi cealaltă la 28 februarie, în care, confirmînd primirea dispoziţiilor lui Aguinaldo, îi aducea la cunoştinţă că el (Lacuna) îi trimite pe cîţiva din cei mai buni soldaţi pe care-i are. Fără a se opri la acest fals iscusit, generalul Funston a dictat unui fost răzvrătit, în prezent sub ordinele sale, o scrisoare adresată tot lui Aguinaldo, în care i se aducea la cunoştinţă că pe drum forţele trimise în ajutor au surprins şi capturat un detaşament de americani, dintre care i se aducea cinci prizonieri, deosebit de importanţi. Acest vicleşug a fost folosit pentru a explica prezenta în detaşament a cinci americani: generalul Funston, căpitanul Hazzard, căpitanul Newton, locotenentul Hazzard şi aghiotantul generalului Funston, locotenentul Kitchell, care trebuiau să întovărăşească expediţia.

Şaptezeci şi opt de oameni din tribul Macabebe, duşmani din tată în fiu ai tribului Tegalog au fost aleşi de către Funston ca să alcătuiască expediţia. Aceşti băştinaşi curajoşi şi războinici au luat parte cu bucurie la realizarea planului schiţat. În detaşament au intrat de asemenea trei tegalogi şi un spaniol. Macabebeii au fost îmbrăcaţi în uniformele aruncate de răsculaţi, iar americanii în uniforme soldăţeşti uzate. Fiecare a primit cîte o puşcă şi raţia pe trei zile. Curajoşii căutători de aventuri plecară pe vasul «Vickburg» pentru a debarca în apropiere de Palauang, unde era ascunzătoarea lui Aguinaldo. Debarcară la Casignan, nu departe de capitala secretă a răsculaţilor. Trei băştinaşi din tribul Macabebe, care cunoşteau bine limba tegalogilor, fură trimişi în oraş cu însărcinarea de a comunica localnicilor că aduc întăriri lui Aguinaldo, precum şi cîţiva prizonieri americani de seamă şi pentru a cere concursul autorităţilor locale şi însoţitori. Preşedintele răzvrătit îşi dădu asentimentul şi în curînd detaşamentul, după ce se ospătă şi-i înfăţişă pe prizonierii americani, purcese la drumul de nouăzeci de mile spre Palanan, care se afla în regiunea muntoasă de lîngă litoral a provinciei Izabella. Pe urcuşuri abrupte şi povîrnişuri pietroase, prin jungla deasă, trecînd prin vadurile rîurilor de munte şi pe poteci înguste, de-abia mai călcînd cu picioarele zdrelite şi frînţi de oboseală pînă la oase — rătăciră drumeţii căutători de aventuri, pînă cînd li se isprăviră merindele şi slăbiră în aşa hal, încît nu mai fură în stare să se mişte, deşi pînă la refugiul lui Aguinaldo mai erau doar opt mile.

Atunci trimisera un curier la Aguinaldo ca să-l înştiinţeze de poziţia detaşamentului şi *să-i ceară provizii.* Conducătorul răsculaţilor răspunse îndată: trimise orez, precum şi o scrisoare către comandantul detaşamentului, în care îi ordona să se poarte

omeneşte cu prizonierii americani, dar să-i lase dincolo de marginile oraşului. Ar fi putut ingeniosul Funston să creeze condiţii mai prielnice pentru executarea planului său? La 23 martie, detaşamentul ajunsese la Palanan. Aguinaldo trimise în întîmpinarea lui unsprezece soldaţi de-ai săi, ca să ia în primire pe prizonierii americani, dar Funston şi subalternii lui ştiură să se ascundă în junglă, iar escorta trecu mai departe, deoarece i se spusese că americanii rămăseseră undeva în urmă.

Funston îşi reluă comanda şi ordonă micii sale bande de draci împieliţaţi să meargă fără teamă în oraş, de-a dreptul la Aguinaldo. Aici îi întîmpinară, aşezate ca pentru paradă, gărzile lui Aguinaldo, în uniformă militară albastră şi cu pălării albe· Parlamentarul care luă cuvîntul în numele noilor sosiţi, îl duse cu atîta şiretenie pe Aguinaldo, încît acesta nu bănui nici o uneltire. În acest timp, macabebeii, sub comanda spaniolului, ocupară poziţii avantajoase şi aşteptară semnalul. Cînd spaniolul le strigă: «Macabebei! Acum e rîndul vostru!», ei începură să tragă de aproape în garda lui Aguinaldo.

Americanii luară şi ei parte la încăierare. Doi oameni din stalul-major al lui Aguinaldo fură răniţi, dar reuşiră să scape, iar casierul, guvernului revoluţionar se predă. Ceilalţi ofiţeri filipinezi fugiră. Aguinaldo s-a predat cu resemnare, temîndu-se totuşi de răzbunarea macabebeilor. Generalul Funston însă îl încredinţă că se poate simţi în siguranţă. Aceasta îl linişti pe Aguinaldo şi el se învoi să discute. Era nespus de abătut din pricină că se afla prizonier şi afirmă că prin *nici un alt mijloc* ei nu l-ar fi putut prinde viu, recunoaştere care dădu şi mai multă valoare isprăvii lui Funston. Cazul lui Aguinaldo fusese un caz greu, desperat şi necesita folosirea unor metode neobişnuite.”

Unele practici ale războiului nu par plăcute civililor, însă am fost obişnuiţi cu ele de atîtea secole, încît acum am ajuns să justificăm şi să admitem fără a mai crîcni lucruri care ne lasă totuşi cu inima grea. Ceea ce a făcut Funston, în afară de un singur lucru, a mai fost făcut în multe războaie şi absolvit de istorie. După obiceiurile războiului şi în interesul unei operaţiuni în felul aceleia întreprinsă de Funston, i se admite unui general de brigadă (dacă nu i se face scîrbă), să convingă pe un curier să trădeze, sau să-l mituiască sau să folosească alt mijloc; i se admite să-şi scoată semnele distinctive ale înaltului său grad şi să se dea

drept altcineva; se admite să mintă, să săvîrşească fapte perfide, să măsluiască semnături, să se înconjoare cu oameni pregătiţi pentru o asemenea activitate; i se admite să primească saluturi pline de amabilitate şi să omoare pe cei ce i le aduc, cînd mîinile lor încă mai păstrează căldura strîngerii prieteneşti.

După obiceiurile războiului, toate aceste acţiuni sînt socotite ca nevinovate, nici una din ele nu merită ocară, toate sînt îndreptăţite. Nu-i nimic nou; toate acestea s-au făcut şi mai înainte, deşi nu de către generali de brigadă. Un singur amănunt însă este nou aici, un singur lucru nu a fost făcut de nici un popor, nici de cele primitive, nici de cele civilizate, în nici o ţară şi în nici o epocă. Este vorba de acel amănunt pe care l-a avut în vedere Aguinaldo cînd a mărturisit că „prin nici un alt mijloc nu l-ar fi putut prinde viu”. Într-adevăr, cînd un om este istovit într-atîta de foame încît „nu mai este în stare să se mişte”, el este în drept să-şi implore duşmanul ca să-i salveze viaţa; dar, dacă el a gustat din hrana ce i s-a oferit, acestă hrană — chiar numai un dumicat — devine pentru el sacră, potrivit legii tuturor timpurilor şi popoarelor şi cel salvat de la înfometare *nu mai are dreptul să ridice mîna asupra duşmanului său.*

A trebuit să vină un general de brigadă al armatelor americane de voluntari, pentru ca să facă de ruşine o tradiţie pe care au respectat-o pînă şi decăzuţii călugări spanioli. *De aceea noi l-am înălţat în grad.*

Preşedintele nostru, nebănuind nimic, a întins mîna ucigaşului său, în momentul cînd acesta a tras[1]. Toată lumea a fost consternată de acest mîrşav procedeu care a pricinuit multe interpretări şi amare reflexiuni şi a silit pe oameni să roşească şi să spună că această crimă a pătat şi a dezonorat omenirea. Cu toate acestea, cît de mizerabil ar fi fost acel om, el totuşi nu s-a adresat preşedintelui rugîndu-l să-l susţină, pentru

---

[1] William McKiniey, preşedintele Statelor Unite de la 1897 pînă la 1901, a fost ucis în oraşul Buffalo în septembrie 1901. I-a urmat la preşedinţie Theodore Roosevelt (n. t.).

că i s-ar fi istovit puterile, necesare pentru săvîrşirea trădării, nu a ridicat mîna asupra binefăcătorului care îi salvase viaţa.

14 aprilie. Am fost plecat pentru cîteva săptămîni în Indiile de vest. Acum păşesc iar în apărarea generalului Funston.

Mi se aduce la cunoştinţă că aprecierile generalului Funston asupra felului în care l-a luat prizonier pe Aguinaldo merită noi consideraţii. Mi se pare că în discursurile sale la mesele oficiale, generalul îşi descrie propriul eroism în culori prea generoase. Este drept că-i un om curajos, şi chiar şi cel mai înverşunat duşman al său va întări acest lucru. Sîntem nevoiţi totuşi să regretăm că în cazul de faţă nu a fost cîtuşi de puţin nevoie de curaj; nimeni nu se îndoieşte că Funston ar fi avut berechet. Totuşi, din propriile sale relatări, reiese limpede că pe el îl păştea o singură primejdie — moartea prin foame. Funston şi oamenii săi erau bine travestiţi în desconsideratele uniforme americane şi filipineze; ca număr, grupul lui Funston întrecea cu mult garda personală a lui Aguinaldo[1]; prin plăsmuirile şi prin perfidia sa, Funston a ştiut să adoarmă neîncrederea — era aşteptat şi i s-a arătat drumul; itinerarul lui străbătea locuri nepopulate, unde nu era de aşteptat vreun atac al duşmanului. Funston şi oamenii săi erau de asemenea foarte bine înarmaţi şi misiunea lor a fost să-şi răpească prada prin surprindere, în momentul în care filipinezii aveau să le iasă în întîmpinare cu zîmbete ospitaliere, cu mîinile întinse prieteneşte. Tot ce le-a mai rămas a fost să tragă în îndatoritoarele gazde. Aşa au şi făcut. O asemenea răsplată a ospitalităţii este socotită a fi ultima modă a Civilizaţiei contemporane şi ar urma să fie admirată de mulţi oameni.

„Parlamentarul care luă cuvîntul în numele noilor sosiţi, îl duse cu atîta şiretenie pe Aguinaldo, încît acesta nu bănui nici o uneltire. În acest timp, macabebeii, sub comanda spaniolului,

---

[1] După cum a mărturisit Funston la banchetul de la clubul „Lotus”, el avea optzeci şi nouă de oamenii, iar garda lui Aguinaldo, patruzeci şi opt (n. a.)

ocupară poziţii avantajoase şi aşteptară semnalul. Cînd spaniolul le strigă: «Macabebei! Acum e rîndul vostru!», ei începură să tragă de aproape în garda lui Aguinaldo.” (Pasaj din cartea lui Wildman, citat mai sus.)

Asupra faptului că, prin falsul şi perfidia sa, Funston a ştiut să adoarmă într-adevăr bănuielile filipinezilor şi să-i surprindă de aproape, ne putem convinge foarte uşor din următoarea descriere umoristică a episodului respectiv, făcută într-unul din discursurile pline de făloşenie ale lui Funston. (Acesta a crezut că preşedintele vrea să vadă cuvîntarea tipărită în ziare. Pare-se însă că a fost numai o părere a reporterului!)

iată ce povesteşte generalul:

„Macabebeii sloboziră o salvă în oamenii aceştia şi omorîră pe loc doi dintre ei. Ceilalţi se retraseră, apărîndu-se cu focuri de armă, în timpul fugii; şi trebuie să spun că s-au retras cu atîta dibăcie, încît au aruncat optsprezece puşti şi o mie de cartuşe.

Sigismondo fugi îndărăt în casă, îşi scoase revolverul şi porunci ofiţerilor insurgenţi să se predea. Toţi ridicară mîinile în sus, cu excepţia lui Villia, şeful statului-major al lui Aguinaldo. Villia avea la el un pistol Mauser, model nou, şi voia să încerce drăcia aceea, dar nu apucă să-şi scoată pistolul din toc, cînd fu lovit el însuşi de două gloanţe — Sigismondo nefiind nici el un rău ţintaş.

Alambra fu lovit la faţă. Rănit fiind, sări pe fereastră — casa era chiar lîngă rîu — şi de pe malul înalt de douăzeci şi cinci de picioare se aruncă drept în apă. Trecu rîul înot şi dispăru, iar cinci luni mai tîrziu se constitui el singur prizonier.

Villia, împuşcat şi el în umăr, sări pe fereastră în urma lui Alambra şi se azvîrli tot în rîu, însă Macabebeii, văzîndu-l, alergară la mal şi îl pescuiră. Apoi îl zoriră cu lovituri de picior pe cînd urcau înspre faleză, întrebîndu-l dacă îi place acest lucru. (Rîsete în sală.)”

Fără a tăgădui că în acest moment tăietorii de capete ai lui Funston nu ar fi fost ameninţaţi de nici o primejdie — nu trebuie să uităm că a fost un alt

moment cînd i-a ameninţat o primejdie cu mult mai mare, o primejdie de moarte atît de îngrozitoare încît, în comparaţie cu ea, moartea prin glonte, secure sau sabie, moartea prin spînzurătoare, în apă sau în foc poate părea doar o jucărie, o moarte atît de chinuitoare încît are întîietate între toate suferinţele ce pot fi hărăzite unui om — mă refer la moartea datorită foamei. Aguinaldo i-a scăpat de la un asemenea sfîrşit.

După ce am înfăţişat aceste fapte, trecem la întrebarea: este vrednic de ocară Funston? Socotesc că nu. După părerea mea, cazul lui Funston a fost exagerat peste măsură. Nu Funston şi-a creat această înclinaţie. El s-a născut cu ea! Această înclinaţie i-a ales idealurile, nu el şi le-a ales. Ea i-a ales lumea care-i pria, prietenii care i-au convenit ei, silindu-l să fie prieten numai cu ei, iar pe ceilalţi să-i respingă. Funston nu se putea împotrivi acestui lucru. El avea înclinaţia, de a se extazia faţă de tot ceea ce i-ar fi căşunat scîrbă lui George Washington, primind cu bucurie şi încălzind la pieptul său tot ceea ce Washington ar fi azvîrlit pe uşă afară, însă înclinaţia, pornirea înnăscută, este vinovată de toate acestea şi nu Funston. Firea lui era întotdeauna atrasă de zgura morală, după cum natura lui Washington era atrasă de aurul moral, însă şi aici tot firea lui este vinovată şi nu Funston însuşi! Dacă pornirea sa înnăscută ar fi posedat un ochi moral, acest ochi nu ar fi deosebit albul de negru; dar atunci de ce să-l învinuim pe Funston pentru urmări? Firea lui avea o înclinaţie înnăscută pentru purtările mîrşave. Ar fi însă o nedreptate sfruntată să-l ţinem de rău pe Funston pentru asta, după cum la fel de nedrept ar fi să-l învinuim pe general că de mic copil conştiinţa i se evaporase prin porii trupului — fapt la care el nu s-ar fi putut împotrivi, cum de asemeni nu ar fi putut face nimic ca să-şi dezvolte conştiinţa. Firea lui Funston putea spune duşmanului: „Fie-ţi milă de mine, mă prăpădesc de foame, sînt atît de slăbit încît nu mă mai pot mişca! Dă-mi de mîncare. Sînt prietenul tău, fratele tău filipinez, la fel de patriot ca şi tine, şi lupt la fel pentru libertatea scumpei noastre patrii.

Fie-ţi milă, dă-mi hrană, salvează-mă! De nicăieri nu mă pot aştepta la vreun ajutor!” Şi astfel firea lui Funston a fost în stare să-şi învioreze şi să-şi întremeze propria ei marionetă, cu ajutorul hranei căpătate şi apoi să-şi împuşte salvatorul — să-l împuşte în momentul cînd acesta îi întindea mîna ca să-l salute, asemeni preşedintelui nostru. Şi totuşi, dacă aceasta a fost o trădare şi o mîrşavie, dacă este cineva vinovat în cazul acesta, atunci vinovat nu e Funston, ci natura sa. Ea este înzestrată cu nobilul simţ al umorului, iar lumea se prăpădeşte de rîs la banchete, cînd pornirea înnăscută a lui Funston are de povestit vreo păţanie caraghioasă. Face, de exemplu, să recitiţi de două ori şi poate chiar şi de mai multe ori aceste rînduri:

„Sigismondo fugi îndărăt în casă, îşi scoase revolverul şi porunci ofiţerilor insurgenţi să se predea. Toţi ridicară mîinile în sus, cu excepţia lui Villia, şeful statului-major al lui Aguinaldo. Villia avea la el un pistol Mauser, model nou, şi voia să încerce drăcia aceea; dar nu apucă să-şi scoată pistolul din toc cînd fu lovit el însuşi de două gloanţe — Sigismondo nefiind nici el un rău ţinţaş.

Alambra fu lovit la faţă. Rănit fiind, sări pe fereastră — casa era chiar lîngă rîu — şi de pe malul înalt de douăzeci şi cinci ele picioare se aruncă drept în apă. Trecu rîul înot şi dispăru, iar cinci luni mai tîrziu se constitui el singur prizonier.

Villia, împuşcat şi el în umăr, sări pe fereastră în urma lui Alambra şi se azvîrli tot în rîu, însă Macabebeii, văzîndu-l, alergară la mal şi îl pescuiră. Apoi îl zoriră cu lovituri de picior pe cînd urcau înspre faleză, întrebîndu-l dacă îi place acest lucru. (Rîsete în sală)”.

Dar omul acesta rănit! De-altfel toate acestea le spunea acea pornire înnăscută şi nu Funston însuşi! Cu o bucurie tinerească privea ea cum pier oamenii cu sufletul simplu, care răspunseră la chemarea ei, cînd istovită, ea ceruse hrană. Ea citea fără nici o remuşcare dojana din privirea celor care se stingeau; dar să fim drepţi, era totuşi ea — pornirea înnăscută — şi nu Funston! Ea a dat depline puteri generalului

Funston, slujitorul ei credincios din naştere; purtînd uniforma unui soldat american şi păşind în urma steagului american, ea şi-a înfăptuit treaba-i mîrşavă şi a dat o pildă de nerecunoştinţă şi uluitoare perfidie. Şi acum ea şi nu generalul se întoarce acasă ca să-i înveţe pe copii ce înseamnă, la o adică, patriotismul! Sigur, ea trebuie să ştie ce-i patriotismul!

Pentru mine este limpede şi socot că e limpede pentru toţi că nu Funston poate fi ţinut de rău pentru ceea ce a făcut şi ceea ce face, pentru ceea ce gîndeşte şi vorbeşte.

Şi aşa, Funston stă în faţa noastră; el s-a produs ca fenomen şi îl avem în cîrcă. Se pune întrebarea cum vom face faţă acestei situaţii urgente? Ştim cum s-au petrecut lucrurile cu George Washington. El a devenit un model măreţ pentru toate vremurile, căci numele şi faptele lui sînt cunoscute lumii întregi; ele au stîrnit şi vor stîrni întotdeauna entuziasmul oamenilor şi imboldul de a-l imita. În cazul de faţă, lumea trebuie să se comporte astfel: să arate ce stă dincolo de notorietatea nefastă a lui Funston, dincolo de nimbu-i aurit, descoperind în faţa tineretului din ţara noastră adevăratul şi întunecatul ei fond. Altfel, generalul va deveni şi el pentru tinerele generaţii un model, un idol — spre marea noastră întristare — iar patriotismul grotesc de tipul lut Funston va începe să se ia la întrecere cu patriotismul lui Washington. De fapt, o asemenea întrecere a şi început. E greu de crezut, dar este foarte adevărat că există profesori şi directori de şcoală care îl dau pe Funston ca model de erou şi de patriot.

Dacă această avalanşă funstoniană nu va fi stăvilită, se va manifesta şi în armată. De altfel, fenomenul a început de pe acum să se observe. În toate armatele se găsesc ofiţeri slabi de minte şi cu principii morale şubrede — gata oricînd să copieze orice metode — fie drepte, fie nedrepte — care duc la celebritate. E de ajuns ca oamenii de acest soi să audă că Funston a ajuns celebru, lăsînd gură-cască universul cu o nouă şi monstruoasă născocire — ca să fie buni — bucuroşi a-i urma pilda, iar la primul prilej se vor strădui chiar să-l întreacă. Funston are de pe acum o seamă

de imitatori şi istoria noastră s-a îmbogăţit cu o sumedenie de fapte scîrnave, Să amintim, de pildă, îngrozitorul „tratament cu apă” la care au fost supuşi filipinezii pentru a li se smulge mărturisiri. Ce fel de mărturisiri: adevărate sau mincinoase? Cine ştie? Sub tortură, omul poate să spună tot ce i se cere; şi adevărul, şi minciuna; declaraţiile sale nu au nici o valoare. Totuşi, ofiţerii americani au lucrat pe temeiul unor asemenea declaraţii — de altfel ştiţi prea bine toate cruzimile pe care ministerul nostru de război le-a tăinuit timp de un an sau doi, după cum cunoaşteţi ordinul de executare a unui măcel, ordin acum faimos, al generalului Smith. Ordinul a fost astfel rezumat de presă, în urma mărturiei date de maiorul Waller:

„Ucideţi şi pîrjoliţi — acum nu mai este timpul să faceţi prizonieri! Cu cît veţi ucide şi pîrjoli mai mult, cu atît mai bine. Ucideţi-i pe toţi, de la zece ani în sus. Prefaceţi Samarul într-un pustiu răsunător.”

Iată ce-a inspirat exemplul lui Funston într-un timp atît de scurt — chiar înainte de a fi dat el acel exemplu. El a făcut civilizaţia noastră să propăşească mult, tot atît de mult ca în China, sub influenţa Europei. Este de netăgăduit faptul că exemplul lui Funston a îngăduit Americii (şi Angliei) să imite hidoasa activitate de *reconcentrado* a lui Waller[1], şi aceasta după ce, cu puţin înainte, atît Anglia cît şi America, arborînd un zîmbet făţarnic, obişnuit la şcoala de duminică şi ridicînd înspre cer nasuri de bigoţi, îl numiseră pe Waller un „monstru satanic”. Groaznicul cutremur de la Krakatoa, care a nimicit o insulă cu două milioane de locuitori... totuşi exemplul lui Funston nu are ce căuta aici: mi-am amintit că pe atunci el nu era încă pe lume.

Şi totuşi eu socot, ca şi mai înainte, că firea lui

---

[1] N. Waller (1839—1930) — general spaniol, guvernatorul Cubei şi al Filipinelor în 1895—1897, cunoscut pentru monstruoasa-i cruzime faţă de populaţia băştinaşă (n. t.).

Funston, şi nu el însuşi, e vinovată de toate. Ţin să spun, în încheiere, că l-am apărat pe cît mi-a stat în puteri şi nu mi-a venit chiar aşa de greu. Cred că am împrăştiat toate prejudecăţile împotriva lui Funston şi că l-am reabilitat în mod definitiv. Din păcate, însă, firea lui nu am putut-o albi de fel; e o treabă ce nu mai stă în puterile mele. Nu stă nici în puterea lui Funston, nici în a celorlalţi oameni. După cum am dovedit, Funston nu poate fi hulit pentru fapta lui hidoasă; ba, dacă aş fi stăruit mai mult, aş fi putut dovedi că nu-i vina lui dacă ţara noastră continuă să lipsească de libertate pe omul prins pe cale ilegală de către Funston, un om asupra căruia noi nu avem mai multe drepturi decît un tîlhar asupra banilor furaţi. Aguinaldo trebuie să-şi recapete libertatea. Dacă el ar fi fost monarhul unei mari puteri sau expreşedintele Statelor Unite şi nu un fost preşedinte al unei mici republici, zdrobite şi nimicite, Civilizaţia (cu literă mare) nu ar fi încetat cu criticile şi cu protestele vehemente pînă cînd el nu şi-ar fi recăpătat libertatea.

RUGĂCIUNEA RĂZBOINICĂ

(Dictată în 1904— 1905)

Era o vreme de măreţe şi avîntate emoţii. Ţara toată ardea de nerăbdare să lupte — era război, în piepturile tuturor şi al fiecăruia ardea focul sacru al patriotismului. Tobele răpăiau, orchestrele cîntau, pistoalele-jucărie se descărcau cu frenezie, mănunchiuri de rachete îşi luau zborul în văzduh, şuierînd şi trosnind. Încotro te uitai, de-a lungul acoperişurilor şi al balcoanelor ce se pierdeau în depărtare, sclipea în soare desişul unduitor al steagurilor; în fiecare zi, tineri voluntari plini de voioşie şi nespus de frumoşi în noile lor tunici mărşăluiau pe drumurile largi, iar taţii, mamele, surorile şi logodnicele îi petreceau şi îi salutau cu vocea sugrumată de fericire. În fiecare seară, în sălile arhipline, o mulţime de oameni asculta cu răsuflarea tăiată pe oratorii patriotismului, ale căror cuvinte atingeau cele mai tăinuite coarde ale sufletului lor şi îi întrerupeau cu furtuni de aplauze, în timp ce lacrimile le şiroiau pe obraji; în biserici, preoţii propovăduiau cu atîta patos şi foc credinţa faţă de drapel şi patrie şi se rugau de Dumnezeul războiului, implorîndu-i să ne ocrotească în dreapta noastră cauză, încît nu găseai măcar un singur ascultător care să nu fie mişcat pînă la lacrimi. Era într-adevăr o vreme glorioasă, o vreme fericită şi puţinii nesăbuiţi, care cutezaseră a se exprima dezaprobator faţă de

război şi a se îndoi de dreptatea lui, primiseră de îndată un răspuns atît de aspru şi de mînios încît, pentru siguranţa propriei lor persoane, preferaseră să se strecoare nevăzuţi şi să tacă din gură.

Sosi dimineaţa de duminică — a doua zi batalioanele urmau să plece spre front; biserica gemea de lume; nu lipseau nici voluntarii, ale căror chipuri tinere ardeau, în aşteptarea isprăvilor marţiale; cine ştie, poate că gîndurile lor erau de pe acum acolo, pe cîmpul de luptă; iată-i înaintînd cu dîrzenie tot mai repede şi regrupîndu-se o clipă; apoi atacul vijelios, sclipiri de săbii, duşmanul fuge — panică, fum de praf de puşcă, urmărire aprigă, capitulare! — şi iată-i din nou acasă: eroi de bronz, întîmpinaţi cu dragoste, idolatrizaţi, săltaţi pe valurile aurii ale mărilor de glorie! Lîngă voluntari şedeau rudele lor, mîndre şi fericite, stîrnind invidia prietenilor şi a vecinilor lipsiţi de fraţi ori de fii pe care să-i trimită pe cîmpul de onoare, unde să învingă pentru steag sau, căzînd, să moară de cea mai nobilă moarte. Serviciul divin îşi urma cursul: preotul citi un capitol războinic din Vechiul Testament, apoi rosti prima rugăciune; orga răsună, cutremurînd zidurile; deodată, cei de faţă se ridicară cu inima-n clocot şi cu ochii radioşi, începînd să intoneze uriaşa invocaţie!

> Atotputernice Doamne! Tu care hotărăşti toate
> Tunet să-ţi fie trîmbiţa, fulger să-ţi fie sabia!

Apoi urmă rugăciunea „cea lungă”. Nimeni nu-şi amintea să fi auzit vreodată cuvinte mai avîntate, mai fierbinţi, mai alese. În rugă, se cerea ca părintele nostru atotiertător şi milostiv să păzească pe tinerii şi vitejii noştri ostaşi, să le fie ajutor şi sprijin şi să-i îmbărbăteze în isprăvile lor, spre binele patriei; să-i binecuvînteze şi să-i ocrotească în ziua bătăliei şi în ceasurile de grea cumpănă; să-i ţină sub tăria mîinii sale, să le dea putere şi încredere şi să-i facă de neînvins în zilele de sîngeroase lupte, ajutîndu-i să zdrobească pe duşman, să le hărăzească lor, steagului lor şi ţării lor slavă şi cinste nepieritoare...

În clipa aceea pătrunse în biserică un necunoscut cu

păr cărunt, păşind fără zgomot, calm, şi se îndreptă prin trecerea principală înspre altar. Ochii lui erau aţintiţi la preot, trupul său înalt era înveşmîntat într-o mantie care-i ajungea pînă la călcîie, capul îi era descoperit, iar părul cărunt îi cădea ca o coamă stufoasă pe umeri, încadrînd chipu-i zbîrcit, neobişnuit de palid, aproape cadaveric. Toţi îl priveau curioşi, iar el, trecînd în tăcere printre bănci, urcă treptele amvonului şi rămase în aşteptare lîngă preot. Acesta îşi continuă rugăciunea-i înfocată, strîngînd din pleoape şi nebănuind prezenţa necunoscutului. Sfîrşi apoi înfocata rugă, rostind: „Binecuvîntează oastea noastră, dăruieşte-ne nouă biruinţa, Doamne, Dumnezeul nostru, părintele şi ocrotitorul ţării şi al drapelului nostru!”

Necunoscutul atinse braţul preotului, îi făcu semn să se dea deoparte, ceea ce, preotul, uimit, nu întîrzie să îndeplinească şi îi luă locul. Cîteva clipe, omul acela privi cu asprime pe ascultătorii înfioraţi — părea că ochii îi ardeau de focul unei năluciri, apoi cu un glas adînc începu:

— Eu vin din preajma tronului ceresc şi vă aduc solie din partea celui atotputernic!

Cuvintele zguduiră adunarea, dar necunoscutul, chiar dacă observase uimirea celor de faţă nu o luă în seamă.

— Cel de sus a ascultat rugăciunea slugii sale, păstorul vostru, şi este gata să o împlinească, dacă aceasta vă este dorinţa. Fireşte, după ce eu, solul său, vă voi fi lămurit mai bine tîlcul ei, tîlcul ei deplin. Aceasta din pricină că rugăciunea voastră, ca multe şi multe alte rugăciuni ale oamenilor, cere mult mai mult decît îşi dă seama cel ce o rosteşte — bineînţeles dacă el nu a stat să-şi cumpănească ruga dinainte.

Slujitorul Domnului şi al vostru şi-a spus rugăciunea. S-a oprit el oare să se gîndească, înainte de a o fi rostit cu glas tare? Şi este oare aici o singură rugăciune? Ei bine, nu — sînt două: una rostită şi alta nerostită. Şi amîndouă au ajuns la urechile Aceluia

care aude toate rugăciunile — şi cele rostite şi cele nerostite. Chibzuiţi asupra acestui lucru şi luaţi aminte. Dacă veţi începe să cereţi binecuvîntarea pentru treburile sau faptele voastre, fiţi cu băgare de seamă, căci în aceste clipe puteţi zvîrli în chip necugetat blestemul asupra vecinului vostru. Dacă vă rugaţi să vă trimită ploaie pentru că este trebuincioasă semănăturilor voastre, poate că vă rugaţi spre paguba vecinului vostru, a cărui semănătură nu are nevoie de umezeală, şi ploaia nu-i poate aduce decît stricăciune.

Aţi ascultat rugăciunea slujitorului vostru, partea rostită. Dumnezeu m-a trimis la voi, ca să îmbrac în cuvinte cealaltă parte a ei, cea nerostită, cea pe care pastorul şi voi aţi cerut-o în tăcere, în adîncurile inimii voastre. Aţi făcut-o oare fără a cugeta şi fără a cumpăni? Dă, Doamne, să fie aşa. Aţi auzit aceste cuvinte: „Dăruieşte-ne biruinţa, Doamne, Dumnezeul nostru”! Este de ajuns. *Toată* rugăciunea pe care voi aţi rostit-o aici este cuprinsă în aceste cuvinte pline de înţeles. Amănuntele sînt de prisos. Cînd v-aţi rugat pentru biruinţă, v-aţi rugat pentru o seamă de rezultate, nepomenite de voi, care vor urma victoriei, *trebuie* să-i urmeze, nu pot să nu-i urmeze. Dar iată că a ajuns pînă la urechea lui Dumnezeu, părintele nostru, şi acea parte nerostită a rugăciunii. El mi-a poruncit s-o îmbrac în cuvinte. Ascultaţi, aşadar:

Doamne, Dumnezeul nostru! Tinerii noştri patrioţi, idolii inimilor noastre pleacă la luptă — fii cu ei! În cuget, noi părăsim, împreună cu ei, liniştea şi căldura căminurilor noastre şi mergem să zdrobim pe duşman. Doamne, Dumnezeul nostru, ajută-ne să sfîrtecăm cu obuzele noastre în bucăţi sîngerînde pe soldaţii vrăjmaşi; ajută-ne să presărăm cîmpiile lor înflorite cu leşurile patrioţilor lor; ajută-ne să acoperim bubuiturile armelor vrăjmaşe cu ţipetele răniţilor lor închirciţi de durere; ajută-ne să radem de pe faţa pămîntului, cu un uragan de foc, căsuţele lor smerite; ajută-ne să sfîşiem cu o durere nestinsă inimile văduvelor lor nevinovate; ajută-ne să lipsim pe prietenii lor de un acoperiş — pentru ca să rătăcească împreună cu copiii lor prin cîmpiile fără de rod ale

ţării lor pustiite, să rătăcească în zdrenţe, chinuiţi de sete şi munciţi de foame, vara arşi de soare, iarna tremurînd în vîntul îngheţat şi, în sfîrşit, îngroziţi, istoviţi de truda peste puteri, rugîndu-te în zadar să deschizi înaintea lor porţile mormîntului spre a-şi dobîndi liniştea de dragul nostru, Doamne, care ne închinăm ţie; fă-le praf şi pulbere nădejdile, pustieşte-le vieţile; prelungeşte-le rătăcirile amarnice, îngreuiază-le pasul, stropeşte-le calea cu lacrimile lor, înroşeşte neaua albă cu sîngele picioarelor zdrelite! Cu dragoste şi cu credinţă îţi cerem noi aceasta, ţie care eşti izvorul dragostei, oaza şi prietenul credincios al celor obijduiţi şi care îţi cer ajutorul cu inima smerită şi cu sufletul pocăit. Amin.

(După o scurtă tăcere): Pentru aceasta v-aţi rugat voi; dacă tot o mai doriţi, spuneţi-o! Solul Celui de sus aşteaptă.

Mai tîrziu, mulţi ziceau că necunoscutul era un nebun, deoarece vorbele lui nu avuseră nici un înţeles.

„O STRĂLUCITĂ VICTORIE MILITARĂ...”

Luni, 12 martie 1906.

Pentru moment, nu vom mai vorbi despre camarazii mei de şcoală de acum şaizeci de ani; vom reveni la ei mai tirziu. Cum mă interesează mult soarta lor, n-or să scape ei de mine. Deocamdată, însă, oricît de mare ar fi acest interes, el păleşte în faţa unei recente întîmplări, cu mult mai interesantă. Întîmplarea a uimit întreaga lume, vinerea trecută. Ea a fost comunicată guvernului de la Washington printr-o telegramă oficială trimisă de către comandantul forţelor noastre din Filipine. Iată fondul chestiunii:

Un trib de moros, sălbatici cu pielea negricioasă, s-a baricadat în craterul unui vulcan stins, nu departe de Jollo, şi deoarece aceşti băştinaşine sînt potrivnici, dat fiind că timp de opt ani ne-am străduit să-i lipsim de libertate, şederea lor în crater a fost considerată ca o ameninţare. Comandantul nostru, generalul Leonard Wood, a ordonat să se facă o recunoaştere la faţa locului şi astfel s-a stabilit că indigenii moros, cu femeile şi copiii lor, sînt în număr de şase sute şi că amintitul crater se găseşte pe un munte înalt de două mii două sute picioare deasupra nivelului mării, greu accesibil pentru trupele şi artileria creştină. Văzînd acestea, generalul Wood a ordonat un atac prin surprindere şi

s-a îndreptat într-acolo în persoană spre a se asigura de executarea ordinului. Trupele noastre s-au căţărat pe cărările abrupte şi piezişe ale muntelui, luînd cu ele şi cîteva piese de artilerie. Ce anume piese de artilerie nu se indică în comunicat, însă se ştie că pe alocuri ele au trebuit să fie tîrîte pe un drum înclinat de trei sute de picioare înălţime cu ajutorul unor macarale şi frînghii.

Apropiindu-se de gura craterului, trupele au deschis focul. Soldaţii noştri erau în număr de cinci sute patruzeci la care trebuie să adăugăm detaşamentul de poliţie locală, alcătuit din băştinaşi aflaţi în solda noastră (nu ni se comunică numărul respectivilor) şi un detaşament de infanterie de marină (la fel nu-i cunoaştem numărul). Totuşi, putem presupune că, după numărul oamenilor, părţile erau egale: şase sute de bărbaţi de partea noastră, aflaţi la gura craterului şi şase sute de bărbaţi, femei şi copii în fundul lui. Adîncimea craterului era de cincizeci de picioare.

Ordinul generalului Wood era: „Ucideţi sau capturaţi pe cei şase sute de oameni”.

Aşadar, lupta a început — căci aşa se numeşte în mod oficial ceea ce s-a petrecut acolo: soldaţii noştri au început să tragă cu tunurile şi puştile împotriva celor care se aflau în fundul craterului. Sălbaticii au răspuns, opunînd o rezistenţă desperată, începînd probabil să arunce cu pietre; aceasta este numai o presupunere a mea, căci în telegramă nu se arată de ce anume dispuneau băştinaşii. Pînă atunci tribul morosilor se folosise mai mult de cuţite şi bîte şi cîteodată de nişte flinte proaste, dacă se întîmpla să le aibă.

În raportul oficial, se precizează că ambele părţi s-au luptat cu înverşunare o zi şi jumătate şi că lupta s-a sfîrşit cu deplina victorie a armelor americane. Deplinătatea victoriei o confirmă următorul fapt: din cei şase sute de băştinaşi n-a mai rămas nici unul în viaţă. De altminteri, strălucita victorie e confirmată şi de alt fapt: din cei şase sute de eroi ai noştri nu au pierit decît cincisprezece.

Generalul Wood a asistat la bătălie şi a urmărit mersul ei. Ordinul său a fost: „Ucideţi sau prindeţi pe

aceşti sălbatici”. E limpede că mica armată a lui Wood a înţeles prin acest „sau” că este la latitudinea ei de a ucide sau de a lua prizonieri, fiecare procedînd după gustul său. Iar gustul militarilor noştri din ţinuturile acelea a rămas neschimbat de opt ani încoace, şi anume gustul unor măcelari creştini.

Raportul oficial elogiază şi preamăreşte după cum se cuvine „eroismul” şi „vitejia” trupelor noastre şi deplînge pe cei cincisprezece oameni ucişi. Se menţionează cu grijă şi rănile căpătate de treizeci şi doi soldaţi. Felul rănilor acestor treizeci şi doi de ostaşi este descris cu migală şi conştiinciozitate, în interesul viitorilor istoriografi ai Statelor Unite. Se arată că un soldat s-a ales cu cotul zgîriat de o dardă, pomenindu-se şi numele lui. Un alt soldat s-a ales cu nasul zdrelit, tot de o dardă. Numele lui este de asemenea menţionat în telegramă, unde fiecare cuvînt costă un dolar şi jumătate.

A doua zi informaţiile din ziare confirmară cele anunţate în ajun, înşirînd *iarăşi* numele celor cincisprezece morţi şi treizeci şi doi de răniţi. Rănile fură descrise din nou şi aurite cu adjectivele cuvenite.

Să ne gîndim acum la două-trei amănunte din istoria noastră militară. Într-una dintre marile bătălii ale războiului civil[1], amîndouă taberele au avut zece la sută morţi şi răniţi. În bătălia de la Waterloo, la care au luat parte patru sute de mii de oameni, numărul morţilor şi al răniţilor, de amîndouă părţile, a fost, după cinci ore, de cincizeci de mii; restul de trei sute cincizeci de mii de soldaţi au scăpat teferi pentru alte isprăvi. Acum opt ani, cînd s-a jucat tragi-comedia numită Războiul cuban, Statele Unite au chemat sub arme două sute cincizeci de mii de oameni. Am purtat un şir întreg de bătălii de mare efect; iar cînd războiul s-a terminat şi s-au numărat victimele s-a dovedit că

---

[1] Războiul civil, sau de secesiune, a izbucnit în 1860 şi a durat pînă în 1865. Alegerea ca preşedinte, în 1860, a lui Abraham Lincoln a fost semnalul izbucnirii războiului de secesiune dintre statele sclavagiste şi statele aboliţioniste. Acestea din urmă au învins după patru ani de război (n. t.).

din cele două sute cincizeci de mii, pierdusem în luptă două sute şaizeci şi opt morţi sau răniţi, iar în spitale şi cantonamente, prin străduinţele medicilor noştri militari, de patrusprezece ori mai mult. Iar pe spanioli nu i-am exterminat — nu, nici pomeneală de aşa ceva. În fiecare luptă, inamicul pierdea în medie *doi la sută* morţi şi răniţi.

Acum, comparaţi acestea cu marea statistică ce ne-a sosit din craterul tribului Moros! Acolo, fiind şase sute de oameni de fiecare parte, au fost ucişi cincisprezece din oamenii noştri şi răniţi trizeci şi doi, inclusiv nasul şi cotul mai sus-amintite! În tabăra inamică erau şase sute de oameni, inclusiv femeile şi copiii, şi noi i-am nimicit în întregime, nelăsînd în viaţă nici măcar un prunc, care să-şi plîngă mama ucisă. *Iată, incontestabil, cea mai mare victorie obţinută de către soldaţii creştini ai Statelor Unite.*

Cum au fost primite toate acestea la noi? În dimineaţa de vineri, minunata ştire a victoriei a apărut sub titluri pompoase în toate ziarele din oraşul nostru, care numără, precum se ştie, patru milioane treisprezece mii de locuitori. Nici un ziar însă nu a comentat acest eveniment în articolul de fond. Ziarele de seamă au retipărit veştile de dimineaţă, de asemeni fără a scăpa în articolele de fond vreun cuvînt asupra marilor noastre izbînzi. A doua zi, s-au primit noi cifre şi noi amănunte, însă redacţiile au continuat să nu manifeste nici bucurie, nici vreo altă părere, de orice fel, în articolele de fond. Sîmbătă seara, acelaşi lucru: ziarele au tipărit noile cifre, care apăruseră dimineaţa, dar ca şi mai înainte, fără comentarii redacţionale. În coloanele pe care toate ziarele, atît cele de dimineaţa, cît şi cele de seară, le destinează pentru corespondenţă cu cititorii, nimeni nu a pomenit în aceste zile vreun cuvînt despre „bătălie”. De obicei aceste coloane sînt îmbibate de pornirile şi pasiunile cetăţenilor. Lumea nu lasă să-i scape nici un eveniment, oricît de mărunt, fără să-şi exprime, în scrisorile ce le trimite redacţiilor, fie lauda, fie critica, fără să-şi verse bucuria, sau dimpotrivă, nemulţumirea la adresa evenimentelor pomenite în această coloană. Repet că în acele două zile cetăţenii, ca şi

redactorii, au fost la fel de tăcuţi. După cîte ştiu, din cele optzeci de milioane de americani, un singur om şi-a permis a face declaraţii asupra evenimentului zilei — şi anume preşedintele Statelor Unite. Vineri, preşedintele, aidoma întregii ţări, a tăcut cu încăpăţînare. Sîmbătă însă a înţeles că este de datoria lui să spună ceva şi luînd tocul şi-a făcut datoria.

După părerea mea, cred că am studiat bine caracterul preşedintelui Roosevelt[1] şi sînt gata să afirm că această declaraţie l-a costat mai multe chinuri sufleteşti şi i-a pricinuit o ruşine mai amară ca oricare din manifestările lui verbale sau scrise. Nu-l critic de loc pe Roosevelt. Dacă aş fi fost în locul lui, poziţia mea oficială m-ar fi obligat şi pe mine să spun ceea ce a spus el. Aceasta este puterea convenţiilor, tradiţiilor, iar preşedintele le-a rămas credincios. Iată ce a scris:

Washington, 10 Martie

Către WOOD

Manilla

Vă felicit pe dumneavoastră, pe ofiţerii şi pe soldaţii care se găsesc sub comanda dumneavoastră pentru strălucita victorie militară prin care aţi apărat atît de bine onoarea drapelului american.

THEODORE ROOSEVELT

Se înţelege de la sine că aceasta a fost doar un act de convenienţă. Nimic nu a fost sincer în cuvintele lui Roosevelt. El ştie bine că a împinge în cursă şase sute de indigeni neajutoraţi şi neînarmaţi ca pe nişte şobolani şi a-i nimici pînă la unul, de pe poziţii sigure, într-o zi şi jumătate, nu se poate numi o victorie strălucită şi că o asemenea acţiune nu poate fi o victorie strălucită, chiar dacă lefegiii războinici, reprezentanţi ai Americii creştine, ar fi tras nu cu gloanţe, ci cu biblii şi cu „Regula de aur”[2]. Preşedintele Roosevelt

---

[1] Theodore Roosevelt, preşedintele S.U.A. (între 1901—1909), ideolog al militarismului american. Twain 1-a criticat în mai multe rînduri, cu asprime pe Roosevelt (n. t.)

2 „Regula de aur” *(„The golden Rule”):* „Tot ce voiţi să vă facă vouă oamenii, faceţi-le şi voi la fel” (Evanghelia după Matei, VII, 12) (n. t.)

ştia foarte bine că asasinii în uniformă nu au apărat onoarea drapelului american, ci dimpotrivă, au făcut ceea ce fac în Filipine de opt ani încoace, adică îl necinstesc.

În ziua următoare, duminică, adică ieri, telegraful a adus ştiri noi — şi mai straşnice — spre mai mare cinstea drapelului american. În primele ediţii, titluri mari au orbit pe cititori cu următoarea ştire:

FEMEI UCISE ÎN MĂCELUL MORO.

„Măcel” este un cuvînt potrivit. Cu siguranţă că nu există unul mai potrivit în tot Dicţionarul Integral, care să se potrivească în această ocazie.

Subtitlut precizează:

> *Amestecîndu-se cu copiii lor în gloata din crater, ele au murit împreună cu ceilalţi.*

Deşi este vorba doar despre nişte sălbatici despuiaţi, iată că atunci cînd cuvîntul „copii” ne cade sub ochi, simţim un fel de fior, căci cuvîntul evocă totdeauna în conştiinţă icoana vie a unor fiinţe nevinovate şi neajutorate: şi această icoană, prin forţa-i nepieritoare, ne face să uităm de culoarea pielii, de crez şi naţionalitate, înţelegînd pur şi simplu că în faţa noastră sînt copii — doar copii! Şi dacă ei sînt speriaţi şi plîng, dacă încearcă vreo durere, mila pentru ei ne cuprinde dintr-un imbold firesc. Şi atunci ni se iveşte în faţă un tablou cu forme micuţe, cu chipuri speriate şi lacrimi în ochi. Vedem că mîinile micuţe se agaţă rugătoare de poalele mamei. Noi însă nu ne închipuim pe copiii despre care este vorba; în locul lor vedem micile fiinţe pe care le cunoaştem şi le iubim.

Următorul titlu este plin de strălucirea gloriei americane şi creştine, asemeni soarelui la nămiezi:

NUMĂRUL CELOR UCIŞI ESTE DE NOUĂ SUTE.

Niciodată încă nu am fost atît de mîndru de steagul nostru!

Titlul următor arată negru pe alb în ce poziţii sigure s-au aflat bravii noştri ostaşi:

ÎN CRUNTA BĂTĂLIE DE PE VÎRFUL MUNTELUI DAJO ERA CU NEPUTINŢĂ A DISTINGE FEMEILE DE BĂRBAŢI.

Sălbaticii despuiaţi se găseau la o depărtare atît de mare în fundul capcanei, încît soldaţii noştri nu au putut distinge sînii femeilor de sfîrcurile nedezvoltate ale bărbaţilor, nu au putut deosebi pe copilul cel mic de vlăjganul înalt de şase picioare. *Aceasta a fost, fără îndoială, bătălia cea mai puţin primejdioasă din toate pe care le-au dat vreodată soldaţii creştini de orice naţionalitate.*

Un alt titlu:

BĂTĂLIA A DURAT PATRU ZILE.

Aşadar, ai noştri au fost ocupaţi acolo nu o zi şi jumătate, ci patru zile în cap! A fost un lung şi fericit picnic — fără nici o treabă; doar că şezi liniştit şi să împrăştii „Regula de aur” peste capetele celor din fundul pîlniei şi să te gîndeşti la scrisorile pe care le vei trimite familiei care te admiră adăugînd glorie peste glorie. Şi sălbaticii aceia, care luptau pentru libertatea lor, au avut de petrecut patru zile, dar pentru ei timpul trebuie să fi fost jalnic. În fiecare zi vedeau căzînd dintre ei cîte două sute douăzeci şi cinci de oameni, iar cînd venea noaptea, aveau pe cine jeli şi plînge! Şi, desigur, fără a avea măcar mîngîierea şi uşurarea de a şti că între timp ei înşişi ucideau zilnic cîte patru din numărul duşmanilor şi răneau încă vreo cîţiva la nas şi la cot. Ultimul subtitlu vesteşte, că:

Locotenentul Johnson a fost doborît de pe parapet de o lovitură de tun pe cînd conducea viteţeşte atacul.

De la început, toate ştirile telegrafice erau pline de Johnson. Locotenentul şi rana sa străluceau într-însele ca un şerpuitor fir roşu prin maldărul de foi scorojite ce se făceau scrum pe jar. Fără să vrei, te duci cu gîndul la una din farsele lui Gilette, jucată acum cîţiva ani, *Prea mult Johnson!* Probabil că Johnson a fost singurul rănit din partea noastră a cărui schilodire me-

rita reclamă. Ea a stîrnit mai multă vîlvă decît orice păţanie de acest soi — de cînd Humpty-Dumpty[1] a căzut de pe zid şi s-a rănit. Depeşele oficiale nu ştiu ce să admire mai mult: glorioasa rană a locotenentului Johnson sau cele nouă sute de crime. Entuziasmul care se revarsă de la cartierul general al armatei din acel capăt al globului pămîntesc spre Casa Aibă — la preţul de un dolar şi cincizeci de cenţi cuvîntul — a stîrnit un entuziasm similar în pieptul preşedintelui american. Se pare că acest nemuritor rănit a luptat în rîndurile „călăreţilor neobosiţi", în bătălia de pe dealul San-Juan (Waterloo-ul numărul doi!) sub comanda locotenent-colonelului Theodore Roosevelt, cînd comandantul regimentului, actualul general-major, doctorul Leonard Wood, s-a îndreptat spre spatele frontului pentru a aduce pilule şi a lipsit de la bătălie. Preşedintele nostru păstrează în inima lui călduroase sentimente pentru fiecare din cei care au participat la acea ciocnire între milităreştile sisteme solare şi de aceea nu a pregetat să-l întrebe telegrafic pe eroul rănit: „Cum vă simţiţi?" Răspunsul, tot telegrafic, a fost: „Minunat. Mulţumesc". Iată un eveniment de importanţă istorică, hărăzit de-a dreptul posterităţii.

Johnson a fost rănit la umăr de o schijă. Schija a provenit dintr-un obuz — în comunicat se spune că rănirea a fost pricinuită de explozia unui obuz care l-a trîntit pe Johnson de pe parapet. Cum oamenii din crater nu au avut artilerie, e limpede că tunul care l-a răsturnat de pe parapet era al nostru. Aşadar, trebuie să admitem ca un fapt istoric că singurul ofiţer american care s-a ales cu o rană în jurul căreia se putea face o reclamă mai acătării, s-a ales cu rana nu de la duşman, ci de la ai săi. Mi se pare mai mult decît probabil că dacă nu am fi pus pe soldaţii noştri în faţa propriilor noastre arme, am fi ieşit din cea mai nemaipomenită bătălie din istorie fără nici o zgîrietură.

---

[1] Humpty-Dumpty, personaj dintr-o poezie engleză pentru copii (n. t.).

Marasmul, de rău augur, continuă. Ici şi colo, printre scrisorile primite de la cititori au început să se strecoare imputări la adresa preşedintelui nostru pentru că numise acel măcel ruşinos „o strălucită victorie militară” şi lăudase pe criminalii noştri pentru „apărarea onoarei drapelului american” într-un mod atît de ciudat. Totuşi, în articolele de fond nu găseşti nici o iotă despre victoria militară.

Sper că tăcerea aceasta se va prelungi. După mine, ea este aproape tot atît de grăitoare, distrugătoare şi eficace ca şi tiradele cele mai pline de ură. Cînd un om adoarme în zgomot, zgomotul nu-i mai tulbură somnul; totuşi, e suficient ca zgomotul să înceteze pentru ca liniştea să-l trezească. O asemenea linişte ţine de cinci zile. Şi ea, fără îndoială, trebuie să trezească naţiunea adormită. Desigur că naţiunea trebuie să se întrebe care-i rostul acestei linişti: O linişte de cinci zile după un asemenea eveniment care a uimit întreaga lume nu s-a mai întîmplat pe planeta noastră de cînd s-au inventat gazetele cotidiene.

La dejunul de despărţire dat ieri la George Harvey, care pleacă să-şi petreacă vacanţa în Europa, oaspeţii au vorbit numai şi numai despre această strălucită victorie militară. Nimeni însă nu a exprimat vreo părere pe care preşedintele Roosevelt, generalul-maior Wood sau locotenentul rănit Johnson ar putea-o socoti măgulitoare pentru ei, sau ar dori-o tipărită în manualele noastre de istorie. Harvey a spus că, după părerea lui, indignarea şi ruşinea stîrnite de acest eveniment vor pătrunde tot mai adînc în sufletele americanilor, vor coace acolo ca un abces şi vor da rezultate. El socoate că această afacere va distruge partidul republican şi pe preşedintele Roosevelt. Eu însă nu cred că această prezicere se va adeveri, pentru motivul că prorocirile care făgăduiesc lucruri de preţ, lucruri necesare, lucruri bune sau vrednice, nu se împlinesc niciodată. Prorocirile de felul acesta — ca şi războaiele pentru o cauză dreaptă — sînt aşa de rare, încît nu merită a fi luate în seamă.

Alaltăieri, raportul telegrafic al fericitului general doctor Wood era încă numai triumf. Se arătau cu mîndrie amănuntele aşa-numitei „lupte îndîrjite corp la corp”. Doctorul Wood, însă, nu bănuia că se trăda singur, ca să spunem aşa. Dacă într-adevăr pe muntele Dajo s-ar fi petrecut „lupte îndîrjite corp la corp”, atunci cei nouă sute de filipinezi, în îndîrjirea lor, ar fi ştiut desigur să omoare nu cincisprezece americani, ci mult mai mulţi, înainte de a fi căzut ultimul om din tribul lor — bărbat, femeie sau copil.

Şi iată că ieri, în ediţiile ziarelor de după-amiază, au apărut primele simptome ciudate, care arată că doctorul Wood este pe cale de a coborî tonul, de a se justifica şi scuza. Wood anunţă că îşi ia toată răspunderea luptei asupra sa. De unde se vede că el a simţit, dincolo de tăcerea generală, dorinţa nelămurită a lumii de a acuza pe cineva de cele întîmplate. Wood a tăgăduit că în timpul luptei s-a petrecut o „exterminare nesocotită a femeilor şi copiilor”, dar a declarat că „mulţi din ei au fost ucişi de nevoie, căci morosii întrebuinţau femeile şi copiii ca scuturi în luptele corp la corp”.

Această explicaţie este totuşi mai bună decît nici una; într-adevăr aşa este. Totuşi, dacă în realitate s-au petrecut asemenea crîncene încăierări corp la corp, atunci trebuie să se presupună că, la capătul a patru zile, a sosit momentul cînd printre vii a rămas un singur băştinaş: de-ai noştri erau şase sute şi numai cincisprezece din ei căzuseră; de ce oare aceşti şase sute de soldaţi au ucis pe ultimul bărbat, femeie sau copil?! Doctorul Wood va constata că asemenea explicaţii se potrivesc ca nuca-n perete. El îşi va da seama că pentru un om de curajul său şi avînd forţele necesare sub comanda sa, este mai uşor să omoare nouă sute de sălbatici neînarmaţi, decît să explice de ce — fără nici o remuşcare — a dat el măcelului un caracter exterminator. Mai departe, Wood ne oferă următoarea izbucnire de umor inconştient care dovedeşte că el ar trebui să redacteze textele rapoartelor înainte de a le telegrafia:

„Mulţi dintre morosi se prefăceau a fi morţi şi măcelăreau pe sanitarii americani, care dădeau ajutor răniţilor”.

Iată, aşadar, ciudata privelişte în care sanitarii americani dau ajutor sălbaticilor răniţi! În care scop? Doar toţi sălbaticii au fost ucişi. Scopul vădit era de a nimici pe toţi băştinaşii, de a nu lăsa pe nici unul în viaţă. Atunci la ce bun să uşurezi vremelnic suferinţele cuiva pe care în curînd îl vei ucide? Depeşele din ziare numesc acest măcel „luptă”. Ce-a fost aici care să semene a luptă? Absolut nimic. De obicei, într-o luptă sînt cinci răniţi la un mort. Cînd această aşa-numită bătălie s-a încheiat, pe cîmpul de luptă au rămas cel puţin două sute de sălbatici răniţi. Ce s-a întîmplat cu ei? Nici unul nu a rămas în viaţă!

Concluzia e limpede. Trupele noastre şi-au desăvîrşit munca lor de patru zile, prin măcelărirea acestor oameni lipsiţi de apărare.

Bucuria preşedintelui în faţa acestei isprăvi îmi aminteşte de o altă izbucnire a entuziasmului prezidenţial. Cînd, în 1901, a sosit ştirea că Funston a pătruns în bîrlogul patriotului filipinez Aguinaldo şi l-a făcut prizonier, folosindu-se de tot soiul de meşterşuguri, ca falsificarea scrisului, minciuna, travestirea militarilor jefuitori în uniforma inamicului, dînd perfide asigurări de prietenie lui Aguinaldo şi strîngînd cu amabilitate mîinile ofiţerilor filipinezi pentru a le îndepărta bănuielile, pentru ca în acelaşi moment să-i împuşte pe neaşteptate — cînd s-a primit la Casa Albă cablograma ce vestea această „strălucită victorie militară”, ziarele au arătat că preşedintele McKinley, cel mai blajin, cel mai duios şi mai delicat dintre muritori, nemaiştiind cum să-şi stăpînească bucuria şi recunoştinţa, s-a apucat să-şi exprime aceste sentimente prin anumite mişcări care semănau aidoma cu un dans.

UN GENTLEMAN AMERICAN

1906

Nu glumesc, dimpotrivă, sînt serios în cel mai înalt grad cînd anunţ că preşedintele[1] nostru este un model de gentleman american al vremurilor noastre. Socotesc că el este un model de gentleman american al vremurilor prezente precum a fost Washington al vremurilor lui. În el sînt reprezentate pe de-a-ntregul toate trăsăturile pe care nu ar trebui să le aibă un gentleman american şi care, totuşi, îl caracterizează. Dintre toate naţiunile, atît cele civilizate, cît şi cele sălbatice, care trăiesc pe planeta noastră, noi sîntem naţiunea cea mai grosolană, iar preşedintele nostru se distinge ca un monument văzut din toate colţurile pămîntului. În cazurile în care un gentleman îşi manifestă sensibilitatea şi delicateţea, el îşi arată grosolănia şi cruzimea. Nu de mult, cînd creatura lui, guvernatorul Cubei, acest măsluitor cu gradul de general-maior, Leonard Wood, a atras în cursă şase sute de băştinaşi spre a organiza un măcel sîngeros, în care nu au fost cruţaţi nici femeile, nici copiii, preşedintele Theodore Roosevelt, un model de gentleman american, primul gentleman american, a pus tot sufletul naţiunii noastre

---

[1] **Fragment din cartea** *Mark Twain în erupţie.* **Mark Twain se referă la Theodore Roosevelt, preşedintele S.U.A. (n. t.).**

de gentlemeni în urletul de triumf pe care l-a trimis prin telegraf lui Wood, felicitîndu-l pentru strălucita victorie şi glorificîndu-l fiindcă a „ţinut sus cinstea steagului american”.

AMERICANIZĂM EUROPA

7 septembrie 1906

Nu ştiu dacă este spre binele sau spre răul ei, dar noi continuăm să educăm Europa[1]. De peste un secol şi un sfert deţinem funcţia de instructor. Nu am fost aleşi în acest post, l-am luat pur şi simplu. Noi aparţinem rasei anglo-saxone. La banchetul, ţinut iarna trecută la organizaţia denumită Clubul Capătul Lumii, preşedintele, un ofiţer superior scos la pensie, a proclamat cu glas tare şi cu fervoare: „Noi aparţinem rasei anglo-saxone şi cînd anglo-saxonul doreşte ceva, *şi-l însuşeşte pur şi simplu”*.

Cuvintele lui au fost urmate de nesfîrşite aplauze. Erau de faţă vreo şaptezeci şi cinci de civili şi douăzeci şi cinci de militari şi marinari. Le-a trebuit acestor persoane aproape două minute ca să-şi descarce admiraţia lor furtunoasă pentru acel măreţ sentiment, în timp ce inspiratul profet, care lansase această formulă — din adîncul ficatului, al măruntaielor, al esofagului sau al altui loc, unde va fi nutrit acest sentiment — stătea în picioare radios, strălucitor, surîzînd şi emanînd raze de fericire prin toţi porii.

Măreţele cuvinte ale bravului ostaş, interpretate în

---

[1] Fragment din cartea *Mark Twain în erupţie* (n. t.).

lumina sensului pe care a ţinut să li-l dea, se pot traduce în engleza de rînd astfel: „Englezii şi americanii sînt hoţi, tîlhari de drumul mare, piraţi şi ne simţim mîndri să aparţinem acestei plămade”.

Dintre toţi englezii şi americanii, care erau de faţă, nici unul nu a găsit de cuviinţă să se ridice şi să declare că îi era ruşine de a fi anglo-saxon şi că-i era de asemenea ruşine de a aparţine rasei umane, devreme ce această rasă umană trebuie să suporte pecetea anglo-saxonă. Eu personal nu puteam lua asupra-mi această sarcină. Nu-mi convenea să-mi pierd calmul şi să fac caz de virtuţile şi de superioarele mele concepţii morale ca să învăţ pe aceşti analfabeţi în materie de bună-cuviinţă abecedarul acestui cult, căci nu ar fi în stare să-l adîncească, ba nici măcar să-l înţeleagă cît de cît.

A fost ceva uluitor frenetica explozie de entuziasm juvenil, atît de spontan şi de sincer, care a urmat remarcii pestilenţiale ale profeticului ostaş. Părea aproape o revelaţie, o intuire tainică a sentimentului naţional, transpus, printr-un accident neprevăzut, în imagine şi formulă datorită caracterului reprezentativ al adunării. Toate mecanismele esenţiale, care alcătuiesc maşina ce pune în mişcare şi vitalizează civilizaţia acestei naţiuni erau de faţă — juriști, bancheri, negustori, industriaşi, gazetari, politicieni, ostaşi, marinari, toţi erau prezenţi. Erau parcă înseşi Statele Unite adunate la banchet şi îndreptăţite să vorbească cu autoritate în numele naţiunii şi să reveleze atenţiei publice — morala lor particulară.

Deviza noastră publică este „Cu credinţă în Dumnezeu”, şi cînd vedem aceste nobile cuvinte pe dolarul comercial (care valorează 60 de ccnţi) ele par să tremure şi să vibreze, cuprinse de o pioasă emoţie. Aceasta este deviza noastră publică. Cea privată însă pare a fi „Cînd anglo-saxonul vrea ceva, şi-l *însuşeşte pur şi simplu”*. Morala noastră publică este exprimată în mod mişcător în acea deviză solemnă, totuşi blîndă şi suavă, care demonstrează că sîntem o naţiune de fraţi multipli, curtenitori şi iubitori, adunaţi într-unul singur — *e pluribus unum*. Morala noastră privată, în

schimb, îşi găseşte expresia în fraza sacră „hai! *păşeşte* vioi!”

Am importat imperialismul nostru din Europa monarhică şi tot astfel şi ciudatele noastre noţiuni de patriotism — admiţînd că avem principii patriotice, în stare de a fi limpede şi hotărît definite. Prin urmare e drept ca, la rindul nostru, să instruim Europa în schimbul acestor idei şi a altor forme de instrucţiune primite de la acest izvor.

De atunci, Europa a avut de învăţat multe lucruri preţioase de la noi. Dacă nu am fi fost noi, Europa nu ar fi cunoscut niciodată pe gazetarul care ia interviuri; fără noi anumite state europene nu ar fi cunoscut fericirea de a plăti impozite extravagante; fără noi, Trustul Alimentar European nu ar fi cunoscut arta de a otrăvi lumea contra numerar; fără noi, Trusturile de Asigurare Europene nu ar fi cunoscut niciodată sistemul cel mai îndemînatic de a stoarce profitul de la văduve şi orfani; fără noi, reînvierea mult întîrziată, în Europa, a jurnalismului venal ar fi putut fi amînată pentru cîteva generaţii încă. Cu statornicie, cu continuitate şi cu stăruinţă americanizăm Europa şi cu timpul vom izbuti să ne desăvîrşim opera.

CU PRIVIRE LA UNELE CELEBRITĂŢI AMERICANE ŞI LA POLITICA LOR[1]

I

UN SENATOR: DOMNUL CLARK

28 ianuarie 1907

Alaltăieri după-amiază, un bun prieten, pe care îl voi nurni Jones, mi-a telefonat, comunicîndu-mi că ar dori să treacă pe la mine, la şapte şi jumătate, ca să mă ia la o cină ce se dă la Clubul Union League, adăugînd că voi putea pleca acasă la orice oră voi dori, întrucît ştia că am obiceiul să refuz toate invitaţiile, — nu numai anul acesta, ci şi în tot restul vieţii mele — care m-ar obliga să ies noaptea şi mai cu seamă să calc acele locuri în care se ţin discursuri lungind reuniunile pînă după orele zece. Cum Jones îmi este un foarte apropiat prieten, am socotit că pot să-mi trădez regula şi să accept invitaţia, fără a-mi călca pe inimă. Ba nu, am avut totuşi o strîngere de inimă, una chiar foarte tare, cînd după ce Jones mi-a precizat că masa era intimă şi participau numai zece persoane, a menţionat printre invitaţi numele senatorului de Montana, Clark. Sînt un om care vorbeşte răspicat, un om cu o anumită ţinută morală, în stare să suport orice privire şi de aceea mă socot mai presus, şi nu mă asociez cu animale de soiul domnului Clark.

Îmi pare rău că sînt un om vanitos — cel puţin

---

[1] Fragmente din *Autobiografia* lui Mark Twain, scrisă spre sfîrşitul vieţii, (n. t.).

regret că trebuie să dau în vileag faptul că sînt astfel — dar nu am încotro: trebuie s-o mărturisesc şi să mă explic. Nu pot să nu fac caz de această dovadă preţioasă a prieteniei mele faţă de Jones, acceptînd invitaţia de a mă ospăta la aceeaşi masă cu o persoană ca domnul Clark din Montana. Aceasta nu pentru că dumnealui este senator al Statelor Unite — adică nu numai pentru că ocupă o asemenea dubioasă situaţie — căci există o seamă de senatori pentru care am oarecare respect şi nu m-aş gîndi să refuz a-i întîlni în lume, dacă aş socoti că aşa-i voia Domnului.

De curind noi am trimis la închisoare un senator al Statelor Unite, dar îmi dau destul de bine seama că, dintre cei care au scăpat din această promoţie, există şi unii care sînt, măcar în unele privinţe, nevinovaţi — nu nevinovaţi chiar de orice fel de crimă, căci aşa ceva nu se poate spune, cred eu, despre nici un senator al Statelor Unite. Oricum, aceştia nu sînt vinovaţi de anumite crime. Toţi însă aduc pagube vistieriei statului, votînd legi care acordă pensii neîndreptăţite pentru a rămîne în bune relaţii cu Marea Armată a Republicii, cu descendenţii Marii Armate a Republicii, cu descendenţii descendenţilor Marii Armate a Republicii şi cu alţi strănepoţi ai războiului. Astfel de legi sînt crime incontestabile şi înseamnă încălcarea jurămîntului depus de fiecare senator.

Totuşi, dacă sînt uneori dispus să las la o parte consideraţiile de ordin moral şi să frecventez pe criminalii mai modeşti din rîndurile senatorilor — chiar pe Platt şi Chauncey Depew — trebuie să trag linia cînd e vorba de Clark din Montana. Se zice că acesta ar fi cumpărat adunări legislative şi judecători, aşa cum alţi oameni îşi cumpără hrană şi îmbrăcăminte. Prin pilda sa, a legitimat şi edulcorat corupţia în aşa măsură, încît în Montana ea nu mai are nici un iz respingător. Povestea vieţii lui este cunoscută de toţi. Este fiinţa cea mai putredă care poate fi găsită sub faldurile steagului american. Este o ruşine a naţiunii americane şi nici unui dintre cei care au ajutat ca el să fie trimis la Senat, nu a ignorat că locul potrivit pentru Clark era la penitenciar, cu lanţuri şi o ghiulea legată de picior.

După părerea mea, el este cea mai scîrboasă creatură pe care a produs-o Republica din vremea lui Tweed şi pînă acum.

Am luat parte la cina care s-a servit într-una din încăperile rezervate ale clubului, cu nelipsitul pian şi cu lăutarii aduşi parcă înadins pentru a stînjeni conversaţia şi pentru a alunga orice intimitate. Acolo mi-a fost dat să aflu că cetăţeanul din Montana nu era numai un oaspete, dar că banchetul era dat în cinstea lui. În timp ce mesenii se hrăneau, cei doi vecini ai mei mi-au furnizat informaţiile cu privire la motivul acestui tribut de respect faţă de domnul Clark. Domnia sa împrumutase de curînd Clubului Union League, cel mai puternic şi poate cel mai bogat club politic din America, o colecţie de tablouri europene în valoare de un milion de dolari pentru a organiza o expoziţie. Evident, informatorul meu socotea aceasta ca fiind un act de generozitate aproape supraomenesc. Unul dintre informatori îmi mai spuse, în şoaptă, plin de emoţie şi admiraţie, că dacă s-ar pune laolaltă toate daniile şi actele de mărinimie faţă de club ale domnului Clark, inclusiv această grandioasă contribuţie, suma cheltuită de domnia sa s-ar ridica fără îndoială, una peste alta, la o sută de mii de dolari. Mi-am dat seama că respectivii domni se aşteptau de la mine ca să-mi manifest admiraţia, să aplaud şi să-mi exprim veneraţia, lucru pe care nu eram de loc dispus a-l face, întrucît aflasem chiar cu cinci minute mai înainte de la unul dintre marii săi admiratori, că veniturile domnului Clark erau de treizeci de milioane de dolari anual.

Oamenii nu au simţul proporţiilor. O donaţie de o sută de mii de dolari scăzută dintr-un venit de treizeci de milioane de dolari nu este un act care să merite asemenea accese isterice de admiraţie şi de proslăvire. Dacă eu aş îi contribuit la o cauză cu o danie de zece mii de dolari, aceasta ar fi reprezentat a noua parte din venitul meu pe anul trecut, şi desigur că m-aş fi resimţit. În cazul acesta, însă, aş fi meritat mai multă admiraţie, minunare, uluire şi recunoştinţă şi aş fi depăşit pe departe o contribuţie de douăzeci şi cinci de milioane de dolari din partea candidatului la puşcărie

din Montana, căruia tot i-ar mai fi rămas pentru întreţinerea sa o sută de mii de dolari pe săptămînă din venitul anual.

Aceasta îmi reamintea de unicul caz de filantropie, cu care defunctul Jay Gould luase ochii lumii, singurul caz de care auzisem vreodată. Atunci cînd cel dintîi şi cel mai mîrşav corupător al moravurilor comerciale americane se scălda în nesfîrşitele milioane furate, el făcu o donaţie de cinci mii de dolari pentru ajutorarea populaţiei nevoiaşe din oraşul Memphis, statul Tennessee. Era pe vremea cînd bîntuia în acest oraş o epidemie de friguri galbene. Ofranda domnului Gould nu însemna pentru el nici un sacrificiu. Deşi reprezenta doar venitul ceasului pe care-l petrecea zilnic în rugăciune, căci era un om foarte evlavios, valul de recunoştinţă şi veneraţie, care urmă acestei ofrande şi care cuprinse întregul teritoriu al Statelor Unite, ziarele, amvoanele şi cercurile particulare nu ar fi putut convinge pe un străin decît că pentru un milionar american a dărui cinci mii de dolari pentru săracii morţi sau muribunzi, cînd de fapt ar fi putut cu banii aceştia cumpăra un judecător de circumscripţie — a constituit cea mai nobilă şi mai sfîntă faptă din istoria Americii.

La timpul cuvenit, preşedintele comitetului de artă al clubului se ridică şi începu prin a rosti vechea şi mult compromisa formulă că nu se vor ţine discursuri cu acest prilej, ci vor fi numai convorbiri amicale. Continuă apoi, în aceeaşi antică şi mult compromisă manieră, ţinînd el însuşi un discurs — un discurs care ar fi făcut pe orice ascultător lucid să-i crape obrazul de ruşine că aparţine seminţiei omeneşti. Dacă un străin ar fi intrat pe uşă în clipa aceea, ar fi putut crede că se ţine un serviciu divin şi că divinitatea însăşi era de faţă. El ar mai fi ghicit că domnul Clark era, poate, cea mai nobilă fiinţă umană, produsă pînă în prezent de Marea Republică, cel mai mărinimos binefăcător în viaţă din lumea întreagă, cel mai risipitor susţinător al cauzelor bune, omul a cărui bunătate nu cunoaşte margini şi nu precupeţeşte nici o jertfă. Nici nu i-ar fi trecut prin minte acestui proslăvitor al banului şi al posesorului banului că, de fapt, domnul Clark

nu făcuse decit să azvîrle o para chioară în pălăria întinsă de ligă. Domnul Clark nu se resimţea mai mult de lipsa sumei dăruite, decît de lipsa unui gologan.

Cînd acest plictisitor orator a terminat cu tămîierile, s-a ridicat preşedintele ligii şi a continuat slujba pe acelaşi ton, vărsînd proslăviri la adresa candidatului la puşcărie; proslăviri, care, judecate după un criteriu drept al valorilor, reprezentau cele mai deocheate ironii, lucru de care vorbitorul, însă, nu-şi dădea seama. Amîndoi oratorii au fost aplaudaţi de-a lungul cuvîntărilor, dar cel de al doilea a rostit la urmă cuvinte care, după părerea mea, ar fi trebuit să producă o tăcere rece, chiar o atmosferă glacială. El a destăinuit faptul că cheltuielile făcute de club pentru organizarea expoziţiei de tablouri, împrumutate de senator, depăşiseră încasările provenite din vînzarea biletelor de intrare. După aceasta, se opri — aşa cum fac întotdeauna oratorii cînd caută să obţină un mare efect — şi aminti că în acea clipă de ananghie senatorul Clark se prezentase din propria sa iniţiativă, vîrîse mîna în buzunar şi îi înmînase o mie cinci sute de dolari, cu care să se achite jumătate din costul asigurării tablourilor, salvînd astfel finanţele clubului. Să nu mor niciodată, dacă evlavioşii domni prezenţi la această slujbă religioasă nu au izbucnit în aplauze de recunoştinţă la auzul acestei surprinzătoare declaraţii şi să nu mor niciodată de-a binelea dacă respectivul candidat la ocnă nu a arborat un surîs ce i-a cuprins întreaga faţă, părînd radios şi fericit, aşa cum desigur că va arăta în ziua cînd Satana îi va dărui o vacanţă duminicală în cripta lui rece.

În fine, cît mai eram încă în viaţă, preşedintele clubului îşi încheie anosta şi obositoarea etalare de puerile banalităţi, vîndute ca la tîrg, cu toptanul, dădu cuvîntul lui Clark şi se aşeză. Clark se ridică în acordurile imnului naţional american — ba nu, ale imnului regal englez[1], executate cu frenezie şi vacarm de scripcari

---

[1] Aici, Mark Twain face aluzie la sentimentele antidemocratice ale lui Clark, care ar fi dorit şi în S.U.A. o monarhie şi

şi pian, după care urmă „Mulţi ani trăiască”, intonat de formaţia completă a fericiţilor adulatori. Urmă o minunăţie. Întotdeauna am susţinut că un om nu poate ţine un discurs în care să nu fie măcar un singur compliment la adresa celorlalţi, dar acum ştiu că o reptilă ca senatorul Clark poate trăncăni fără a aduce nimănui vreun compliment. A trăncănit şi a trăncănit o bună jumătate de ceas, fără a ataca nici un alt subiect decît acele revărsări de laude, care îi fuseseră adresate pentru neînsemnatele lui gesturi de generozitate. Nu s-a mulţumit să accepte aceste caraghioase elogii la valoarea lor, ci a adăugat cu toptanul la ele lăudîndu-şi asa-numitele lui acte de generozitate şi mărinimie cu atîta străşnicie şi culoare, încît slei complimentele celorlalte persoane, făcîndu-le să apară palide şi şterse. Deşi am patruzeci de ani de experienţă în materie de vanitate şi dobitocie umană, manifestată la diferite banchete — mărturisesc că nu am văzut niciodată ceva care să se poată compara cu dobitocia şi complezenţa acestei autoglorificări de mîrlan ignorant.

Îi voi fi întotdeauna recunoscător lui Jones că mi-a înlesnit să particip la această sacră orgie. Crezusem că în viaţa mea am văzut toate speciile de animale rostitoare de discursuri, care există pe lume şi de asemenea toate soiurile de oameni care alcătuiesc laolaltă populaţia ţării noastre, dar mă înşelasem. Mi-a fost dat pentru prima oară să văd oameni tîrîndu-se în noroi şi venerînd din toată inima dolarii şi pe posesorii lor. Fireşte, cunoşteam asemenea lucruri din ziare, dar nu auzisem pînă atunci, cu urechile mele, oameni proslăvind dolarul şi nici nu-i văzusem îngenunchind în acest act de proslăvire.

II

UN OM DE AFACERI: DOMNUL JAY GOULD

16 februarie 1906

Jay Gould a fost cel mai mare prăpăd care a căzut pe capul ţării noastre. Oamenii doriseră bani şi înainte

---

sugrumarea libertăţilor cîştigate de popor (n. t.).

de vremea lui, dar el este acela care i-a învăţat să se prosterneze în faţa banului şi să-l preaslăvească. Lumea respectase pe oamenii avuţi şi înainte vreme, dar în acest respect era cuprins şi respectul cuvenit caracterului şi priceperii cu care îşi strînsescră avuţia. Jay Gould, însă, a învăţat întreaga naţiune să zeifice atît banul cît şi pe omul avut, indiferent de modul în care şi-a dobîndit averea. În tinereţea mea nu se pomenea de idolatria banului sau al posesorului banului în partea noastră a ţării. Pe meleagurile noastre nu a existat om cu dare de mînă care să fi fost învinuit de a-şi fi cîştigat banii prin mijloace necurate.

Evanghelia, lăsată moştenire de Jay Gould, dă rezultate uriaşe în zilele noastre. Porunca lui este: „Fă bani! Fă-i repede! Fă-i din gros! Fă nemăsurat de mulţi! Fă-i pe cale necinstită, dacă poţi, sau pe cale cinstită, dacă nu ai încotro!”

Această evanghelie pare să fie aproape universală. Marii săi apostoli sînt astăzi McCurdie, McCall, Hydes, Alexander şi restul bandei de tîlhari, care au fost de curînd izgoniţi din funcţiile de încredere, pe care le-au profanat, în giganticele societăţi de asigurare din New York. Alaltăieri, circula ştirea că preşedintele unei asemenea societăţi, McCall, era pe patul de moarte. De asemenea, în ultimele două-trei luni s-a vorbit în mai multe rînduri despre ceilalţi că ar fi pe moarte. S-ar putea crede că motivul acestor lovituri fatale ar fi durerea şi ruşinea de a fi jecmănit două-trei milioane de deţinători ai poliţelor de asigurare şi familiile lor, văduve şi orfani, dar din cînd în cînd aflăm cu uluire că nu remuşcările de conştiinţă ale acestor oameni îi fac să sufere, ci că sînt bolnavi şi amărîţi pentru simplul motiv că au fost daţi pe faţă.

Fiii şi fiicele lui Jay Gould frecventează astăzi ceea ce este socotită a fi cea mai bună lume a New-Yorkului — lumea aristocratică.

Una dintre fiicele sale s-a căsătorit, acum zece sau doisprezece ani, cu un francez, purtînd un titlu de nobleţe dar care nu era decît un coate-goale, gălăgios şi caraghios, cartofor şi craidon, iar ea a consimţit să-i plătească datoriile care se ridicau la suma de vreun

milion. A consimţit să-i plătească, însă, numai datoriile existente, iar nu cele viitoare. Cele viitoare au devenit, între timp prezente, şi ating cifre fabuloase. Astăzi, fiica domnului Gould a intentat acţiune de divorţ împotriva soţului, cumpărat în pagubă, şi fireşte că simpatia şi compătimirea lumii sînt de partea ei.

III

UN ALT SENATOR: DOMNUL GUGGENHEIM

30 ianuarie 1907

Moravurile politice şi comerciale ale Statelor Unite nu sînt numai o fărîmă din hrana care întreţine rîsul oamenilor, ci un adevărat ospăţ. Ciudată şi interesantă născocire mai e şi omul. Lui Cromwell şi celor cîteva mii de soldaţi predicatori şi iubitori de rugăciune le-a trebuit zece ani pentru a ridica principiile moravurilor oficiale şi comerciale ale englezilor la o înălţime vrednică de respect, dar i-au fost de ajuns doar cîţiva ani unui singur Charles al II-lea, pentru a le arunca din nou în noroi. Principiile morale care au însufleţit generaţia trecută erau destul de înalte şi fuseseră aduse la această înălţime prin munca stăruitoare şi sănătoasă a mai multor generaţii de educatori ai naţiunii. Jay Gould[1] însă, a putut singur să submineze structura acestei societăţi în vreo şase ani. În curs de treizeci de ani, mica lui bandă de urmaşi — senatorul Clark şi cei de o seamă cu el — au reuşit să o acopere cu mucegai clin temelii şi pînă la acoperiş, alterînd-o, după cît se pare, în mod ireparabil.

Înainte de vremea lui Jay Gould, circula o vorbă foarte sonoră şi foarte elegantă, care era pe buzele tuturora şi toată lumea o repeta cu deliciu, zi şi noapte, peste tot, vibrînd la sunetul ei: „Presa este scutul libertăţilor noastre”. Era o vorbă înţeleaptă, o vorbă dreaptă, dar a murit de mult şi a fost adînc îngropată

---

[1] Jay Gould — unul din magnaţii căilor ferate americane, care şi-a adunat, în partea a doua a secolului trecut, o avere fabuloasă prin speculaţiuni frauduloase. Simon Guggenheim s-a îmbogăţit mai cu seamă din exploatarea minelor din Colorado (n. t.).

în neantul uitării. Nimeni nu ar îndrăzni să o repete astăzi decît poate în ironie.

Domnul Guggenheim a fost ales de curînd senator al Statelor Unite de către adunarea legislativă din Colorado[1], cumpărată după toate probabilităţile, căci aşa este, după cît se pare, obiceiul consacrat astăzi în alegerea senatorilor Statelor Unite. Se afirmă că domnul Guggenheim şi-a cumpărat locul său de legislator şi l-a plătit. Declaraţiile lui publice dovedesc cu prisosinţă că putreziciunea politică, peste tot prezentă, l-a pătruns şi pe el, stăpînindu-l în aşa măsură încît nici nu îşi dă seama că s-a făcut vinovat măcar de vreo indelicateţe, ca să nu spunem de o gravă crimă. În multe prilejuri, scutul libertăţilor noastre nu are decît cuvinte de preţuire şi de justificare la adresa lui. Ziarul *Denver Post,* recunoscut ca principala şi cea mai fidelă oglindă a opiniei publice din statul său afirmă:

„E drept că domnul Guggenheim a cheltuit o mare sumă de bani, dar n-a făcut decît să urmeze precedentele create în multe alte state. În esenţă, nu-i nimic incorect în ceea ce a făcut. Domnul Guggenheim se va dovedi cel mai bun senator, pe care l-a avut vreodată Colorado. Alegerea sa va avea drept efect aducerea în Colorado tocmai a ceea ce are nevoie acest stat: capitalişti şi populaţie de bună calitate. Domnul Guggenheim va obţine multe îmbunătăţiri pentru statul Colorado, pe care Tom Patterson nu a reuşit să le obţină de la Washington. Este omul potrivit la locul potrivit. Nu are nici un rost să încercăm a reforma lumea. De două mii de ani se tot încearcă asta; dar fără succes. Domnul Guggenheim este alesul poporului şi se cade ca poporul să-l păstreze, chiar dacă domnia sa a cheltuit un milion de dolari. Poporul a avut de ales între. Tom Patterson şi Simon Guggenheim şi poporul l-a ales pe Guggenheim. Ziarul *Denver Post* se înclină în faţa voinţei poporului.”

Domnul Guggenheim, cumpărînd ceea ce se numeşte cu o expresie învechită „onorurile senatoriale”, nu a cumpărat întreaga adunare legislativă, ci, aplicînd un

---

[1] Vezi nota anterioară cu privire la modul de alegere a senatorilor americani, în perioada descrisă de Twain (n. t.).

principiu tradiţional de parcimonie, a cumpărat numai cîţi legislatori îi erau necesari pentru alegerea sa. Cei care n-au fost cumpăraţi şi-au exprimat resentimentul lor, propunînd o moţiune, care cerea să se cerceteze mijloacele folosite în această alegere.

Majoritatea cumpărată reuşi nu numai să respingă moţiunea propusă, dar chiar să o şteargă din procesul verbal al dezbaterilor. S-ar putea crede că a făcut-o din motive de gingaşă susceptibilitate, dar probabil că nu acestea au fost motivele. Este în firea omului de a dori, chiar cînd este vorba de tîlhari lipsiţi de orice conştiinţă, să evite a fi stigmatizaţi şi expuşi în galeria răufăcătorilor.

IV

UN TEOLOG AMATOR: DOMNUL ROCKEFELLER-JUNIOR

20 Martie 1906

Una din desfătările cele mai alese ale naţiunii americane, în zilele noastre, o constituie aventurarea în teologie a domnului John D. Rockefeller-junior, anume clasa sa pentru studierea bibliei.

În fiecare duminică, tînărul Rockefeller explică biblia în faţa clasei sale. A doua zi agenţia „Associated Press” şi ziarele difuzează explicaţiile sale pe întreg continentul, iar lumea se prăpădeşte de rîs. Întreaga naţiune rîde, dar nu bănuieşte, în naivitatea ei, că rîde de ea însăşi. Şi totuşi aşa se întîmplă!

Tînărul Rockefeller, care trebuie să aibă vreo treizeci şi cinci de ani, este un om banal, simplu, serios, sincer, cinstit, plin de cele mai bune intenţii, şi gîndind cele mai comune lucruri, absolut lipsit de originalitate, neavînd nici un dram de aşa ceva. Iar dacă ar fi de călătorit pe meritele propriei sale inteligenţe şi nu pe banii babacăi, comentariile sale asupra bibliei s-ar fi irosit în tăcere şi nu ar fi fost auzite de public. Tatăl său e socotit încă cel mai bogat om din lume şi de aceea elucubraţiile teologice ale feciorului tree drept interesante şi importante. Lumea crede că averea lui Rockefeller senior se ridică la un miliard de

dolari. El însă plăteşte impozite numai pentru două milioane şi jumătate. Este un creştin serios, dar fără pregătire şi ani şi ani la rînd a fost conducătorul unei şcoli duminicale la Cleveland, statul Ohio.

De ani şi ani, el cuvîntează despre sine însuşi ascultătorilor săi de la şcoala duminicală şi le arată cum şi-a dobîndit dolarii. În toţi aceşti ani, cei de la şcoala duminicală l-au ascultat cu încîntare, împărţindu-şi adoraţia între el şi Dumnezeu, dar în mod inegal. Cuvîntările de la şcoala duminicală se transmit prin telegraf în toate colţurile ţării şi întreaga naţiune le citeşte cu nu mai puţin interes decît pe ale feciorului său.

Aşa cum am spus mai înainte, toată lumea rîde de analizele pe care tînărul Rockefeller le face pe marginea Sfintei Scripturi. Cu toate acestea, lumea ar trebui să ştie că aceste analize sînt întru totul asemănătoare cu ceea ce i se oferă în fiecare duminică din orice amvon; asemenea analize ale bibliei au ascultat de-a lungul secolelor şi strămoşii noştri, fără să se schimbe nici măcar o singură idee, dacă putem vorbi de prezenţa vreunei idei în aceste cuvîntări. Metodele tînărului Rockefeller sînt acelea folosite în toate predicile. Deducţiile sale, de-o fantezie aurită, rupte din realităţi respingătoare, sînt aidoma acelora pe care de secole le oferă amvonul. Oricare din argumentele avansate de tînărul Rockefeller a fost atît de mult folosit de către teologii generaţiilor anterioare, încît n-a mai ajuns pînă la el decît o biată ferfeniţă. Raţionamentele lui seamănă ca două picături de apă cu argumentele tocite ale oricărui predicator, luate din arsenalul de adevăruri răsuflate, rostite de pe amvon secole de-a rîndul.

Tînărul John nu a studiat niciodată vreo doctrină pentru propria sa plăcere, nu a examinat niciodată vreo doctrină cu vreun anumit scop, afară de acela de a face să se potrivească cu noţiunile uzate, primite de la profesorii săi. Cuvîntările sale sînt tot atît de instructive şi de originale ca orice cuvîntare rostită de pe buzele vreunui teolog, începînd cu papa de la Roma, şi terminînd cu el însuşi. Toată ţara rîde de

felul abscons şi stîngaci în care John analizează caracterul şi purtarea lui Iosif — dar propovăduitorii de la amvon au cercetat întotdeauna la fel de stîngaci şi de stupid caracterul şi purtarea lui Iosif. De aceea, lumea nu ar face rău să înţeleagă că, distrîndu-se pe socoteala tînărului John, se distrează pe socoteala ei însăşi. Oamenii ar fi trebuit să priceapă că tînărul John nu-l zugrăveşte pe Iosif folosindu-se de culori noi. El întrebuinţează aceeaşi bidinea veche şi acelaşi vechi lapte de var, datorită cărora de veacuri Iosif apare, sub aceiaşi aspect grotesc.

L-am cunoscut şi am ţinut la tînărul John o bună bucată ele vreme, fiind dintru început convins că locul care i se potriveşte de minune este amvonul. Sînt sigur că scăpărările vulpeşti ale minţii sale vor lumina aşa cum se cuvine acolo — dar tare mi-e teamă că el va trebui să asculte de poruncile ursitei şi va urma tatălui său, ca stăpîn al giganticului trust „Standard Oil". Una dintre cele mai încîntătoare expuneri teologice a fost aceea pe care a făcut-o acum trei ani asupra semnificaţiei — asupra înţelesului real, a tîlcului profund — ce-l are sfatul prevenitor al lui Isus Hristos faţă de tînărul împovărat de averi, dar dorind să-şi salveze sufletul, dacă s-ar fi putut găsi un mijloc convenabil. „Vinde tot ce ai şi dăruieşte celor săraci".

Iată cum a interpretat tînărul John sfatul lui Hristos: „Orice lucru s-ar găsi între tine şi salvarea ta, înlătură cu orice preţ această piedică. Dacă e vorba de bani, dăruieşte-i săracilor; dacă este proprietate, vinde-o pe de-a-ntregul şi ceea ce obţii pe ea dă săracilor; dacă este ambiţie militară, retrage-te din serviciu; dacă este vorba de o preocupare care te absoarbe faţă de vreo fiinţă, vreun lucru sau vreun ţel, îndepărtează-te de ele şi poartă-te nutrind singurul gînd al salvării."

Cele ce reies de aici sînt limpezi ca lumina zilei. Milioanele tatălui lui John şi propriile sale milioane nu sînt decît ceva întîmplător în vieţile lor şi cîtuşi de puţin o piedică în străduinţa lor de a-şi salva sufletele. De aceea, povaţa lui Hristos nu are nici o aplicaţie în ceea ce-i priveşte. Unele din ziarele noastre au trimis

reporteri ca să ceară interviuri la şase sau şapte slujitori ai altarului din New York. Ziariştii voiau să cunoască părerile preoţilor în această chestiune. Rezultatul a fost că toţi, cu excepţia unuia singur, au fost de acord cu tînărul Rockefeller. Zău că nu ştiu ce ne-am face fără învăţătura rostită din amvoane. Mai bine ne-am lipsi de soare sau de lună decît de amvon.

O SCRISOARE DIN PARTEA SATANEI

Am primit următoarea scrisoare semnată Satana, dar avem toate motivele să credem că a fost scrisă de Mark Twain.

EDITORUL

Domnului director al revistei
HARPER'S

Scumpul meu director,

Să punem capăt acestor discuţii neserioase. Societatea de Asistenţă obştească acceptă darurile mele în fiecare an şi nu văd pentru ce nu ar accepta pe cele ale domnului Rockefeller. De cînd e lumea, fondurile destinate operelor caritabile au fost alimentate mai mult sau mai puţin cu bani de provenienţă necurată, de aceea nu pricep ce importanţă mai poate avea faptul că aceşti bani au trecut prin mîinile domnului Rockefeller? Sursa fondurilor Asistenţei obşteşti o constituie cimitirele, adică donaţiile testamentare, ceea ce înseamnă bani cîştigaţi în mod necinstit, deoarece moştenitorii sînt păgubiţi din cauza dărniciei decedatului. Sub acest pretext trebuie oare Societatea de Asistenţă să refuze donaţiile testamentare?

Îngăduiţi-mi să continui. Domnul Rockefeller a fost deseori atacat în modul cel mai violent pentru că averea lui este pătată de noroiul respingător al matrapazlîcurilor lui, dovedite în faţa tribunalelor. Dar, domnilor, mă faceţi sărîd! Nu există în întreg oraşul vostru vreun bogătaş care să nu comită în fiece an cîteva

afaceri necurate şi toţi fac false jurăminte în această privinţă. Dacă există vreunul care să facă excepţie de la această regulă, sînt dispus să-l cumpăr pentru colecţia mea; aş plăti pentru el preţul unui ihtiosaur. Să nu spuneţi că în acest caz nu e vorba de o încălcare a legii, ci doar de o fugă din faţa legii! Consolaţi-vă cu această gingaşă distincţie deocamdată, dacă doriţi, dar mai tîrziu, cînd veţi veni să sălăşluiţi la mine, vă voi arăta ceva care vă va interesa: un infern ticsit cu oameni care n-au făcut decît să fugă din faţa legilor ţării lor. Se întîmplă ca un hoţ curajos să nu vină în iad, dar cei care se mărginesc sa eludeze legea, ăştia sînt totdeauna ai mei!

Să revenim la oile noastre. Aş vrea să ştiţi limpede că ce mai şmecheri bogătaşi donează muJţi hani Asistenţei: sînt bani pe care i-au sustras impunerii, ei reprezintă deci salariul păcatului, de aceea banii aceştia îmi aparţin şi în consecinţă eu sînt acela care umple casa de bani a Asistenţei...

Prin urmare, dacă darurile mele sînt acceptate, de ce oare să fie refuzate cele ale domnului Rockefeller, care nu e mai rău decît mine, orice ar spune tribunalele?

SATANA

DERVIŞUL ŞI STRĂINUL CÎRCOTAŞ

Dervişul: Trebuie să repet încă o dată şi încă o dată că o faptă bună...

Străinul cîrcotaş: Pace ţie, om eu strîmte vederi! Nu există pe lume *faptă* bună...

Dervişul: O! Nelegiuit fără de ruşine...

Străinul cîrcotaş: Şi nu există nici fapte rele. Nu există decît *impulsuri* bune şi *impulsuri* rele şi nimic altceva. Jumătate din rezultatele unei intenţii bune sînt rele şi jumătate din rezultatele unei intenţii rele sînt bune. Nici un om nu este în stare să hotărască efectele şi nici să le distribuie cum vrea.

Dervişul: Şi atunci...

Străinul cîrcotaş: Atunci vei lăuda oamenii pentru bunele lor intenţii şi nu-i vei ocărî pentru rezultatele cele rele: vei ocărî oamenii pentru intenţiile lor rele şi nu-i vei lăuda pentru urmările cele bune.

Dervişul: O, nărăvitule, vrei să spui că...

Străinul cîrcotaş: Ascultă ce zice legea: din *fiecare* impuls, fie bun sau rău, pornesc două curente, unul purtător de sănătate, celălalt de otravă. De cînd lumea, această lege a rămas neschimbată şi pînă la sfîrşitul lumii nu se va schimba.

Dervişul: Îmi vine să te lovesc de moarte, în furia mea...

Străinul cîrcotaş: Sau să mă ucizi cu o licoare, care

sperai să-mi dea viaţă şi puteri înnoite...

Dervişul: Bine, continuă...

Străinul cîrcotaş: În amîndouă cazurile rezultatele sînt aceleaşi. Pentru tine, un nesfîrşit chin sufletesc, deci un efect rău; iar pentru mine, linişte, odihnă, sfîrşitul suferinţelor, deci un efect bun. Trei inimi, cărora le sînt drag, s-ar frînge; trei veri îndepartaţi, oameni săraci, mi-ar moşteni averea şi s-ar bucura; tu te-ai duce la închisoare şi prietenii tăi s-ar întrista, în schimb, smeritul tău ucenic întru preoţie ţi-ar lua locul, o dată cu mănoasele foloase ale vieţii tale şi ar fi fericit. Şi socoţi oare că acestea ar fi toate lucrurile bune şi lucrurile rele, care izvorăsc din fapta bună sau rău intentionată, ce mi-ar curma viata? O, făptură fără chibzuinţă, fiinţă oarbă! Urmările bune şi rele, care purced din orice act, oricît de neînsemnat, îşi continuă desfăşurarea din veac în veac, pururea şi în vecii vecilor, tîrîndu-se încet-încet în jurul globului, înrîurind generaţiile ce vin şi se duc pînă la sfîrşitul lumii, pînă la prăpădul cel din urmă!

Dervişul: Dacă, prin urmare, nu există faptă bună...

Străinul cîrcotaş: Păi, nu ţi-am spus că sînt intenţii bune şi intenţii rele şi asta-i tot? Efectele nu pot fi prevăzute. Ele sînt de amîndouă felurile, în toate cazurile. Asta-i legea. Ascultă un episod din istoria Far-Westului:

VOCI DIN UTAH[1]

I

Căpetenia albă către poporul său: Cîmpia aceasta întinsă a fost un deşert. Prin vrednicia noastră, binecuvîntată de Dumnezeu, am zăgăzuit fluviul şi am folosit apele pentru a preface pustiul în cîmpii vesele, ale căror roade îmbogăţesc şi fericesc mii de familii,

---

[1] *Utah* este unul din statele vestice ale S.U.A. întemeiat în 1847 de către secta protestantă a mormonilor, care s-au stabilit mai întîi la Salt Lake City, acum capitala acestui stat (n. t.).

care au zăcut în foamete şi sărăcie. Ce nobilă şi binefăcătoare este civilizaţia!

II

Căpetenia pieilor roşii către poporul său: Cîmpia aceasta întinsă, unde preoţii spanioli au învăţat pe părinţii noştri cum să o facă roditoare, prin lucrări de irigaţie, a fost o veselă cîmpie, ale cărei roade au îmbogăţit şi fericit familiile noastre. Americanul cel alb a zăgăzuit fluviul nostru, a abătut apele noastre spre valea lui şi a prefăcut cîmpul nostru într-un pustiu. Din această pricină murim de foame.

Dervişul·. Văd, într-adevăr, că buna intenţie a adus în egală măsură şi efecte bune şi rele. Dar un caz izolat nu poate dovedi o regulă. Mai încearcă.

Străinul cîrcotaş: Iartă-mă, toate cazurile o dovedesc. Columb a descoperit o lume nouă şi prin aceasta a dat săracilor din Europa, sîrguitori, dar lipsiţi de pămînt, moşii, spaţiu de respirat în voie, belşug şi fericire...

Dervişul·. Un efect bun.

Străinul cîrcotaş: Şi ei au vînat şi au hărţuit pe stăpînii de baştină ai pămîntului, i-au jefuit şi i-au sărăcit, i-au izgonit din case şi i-au nimicit pînă la ultimul vlăstar.

Dervişul: Un efect rău, într-adevăr!

Străinul cîrcotaş: Revoluţia franceză a adus jale în inimile şi casele a cinci milioane de familii, scăldînd ţara în sînge şi reducînd bogăţiile ţării la o cumplită sărăcie.

Dervişul: Un efect rău.

Străinul cîrcotaş: Totuşi, toate libertăţile, atît de mari şi de preţioase, de care se bucură astăzi naţiunile continentului european, sînt darul acelei Revoluţii.

Dervişul: Un efect bun, recunosc.

Străinul cîrcotaş: În strădania noastră, bine intenţionată, de a ridica pe filipinezi la înălţimea noastră

morală, cu ajutorul carabinei, am alunecat pe gheaţă şi am căzut la nivelul moralei lor.

Dervişul: Un efect foarte rău.

Străinul cîrcotaş: În schimb, am devenit o mare putere.

Dervişul: Dă-mi răgaz. Trebuie să mă mai gîndesc asupra acestui punct. Continuă.

Străinul cîrcotaş: Cu ajutorul a trei sute de mii de soldaţi şi a opt sute de milioane de dolari, Anglia a reuşit să-şi atingă nobilul ei scop de a ridica pe burii recalcitranţi şi de a-i face mai buni, mai puri, mai fericiţi decît ar fi putut vreodată ajunge prin propriile lor mijloace.

Dervişul: Iată fără îndoială un rezultat foarte bun.

Străinul cîrcotaş: Numai că nu au mai rămas decît unsprezece buri, acum.

Dervişul: După cît se pare, un rezultat rău, dar trebuie să mă mai gîndesc înainte de a mă rosti.

Străinul cîrcotaş: Să luăm un ultim exemplu. Cu cele mai bune intenţii, lucrează de optzeci de ani misionarii în China.

Dervişul: Rezultatul cei rău este că...

Străinul cîrcotaş: Că aproape o sută de mii de chinezi şi-au însuşit Civilizaţia noastră.

Dervişul: Iar rezultatul cel bun este că...

Străinul cîrcotaş: Că prin mila lui Dumnezeu patru sute de milioane au scăpat pînă acum de ea.

UN CHINEZ ÎN AMERICA

Nota autorului. — *În aceste scrisori nimic nu este născocit. Nu este nevoie de ajutorul fanteziei pentru a face atrăgătoare povestea unui chinez din ţara noastră. Simplele fapte ajung*[1].

SCRISOAREA INTÎIA

Shanghai, 18...

Dragă Cing-Fu! Totul s-a aranjat. Părăsesc patria noastră umilă şi oprimată şi plutesc pe ocean, înspre ţara bogată unde toţi oamenii sînt egali şi liberi şi nimeni nu încalcă drepturile altuia. Plec în America! O, cît de nepreţuit este dreptul Americii de a se numi ţara celor liberi şi patria celor curajoşi. Noi toţi ne îndreptăm cu dor gîndurile într-acolo şi comparăm în minte lipsurile pe care le-am îndurat la noi în ţară, cu bunăstarea care ne aşteaptă în acest azil al fericirii. Ştim cu cîtă bucurie a întîmpinat America pe germani şi pe francezi şi pe nenorociţii de irlandezi flămînzi, cum le-a dăruit pîine, le-a dat de lucru şi le-a asigurat

[1] În 1759, scriitorul englez Olliver Goldsmith a publicat o serie de scrisori satirice, în numele unui chinez care ar fi vizitat Anglia, în care critica moravurile de acolo. Twain se foloseşte de procedeul lui Goldsmith pentru a judeca stările sociale din Statele Unite (n. t.).

libertatea şi cît de recunoscători i-au fost ei. Ştim de asemenea că America este gata să-şi arate ospitalitatea şi altor popoare asuprite, să ofere bogăţia ei tuturor, fără a-i mai întreba de naţionalitate, de confesiune sau de culoarea pielii. Şi, fără a ni se mai spune, noi ştim că nenorociţii străini care au fost scăpaţi de împilare şi foamete sînt dintre toţi copiii ei cei mai dornici a ne primi cu braţele deschise, deoarece au suferit ei înşişi şi ştiu ce înseamnă suferinţa. Şi fiind ajutaţi cu mărinimie, doresc, la rîndul lor, să fie mărinimosi cu cei nenorociţi şi să dovedească astfel că mărinimia nu le-a fost arătată în zadar.

AH SONG HI

SCRISOAREA A DOUA

Pe mare, 18...

Dragă Cing-Fu! Sîntem departe, în largul mării, în drum spre ţara fericită a celor liberi şi patria celor curajoşi. În curînd vom ajunge acolo unde toţi oamenii sînt egali şi unde nu se ştie ce este suferinţa.

Americanul cel bun, care m-a tocmit să plec cu dînsul în patria lui, are de gînd să-mi plătească doisprezece dolari pe lună, cogeamite simbrie! Asta înseamnă de douăzeci de ori mai mult decît cîştigam în China. Drumul mă costă însă mulţi bani. La drept vorbind, înseamnă o avere şi pesemne că va trebui să plătesc eu însumi totul, dar deocamdată stăpînul meu a plătit din banii lui şi cu mărinimie mi-a dat un termen lung ca să-i restitui în rate costul drumului. Trebuie să recunosc că nevastă-mea, fiu-meu şi cele două fiice au rămas la asociatul stăpînului meu pentru garantarea plăţii, dar asta-i o simplă formalitate. Stăpînul m-a asigurat că ele nu vor fi vîndute, el fiind convins că am să-i plătesc la soroc banii datoraţi şi că în această privinţă s-a lăsat călăuzit de încrederea în om.

Am crezut că atunci cînd voi sosi în America voi avea doisprezece dolari, însă consulul american mi-a şi luat doi dolari pentru certificatul care-ţi dă dreptul

de ci călători pe vapor. Mi s-a spus că are dreptul de a lua doi dolari pentru un singur certificat de călătorie pe vapor, iar pe certificat se va trece numele tuturor călătorilor chinezi aflaţi pe bord. El însă a socotit cu cale să dea cîte un certificat de călătorie fiecărui chinez în parte. Pe vapor, mai călătoresc încă o mie trei sute de compatrioţi de-ai mei şi, în acest fel, consulul bagă în buzunar două mii şase sute de dolari. Stăpînul meu mă asigură că guvernul de la Washington a aflat de această potlogărie şi că a fost aşa de indignat, încît a întreprins în Congres o încercare energică de a da acestei potlogării... vreau să spun perceperi de taxă, o formă legală. Întrucît însă proiectul de lege nu a trecut, consulul este nevoit a-şi percepe taxa în mod ilegal, pînă cînd noul Congres o va legifera. O ţară mărinimoasă, unde nu este loc pentru abuzuri şi vicii! Noi ne aflăm în acea parte a vaporului, în care de obicei sînt îngrămădiţi compatrioţii noştri. Aceasta este aşa-numita clasă a treia. Stăpînul zice că ne este pusă la dispoziţie pentru că aici sîntem la adăpost de orice schimbare a temperaturii şi de influenţa vătămătoare a curentului. Iată încă o dovadă a înduioşătoarei griji pe care americanii o arată unor străini năpăstuiţi. Ce-i dreptul, încăperea este cam ticsită! Ne este cald şi stăm îndesaţi unul într-altul. Totuşi, nu încape nici o îndoială că toate acestea sînt spre folosul nostru.

Ieri compatrioţii noştri s-au luat la harţă. Pe loc, căpitanul a împroşcat mulţimea cu un şuvoi de aburi fierbinţi şi a opărit mai mult sau mai puţin aproape o sută de oameni. Pielea atîrna ca nişte zdrenţe pe nenorociţii de ei! Ce de ţipete, ce învălmăşeală! Alte zeci de oameni care scăpaseră de aburul fierbinte, au fost stîlciţi rău în învălmăşeală. Noi însă nu ne-am plîns. Stăpînul mi-a spus că pe mare întotdeauna se procedează aşa, în caz de ceartă între pasageri şi că, în cabinele unde călătoresc americanii, se trimite abur fierbinte la fiecare două-trei zilei

Felicită-mă Cing Fu! Mai sînt numai zece zile şi voi păşi pe pămîntul american, unde voi fi primit de poporul său mărinimos, îmi voi îndrepta spinarea şi voi ajunge om liber între oameni liberi.

AH SONG HI

SCRISOAREA A TREIA

San Francisco, 18...

Dragă Cing-Fu! Am păşit triumfător pe ţărm. Aş fi vrut să joc, să trag nişte chiote, să cînt; să binecuvîntez pămîntul slăvit al ţării celor liberi şi al patriei celor curajoşi. N-am apucat însă a face doi paşi, cînd un om în uniformă cenuşie mi-a dat un ghiont zdravăn în spate şi mi-a zis să fiu mai atent — aşa mi-a tălmăcit stăpînul cuvintele lui. M-am dat la o parte, însă un alt om, îmbrăcat la fel, m-a lovit cu un baston scurt şi tot aşa m-a sfătuit să fiu mai atent. Cînd am vrut să apuc capătul prăjinii, de care atîrna coşul cu lucrurile mele şi ale lui Hong Wo, un al treilea domn în uniformă m-a pocnit cu bastonul, vrînd să-mi spună că nu trebuie să procedez aşa şi apoi mi-a dat un ghiont ca să mă încredinţeze că-i mulţumit de purtarea mea ascultătoare. A mai apărut un domn, care a răscolit lucrurile noastre, şi le-a răsturnat pe pavajul murdar al cheiului. Apoi, împreună cu ajutorul lui, ne-a percheziţionat cu toată grija. Au găsit un pacheţel cu opiu cusut în partea îndoită a cozii lui Hong Wo. Luînd opiul, l-au arestat pe Hong Wo şi l-au predat unui alt funcţionar, care l-a luat cu el. Apoi au confiscat bagajul lui Hong Wo, din pricina acestei încălcări a legii. Cum însă lucrurile lui Hong Wo fuseseră amestecate, în timpul percheziţiei, cu ale mele, le-au luat toate. Le-am spus că i-aş putea ajuta să aleagă lucrurile mele, dar ei m-au lovit din nou, exprimîndu-şi dorinţa ca să-mi bag minţile în cap.

Aşa se face că mi-am pierdut lucrurile şi prietenul. I-am spus apoi stăpînului că dacă n-are nimic împotrivă şi n-are nevoie de ajutorul meu, tare aş dori să mă

plimb puţin ca să văd oraşul. N-am vrut să-i arăt că sînt cam amărît de chipul în care am fost întîmpinat în marele azil al celor obidiţi şi de aceea zîmbeam şi mă străduiam să vorbesc cu voie bună. El însă mi-a zis: „Aşteaptă puţin. Trebuie să te vaccinezi ca să nu capeţi vărsat”. Auzindu-l, am zîmbit şi i-am răspuns că am fost bolnav de vărsat — lucru de care se putea convinge oricine privind ciupiturile de pe obrazul meu — şi de aceea nu-i nevoie să mai fac ceea ce numeşte el vaccin. El însă mi-a obiectat că aşa este legea şi că nu se poate să te sustragi de la vaccinare. „Doctorul n-are să te lase nevaccinat — zise el — deoarece el vaccinează contra vărsatului, conform legii în vigoare, pe toţi chinezii care sosesc aici, luînd pentru asta zece dolari de cap. Fii liniştit, nici un doctor nu va pierde cîştigul numai pentru că un chinez a făcut prostia să se îmbolnăvească de vărsat la el în patrie”. Aşa că medicul, venind, şi-a făcut datoria şi mi-a luat ultimii bani — zece dolari, preţul a doi ani de muncă şi de chiverniseală. O, dacă făuritorii acestei legi ar şti că în acest oraş trăiesc o mulţime de doctori care ar fi făcut cu bucurie vaccinul pentru un dolar sau pentru un dolar şi jumătate, desigur că n-ar fi cerut niciodată o plată atît de mare de la un biet irlandez, italian sau chinez, lipsit de apărare, care a fugit în ţara făgăduinţei pentru a scăpa de foame şi nevoi.

AH SONG HI

SCRISOAREA A PATRA

San Francisco, 18...

Dragă Cing-Fu! Mă aflu de aproape o lună aici. Încep cîte puţin să înţeleg limba localnicilor. Stăpînul nostru a dat greş în socotelile lui de a ne închiria la plantaţiile din îndepărtatele regiuni răsăritene ale ţării! De aceea, ne-a lăsat liberi, obligîndu-ne numai ca să-i plătim banii cheltuiţi cu venirea încoace. Trebuie să-i dăm îndărăt din primul nostru cîştig. Zice că i se cuvin cîte şaizeci de dolari din partea fiecăruia.

Aşa se face că la două săptămîni după sosirea noastră aici am ajuns liberi. Pînă atunci am trăit în aşteptare, în nişte căsuţe, înghesuiţi ca vai de lume şi încuiaţi cu cheia. M-am dus să-mi caut de lucru. A trebuit să păşesc singur în viaţă într-o ţară străină, fără un prieten, fără un ban în buzunar. Haina de pe mine era singura-mi avere şi singurul lucru cu care mă puteam făli era sănătatea pe care o am. Scăpasem de chinuitoarea teamă că cineva mi-ar putea fura lucrurile în lipsa mea. Nu, n-am dreptate. Am uitat că am o superioritate vădită asupra săracilor din alte ţări — sînt, mă rog, în America! Mă aflu în refugiul hărăzit de cer celor umili şi asupriţi.

Mă împăcasem cu acest gînd mîngîietor, cînd, într-o zi, cîţiva tineri au asmuţit împotriva mea un afurisit de cîine. Am încercat să mă apăr, dar degeaba. M-am refugiat repede în cerdacul unei case, dar uşa casei era închisă, aşa că am rămas la voia dulăului. Cîinele a sărit la mine şi m-a apucat de gît, m-a muşcat de obraz, apoi de mîini şi de picioare. Am strigat după ajutor, dar tinerii aceia rîdeau mai departe, fără să le pese. Doi oameni în uniforme cenuşii (aici le zice policemeni) s-au uitat o clipă la mine şi şi-au văzut de drum, tacticoşi. Unul din trecători i-a oprit însă şi i-a întors din drum, spunîndu-le că este o ruşine să mă lase pradă cîinelui. Atunci policemenii au gonit cu bastoanele lor scurte dulăul. A fost o mare fericire pentru mine, căci eram plin de sînge, iar hainele se făcuseră ferfeniţă.

Atunci trecătorul, care adusese îndărăt policemenii, îi întrebă pe tinerii aceia de ce se purtaseră atît de neomenos cu mine. Ei însă îi cerură să nu se amestece unde nu îi fierbe oala. „Diavolii ăştia de chinezi vin în America să smulgă pîinea de la gura albilor cumsecade — ziseră ei — iar cînd ne străduim să apărăm drepturile noastre legitime, se mai găsesc oameni care scornesc pe seama asta tot felul de istorii.”

După care au început să-l ameninţe pe binefăcătorul meu şi deoarece mulţimea care se strînsese ţinea cu ei, omul a trebuit să-şi ia tălpăşiţa, petrecut de ocările celorlalţi. Atunci policemenii mi-au zis că sînt arestat

şi trebuie să merg cu ei. Am întrebat pe unul de ce sînt arestat, dar m-a lovit cu bastonul şi mi-a poruncit să-mi „ţin gura”. M-au dus printr-un gang, însoţit de mulţimea de gură-cască şi de golani, care mă copleşeau cu ocările şi batjocura. Am ajuns într-o încăpere a închisorii, pardosită cu piatră. În lungul unui perete se întindea un şir de celule mari, cu grilaje de fier în loc de uşi. Domnul care şedea la masă a început să scrie ceva despre mine. Unul din policemeni i-a raportat:

— Chinezul ăsta e învinuit de violarea liniştii publice.

Am încercat să spun ceva pentru a mă dezvinovăţi, însă domnul care scria mi-a zis:

— Tăcere! Lasă-te de trăncăneala asta prostească! De data asta obrăznicia n-are să-ţi mai fie de nici un folos. Potoleşte-te, prietene, sau te potolim noi! Spune, cum te numeşti?

— Ah Song Hi.

— Dar pînă acum cum te numeai?

I-am spus că nu înţeleg. Atunci mi-a zis că vrea să ştie numele meu adevărat pentru că nu se îndoieşte o clipă că mi l-am schimbat, după ce am fost prins ultima oară furînd găini. Au rîs multă vreme de gluma asta. Apoi, m-au percheziţionat şi, fireşte, n-au găsit nimic. Asta i-a supărat foarte mult şi m-au întrebat cine va depune pentru mine cauţiune şi va plăti amenda. După ce mi-au lămurit ce înseamnă toate astea, le-am răspuns că nu săvîrşisem, după părerea mea, nici un rău şi de aceea, nu înţeleg de ce trebuie să se depună pentru mine vreo cauţiune sau să se plătească vreo amendă. La care mi-au răspuns cu cîteva ghionturi şi m-au sfătuit să mă port cuviincios. Eu am protestat, spunîndu-le că nu aveam de loc intenţia de a fi necuviincios. Atunci unul din ei m-a luat deoparte şi mi-a zis:

— Ascultă, Johnny, lasă şiretlicurile. Noi sîntem oameni de afaceri. Scoate colo cinci dolari şi scapi de orice neplăceri. Mai ieftin nu se poate. Spune, ce prieteni ai în oraş?

Le-am răspuns că în America n-am nici măcar un singur prieten, că sînt străin, locuinţa mi-e foarte

departe şi că sînt foarte sărac. Şi m-am adresat lor cu rugămintea să-mi dea drumul.

Atunci policemanul m-a înhăţat de guler, m-a scuturat din răsputeri, m-a tîrît prin curtea închisorii şi a deschis cu cheia una din uşile cu gratii. Cu o izbitură de picior m-a împins în celulă.

— Ai să putrezeşti aici, veneticule — mi-a zis el — pînă ai să înţelegi că în America nu-i loc pentru oameni de teapa ta.

AH SONG HI

NUVELE

BANCNOTA DE UN MILION DE LIRE

La vîrsta de douăzeci şi şapte de ani eram funcţionar la un antreprenor de mine din San-Francisco şi, fără să mă laud, eram iscusit nevoie mare în toate chiţibuşurile operaţiunilor cu acţiuni.

Singur pe lume, pentru a învinge greutăţile, nu mă puteam bizui decît pe inteligenţa şi pe buna mea reputaţie; de altfel, aceste două atu-uri îmi erau de ajuns pentru a-mi călăuzi paşii pe calea norocului şi aveam mare încredere în viitor.

Cum de obicei sîmbăta după-amiază eram liber, mă foloseam de acest răgaz, plimbîndu-mă cu barca cu pînze, în jurul golfului.

Într-o zi, mă aventurai prea departe şi fui tîrît în larg. Tocmai cînd se lăsa noaptea şi eram gata să-mi pierd orice speranţă, soarta făcu să fiu luat pe bordul unui bric cu destinaţia spre Londra. Călătoria fu lungă şi furtunoasă şi mă puseră să-mi plătesc drumul, făcînd treaba unui marinar de rînd. Cînd am pus piciorul pe pămîntul englez, hainele mi-erau zdrenţuite şi ponosite în ultimul hal; iar drept avere, aveam doar un singur dolar în buzunar, care mă ajută să nu mor de foame şi să-mi găsesc un acoperiş în prima zi; ziua următoare am umblat razna, fără mîncare şi fără adăpost.

A treia zi, către ora zece dimineaţa, istovit şi lihnit de foame mă tîram anevoie prin Portland Place, cînd întîlnii un copilaş pe care guvernanta îl trăgea de mînă; la doi paşi de mine, copilul aruncă pe marginea trotuarului o pară ademenitoare din care de-abia muşcase. M-am oprit fireşte, aţintindu-mi ochii pofticioşi asupra acestei comori mînjite de noroi. O mîncam din ochi; îmi lăsa gura apă, stomacul o rîvnea şi, în acea clipă, o cerea cu deznădejde întreaga mea fiinţa. Dar de cîte ori schiţam gestul de a ridica para, întîlneam privirea indiscretă a cîte unui trecător; atunci, cuprins de ruşine mă îndreptam şi mă prefăceam că habar n-am de pară. Chinul meu se prelungi într-atît încît, pînă la urmă mă gîndeam să mă las păgubaş.

În clipa cînd deznădejdea mea ajunsese ia culme şi eram gata să înfrunt orice ruşine, ridicînd para, auzii deschizîndu-se o fereastră în spatele meu şi mă pomenii chemat de către un domn, care îmi strigă: „Urcă sus, te rog”.

Un fecior, într-o livrea ce-ţi lua ochii, mă introduse într-o cameră luxoasă, unde se aflau doi domni mai în vîrstă. Făcură semn feciorului să iasă şi mă poftiră să iau loc. De-abia îşi isprăviseră micul dejun şi vederea celor ce mai rămăseseră pe masă aproape că mă fascină mai mult decît para dinainte. Abia îmi puteam lega gîndurile în faţa mîncărurilor gustoase. Totuşi cum nu eram poftit să le gust, n-am avut încotro şi a trebuit să-mi iau gîndul de la ele, ducîndu-mi cum puteam povara.

Cu siguranţă că înainte de sosirea mea se petrecuse între aceşti doi domni un lucru despre care nu aveam să aflu decît la multe zile după aceea, însă despre care vă voi vorbi chiar acum.

Cei doi fraţi avuseseră probabil o discuţie aprinsă, cu cîteva zile mai înainte şi o încheiaseră punînd un rămăşag, ca toţi englezii care se respectă!

Vă amintiţi poate că Banca Angliei a emis mai de mult două bancnote de cîte un milion de lire sterline, care trebuiau să servească unei tranzacţii cu o ţară străină. Dintr-un motiv oarecare, unul singur din aceste bilete de bancă fusese folosit şi anulat; celălalt

rămăsese în tezaurul băncii. Ei bine, cei doi fraţi îşi puneau problema cum s-ar descurca un străin cinstit şi totodată isteţ, care ar pica la Londra, fără nici un prieten, fără alte mijloace decît această bancnotă de un milion de lire şi care, pe deasupra, nu ar putea justifica provenienţa acestei averi.

Fratele A puse rămăşag că străinul ar muri de foame; fratele B susţinu contrariul. Fratele A afirmă că străinul nu ar putea prezenta această bancnotă la vreo bancă sau în oricare altă parte, fără a fi arestat numaidecît! Discuţia se înflăcără din ce în ce mai mult, cînd, pentru a o curma, fratele B puse rămăşag pe douăzeci de mii de lire că omul acela ar putea să trăiască o lună oricum ar pofti, datorită creditului ce l-ar obţine pe baza bancnotei de un milion de lire şi fără să intre la închisoare. Fratele A primi rămăşagul; fratele B se duse numaidecît la bancă pentru a achiziţiona faimoasa bancnotă, şi asta fireşte cu tupeul unui englez sadea!

Apoi dictă unui funcţionar de-al său o scrisoare pe care acesta o scrise cu cea mai frumoasă caligrafie; după care cei doi fraţi petrecură o zi întreagă la fereastră, căutînd pe omul potrivit, căruia să-i încredinţeze scrisoarea.

Se perindară pe sub ochii lor o seamă de trecători care le părură cu feţe cinstite, dar nu destul de inteligente. Pe alte chipuri văzură contrariul: inteligenţă, dar nu destulă cinste. Multe aveau amîndouă însuşirile, însă nu erau săraci, sau chiar dacă păreau de ajuns de săraci, nu erau străini. Pe scurt, găsiră mereu cîte un cusur pînă la ivirea mea, pe care m-au socotit a fi singurul în stare de a satisface toate aceste condiţii; aşadar, mă aleseră în *unanimitate* şi mă socotiră vrednic de a le îndeplini mandatul. Şi iată cum mă aflam în faţa acestor doi domni, aşteptînd să aflu pentru ce mă chemaseră înăuntru.

Mai întîi mă întrebară cine sînt şi ce fac; le-am înşirat repede povestea mea. Pînă la urmă îmi declarară că eram tocmai omul pe care îl căutau. Le-am spus că mă bucur din toată inima şi i-am întrebat în ce constă misiunea mea. Unul din ei îmi întinse un plic, spu-

nîndu-mi că voi găsi acolo explicaţia necesară. Încercai să-l deschid, dar el mă rugă să mai aştept.

— Ia acest plic — îmi spuse el — păstrează-l la dumneata cu grijă şi procedează cu sînge rece, fără pripeală.

Foarte nedumerit, doream să limpezesc treaba înainte de a-i părăsi; dar ei nu-mi îngăduiră acest lucru.

Plecai foarte jignit, convins că făcuseră o glumă proastă pe socoteala mea. Dar, la urma urmei, trista-mi situaţie nu-mi îngăduia să mă supăr fără rost şi nici să încerc a mă răzbuna pe asemenea oameni bogaţi şi sus puşi pentru jignirea adusă.

Ce mult aş fi dorit să găsesc iarăşi para aceea şi s-o mănînc de faţă cu toată lumea. Para însă dispăruse. Pierdusem chilipirul din pricina acestei afaceri nenorocite şi gîndul la pară îmi sporea şi mai mult mînia împotriva celor doi domni.

De îndată ce ieşii din raza lor vizuală, deschisei faimosul plic; spre marea mea mirare, erau bani! Vă asigur că părerea mea despre oamenii aceia s-a schimbat!

Cît ai clipi, băgasem plicul şi bancnota în buzunarul de la vestă şi pornii în căutarea celui mai apropiat birt popular, să-mi potolesc foamea.

Mîncai cu mare lăcomie! Cînd nu a mai încăput în mine nici o firimitură, am scos bancnota din buzunar şi am despăturit-o. Am aruncat o ochire asupra ei şi m-am ţinut tare să nu leşin. Valora cinci milioane de dolari! Să-ţi vină pandaliile, nu alta!

Trebuie că am rămas înlemnit. M-am chiorît în extaz la bancnotă preţ de un minut, înainte de a-mi veni în fire. Primul lucru pe caro l-am băgat de seamă a fost mutra patronului: rămăsese împietrit, prostit, cu braţele spînzurînde şi cu picioarele de plumb, pierdut trup şi suflet în adorarea bancnotei. Am găsit într-o clipită replica potrivită şi luînd singura atitudine posibilă în situaţia mea, îi întinsei nepăsător bancnota, zicînd:

— Dă-mi restul, te rog.

Ieşindu-şi din buimăceală, birtaşul îşi ceru mii de scuze că nu poate schimba bancnota. Nu îndrăzni nici măcar s-o atingă, declarîndu-mi că se mulţumea s-o

privească cu admiraţie, s-o contemple, şi că vederea unei asemenea minuni îi încînta ochii, dar că nici nu i-ar trece prin cap vreodată ca el, un biet muritor de rînd, să pună mîna pe acest obiect sfînt, de teamă să nu-l pîngărească.

Stăruii la rîndul meu:

— Îmi pare rău, dacă vă stingheresc, dar trebuie să stărui. Fiţi aşa de bun şi-mi schimbaţi bancnota, căci nu am alta.

Îmi răspunse că nu avea nici cea mai mică importanţă dacă nu achitam imediat; era foarte dornic să lase ca acest mizilic să fie achitat la prima ocazie.

În zadar i-am atras eu atenţia că poate voi lipsi cîtva timp din localitate.

Nu voi să ştie de nimic. Mă încredinţă că nu are nici o grijă de soarta banilor, ba mă asigură că îmi pune tot birtul la dispoziţie de cîte ori am chef şi că-mi deschide credit nelimitat. Adăugă că, dacă îmi făcea plăcere, puteam desigur să-mi permit capriciul de a-mi bate joc de lume, îmbrăcîndu-mă în zdrenţe, dar că aceasta nu-l împiedica de a mă considera un gentleman adevărat, un milionar din cei mari.

Între timp intră alt client; patronul îmi făcu semn să ascund bancnota aceea monstruoasă apoi mă petrecu pînă la uşă, cu nesfîrşite temenele.

Nu-mi rămînea decît să mă duc glonţ la casa celor doi fraţi, pentru a îndrepta eroarea pe care o săvîrşiseră — şi asta mai înainte ca poliţia să-mi dea de urmă. Aşa şi făcui. Mărturisesc însă că mă simţeam destul de nervos şi, de fapt, chiar intrase spaima în mine, deşi nu aveam să-mi aduc vreo mustrare. Cunoşteam de ajuns de bine oamenii spre a-mi da seama că văzînd la un vagabond o bancnotă de un milion de lire, în loc de o hîrtie de o liră, lesne pot fi cuprinşi de o mînie de nedescris împotriva lui, în loc să se mustre, aşa cum ar fi firesc, de propria lor zăpăceală, singură răspunzătoare de o asemenea boroboaţă. Totuşi, apropiindu-mă de casa celor doi domni, mă liniştii, observînd că totul părea la locul lui: desigur nu constataseră isprava ce-o făcuseră. Sunai. Lacheul veni şi-mi deschise uşa. Îi cerui să mă anunţe stăpînilor.

— Au plecat, îmi răspunse lacheul, pe tonul acela trufaş, caracteristic celor din tagma lor.

— Au plecat? şi unde?

— Într-o călătorie.

— Cam prin care meleaguri?

— Pe continent, cred.

— Pe continent?

— Da, domnule.

— În ce direcţie, ce itinerar au?

— Nu vă pot spune, domnule.

— Cînd se întorc?

— Peste o lună. Aşa mi-au zis.

— O lună! E îngrozitor! Dă-mi vreo idee cum aş putea să-i înştiinţez de ceva care îi interesează.

— Îmi pare rău, nu vă pot ajuta cu nimic. Habar n-am unde au plecat.

— N-aş putea să văd atunci pe vreo rudă de-a lor?

— Familia a plecat cu luni de zile înainte, cred că în Egipt şi Indii.

— Omule, dar e cu neputinţă! Cu siguranţă că se vor întoarce înainte de-a înnopta. Spune-le că i-am căutat şi că mă voi întoarce să aranjez totul. Spune-le să nu-şi facă nici o grijă.

— Le voi spune dacă se înapoiază. Dar nu-i aştept. De altfel, m-au înştiinţat că veţi trece pe aci peste o oră şi-o să întrebaţi de dînşii şi m-au însărcinat să vă spun că totul e în regulă; că se vor înapoia la momentul dorit, cînd vor aştepta vizita dumneavoastră.

Nu-mi rămînea aşadar decît să mă dau bătut şi să plec.

Care era misterul? Să-şi piardă omul minţile, nu alta. Au spus că vor fi înapoi la momentul dorit! Ce înţelegeau prin aceasta? Poate că scrisoarea lor mă va lămuri; e drept că uitasem s-o citesc. O scosei din buzunar şi citii cele ce urmează:

„Îmi faci impresia unui om cinstit şi inteligent, după cum se poate citi pe faţa dumitale. Presupun că eşti străin şi lipsit pe mijloace. Alăturat vei găsi o anumită sumă. Ţi-o împrumut pe termen de o lună, fără dobîndă. Revino aici după această perioadă. Am pus un rămăşag cu privire la dumneata. Dacă-l

cîştig, îţi voi procura cea mai frumoasă situaţie care-mi va sta în putinţă; va fi suficient pentru aceasta să ştii să te achiţi de însărcinările dumitale.”

Scrisoarea nu avea nici semnătură, nici adresă, nici dată.

Ce mai! Asta zic şi eu încurcătură pe capul omului! Domniile voastre sînteţi la curent cu cele ce au precedat această scrisoare, eu însă nu eram.

Totul îmi părea o enigmă de nepătruns şi mi s-a făcut negru înaintea ochilor. Habar n-aveam de întorsătura pe care-ar putea să o ia această glumă şi mă întrebam dacă mi se voia binele sau răul. Mă retrăsei într-un parc din apropiere şi mă aşezai pe o bancă pentru a chibzui asupra situaţiei mele.

După o oră de chibzuinţă, gîndurile mi se cristalizară asupra următorului verdict:

Poate că cei doi domni îmi doreau binele, poate răul. Nu aveam cum să ştiu. Deci să trecem peste asta. Cu siguranţă că se distrau pe socoteala mea şi asta cu un scop anumit. Joc, experienţa sau altceva — nu puteam ghici ce anume, deci să trecem şi peste asta. Făcuseră o prinsoare pe socoteala mea, dar ce fel de prinsoare nu puteam şti. Hai să trecem şi peste asta. Astfel se înlătură şi cantităţile indeterminabile şi restul chestiunii rămîne tangibii, concret şi poate fi clasificat cu certitudine. Dacă voi cere Băncii Angliei să crediteze cu acest bilet persoana căreia îi aparţine, fireşte că Banca o va face, căci cunoaşte pe posesorul bancnotei; dar, fără îndoială că mă va întreba prin ce împrejurare deţin bancnota. Dacă voi spune adevărul, sigur că mă vor închide la casa de nebuni; dacă voi spune o minciună oarecare, mă vor băga la beci. Oricum, dacă încerc să încasez acest bilet, sau să împrumut bani, arătîndu-l, rezultatul ar fi acelaşi. Iată-mă aşadar definitiv condamnat să plimb această povară stînjenitoare, pînă la înapoierea celor doi indivizi şi asta, fie că vreau ori ba!

Averea mea trecătoare nu-mi va fi de nici un folos, nici cît un pumn de cenuşă; şi totuşi trebuie să veghez această comoară. N-o voi slăbi din ochi, în timp ce-mi voi cerşi anevoie existenţa.

Cu neputinţă pentru mine să mă descotorosesc de aceşti bani; nici un om cinstit şi nici un tîlhar de drumul mare nu ar voi în ruptul capului să-i primească, pentru a mă scoate din încurcătură.

Cei doi fraţi nu riscau nimic; căci, admiţînd că aş fi pierdut sau distrus bancnota lor, ei puteau numaidecît să oprească plata, şi banca le-ar fi înlesnit operaţia.

În aşteptare, voi avea o lună de suferinţă, fără cel mai mic folos sau salariu pentru mine — afară doar dacă reuşesc să-l fac să cîştige rămăşagul, oricare ar fi el şi să merit frumoasa situaţie pe care mi-a făgăduit-o cel care mi-a adresat scrisoarea. Tare aş mai dori ca să mi se întîmple aşa ceva! Oameni ca ei trebuie să fie în stare a hărăzi situatiile cele mai vrednice de invidiat!

Cugetînd îndelung la această situaţie, pînă la sfîrşit mi-am făcut tot felul de vise deşarte. Fără nici o îndoială, mi se va da un salariu gras; voi începe să pun mîna pe bani luna viitoare şi, după aceea, totul va merge strună pentru mine. În clipa aceea am pornit-o iar razna pe străzi.

La vederea unui magazin de confecţii, mi-a venit ideea să-mi lepăd boarfele şi să mă îmbrac iarăşi cuviincios. Îmi dădea mîna?

Nu, deoarece nu posedam decît un milion de lire sterline. Am voit să-mi caut de drum. Curînd însă am făcut cale întoarsă. Ispita mă încerca necruţătoare. Trebuie că m-am învîrtit în sus şi în jos prin faţa magazinului poate de vreo şase ori, în cursul acestei lupte pline de bărbăţie. Nemairezistînd, intrai şi întrebai dacă aveau de vînzare un costum de ocazie. Vînzătorul, căruia mă adresasem îmi făcu semn din cap să mă duc la raionul vecin; de acolo, mă trimiseră ceva mai departe, tot prin cîte un semn din cap şi fără ca nimeni să catadicsească a-mi adresa vreo vorbă.

Ajuns la ultimul vînzător, acesta îmi zise în fine:

— Sînt la ordinele dumneavoastră într-o clipă.

Cînd termină treaba, mă conduse într-o odaie din fundul magazinului, se opri în faţa unui maldăr de costume refuzate, alese pe cel mai puţin prost şi mi-l dete să-l încerc. Nu-mi vonea bine şi nu era de fel

atrăgător, dar cum mi se părea aproape nou şi eram nerăbdător să-l iau, nu i-am găsit nici un cusur. I-am spus cu oarecare neîncredere vînzătorului:

— Ai ceva împotrivă dacă nu plătesc decît peste cîteva zile? Nu am mărunţiş la mine.

Vînzătorul îmi răspunse, luîndu-mă peste picior:

— Nu aveţi bani? Îmi cam închipuiam eu; clienţi ca dumneavoastră nu prea au obiceiul să umble cu sume mari la dînşii.

Mi-a sărit ţandăra şi îi întorsei vorba:

— Prietene, n-ar trebui să judeci totdeauna străinii după hainele ce le poartă. Pot foarte bine să vă plătesc costumul. Voiam doar să vă scutesc de osteneala de a da rest la o bancnotă mare.

Vînzătorul îşi schimbă puţin atitudinea, dar nu renunţă să-mi zică totuşi cu un aer batjocoritor:

— Nu am avut nici o intenţie jignitoare, însă ţin să vă atrag atenţia că nu sînteţi îndreptăţiţi de a ne crede incapabili să vă schimbăm biletul de bancă. Dimpotrivă, sîntem cu totul în măsură a o face.

Atunci îi întinsei bancnota, zicînd:

— Cu atît mai bine, scuzaţi-mă, vă rog.

Primi bancnota zîmbind, dar vai! cu unul din acele zîmbete larg căscate, care despică gura pînă la urechi şi te fac numaidecît să te gîndeşti la undele şi spiralele încreţite, pe care le vezi pe faţa apei cînd arunci cu cărămizi într-un eleşteu.

În clipa în care îşi aruncă ochii asupra bancnotei, zîmbetul îi încremeni pe faţă şi omul se făcu numaidecît palid; ai fi zis că unul din acele torente unduitoare de lavă, pe care le întîlneşti pe coastele Vezuviului, i s-ar fi solidificat pe obraz. Nu mai văzusem vreodată un zîmbet atît de împietrit şi perpetuat astfel. Omul încremenise năuc, cu bancnota în mînă.

Patronul magazinului se apropie pentru a vedea ce se petrece şi zise grăbit:

— Ei bine, ce este? Ce nu vă place? Aţi găsit vreun cusur?

— Nici unul, răspunsei ea. Aştept doar restul.

— Haide, grăbeşte-te, Tod; termină şi dă-i restul o dată!

Tod răspunse:

— Uşor de spus să-i dau restul! Uitaţi-vă la bancnota pe care doreşte să o schimb.

Patronul magazinului cercetă bancnota, fluieră elocvent printre dinţi, holbă ochii şi se îndreptă către maldărul de haine vechi, începu să le pipăie, sucindu-le şi învîrtindu-le şi vorhindu-şi cu un aer foarte agitat:

„Auzi să îndrăznească să vîndă asemenea boarfe unui multimilionar excentric! Tod e nebun de legat, zău aşa! Totdeauna face asemenea pozne. Voi pierde cea mai bună clientelă, fiindcă nu este în stare să deosebească un milionar de un vagabond. Să încerc să dreg boroboaţa!”

— Vă rog, domnule, lepădaţi acest costum! Aruncaţi-l cît mai departe de dumneavoastră. A, iată ce căutam. Faceţi-mi cinstea să încercaţi cămaşa şi hainele acestea. E tocmai ceea ce vă trebuie: un costum simplu din stofă fină; modest, dar cu croială după ultima modă, potrivit unui duce. Acest costum mi-a fost comandat de un principe străin — îl cunoaşteţi fără îndoială — alteţa sa serenisimă principele de Halifax. Mi l-a lăsat în cont şi şi-a comandat un costum de doliu, căci mama îi era pe moarte — dar n-a mai murit. N-are însă nici o importanţă; lucrurile nu ies totdeauna cum dorim — adică aşa cum poftim, pantalonul vă vine ca turnat, vesta de asemenea; aha, e perfect aşa! Cît despre veston, poftiţi, uitaţi-vă la el, e o adevărată minunăţie! Completul este perfect; pe viaţa mea dacă am mai văzut un asemenea triumf!

Mă declarai mulţumit.

— Ne-am înţeles, domnule. Luaţi costumul acesta, deocamdată, are să meargă ca saftea, dacă pot să mă exprim astfel; veţi vedea cum vă voi servi, cu haine de comandă. Daţi-mi voie să vă iau măsura. Tod! Cerneală, o peniţă şi carnetul. Scrie: lungimea gambei 32; şi aşa mai departe.

Înainte de a fi putut sufla o vorbă, îmi şi luase toate măsurile şi comanda unor haine de ceremonie, unor costume de dimineaţă, unei serii de cămăşi — pe scurt, o garderobă întreagă.

Pînă la urmă, cînd am avut şi eu o şansă să iau cuvîntul, i-am zis:

— Dar, dragul meu domn, nu *pot* să plătesc toată această comandă, afară decît dacă consimţiţi să aşteptaţi factura „la nesfîrşit”, sau să-mi schimbaţi bancnota.

— Vă aştept la nesfîrşit! Glumiţi, domnule! Voi aştepta, dacă trebuie, o veşnicie — ăsta-i cuvîntul! Tod, ia toate acestea şi trimite-le, fără a pierde o clipă, la locuinţa domniei sale, care va binevoi să-ţi indice adresa. Lasă clienţii mai mărunţi să aştepte. Scrie adresa domnului şi...

— Sînt pe cale de a mă muta — răspunsei — aşa că vă voi comunica noua mea adresă.

— Perfect, domnule, cum doriţi. Ieşirea e pe aici. La revedere, domnule, la revedere!

Cum vă închipuiţi prea bine, am profitat de situatie şi am cumpărat tot ceea ce îmi lipsea, încercînd să schimb bancnota.

După o săptămînă, eram asortat cu o garderobă nou-nouţă, foarte elegantă şi luxuoasă. Intrasem în pensiune la un hotel somptuos de pe Hanover Square. Luam acolo masa de seară, dar la dejun rămăsesem credincios umilei cîrciume a lui Harris, unde prînzisem prima dată în contul faimoasei bancnote de un milion de lire.

Devenisem „senzaţia” birtului şi-i adusesem o celebritate nemăsurată! Ca din puşcă, se răspîndise zvonul că străinul ţicnit, care plimba un milion de lire în vesta lui, era sfîntul ocrotitor al cîrciumei.

A fost de ajuns pentru a transforma acea sărăcăcioasă locantă, al cărei patron îşi scotea din greu banii de pe-o zi pe alta într-un restaurant năpădit de clienţi.

Harris îmi era atît de recunoscător, încît îşi convingea clienţii să-mi împrumute bani; care de care se grăbea, încît primii sume enorme şi — aşa calic cum eram — putui să risipesc banii în petreceri, la fel cu cei mari şi bogaţi.

Îmi era totuşi teamă să nu sfîrşesc printr-o prăbuşire, căci, angrenat cum eram trebuia sau să răzbesc prin noianul greutăţilor, sau să mă înec fără doar şi poate. Nimic nu căşunează mai mult rău lucrurilor şi situaţiilor, care altminteri ar fi pur şi simplu caraghioase, nimic nu le conferă un caracter sobru şi grav,

care ajunge adesea pînă la tragic, decît primejdia unei prăbuşiri ce pare de neînlăturat. Noaptea, împresurat de beznă, nu vedeam decît partea tragică a situaţiei mele; aveam coşmaruri, gemeam, mă zvîrcoleam şi nu-mi găseam somnul. Dar ziua-n amiaza mare, gîndurile îmi deveneau trandafirii şi mă plimbam cu pas uşor, ameţit întrucîtva de norocul atît de neaşteptat, care dăduse peste mine.

Era de altfel firesc, căci mă simţeam acum pe cale de a deveni unul din oamenii de vază ai metropolei universului şi succesul începea să mi se suie la cap.

Era cu neputinţă să-mi arunc ochii pe vreun ziar englez, scoţian sau irlandez, fără să nu dau peste un articol închinat faptelor şi apucăturilor miliardarului care poartă un milion de lire în „buzunarul de la vestă” şi ultimelor sale cugetări. La început eram citat în josul coloanei care înregistra mondenităţile; dar încetul cu încetul, mi se dete întîietate asupra cavalerilor şi baronilor; ba încă în asemenea măsură, încît notorietatea mea, crescînd din zi în zi, pînă la sfîrşit urcă pe culmea măririlor şi avui precădere asupra ducilor şi înalţilor membri ai clerului; singură familia regală şi primatul Angliei îmi treceau înainte la „mondenităţi”. Notati însă bine că toate acestea nu erau decît pură notorietate; iar eu rîvneam la mai mult; îmi trebuia o faimă mondială. Lovitura hotărîtoare fu dată de *Punch*, care îmi făcu caricatura şi într-o clipă văzui cum umila şi şubreda mea notorietate se transformă într-o glorie nepieritoare; primisem „acolada”, eram acum un om „ajuns”! Se putea glumi pe socoteala mea, dar cu respect şi fără grosolănie; rîdeau de aventura mea, dar nimeni n-ar mai fi încercat să-şi bată joc de mine.

Punch mă înfăţişă sub trăsăturile unui vagabond, cu zdrenţele fîlfîind în aer şi flecărind cu un paznic al Turnului Londrei.

Vă închipuiţi zăpăceala care mă cuprinse? Eu, un tinerel, un sărman terchea-berchea, pe care pînă mai ieri nimeni nu-l lua în seamă, deveneam deodată un punct de atracţie mondială; nu era cu putinţă să rostesc o vorbă, fără ca aceasta să treacă din gură în

gură; nu era cu putintă să fac un pas, fără a auzi în jurul meu: „Staţi! Ăsta el”

În timpul meselor, eram privit ca un animal ciudat; la Operă, o mie de binocluri erau aţintite spre loja mea. Pe scurt, înotam literalmente în plină glorie, şi aceasta de dimineaţa pînă seara.

În pofida acestei situaţii, nu renunţasem cu totul la hainele mele vechi, şi, din cînd în cînd, ieşeam în jalnicul meu costum ca să mai gust plăcerea din primele zile — anume de a face cumpărături şi a fi jignit de negustori şi pe urmă să-l fac praf cu bancnota mea de un milion de lire pe cel care mă făcuse de ocară.

Dar aceasta nu tinu mult, căci ziarele ilustrate mă schiţară atît de exact, încît îmi fu cu neputinţă să mai ies fără a fi recunoscut şi urmat de mulţimea de gură-cască. Îndată ce încercam să fac cea mai mică cumpărătură, mi se oferea pe credit întregul magazin, înainte de a avea măcar timp să scot bancnota.

Cam prin a zecea zi de la dobîndirea faimei, socotii nimerit să mă duc să-mi îndeplinesc datoria faţă de drapel, prezentîndu-mă ministrului Americii. Mă primi cu entuziasmul cuvenit situaţiei mele, mustrîndu-mă că nu venisem să-l văd mai curînd şi adăugînd foarte amabil că cel mai bun mijloc de a-i obţine iertarea era să cinez cu el chiar în seara aceea; tocmai avea o mare recepţie şi mă ruga stăruitor să iau locul unuia din invitaţii săi, căzut la pat în ultimul moment. Acceptai şi începurăm să discutăm; îi amintii că fusese coleg de şcoală cu tatăl meu, în copilărie; că apoi se întîlniseră din nou la Universitatea din Yale şi păstraseră relaţii strînse pînă la moartea tatălui meu.

În amintirea acestei prietenii, îmi ceru să mă socotesc în locuinţa lui ca la mine acasă şi îmi declară că i-aş face mare plăcere venind oricînd pofteam.

Eram îneîntat de această ospitalitate, pentru că protecţia ministrului putea să-mi fie de mare ajutor, salvîndu-mă de la pieire în ziua cînd s-ar fi întors lucrurile şi cînd ar fi căzut pe capul meu pacostea — nu ştiam cum, dar poate că ar fi găsit el un mijloc.

Acum, cînd lucrurile ajunseseră atît de departe, nu puteam să mă dau de gol faţă de el, punîndu-l la curent cu situaţia mea. La începutul acestei extraordinare cariere în Londra nu aş fi şovăit să o fac, dar acum mă simţeam prea intrat în horă şi-apoi, de ce aş fi riscat o mărturisire aşa de gravă faţă de un prieten atît de recent?

Cugetînd, viitorul nu mi se părea totuşi prea sigur; pînă acum împrumuturile făcute fuseseră moderate şi nu depăşeau leafa mea. Fireşte, încă nu puteam şti la cît se va urca acea sumă, dar eram îndreptăţit să cred că — dacă binefăcătorul meu cîştiga rămăşagul — îmi va oferi să-mi aleg una din cele mai frumoase situaţii de care putea dispune bogatul bătrîn, fireşte dacă eram la înălţimea datoriei mele.

Eram sigur de această ultimă condiţie şi puteam să răspund de priceperea mea: aveam să cîştig, fireşte rămăşagul, fiindcă totdeauna fusesem norocos.

Îmi evaluam leafa la o cifră variind între şase sute şi o mie de lire pe an; să zicem şase sute în primul an, plus o creştere progresivă, ajungînd la cifra a doua, în proporţie cu meritul dovedit. Deocamdată, datoram o sumă echivalentă cu leafa mea pe primul an, căci, deşi toată lumea se întrecea să-mi împrumute bani, îmi putusem limita împrumuturile la trei sute de lire; celelalte trei sute de lire reprezentau totalul cumpărăturilor mele şi fondul de rezervă necesar traiului meu pe un an de zile. Aveam de gînd să nu cheltuiesc mai mult decît leafa mea pe al doilea an, în timpul ultimelor săptămîni ale lunei; dar pentru aceasta trebuia să deschid bine ochii, să mă arăt prudent şi chibzuit.

Lasfîrşitul lunii, binefăcătorul meu trebuia să se întoarcă din călătorie; totul urma să meargă bine pentru mine din clipa aceea; voi repartiza între creditori leafa pe doi ani şi-mi voi lua numaidecît în primire slujba, apucîndu-mă de treabă.

La cina, care fu din cele mai strălucite, se aflau patrusprezece persoane: ducele şi ducesa de Shoreditch; fiica lor, lady Anne-Grace-Eleonor şi aşa mai departe — şi tot aşa — Celeste de Bohun; contele şi contesa de Newgate; vicontele Cheapside; lordul şi lady Blat-

herskite. Alţi invitaţi fără titluri, de ambele sexe. În fine, mai erau ministrul, soţia şi fiica sa, precum şi o prietenă de a fiicei lor, numită Portia Laugham, o fată de douăzeci şi doi de ani de care m-am îndrăgostit lulea în mai puţin de două minute. Trebuie să mărturisesc că i-am inspirat aceeaşi pasiune, ceea ce se vedea de altfel de la o poştă. Mai era un oaspete, un american dar o cam iau înainte cu povestirea.

În timp ce toată lumea era adunată în salon şi se schimbau politeţuri în aşteptarea mesei, fiecare cercetînd cu răceală pe ultimii veniţi, lacheul anunţă: Mr. Lloyd Hastings. După ce i-a salutat pe stăpînul şi pe stăpîna casei, Hastings mă zări şi veni de-a dreptul la mine, întinzîndu-mi mîna, dar se opri brusc în clipa cînd voi să o strîngă pe a mea, şi îmi zise, cu un aer foarte stînjenit:

— Vă cer scuze, domnule, credeam că vă cunosc.

— Păi cum să nu. Mă cunoşti perfect, vechiul meu prieten.

— Nu, după cîte ştiu. N-aţi fi cumva acel... acel...?

— Acel monstru cu faimoasa vestă! Ai nimerit-o, nu te sfii să-mi spui porecla pe şleau. Sînt obişnuit.

— Ce surpriză plăcută! Ia te uită! Am văzut de două-trei ori numele dumitale împodobit cu acest epitet, dar nu-mi venise în minte că ai putea fi una şi aceeaşi persoană cu acel Henry Adams la care se făcea aluzie. Au trecut abia şase luni de cînd erai funcţionar la Blake Hopkins în San-Francisco, şi făceai ore suplimentare noaptea pentru a mă ajuta să pun în regulă şi să verific actele şi statisticile la Gould Curry Extension. Cine şi-ar fi închipuit să te vadă acum la Londra, doldora de milioane şi mare celebritate!... Aşa ceva-i leit ca într-o poveste dintr-o mie şi una de nopţi. Dragul meu, mi se pare că visez; nu te mira dacă-mi trebuiesc cîteva clipe pentru a mă dezmetici.

— Sînt tot aşa de uimit ca şi dumneata, Lloyd, şi nu mai înţeleg nici eu nimic.

— Am rămas „gură-cască”, dragul meu. Şi cînd te gîndeşti că sînt astăzi exact trei luni de cînd cinam împreună la cantina minerilor!

— Te înşeli, era la *What Cheer!*

— A, da, întocmai la What Cheer! Ne-am întîlnit acolo la ora două noaptea; am luat un cotlet şi cafea, ca să ne refacem forţele după ce ne măcinasem şase ore în şir cu socotelile întreprinderii; încercasem chiar să te conving să mă urmezi la Londra, făgăduindu-ţi să-ţi obţin un concediu şi să-ţi plătesc cheltuielile de drum; îţi garantam o parte de beneficii, dacă ieşea afacerea. M-ai trimis la plimbare, prezicîndu-mi că nu voi reuşi şi susţinînd că nu voiai să dai cioara din mînă pe vrabia de pe gard şi să-ţi pierzi o groază de vreme, cînd te întorci, ca să prinzi iar dedesubturile afacerii. Şi acum, iată-te totuşi aici! E de necrezut. Spune-mi cine te-a adus la Londra şi prin ce împrejurări ai reuşit în chipul acesta de necrezut?

— O, printr-o simplă întîmplare. E o istorie prea lungă de povestit. Aproape un roman, pot spune. Te voi pune la curent cu toate întîmplările — dar nu acum.

— Atunci cînd?

— La sfîrşitul lunii.

— Cum, va trebui să aştept mai mult de cincisprezece zile? Îmi pui la grea încercare curiozitatea. Haide, făgăduieşte să-mi spui povestea peste o săptămînă.

— Cu neputinţă. Vei afla de ce, încetul cu încetul. Dar, ia spune-mi, cum merg afacerile?

Se schimbă la faţă într-o clipită şi îmi zise, cu un suspin adînc:

— Ai fost un adevărat profet, Hal, un adevărat profet! Măcar dacă n-aş fi venit aici. Mai bine să tac chitic în privinţa asta, nu crezi?

— Dimpotrivă, mărturiseşte-mi în ce constă dezamăgirea dumitale. Vino astă-seară la mine, după recepţie, şi povesteşte-mi pe îndelete ce ţi s-a întîmplat.

— Într-adevăr? Vorbeşti serios? Şi spunînd aşa, îl podidiră lacrimile.

— Da. Vreau să nu-mi ascunzi nimic.

— Îţi mulţumesc. Se mai găseşte şi cîte un suflet milos, o inimă largă, care se interesează de afacerile mele după toate prin cîte-am trecut, Doamne! Ar trebui să-ţi mulţumesc în genunchi!

Îmi luă mina şi o strînse cu putere.

Părea cu moralul ridicat, hotărît a fi foarte vesel în timpul cinei, care se cam lăsa aşteptată. Se întîmplă ceea ce era inevitabil, datorită jalnicului şi sîcîitorului sistem englez, care pune înainte de toate chestiunea ierarhiei. Nu se cină pentru că nu putu fi rezolvată această problemă a ierarhiei. De altfel englezii au totdeauna grijă să mănînce acasă, cînd sînt invitaţi altundeva la cină, căci se aşteaptă să fie traşi pe sfoară. Ar face bine să anunţe şi pe străinii care cad în capcană ca nişte ţînci.

Fireşte, această cină ratată nu trezi mirarea nici unuia din noi, căci cunoşteam cu toţii lăudabilele obiceiuri englezeşti şi nici unul nu era novice. Hastings, însă, care nu era iniţiat în acest soi de maimuţărie, fusese înştiinţat din vreme de către ministrul care-l invitase că, din respect faţă de tradiţia britanică, nu va urma nici o cină.

În fine, oferirăm invitatelor braţul pentru a ne îndrepta spre sala de mîncare! Acolo începură ciorovăielile. Ducele de Shoreditch pretindea să i se acorde precădere şi deci el să prezideze masa, invocîndu-şi calitatea de reprezentant al regelui; trebuia să treacă înaintea ministrului, care nu reprezenta, la drept vorbind, decît naţiunea.

Eu însă nu cedai, foarte hotărît să-mi păstrez drepturile: în toate revistele mondene lăsam în urmă pe orice duce, cu singura excepţie a celor din familia regală. Prin urmare, în seara aceea mi se cuvenea întîietatea faţă de ducele de Shoreditch şi mă grăbii să-i atrag atenţia.

Discuţia dură mult şi bine, dar fu cu neputinţă să se rezolve litigiul. De altfel, amîndoi folosisem argumente concludente: el, încercînd să menţioneze pe nedrept naşterea şi descendenţa sa directă din Wilhelm Cuceritorul; eu, declarîndu-mă rudă apropiată a lui Adam (cum dovedea numele) şi „tăindu-l cu asta”. Dacă-i să stăm drept şi să judecăm cuminte, el făcea parte doar dintr-o ramură colaterală foarte recentă — de origine normandă.

În cele din urmă, urcarăm din nou în salon, fără să fi luat masa, şi tot cu acelaşi tipic de mai adineauri.

Acolo ne aştepta o gustare pe care o luarăm în picioare; puturăm căpăta sardele şi cîteva căpşune, mîncîndu-le fără să ne mai batem capul de data aceasta cu eticheta şi cu ierarhia; în cazul acesta, procedeul e foarte simplu: cei doi invitaţi de rang mai mare aruncă un şiling în aer; cel care cîştigă se repede la căpşune, iar celălalt ia şilingul. Următorii fac acelaşi lucru, iar ceilalţi îi imită pînă la cei din urmă.

Se aduseră apoi mese şi începurăm cu toţii să jucăm pichet. Miza era cincizeci de bani. Englezii nu secot jocul o simplă distracţie; trebuie să cîştige sau să piardă ceva (puţin interesează ce), altfel în ruptul capului nu ar pune mîna pe o carte.

Partida fu din cele mai plăcute, cel puţin pentru Miss Laugham şi pentru, mine; mă vrăjise în tr-atîta încît nu eram în stare să-mi număr levatele şi nici nu-mi dădeam seama cînd întorceam un atu. În aceste condiţii, era sigur că vom pierde, şi cum de altfel fetei nu-i ardea de joc mai mult decît mie, eram doi penibili parteneri. Nu ştiam decît un lucru: că eram în culmea fericirii, eram în al nouălea cer şi nu voiam să ştim de altceva; nici să fim treziţi din fericirea noastră.

Avui curajul de a-i mărturisi dragostea; da, avui această tărie. Auzind declaraţia mea, fata roşi pînă la rădăcina părului, dar îmi răspunse cu un aer radios că şi dînsa mă iubea.

Ah, ce seară minunată! De cîte ori însemnam un punct, adăugam un post-scriptum pentru dînsa; la rîndul ei, număra levatele, răspunzînd cu drăgălăşenii. Nu mai puteam zice un cuvînt fără să adaug: „Ce drăguţă sînteţi!” Ea continua: „Cincisprezece, doi; cincisprezece, patru, cincisprezece, şase, şi o pereche fac opt, şi opt fac şasesprezece”.

— Aşa crezi? Şi zicînd aceasta, mă privea pieziş, pe sub frumoasele-i gene blonde, cu duioşie şi şiretenie. Dumnezeule, ce minunată şi gingaşă era în timpul acelei partide!

Fui foarte cinstit şi fără ascunzişuri faţă de ea, mărturisindu-i că nu posedam nici un ban, în afară de faimoasa bancnotă de un milion de lire, despre care auzise vorbindu-se atîta. Adăugai fireşte că acest bilet nu-mi

aparţinea! Mărturisirea mea izbuti doar să-i aţîţe curiozitatea; îmi ceru să-i spun de-a fir-a-păr povrestea mea, fără să trec peste nici un amănunt; istorisirea mea o făcu să se prăpădească de rîs!

Nu pricepeam ce putea găsi ea aşa de caraghios în păţania mea. La fiecare nou amănunt, ilaritatea ei sporea, aşa că fui silit de mai multe ori să-mi întrerup povestirea, pentru a o lăsa să-şi mai tragă sufletul.

Se prăpădea de rîs, zău aşa. Am mai văzut eu oameni rîzînd cu hohote, dar niciodată ascultînd relatarea unei povestiri atît de triste şi a unor aventuri atît de neplăcute pentru cel care era în cauză.

Aşa că am iubit-o şi mai mult, încîntat să văd că ştie să ia partea bună din toate; fiindcă, de! — o femeie cu un asemenea caracter fericit mi-ar fi putut fi o tovarăşă din cele mai nepreţuite, în halul în care se înfăţişau treburile mele.

Îi povestii, fireşte, cum cheltuisem cu anticipaţie doi ani din salariul meu; îmi răspunse însă că nu-i pasă de loc, numai să ştiu să-mi moderez cheltuielile şi să nu mă ating cîtuşi de puţin de leafa pe cel de-al treilea an.

Pe urmă, începu totuşi să pară puţin îngrijorată, întrebîndu-mă dacă nu mă înşelasem, dacă nu-mi făceam socoteli prea optimiste în legătură cu salariul pe care urma să-l primesc în primul an. Întrebarea, plină de bun-simţ, mă făcu să mă simt mai puţin încrezător în viitor, însă îmi dădu o idee practică, pe care i-am împărtăşit-o cu sinceritate:

— Portia, scumpa mea, ai consimţi oare să mă întovărăşeşti în ziua în care va trebui să am o întrevedere cu cei doi binefăcători ai mei?

Ea şovăi o clipă, apoi îmi răspunse:

— Da, dacă prezenţa mea îţi poate da curaj şi sluji cît de puţin. Totuşi, parcă n-ar fi tocmai potrivit, ce zici?

— Sînt de aceeaşi părere în fond; dar, vezi, întrevederea trebuie să aibă o atît de mare însemnătate pentru viitorul nostru, încît...

— S-a făcut! Voi merge cu dumneata; nu-mi pasă de „ce va zice lumea” îmi răspunse ea într-un frumos

şi mărinimos elan. Aş fi atît de fericită la gîndul că îţi ajut cu ceva!

— Să-mi ajuţi, scumpa mea? Păi, dumneata vei face totul. Eşti atît de frumoasă, atît de încîntătoare, atît de atrăgătoare, încît dacă vei fi de faţă, pot să-mi ridic sus de tot pretenţiile, pînă ce voi frînge rezistenţa celor doi bătrîni miliardari. Ei nu vor mai îndrăzni să se tocmească în privinţa salariului.

Ah! Dacă aţi fi văzut cum îi mai năvăli sîngele în obraji şi cum îi sclipeau de fericire ochii, cînd îmi răspunse:

— Linguşitor urîcios, ce-mi eşti! Din toate cîte ai înşirat, nu-i nimic adevărat! Voi merge totuşi cu dumneata pentru a te învăţa minte. Nu toată lumea mă vede cu aceiaşi ochi ca dumneata.

Aceste vorbe îmi redară încrederea şi îmi risipiră atît de straşnic îndoielile, încît în sinea mea, preţuiam salariul meu din primul an la un minimum de douăsprezece mii de lire. Nu împărtăşii Portiei speranţele mele bine întemeiate, preferind să-i păstrez această surpriză frumoasă.

Întorcîndu-ne spre casă, tot lungul drumului, pluteam lin în nori; Hastings vorbea, clar în zadar, căci nu auzeam nici un cuvînt. Cînd intrarăm în micul meu salon, el se minună de confortul şi de luxul locuinţei ce-o aveam.

— Ah, dragul meu, lasă-mă să stau puţin şi să admir în tihnă! Doamne! e un adevărat palat! Nu-i lipseşte nimic din ce-şi poate dori omul de la căminul vesel şi primitor, pînă la masa îmbietoare, servită din belşug. Zău, Henry, vederea apartamentului dumitale nu-mi dezvăluie numai cît de bogat eşti, ci face să-mi pătrundă pînă în cel mai ascuns ungher ai sufletului conştiinţa sărăciei mele — sărăcie cumplită şi înjositoare.

Dracu să-l ia cu toate complimentele lui, că astfel mă scoase din toropeala mea şi îmi dădu nişte fiori reci, amintindu-mi deodată că tot acest edificiu măreţ era clădit pe un teren şubred, pe un strat de pămînt gros doar de un centimetru şi minat de un crater.

Nu-mi dădusem încă seama că visam cu capul de-a binelea în nori — adică, un răstimp nu-mi îngăduisem să ştiu acest lucru.

Da, iată, trista realitate a situaţiei mele; datorii peste datorii; nici o para chioară în perspectivă; fericirea sau nenorocirea unei fete minunate stăteau în mîna mea, iar eu, la rîndul meu, nu pot pune la bătaie decît un salariu mai mult decît problematic! Ah, ah, ah! s-a sfîrşit cu orice nădejde, sînt ruinat, pierdut pentru vecie!

— Dar, Henri, numai o picătură neînsemnată din veniturile dumitale zilnice ar ajunge să...

— Din veniturile mele zilnice? Haide să ne aşezăm în faţa acestei sticle cu whisky bătrîn şi să vorbim; dar la urma urmei, poate ţi-e foame. Să ne aşezăm, în orice caz.

— Nu-mi da nimic; nu mai ştiu ce e pofta de mîncare, în ultimele zile; dar am să beau bucuros cu dumneata pînă am să cad lat. Haide. Să începem!

— De acord, sînt de părerea dumitale. Gata! Ca să ne vie însă cheful, deapănă firul povestirii dumitale, Lloyd, pînă pregătesc eu băutura. Dă-i drumul.

— Să depăn firul povestirii mele? Cum, s-o iau încă o dată de la capăt?

— Cum adică încă o dată? Ce vrei să spui?

— Te întreb dacă ai poftă s-o mai auzi o dată?

— S-o mai aud o dată? E o enigmă la mijloc. Ascultă, dragul meu, nu-i mai trage cu băutura. Nu vezi că nu-ţi prieşte?

— Hotărît, Henry, mă îngrijorezi. Pari că nu-ţi dai seama de loc că ţi-am povestit toată istoria venind încoace.

— Dumneata?

— Da, eu.

— Să mă spînzuri dacă am înţeles o boabă.

— Haide, Henry, acum să vorbim serios. Ce te-**a** apucat acolo, la recepţia ministrului?

Atunci, întregul adevăr îmi fulgeră prin minte. Şi i-am mărturisit: mă iubeşte. Am cucerit pe cea mai răpitoare fată din lume!

Auzindu-mi mărturisirea, el tăbără pe mine, îmi luă mîinile şi mi le scutură, gata-gata să-mi frîngă oasele; de data asta mă ierta că nu i-am ascultat povestirea în tot lungul drumului de trei mile pe care îl străbătusem împreună. Ca un bun prieten ce era, omul se aşeză resemnat şi începu povestirea de la capăt. Iată, în două cuvinte, tabloul pătimirilor sale:

Venise în Anglia să pună la cale o afacere pe care o socotea straşnică: avea „opţiune" pentru a plasa acţiuni în contul proprietarilor de la mina cunoscută sub numele de Gould Curry Extension. Aceste acţiuni reprezentau un capital de un milion de dolari; tot ce putea obţine în plus însemna cîştigul său.

Străduîndu-se din răsputeri şi folosind toate mijloacele cinstite şi necinstite, el cheltuise tot ce avusese, fără a găsi măcar un singur capitalist care să-i primească propunerile. Şi colac peste pupăză, trebuia să dea socoteală de misiunea sa la sfîrşitul lunii. Era cu desăvîrşire ruinat. Deodată, începu să sară în sus şi îmi strigă:

— Henry, dumneata poţi să mă scoţi din acest impas. Numai dumneata poţi să mă scoţi la liman. Vrei? Răspunde-mi o dată.

— Spune-mi în ce fel, dragul meu. Hai, vorbeşte, băiete.

— Dă-mi un milion, plus drumul pînă în America; în schimb îţi las opţiunea mea. Haide, nu mă refuza, nu spune nu!

În faţa acestei propuneri simţii că îmi îngheaţă sîngele în vine; îmi venea să-i strig:

— Dar, sărmanul meu Lloyd, dumneata uiţi că şi eu sînt pe geantă. Un biet calic fără un ban pe suflet şi dator vîndut!

Dar pe loc îmi veni o idee la capac, caldă şi rumenă, aşa că mă ţinui tare, încercînd să-mi stăpînesc emoţia şi încleştîndu-mi fălcile. Ca un capitalist sigur pe sine, îi răspunsei cu o îndrăzneală neştirbită:

— Ei bine, da. Te voi salva, Lloyd!

— Atunci sînt ca şi salvat! Să te răsplătească Dumnezeu în vecii vecilor. Dacă aş putea vreodată...

— Lasă-mă să termin, Lloyd. Te voi salva, dar în felul meu; căci doresc ca acum să nu mai ai de înfruntat nici un risc. N-am nevoie să cumpăr minele; pot şi fără asta să-mi pun în circulaţie capitalurile, într-un centru comercial ca Londra şi nici nu caut altceva tot timpul, decît să-mi folosesc creditul. Iată ce vom face: cunosc mina despre care vorbeşti şi sînt convins de imensa ei valoare; pot jura pentru ea cu ochii închişi. În două săptămîni, ai să vinzi acţiuni la purtător în valoare de trei milioane, slujindu-te de numele meu; după aceea, vom face împărţeala acţiunilor, jumătate-jumătate.

Ideea mea îi surise pînă într-atîta încît începu să ţopăie un dans nebunesc; în bucuria sa, ar fi spart totul în jurul său, dacă nu aş fi pus frîu delirului său, călcîndu-l în picioare şi legîndu-l cobză.

Se potoli în fine, zicînd, în timp ce faţa îi scînteia de o fericire desăvîrşită:

— Să mă servesc de numele dumitale! Numele dumitale — închipuie-ţi! Aceşti londonezi bogaţi se vor năpusti roiuri-roiuri la mine ca să pună mîna pe acţiuni; va fi o adevărată bătălie! Averea mea e gata făcută şi asigurată; fii liniştit, nu voi uita niciodată că-ţi datorez fericirea, ţi-o jur!

În mai puţin de douăzeci şi patru de ore toţi bogătaşii Londrei fură în picioare şi veniră buluc la mine: eram silit să stau zi de zi în casă, spunîndu-le tuturor vizitatorilor: „E adevărat, i-am dat voie să se folosească de numele meu.”

Îl cunosc şi îi preţuiesc inima la justa-i valoare; omul acesta are un caracter mai presus de orice bănuială; cît despre mina lui, face mult mai mult decît cere.

Între timp, îmi petreceam serile la ministru, alături de scumpa mea Portia; nu-i suflam o vorbă despre mină, voind să-i fac o surpriză. Înfiripam o dragoste curată, vorbind doar despre viitor, despre fericire, carieră, salariu şi iubire, uneori despre salariu, alteori despre iubire, cîteodată şi una şi alta. Nu-ţi închipui, scumpul meu, în ce măsură toate acestea interesau pe soţia şi pe fiica ministrului; amîndouă foloseau ne-

numărate şiretlicuri spre a ne feri de întreruperi şi a-l ţine pe ministru departe de taina noastră. Ce mai, amîndouă erau de-o drăgălăşenie fără cusur.

La sfîrşitul lunii, aveam un credit de un milion de dolari, repartizaţi între băncile Londrei şi cele ale comitatului, iar Hastings era procopsit ca şi mine.

Îmbrăcat cum se cuvine, mă dusei cu trăsura la casa din Portland Place şi mă asigurai — cercetînd dintr-o ochire faţada clădirii — că cei doi călători se înapoiaseră; de acolo mă întorsei la ministru ca s-o caut pe scumpa mea Portia; plecarăm în trăsură spre Portland Place şi vorbirăm de salariu tot lungul drumului. Această chestiune arzătoare dădea frumuseţii Portiei o strălucire aproape de neîndurat. Văzînd-o atît de înfrigurată şi în acelaşi timp radiind un farmec căruia nu i te puteai împotrivi, nu mă putui reţine să nu-i spun:

— Comoara mea, eşti atît de fermecătoare încît ar fi o crimă dacă am pretinde mai puţin de trei mii de dolari pe an.

— Henry, Henry, nici să nu-ţi treacă prin minte aşa ceva. Ne ruinezi!

— Las' pe mine, nu te teme! Numai să arăţi la fel de fermecătoare şi te poţi încrede în mine. Totul va merge strună.

În ciuda afirmaţiei mele, Portia nu era de loc convinsă şi trebui să-i dau curaj tot lungul drumului. Ea îmi repeta într-una:

— Henry, să nu uităm că, dacă ceri prea mult, nu vei căpăta nici un salariu. Ce ne facem atunci, fără mijloace şi fără putinţa de a ne cîştiga viaţa?

Furăm primiţi de acelaşi lacheu, care îmi deschisese uşa cu o lună în urmă, şi mă aflai dinaintea aceloraşi doi gentlemeni bătrîni. Se uitară surprinşi la fermecătoarea făptură care mă însoţea, iar eu le spusei fără şovăire:

— Această tînără fată, domnilor, este viitorul meu sprijin, tovarăşa mea de viaţă.

Apoi prezentai pe aceşti domni Portiei, spunîndu-le numele şi titlurile. Nu părură de loc miraţi; mă socoteau, fireşte, în stare de-a cunoaşte almanahul monden al Londrei.

Foarte amabili, ne poftiră să luăm loc şi se arătară foarte îndatoritori faţă de Portia, pentru a o face să se simtă la largul ei.

Luai cuvîntul şi zisei:

— Domnilor, sînt gata sa vă dau socoteală de însărcinările mele.

— Sîntem incîntaţi să vă ascultăm, îmi întoarse vorba binefăcătorul meu, căci de-abia aşteptăm să aflăm care din nci doi: fratele meu Abel sau eu, a cîştigat rămăşagul. Dacă am să cîştig eu, vei avea tot ce-mi stă în putinţă să-ţi ofer. Ai bancnota de un milion de lire?

— Iat-o, Domnule, răspunsei, intinzîndu-i-o.

— Am cîştigat! urlă el, bătîndu-l pe Abel pe spate. Ce mai zici, scumpul meu frate?

— Spun că tînărul a supravieţuit şi că pierd douăzeci de mii de lire. N-aş fi crezut aşa ceva nici ruptul capului!

— Nu-i numai atît, domnilor, adăugai eu. Mai am o povestire foarte lungă să vă spun. Îngăduiţi-mi să vin o dată aici spre a vă istorisi pe îndelete isprăvile mele din luna care a trecut; merită, vă asigur. Pînă atunci, aruncaţi o privire la hîrtia aceasta:

— Ce? O chitanţă de depunere a două sute de mii de lire; chiar a dumitale?

— Da, chiar a mea! Am cîştigat această avere, slujindu-mă timp de treizeci de zile de mica sumă ce mi-aţi împrumutat-o. Şi, lucru curios, nu m-am servit de ea decît pentru a cumpăra diverse nimicuri şi pentru a cere restul, de altfel fără succes.

— Asta, dragul meu, e ceva uimitor. Eşti un om şi jumătate! E de necrezut!

— Totuşi, e adevărul gol-goluţ, şi vă voi dovedi-o.

Portia nu-şi venea nici ea în fire; căscînd nişte ochi mari şi rotunzi, ea mă întrebă:

— Cum, Henry, banii aceştia sînt într-adevăr ai tăi? De ce mi-ai îndrugat numai braşoave?

— Mărturisesc că aşa stau lucrurile, scumpa mea; dar mă vei ierta, îmi închipui?

Ea se bosumflă şi îmi răspunse:

— Nu-i chiar aşa de sigur; nu-i de loc frumos să-ţi

baţi joc de mine în felul acesta.

— Haide, scumpa mea Portia, nu te supăra; am vrut să glumesc şi nimic mai mult. Acum, să plecăm.

— Nu, nu, aşteptaţi, îmi zise binefăcătorul meu. Uitaţi situaţia pe care v-am făgăduit-o?

— Ah, da, e drept. Vă mulţumesc din toată inima: dar, drept să vă spun, nu mai am nevoie.

— Nu uita că îţi ofer tot ce-mi stă în putinţă.

— Mulţumesc de mii de ori şi din toată inima. Ofertele dumneavoastră, chiar cele mai mărinimoase, nu m-ar putea ispiti.

— Henry, mi-e ruşine de tine. Abia dacă îi mulţumeşti marelui tău binefăcător! Lasă-mă cel puţin s-o fac eu, în locul tău şi să-i exprim recunoştinţa noastră.

Ea se sculă, se duse glonţ la bătrînul domn, se aşeză pe genunchii lui, îi trecu braţele după gît şi îl sărută drept pe gură. În aceeaşi clipă, cei doi fraţi izbucniră în rîs. Eu rămăsesem împietrit, cu totul copleşit de uimire, după cum vă puteţi închipui. Portia strigă:

— Tăticule, auzi, îţi spune că nu-i poţi oferi nici o situaţie destul de bună pentru el? Vezi cum mă jigneşte?

— Cum, scumpa mea, îngăimai eu. E tatăl tău?

— Desigur, ţi-l prezint pe tatăl meu vitreg şi încă cel mai scump tată vitreg din lume. Înţelegi acum de ce mă prăpădeam de rîs, cînd mi-ai povestit la recepţia ministrului, necunoscîndu-mi relaţiile de familie, cum născocirea tatălui meu şi a unchiului Abel te băgase cu totul la apă!

La aceste cuvinte, vorbii fără înconjur; eram foarte hotărît să merg de-a dreptul la ţintă.

— Ah, scumpul meu domn, daţi-mi voie să retrag cele spuse. Există o situaţie pe care sînt gata să o primesc din partea dumneavoastră şi încă pe loc.

— Care anume?

— Aceea de ginere.

— Perfect, perfect. Dar trebuie să-ţi atrag atenţia că, deoarece nu ai îndeplinit niciodată funcţia de ginere, desigur că nu poţi aduce nici o recomandaţie care să arate că ai îndeplinit condiţiile, aşa că...

— Nu face nimic; lăsaţi-mă să încerc, vă implor. Măcar pentru treizeci sau patruzeci de ani! Dacă după aceia voi...

— Ei bine, fie! Ne-am înţeles. Îţi fac acest mic hatîr. Ia-o pe Portia: e a dumitale!

Nu mai este nevoie să mă întrebaţi dacă eram fericiţi! Nici nu am cuvinte să vă descriu. Portia şi cu mine ne simţeam plutind în al nouălea cer. Peste o zi sau două, cînd Londra află despre întîmplarea mea şi fură cunoscute păţaniile mele cu faimoasa bancnotă, puteţi ghici că sfîrşitul aventurii mele trecu din gură în gură şi mult se mai trăncăni pe socoteala noastră. Întreaga Londră petrecu pe seama noastră. Dar n-ai ce-i face!

Socrul meu duse înapoi la Banca Angliei acea preţioasă bancnotă şi o încasă; aceasta, ca o atenţie foarte delicată, anulă biletul şi îl dărui socrului meu. În ziua cununiei, tatăl Portiei ne dărui această bancnotă; din acea zi, o puteţi vedea cu grijă înrămată în dormitorul nostru în locul cel mai sfinţit. Și vă asigur că venerez acea bucată de hîrtie, care mi-a adus-o pe scumpa mea Portia!

Fără ea, într-adevăr, poate că nu aş fi putut rămîne la Londra, nu aş fi fost niciodată primit la recepţia ministrului şi prin urmare nu aş fi întîlnit-o pe Portia.

Uitaţi-vă bine la această bancnotă de un milion de lire! Nu mi-a servit să fac decît o singură cumpărătură în viaţa mea, dar această cumpărătură nu am plătit-**o** nici cu a zecea parte din valoarea-i reală.

CAMPANIA MEA MILITARĂ

Aţi auzit desigur despre o mulţime de oameni care au făcut cîte ceva în război; nu este oare drept şi cinstit să ascultaţi o clipă şi pe unul care a pornit pe cîmpul de luptă cu gîndul de a face o ispravă, dar n-a izbutit? Mii de oameni au fost în război, au gustat puţintel din el şi pe urmă s-au săturat pentru totdea-una. Aceştia impun prin numărul lor şi, prin urmare, au dreptul să-şi spună cuvîntul — e drept, un cuvînt nu prea energic, ci mai curînd modest; nu lăudăros, ci mai mult aducînd a scuză. Recunosc că nu li se cade un spaţiu prea mare faţă de oamenii mai valoroşi decît ei — aceia care au făptuit ceva — dar trebuie să li se dea voie măcar să mărturisească de ce nu au făcut nimic şi totodată să explice cum au ajuns a nu face nimic. Desigur că acest fel de a arunca o lumină asupra istoriei trebuie să-şi aibă şi el valoarea, oricît de mică ar fi această valoare.

În cursul primelor luni ale marii încleştări, acolo prin Vest, era mare zăpăceală în minţile oamenilor şi multă nestatornicie; unii înclinau cînd colo, cînd încoace, cînd aiurea. Ne era greu să ştim cărei cauze să ne plecăm urechea. Îmi vine în minte o pildă de acest soi. Eram pilot pe Mississippi, cînd sosi vestea că statul Carolina de sud a ieşit din Uniune, la 20

decembrie 1860. Tovarăşul meu de pilotaj era un new-yorkez, partizan înfocat al Uniunii, ca şi mine. Dar nu sta niciodată să mă asculte, căci în ochii lui patriotismul meu era pătat, deoarece tatăl meu avusese sclavi. În dorinţa de a şterge cît de cît impresia lăsată de acest fapt întunecat, i-am arătat că l-am auzit pe tatăl meu spunînd — cîţiva ani înainte de a muri — că sclavia este o mare nedreptate şi că l-ar dezrobi pe singurul negru ce-l mai avea pe-atunci, dacă ar fi fost drept să irosească şi bruma de avere a familiei, cînd era atît de strîmtorat. Camaradul meu mi-a replicat că un simplu imbold nu înseamnă nimic. Peste o lună, simpatiile faţă de secesiune crescuseră foarte mult pe Mississippi-ul inferior şi eu am devenit un răzvrătit, iar el de asemeni. Ne aflam amîndoi la New Orleans, la 26 ianuarie, cînd Louisiana a ieşit din Uniune. El a zbierat în favoarea rebelilor cît îl ţinea gura, dar s-a opus cu străşnicie ca să fac şi eu la fel, spunîndu-mi că mă trag dintr-un neam prost — dintr-un tată care avusese de gînd să-şi dezrobească sclavii. În vara următoare, amicul meu pilota o canonieră federală şi manifesta iarăşi pentru Uniune, în timp ce eu eram în armata Confederală. Mai păstrez şi acum o chitanţă de-a lui pentru nişte bani ce îi dădusem cu împrumut. Era unul din cei mai cinstiţi oameni pe care i-am cunoscut; însă n-a şovăit măcar o clipă a nu recunoaşte chitanţa aceea, fiindcă eram rebel şi fiul unui om care avusese sclavi.

În vara anului 1861, şuvoiul războiului îşi revărsă prima undă pe ţărmurile Missouri-ului. Statul nostru fu cotropit de forţele unioniste. Fură cucerite St. Louis, Jefferson, Barracks şi alte cîteva localităţi. Guvernatorul, Claib Jackson, dădu o proclamaţie prin care chema sub drapel cincizeci de mii de voluntari ca să-i respingă pe cotropitori.

Din întîmplare mă aflam tocmai în orăşelul Hannibal, din comitatul Marion, unde îmi petrecusem anii copilăriei. Cîţiva tineri ne-am adunat noaptea într-un loc tainic şi ne-am organizat într-o companie militară. Un oarecare Tom Lyman, băiat foarte inimos, însă lipsit de orice experienţă militară, a fost făcut căpitan,

iar eu sublocotenent. Locotenent însă nu aveam — nu mai ştiu din ce pricină, căci e tare mult de-atunci. Eram cincisprezece cu totul. După sfatul unui ageamiu, însărcinat cu organizarea companiei, ne-am botezat singuri Grănicerii din Marion. Nu-mi amintesc să fi găsit cineva vreun cusur acestui nume. Eu, unul, nu i-am găsit; mi se părea că suna foarte bine. Flăcăul, care propusese acest titlu, era oarecum o mostră a aluatului din care eram plămădiţi. Tînăr naiv, avea o fire bună şi cele mai frumoase intenţii, dar era cam superficial, şi pe deasupra burduf de romantism, pasionat după romane cavalereşti şi după vechi poveşti de dragoste. Avea cîteva mici apucături aristocratice; de pildă, nu-şi putea suferi numele — Dunlap. Nu-l suferea, pe de o parte fiindcă în ţinutul acela era aproape la fel de comun ca şi Smith, dar mai cu seamă fiindcă în urechea lui suna cam plebeian. Aşa că încercă să şi-l înnobileze, scriindu-l *d'Unlap.* Asta-i mulţumea ochiul, însă îi lăsa urechea nesatisfăcută, fiindcă oamenii dădeau noului său nume aceeaşi veche pronunţare, accentuînd prima silabă. Atunci săvîrşi cea mai vitejească faptă ce se poate închipui — o faptă care îţi dă fiori, cînd îţi dai seama cît e de supusă lumea aceasta la prefăcătorii şi maimuţăreli caraghioase: începu să-şi scrie numele *d'un Lap*. Înfruntă răbdător îndelungatele furtuni de noroi, care întinară această creaţie a sa şi, în cele din urmă, îşi primi răsplata: a trăit pînă şi-a văzut noul nume acceptat şi cu accentul pus aşa cum dorea el. Cei care îl cunoscuseră toată viaţa şi cărora tribul Dunlapilor le fusese timp de patruzeci de ani la fel de familiar ca şi ploaia şi lumina soarelui îi făcură în cele din urmă pe plac, dovedindu-se astfel că o cutezanţă care ştie ce-i răbdarea poate fi sigură de victorie. El susţinea că, cercetînd unele vechi cronici franceze, găsise că, la origine, numele său aşa se scrisese şi aşa era corect: *d'un Lap.* Mai spunea că, tradus în engleză, numele său ar fi Peterson. *Lap,* cuvînt latinesc sau grecesc, pretindea el, este echivalent cu piatră sau stîncă; deci acelaşi cu franţuzescul *pierre*, adică *Peter; D,* din sau

al lui; *un*, unul sau una; aşadar, *d'un lap*, însemnă *dintr-o piatră* sau *dintr-un Peter;* cu alte cuvinte, cineva care este fiul unei *pietre, fiul unui Peter — Peterson*. Cum voluntarii noştri nu erau oameni învăţaţi, explicaţia aceasta îi încurcă pe toţi cei din companie, care îl numiră Peterson-Dunlap. Acest camarad Dunlap se dovedi un om folositor, în felul său. Avea mania să boteze locurile unde era tabăra noastră şi de obicei nimerea cîte un nume, care nu era de loc „nasol", cum ziceau băieţii.

Acesta era unul din specimenele noastre. Altul era Ed. Stevens, fiul bijutierului, un tînăr bine legat, chipeş, graţios, curat ca o pisică; deştept, cultivat, însă pus numai şi numai pe glume. Nu lua nimic în serios. Dacă ar fi fost după ei, expediţia noastră militară ar fi însemnat doar o simplă vacanţă. Ce-i drept, jumătate din noi o priveam cam în acelaşi fel, dar probabil că nu în mod conştient. Fapt este că noi nu gîndeam şi nici nu eram în stare de aşa ceva. Cît despre mine, eram stăpînit de o nesăbuită bucurie de a rupe pentru o bucată de vreme cu sculatul din pat la miezul nopţii şi la patru dimineaţa; eram mulţumit că voi avea o schimbare, decoruri noi, noi preocupări, un nou interes în viaţă. Pînă aici mergeam cu gîndurile mele; nu intram în amănunte; de regulă nu faci aşa ceva la douăzeci şi cinci de ani.

Alt specimen era Smith, ucenicul fierarului. Mătăhălosul acesta avea ceva curaj, dar un curaj molcom şi nepăsător de om cu inimă nehotărîtă. Cîteodată, era în stare să-ţi doboare un cal din pricina vreunei necuviinţe, altă dată i se făcea dor de casă şi se pornea pe plîns. În orice caz, avea la viaţa lui şi un merit, pe care unii din noi nu l-au avut: s-a ţinut de război, pînă cînd, în cele din urmă, a fost ucis într-o bătălie.

Jo Bowers, alt specimen, era un nătărău uriaş, cu părul de culoarea inului, bun la suflet, leneş, sentimental, plin de o lăudăroşenie nevătămătoare, cîrtitor din fire; un mincinos sfruntat, harnic în această privinţă, ba şi ambiţios şi adesea de ajuns de pitoresc; şi totuşi fără reuşită, fiiidcă nu se antrena în mod inteligent şi i se îngăduia să-şi plaseze minciunile

oricum se nimerea. Viaţa aceasta pămîntească era un lucru destul de serios pentru dînsul şi rareori satisfăcător. În orice caz, era un om cumsecade şi toţi băieţii îl simpatizau. L-au făcut sergent, iar pe Stevens caporal.

Specimenele acestea sînt lămuritoare şi cu totul potrivite. Ei bine, turma aceasta a pornit la război. La ce te puteai aştepta din partea lor? Se străduiau pe cît se pricepeau, dar, pe bună dreptate, mă întreb la ce te puteai aştepta din partea lor? La nimic, aş zice eu. Atît au şi realizat.

Am aşteptat să se întunece bine, fiindcă prudenţa şi taina erau necesare; apoi aproape de miezul nopţii, ne-am strecurat doi cîte doi, din diferite locuri, spre cîmpul lui Griffith, dincolo de orăşel; din punctul acela am întins-o laolaltă pe jos. Hannibal se afla în colţul cel mai sud-estic al comitatului Marion, pe fluviul Mississippi; obiectivul nostru era cătunul New London, la zece mile depărtare, în comitatul Rolls.

Primul ceas a trecut numai cu snoave şi cu nerozii, zise în plictiseală şi cu rîsete. Nu puteam însă s-o ţinem aşa. Tot întinzînd într-una pasul, plimbarea începu să semene a muncă; îi cam pierise înfăţişarea de joacă; tăcerea pădurilor şi întunecimea nopţii începură să-şi strecoare înrîurirea apăsătoare în sufletele băieţilor şi curînd flecăreala se stinse şi fiecare se închise în sinea lui cu propriile-i gînduri. În jumătatea a doua a celui de-al doilea ceas, nimeni nu mai scoase o vorbă.

Deodată, ne apropiarăm de o casă ţărănească, făcută din hîrne, unde — potrivit rapoartelor primite — se afla o gardă alcătuită din cinci soldaţi unionişti. Lyman ordonă un popas şi acolo, în bezna adîncă a crengilor ce atîrnau pe deasupra capetelor, începu să îndruge un plan de atac împotriva casei, plan care făcea ca bezna să pară şi mai apăsătoare. A fost un moment crucial; cu o luciditate rapidă, ne-am dat seama că nu mai era glumă — stăteam faţă în faţă cu războiul adevărat. Cu toţii am fost la înălţimea situaţiei. În răspunsul nostru nu a existat urmă de

şovăire sau nehotărîre: într-un glas, am declarat că, dacă Lyman are chef să se încurce cu soldaţii ăia, n-are decît s-o ia înainte şi să facă aşa cum îi place; dacă însă vrea să-l urmăm, va trebui să aştepte mult şi bine.

Lyman stărui, pledă, încercă să ne zgîndăre ambiţia, dar fără rezultat. Drumul nostru era limpede, hotărîrile noastre erau luate: aveam să înconjurăm din flancuri casa — şi s-o ocolim — ceea ce am şi făcut. Astfel am învăluit noi poziţia.

Am tăiat prin păduri şi am trecut printr-o grea încercare, poticnindu-ne din pricina rădăcinilor, şi încurcîndu-ne printre crengi, alegîndu-ne cu carnea sfîşiată de spini. În cele din urmă, am ajuns într-un luminiş, la loc sigur, şi ne-am aşezat năduşiţi şi cu răsuflarea tăiată, ca să ne răcorim şi să ne oblojim vînătăile şi zgîrieturile. Lyman era necăjit; toţi ceilalţi însă eram voioşi; înconjuraserăm pe de lături casa aceea, dusesem cu bine la capăt prima noastră manevră militară; nu aveam de ce să ne simţim necăjiţi, ci dimpotrivă. Şotiile şi rîsul se ţinură lanţ iarăşi; expediţia devenise din nou o zbenguială, ca în vacanţă.

Pe urmă, am mai avut două ceasuri de mers urîcios, într-o deplină tăcere şi apăsare sufletească; apoi, pe la revărsatul zorilor, ne-am tîrît pe uliţele din New London, murdari, cu tălpile băşicate, sleiţi de micul nostru marş, şi cu toţii — în afară de Stevens — rău dispuşi, acrii, gata de cîrteală şi cu un foarte scăzut entuziasm faţă de război. Strînserăm grămadă, în grajdul colonelului Ralls, carabinele noastre vechi şi prăpădite şi ne-am dus buluc să ne luăm prînzul cel mic împreună cu acest veteran din războiul mexican. După care, colonelul ne-a dus într-o poiană îndepărtată unde, la umbra unui copac, ne ţinu un discurs vetust, plin de praf de puşcă şi de glorie, plin de metafore din cele mai încîlcite şi punctat de o groază de adjective — o declamaţie searbădă şi sforăitoare, care pe vremuri, în ţinutul acela depărtat, ar fi fost socotită drept adevărată elocinţă. Ne-**a** pus apoi să jurăm pe Biblie că vom fi credincioşi statului

Missouri şi vom alunga pe cotropitori de pe glia lui, de oriunde ar veni ei şi sub orice steag ar fi. Asta ne-a încurcat grozav. Nu mai pricepeam limpede la ce ne angajasem; însă colonelul Rails, un încercat politician şi mare panglicar de fraze, părea că nu are nici cea mai mică îndoială; ştia foarte limpede că ne-a miruit drept apărători ai cauzei Confederaţiei Sudice. A încheiat solemnităţile, încingîndu-mi sabia pe care vecinul său, colonelul Brown, o purtase la Buena Vista şi Molino del Rey, însoţind acest act cu un alt discurs tunător.

Pe urmă, ne-am încolonat şi am mărşăluit aşa vreo patru mile pînă la o pădurice umbroasă şi plăcută, din buza căreia se întindea, largă, o pajişte smălţuită cu flori. Era un ţinut încîntător pentru un război — pentru soiul nostru de război.

Ne-am înfundat cam la o jumătate de milă în pădure şi am ocupat o poziţie puternică, avînd în spatele nostru nişte coline joase, stîncoase şi împădurite, iar în faţă un pîrău şerpuitor şi limpede, care susura plăcut. În cîteva minute, jumătate din detaşament intrase în pîrău şi înota, iar cealaltă jumătate pescuia. Măgarul cu nume franţuzesc dădu poziţiei un titlu romantic, însă prea lung, aşa că băieţii îl scurtară şi îl simplificară, zicîndu-i Tabăra Ralls.

Am ocupat un loc, unde mai înainte se fabricase zahăr din arţari; vechile jgheaburi, pe jumătate putrezite, abia se mai propteau de copaci. Un hambar lung servea drept dormitor pentru batalion. La stînga noastră, la vreo jumătate de milă depărtare, se afla ferma şi casa lui Mason — un partizan al cauzei noastre. Pe la începutul după-amiezii, începură să sosească din diferite părţi fermieri, aducîndu-ne catîri şi cai, pe care ni-i împrumutară pe toată durata războiului, socotind că va ţine cam trei luni. Animalele erau de toate mărimile, culorile şi soiurile. Cele mai multe erau tinere şi neîngăduitoare, aşa că nici un ostaş din detaşament nu putu să se menţină multă vreme pe spinarea lor, fiindcă eram băieţi de la oraş şi habar nu aveam de călărie. Bîzdîgania de care am avut eu parte era un catîr foarte mic şi totuşi atît de

iute şi de întreprinzător încît mă putea arunca la pămînt fără nici o cazană — şi o şi făcea ori de cîte ori mă urcam pe el. Pe urmă necheza, îşi întindea gîtul, îşi lăsa urechile şi îşi căsca fălcile de-i puteai vedea şi măruntaiele. Era un dobitoc urîcios din toate punctele de vedere. Dacă-l luam de căpăstru şi încercam să-l urnesc din loc, se tolănea jos şi se trăgea îndărăt, de nu-l mai putea nimeni clinti de-acolo. Totuşi, nu eram nici eu cu totul lipsit de însuşiri militare şi curînd am izbutit să-i vin de hac; văzusem multe vapoare eşuate pe uscat, la vremea mea, şi cunoşteam cîteva marafeturi de care pînă şi un catîr înţepenit la pămînt era nevoit să ţină seama. Lîngă hambar se afla un puţ, aşa că am înlocuit căpăstrul cu treizeci de picioare de frînghie, aducîndu-l pe catîr acasă cu scripetele.

Voi anticipa îndeajuns asupra acestui punct, spunînd că după o practică de cîteva zile am învăţat cu toţii să călărim. Eu însă niciodată n-am călărit bine. Nu ne puteau place animalele noastre, căci nu erau de soi sau alese şi mai toate aveau tot felul de năravuri supărătoare, Calul lui Stevens îl ducea — cînd nu băga de seamă — sub cioturile rămase pe trunchiurile stejarilor şi-l mătura din şa; în felul acesta, Stevens s-a lovit rău de cîteva ori. Calul sergentului Bowers era foarte înalt şi spătos, cu picioarele sprintene şi lungi, şi arăta ca un pod de cale ferată. Lungimea grumazului îi permitea să ajungă cu capul la orice obiect din jur, aşa că-l muşca totdeauna de picioare pe Bowers. Cînd mărşăluiam în plin soare, Bowers dormea o mare parte din timp; cum simţea că a adormit, calul îşi întindea grumazul şi-l muşca de picior. De aceea picioarele lui Bowers erau negre şi vinete de atîtea muşcături. Era singurul lucru care-l putea face să înjure vreodată; treaba aceasta îi stîrnea furia totdeauna; de cîte ori îl muşca animalul, el îl înjura şi fireşte că Stevens, care rîdea de orice, rîdea şi de asta, ba chiar îl apuca o asemenea poftă de rîs, încît îşi pierdea echilibrul şi cădea de pe cal; atunci Bowers, care îşi ieşise mai înainte din fire din pricina muşcăturii, îl ocăra cu vorbe aspre pentru rîsul lui şi astfel se lăsa cu ceartă. Patrupedul acela stîrnea tot felul de

zîzanii şi făcea mult sînge rău în detaşament.

Dar să mă întorc la prima nostră după-amiază, petrecută acolo în pădure. Jgheaburile, în care odinioară se scursese sucul pentru zahăr, le foloseam de minune ca jgheaburi pentru cai. Aveam porumb din belşug ca să-i îndopăm. I-am ordonat sergentului Bowers să-i dea de mîncare catîrului meu; el mi-a spus însă că dacă mi-am închipuit cumva că a pornit la război ca să fie dădaca unui catîr, n-are să-mi trebuiască multă vreme ca să-mi descopăr greşeala. Am socotit că răspunsul său însemna nesupunere la ordine, dar eram atît de nesigur în privinţa tuturor chestiunilor militare încît l-am lăsat în plata Domnului şi m-am dus să-i ordon lui Smith, ucenicul fierarului, să-i dea de mîncare catîrului. Smith însă s-a mulţumit să-mi răspundă, rînjind cu cu gura pînă la urechi, rece şi batjocoritor — aşa cum te întîmpină numai an cal, în aparenţă de şapte ani, şi căruia, cînd îi ridici buza, descoperi că are paisprezece — şi mi-a întors spatele. Atunci m-am dus la căpitan şi i-am întrebat dacă nu era drept şi potrivit regulelor militare ca să am o ordonanţă. Mi-a dat dreptate, dar a adăugat că deoarece nu era decît o singură ordonanţă în întregul corp de armată, se cuvenea să-l ia chiar el pe Bowers. Acesta, însă, ne-a spus că el nu are să servească pe nimeni, iar dacă i-ar trece cuiva prin cap că l-ar putea sili la aşa ceva — să poftească să încerce. Aşa că, bineînţeles, a trebuit să ne lăsăm păgubaşi: n-am avut încotro.

De asemenea, nimeni nu a vrut să gătească; lucrul era socotit ca o degradare, aşa că n-am mai prînzit. În tot restul după-amiezii aceleia plăcute, am trîndăvit, unii trăgînd un pui de somn pe sub copaci, alţii făcîndu-şi ţigări din ştiuleţi de porumb şi discutînd despre iubite şi despre război, alţii trecîndu-şi vremea cu jocuri. Pe la ceasul cinei, toată trupa era înfometată şi, ca să facem faţă greutăţilor, ne-am apucat cu toţii de treabă — pe picior de egalitate — şi am strîns vreascuri, am făcut cîteva focuri şi am gătit. După aceea, un răstimp totul a mers ca pe roate, apoi s-a iscat o ceartă între caporal şi sergent. Fiecare pretindea că gradul lui e mai mare. Nici unul din noi nu ştia care

grad era mai însemnat, aşa că Lyman a trebuit să rezolve chestiunea, egalîndu-i în grad. Comandantul unei trupe atît de ignorante are pe cap mari necazuri şi sîcîieli, care probabil că nu se ivesc de loc în armata regulată. Oricum, mai cu cîntecul, mai cu poveştile în jurul focului de tabără, toate se domoliră iarăşi. Într-un tîrziu, am potrivit mormanul de porumb într-un colţ al hambarului şi ne-am culcat cu toţii pe el, legînd un cal de uşă, ca să necheze, dacă ar fi încercat cineva să pătrundă înăuntru.[1]

În fiecare zi, înainte de amiază, făceam cîteva exerciţii de călărie, apoi după-amiezele călăream cîteva mile în jur, dar în grupuri. Aşa se face că am vizitat pe fetele fermierului, unde am petrecut straşnic, ca între tineri. Ne învîrteam de cîte un prînz sau o cină, cu mîncăruri zdravene şi gustoase şi pe urmă o porneam iarăşi pre casă, adică spre tabără, fericiţi şi mulţumiţi.

O bucată de vreme, viaţa ni s-a scurs într-o trîndăvie delicioasă; totul era desăvîrşit şi nu exista nimic care să ne tulbure. Într-o bună zi, însă, sosiră nişte fermieri, alarmîndu-ne. Ziceau că ar fi auzit cum că duşmanul înaintează în direcţia noastră, de dincolo de imaşul lui Hyde. Drept urmare s-a pornit o forfotă serioasă la noi şi o spaimă generală. A fost o trezire brutală din plăcuta noastră amorţeală. Zvonul nu era decît un zvon şi nu avea nici un temei, dar noi, în zăpăceala noastră, n-am ştiut încotro să ne retragem. Lyman era de părere să nu ne retragem de loc, în

---

[1] Mereu am avut impresia că pentru acest scop se aflau pe acolo caii şi ştiu că aceasta era şi impresia a cel puţin încă unui ostaş din detaşament, fiindcă la vremea aceea am vorbit despre asta şi amîndoi am admirat ingeniozitatea militară a trucului. Acum trei ani, aflîndu-mă în vest, d-l A. Fuqua —un membru al grupului nostru — mi-a spus că bidiviul ce-l vedeam era al său şi fusese lăsat legat la uşă din simplă neglijenţă. Să pui acest fapt pe seama unei născociri inteligente — susţinea el — ar însemna să dai prea mult credit autorului ei. În sprijinul spuselor sale, mi-a atras atenţia asupra faptului revelator că şiretlicul nu mai fusese niciodată folosit. La aşa ceva nu mă gîndisem pînă atunci (n. a.).

asemenea împrejurări nesigure, însă îşi dădu seama că, dacă ar încerca să se menţină pe poziţia aceasta, o va păţi urît, deoarece detaşamentul nu avea chef să respecte pedepsele pentru nesupunere la ordin. Aşa că s-a dat bătut şi a convocat un consiliu de război — alcătuit din el şi din ceilalţi trei gradaţi. Soldaţii au făcut însă atîta tărăboi fiindcă erau lăsaţi pe dinafară, încît am fost nevoiţi să le dăm voie să rămînă, devreme ce tot erau prezenţi, şi mai mult, să ducă tot greul conversaţiei. Întrebarea era încotro să ne retragem. Cu toţii însă eram atît de speriaţi, încît nimeni nu era în stare să-şi dea cu presupusul, în afară de Lyman. El ne explică, în cîteva cuvinte calme, că atîta vreme cît inamicul se apropie de dincolo de imaşul lui Hyde, drumul nostru era simplu: n-aveam altceva de făcut decît să nu ne retragem înspre el; oricare altă direcţie ne va satisface pe deplin necesităţile. Fiecare dintre noi văzu într-o clipită cît de adevărată era părerea aceasta şi cît de înţeleaptă, astfel că Lyman primi o droaie de complimente. Atunci hotărîrăm să ne retragem spre ferma lui Mason.

În momentul acela, se întunecase de-a binelea şi deoarece nu puteam şti cînd ar putea sosi inamicul, nu ni se părea cel mai nimerit lucru a încerca să ne luăm caii şi lucrurile cu noi, aşa că ne-am înhăţat doar puştile şi muniţiile şi am luat-o la picior numaidecît. Poteca urca pieptiş, fiind foarte anevoioasă şi stîncoasă şi curînd noaptea se făcu ca smoala şi începu să plouă; astfel că ne-au trecut toate năduşelile, luptîndu-ne şi împleticindu-ne prin beznă; cel din frunte alunecă şi căzu, iar cel din spatele lui se poticni de el, la rîndul său, şi se întinse lat, şi toţi ceilalţi îl urrnară unul după altul, pînă cînd îi veni rîndul şi lui Bowers, cu butoiaşul de pulbere, pe care-l purta în braţe. Detaşamentul ajunsese claie peste grămadă, de nu mai ştiai unde-s braţele şi unde picioarele fiecăruia, pe povîrnişul acela noroios, aşa încît — fireşte — căzu şi el cu butoiaş cu tot. Asta ne puse capacul şi întregul detaşament se rostogoli de-a dura în vale. Nu ne oprirăm decît în pîrăul de la poalele colinei, buluciţi unul peste altul. Cei de dedesubt îi trăgeau de păr, îi zgîriau şi îi

muşcau pe cei aflaţi deasupra; iar cei care erau zgîriaţi şi muşcaţi, îi muşcau — la rîndul lor — pe ceilalţi şi cu toţii spuneau că preferă sa moară decît să se ducă iar la război. Numai să mai iasă din pîrăul acela, că despre partea lor n-are decît să putrezească cotropitorul şi patria împreună cu el. Numai vorbe de soiul ăsta auzeai. Te înfiorai, auzindu-le rostite de glasuri atît de stinse şi gîtuite şi într-un loc atît de înfricoşător, întunecat şi umed, cînd duşmanul putea să se arate dintr-o clipă într-alta.

Butoiaşul cu pulbere se pierdu şi puştile la fel; aşa încît cîrîiala şi văicăreala continuă o bună bucată de vreme, în timp ce brigada orbecăia în jurul colinei clisoase şi se bălăcea prin pîrău, vînînd toate lucrurile acelea. Drept urmare am pierdut o groază de vreme. Apoi, am auzit un sunet. Ne-am reţinut răsuflarea, am ascultat şi ni s-a părut că vine duşmanul, deşi putea foarte bine să fie vreo vacă, fiindcă scotea o tuse ca de vacă. Noi n-am mai aşteptat, am lăsat dracului cîteva puşti şi am tulit-o prin beznă iarăşi spre ferma Mason. În cîteva minute, însă, ne-am rătăcit printre nişte rîpe mici şi colţoase, pierzînd multă vreme pînă să ne găsim iar drumul. Se făcuse ora nouă cînd am ajuns, în sfîrşit, la pîrleazul lui Mason. Înainte însă de a apuca să deschidem gura ca să dăm parola, cîţiva dulăi, sărind peste gard, se năpustiră cu mare hărmălaie, fiecare potaie luînd în primire pe cîte un soldat de turui pantalonilor şi trăgîndu-l la o parte. Nu puteam împuşca dulăii fără să primejduim pe cei de care se ţineau cu dinţii, aşa că am fost siliţi să privim cu braţele încrucişate la ceea ce reprezenta poate cel mai umilitor spectacol al războiului civil. Lumină era acum berechet, fiindcă familia Mason ieşise în păr pe prispă, cu lumînările în mîini. Bătrînul şi feciorul său veniră şi potoliră dulăii fără mare greutate — pe toţi dulăii în afară de acela care-l apucase pe Bowers şi de care nu-l putură despărţi, necunoscîndu-i cifrul; era corcit cu buldogii şi părea încuiat cu cheie Yale. În cele din urmă, îl făcură să-i dea drumul cu nişte apă clocotită, din care Bowers îşi primi porţia, ba încă mai şi mulţumi pentru ea. Peterson-Dunlap născoci după

aceea un minunat nume pentru această încăierare ca şi pentru marşul de noapte ce o precedase, însă amîndouă mi s-au şters de mult din amintire.

Am intrat apoi în casă şi cei de-acolo începură să ne pună o sumedenie de întrebări, din care ieşi pe dată la iveală că habar n-aveam de cine sau de ce fugisem; astfel că bătrînul gentleman se arătă foarte sincer, cînd zise că sîntem un ciudat soi de soldaţi şi îşi mărturisi convingerea că lumea se putea într-adevăr bizui pe noi că vom sfîrşi-o iute cu războiul, deoarece nici un stat n-ar putea face faţă cheltuielilor de pingele tocite, dacă ar încerca să se ţină de noi, „Grănicerii din Marion!” „Bun nume! Să mă tai de nu-i aşa!” zise el. Apoi, voi să ştie de ce nu pusesem un post de pază la locul unde şoseaua dădea în imaş şi de ce nu trimisesem o patrulă de cercetaşi, ca să spioneze duşmanul şi să ne aducă un raport asupra tăriei efectivului său, înainte de a sări în sus şi a o lua razna, părăsind în goană o poziţie puternică, pe temeiul unui simplu zvon, atît de vag. O ţinu aşa pînă ce ne făcu pe toţi să ne simţim mai prăpădiţi decît în urma atacului dulăilor, şi întîmpinaţi cu un entuziasm nici pe jumătate atît de înflăcărat. Aşa că ne-am dus la culcare ruşinaţi şi cu coada între picioare, în afară de Stevens. Acesta se apucă imediat să născocească pentru Bowers un veşmînt, care să poată — în mod automat — fie să expună admiratorilor cicatricele căpătate în bătălie, fie să le ascundă de privirile invidioşilor, după împrejurări. Bowers însă nu avea chef de asemenea glume, astfel că se încinse o bătaie şi, cînd se isprăvi, Stevens avea şi el cîteva cicatrici proprii, căpătate în bătălie, asupra cărora putea sta să chibzuiască în viitor.

Pe urmă, am aţipit şi noi puţin. După toate încercările prin care trecusem, activitatea noastră totuşi nu se încheiase pentru noaptea aceea, căci pe la două după miezul nopţii am auzit un strigăt de alarmă din josul aleii, însoţit de corul tuturor dulăilor. Într-o clipă, toată lumea era în picioare şi zbura prin jurul casei ca să afle ce se întîmplase. Alarma fusese dată de către un călăreţ, care aduse vestea că un detaşament de soldaţi unionişti era în marş spre Hannibal cu ordinul de

a captura şi a spînzura orice fel de bande ca aceea a noastră, pe care le va găsi în drum. Călăreţul ne spuse că nu avem vreme de pierdut. De astă dată, se cam pierduse cu firea chiar fermierul Mason. Ne dădu afară din casă, în cea mai mare grabă şi trimise pe unul din negrii lui ca să ne arate unde să ascundem puştile, care ne-ar fi dat de gol, adică printre rîpe, la vreo jumătate de milă depărtare. Ploua cu găleata.

Am luat-o în josul uliţei, pe urmă am trecut peste o păşune cu multă pietrărie, care oferea bune prilejuri de a te poticni; drept care alunecam prin noroaie mai tot timpul şi de cîte ori vreunul cădea la pămînt blestema războiul şi pe acei care-l porniseră, ba şi pe oricine avea vreo legătură cu el. Omul îşi dădea singur cea mai straşnică porţie de ocări, fiindcă fusese atît de nerod ca să se apuce de o asemenea treabă. În cele din urmă, ajungînd la gura împădurită a unei văgăuni, ne-am ghemuit pe sub copacii din care apa curgea şiroaie şi l-am trimis acasă pe negru. Se lăsase o vreme înfiorătoare, bună să-ţi macine inima. Era aproape să fim înecaţi de ploaie, asurziţi de vîntul ce urla şi de tunetele înfricoşătoare şi orbiţi de fulgere. Într-adevăr era o noapte de urgie a firii, ce se dezlănţuia din plin. Ne simţeam destul de nenorociţi în halul în care ne aflam — făcuţi ciuciulete — însă mai mare era nenorocirea la gîndul că ştreangul ar fi putut să ne pună capăt zilelor, înainte de a fi apucat să mai îmbătrînim cu o zi. Nu ne dăduse prin cap că războiul ne putea oferi, printre altele, şi o moarte aşa de ruşinoasă — şi aceasta alunga tot romantismul campaniei, prefăcînd visele noastre de glorie în nişte visuri urîte şi respingătoare. Cît despre faptul că se dăduse un ordin atît de barbar, nici unui din noi nu se gîndea să-l pună la îndoială.

În cele din urmă, noaptea aceea lungă luă sfîrşit. Ne-am pomenit iarăşi cu negrul, care ne aduse vestea că alarma fusese în mod vădit mincinoasă şi că îndată avea să fie gata prînzişorul. Numaidecît, ne-am simţit iarăşi cu inima uşoară. Lumea ne păru strălucitoare, iar viaţa la fel de plină de nădejde şi de făgăduieli ca mai înainte — căci pe atunci eram tineri. Cîtă vreme

s-a scurs de atunci! Douăzeci şi patru de ani!

Corcita odraslă a filologiei boteză refugiul nostru de noapte „Tabăra Devastării” şi nimeni nu se împotrivi. Familia Mason ne cinsti cu un prîrizişar cum se obişnuia la ţară, prin Missouri, dovedind belşugul missourian, de care chiar aveau nevoie: biscuiţi calzi, pîine de grîu, împletită frumos, aidoma colacilor, pui fripţi, slănină, cafea, ouă, lapte, zer, unt şi altele. Cu adevărat puteam sfida lumea întreagă cu un asemenea prînzişor, care era la înălţimea celui gătit în Sud.

Am rămas cîteva zile la ferma lui Mason, dar chiar după mulţimea anilor ce s-au scurs de atunci, amintirea posomorîrii, tăcerii şi lipsei de viaţă din casa aceea somnoroasă îmi mai apasă sufletul, făcîndu-mă să simt parcă prezenţa morţii şi a jalei. Nu era nimic de făcut pe acolo, nimic care să-ţi dea ceva de gîndit; nu găseai nici un interes în viaţă. Partea bărbătească a familiei se afla toată ziua la cîmp, femeile erau ocupate şi nu se zăreau; nici un sunet nu se auzea, în afară de scîncetul jalnic al unei roţi de tors, care gemea veşnic dintr-o odaie îndepărtată — cel mai jalnic sunet din natură; un sunet trist, în care simţeai dorul de casă şi pustietatea vieţii. Familia se culca întotdeauna o dată cu găinile şi cum nu eram invitaţi să o tulburăm cu vreun obicei nou, fireşte că îi urmam deprinderile. Nopţile acelea păreau lungi cît o sută de ani pentru nişte flăcăi obişnuiţi să se culce la douăsprezece. Treji şi nenorociţi, şedeam întinşi în fiecare seară pînă la ora aceea şi îmbătrîneam şi ne ofileam aşteptînd, în veşniciile tăcute, să auzim bătăile ornicului. Nu era un loc potrivit pentru nişte băieţi de oraş. Aşa că, în cele din urmă, am primit cu un fel de bucurie vestea că duşmanul era iarăşi pe urmele noastre. Simţind cum renaşte în noi vechiul spirit războinic, am dat fuga la locurile noastre din linia de bătaie şi astfel ne-am întors la tabăra Ralls.

Căpitanul Lyman prinsese ceva din vorbele lui Mason, aşa că dădu ordin ca tabăra noastră să fie ocrotită împotriva unui atac prin surprindere, postindu-se pichete de strajă. Mi s-a ordonat să aşez o santinelă la răspîntia drumului dinspre imaşul lui Hyde. Noaptea

se lăsase neagră şi ameninţătoare. I-am poruncit sergentului Bowers să se ducă la locul acela şi să stea acolo pînă la miezul nopţii; iar el, întocmai cum mă aşteptasem, mi-a spus că nu va face aşa ceva. Am încercat să-i conving pe ceilalţi să se ducă; dar au refuzat cu toţii. Unii se scuzară, invocînd vremea urîtă, pe cînd alţii erau de ajuns de sinceri ca să-mi spună că nu s-ar duce acolo chiar dacă ar fi o vreme minunată. Treaba aceasta sună cam ciudat şi acum pare de necrezut, dar pe atunci nu era ceva de care să te miri. Dimpotrivă, părea un lucru cît se poate de firesc. Existau o sumedenie de mici tabere, împrăştiate prin tot statul Missouri, unde se întîmpla acelaşi lucru. Aceste tabere erau alcătuite din tineri, care se născuseră şi fuseseră crescuţi într-un spirit de dîrză independenţă şi ei nu ştiau ce înseamnă să-ţi comande Tom, Dick sau Harry, cu care legaseră prietenie intimă din frageda copilărie, în sat sau la fermă. Este cît se poate de probabil că acelaşi lucru se întîmplă prin tot Sudul. James Redpath a recunoscut temeinicia acestei presupuneri, furnizînd în sprijinul ei următorul exemplu. În cursul unei scurte şederi în răsăritul Tennessee-ului. se afla în cortul unui colonel. Stătea de vorbă cu el, cînd un soldat voinic se iveşte în prag şi, fără nici un salut sau vreun ocol, îi zise colonelului:

— Ia ascultă, Jim, mă'c acasă pe cîteva zile.

— De ce?

— Păi de, n-am mai fost pe acolo de nu mai ştiu cînd, şi aş avea chef să văd cum merg treburile.

— Cît ai de gînd să stai acasă?

— Vreo două săptămîni;

— Bine, dar nu întîrzia mai mult; întoarce-te mai curlnd, dacă poţi.

După care ofiţerul îşi continuase conversaţia, întreruptă de soldat. Aşa era, fireşte, doar în primele luni ale războiului. În Missouri, taberele de prin partea noastră se aflau sub comanda generalului-brigadier Thomas M. Harris. Era un concetăţean de-al nostru, un om şi jumătate şi foarte simpatizat; însă îl cunoscusem cu toţii foarte bine în calitate de unic şi modest salariat telegrafist la oficiul nostru poştal, unde avea

de expediat cam o depeşă pe săptămînă — în zilele normale — şi două cînd făcea dever mare. Drept urmare, cînd într-o bună zi apăru din flanc în mijlocul nostru şi ne dădu nu ştiu care comandă militară, într-un stil milităresc pompos, nu s-a mirat nimeni de răspunsul primit din partea soldăţimii:

— Ei, ia zi, Tom Harris, ce te faci dacă-ţi zicem nu?

Era ceva cît se poate de firesc. Unii ar putea să-şi închipuie că nu eram făcuţi pentru război şi gata. Şi aşa şi păream, în halul de ignoranţă în care ne aflam. Totuşi s-au găsit printre noi destui care mai tîrziu au învăţat sinistra meserie, ba s-au obişnuit să se supună ca nişte maşini, devenind ostaşi valoroşi; şi aceştia au luptat de la un capăt la celălalt al războiului şi l-au sfîrşit cu excelente state de serviciu. Chiar unul dintre băieţi, care în noaptea aceea a refuzat să stea de santinelă şi m-a făcut măgar, fiindcă îmi trecuse prin cap că avea să se expună primejdiei, cu o cutezanţă atît de neroadă, s-a distins prin vitejie, în mai puţin de un an.

Mi-am asigurat totuşi o santinelă în noaptea aceea — nu datorită autorităţii, ci diplomaţiei. L-am convins pe Bowers să se ducă în post, învoindu-mă să schimb gradul cu el, cît timp va sta de gardă şi să vin să-i ţin tovărăşie, în calitate de subaltern. Am stat acolo vreo două ceasuri mohorîte, pe ploaie şi în beznă. Doar mîrîielile monotone ale lui Bowers împotriva războiului şi a vremii mai aduceau vreo schimbare în posomoreala aceea. Pe urmă, am încercat să moţăim şi deodată am descoperit că ne era aproape cu neputinţă să ne mai ţinem în şa, astfel că ne-am lăsat păgubaşi de treaba aceea plicticoasă şi ne-am întors în tabără, fără să ne mai aşteptăm schimbul. Am călărit pînă în tabără, fără să fim opriţi sau să se împotrivească cineva. La fel ar fi putut face şi inamicul, fiindcă nu era nici picior de santinelă. Toată lumea dormea dusă; la miezul nopţii, nu mai era cine să trimită alt schimb de gardă, aşa că nu a fost trimis nimeni. N-am mai încercat niciodată să organizăm o gardă de noapte, după cîte îmi amintesc eu, însă de obicei ţineam un post în timpul zilei.

În tabăra noastră, tot efectivul dormea dus pe maldărul de porumb din hambarul cel mare, dar de obicei

spre ziuă se isca o încăierare generală, fiindcă locul era înţesat de şobolani, care alergau peste trupurile şi peste feţele băieţilor, sîcîindu-I şi întărîtîndu-i pe toţi. Din cînd în cînd, şobolanii muşcau pe cîte unul din ai noştri de un deget de la picior şi proprietarul degetului sărea în sus, înfrumuseţînd limba engleză şi începea să arunce cu ştiuleţi prin întuneric. Ştiuleţii erau grei aproape cît cărămizile şi, cînd te loveau, durea al naibii. Cei loviţi răspundeau, şi în cinci minute fiecare era prins într-o încleştare de moarte cu vecinul său. În hambar se vărsa o cantitate de sînge înfiorătoare — însă aceasta a fost singura vărsare de sînge produsă cîtă vreme am luat eu parte la război. Nu! Nu-i chiar adevărul adevărat. Dar în afară de o singură împrejurare, ar fi fost tot. Ajung acum şi la asta.

Deseori, trăgeam şi cîte o spaimă. Cam la trei-patru zile eram înştiinţaţi, din zvonuri, că inamicul se apropie. În cazurile acestea, ne căutam salvarea în vreo altă tabără de-a noastră; niciodată nu rămîneam unde ne aflam. Zvonurile însă se dovedeau a fi întotdeauna false, aşa că, în cele din urmă, nu le-am mai dat nici o crezare. Într-o noapte, un negru a fost trimis la hambarul nostru cu acelaşi vechi avertisment: inamicul dă tîrcoale prin preajma noastră. Cu toţii i-am zis să-l lase să dea tîrcoale sănătos. Ne-am hotărît să stăm liniştiţi şi să nu ne sinchisim. Era o hotărîre frumoasă, vrednică de nişte războinici, şi fără îndoială că am simţit cu toţii imboldul ei în vine — pentru o clipă. Petrecusem de minune, ţinînd-o numai în pozne şi în rîsete, ca şcolarii, însă veselia se spulberă în curînd şi rafalele de glume şi rîsete forţate se risipiră iute. Compania deveni tăcută. Tăcută şi emoţionată. Şi apoi neliniştită — îngrijorată — speriată. Zisesem că avem să rămînem pe loc şi deci ne dădusem cuvîntul. Am fi putut fi lesne convinşi să plecăm, dar nu era nimeni de ajuns de curajos ca să dea ideea aceasta. Pe dată, o manevră, ce aproape că nu pricinuia nici un zgomot, începu prin beznă, dintr-un îndemn general, dar nerostit. Cînd manevra fu terminată, fiecare din noi ştia că nu era singura persoană care se tîrîse pînă

la peretele din faţă şi sta cu ochiul lipit la cîte o crăpătură dintre bîrne. Da, eram cu toţii acolo, cu sufletul la gură, cu ochii spre jgheaburile pentru zahăr, pe unde trecea poteca dinspre pădure. Era tîrziu şi pretutindeni domnea o tăcere adîncă. Lumina lunii, uşor umbrită, era destul de puternică totuşi pentru a ne îngădui să desluşim conturul general al obiectelor. Deodată, urechile noastre prinseră un sunet înăbuşit şi desluşirăm tropotul copitelor a unuia sau a mai multor cai. În clipa următoare, zărirăm o siluetă pe poteca dinspre pădure. Putea fi alcătuită şi din fum, masa ei avînd contururi atît de puţin desluşite. Eră un om călare şi mi se părea că mai erau şi alţii îndărătul lui. Am pus mîna pe puşcă, în întuneric, i-am vîrît ţeava prin crăpătura dintre buşteni — aproape că nu mai ştiam ce fac, atît mă zăpăcise frica. Cineva zise „Foc!” Am apăsat pe trăgaci. Mi s-a părut că văd o sută de scăpărări şi aud o sută de ecouri, pe urmă l-am văzut pe omul acela, căzînd jos din şa. În prima clipă, m-am simţit mulţumit şi mirat; primul meu impuls a fost acela al unui proaspăt vînător, cînd se duce să-şi ridice vînatuL Cineva zise abia auzit: „Straşnic! Am pus mîna pe el — aşteaptă şi restul”. Restul însă nu s-a mai ivit. Am pîndit — am tras cu urechea — dar nu a mai venit nici unul. Nu se auzea nici un sunet, nici măcar foşnetul unei frunze; linişte desăvîrşită; un fel de linişte ciudată, cu atît mai ciudată cu cît miresmele cu iz de pămînt jilav ale nopţii tîrzii se ridicau şi năpădeau totul. Apoi, stînd încă în cumpănă, ne-am furişat cum am putut şi ne-am apropiat de omul acela. Cînd am ajuns pînă la el, luna îl dezvălui desluşit. Zăcea pe spate, cu braţele desfăcute; gura îi era deschisă şi pieptul i se zbătea în lungi horcăieli, iar pieptarul cămăşii albe era scăldat tot în sînge. M-a fulgerat gîndul că sînt un ucigaş, că ucisesem un om — un om care nu-mi făcuse niciodată nici un rău. A fost cea mai glacială senzaţie care mi-a trecut vreodată prin şira spinării. Într-o clipă, am îngenuncheat lîngă cel căzut, mîngîindu-i în neştire fruntea, şi aş fi dat

atunci orice — chiar viaţa mea, bucuros — ca să învie iarăşi, să fie cum fusese cu cinci minute mai înainte. Toti băieţii păreau a fi încercaţi de acelaşi sentiment: se aplecau asupra lui, plini de curiozitate şi compătimire, străduindu-se să facă tot ce le sta în putinţă ca să-l ajute şi exprimîndu-şi, prin tot felul de cuvinte, părerea de rău. Uitaseră cu totul de inamic şi se gîndeau numai la această singură unitate izolată a duşmanului. Ba, închipuirea-mi mă convinse că muribundul îmi aruncase, cu ochii săi înceţoşaţi, o privire mustrătoare şi mi se părea că mai degrabă aş fi preferat să mă fi înjunghiat, decît să-mi fi făcut una ca asta... Murmura şi mormăia ca un om adormit, care visează despre nevasta şi copilul său şi atunci m-am gîndit, cuprins de un nou val de desperare: „Fapta pe care am săvîrşit-o nu se sfîrşeşte o dată cu el, ci cade şi asupra lor, iar ei nu mi-au pricinuit niciodată nici cel mai mic rău, la fel cum nu mi-a făcut nici el”.

În scurtă vreme, omul murise. Fusese ucis în război, ucis într-un război deschis şi îndreptăţit, ucis în bătălie, cum s-ar zice; şi totuşi fu deplîns de forţa adversă, la fel de sincer ca şi cum ar fi fost fratele lor. Băieţii stătură acolo o jumătate de ceas, jelindu-l şi recapitulînd amănuntele tragediei, întrebîndu-se cine ar putea fi victima şi dacă nu fusese un spion. Şi adăugau că dacă ar fi s-o ia iar de la capăt, nu i-ar face rău decît dacă i-ar ataca el întîi. Curînd ieşi la iveală că nu numai eu trăsesem; mai trăseseră încă cinci băieţi, aşa că vina se împărţea, fapt care îmi aduse o îmbucurătoare uşurare, deoarece — într-o măsură oarecare — ceilalţi luaseră din povara pe care o dusesem în spate. Se trăseseră şase focuri deodată, însă în acele clipe nu fusesem în minţile mele şi imaginaţia-mi înfierbîntată transformase salva într-o singură împuşcătură.

Omul nu era în uniformă şi nici înarmat. Era necunoscut în ţinut. Aceasta a fost tot ce am aflat despre dînsul. Întîmplarea începu să mă obsedeze în fiecare noapte; nu puteam scăpa de el. Nu-l puteam alunga din gînd. Faptul că răpisem viaţa unui om, care nu mă

vătămase cu nimic, părea un lucru aşa de absurd. Şi părea un simbol al războiului, arăta că orice război trebuia să însemne doar asta: uciderea unor necunoscuţi, faţă de care nu simţi nici o duşmănie personală; necunoscuţi pe care, în alte împrejurări, i-ai ajuta, dacă i-ai găsi la strîmtoare şi care te-ar ajuta şi ei, dacă ai avea tu nevoie. Mi-a pierit tot cheful de război. Mi se părea că nu sînt înzestrat cum se cuvine pentru această înfiorătoare afacere; că războiul era făcut pentru bărbaţi, pe cînd eu eram făcut să fiu doică la copii. M-am hotărît să mă retrag din această meserie de fals soldat, cîtă vreme mai eram în stare să-mi păstrez puţina demnitate pe care o aveam. Gîndurile acestea bolnăvicioase se ţineau scai de mine, în pofida oricărui raţionament, fiindcă în adîncul inimii nu credeam că eu îl nimerisem pe omul acela. Legea probabilităţilor mă decreta nevinovat de vărsarea sîngelui său, deoarece în toată scurta-mi experienţă ca trăgător cu puşca nu nimerisem niciodată ceea ce încercasem să nimeresc şi ştiam că-mi dădusem toată silinţa să-l ţintesc pe tînăr. Totuşi, gîndul acesta nu-mi aducea nici o alinare. Demonstraţia nu face nici două parale, cînd are de luptat cu o imaginaţie bolnavă.

Restul experienţei mele războinice a semănat leit cu ceea ce v-am şi povestit. O ţineam tot aşa, în acelaşi chip monoton, retrăgîndu-ne dintr-o tabără într-alta şi mîncînd într-una tot ce găseam prin ţinut. Şi acum stau şi mă minunez de răbdarea fermierilor şi a familiilor lor. S-ar fi cuvenit să ne împuşte; cînd colo, dimpotrivă, erau atît de buni, de primitori şi curtenitori cu noi, de parcă am fi meritat să se poarte aşa. Într-una din aceste tabere am dat de Ab Grimes, un pilot de pe cursul superior al Mississippi-ului, care mai tîrziu s-a făcut cunoscut prin diabolica-i îndrăzneală ca spion rebel şi a avut o carieră plină de desperate aventuri. Înfăţişarea şi atitudinea camarazilor săi arătau limpede că nu se apucaseră de război în joacă şi isprăvile lor adeveriră mai tîrziu aceste presupuneri. Erau călăreţi minunaţi şi buni ţintaşi; arma lor preferată era însă lasso-ul. Fiecare ţinea un lasso la

oblînc, cu care putea să tragă pe oricine jos din şa şi asta oricînd voia, din plin galop şi de la orice distanţă raţională.

Într-altă tabără, şeful era un bătrîn fierar, om aprig şi rău de gură, în vîrstă de vreo şaizeci de ani. Fierarul îi echipase pe cei douăzeci de recruţi ai săi cu nişte cuţite de vînătoare gigantice, de fabricaţie proprie, care trebuiau să fie învîrtite cu amîndouă mîinile, ca nişte *machete*[1] din Istm. Era o privelişte sinistră să vezi ceata aceea de flăcăi cumsecade, repezindu-se să taie şi să spintece, sub ochii acelui bătrîn fanatic, lipsit de orice conştiinţă.

Ultima tabără în care ne-am retras era într-o hîrtoapă de lîngă satul Florida, unde m-am născut — în Comitatul Monroe. Acolo am fost înştiinţaţi într-o zi, că un colonel al Uniunii venea valvîrtej asupra noastră, în fruntea unui regiment întreg. Hotarît că de astă dată treaba părea serioasă. Băieţii noştri s-au dus la o parte şi s-au sfătuit; pe urmă ne-am întors cu toţii şi le-am declarat celorlalte companii că războiul însemnase o dezamăgire pentru noi şi aveam de gînd să ne împrăştiem pe la casele noastre. Ceilalţi se pregăteau şi ei să se retragă în nu ştiu care loc. Şi îl aşteptau doar pe generalul Tom Harris, care urma să sosească dintr-o clipă într-alta — aşa că au încercat să ne convingă să mai aşteptăm puţin. Majoritatea noastră însă a fost de părere că noi sîntem obişnuiţi cu retragerile şi nu avem nevoie de nici un fel de ajutor în acest scop din partea lui Tom Harris; putem foarte bine să ne descurcăm şi fără el, cîştigînd şi timp pe deasupra. Aşa că vreo jumătate din ceata noastră de cincisprezece — printre care şi eu — am încălecat şi am plecat pe dată; ceilalţi s-au lăsat convinşi şi au rămas — au rămas pînă la capătul războiului.

Peste un ceas, l-am întîlnit în drum pe generalul Tom Harris, în tovărăşia a doi-trei oameni — probabil statul său major. De asta însă nu eram siguri; nici unul din ei nu era în uniformă. Uniformele încă nu

---

[1] Un fel de cuţit, folosit în America ca armă şi unealtă (n. t.).

erau la modă. Harris ne-a ordonat să ne întoarcem; noi însă i-am spus că un colonei de-al Uniunii venea cu un întreg regiment în urma lui şi, după cîte se arăta, aveau să se întîmple oarecare tulburări, aşa că noi am ajuns la concluzia să ne ducem acasă. A tunat el şi a fulgerat o bucată de vreme; dar degeaba — hotărîrea noastră era luată. Făcusem partea noastră de război, ucisesem un om, exterminasem o armată şi, asa cum stăteau lucrurile, n-avea decît să se ducă singur şi să ucidă restul duşmanilor, ca să pună capăt războiului. Nu l-am mai văzut pe acel tînăr şi vioi general pînă anul trecut, cînd purta favorite şi avea păr alb.

Mai tîrziu, am reuşit să-l cunosc pe colonelul unionist, a cărui sosire ne speriase, făcîndu-ne să ieşim din război şi păgubind astfel cauza sudului de aportul nostru. Era generalul Grant. Lipsiseră doar cîteva ceasuri ca să-l văd la faţă, cînd era la fel de necunoscut ca şi mine; pe vremea cînd oricine ar fi putut zice: „Grant? Ulysses S. Grant? Nu-mi amintesc să fi auzit vreodată de numele acesta!” Îţi vine greu să-ţi dai seama că a fost şi o vreme cînd o asemenea observaţie putea fi făcută în mod raţional. Totuşi aşa a fost şi eu mă aflam doar la cîteva mile de locul şi chiar de împrejurarea aceea, deşi mergeam în cu totul altă direcţie.

Oamenii cu scaun la cap nu vor arunca la o parte şi cu uşurinţă acest jurnal de război, ca pe un lucru lipsit de valoare. Jurnalul are valoare prin faptul că e o descriere sinceră a celor ce s-au petrecut în nenumărate tabere de voluntari, în primele luni ale rebeliunii, cînd recruţii erau nişte boboci cruzi şi nedisciplinaţi, lipsiţi de înrîurirea dătătoare de forţă şi curaj a unor conducători pricepuţi; cînd toate împrejurările erau noi şi ciudate, încărcate de spaime exagerate, şi înainte ca experienţa nepreţuită a unei veritabile ciocniri pe cîmpul de bătălie să fi făcut din nişte iepuri, adevăraţi soldaţi. Dacă acest aspect al tabloului din primele zile ale războiului nu a fost pînă acum trecut în istorie, atunci istoria a fost incompletă în această privinţă, fiindcă această latură îşi avea şi îşi are locu-i îndreptăţit în cronică. Pentru că în primele zile ale

războiului se aflau prin taberele răspîndite în întreaga ţară mai mulţi oameni din care să plămădeşti eroii de la Bull Run — decît s-au găsit la Bull Run. Şi totuşi, ei şi-au învăţat în scurt timp meseria şi au ajutat mai tîrziu la marea bătălie. Eu însumi puteam deveni un adevărat soldat, dacă aş mai fi aşteptat. Oricum, tot am învăţat ceva; ştiam mai multe despre retragere decît cel care a născocit-o.

CÎND FACI PE ÎNSOŢITORUL

Trebuia să plecăm de la Aix-les-Bains la Geneva şi de-acolo, printr-un lanţ de călătorii încîlcite, ce dura fiecare cîte o zi, să ajungem la Bayreuth, în Bavaria. Fireşte că s-ar fi cuvenit să tocmesc un însoţitor, care să aibă grijă de o societate atît de simandicoasă.

Am tot amînat însă, iar timpul s-a scurs pe nesimţite. În cele din urmă, m-am pomenit într-o bună zi că eram pe cale de-a porni şi nu aveam nici picior de însoţitor. Atunci, am luat o hotărîre, despre a cărei nechibzuită cutezantă îmi dădeam bine seama, dar care nu mai puţin mă ispitea. M-am hotărît să fac prima etapă, fără ajutorul cuiva — şi m-am ţinut de cuvînt.

Am condus eu însumi întregul grup — patru persoane — de la Aix-les-Bains la Geneva. Distanţa era de două ceasuri şi ceva şi trebuia să schimbăm o singură dată trenul. Nu s-a produs nici o încurcătură. Doar o valiză şi cîteva lucruşoare au rămas uitate pe peron — fapt care abia merită numele de încurcătură, atît este de banal — aşa că m-am oferit să conduc societatea tot drumul, pînă la Bayreuth.

Asta a fost într-adevăr o boroboaţă, deşi în momentul acela nu mi-a părut aşa. Existau mai multe operaţii şi amănunte decît îmi închipuiam eu: 1. două per-

soane, pe care le lăsasem într-o pensiune la Geneva, cu cîteva săptămîni mai înainte, urmau să fie anunţate şi aduse la hotel; 2. trebuia să anunţ pe cei de la depozitul de bagaje de pe Grand Quay să aducă la hotel şapte din cuferele lăsate de noi şi să care îndărăt la gară alte şapte cufere, pe care urmau să le găsească adunate pe coridor; 3. trebuia să descopăr în care parte a Europei se afla Bayreuthul şi să cumpăr şapte bilete de tren pentru această localitate; 4. trebuia să trimit o telegramă unui prieten din Olanda; 5. cum era ceasul două după-amiază, trebuia să ne grăbim ca să fim gata pentru primul tren de seară, asigurîndu-ne bilete la vagonul de dormit; 6. mai trebuia să scot bani de la bancă.

Mi s-a părut că cel mai important lucru erau biletele pentru vagonul de dormit aşa că m-am dus personal la gară ca să mă asigur de bilete; comisionarii de la hoteluri nu sînt totdeauna oameni prea descurcăreţi. Cum era zăpuşeală, s-ar fi cuvenit să iau o trăsură, dar mi s-a părut mai economicos să mă duc pe jos. Lucrurile nu au ieşit însă cum am dorit, fiindcă m-am rătăcit şi astfel distanta s-a întreit. Am cerut bilete şi am fost întrebat pe care rută vreau să merg, ceea ce m-a stînjenit şi m-a făcut să-mi pierd capul — stăteau atîţia oameni în jurul meu şi eu habar n-aveam de rute şi nici nu-mi trecuse prin cap că voi avea de ales între două rute — aşa că am socotit că-i mai bine să mă întorc la hotel, să alcătuiesc itinerarul şi apoi să mă reîntorc la gară.

De astă dată, am luat o trăsură, dar în drum spre hotel mi-am amintit că mi se isprăviseră ţigările, aşa că m-am gîndit că ar fi bine să-mi iau cîteva, pînă nu uit. Tutungeria era chiar după colţ şi nu aveam nevoie de trăsură. I-am cerut birjarului să mă aştepte. Cu gîndul la telegramă şi tot încercînd să mi-o formulez în cap, am uitat de ţigări şi de trăsură şi de toate şi am mers aşa în neştire. Avusesem de gînd să-i rog pe cei de la hotel să trimită telegrama, dar cum nu puteam fi prea departe de poştă, m-am gîndit să o expediez chiar eu, însă poşta era mai departe decît îmi închipuisem. În cele din urmă, găsind oficiul poştal, am scris telegrama şi am înmînat-o. Amploaiatul era un

om cu aer grav, care se tot foia şi agita şi începu să mă ţină sub un tir de întrebări, puse în franţuzeşte şi căzînd ca ropotele de ploaie, aşa încît nu puteam prinde legăturile dintre cuvinte. Iarăşi m-am fîstîcit. Un englez însă a intervenit, zicîndu-mi că amploaiatul voia să afle unde trebuie să expedieze telegrama. Nu i-am putut spune, fiindcă nu era telegrama mea şi i-am explicat că eu nu făceam decît un serviciu unuia dintre membrii grupului nostru. Funcţionarul însă nu vru să înţeleagă: lui îi trebuia adresa; ce să mă fac? I-am declarat că — întrucît era atît de pretenţios — am să mă duc îndărăt la hotel şi am să i-o aduc.

Totuşi, m-am gîndit că-i mai bine să mă duc mai întîi pe la cele două persoane care trebuiau anunţate în privinţa plecării, zicîndu-mi că-i necesar să procedez sistematic şi în ordine, ocupîndu-mă pe rînd de fiecare amănunt. Apoi, mi-am amintit că trăsura îmi mînca averea acolo lîngă hotel, aşa că am chemat altă trăsură şi i-am spus birjarului să vină cu cealaltă trăsură la Oficiul Postai, şi să mă aştepte pînă mă reîntorc.

Am făcut un drum lung, pe arşiţă, ca să-i adun pe oamenii aceia, dar cînd am ajuns la ei, am constatat că nu puteau veni cu mine fiindcă aveau o mulţime de valize, care mai de care mai grele şi le trebuia o trăsură. Am plecat să caut o trăsură, dar pînă să dau de vreuna am crezut că ajunsesem în apropierea lui Grand Quay — cel puţin aşa mi s-a năzărit. Drept aceea, mi-am zis că aş putea cîştiga timp, abătîndu-mă puţin şi aranjînd treaba cu cuferele. M-am abătut cale de vreo milă şi, deşi nu am găsit Grand Quay-ul, am dat peste o tutungerie şi mi-am amintit de ţigări. I-am spus tutungiului că, întrucît plec la Bayreuth, doresc o provizie serioasă de ţigări, care să mă ţină tot drumul. Omul m-a întrebat pe care rută am de gînd să o iau. I-am zis că nu ştiu. M-a sfătuit să merg prin Zurich şi prin diferite alte localităţi, pe care mi le-a înşirat, şi s-a oferit să-mi vîndă şapte bilete directe de clasa a doua cu douăzeci şi doi de dolari bucata, ceea ce însemna că renunţa la comisionul la care societatea căilor ferate îi dădea

dreptul. Cum eram sătul să călătoresc în clasa a doua cu bilete de clasa întîia, am încheiat tîrgul.

Tot căutînd, am găsit şi biroul de depozitare a bagajelor, adică societatea de transporturi „Natural &Co.” şi le-am spus celor de acolo să trimită şapte cufere de-ale noastre la hotel şi să le îngrămădească pe culoare. Mi s-a cam părut mie că nu le-am transmis chiar tot ce trebuia, dar, ce vreţi, mai mult nu-mi venise în minte, în clipele acelea.

Am găsit apoi banca şi am cerut nişte bani, însă lăsasem pe undeva scrisoarea de credit şi nu am fost în stare să scot nici un gologan. Mi-am adus aminte îndată că trebuie să o fi lăsat pe masa unde scrisesem telegrama, aşa că am luat o trăsură, am zburat la Oficiul Poştal şi am urcat scările într-un suflet. Funcţionarii mi-au spus că, într-adevăr, se găsise pe masă o scrisoare de credit, care acum însă se afla depusă la poliţie, unde este necesar să mă duc şi să adeveresc că scrisoarea îmi aparţine. Mi-au dat un băiat să mă conducă şi am ieşit pe din dos. După ce-am bătut cîteva mile, am găsit sediul poliţiei, dar imediat mi-am amintit de trăsuri şi l-am rugat pe băiat să le trimită la mine, cînd mă întorc la Poştă.

Între timp, se lăsase noaptea şi comisarul se dusese la cină. M-am gîndit să mă duc şi eu să cinez, dar agentul de serviciu a fost de altă părere, astfel că am rămas acolo. Comisarul a dat pe-acolo pe la zece şi jumătate, însă s-a scuzat că fiind prea tîrziu nu mai poate face nimic în seara aceea, sfătuindu-mă să vin la 9,30 dimineaţa. Agentul ar fi vrut să mă ţină acolo toată noaptea, spunînd că eram un individ suspect şi probabil nici nu ştiam ce-i o scrisoare de credit, ci pur şi simplu îl văzusem pe adevăratul deţinător al scrisorii lăsînd-o p-e masă şi voisem s-o iau eu. Pesemne că îi păream un individ care punea mîna pe orice nimerea, fie că era de preţ sau nu. Comisarul însă a zis că nu găseşte nimic suspect la mine, că par o fiinţă neprimejdioasă şi nu am nici un cusur în afară de o minte cam aiurită, dar nici aceasta într-o măsură prea îngrijorătoare. I-am mulţumit pentru compliment şi,

după ce am scăpat de acolo, m-am dus acasă cu cele trei trăsuri angajate în cursul zilei.

Cum eram trudit ca un cîine şi într-un hal fără de hal, ceea ce nu mi-ar fi îngăduit să răspund cumpătat la întrebări, m-am gîndit să nu tulbur „expediţia” la ceasul acela de noapte. Ştiam că la celălalt capăt al holului se afla o odaie goală. Nu am izbutit să ajung chiar pînă acolo, fiindcă se pusese o gardă, „expediţia” fiind îngrijorată de soarta mea. Mă aflam într-o situaţie foarte supărătoare. Membrii „expediţiei” şedeau ţepeni şi necruţători în patru fotolii, orînduite la şir. Erau cu şalurile la gît, cu toate catrafusele în preajmă, cu valize şi ghiduri în poală. Aşa stăteau de patru ceasuri şi termometrul coborîse într-una. Da, şi aşteptau aşa, adică mă aşteptau pe mine. Simţeam că doar un neaşteptat şi strălucit „*tour de force*”, fericit plănuit, ar putea sparge acest front de fier, schimbînd lucrurile în favoarea mea; aşa că mi-am azvîrlit pălăria în arenă, şi am urmat-o cu un salt şi o tumbă, ţipînd, plin de voioşie:

— Ha, ha! Iată-ne cu toţii laolaltă, domnule Ghiduşu!

Nimic nu putea fi mai adînc şi mai mort decît lipsa aplauzelor după această introducere. Totuşi am ţinut-o aşa. Mi se părea că nu există altă cale de scăpare, deşi încrederea ce-o avusesem în succesul meu — slabă pînă atunci — primise o lovitură mortală şi se dusese de rîpă.

Cu inimă grea, am încercat să fiu glumeţ. M-am căznit să înmoi inimile celorlalţi şi să îmblînzesc furia amară care se citea pe chipurile lor, luîndu-i cu tot soiul de spirite deştepte şi sprinţare şi transformînd toată povestea aceea înfiorătoare într-un incident umoristic, foarte amuzant. Planul însă nu fusese bine conceput. Recunosc că nu era atmosfera cea mai prielnică pentru aşa ceva. N-am fost răsplătit nici măcar cu un singur zîmbet; nici o trăsătură de pe chipurile acelea jignite nu s-a destins; n-am domolit cu nimic gerul din privirile acelea glaciale. Am mai făcut un efort desperat de a îmbuna lumea, însă şeful „expediţiei” mi-a retezat-o drept la mijloc, zicîndu-mi:

— Unde-ai fost?

Din tonul său, am priceput că avea de gînd să treacă la chestiuni mai precise, aşa că am început să povestesc din călătoriile anterioare, dar dumnealui mi-a retezat-o din nou.

— Unde sînt celelalte două persoane? Am fost grozav de îngrijorat, neştiind ce li s-a întîmplat.

— A, cei doi sînt sănătoşi şi teferi. M-am dus să iau o trăsură. Uite, chiar acum mă duc şi...

— Stai jos! Nu ştii că e ora unsprezece? Unde i-ai lăsat?

— La pensiune.

— De ce nu i-ai adus aici?

— Fiindcă nu le-am putut căra valizele. Aşa că m-am gîndit...

— Te-ai gîndit! Să nu mai încerci aşa ceva. Omul nu poate gîndi, dacă nu are maşinăria cuvenită. Pînă la pensiunea ălora sînt două mile. Cum te-ai dus la ei fără trăsură?

— Eu, să vedeţi, n-am avut de gînd să mă duc aşa; numai că s-a întîmplat de-au ieşit lucrurile aşa.

— Cum de s-au întîmplat aşa?

— Eram la Oficiul Poştal, cînd mi-am amintit că lăsasem o trăsură să mă aştepte aici, aşa că, pentru a cruţa cheltuielile, am trimis o altă trăsură ca să — ca să...

— Ca să, ce?

— Ei, nu-mi mai amintesc acum de ce, dar cred că cel de-al doilea birjar urma să le spună celor de la hotel să plătească pe primul birjar şi să-l expedieze.

— Ce folos ai fi avut din asta?

— Ce folos aş fi avut? Ar fi scutit o cheltuială inutilă, nu-i aşa?

— Punînd altă trăsură în locul primei, ca să continue cheltuielile?

N-am mai zis nici pîs.

— De ce nu i-ai spus celui de-al doilea birjar să vină să te ia cu o trăsură?

— Aa, ba chiar asta am şi făcut! Acum îmi aduc aminte. Da, da, aşa am făcut. Fiindcă îmi amintesc că atunci cînd...

— Bine, atunci de ce nu s-a mai întors trăsura să te ia?

— La Oficiul Poştal? Cum? Dar s-a întors.

— Foarte bine, atunci cum de s-a făcut că te-ai dus pe jos la pensiune?

— Nu, nu-mi amintesc prea bine cum s-a întîmplat. A, ba da, mi-am adus aminte. Am scris depeşa, care trebuia trimisă în Olanda, şi...

— Of, slavă Domnului, bine că ai făcut ceva! Pentru nimic în lume nu te-aş fi iertat dacă uitai... De ce arăţi aşa de schimbat? De ce te fereşti de privirea mea? Depeşa aceea e lucrul cel mai important, care... Cum, n-ai expediat-o?

— Nu v-am spus că n-am expediat-o.

— Nici nu mai e nevoie să ne spui. Of, Doamne, pentru nimic în lume n-aş fi dorit să întîrzie depeşa. De ce n-ai trimis-o?

— Păi, să vedeţi, după ce aveam atîtea lucruri pe cap, atîtea pe care trebuia să le fac şi la care trebuia să mă gîndesc — cei de la poştă s-au găsit să fie din cale-afară de pretenţioşi. După ce-am scris telegrama...

— Ah, nu face nimic. Las-o încolo de treabă! Justificările astea nu mai pot îndrepta nimic. Ce părere are să-şi facă omul despre noi?

— A, în privinţa asta totu-i în regulă! Are să-şi închipuie că am dat telegrama funcţionarilor de la hotel şi că ei...

— Sigur, chiar aşa! De ce n-ai procedat aşa. Nici că se putea ceva mai rezonabil!

— Da, ştiu şi eu, dar pe urmă m-a bătut gîndul că trebuie să fiu sigur, să mă duc la bancă şi să scot nişte bani...

— Ei, tot meriţi oarecare laudă pînă la urmă, fiindcă te-ai gîndit la asta. Nu vreau să fiu prea aspru cu dumneata, dar trebuie să recunoşti că ne-ai prilejuit la toţi o mare bătaie de cap — şi în bună parte, pe degeaba. Cît ai scos de la bancă?

— Hm, de, eu — mi-am zis că...

— Că anume ce?

— Că — ei bine, mi se pare că în împrejurările — atîţia dintre noi, ştiţi, şi — şi...

— Ce tot îndrugi acolo? Întoarce-ţi faţa la mine şi lasă-mă să... Cum, n-ai încasat nici un ban?

— Să vedeţi, bancherul mi-a zis...

— Las-o-ncolo! Treaba lui ce-a zis bancherul! Trebuie să fie vreun motiv personal că n-ai încasat nimic. Nu un motiv, propriu-zis, dar ceva care...

— Ei bine, adevărul este că pur şi simplu n-am avut la mine scrisoarea de credit.

— N-ai avut scrisoarea de credit?

— N-am avut scrisoarea de credit la mine.

— Da nu mai repeta asta la nesfîrşit! Unde era scrisoarea de credit?

— La oficiul poştal.

— De ce?

— Păi, am uitat de ea şi am lăsat-o acolo.

— Pe cuvîntul meu, am văzut în viaţa mea nenumăraţi însoţitori, dar nici unul din cei pe care i-am cunoscut vreodată...

— Am făcut tot ce mi-a stat în puteri.

— Ai dreptate, nefericitul meu domn, şi într-adevăr sînt nedrept, făcîndu-ţi atîtea imputări, cînd dumneata te-ai prăpădit alergînd, iar noi am stat aici, gîndindu-ne doar la necazurile noastre, în loc să-ţi purtăm recunoştinţă pentru ceea ce încercai să faci pentru noi. Toate se vor aranja. Nu-i nimic, vom lua trenul de mîine dimineaţă, la 7,30. Ai cumpărat biletele?

— Le-am luat, ba încă am dat de un chilipir. Clasa a doua.

— Mă bucur. Sînt o mulţime care călătoresc în clasa a doua, aşa că şi noi putem face la fel, şi mai economisim diferenţa aceea destul de costisitoare. Cît ai dat pe bilete?

— Douăzeci şi doi de dolari biletul — via Bayreuth.

— Nu ştiam că poţi cumpăra de oriunde bilete directe. Ştiam că numai la Londra şi la Paris găseşti asemenea bilete.

— Cine caută şi se pricepe — găseşte. Sigur, nu toţi sînt în stare de aşa ceva.

— Preţul pare cam pipărat.

— Dimpotrivă. Intermediarul a renunţat la orice comision.

— Intermediarul?

— Da, am cumpărat biletele de la o tutungerie.

— Bine că-mi dădu prin cap. Cum ne sculăm cu noaptea-n cap, va trebui să avem totul gata împachetat. Nu uita umbrela, galoşii şi ţigările... Ce, iar ţi s-a întîmplat ceva?

— Lua-le-ar naiba! Am uitat ţigările la bancă.

— Ian te uită! Şi umbrela?

— Umbrela o am. Nici o grijă în privinţa asta. Am tot timpul.

— Ce vrei să zici?

— E-n regulă cu umbrela, nu uit de ea...

— Dar unde mai e şi umbrela?

— La doi paşi... N-are să-mi ia multă vreme...

— Unde-i?

— Păi, cred că am lăsat-o la tutungerie; în orice caz...

— Scoate-ţi picioarele de sub scaunul acela. Ei, vezi, mi-am închipuit eu! Unde-ţi sînt galoşii?

— Galoşii — păi, să...

— Unde-ţi sînt galoşii?

— E aşa de uscat afară — ştii, toată lumea zice că n-are să mai cadă nici măcar un strop de...

— Unde ţi-ai lăsat galoşii?

— Păi, să vezi — ei bine, uite cum a fost. Mai întîi, agentul a zis...

— Care agent?

— Agentul de poliţie: Comisarul în schimb...

— Care comisar?

— Comisarul Genevei; numai că eu am zis...

— Stai o clipă. Ce s-a întîmplat cu dumneata?

— Cu mine? Nimic. Amîndoi au căutat să mă convingă să rămîn acolo, şi eu...

— Unde să rămîi?

— Hm, păi, adevărul e...

— Unde-ai fost? Ce te-a reţinut în oraş pînă la zece jumătate noaptea? Ba şi mai mult.

— A, nu pricepeţi? După ce mi-am pierdut scrisoarea de credit, am...

— Nu ocoli răspunsul. Răspunde-mi precis la întrebare, fără ocoluri. Unde sînt galoşii?

— Sînt — ei bine, se află în închisoarea comisariatului de poliţie.

Am schiţat un zîmbet, menit să înduplece adunarea, dar zîmbetul mi-a încremenit pe buze. Climatul era totuşi prielnic. Faptul că petrecusem trei-patru ceasuri la închisoare, nu i se părea de loc hazliu şefului expediţiei. În fundul inimii, nici eu nu găseam lucrul prea comic.

Astfel, m-am văzut silit să le înşir toată povestea şi cu acest prilej a ieşit la iveală că nu puteam lua trenul de dimineaţă, deoarece ar fi însemnat să lăsăm scrisoarea de credit în mîinile autorităţilor. Se părea că eram nevoiţi să ne ducem la culcare supăraţi unii pe alţii şi tare nefericiţi, dar norocul făcu să vină vorba de cufere. Aşa am fost în măsură să declar că am avut grijă să îndeplinesc această misiune.

— Ei, bravo! Ai dovedit că eşti într-adevăr priceput, vrednic, inteligent, plin de chibzuinţă. Păcat că ţi-am găsit atîtea cusururi. Scuză-ne, retragem tot ce-am zis! Te-ai purtat admirabil! Îmi pare rău de toate cuvintele aspre pe care ţi le-am spus!

Cuvintele acestea m-au atins mai adînc decît cele dinainte şi m-au făcut să mă simt prost, fiindcă, în fond, nu mă simţeam atît de tare nici în chestiunea comisionului cu cuferele. Nu aşa, cum aş fi dorit. Mi se părea că într-un fel sau altul, rămăsese vreun clenci pe undeva. Nu puteam însă pune degetul pe rană şi nu-mi plăcea să stîrnesc din nou o tevatură tocmai acum, cînd se făcuse aşa de tîrziu. Socoteam mult mai cuminte să las totul în plata Domnului.

Dimineaţa, cînd şi-au amintit că nu putem porni cu primul tren, a ieşit iarăşi cu muzică. Eu însă nu aveam vreme de aşteptat; de aceea, m-am mulţumit să ascult numai primele măsuri ale Uverturii şi am pornit să scot scrisoarea de credit.

Mi se părea că era tocmai timpul potrivit să mai cercetez afacerea cu cuferele şi s-o dreg, dacă era nevoie — şi, după cîte bănuiam, era mare nevoie. Prea tîrziu, însă. Portarul mă încunoştinţă că expediase cuferele la

Zürich, încă de cu seară. L-am întrebat cum de a făcut isprava, fără să arate biletele de călătorie.

— În Elveţia nu-i nevoie să arăţi biletele. Plăteşti pentru cufere şi le trimiţi unde-ţi place. Nimic nu merge gratis, doar bagajele de mînă.

— Cît ai plătit pentru bagaje?

— O sută patruzeci de franci.

— Douăzeci şi opt de dolari. Cu siguranţă că-i ceva necurat în povestea aceasta cu cuferele.

Ceva mai tîrziu, l-am revăzut pe portar, care mi-a spus:

— N-aţi dormit bine, nu-i aşa? Păreţi cam tras Ia faţă. Dacă aveţi nevoie de un însoţitor, a sosit tocmai aseară unul tare priceput. E liber pentru următoarele cinci zile — îl cheamă Ludi. Vi-l recomandăm cu toată încrederea: *das heisst* Grand Hotel Beau Rivage vi-l recomandă.

Am refuzat glacial propunerea. Nu-mi pierdusem încă tot curajul. Şi apoi nu ţin de loc să mi se spună cum arăt şi încă în felul acesta. La ora nouă, m-am înfiinţat la închisoarea comisariatului, sperînd că din întîmplare comisarul s-ar putea să pice mai înainte de ora lui obişnuită. M-am înşelat, însă. Era cam plicticos pe-acolo. De cîte ori încercam să ating vreun obiect, să mă uit la ceva, sau să fac ceva, sau să mă stăpînesc de a face ceva, agentul spunea: „*defendu”*[1]. M-am gîndit că nu mi-ar strica dacă aş face exerciţii de franceză cu dînsul, însă nu a catadicsit să-mi îngăduie nici măcar plăcerea aceasta. Se părea că faptul de a-şi auzi propria lui limbă îl făcea deosebit de acru.

În cele din urmă sosi şi comisarul şi astfel se puse capăt tuturor încurcăturilor. Asta din clipa în care adunînd Curtea Supremă — ceea ce se face ori de cîte ori este în litigiu vreun bun de preţ — şi orînduind toate cele cuvenite, postînd santinele la uşi şi ascultînd rugăciunea de rigoare, rostită de duhovnic— s-a adus scrisoarea mea nesigilată şi s-a procedat la deschiderea ei. În ea, însă, nu s-au găsit decît cîteva fotografii,

---

[1] „Interzis” (în original în limba franceză).

fiindcă, după cum mi-am amintit pe loc, scosesem din plic scrisoarea de credit ca să pun fotografiile şi băgasem scrisoarea în celălalt buzunar. Ceea ce am şi dovedit, spre mulţumirea tuturor, scoţînd-o din buzunar şi arătînd-o, cu un aer mai curînd voios. În clipa aceea, judecătorii s-au privit cam aiuriţi, pe urmă s-au uitat la mine, pe urmă iarăşi unul la altul, şi, în cele din urmă, mi-au dat drumul, neuitînd să-mi spună, însă, că săvîrşeau o imprudenţă, lăsîndu-mă în libertate. De altfel, m-au şi întrebat ce profesie am. Le-am spus că sînt însoţitor. La care, ei şi-au înălţat privirile spre cer, cu evlavie, şi au exclamat *„Du lieher Gott!”,* iar eu le-am rostit cîteva cuvinte de mulţumire, într-adevăr curtenitoare şi simţite, spre marea lor admiraţie şi m-am zorit spre bancă.

Totuşi, faptul că eram însoţitor mă şi transformase într-un mare adept al ordinii şi sistematizării, al metodei de a nu face lucrurile decît pe rînd, adică fiecare la vremea lui; aşa că am trecut pe lîngă bancă şi m-am abătut din drum, pornind-o după cei doi membri ai expediţiei, care rămăseseră stingheri. Am luat o trăsură, care tocmai rătăcea prin locurile acelea. Nu am cîştigat în viteză, calul acela fiind un animal odihnitor, iar eu preţuind niţeluş tihna. Ne aflam de altfel în toiul sărbătorilor, prilejuite de împlinirea a şase sute de ani de la declararea independenţei elveţiene şi a semnării convenţiei celor Trei Cantoane. Serbările ţineau o săptămînă şi toate străzile erau împodobite cu drapelele ce fluturau mîndre în văzduh.

Calul şi birjarul o ţineau aşa, în continuă zdupăială de trei zile şi trei nopţi, şi în tot răstimpul acesta nu ştiuseră ce înseamnă grajdul sau patul. Arătau tărbăciţi şi jalnici şi mutrele lor se potriveau cu starea-mi sufletească. A dat Dumnezeu şi am ajuns la capătul călătoriei. Am sunat la uşa casei, şi am rugat-o pe jupînească să-i zorească pe membrii absenţi ai expediţiei să coboare. Mi-a îndrugat ceva cam fără şir, iar eu m-am întors înapoi la trăsură. Pesemne că fata îmi opusese că oamenii aceia nu locuiau la etajul ei şi că ar fi fost mai cuminte din parte-mi dacă urcam mai sus şi sunam din etaj în etaj, pînă ce-i găseam. Se pare

că în pensiunile acestea elveţiene nu există alt chip de a găsi familia pe care o cauţi, decît înarmîndu-te cu multă răbdare şi ghicindu-ţi singur drumul.

După calculele mele, trebuia să aştept cincisprezece minute, într-o asemenea împrejurare existînd trei operaţiuni inevitabile: 1. pusul pălăriei, coborîtul în stradă şi suitul în trăsură. 2. reîntoarcerea primei persoane în casă, spre a se căuta „cealaltă mănuşă”; 3. reîntoarcerea celei de a doua persoane, ca să-şi ia *Breviarul de verbe franţuzeşti*. Aveam prin urmare răgazul de a medita timp de cincisprezece minute, ca să nu-mi fac sînge rău.

Urmă un interval de timp foarte liniştit şi anodin, după care am simţit o mînă pe umăr, ceea ce m-a făcut să tresar. Nepoftitul era un poliţist. Dintr-o ochire, mi-am dat seama că mă aflam într-un nou decor. În jurul nostru, se strînseseră o droaie de oameni, care se uitau la noi cu mutra interesată şi amuzată pe care o au asemenea gură-cască la văzul unui ghinionist. Calul adormise şi birjarul de asemeni, iar cîţiva ştrengari ne dichisiseră cu fel de fel de ghirlande şi podoabe, care mai de care mai arătoase, furate de pe nenumăraţii stîlpi ai flamurilor sărbătoreşti. Era un spectacol scandalos. Agentul îmi zise:

— Îmi pare rău, dar nu vă pot lăsa să dormiţi aici toată ziua.

M-am simţit jignit şi i-am răspuns cu un aer înţepat:

— Vă rog să mă iertaţi, nu dormeam, cugetam.

— Bine, puteţi cugeta, dacă poftiţi, însă la dumneavoastră acasă. Nu vedeţi că aţi strîns lumea ciotcă aici?

Era o glumă proastă, dar care a stîrnit rîsul mulţimii. E drept că uneori, în timpul nopţii, mai sforăi şi eu, dar nimic nu mă îndreptăţeşte să cred că aş face aşa ceva ziua-n amiaza mare şi încă într-un asemenea loc. Agentul ne-a scos ghirlandele, avînd aerul că ne compătimeşte şi străduindu-se să se poarte amabil. Ne-a atras însă din nou atentia că nu trebuie să mai staţionăm acolo, fiindcă altfel va fi nevoit să ne ia chirie — aşa era legea, zicea el. Apoi adăugă, nu fără oarecare ironie, că arătam foarte dărîmat şi că tare ar fi dorit să ştie din ce pricină...

I-am tăiat-o scurt, exprimîndu-mi nădejdea că am şi eu dreptul să sărbătoresc puţintel aniversarea aceea, mai ales că mă priveşte şi personal.

— Personal? întrebă el. Cum adică personal?

— Fiindcă acum şase sute de ani un strămoş de-al meu a semnat Convenţia.

Cugetă o clipă, în timp ce mă măsură din creştet pînă-n tălpi şi exclamă:

— Ce strămoş! Mi se pare că l-ai semnat chiar dumneata, în persoană. Mai relicvă ca dumneata... dar hai să trecem peste asta. De ce aştepţi aici de atîta vreme?

— Nu aştept de atîta vreme — i-am răspuns — aştept doar de cincisprezece minute, pînă găsesc cartea şi mănuşa pe care le-au uitat şi după care s-au dus.

Pe urmă, i-am spus pe cine venisem să iau de la pensiune.

A fost foarte îndatoritor şi a început să facă tot soiul de cercetări, strigînd către şirurile de capete şi de umeri, care se arătau la ferestrele de deasupra noastră. După care o femeie de-acolo, de sus, ne-a cîntat următoarele:

— A, de dînsii e vorba? Păi bine, le-am adus o trăsură şi au plecat demult — să fi fost pe la vreo opt şi jumătate.

Era sîcîitor, nu alta. M-am uitat la ceas, dar n-am mai spus nimic. Agentul mi-a zis:

— Vedeţi, e douăsprezece fără un sîert. Ar fi trebuit să faceţi mai serios investigaţiile. Aţi dormit trei sferturi de oră, şi încă pe soarele ăsta. V-aţi prăjit de sus pînă jos. Halal, n-am ce zice. Poate că veţi pierde şi trenul. Mă interesaţi grozav. Ce ocupaţie aveţi?

I-am zis că sînt însotitor. Afirmaţia îl năuci, de parcă l-ar fi lovit cineva cu leuca în cap, şi, înainte de a-şi fi venit în fire, eu şi plecasem.

Ajuns la hotel şi ureîndu-mă la etajul al treilea, am găsit apartamentul nostru gol. Nu m-am mirat de loc. Cum îşi scapă un însoţitor tribul din ochi, gata se şi duc după cumpărături. Cu cît se apropie ora plecării, cu atît mai abitir o tulesc. M-am aşezat să chibzuiesc, întrebîndu-mă ce am de făcut, însă, înclipaurmătoare,

băiatul de serviciu m-a găsit acolo şi m-a înştiinţat că expediţia plecase la gară de o jumătate de ceas. Era prima dată, de cînd îi cunoşteam, că li se întîmpla şi lor să facă un lucru cu cap, dar faptul m-a încurcat al dracului, tocmai din această pricină. Iată unul din lucrurile care fac ca viaţa însoţitorului să fie atît de amară şi de nesigură. Tocmai cînd lucrurile merg strună, oamenii de care se ocupă au o criză de luciditate şi toate planurile lui se duc pe copcă.

Trenul pleca la douăsprezece punct. Acum era douăsprezece fără zece. Puteam ajunge la gară în zece minute. Mi-am dat seama că nu aveam timp de huzurit, fiind vorba de un tren fulger, iar în Europa trenurile fulger ţin grozav să plece cînd le vine sorocul. Muşteriii mei erau singurii care rămăseseră în sala de aşteptare; toţi ceilalţi trecuseră pe-acolo şi „urcaseră în tren", cum se spune prin ţinuturile acestea. Erau în culmea enervării şi a zăpăcelii, eu însă i-am îmbărbătat şi cu toţii ne-am năpustit spre vagon.

Acolo, altă păţanie. N-am avut noroc nici de astă dată. Controlorul nu s-a declarat satisfăcut cu biletele noastre. Le-a cercetat cu băgare de seamă, încet, bănuitor, pe urmă s-a zgîit oleacă la mine şi a chemat încă un funcţionar. Au examinat amîndoi biletele şi au chemat pe un al treilea. Aceştia au mai chemat pe alţii şi comisiunea a discutat şi a paradiscutat, a gesticulat şi a ţinut-o tot aşa pînă cînd i-am rugat să nu uite că timpul zboară şi prin urmare să voteze doar cîteva rezoluţii şi să ne dea o dată drumul în tren. Ne-au spus, foarte curtenitori, că era un bucluc cu biletele acelea, întrebîndu-mă de unde le-am luat.

Aha! Ştiam eu de unde vine încurcătura. Vedeţi, cumpărasem biletele dintr-o tutungerie şi pesemne că miroseau a tutun — fără îndoială că în clipele acelea aveau de gînd să treacă biletele pe la vamă şi să încaseze o taxă pe miros. Aşa că m-am hotărît să fiu de o cinste desăvîrşită — uneori e cea mai bună metodă — şi le-am zis:

— Domnilor, n-am să vă înşel. Aceste bilete de tren...

— Ah! Pardon, monsieur! Nu sînt bilete de tren.

— O! am exclamat eu. Ăsta-i singurul lor cusur?

— Ah, cu adevărat da, monsieur. Sînt bilete de loterie, da; şi anume o loterie care s-a tras acum doi ani.

M-am prefăcut că sînt grozav de amuzat; e tot ce poţi face în asemenea împrejurări; tot ce poţi face, şi totuşi fără folos; nu amăgeşti pe nimeni şi poţi vedea cum toată lumea din jur te compătimeşte şi se ruşinează pentru tine. Cred că una din situaţiile cele mai grele de îndurat în viaţă e să te simţi plin de căinţă, cu simţămîntul înfrîngerii şi al nimicniciei — cam aşa cum mă simţeam eu atunci — şi totuşi să fii nevoit să-ţi pui o mască de nepăsare şi veselie. Şi asta cînd ştii prea bine tot timpul că propriii tăi tovarăşi, aceşti amici atît de dragi inimii tale — şi la al căror respect şi stimă ţii atît de mult — roşesc de ruşine în faţa unor străini, văzîndu-te cum ajungi obiectul rîsului şi al compătimirii... Aşa e! Purtam un adevărat stigmat, eram înfierat şi era groaznic pentru mine să pierd dreptul la consideraţia semenilor mei!

Cu voioşie i-am asigurat că totul e în ordine, fiind doar o simplă încurcătură la mijloc, dintr-acelea care se pot întîmpla oricui şi că în două minute am să scot biletele cuvenite şi tot vom prinde trenul. Pe deasupra, vom avea şi subiect de rîs, în tot cursul călătoriei. Am căpătat într-adevăr biletele în timp util, ştampilate şi completate după toate regulile, dar imediat mi-am dat seama că nu aveam cu ce le plăti, deoarece — dîndu-mi atîta osteneală ca să-i aduc pe cei doi membri lipsă — uitasem cu totul de bancă şi nu mai aveam bani la mine. Aşa că trenul a plecat fără noi. Părea că nu ne mai rămîne altceva decît să ne întoarcem la hotel; ceea ce am şi făcut; dar a fost o întoarcere cam tristă, şi nu s-au rostit prea multe vorbe. Am încercat să deschid discuţia asupra cîtorva teme, cum ar fi frumuseţea priveliştilor şi transubstanţialitatea sau alte lucruri de soiul acesta, însă se părea că nu erau de loc oportune.

Ne pierdusem camerele bune ce le avusesem înainte şi în schimb am căpătat altele, risipite prin tot hotelul, dar prea convenabile pentru o noapte. Socoteam că lucrurile se vor limpezi, dar şeful expediţiei a

avut ideea să-mi spună: „Trimite sus cuferele”. Cuvintele acestea m-au îngheţat. Era ceva dubios în afacerea asta cu cuferele. Eram aproape sigur. Chiar mă pregăteam să le sugerez că...

Un scurt gest cu mîna mi-a fost însă de ajuns ca să-mi înfrînez sugestiile şi am fost informat că deocamdată vom rămîne pe loc timp de trei zile, rămînînd de văzut dacă ne vom putea odihni pentru cîte păţisem.

Am spus că totul va fi bine şi i-am rugat să nu se mai deranjeze să sune.

— Mă duc jos să văd chiar eu de cufere.

Am luat o trăsură şi m-am dus glonţ la birourile domnului Charles Natural şi am întrebat ce ordine lăsasem acolo.

— Mi-aţi cerut să trimitem şapte cufere la hotel.

— Şi nu v-am spus să luaţi altele de acolo?

— Nu.,

— Sînteţi sigur că nu v-am spus să le aduceţi îndărăt pe cele şapte, care vor fi găsite îngrămădite pe culoarul hotelului?

— Absolut sigur că nu ne-aţi spus.

— Atunci toate patrusprezece au plecat la Zürich sau dracu ştie unde... şi asta-i foarte promiţător pentru mine, îndată ce voi ajunge la hotel. Toate au să se spargă în capul meu...

Nici n-am mai isprăvit fraza, că mintea mi se învîrtejea de-a binelea. De obicei, cînd eşti în halul acesta crezi că ai isprăvit o frază cînd nici n-ai început-o; eşti cu capul în lună — visezi aiurea şi pînă să te desmeticeşti dă peste tine o căruţă sau o vacă, sau altceva.

Am lăsat trăsura la sediul societăţii — mai precis am uitat de ea — şi, pe cînd mă întorceam pee jos, îmi căinam soarta, ajungînd la concluzia că-i mai bine să-mi dau demisia, fiindcă altfel aproape sigur că voi fi concediat. Am socotit totuşi că n-ar fi o idee bună să-mi dau demisia personal; puteam face acelaşi lucru şi printr-un mesaj. Aşa că am trimis după domnul Ludi şi i-am explicat că există un însoţitor, care are de gînd să-şi dea demisia din pricina incompatibilităţii sau a oboselii sau nu mai ştiu ce, şi cum el avea patru

sau cinci zile libere, mi-ar face plăcere să-l plasez în locul acela vacant, dacă se socoteşte în stare să-l ocupe. Cînd totul a fost aranjat, l-am pus să se ducă şi să le spună membrilor expediţiei că — datorită unei erori săvîrşite de amploaiaţii domnului Natural — eram lipsiţi de cufere aici în Geneva, dar aveam să găsim cufere berechet la Zurich şi că era mai bine să ne suim în primul tren, fie şi de marfă, cu pietriş sau cu cherestea pentru vreun şantier şi s-o luăm din loc.

A îndeplinit această misiune şi a coborît cu o invitaţie pentru mine să poftesc sus. Cum să nu? Cu cea mai mare plăcere! În timp ce am mers la bancă să scoatem banii şi să-mi iau ţigări şi tutun profitînd de această ocazie ca să negociem la tutungerie restituirea biletelor de loterie şi să-mi recapăt umbrela, apoi la sediul domnului Natural, ca să plătesc trăsura aceea afurisită şi să-i dau drumul pe loc, apoi să trec pe la închisoarea comisariatului ca să-mi iau galoşii şi să las cărţi de vizită cu bun rămas pentru comisar şi pentru Curtea Supremă — înlocuitorul meu, domnul Ludi, îmi descrise atmosfera de mînie şi indignare din camerele hotelului, unde membrii expediţiei spumegau — de unde am tras concluzia că era mult mai sănătos să rămîn locului.

Am rămas ascuns prin codri pînă la ora patru d.a., aşteptînd să se mai domolească furtuna, şi pe urmă m-am înfăţişat la gară tocmai la timp ca să prind expresul de ora trei pentru Zürich împreună cu expediţia, aflată acum în mîinile lui Ludi, care s-a descurcat din toate acestea cu puţine eforturi aparente sau complicaţii.

Ce să vă mai spun, trudisem ca un sclav cît timp fusesem de serviciu şi mă străduisem din răsputeri; totuşi, oamenii aceia păreau că nu-şi amintesc sau nu le pasă decît de cusururile administraţiei mele, nu şi de laturile ei vrednice ele laudă. Treceau peste o mie de amănunte demne de apreciat, ca să sublinieze şi să repete şi să facă tărăboi asupra nefericitei boroboaţe pe care o făcusem. Nu ţineau minte decît faptul că deşi mă alesesem singur însoţitor în Geneva şi cheltuisem o energie suficientă ca să car un circ pînă la

Ierusalim, nu fusesem totuşi în stare nici măcar să-mi urnesc banda din oraş. În cele din urmă, le-am declarat că nu mai vreau să aud nimic de subiectul acesta, fiind sătul pînă peste cap. Şi le-am spus-o pe şleau că în viaţa mea n-am să mai fac pe însoţitorul, chiar de-ar fi vorba să salvez pe cineva de la moarte. Şi dacă am să trăiesc destul, am să le-o dovedesc. Cred că este o slujbă grea, care-ţi sleieşte creierul, te istoveşte şi nu-ţi aduce nici o mulţumire, iar suprema răsplată, pe care-o obţii, este o inimă zdrobită şi un suflet îndurerat.

FURTUL ELEFANTULUI ALB[1]

I

Următoarea curioasă poveste mi-a fost relatată de către o cunoştinţă întîmplătoare din tren. Era un domn de peste şaptezeci de ani, iar chipul său, plin de bunătate şi blîndeţe, şi purtările sale deschise şi sincere imprimau pecetea neîndoielnică a adevărului pe fiecare frază ce o rostea. Iată ce mi-a povestit:

— Ştiţi cît respect poartă regescului elefant alb din Siam poporul acestei ţări. Ştiţi că elefantul alb este sfînt pentru regi — numai regii pot să-l aibă — şi-i într-adevăr mai presus chiar decît regii, deoarece nu numai că se bucură de cinstire, ci şi de adoraţie. Ei bine, acum cinci ani, cînd s-au iscat neînţelegerile dintre Marea Britanie şi Siam, privitoare la chestiunea frontierei, numaidecît s-a dovedit că vina era a Siamului. De aceea s-au acordat curînd toate reparaţiile cuvenite şi reprezentantul britanic a declarat că este satisfăcut şi trecutul va fi uitat. Această declaraţie a uşurat nespus sufletul regelui din Siam. În parte, ca o mărturie de recunoştinţă, dar totodată poate şi pentru a şterge cea mai neînsemnată urmă de supărare pe

---

[1] Omisă din volumul *Un vagabond în străinătate,* de teamă că unele amănunte au fost exagerate şi altele nu erau adevărate. Înainte ca aceste bănuieli să se fi dovedit neîntemeiate, cartea a intrat sub tipar. *(Mark Twain.)*

care ar putea-o păstra Anglia faţă de el, monarhul şi-a exprimat dorinţa de a trimite reginei un dar — singura cale sigură, după ideile orientale, de a-ţi îndupleca un duşman. Acest dar trebuia să fie nu numai regesc, ci copleşitor de regesc. Şi oare, ce ofrandă putea fi mai nimerită decît aceea a unui elefant alb! Poziţia mea în administraţia civilă indiană era de aşa natură, încît am fost învrednicit cu cinstea de a prezenta maiestăţii sale darul. În acest scop, s-a prevăzut un vas special, pentru mine şi servitorii mei, plus slujbaşii şi suita elefantului, iar la timpul sorocit am sosit cu sacrul animal în portul New York. Mi-am plasat regeasca încărcătură într-o reşedinţă admirabilă din Jersey City, unde trebuia să rămînem o bucată de vreme, ca să restabilim sănătatea animalului, înainte de a ne relua călătoria.

Timp de două săptămîni totul a mers bine — dar deodată nenorocirile începură să se ţină lanţ de mine. Elefantul alb a fost furat! Am fost chemat în miez de noapte şi informat de această cumplită pacoste. Cîteva clipe, am rămas ca scos din minţi, din pricina groazei şi neliniştei; eram într-adevăr deznădăjduit. Pe urmă m-am potolit şi mi-am venit în fire. Am văzut îndată ce cale se cădea să urmez — dacă pentru un om inteligent nu există într-adevăr decît o singură cale. Cu toate că era aşa de tîrziu, am zburat la New York şi am luat cu mine un poliţist, ca să mă ducă la cartierul general al detectivilor. Din fericire am sosit la vreme, deşi şeful corpului, vestitul inspector Blunt, tocmai se pregătea să plece acasă. Era un bărbat potrivit de statură şi bine legat, iar cînd se cufunda în gînduri, avea un fel al lui de a-şi îmbina sprîncenele şi a-şi ciocăni meditativ fruntea cu degetul încît îţi insufla pe dată convingerea că te afli în faţa unui om ieşit din comun. La vederea lui, mi-am recîştigat încrederea şi speranţele. I-am arătat ce mă aducea la el. Nu s-a tulburat cîtuşi de puţin; după cîte am putut vedea, faptul nu a avut mai multă înrîurire asupra stăpînirii sale de fier, decît dacă i-aş fi spus că mi s-a furat căţelul. Îmi făcu semn să mă aşez şi zise calm:

— Daţi-mi voie să mă gîndesc o clipă, vă rog.

Zicînd astfel, se aşeză la biroul său şi îşi rezemă capul în palmă. Cîţiva funcţionari lucrau la celălalt capăt al încăperii şi în următoarele şase-şapte minute n-am mai auzit alt sunet decît scîrţîitul peniţelor pe hîrtie. În timpul acesta, inspectorul sta acolo, cufundat în gînduri. În cele din urmă, ridică iar capul şi în trăsăturile hotărîte ale chipului său ceva îmi arătă că mintea lui îşi încheiase lucrul şi îşi făcuse planul. Inspectorul reflectă cu glas şoptit şi impresionant:

— Cazul iese din comun. Orice măsură trebuie luată cu multă chibzuinţă, fiecare pas trebuie să fie sigur, înainte de a ne aventura să-l facem pe următorul. Trebuie să păstrăm secretul operaţiunilor — un secret adînc şi deplin. Să nu vorbiţi nimănui despre întîmplarea asta, nici măcar reporterilor. De ei, mă ocup eu, o să am grijă să capete numai informaţiile care îmi convin mie să fie dezvăluite.

Sună un clopoţel şi un tînăr se ivi.

— Alaric, spune-le reporterilor să mai rămînă.

Băiatul ieşi.

— Acum să trecem la treabă — şi sistematic. În profesia mea nu poţi realiza nimic fără o metodă strictă şi minuţioasă.

Luă un condei, cîteva foi de hîrtie şi începu:

— Numele elefantului, vă rog.

— Hassan Ben Ali Ben Selim Abdallah Mohamed Moise Alhammal Jamsetjejeebhoi Dhuleep Sultan Ebu Bhudpoor.

— Foarte bine. Ceva porecle?

— Junbo.

— Foarte bine. Locul naşterii?

— Capitala Siamului.

— Părinţii sînt în viaţă?

— Nu — sînt morţi.

— Au mai avut alţi urmaşi, în afară de acesta?

— Nici unul — era singur la părinţi.

— Foarte bine. Datele sînt suficiente pentru acest capitol. Acum descrieţi-mi, vă rog, elefantul şi nu lăsaţi la o parte nici un amănunt, oricît de neînsemnat ar părea — fireşte, neînsemnat din punctul dumnea-

voastră de vedere. Pentru oamenii din profesia mea, nu se găsesc amănunte fără însemnătate. Asa ceva nici nu există.

I-am descris cele ce ştiam şi el şi le-a notat pe hîrtie. După ce am sfîrşit, mi-a zis:

— Acum, ascultaţi. Dacă am făcut vreo greşeală, vă rog să mă corectaţi.

Citi cele ce urmează:

— Înălţimea, 19 picioare, lungimea, din vîrfu] frunţii pînă la intersecţia cozii, 26 picioare, lungimea trompei, 16 picioare; lungimea cozii, 6 picioare; lungimea totală, inclusiv trompa şi coada, 48 picioare; lungimea colţilor, 9½ picioare; urechile — corespunzătoare acestor dimensini; amprenta piciorului seamănă cu urma lăsată de un butoi descărcat în zăpadă; culoarea elefantului, alb murdar; în amîndouă urechile are cîte o gaură de mărimea unei farfurii, pentru agăţarea bijuteriilor, şi posedă obiceiul foarte pronunţat de a-şi împroşca spectatorii cu apă şi a maltrata cu trompa nu numai persoanele cu care se află în relaţii, ci chiar şi oamenii cu desăvîrşire străini; şchioapătă uşor de piciorul drept dinapoi şi are o mică cicatrice la subsuoara stîngă, rămasă după un buboi; cînd a fost furat, purta în spinare un turn cu scaune pentru cincisprezece persoane şi o şa de postav, bătută în aur, de mărimea unui covor obişnuit.

Nici un semnalment nu era greşit. Inspectorul sună clopoţelul, înmînă descrierea lui Alaric şi zise:

— Ordonă să fie imediat tipărită în cincizeci de mii de exemplare şi expediată prin poştă tuturor agenţilor de detectivi şi prăvăliilor de amaneturi de pe continent.

Alaric ieşi.

— Aşa! Pînă acum, merge ca pe roate. Dar îmi trebuie şi o fotografie a obiectului dispărut.

I-am dat o fotografie. O cercetă cu un ochi de critic şi zise:

— Trebuie să ne mulţumim cu ea, de vreme ce nu avem alta mai bună! Ţine însă trompa încolăcită şi vîrîtă în gură. Fotografia nu-i reuşită, e făcută parcă

anume pentru a ne induce în eroare. Desigur că elefantul nu stă în această poziţie de obicei.

Sună din nou clopoţelul.

— Alaric, mîine dimineaţă, înainte de toate, tragi cincizeci de mii de copii după fotografia asta şi le expediezi o dată cu circularele care conţin semnalmentele elefantului.

Alaric ieşi ca să execute ordinele. Inspectorul urmă:

— Va fi necesar să se ofere o recompensă, fireşte. La ce sumă vă gîndiţi?

— Ce sumă aţi sugera dumneavoastră?

— Pentru început, aş zice — hai, să fie de douăzeci şi cinci de mii de dolari. E o afacere complicată şi dificilă; există mii de căi de scăpare şi ocazii de tăinuire. Hoţii ăştia au prieteni şi tăinuitori pretutindeni.

— Doamne sfinte! Îi ştiţi?

Faţa aceea călită în încercări, învăţată să ascundă gîndurile şi sentimentele, nu-mi trăda nimic — de altfel nici răspunsul, rostit aşa de liniştit:

— Să n-aveţi nici o grijă în privinţa asta. S-ar putea să ştiu, s-ar putea să nu ştiu. În generai, culegem indicii foarte preţioase despre omul pe care-l urmărim, după felul cum a lucrat şi după importanţa prăzii pe care o vînează. Acum nu avem de-a face cu un hoţ de buzunare sau de sală de aşteptare, puteţi fi sigur de asta. Obiectul ăsta n-a fost „umflat” de un ageamiu. Dar, după cum spuneam, ţinînd seama de drumurile ce vor trebui făcute şi de iuţeala cu care hoţii îşi vor pierde urmele, pe măsură ce se vor deplasa — douăzeci şi cinci de mii de dolari pot să însemne o sumă prea mică de oferit, totuşi cred că putem porni de la ea.

Aşa că pentru început am stabilit această cifră. Apoi omul acesta, căruia nu-i scapă nimic din cele ce i-ar putea servi drept indicii, zise:

— Există cazuri, în istoria detectivă, care ne arată că unii criminali au fost descoperiţi datorită unor gusturi aparte, ce le aveau. Mă rog, ce mănîncă elefantul şi cît de mult?

— De, în privinţa alimentaţiei — mănîncă orice. E în stare să mănînce un om, să mănînce o biblie — ar mînca orice, de la om pînă la biblie.

— Bine, chiar foarte bine, dar e prea general. Sînt necesare mai multe amănunte — amănuntele-s singurele lucruri preţioase în meseria noastră. Foarte bine — în ce priveşte oamenii. La o masă — sau, dacă preferaţi în cursul unei zile — cîţi oameni mănîncă, dacă sînt proaspeţi?

— Nu se uită dacă sînt proaspeţi ori nu; la un singur prînz mănîncă cinci oameni de mărime obişnuită.

— Foarte bine, cinci oameni — s-o trecem pe hîrtie. Ce naţionalităţi preferă?

— Nu face deosebire de naţionalitate. Preferă să-şi mănînce cunoştinţele, însă nu are prejudecăţi împotriva străinilor.

— Foarte bine. Acum, să vedem cum stăm cu biblia. Cîte biblii mănîncă la un prînz?

— Poate mînca o ediţie întreagă.

— Nu-i prea limpede. Vă gîndiţi la ediţia obişnuită în octavo, sau la ediţia ilustrată pentu familii?

— Socot că nu şi-ar bate capul cu ilustraţiile, adică, socot că nu ar aprecia ilustraţiile mai mult decît simplele litere de tipar.

— Nu, vă scapă ideea. Mă refer la mărime. Biblia obişnuită în octavo, cîntăreşte vreo doi funzi şi jumătate, pe cînd marele in cuarto cu ilustraţii cîntăreşte zece-doisprezece funzi. Cîte biblii — ediţia Gustave Dore — ar putea mînca la un singur prînz?

— Dacă aţi cunoaşte elefantul cu pricina, nici n-aţi mai întreba. E în stare să înghită orice.

— Bine. Atunci s-o punem în dolari şi cenţi. Trebuie să stabilim cifra, într-un fel sau altul. Ediţia Dore costă o sută de dolari exemplarul, legată în piele rusească.

— I-ar trebui cărţi în valoare de vreo cincizeci de mii de dolari. Să zicem, o ediţie de cinci sute de exemplare.

— Ei da, aşa e mai exact. Să însemn şi asta. Foarte bine! Îi plac oamenii şi bibliile. Pînă acum e în regulă.

Dar ce credeţi că-i mai place să mănînce? Vreau amănunte.

— Ar renunţa bucuros la biblii pentru nişte cărămizi, iar cărămizilor le preferă sticlele, lasă sticlele ca să mănînce haine, şi hainele ca să mănînce pisici; renunţă la pisici pentru stridii, lasă stridiile pentru şuncă, renunţă la şuncă pentru zahăr, preferă zahărului plăcinta, plăcintei cartofii, cartofilor tărîţele, tărîţelor fînul, fînului orzul, orzului orezul — fiindcă a fost crescut mai mult cu orez. Nu se află pe lume lucru pe care să nu-l mănînce, afară de untul european, dar s-ar înfrupta pînă şi din aşa ceva, dacă ar apuca să-l guste.

— Foarte bine. Cantitatea obişnuită la un prînz — să punem cam...

— Ei să zicem, cam între un sfert şi o jumătate de tonă.

— Şi bea...

— Oricare lichid. Lapte, apă, whisky, melasă, ulei de ricin, camfor, acid carbolic, n-are rost să înşirăm în amănunte; scrieţi acolo orice lichid vă trece prin minte. Bea orice, afară de cafeaua europeană.

— Foarte bine. Cantitatea?

— Puneţi între cinci şi cincisprezece butoaie — setea îi variază, celelalte pofte însă nu.

— Lucrurile acestea sînt cu totul neobişnuite. Ar trebui să ni se furnizeze indicii destul de sigure ca să-i dăm de urmă.

Sună clopoţelul.

— Alaric, cheamă-l pe căpitanul Burns.

Apăru Burns. Inspectorul Blunt îi dezvălui toată afacerea de-a fir-a-păr. Apoi zise cu tonul răspicat şi hotărît al omului care şi-a definit limpede în cap planurile şi care e obişnuit să comande:

— Domnule căpitan Burns, detaşează-i pe detectivii Jones, Dawis, Halsey, Bates şi Hacket ca să fileze elefantul.

— Am înţeles, domnule inspector.

— Însărcinează-i pe detectivii Moses, Dakin, Murphy, Rogers, Topper, Higgins şi Bartholomeus să-i fileze pe hoţi.

— Prea bine, domnule inspector.

— Pune o gardă puternică, o gardă de treizeci de oameni, aleşi pe sprinceană, cu o rezervă de alţi treizeci în jurul locului de unde a fost furat elefantul, ca să vegheze acolo cu străşnicie, zi şi noapte, şi să nu dea voie să se apropie nimeni — afară de reporteri — decît cu autorizaţie scrisă din partea mea.

— Prea bine, domnule inspector.

— Plasează detectivi în civil în depourile de trenuri, în docuri, depouri de feriboturi şi pe toate şoselele care pornesc din Jersey City, cu ordinul de a percheziţiona toate persoanele suspecte.

— Da, domnule inspector.

— Toţi aceşti oameni să fie prevăzuţi cu fotografia elefantului şi semnalmentele-anexă şi instruieşte-i ca să cerceteze toate trenurile, toate feriboturile şi celelalte vase care pleacă.

— Am înţeles, domnule inspector.

— Dacă elefantul este descoperit, să fie prins şi să mi se comunice telegrafic.

— Da, domnule.

— Să fiu informat imediat dacă se găsesc indicii — amprente de-ale animalului sau orice altceva de soiul ăsta. De asemenea trimite poliţiei portuare ordinul să patruleze cu străşnicie de-a lungul frontierelor maritime.

— Da, domnule inspector.

— Expediază detectivi în civil de-a lungul întregii reţele ferate, în nord, pînă spre Canada, şi în vest pînă în Ohio, în sud pînă la Washington.

— Am înţeles.

— Plasează la toate oficiile telegrafice experţi, care să asculte toate mesajele şi spune-le să ceară ca toate depeşele să le fie comunicate.

— Am înţeles.

— Toate să fie executate în cea mai deplină taină — ia seama, în cel mai desăvîrşit secret.

— Da, domnule inspector.

— Îmi raportezi prompt la ora obişnuită.

— Da, domnule inspector.

— Poţi pleca.

— Am înţeles, domnule inspector.

Şi dus a fost.

Inspectorul Blunt rămase o clipă tăcut şi gînditor, în timp ce focul din ochii lui se potolea şi apoi se stinse. Se întoarse spre mine şi zise cu glas domol:

— Nu-s pornit spre lăudăroşie, nu-mi stă în fire, dar vom găsi elefantul.

I-am strîns mîna cu căldură, mulţumindu-i şi, la rîndul meu, am simţit mulţumirile lui. Din ce mă uitam mai mult la omul acesta, din ce îmi plăcea mai grozav şi cu atît mai mult îl admiram şi eram mai uimit de tainicele minunăţii ale profesiei sale. Apoi ne-am zis noapte bună şi am plecat acasă cu inima mult mai uşoară decît în clipa sosirii în biroul poliţiei.

În dimineaţa următoare, întreaga poveste a apărut negru pe alb în toate ziarele, cu cele mai mici amănunte. Mai avea chiar şi adausuri, constînd din „teoria" detectivului Cutare, Cutărică şi Cutărescu asupra modului în care fusese săvîrşită hoţia, asupra identităţii hoţilor şi a direcţiei în care fugiseră cu prada lor. Erau unsprezece ipoteze care epuizau toate posibilităţile. Faptul este suficient ca să te convingi de modul liber în care gîndesc detectivii. Nici o teorie nu aducea cu cealaltă şi nici măcar anumite aspecte nu semănau între ele, afară de un singur amănunt izbitor, asupra căruia toate cele unsprezece teorii cădeau de acord. Aceasta era că, deşi spatele clădirii în care locuiam fusese făcut praf şi rămăsese în picioare numai uşa încuiată, elefantul nu fusese scos prin spărtură, ci printr-o altă ieşire — nedescoperită încă.

Toţi teoreticienii erau de acord că hoţii făcuseră spărtura numai pentru a-i induce în eroare pe detectivi, lucru care poate nu ne-ar fi trecut niciodată prin cap, nici mie, nici oricărui alt profan, însă pe detectivi nu-i înşelase măcar o singură clipă. Astfel ceea ce îmi închipuisem eu că era singurul fapt lipsit de mister constituia în realitate însuşi punctul de la care o luasem razna în cel mai nesăbuit mod. Toate cele

unsprezece teorii dădeau numele presupuşilor hoţi, dar nu găseai două care să indice acelaşi hoţ, dintr-un total de treizeci şi şapte de persoane suspecte. Relatările diferitelor ziare se încheiau toate cu teoria cea mai importantă din toate — aceea a inspectorului-şef Blunt. Iată cum suna un fragment din această declaraţie:

„Şeful ştie cine sînt principalii doi autori, pe nume — Duffy «Cărămidă» şi McFadden «Roşul». Cu zece zile înainte de săvîrşirea furtului, şeful era deja informat şi luase în secret măsura de a fila pe aceşti doi faimoşi nemernici, însă din nefericire, în noaptea în chestiune, li s-a pierdut urma şi, înainte de a fi iar găsită, zburase din cuib pasărea — adică elefantul.

Duffy şi McFadden sînt cele mai temerare puşlamale din profesia lor; şeful are serioase motive să-i socotească drept făptaşii furtului sobei de la sediul central al detectivilor, într-o noapte de ger aprig, din iarna trecută — infracţiune în urma căreia şeful şi toţi ceilalţi detectivi au trebuit să ajungă pe mîinile doctorilor pînă la ziuă; cîţiva cu picioarele ţepene, alţii cu degetele, urechile şi alte mădulare îngheţate.”

Cînd am citit prima jumătate a articolului, am fost mai uimit ca oricînd de minunata înţelepciune a acestui om ciudat. Nu numai că vedea limpede totul, în prezent, dar nici chiar viitorul nu putea fi ascuns privirilor sale. M-am înfiinţat imediat la biroul său şi i-am mărturisit regretul că nu i-a arestat de la bun început pe oamenii aceia, scutind astfel osteneala şi pierderea de vreme, însă replica sa fu simplă şi, irezistibilă.

— Noi nu avem misiunea să împiedicăm înfăptuirea crimelor, ci să le pedepsim. Şi nu le putem pedepsi pînă ce nu s-au săvîrşit.

I-am atras atenţia că taina cu care începusem ancheta fusese divulgată de ziare; nu numai toate faptele, ci chiar toate planurile şi intenţiile noastre fuseseră date pe faţă; pînă şi persoanele suspecte fuseseră arătate pe nume — aşa că, fără îndoială, cei în cauză aveau să se deghizeze sau să se ascundă.

— N-au decît. Vor vedea ei că, în clipa cînd voi socoti că a sosit ceasul, mîna mea se va abate necruţătoare asupra lor, în orice tainiţe s-ar găsi — şi asta fără de greş, întocmai ca mîna destinului. Cît despre ziare, nu se poate să nu ţinem legătura cu ele. Faima, reputaţia, necontenita informare a publicului sînt pîinea şi untul detectivului. El trebuie să dea publicităţii faptele pe care le ştie, altminteri s-ar zice că nu ştie nimic; trebuie să-şi popularizeze teoriile, căci nimic nu-i mai năstruşnic sau mai izbitor şi nu aduce mai mult respect admirativ decît teoriile unui detectiv; trebuie să dăm publicităţii planurile noastre, fiindcă ziarele stăruie să le capete şi nu le putem refuza fără să le jignim. Trebuie să arătăm într-una publicului activitatea noastră, altfel va crede că nu facem nimic. E mult mai plăcut ca un ziar să spună „Ingenioasa şi extraordinara teorie a inspectorului Blunt este aşa şi pe dincolo”, decît să se apuce să spună vreo vorbă aspră sau — ceea ce e şi mai rău — ceva ironic.

— Îmi dau seama de tăria argumentelor dumneavoastră. Am remarcat, însă, într-un pasaj al observaţiilor ce le-aţi făcut în ziarele de azi-dimineaţă, că aţi refuzat să vă spuneţi deocamdată părerea asupra unui anumit punct secundar.

— Da, aşa procedăm totdeauna; face impresie bună. Şi-apoi, nu mi-am format încă părerea asupra acestui punct.

Am depus în mîinile inspectorului o considerabilă sumă de bani, ca să facă faţă cheltuielilor curente şi am rămas în aşteptarea veştilor. Eram siguri că telegramele vor începe să sosească dintr-o clipă într-alta. Între timp, am recitit ziarele, precum şi circulara noastră cu semnalmentele, observînd că recompensa de douăzeci şi cinci de mii de dolari părea să fie oferită numai detectivilor. Am obiectat că, după părerea mea, s-ar cuveni să fie oferită oricărei persoane care va prinde elefantul. Inspectorul însă zise:

— Detectivii vor găsi elefantul, astfel că recompensa va ajunge acolo unde trebuie. Dacă alţi indivizi ar găsi animalul, ar izbuti numai pîndindu-i pe

detectivi şi folosindu-se de indiciile şi indicaţiile luate de-a gata de ia ei, aşa că la urma urmelor tot detectivii ar fi îndreptăţiţi să primească răsplata. Rolul unei recompense este, înainte de toate, să-i stimuleze pe oamenii care îşi închină acestui fel de muncă timpul şi priceperea şi nu să se se acorde beneficii unor oarecare cetăţeni, ce se ciocnesc nas în nas cu o captură, fără să fi dobîndit rezultatul prin propriile lor merite şi osteneli.

Desigur că judecata era destul de cuminte. În curînd aparatul telegrafic din colţul odăii începu să ţăcăne şi rezultatul fu următoarea depeşă:

Flower Station, N. Y. 7,30 a.m.

Descoperit un indiciu. Găsit un soi de urme adînci de-a curmezişul curţii unei ferme din apropiere. Le-am urmărit doua mile spre est, fără rezultat; cred ca elefantul a luat-o spre vest. Acum îl voi urmări în această direcţie.

DARLEY, detectiv.

— Darley este unul din cei mai buni oameni din poliţie, zise inspectorul. N-are să treacă mult şi avem să mai auzim veşti de la el.

Veni telegrama nr. 2:

Barker's N.Y., 7,40 a.m.

Abia am sosit. Fabrica de sticlă de-aci spartă în timpul nopţii, s-au luat opt sute de sticle. Singura apă în mare cantitate din împrejurimi se află la o depărtare de cinci mile. Pornesc glonţ într-acolo. Elefantul va fi însetat. Sticlele erau goale.

BARKER, detectiv.

— Şi ăsta dă speranţe bune, zise inspectorul. V-am spus eu că poftele acestei fiinţe n-au să ne dea indicii rele.

Telegrama nr. 3:

Taylorville, L.I., 8,15 a. m.

O căpiţă de fîn din apropiere a dispărut în timpul nopţii, probabil mîncată. Căpătat indiciu bun şi am şters-o.

HUBBARD, detectiv.

— Elefantul circulă, nu glumă! exclamă inspectorul. Ştiam eu că ne luăm pe umeri o grea povară, dar tot îl vom prinde.

Flower Station, N. Y., 9 a.m.

Am filat urmele pînă la trei mile spre vest. Mari, adînci şi colţuroase. Întîlnit un fermier care pretinde că nu sînt urme de elefant. Zice că sînt gropile din care a scos nişte puieţi ca să-i replanteze în grădină, cînd a îngheţat pămîntul iarna trecută. Daţi-mi ordine cum să procedez.

DARLEY, detectiv.

— Aha! o unealtă a hoţilor! Cazanul fierbe, zise inspectorul.

Imediat dictă următoarea telegramă către Darley:

Arestează-l şi sileşte-l să-şi divulge complicii. Ţine-te mai departe de urme — pînă la Pacific, la nevoie.

Inspector şef BLUNT.

Coney Point, Pa. 8,45 a. m.

Uzina de gaz spartă în timpul nopţii şi chitanţele neplătite pe trei luni au dispărut. Căpătat un indiciu şi am plecat.

MURPHY, detectiv.

— Doamne sfinte! strigă inspectorul. Poate mînca şi chitanţele de gaz aerian?

— Din ignoranţă, e în stare s-o facă şi p-asta — dar nu-i pot susţine existenţa. În orice caz, nu singure.

Sosi apoi această tulburătoare telegramă:

Ironville, N. Y., 9,30 a.m.

Abia sosit aici. Satul cuprins de jale. Elefantul trecut pe aici la cinci dimineaţa. Unii spun îndreptat est, alţii vest, alţii sud — dar toţi spun că n-au aşteptat în mod special ca să vadă încotro. A ucis un cal cu trompa. Mi-am procurat un fragment din el ca indiciu. Cred ca elefantul e stîngaci. După poziţia în care zace calul, cred că elefantul a călătorit spre nord, de-a lungul liniei ferate Berkley. Are avans de patru ceasuri şi jumătate. Pornesc pe urmele lui îndată.

HAWES, detectiv.

Am scos strigăte de bucurie. În schimb inspectorul era la fel de impasibil ca o icoană sculptată. Sună calm clopoţelul.

— Alaric, trimite-l pe căpitanul Burns aici.

Burns apăru.

— Cîţi oameni ai pregătit pentru executarea unor ordine urgente?

— Nouăzeci şi şase, domnule inspector.

— Trimite-i numaidecît spre nord. Concentrează-i de-a lungul şoselei Berkley, la nod de Ironville.

— Am înţeles, domnule inspector.

— Să-şi efectueze mişcările în cel mai deplin secret. De îndată ce mai faci rost de alţi agenţi liberi, ţine-i la dispoziţie.

— Am înţeles, domnule inspector.

— Bine! Poţi pleca!

Numaidecît sosi o altă telegramă:

Sage Corners, N. Y., 10,30

Abia sosit. Elefantul trecut pe aici la 8,15. Toţi fugiţi din oraş, afară de un poliţist. Se pare că elefantul nu l-a ţintit pe poliţist, ci un felinar. I-a nimerit pe amîndoi. Am reţinut o bucată din poliţist, ca indiciu.

STUMM, detectiv.

— Va să zică elefantul s-a întors spre vest, zise inspectorul. Oricum, nu va scăpa, fiindcă oamenii mei sînt împrăştiaţi prin toată regiunea.

Următoarea telegramă glăsuia:

Glover's, 11,15

Abia sosit. Sat părăsit, afară de bolnavi şi vîrstnici. Elefantul trecut prin sat acum trei sferturi de ceas. Era în toi o întrunire a antiantialcoolicilor. Şi-a vîrît trompa pe fereastră şi i-a stropit cu apă dintr-o cisternă. Cîţiva au înghiţit apa, din care pricină li s-a tras moartea, mai mulţi s-au înecat. Detectivii Cross şi O'Shaughnessy treceau prin oraş, însă spre sud — aşa că au ratat elefantul. Întregul ţinut, pe multe mile împrejur, cuprins de groază — oamenii fug de-acasă. Ori încotro se îndreaptă, dau de elefant şi mulţi sînt ucişi.

BRANT, detectiv.

Îmi venea sa plîng cu hohote, atît de mult mă îndurera măcelul acela. Inspectorul rosti doar atîta:

— Vezi, îl încercuim. Ne simte prezenţa. Iar s-a întors spre est.

Totuşi ni se rezervă alte veşti şi mai tulburătoare. Telegraful ne aduse la cunoştinţă:

Hoganport, 12,19

Abia sosit. Elefantul trecut prin oraş jumătate de ceas mai înainte, stîrnind cea mai cumplită spaimă şi panică. Elefantul a pustiit străzile; doi tinichigii treceau pe-acolo, unul ucis, celălalt scăpat — regret obştesc

O'FLAHERTY, detectiv.

— Acum se află drept în mijlocul oamenilor mei, zise inspectorul. Nimic nu-l mai poate salva.

Un şir de telegrame sosiră de la detectivii împrăştiaţi prin New Jersey şi toată Pennsylvania şi care urmăreau diferite piste, constînd din hambare, fabrici şi biblioteci de şcoli duminicale devastate. Detectivii nutreau mari speranţe — speranţe care deveneau, într-adevăr, aproape certitudini.

Inspectorul zise:

— Aş vrea să pot intra în legătură cu ei şi să le ordon s-o ia spre nord, însă e cu neputinţă. Un detectiv vizitează un oficiu telegrafic doar ca să-şi trimită raportul, pe urmă iar dispare şi nu mai ştii unde să pui mîna pe ei.

După care sosi următoarea telegramă:

Bridgeport, Ct., 12,15

Barnum[1] oferă 4.000 dolari pe an pentru privilegiul exclusiv de a folosi elefantul drept reclamă ambulantă, din clipa aceasta şi pînă în momentul cînd îl găsesc detectivii. Vrea să lipească pe el afişele circului. Doreşte răspuns imediat

BOGGS, detectiv.

— Asta-i cu desăvîrşire absurd! exclamai eu.

— Fireşte că e, încuviinţă inspectorul. Evident,

---

[1] Directorul unui faimos circ (n. t.).

mister Barnum, care se crede aşa de şmecher, nu mă cunoaşte pe mine — însă eu îi cunosc pe el.

Apoi dictă următorul răspuns la depeşă:

Oferta domnului Barnum refuzată 7.000 sau nimic.

Inspector şef BLUNT.

— Aşa n-o s-avem de aşteptat mult răspunsul. Mister Barnum nu-i acasă; e la oficiul telegrafic — aşa procedează cînd are o afacere în curs. Peste trei...

S-a făcut.

P. T. BARNUM.

ne întrerupse telegraful, ţăcănind. Pînă să pot comenta acest extraordinar episod, următoarea depeşă îmi îndreptă gîndurile într-o direcţie cu totul deosebită şi întristătoare:

Bolivia N. V., 12,50

Elefantul sosit aici dinspre sud şi străbătut oraş spre pădure la 11,50, risipind în drum o înmormîntare şi reducînd cu două numărul persoanelor îndoliate. Cetăţenii au tras în el cu cîteva ghiulele mici, apoi au fugit. Detectivul Burke şi cu mine sosiţi zece minute după, dinspre nord, însă din greşeală luat nişte săpături drept amprente şi pierdut astfel destulă vreme. În cele din urmă am dat de pista cea mai hună şi am urmat-o în codru. Apoi ne-am dus în patru labe şi am continuat să păstrăm privirea aţintită asupra urmei, filînd-o astfel prin desiş. Burke era înainte. Din nefericire, animalul s-a oprit să se odihnească; în consecinţă, Burke fiind cu capul în jos, concentrat asupra pistei, s-a poticnit în picioarele dinapoi ale elefantului, înainte de a-şi da seama de vecinătatea lui. Burke a sărit imediat în picioare, l-a apucat de coadă şi a exclamat voios: „Pretind recom...” — însă nu şi-a sfîrşit fraza, fiindcă o singură lovitură dată cu uriaşa trompă l-a prefăcut în bucăţi pe viteazul coleg. Am fugit îndărăt, elefantul s-a întors şi m-a urmărit pînă la marginea pădurii, cu o viteză uluitoare şi aş fi fost pierdut inevitabil, dar resturile convoiului mortuar au intervenit iar în mod providenţial şi astfel au distrat atenţia urmăritorului. Tocmai acum aflu că n-a mai rămas nimic

din tot alaiul înmormîntării; nu-i nici o pagubă, deoarece s-a adunat material din belşug pentru altă înmormîntare. Între timp elefantul a dispărut iarăşi.

MULROONEY, detectiv.

N-am mai primit nici o veste, afară de cele expediate de nişte detectivi harnici şi încrezători, risipiţi prin New Jersey, Pennsylvania, Delaware şi Virginia — care urmăreau cu toţii piste noi şi dătătoare de încredere — pînă ce, puţin după ora două, sosi această telegramă:

Baxter Centre, 2,15

Elefantul fost pe-aici, acoperit cu afişe de circ şi a împrăştiat o întrunire religioasă, doborînd şi vătămînd mulţi credincioşi, gata să o ia pe calea unei vieţi mai bune. Cetăţenii l-au înţărcuit şi au pus o gardă. Detectivul Brown şi cu mine sosit la faţa locului iar după cîtva timp, am intrat în ţarc şi procedat la identificarea elefantului, după fotografie şi semnalmente. Toate datele corespunzătoare exact afară de una pe care n-o puteam vedea — cicatricea lăsată de buboi la subsuoara stîngă. Ca să se asigure, Brown s-a strecurat dedesubtul elefantului şi imediat i-au zburat creierii — adică i-a fost zdrobit capul, deşi din sfărîmăturile ţestei n-a ieşit nimic. Toţi au fugit; elefantul de asemeni, izbind în dreapta şi în stînga cu multă eficacitate. A scăpat, însă, lăsînd dîre vizibile de sînge, din rănile pricinuite de ghiulele. Redescoperirea sigură. Am tăiat-o spre sud, printr-un codru des.

BRENT, detectiv.

Telegrama aceasta fu ultima. La căderea nopţii, se lăsă o ceaţă atît de groasă de nu vedeai nici la doi paşi. Ceaţa ţinu toată noaptea. Atît feriboturile cît şi omnibusele fură nevoite să-şi întrerupă circulaţia...

III

În dimineaţa următoare, ziarele erau la fel de pline de teoriile poliţiste. De asemeni cuprindeau — relatate amănunţit — şi toate tragicele fapte, ce le cunoaş-

teţi, precum şi altele primite de la corespondenţii telegrafici. Coloane întregi şi titluri înşirate pe cîte o treime din pagină îţi săreau în ochi, îndurerîndu-ţi inima, cînd le citeai. Tonul lor era cam următorul:

„Elefantul alb în libertate! Înaintează mereu în marşul său fatal. Sate întregi părăsite de locuitorii înspaimîntaţi! Teroarea palidă păşeşte înaintea lui, moartea şi pustiirea îl urmează! După acestea vin detectivii. Hambare distruse, fabrici năruite, recolte devorate, întruniri publice împrăştiate, însoţite de scene de măcel cu neputinţă de descris! Treizeci şi patru de teorii ale celor mai distinşi detectivi din corpul poliţiei federale! Teoria inspectorului Blunt!”

— La te uită! exclamă inspectorul Blunt, gata-gata să-şi piardă calmul. Merge minunat! Aşa vîlvă nu a fost stîrnită niciodată de vreo organizaţie detectivă. Faima acestor întîmplări va ajunge pînă la capătul pămîntului şi va dăinui pînă la sfîrşitul vremurilor, şi numele meu împreună cu ea!

Pentru mine însă nu era nici o bucurie. Mă simţeam vinovat, de parcă aş fi săvîrşit eu toate crimele acelea sîngeroase, iar elefantul ar fi fost unealta-mi iresponsabilă. Şi ce mult sporise lista pierderilor! Într-un loc, „intervenise în mijlocul unei alegeri şi ucisese cinci oratori”. După fapta aceasta nimicise doi bieţi oameni numiţi O’Donohue şi McFlannigan, care „abia cu o zi mai înainte găsiseră un refugiu în patria împilaţilor din toate ţările şi erau pe cale de a-şi exercita, pentru prima dată în faţa urnelor, nobilul drept al cetăţenilor americani, cînd au fost loviţi de mîna necruţătoare a Flagelului din Siam”. În alt loc, „dăduse peste un trăsnit de predicator, care stîrnea senzaţie, pregătindu-şi pentru sezonul viitor eroicele atacuri împotriva dansului şi a teatrului şi a altor lucruri, care nu se pot apăra, şi îl călcase în picioare”. Şi în alt loc „ucisese pe un voiajor, vînzător de paratrăsnete”. Şi lista mergea aşa mai departe, făcîndu-se tot mai roşie şi mai roşie şi tot mai sfîşietoare. Şaizeci de persoane fuseseră ucise şi două sute patruzeci rănite. Toate relatările aduceau meritate elogii activităţii

şi devotamentului detectivilor şi toate se încheiau cu observaţia că „trei sute de mii de cetăţeni şi patru detectivi au văzut înfiorătoarea creatură, care pe doi din aceştia din urmă i-a nimicit”.

Mă îngrozeam la gîndul că voi auzi iarăşi cum ţăcăne telegraful. Treptat, mesajele începură să se reverse, însă din fericire conţinutul lor mă potoli. Curînd se vădi că se pierduse orice urmă a elefantului. Ceaţa îi înlesnise să găsească în voie o ascunzătoare bună. Telegramele trimise din puncte situate la cea mai absurdă depărtare relatau că o vastă şi nedesluşită matahală fusese întrezărită acolo prin ceaţă, la cutare şi cutare oră, şi era „fără îndoială elefantul”. Această colosală şi nedesluşită matahală fusese întrezărită în New Haven, la New Jersey, în Pensylvania, în interiorul statului New York, la Brooklyn şi chiar în însuşi oraşul New York! Dar în toate cazurile pierise iute şi fără urmă. Fiecare detectiv din marele efectiv, împrăştiat de-a lungul acestei uriaşe întinderi, îşi trimitea raportul orar şi fiecare din ei fila ceva şi avea o pistă, ţinîndu-se după ea, gata-gata să-i dea de urmă.

Ziua însă trecu fără alte rezultate.

A doua zi, la fel.

Ziua următoare, tot aşa.

Relatările ziarelor începură să devină monotone, înţesate de atîtea fapte care nu însemnau nimic, piste care nu duceau nicăieri şi ipoteze care aproape epuizaseră elementele de surpriză, încîntare şi uimire.

După sfatul inspectorului, am dublat recompensa.

Urmară alte patru zile plicticoase. Apoi bieţii detectivi, care se speteau muncind, primiră o lovitură cruntă — gazetarii refuzară să le mai publice teoriile şi le spuseră cu răceală: „Lăsaţi-ne în pace!”

La două săptămîni după dispariţia elefantului, am urcat recompensa la şaptezeci şi cinci de mii de dolari, urmînd sfatul inspectorului. Era o sumă mare, însă simţeam că mai curînd mi-aş sacrifica toată averea mea personală decît să-mi pierd trecerea în faţa gu-

vernului. Acum, că detectivii se aflau la strîmtoare, ziarele se întoarseră împotriva lor şi începură să le azvîrle cele mai usturătoare ironii. Întîmplarea fu folosită de actori, care se travestiră în detectivi şi vînară elefantul pe scenă, în chipul cel mai năstruşnic. Caricaturiştii îi înfăţişară pe detectivi, scotocind ţara cu ochianele, în vreme ce — în spatele lor — elefantul le fura mere din buzunare. Mai făcură tot soiul de desene caraghioase purtînd emblemele detectivilor — fără îndoială că aţi văzut emblema aceea aurie de pe spatele romanelor poliţiste — un ochi larg deschis, cu legenda: „Mereu stăm de veghe”. Cînd detectivii cereau ceva de băut, barmanii mai glumeţi reînviară o demodată expresie, zicînd: „Vreţi să vă limpeziţi ochii?” Pretutindeni ploua şi turna numai cu ironii.

Un singur om însă rămînea calm, netulburat, fără să se sinchisească — în mijlocul tuturor acestor schimbări. Era inima aceea de stejar, inspectorul-şef. Ochiul său aprig nu-şi pleca privirea, încrederea-i senină nu se clătina de fel. Întotdeauna zicea:

— N-au decît să-şi bată joc! Cine rîde la urmă rîde mai bine.

Admiraţia mea pentru omul acela se prefăcu într-un fel de adoraţie. Mă aflam veşnic în preajma lui. Biroul său fusese dintru început un loc neplăcut pentru mine şi acum devenea din zi în zi mai supărător. Totuşi, de vreme ce el putea îndura să stea acolo, aveam de gînd să fac şi eu la fel — cel puţin, atît timp cît voi fi în stare. Aşa că veneam regulat şi stăteam acolo, fiind singurul om dinafară care izbutea să facă aşa ceva. Fiecare se mira cum de pot, şi adesea eram sfătuit să mă las păgubaş, însă în asemenea momente priveam chipul acela calm şi în aparenţă absent şi îmi ţineam cu dinţii poziţia.

Într-o dimineaţă, la vreo trei săptămîni de la dispariţia elefantului, eram gata să declar că mă simt nevoit să plec steagul şi să mă retrag, cînd marele detectiv îmi înlătură acest gînd, propunînd încă o manevră superbă şi măiastră.

Anume, aceea de a cădea la învoială cu hoţii. Imaginaţia acestui om avea o fertilitate care întrecea tot ce văzusem pînă atunci — şi doar am avut de-a face îndeaproape cu cele mai luminate minţi ale lumii. Spunea că-i convins că ar putea cădea la învoială pentru o sută de mii de dolari, recăpătînd elefantul. I-am zis că, după socotelile mele, aş putea strînge atîta bănet; dar ce are să se întîmple cu bieţii detectivi, care se străduiseră cu atîta devotament. Şeful mă lămuri, însă, imediat:

— Cînd e vorba de căzut la învoială, ei totdeauna primesc jumătate din sumă.

Precizarea înlătură singura-mi obiecţie. Prin urmare, inspectorul scrise două bileţele, astfel concepute:

Stimată doamnă, soţul dumneavoastră poate cîştiga o frumoasă sumă de bani (fiind ocrotit întru totul de lege), fixînd o întîlnire urgentă cu mine.

Şef BLUNT.

Unul din mesaje îl trimise, cu un curier confidenţial, la supusa soţie a lui Duffy-Cărămidă şi celălalt la presupusa soţie a lui McFadden cel Roşu.

Peste un ceas, primi aceste răspunsuri jignitoare:

Băi Ne Bun bătrîn; cărămidă Mc Duffy ţeapăn dă 2 ani.

BRIDGET MAIONEY.

Şefule Liliacule — Roşu McFadden e spînzurat în cier de optşpce luni. Orice Bou şi fără de detectifi ştie asta.

MARY O'HOOLIGAN.

— Oho! De cînd bănuiam aceste fapte! declară inspectorul. Mărturia de faţă dovedeşte precizia fără greş a instinctului meu.

În clipa cînd o ipoteză se arăta falsă, dumnealui, hop! — era gata cu alta. Redactă imediat pentru ziarele de dimineaţă un anunţ, din care păstrez şi astăzi o copie:

— A — xwblv. 242 N. Tjnd. — fz 328 nmlg. Ozpog — ; 2m! ogw. Mum.

Zicea că dacă hoţul mai trăia, rîndurile acelea aveau să-l aducă la randevu-ul obişnuit. Îmi mai explică cum randevu-ul obişnuit era un loc unde se încheiau toate afacerile dintre detectivi şi criminali. Întîlnirea avea să aibă loc la ora douăsprezece, în noaptea următoare.

Pînă atunci nu puteam face nimic, aşa că, fără să-mi mai pierd vremea, am părăsit imediat biroul şefului, fiind nespus de recunoscător pentru privilegiul ce mi se oferea.

Noaptea următoare, la orele unsprezece, m-am înfiinţat cu cei o sută de mii de dolari în bancnote şi i-am predat în mîna şefului. Curînd după aceea şeful şi-a luat la revedere. În ochi îi strălucea aceeaşi străveche şi vitează încredere. Nici o îndoială nu-i umbrea ochii. Un ceas, aproape de nesuferit, se tîrî greoi; după care am auzit paşii mult aşteptaţi ai inspectorului. Cu sufletul la gură, m-am ridicat şi, împleticindu-mă, m-am dus să-l întîmpin. Cum îi mai scînteiau frumoşii ochi!

— Am căzut la învoială! îmi zise triumfător. Mîine, mucaliţii or să cînte pe alte strune! Urmaţi-mă.

Şi, luînd o lumînare aprinsă, coborî în vastul subsol boltit, unde dormeau totdeauna şaizeci de detectivi şi unde la ora aceea cei mai mulţi jucau cărţi, ca să-şi omoare vremea. M-am ţinut aproape de el. Merse cu pas sprinten pînă în cel mai îndepărtat şi întunecat colţ al subsolului şi, tocmai cînd eram gata-gata să mor sufocat sau măcar să leşin — dumnealui se poticni şi căzu peste membrele întinse ale unui obiect mătăhălos şi, în timp ce se prăbuşea lat pe duşumea, l-am auzit exclamînd:

— Nobila noastră profesie e răzbunată! Iată-vă elefantul!

A fost purtat pe braţe în biroul de deasupra şi readus în simţiri cu acid carbolic. Întregul corp de detectivi năvăli înăuntru şi urmă o altă explozie de triumfală bucurie, cum nu mi-a fost dat să văd pînă atunci. Reporterii fură imediat chemaţi; coşuri întregi de sticle de şampanie fură destupate, se ţinură toasturi; strîngerile de mîna şi felicitările nu mai conteneau.

Fireşte, şeful era eroul zilei şi fericirea îi era atît de deplină, într-adevăr cucerită pe merit, cu atîta răbdare şi vitejie, încît eram încîntat să-l văd răsplătit. Deşi stăteam acolo ca un biet cerşetor fără de cămin, în preajma nepreţuitei comori, care îmi fusese încredinţată fără de viaţă, adică moartă şi totodată conştient că îmi pierdusem slujba şi rangul, din pricina a ceea ce avea să treacă de-acum încolo drept îndeplinirea — vai! — cu o fatală neglijenţă, a unei mari misiuni. Multe priviri elocvente îşi mărturiseau adînca admiraţie faţă de şef şi multe glasuri de detectivi murmurau „Priviţi-l! E într-adevăr regele profesiei sale — daţi-i numai un indiciu, e tot ce pretinde, şi nu există nici o taină în lume pe care să nu o descopere!” Împărţirea celor cincizeci de mii de dolari pricinui mari satisfacţii. Cînd luă sfîrşit, în timp ce îşi băga în buzunar partea lui, şeful ţinu un mic discurs, în care grăi astfel: „Bucuraţi-vă de ea, băieţi, fiindcă aţi meritat-o şi, mai mult decît atîta, aţi adus profesiei de detectiv o faimă nepieritoare”.

Dar abia termină că sosi o telegramă, ce cuprindea următoarele:

Monroe, Mich., 10 p.m.

E primul oficiu telegrafic peste care dau de trei săptămîni încoace. Am urmărit amprentele călare, prin codri, o mie de mile — pînă aci, unde urmele sînt tot mai puternice, mai mari şi mai proaspete din zi în zi. Nu fiţi îngrijaţi — peste o săptamînă pun mîna pe elefant. Răspund cu capul pentru asta.

DARLEY, detectiv.

Şeful ordonă trei ovaţii în cinstea lui „Darley, una din cele mai strălucite minţi ale corpului detectivilor”, şi apoi comandă să i se telegrafieze să vină acasă şi să-şi primească partea lui din recompensă.

Astfel s-a sfîrşit acel minunat episod al furtului elefantului. A doua zi, ziarele erau iarăşi măgulitoare şi pline de elogii, cu o singură excepţie, vrednică de dispreţ. Foaia cu pricina scria:

„Măreţ este detectivul! Poate fi cam încet în găsirea unui flecuşteţ cum e un elefant rătăcit — poate să-l vîneze cît e ziulica de lungă şi să doarmă toată noaptea alături de stîrvul lui care putrezeşte, trei săptămîni de-a rîndul, dar pînă la urma tot îl va găsi — dacă poate pune mîna pe omul care l-a pierdut ca să-i arate locul!”

Bietul Hassan! L-am pierdut pe vecie. Ghiulelele îl răniseră de moarte. Se tîrîse prin ceaţă spre locul acela neprielnic şi acolo, înconjurat de duşmani şi în necontenită primejdie de-a fi descoperit, se stinsese cu încetul de foame şi suferinţă, pînă ce moartea îi aduse pacea veşnică.

Învoiala m-a costat o sută de mii de dolari; cheltuielile făcute cu cercetările, alte patruzeci şi două de mii. N-am mai cerut niciodată vreun post guvernului meu; sînt un om ruinat şi un pribeag pe acest pămînt — însă admiraţia mea pentru omul acela, care cred că e cel mai mare detectiv al tuturor timpurilor, rămîne neştirbită pînă astăzi şi la fel va dăinui pînă la sfîrşit.

EXTRASE DIN VIZITA CĂPITANULUI STORMFIELD ÎN RAI

Ei, şi cînd s-au împlinit treizeci de ani de la moartea mea, am început să fiu puţin cam neliniştit. Nu uita că zburasem prin spaţiu toată vremea aceasta, ca o cometă, aidoma unei comete! Da, aşa e, Peters, ba încă le-am lăsat în urmă pe toate! Ce-i drept, nici una din comete nu mergea în aceeaşi direcţie cu mine, aşa, statornic, ştii, fiindcă ele descriu în călătoria lor o figură ovoidală, asemeni unui lasso, pe cînd eu ţineam drept înainte, ca o săgeată, spre Lumea de Apoi. Din cînd în cînd, însă, dam peste cîte o cometă care mergea în aceeaşi direcţie şi făceam o bucată de drum împreună — şi-atunci ne cam luam la întrecere. De obicei, însă, era ceva destul de neinteresant, deoarece treceam pe lîngă ele de parcă ar fi stat locului. O cometă obişnuită nu face mai mult de vreo două sute de mii de mile pe minut. Iar cînd dădeam peste o cometă ca aceea a lui Encke sau a lui Halley, de pildă, nu se petrecea altceva decît o fulgerare şi, gata, pierea din ochii mei. Pricepeţi, nu? Asta nici nu se putea numi întrecere. Cometa era ca un tren de marfă, încărcat cu pietriş şi eu ca o depeşă telegrafică. După ce am ieşit însă din sistemul nostru planetar, am început să dau şi peste cîte-o cometă care mai făcea ceva parale. Noi nu avem asemenea comete — ale noastre

nici nu contează. Într-o noapte, cînd pluteam cu o viteză bunişoară, cu toate pînzele întinse şi bine potrivite şi vîntul bătea prielnic, cred că mergeam cu vreun milion de mile pe minut — se prea poate să fi fost mai mult, însă în ruptul capului nu era mai puţin — am dat peste o cometă grozav de mare, care se afla la trei cuarturi de pupă. După luminile de ia prova, am socotit că avea direcţia nord-nord-est. Ei bine, era aşa de aproape de cursul meu, că n-am vrut să scap prilejui; aşa că mi-am schimbat cu un cuart direcţia, am cîrmit prova la tribord şi am pornit iureş după ea. Să mă fi auzit cum vîjîiam şi să fi văzut cum mi se zbîrlea „blana electrică”... În vreun minut şi jumătate, eram învăluit de un nimb electric care învăpăia mile şi mile în jur şi lumina tot văzduhul ca ziua în amiaza mare. Cînd am zărit-o prima dată, cometa ardea albăstruie în depărtare, ca o torţă gata să se stingă, dar, pe măsură ce mă apropiam de ea începu să crească tot mai mult. Am alunecat spre ea aşa de iute, încît după ce-am făcut vreo sută cincizeci de milioane de mile, era mai-mai să fiu înghiţit în strălucirea fosforescentă a cozii sale şi, din pricina scînteierii, n-am mai putut vedea nimic. Nu face să o ciocnesc, mi-am zis eu atunci, aşa că am virat într-o parte şi am lăsat-o în viteza întîi. Încet-încet, am ajuns în dreptul cozii ei. Ştii cum arătam? Ca un ţînţar, apropiindu-se de continentul Americii. Am dat bătaie. După ce-am plutit de-a lungul coastei sale, ceva mai bine de o sută şi cincizeci de milioane de mile, am văzut, după silueta cometei că încă nu ajunsesem nici la mijlocul ei. Zău aşa, Peters, noi oamenii nu ştim nimic despre comete, colo jos pe pămînt. Dacă vrei să vezi comete care îşi merită numele, atunci trebuie să ieşi din sistemul nostru solar — pricepi, acolo unde-i loc berechet pentru ele. Prietene, pe acele meleaguri am văzut ditamai comete, care nu ar putea să încapă nici măcar în orbitele celor mai nobile din cometele noastre, fără să le atîrne cozile afară.

Ei, şi cum ziceam, am mai înghiţit încă vreo sută şi cincizeci de milioane de mile şi am ajuns prin dreptul umărului ei, cam cum ar veni. Mă simţeam straşnic,

ţi-o mărturisesc; dar tocmai atunci l-am observat pe ofiţerul de pe punte cum vine la bord şi îşi îndreaptă binoclul spre mine. Şi numai ce-l aud cum începe să ţipe:

— Hei, voi cei de jos! Scuturaţi-o, scuturaţi-o! Aruncaţi lest de o sută de milioane de miliarde tone de pucioasă!

— Înţeles, să trăiţi!

— La posturi, triborderii! Toţi mateloţii pe punte!

— Înţeles, să trăiţi!

— Trimiteti două sute de mii de milioane de oameni să scuture vintrelele şi să zgîrie norii!

— Înţeles, să trăiti!

— Orientati vintrelele! Atîrnaţi toate zdrenţele pe care le găsiţi! Îmbrăcaţi-o în vele, de la etravă la gruelele de la pupă.

— Înţeles, să trăiţi!

Într-o secundă, am început să văd că nu-i a bună şi că stîrnisem un muşteriu foarte periculos, Peters. În mai puţin de zece secunde, cometa era numai o cămaşă de pînze încinse, roşu ca jeraticul. Erau îngrămădite pînă la cer, de nici nu se mai zărea bolta — bătrîna cometă părea că se umflă şi ocupă tot văzduhul; sulful fumega prin toate coşurile — ce mai, nimeni nu ar fi în stare să descrie cum se rostogolea şi tanga prin ceruri şi nimeni nu ar fi în stare să descrie, măcar pe jumătate, cum duhnea. Ar fi imposibil să descrii cum începu să trosnească monstruosul vas. Un asemenea tărăboi — mii de fluiere de şefi de echipaj, ţipînd într-un singur glas şi un echipaj cam cît populaţia a o sută de mii de lumi ca a noastră, înjurînd cu toţii deodată, ce să spun, n-am mai auzit aşa ceva pînă atunci.

Am tunat şi am duduit aşa, alături, amîndoi încordîndu-ne din răsputeri, fiindcă pînă atunci nu mai întîlnisem o cometă care să se poată măsura cu mine. Eram hotărît să o întrec sau să sparg ceva. Socoteam că-mi cîştigasem o oarecare faimă prin spaţiul interastral. Şi nu aveam de gînd să mi-o pierd. Am observat că nu mai cîştigam un avans la fel de mare ca pînă atunci, însă tot cîştigam. Pe bordul cometei era o

frămîntare grozavă. Mai bine de o sută de miliarde de pasageri suiră sus şi se repeziră la parapetul vasului, începînd să facă prinsori asupra rezultatului cursei. Fireşte că asta a abătut-o din drum şi i-a scăzut viteza. Doamne sfinte, cum mai turba secundul. Se repezi la mulţimea aceea, cu un port-voce în mină şi ţipă:

— Pe punte! Pe punte mă...[1] — sau vă zbor creierii la toţi, adunătură de idioţi, ce sînteţi!

Ei bine, domnule, am cîştigat şi am tot cîştigat în avans, încet-încet, pînă ce în cele din urmă am lunecat frumuşel pe la nasul măreţei şi bătrînei conflagraţii. În clipa aceea, căpitanul cometei se prăjise de-a binelea şi stătea acolo, în văpaia roşie de la provă, lîngă secund, cu mînecile cămăşii suflecate şi în papuci, cu părul vîlvoi şi o bretea atîrnînd. Vai de capul lor, ce dărîmaţi arătau amîndoi! N-am mai putut să mă stăpînesc şi le-am dat cu tifla, cînd m-am strecurat pe lîngă ei, strigînd:

— Ehei, salut, salut! N-aveţi vreun mesaj pentru familie?

Dar, vai, Peters, ce greşeală am făcut! Da, dom'le, deseori am regretat-o — a fost o mare greşeală. Pricepi, credeam că se dăduse bătut căpitanul, însă înţepătura aceea l-a sîcîit prea mult şi n-a mai putut s-o înghită, aşa că, întorcîndu-se spre secund, îi strigă:

— Avem destulă pucioasă în rezervă, ca să sfîrşim călătoria?

— Da, domnule căpitan.

— Sigur?

— Da, domnule căpitan, avem chiar de prisos.

— Cîtă încărcătură avem pentru Satana?

— O mie opt sute de mii de miliarde de quintilioane de kazarki.

— Foarte bine, atunci lasă-i pe chiriaşii lui să îngheţe pînă cînd o veni cometa următoare. Delestaţi vasul! Grăbiţi mişcarea, imediat. Daţi-i zor, băieţi! Aruncaţi întreaga încărcătură peste bord!

---

[1] Căpitanul nu şi-a putut aminti ce cuvînt era. Zicea că era într-o limbă străină (n. a.).

Peters, priveşte-mă în ochi şi fii calm. Am aflat, pe-acolo pe sus, că un kazark are exact greutatea a o sută şaizeci şi nouă de lumi, la fel de mari ca a noastră! Au zvîrlit toată încărcătura aceea peste bord. Cînd a căzut, a şters de pe faţa cerului o spuză considerabilă de stele, asemeni unor lumînări pe care le-ar fi suflat cineva. Cît despre întrecere, asta i-a pus capăt. În clipa cînd a fost uşurată, cometa a ţîşnit de lîngă mine, de parcă aş fi fost ancorat. Căpitanul, care sta la pupă, lîngă macara, mi-a dat cu tifla şi a strigat:

— Salut, salut! Poate ai dumneata de trimis vreo veste prietenilor de la Tropicele Veşnice?

Apoi şi-a tras sus cealaltă bretea şi-a pornit spre probă, iar în trei sferturi de ceas vasul său se zărea numai ca o torţă palidă, pierdută în depărtare. Da, Peters, observaţia aceea a fost o greşeală. Cred că niciodată n-are să-mi treacă părerea de rău din pricina ei. Dacă mi-aş fi ţinut gura, aş fi bătut şi pe matadorul firmamentului.

Dar văd că m-am cam depărtat de firul povestirii mele; trebuie să-mi reiau şirul. Acum vă daţi seama ce viteză aveam. Precum ziceam, după ce bătusem drumurile în felul acesta vreme de treizeci de ani, începusem să mă neliniştesc. A, era de ajuns de plăcut şi puteai afla o droaie de lucruri, însă mi-era cam urît, ştii. Pe deasupra voiam s-ajung undeva. Doar nu mă îmbarcasem cu gîndul de a naviga pe veci. Mai întîi, mi-a plăcut întîrzierea, căci chibzuiam că trebuie să ajung în nişte locuri foarte calde, după ce voi fi străbătut văzduhul; dar de la un timp am început să simt că mai curînd m-aş duce la dr... — în sfîrşit, aproape oriunde, numai să sfîrşesc o dată cu nesiguranţa aceea.

Ei bine, într-o noapte — era totdeauna noapte, afară de cazurile cînd treceam pe lîngă vreo stea care ocupa întregul firmament cu văpăile ei — era destulă lumină atunci, fireşte, dar o lăsam în urmă, oricum într-un minut sau două şi mă cufundam iarăşi într-o săptămînă de beznă deasă. Stelele nu sînt aşa de apropiate pe cer. Unde-am rămas? A, da, într-o

noapte, pe cînd pluteam liniştit, am descoperit un şir, înfiorător de lung, de lumini clipind la orizont, în faţa mea. Cînd m-am apropiat, au început să se înalţe semeţe şi să crească şi să arate ca nişte cuptoare grozave. Îmi zic eu: „Să fiu al naibii, am ajuns în sfîrşit — şi tocmai unde nu trebuia, chiar cum m-am aşteptat!”

Pe urmă, am leşinat. Nu ştiu cît timp am stat aşa în nesimţire dar trebuie să fi trecut o bună bucată de vreme, căci atunci cînd mi-am venit în fire, bezna pierise cu totul şi în locul ei domnea cel mai încîntător soare şi cel mai îmbălsămat şi înmiresmat aer. Iar înaintea mea se întindea o lume minunată, un ţinut nespus de sclipitor, frumos, fermecător. Ceea ce luasem eu drept cuptoare erau nişte porţi înalte de cîteva mile, făurite toate din nestemate lucitoare, care se deschideau într-un zid de aur masiv şi întins de nu-i puteai zări nici vîrful, nici capătul, în nici o direcţie. Mă îndreptam ţintă spre una din porţile acelea şi veneam valvîrtej, ca la foc. Atunci, am băgat de seamă că cerurile erau înnegrite de milioane de oameni, care se îndreptau spre porţile acelea. Ce tărăboi făceau, repezindu-se prin văzduh! Pămîntul era, de asemeni, plin de oameni ce mişunau ca furnicile — cred că erau cu miliardele.

Am aprins luminile. Am cîrmit către o poartă împreună cu un roi de oameni, iar cînd a venit rîndul meu, funcţionarul şef mi-a zis, pe un ton aferat:

— Ei, iute! De unde eşti?

— Din San Francisco, zic eu.

— San Fran — cum? zise el.

— San Francisco.

S-a scărpinat în cap şi a părut cam încurcat, pe urmă o dată îl aud cum mă întreabă:

— E o planetă?

Să fiu al ciorilor, Peters! Ce zici de una ca astal?

— Planetă? zic eu. Aş, de unde, e un oraş! Şi încă unul din cele mai mari şi mai frumoase, şi...

— Haide, haide — zice el — aici nu avem vreme de pălăvrăgeală. Nu ne ocupăm cu oraşe. De unde eşti, în general?

— Aha — zic eu — scuzaţi-mă. Treceţi acolo, în registru, California.

Iar îl înfundasem, Peters! A stat buimac o clipă, pe urmă mi-a spus răspicat şi iritat:

— Nu cunosc asemenea planetă — e vreo constelaţie?

— Oh, Doamne sfinte! strigai eu. Constelaţie? Nu! E un stat.

— Omule, aici nu ne ocupăm de state. Vrei să-mi spui de unde eşti, în general, în mare, nu înţelegi?

— Aha, acum am prins încotro baţi — zic eu — sînt din America, Statele Unite ale Americii.

Ştii că l-am lăsat paf iarăşi, Peters? Scoică să mă fac dacă nu-i aşa! Faţa lui era albă ca o ţintă, după o întrecere de tir între miliţieni. Se întoarce spre un subaltern şi mormăie:

— Unde-i America? Cei aia America?

Subalternul răspunde prompt şi zice:

—Nu există o asemenea orbită.

— Orbită? zic eu. Cum? Ce tot îndrugi acolo, tinere! Nu-i orbită, e o ţară, un continent. L-a descoperit Columb; de ăsta — zic — de bună seamă că vei fi auzit, orice-ai spune. America — păi bine, dom'le, America...

— Tăcere! zice funcţionarul şef. O dată pentru totdeauna, de-un-de-eşti?

— Ei bine — îi răspund eu — nu ştiu ce să mai zic, doar nu iau lucrurile cu toptanul şi spun şi eu că sînt din lumea largă.

— Aha —zice el, luminîndu-se la fată — aşa mai vii de-acasă! Care lume?

Peters, de data asta m-a înfundat ei pe mine. Mă uit la el năucit, el se uită la mine plictisit. Pe urmă izbucneşte:

— Haide, zi o dată, care lume?

Eu îngăim:

— Păi cum, lumea, fireşte.

— Lumea, se miră el. Hm! Sînt miliarde de lumi!... Următorul!

Asta însemna să mă dau la o parte. L-am ascultat, şi un om albastru ca cerul, cu şapte capete şi un singur picior, a ţopăit, în locul meu. Am luat-o agale la plim-

bare. Atunci mi-a dat prin gînd că toate puzderiile pe care le văzusem pină în clipa aceea, roind la poartă, erau aidoma făpturii aceleia. Am încercat să găsesc vreun cunoscut, insă tocmai atunci se nimerise că nu erau de loc aprovizionaţi cu cunoştinţe de-ale mele. Aşa că am judecat lucrurile de la capăt şi, pînă la urmă, m-am furişat îndărăt, blind ca un mieluşel şi simţindu-mă cam călcat în picioare, cum s-ar spune.

— Ei bine? zice şeful serviciului.

— Ei bine, domnule — zic eu, foarte umil — mi se pare că nu sînt în stare să-mi dau seama din care lume vin. Puteţi însă să vă orientaţi după acest amănunt — vin din lumea pe care a izbăvit-o Mîntuitorul.

El îşi plecă pios capul, auzind numele. Apoi zise, cu blîndeţe:

— Lumile pe care le-a mîntuit el sînt asemeni porţilor cerului la număr — nimeni nu le poate socoti. În care sistem astral se află lumea dumitale? Poate că asta ne va ajuta.

— Este cel în care-i soarele, şi luna, şi Marte — el clătina din cap la fiecare nume, nu auzise în viaţa lui de ele, pricepi? — şi Neptun, şi Uranus, şi Jupiter.

— Stai aşa — zise el — stai o clipă! Jupiter... Jupiter... Mi se pare că am avut pe-aci un om, acum vreo opt-nouă sute de ani, însă oamenii din sistemul acela intră foarte rar pe poarta asta.

Deodată văd că începe să se uite aşa de fix în ochii mei, încît am crezut că vrea să mă străpungă. Apoi zice, foarte hotărît:

— Ai venit drept încoace, din sistemul dumitale?

— Da, domnule — zic eu — dar cînd i-am spus-o am roşit aşa, de-o nimica toată.

Se uită la mine foarte sever şi zice:

— Nu-i adevărat! Aici nu-i loc pentru înşelătorie. Te-ai abătut din drumul dumitale. Cum de s-a întîmplat aşa ceva?

Eu zic, roşind iar:

— Îmi pare rău, îmi retrag spusele şi mărturisesc. M-am luat niţel la întrecere cu o cometă, într-o zi,

doar atît, o lecuţă, o nimica toată, numai o fărîmă de întrecere...

— Aşa, aşa, zice el, fără să-şi îndulcească de loc glasul.

Eu merg mai departe şi zic:

— Dar am schimbat direcţia doar cu un singur cuart şi am revenit la cursul meu, în clipa în care s-a sfîrşit întrecerea.

— N-are a face, schimbarea asta a făcut toată încurcătura. Te-a adus la o poartă care se află la cîteva miliarde de leghe de cea unde trebuia să ajungi. Dacă te-ai fi dus la poarta dumitale, s-ar fi ştiut numaidecît totul despre lumea dumitale şi nu s-ar fi produs nici o întîrziere. O să încercăm s-o scoatem la capăt şi cu dumneata. Se întoarce spre un subaltern şi zice:

— În care sistem se află Jupiter?

— Nu-mi amintesc, domnule, însă cred că există o asemenea planetă într-unul din micile sisteme noi, care se află într-unul din colţurile pierdute, înţesate cu lumi, ale universului. Să văd.

Şi hop, că se suie într-un balon şi urcă şi urcă, în faţa unei hărţi mari cît statul Rhode Island. A tot urcat el aşa pînă ce nu s-a mai văzut şi cînd şi cînd cobora să-şi ia ceva de mîncare, apoi iar pleca în văzduh. Ca să nu mai lungesc vorba, s-a ţinut de treaba asta o zi sau două şi pînă la urmă a coborît, spunînd că a găsit sistemul acela solar, dar că s-ar putea să fie o pată lăsată de muşte. Aşa că pînă la urmă a luat un microscop şi s-a întors. A ieşit mai bine decît credea el. Dibuise sistemul nostru, nici vorbă. A început să-mi descrie planeta noastră şi depărtarea ei de soare şi pe urmă i-a zis şefului său:

— Aha, acum ştiu despre care vorbeşti, domnule. Se află pe hartă. E numită *Negul*.

Eu îmi zic în sinea mea: „Tinere, nu prea ai scăpa teafăr, dacă te-ai duce acolo jos şi i-ai zice Negul”.

În cele din urmă, mi-au dat drumul înăuntru, declarîndu-mi că sînt pe veci în siguranţă şi că nu voi mai avea de îndurat nici un necaz.

Apoi s-au întors văzîndu-şi de treaba lor, ca şi cum şi-ar fi încheiat toate socotelile cu mine, iar cazul ar fi

fost pus la punct. Rămăsesem destul de mirat de atitudinea lor, dar nu mi-a venit să-mi spun păsul şi să le fac mustrări. Ştii, nu-mi plăcea să fac aşa ceva: părea un păcat să-i sîcîi, aveau atîtea pe cap. De două ori am fost gata-gata să mă dau bătut şi să-i las în plata Domnului; aşa că de două ori am vrut să intru, dar imediat m-am răzgîndit, întrebîndu-mă ce fason voi avea, ivindu-mă printre preafericiţi cu un asemenea echipament. Asta m-a făcut să virez şi să dau îndărăt. Oamenii începeau să se uite la mine — funcţionarii, ştii — întrebîndu-mă de ce nu o întind. Nu mai puteam îndura — prea mă simţeam prost. Aşa că pînă la urmă n-am avut încotro, mi-am luat inima în dinţi şi i-am făcut un semn şefului serviciului. Cînd mă vede, zice:

— Cum! Tot aici îmi eşti? Ce mai vrei?

Eu îi spun la ureche, foarte tainic, făcîndu-mi mîinile pîlnie:

— Iertaţi-mă, nu vă supăraţi că vă atrag atenţia — să nu credeţi că mă amestec unde nu-mi fierbe oala — dar n-aţi uitat ceva?

El rămîne pe gînduri o clipă şi zice:

— Să fi uitat ceva?... Nu, după cîte ştiu, nu.

— Gîndiţi-vă, stărui eu.

El iar se gîndeşte. Pe urmă, zice:

— Nu, nu cred că am uitat ceva. Despre ce-i vorba?

— Uitaţi-vă la mine — zic eu — uitaţi-vă bine.

S-a uitat.

— Ei bine? mă întrebă el.

— Ei bine — zic eu — nu observaţi nimic? Dacă m-aş fi dus printre aleşi în halul acesta, n-aş fi atras grozav atenţia? N-ar fi fost prea bătător la ochi?

— Ei bine — zice el — eu nu văd nimic deosebit. Ce-ţi lipseşte?

— Ce-mi lipseşte? Păi cum, îmi lipseşte harfa, şi cununa, şi nimbul, şi cartea de imnuri, şi ramura de palmier — îmi lipseşte tot ce i se cere în chip firesc unui individ pe-aci, prietene.

Te întrebi, dacă a fost încurcat? Peters, a fost cel mai buimac om din lume pe care l-am văzut vreodată. În cele din urmă, zice:

— Ei bine, oricum te-ar lua cineva, dumneata pari o curiozitate. N-am mai auzit pînă acum de toate lucrurile astea.

Mă uit lung la omul acela, care încremenise de uimire; pe urmă zic:

— Sper că n-o iei drept o jignire. Departe de mine gîndul acosta, dar ţin să-ţi spun că, pentru un om care a stat în împărăţia cerurilor atîta vreme cît socotesc că ai stat dumneata, se pare că îi cunoşti straşnic tradiţiile.

— Tradiţiile ei! zice el. Cerul e un loc întins, bunul meu prieten. Imperiile mari au multe şi deosebite tradiţii. Pînă şi micile dominioane au tradiţiile lor, după cum fără îndoială că ştii, după cele ce-ai văzut pe scară mică pe Neg. Cum îţi poţi închipui că aş putea să învăţ vreodată toate tradiţiile nenumăratelor regate din cer? Mă doare capul numai cînd mă gîndesc la ele. Cunosc obiceiurile părţilor locuite de oamenii care sînt desemnaţi să intre pe poarta mea şi — ia seama — asta înseamnă destule cunoştinţe pentru un singur individ, ca să încerce să şi le vîre în cap în cei treizeci şi şapte de milioane de ani pe care i-am închinat, zi şi noapte, acestui studiu. Dar ce idee năstruşnică îţi vine, să crezi că poate cineva învăţa tradiţiile întregii întinderi a cerului — întindere înfiorătoare — ah, omule, cît de nechibzuit vorbeşti! Nu mă îndoiesc cîtuşi de puţin că ciudatul obicei despre care-mi pomeneşti este la modă aici, în cer, în districtul din care faci parte, însă pe la noi n-are să te ia nimeni la ochi văzîndu-te aşa cum eşti.

Am simţit că totul este în ordine, dacă astfel stăteau lucrurile, aşa că i-am zis bună ziua şi am plecat. Toată ziua am mers către capătul îndepărtat al unui uimitor hol al biroului, sperînd să ies din el şi să intru în cer dintr-o clipă într-alta, însă m-am înşelat. Holul acela era clădit conform cu proporţiile generale cereşti şi, fireşte, nu putea fi mic. În cele din urmă am obosit aşa de rău, că n-am mai putut face un pas mai departe; m-am aşezat să mă odihnesc şi am început să flecăresc cu cel mai ciudat soi de străini, cerîndu-le lămuriri. N-am căpătat însă nici un fel de lămurire, din simplul

motiv că ei nu pricepeau limba mea, iar eu nu înţelegeam o boabă din păsărească lor. Am început să mă simt grozav de singur. Eram atît de abătut şi-mi era aşa tare dor de acasă, că de-o sută de ori am dorit să nu fi murit. Desigur că am luat-o îndărăt. În ziua următoare, pe la amiază, am ajuns în sfîrşit de unde plecasem şi m-am înfiinţat iarăşi la oficiul de plasare. Zic eu către şeful funcţionarilor:

— Încep să pricep că un om trebuie să se afle în raiul lui personal ca să fie fericit.

— Drept ai grăit, zice el. Ce ţi-ai închipuit? Că acelaşi rai ar fi pe placul tuturor seminţiilor omeneşti?

— Ei bine, aşa mi-am zis, însă de-abia acum văd cît de proastă mi-a fost socoteala. Încotro trebuie s-o iau ca să ajung în districtul meu?

L-a chemat pe subalternul care cercetase harta, şi mi-a dat cîteva îndrumări. I-am mulţumit şi am dat s-o pornesc, dar el mă opreşte şi-mi zice:

— Aşteaptă o clipă, e la milioane de leghe depărtare. Ieşi afară şi aşază-te pe covorul roşu care îţi împlineşte dorinţele: închide ochii, ţine-ţi răsuflarea şi doreşte-ţi să te afli acolo.

— Vă sînt foarte îndatorat, zic eu. De ce nu m-aţi îndreptat într-acolo de cum am venit?

— Trebuie să ne gîndim la multe lucruri pe-aici; era treaba dumitale să te gîndeşti şi să ceri aşa, ceva. La revedere; probabil că nu te vom mai vedea prin locurile astea vreo mie de veacuri şi mai bine.

— În cazul ăsta, o răvoar, zic eu.

M-am aruncat pe covor, mi-am ţinut răsuflarea, miam închis ochii şi mi-am dorit să mă aflu în biroul de plasare al secţiunii mele. Chiar în clipa următoare, un glas cunoscut îmi cîntă în felul lui negustoresc:

— O harpă şi o carte de imnuri, o pereche de aripi şi un nimb măsura numărul 13, pentru căpitanul Eli Stormfield din San Francisco! Faceţi-i o socoteală rotundă, întocmiţi-i certificatul de sănătate şi daţi-i drumul înăuntru.

Mi-am deschis ochii. Nici vorbă, era un Piute

injun[1] pe care-l cunoşteam pe vremuri în Tulare Country; un băiat grozav de bun — îmi aminteam că fusesem la înmormîntarea lui, mai bine-zis la arderea sa, în timp ce ceilalţi indieni îşi mînjiseră feţele cu cenuşa lui şi urlaseră ca nişte pisici sălbatice. S-a bucurat straşnic cînd m-a văzut şi vă puteţi închipui că am fost la fel de bucuros şi eu să-l văd şi să simt că mă aflu în sfîrşit în cerul cuvenit.

Pînă hăt-departe, cît puteai zări cu ochii, adevărate roiuri de slujbaşi alergau şi se foiau de colo-colo, înzorzonaţi, mii de yankei, mexicani, englezi şi arabi şi tot felul de oameni în noile lor ţinute, iar cînd mi-au dat echipamentul meu, cînd mi-am pus nimbul şi mi-am aruncat o privire în oglindă, aş fi fost în stare să săr cît casa de bucurie, atît de fericit eram.

— Asta zic şi eu că arată a rai! am strigat. Acum sînt cum se cuvine! Arătaţi-mi un nor.

În cincisprezece minute, făcusem o milă în drum spre bancurile de nori, cu un milion de oameni în jurul meu. Mai toţi încercam să zburăm, însă cîţiva s-au schilodit şi nici unul nu a făcut mare scofală cu zborul. Aşa că ne-am învoit să umblăm deocamdată pe jos, pînă cînd vom căpăta puţin antrenament cu aripile.

Am început să întîlnim roiuri de oameni care se întorceau. Unii aveau harfe şi nimic altceva, alţii cărţi de imnuri şi nimic altceva, unii nu aveau absolut nimic, şi cu toţii păreau sfioşi şi stingheriţi; un tînăr nu-şi păstrase decît nimbul, pe care îl ducea în mînă. Ajuns lîngă mine, mi-l oferi şi-mi zise:

— Vrei să mi-l ţii o clipă?

Apoi se topi în mulţime. Eu mi-am văzut de drum. O femeie îmi ceru să-i ţin ramura de palmier şi dispăru apoi şi ea. O fată mă rugă să-i ţin harfa şi, să mă trăsnească Dumnezeu dacă nu dispăru şi ea; şi uite aşa şi tot aşa mai departe, pînă ce am fost încărcat din creştet pînă în tălpi. Hop că mai vine un domn bătrîn şi zîmbăret şi îmi cere şi el să-i ţin lucrurile. Îmi şterg broboanele de sudoare şi zic, acrit rău:

---

[1] Pronunţie americană scîlciată a cuvîntului „Indian” (n. t.).

— Te rog să mă scuzi, prietene, nu sînt cuier de pălării.

Cam pe-atunci am început să dau peste mormane de asemenea accesorii, zăcînd în drum. Mi-am trîntit liniştit peste ele încărcătura suplimentară. Mă uit în jur şi — ce să vezi, Peters? — tot poporul care venea în urma mea era încărcat pînă peste cap, ca şi mine. Lumea care se întorcea îi rugase să le ţină lucrurile doar o clipă, pricepi. S-au descotorosit cu toţii de poverile lor şi şi-au văzut de drum.

Cînd m-am trezit cocoţat pe un nor, laolaltă cu un milion de oameni, m-am simţit mai bine ca niciodată. Zic: „Acum lucrurile merg potrivit făgăduielilor; avusesem unele îndoieli, dar acum sînt în cer, nu mai încape vorbă”. Mi-am făcut vînt de vreo două-trei ori cu ramura de palmier, aşa într-o doară, ca să fie — pe urmă am strunit corzile harfei şi am scos cîteva sunete. Ei bine, Peters, nici nu-ţi poţi închipui ce hărmălaie am făcut. Era măreţ să asculţi şi te făcea să te înfiori din cap pînă în picioare, însă se auzeau o groază de melodii în acelaşi timp şi asta cam strica armonia, înţelegi. Şi pe urmă, mai erau o grămadă de triburi. Indieni, care o ţineau într-una cu strigătele lor de război, încît muzica aproape că îşi pierdea tot chichirezul. Treptat, m-am lăsat de exhibiţie şi am socotit că-i bine să-mi iau un răgaz. Lîngă mine stătea un domn bătrîn, tare cumsecade şi liniştit şi am văzut că el nu lua parte la concert. L-am încurajat, dar el mi-a spus că-i sfios din fire şi se teme să încerce să cînte de faţă cu atîţia oameni.

Dintr-una în alta, bătrînul mi-a zis că nu ştie cum se face, dar nu a fost în stare să prindă măcar gust de muzică. Adevărul e că începeam să fiu şi eu de aceeaşi părere, dar nu i-am zis nimic. Apoi am tăcut amîndoi o bună bucată de vreme, însă fireşte că faptul se trecea cu vederea în locul acela. După vreo şaisprezece-şaptesprezece ceasuri, în care timp din cînd în cînd am cîntat din harfă şi am zis din gură cîte puţin aceeaşi melodie, fiindcă alta nu ştiam, mi-am pus jos harfa şi am început să-mi fac vînt cu ramura de palmier. Pe urmă am început să oftăm amîndoi de-ţi

era mai mare mila. În cele din urmă, el zice:

— Nu ştii alt cîntec decît cel pe care l-ai zdrăngănit toată ziulica?

— Nu, nici de leac, zic eu.

— Nu te baţi cu gîndul că ai putea să înveţi un altul? zice el.

— Nici în ruptul capului, zic eu. Am încercat, dar n-am făcut nici o scofală.

— Ştii, are să fie cam nu ştiu cum s-o ţii cu un singur cîntec, atîta amar de vreme — adică o veşnicie.

— Nu-mi zdrobi inima — zic eu de colo — sînt destul de abătut şi aşa.

După altă îndelungată tăcere, el zice:

— Îţi pare bine că te afli aici?

Eu de colo:

— Bătrîne, am să-ţi vorbesc fără ocoluri. Lucrurile de aici nu se prea potrivesc cu ideea de fericire, pe care mi-o făcusem odinioară, pe vremea cînd băteam pragul bisericilor.

Zice el:

— Ce-ai zice să ne lăsăm păgubaşi şi să luăm o jumătate de zi concediu?

— Gînd la gînd cu bucurie, zic eu. În viaţa mea, nu am dorit cu atîta ardoare s-o şterg de undeva.

Aşa că am tulit-o. Tot timpul, fericiţii veneau cu milioanele la bancul de nori, înălţînd osanale; cu milioanele se perindau într-una, părînd grozav de potoliţi, ascultă-mă ce-ţi spun. Ne-am dus glonţ la noii sosiţi şi, cît ai bate din palme, am rugat pe cîte unul să-mi ţină doar pentru o clipă catrafusele, şi pe urmă pe-aici ţi-e drumul — am fost iarăşi un om liber, nespus de fericit. Tocmai atunci am dat peste bătrînul Sam Bartlett, care era mort de multă vreme, şi m-am oprit să stau de vorbă cu el. Zic eu:

— Ia spune-mi, aşa are să meargă veşnic? N-are să se petreacă nici o schimbare?

El zice:

— Te lămuresc foarte iute în privinţa asta. Oamenii iau de bune, cuvînt eu cuvînt, parabolele şi limbajul simbolic al Bibliei, iar cînd vin aici, întîi şi întîi cer un nimb şi o harfă şi toate celelalte accesorii. Aici nu

ţi se refuză nimic, dacă nu-i vătămător şi îl ceri cu smerenie. Aşa că lesne, chiar cît ai clipi, capeţi asemenea lucruri. Noii sosiţi se apucă să cînte şi să zdrăngănească din harfă cam o zi, dar pe urmă nu-i mai prinzi la cor. Se dumeresc repede, fără să li se mai spună că petrecerile astea nu alcătuiesc un rai; în orice caz, nu un rai în care un om cu scaun la cap să poată rezista o săptămînă şi să rămînă totuşi întreg. Bancul acela de nori este aşezat într-un loc de unde zarva nu poate tulbura pe vechii locuitori, care nu au de ce să se supere, dacă noii veniţi se duc acolo, unde singuri se lecuiesc de la bun început.

Acu' ţine minte doar atît — raiul este un loc fericit şi cît se poate de încîntător, însă totodată locul în care oamenii nu-şi văd capul de treburi, mai rău ca oriunde. Din prima zi nu găseşti pe aici un singur om care să stea degeaba. Cîntatul imnurilor şi fluturatul ramurilor de palmier, cît e veşnicia de lungă, par atrăgătoare cînd ţi se vorbeşte despre ele din amvon, însă e cel mai nesăbuit fel de a pierde vremea pe care îl poate născoci cineva, făcînd din rai locul de adunare al unor nătărăi care doar ciripesc asemeni păsărilor, mă înţelegi? Tot din amvon Odihna Veşnică pare a alina toate. Ei bine, încearcă numai o dată odihna alinătoare şi ai să vezi cum te mai apasă timpul. Păi bine, dragă Stormfield, un om ca tine, care a fost harnic şi întreprinzător o viaţă întreagă, şi-ar ieşi din minţi după şase luni petrecute în rai, dacă n-ar avea nimic de făcut. Raiul e cel din urmă loc în care te poţi odihni. Poţi pune rămăşag cu ochii închişi pe chestia asta!

Zic eu:

— Dacă mai înainte aş fi auzit aşa ceva, mi-ar fi părut tare rău, dar acum mă bucur s-o aud. Asta mă face să mă bucur că am veait aici.

Zice el:

— Domnule căpitan, nu-i aşa că te simţi grozav de obosit?

Zic eu:

— Sam, nici nu pot să-ţi spun cît de obosit mă simt. Sînt frînt de oboseală, sînt ca un cîine bătut.

— Chiar aşa, chiar aşa. Ai merita un somn bun şi

vei avea parte de el. Ai merita să capeţi o straşnică poftă de mîncare şi acum vei avea o masă bună. Aici este la fel ca pe pămînt, nu poţi dobîndi nici un lucru decît printr-o muncă zdravănă şi cinstită. Numai aşa te poţi bucura. Nu poţi să te bucuri de un lucru înainte de a-l merita. Aici e însă o deosebire: poţi să-ţi alegi singur ocupaţia şi toate puterile cerului te vor sprijini ca să reuşeşti pe deplin, fireşte dacă te străduieşti din răsputeri. Cizmarul, care pe pămînt avea suflet de poet, aici nu va fi nevoit să facă pantofi.

— Ei, da, iată ceva drept şi bine chibzuit, zic eu. Ai berechet de lucru şi tocmai ocupaţia după care tînjeai ne pămînt; aici nu mai e durere şi nici suferinţă...

— Oho, stai puţin! Dureri sînt berechet şi pe-aici, însă nu te ucid. Suferinţe întîlneşti din belşug, însă nu dăinuiese. Vezi dumneata, fericirea nu-i o stare în sine, ci doar un contrast cu ceva neplăcut. Asta-i toată socoteala. Nu există nici un lucru de care să poţi pomeni, zicînd că ar constitui o fericire în el însuşi — este astfel numai prin contrast cu alt lucru. În felul acesta, de îndată ce noutatea s-a uzat şi tăria contrastului s-a tocit, fericirea s-a irosit şi trebuie să găseşti ceva nou. Ei, aşa cum îţi spuneam, găseşti durere şi suferinţă cîtă vrei în rai — prin urmare şi contraste din belşug şi fericire fără sfîrşit.

Zic eu:

— Să ştii, este cel mai înţelept rai de care am auzit pînă acum, Sam, cu toate că raiul acesta se deosebeşte cam la fel de mult de raiul pe care am fost deprins să mi-l închipui, pe cît se deosebeşte o prinţesă de păpuşa de ceară ce-o înfăţişează.

În primele luni, m-am învîrtit prin Împărăţie, făcîndu-mi prieteni sau căutînd să cunosc locurile şi pînă la urmă m-am stabilit într-un ţinut destul de plăcut, ca să mă odihnesc, înainte de a începe o nouă viaţă. Mult timp am dus-o aşa, înmulţindu-mi cunoştinţele şi culegînd informaţii. Am discutat pe îndelete cu un bătrîn înger chel pe care îl chema Sandy Mc Williams. Era de undeva, de prin New Jersey. M-am plimbat multă vreme cu el. În după-amiezile calde, ne

întindeam la umbra vreunei stînci, pe vreo pajişte destul de ridicată şi depărtată de băltoacele livezii lui de coacăze şi acolo stăm la taifas, sporovăind despre cîte-n lună şi-n stele şi trăgeam cîte o pipă. Într-o zi, zic eu:

— Cam cîţi ani să ai, Sandy?

— Şaptezeci şi doi.

— Aşa mi-am dat şi eu cu părerea. De cînd eşti în rai?

— Împlinesc douăzeci şi şapte de ani, la Crăciun.

— Ce vîrstă aveai cînd te-ai înălţat la ceruri?

— Cum, cît vrei să fi avut? Şaptezeci şi doi, fireşte.

— Ei, lasă-mă, fii serios!

— Ce te face să crezi că nu sînt serios?

— Fiindcă, dacă atunci aveai şaptezeci şi doi de ani, acum — după toate socotelile — ai nouăzeci şi nouă.

— Ba nu-i de loc aşa. Rămîn la vîrsta pe care o aveam cînd am venit aici.

— Bine, zic eu. Dar fiindcă veni vorba, aş vrea să te mai întreb ceva, în legătură tot cu asta. Colo jos, am crezut întotdeauna că în rai vom fi cu toţii tineri, strălucitori şi sprinteni.

— Foarte bine, poţi să fii tînăr, dacă vrei. N-ai decît să-ţi exprimi dorinţa.

— Bine, păi atunci de ce n-ai cerut şi tu?

— Am cerut. Toţi fac la fel. Vei încerca şi tu, într-o bună zi, nici vorbă, însă te vei sătura foarte curînd de această schimbare.

— De ce?

— Bine, îţi voi spune. Dumneata, de pildă, ai fost totdeauna marinar; ai încercat vreodată să te apuci de altă meserie?

— Da, am încercat o dată să ţin o băcănie, sus în munţi, la mine; însă n-am putut rezista. Era prea monoton, nu aveam nici o variaţie, nici o emoţie, nici un pic de viaţă. Era ca şi cum aş fi fost pe jumătate mort. Eu însă voiam să fiu ori viu, ori mort. De aceea, am închis foarte curînd dughiana şi am plecat pe mare.

— Asta-i povestea. Băcanilor le place meseria, însă dumneata nu ai putut rezista în meseria aceasta. Te-ai convins singur că nu te puteai deprinde cu ea. Ei bine,

eu unul nu eram deprins să fiu tînăr şi mi se părea că nu m-ar interesa de loc să fiu. Eram puternic şi chipeş, aveam păr încîrlionţat şi aripi neastîmpărate, ca ale fluturelui. M-am dus la picnicuri şi la serate dansante, la petreceri cu prietenii şi încercam să o ţin lanţ, vorbind tot soiul de prostii cu fetele, dar, degeaba, nu am putut prinde gust de aşa ceva. Drept să-ţi spun, era o plictiseală de moarte. Eu voiam să mă culc şi să mă scol devreme şi să am ceva de făcut, iar după ce-mi sfîrşeam treaba, voiam să stau liniştit, să fumez şi să chibzuiesc în tihnă, nicidecum să bat drumurile cu o droaie de băieţandri zăpăciţi. Nici nu-ţi poţi închipui ce am suferit cît am fost tînăr.

— Cîtă vreme ai fost tînăr?

— Doar două săptămîni. Mi-a fost de ajuns. Doamne, mă simţeam atît de singur! Pricepi, eram burduf de cunoştinţele şi de experienţa celor şaptezeci şi doi de ani ai mei. Cele mai profunde subiecte pe care le puteau ataca tinerii aceia nu erau pentru mine decît ceva ca un abecedar. Şi să-i fi auzit discutînd, vai de mine şi de mine, te apuca jalea. Ei bine, jinduiam atîta după comportarea şi după vorba cumpătată cu care mă obişnuisem, încît am încercat să le ţin isonul bătrînilor, însă nu m-au primit printre ei. Mă socoteau un mucos îngîmfat şi mi-au întors spatele. În două săptămîni, mă săturasem pînă peste urechi. Am fost bucuros să-mi recapăt capul chel şi pipa şi clipele cînd moţăiam, meditînd la umbra unei stînci sau a unui copac.

— Adică — zic eu — vrei să spui că ai de gînd să rămîi veşnic la şaptezeci de ani?

— Nu ştiu şi nici nu ţin cu tot dinadinsul. Ştiu însă prea bine că nu am de gînd să mă mai întorc la douăzeci şi cinci. Ştiu mult mai multe decît acum douăzeci de ani şi mă desfăt învăţînd tot timpul, fără a mai avea simţămîntul că îmbătrînesc. Bineînţeles, trupeşte — căci judecata îmi devine mai adîncă, mai solidă, mai mulţumitoare.

Eu îl întreb:

— Dacă un om ajunge aici la nouăzeci de ani, nu se mai poate întoarce niciodată la altă vîrstă?

— Cum să nu! Poate reveni şi la vîrsta de paisprezece ani; încearcă vîrsta asta vreo două ceasuri şi se simte ca un nerod. Iar dacă se opreşte la douăzeci, încă nu-i nici o scofală; pe urmă încercă să vadă cum îi convine la treizeci, la cincizeci, la optzeci şi pînă la urmă abia la nouăzeci de ani găseşte că se simte mai bine, ca la el acasă. Revine la aceeaşi veche cifră cu care se deprinsese mai mult decît cu oricare alta. Sau, dacă pe pămînt mintea a început să-i slăbească la optzeci de ani, atunci se hotărăşte a rămîne la o vîrstă mai mică. De obicei se opreşte la anul cînd mintea i-a fost mai ageră, fiindcă atunci cunoaşte cea mai mare desfătare, iar purtările îi sînt mai aşezate şi mai echilibrate decît oricînd.

— Un tip de douăzeci şi cinci de ani rămîne aici la douăzeci şi cinci şi chiar aşa arată?

— Dacă-i prost, da. Dar dacă-i isteţ, ambiţios şi harnic, cunoştinţele pe care le dobîndeşte şi experienţele încercate îi schimbă purtările, gîndurile şi preferinţele şi îl fac să găsească cea mai aleasă plăcere în tovărăşia, unor oameni mai vîrstnici ca el. De aceea, îngăduie trupului său să ia o înfăţişare mai bătrînă, cu un adaos de atîţia ani cîţi are nevoie ca să se simtă la largul lui şi potrivit cu o asemenea societate. Îşi lasă trupul să capete înfăţişarea vîrstei, după cum progresează — şi cu vremea va fi chel şi zbîrcit pe dinafară şi înţelept şi profund pe dinăuntru.

— Şi cu pruncii la fel se petrec lucrurile?

— Da. Doamne, ce proşti mai eram pe pămînt, în privinţa asta! Credeam că în rai vom fi veşnic tineri. Nu spuneam în ce fel vom fi tineri — poate că nici nu ne gîndeam la asta, adică, în orice caz, nu ne gîndeam cu toţii în acelaşi chip. Cînd eram de şapte ani, îmi închipuiam că în rai vom avea cu toţii doisprezece; cînd aveam doisprezece, cred că socoteam că vom fi cu toţii de optsprezece-douăzeci de ani; cînd am împlinit patruzeci de ani, am început să merg îndărăt; îmi amintesc cum speram că vom avea cu toţii vreo treizeci de ani în rai. Nici un bărbat sau flăcău nu socoteşte vreodată că vîrsta ce o are este cea mai bună; de obicei consideră că vîrsta potrivită e cu cîţiva

ani mai mare sau mai mică decît a lui. Apoi face din această vîrstă ideală vîrsta generală a populaţiei raiului. Şi se aşteapă ca fiecare să se menţină la vîrsta aceea — să rămînă fixat acolo. Co idee să crezi că în rai se stă pe loc! Ia închipuie-ţi un rai alcătuit în întregime din ţînci de şapte ani, care se joacă în bile şi cu cercul! Sau pretutindeni să fie numai nişte ţîngăi necopţi, stîngaci, neîncrezători şi sentimentali, de nouăsprezece ani! Sau raiul să fie alcătuit numai din bărbaţi voinici de treizeci de ani, sănătoşi la minte, plesnind de ambiţie, însă legaţi fedeleş de această unică vîrstă şi de limitele ei, ca nişte sclavi neputincioşi la galeră! Gîndeşte-te Ia monotonia unei societăţi alcătuite numai din oameni de aceeaşi vîrstă şi croiţi după un singur tipic ca înfăţişare, obiceiuri, gusturi şi simţiri. Gîndeşte-te cît de superior i-ar fi pămîntul, cu variaţia lui de tipuri, cu feţele şi vîrstele lui felurite şi cu înviorătoarea sa atracţie. Într-o societate atît de pestriţă, o puzderie de interese ajung să se ciocnească şi asta nu-i de loc neplăcut!

— Ia, ascultă — zic eu — ştii ce faci acum?

— Ei, ce fac?

— Pe de o parte, îmi înfăţişezi raiul ca un loc nespus de plăcut, iar pe de alta, ca un loc foarte plicticos.

— Ce vrei să zici cu asta?

— Uite ce e. Închipuie-ţi o tînără mamă care şi-a pierdut copilul şi...

— Sst, zice el. Ia priveşte!

Văzui o femeie între două vîrste, cu părul încărunţit, păşind încet, cu capul plecat şi cu aripile atîrnîndu-i pleoştite, fără nici o vlagă. Părea zdrobită de oboseală. Şi ce mai plîngea, sărmana făptură! Trecu pe lîngă noi aşa, cu capul plecat şi lacrimile şiroindu-i pe obraz. Nici nu ne zări. Apoi Sandy, cu blîndeţea lui şi cuprins de milă, îmi şopti:

— Umblă într-una după copilul ei! Ba nu — cred că l-a găsit. Doamne, cît e de schimbată! Am recunoscut-o însă imediat, deşi au trecut douăzeci şi şapte de ani de cînd nu am mai văzut-o. Era o mamă tînără, de vreo douăzeci şi doi, douăzeci şi patru de ani —

sau cam pe-acolo — nespus de încîntătoare şi drăgălaşă — ah, ca o roză! Toată inima şi tot sufletul ei nu voiau să ştie decît de copil, de fetiţa ei de doi ani. Fetiţa a murit, iar mama şi-a ieşit din minţi din pricina durerii. Şi-a ieşit pur şi simplu din minţi! Ei bine, singura mîngîiere ce-i rămăsese era gîndul că îşi va revedea fetiţa în rai — „ca să nu se mai despartă de ea niciodată”. O repeta într-una, la nesfîrşit: „Ca să nu se mai despartă de ea niciodată”. Cuvintele acestea o făceau fericită. Da, chiar aşa: îi umpleau sufletul de bucurie, iar cînd mi-am dat duhul, acum douăzeci şi şapte de ani, m-a rugat ca întîi şi întîi să-i caut copilaşul şi să-i spun că vine şi ea după noi în curînd, curînd, foarte curînd. Nădăjduia şi credea din toată inima că aşa se va întîmpla.

— Ce lucru dureros, Sandy.

Un răstimp nu mai zise nimic, ci rămase nemişcat, privind în jos, luat de gînduri. Apoi zise, cu întristare:

— Şi uite că a ajuns aici!

— Ei şi? Povesteşte mai departe.

— Stormfield, poate că nu şi-a găsit copilaşul, deşi eu cred că da. Aşa mi se-arată. Am mai văzut cazuri. Pricepi, în mintea ei chipul copilaşului a rămas acelaşi ca pe vremea cînd îl legăna în braţele ei, ca pe un mic odor bucălat. Aici însă fetiţa s-a hotărît să nu mai rămînă copil; s-a hotărît să crească, şi aşa a şi făcut. În aceşti douăzeci şi şapte de ani, ea a sorbit cît mai mult din profunda învătătură ştiinţifică şi acum continuă să studieze. Învaţă din ce în ce mai mult şi fără preget. Nu vrea să ştie de nimic altceva decît de învăţătură; nu face decît să înveţe şi discută numai probleme capitale cu cei de felul ei.

— Ei şi?

— Cum, Stormfield, nu pricepi? Mama ei ştie doar de coacăze, se pricepe să le culeagă, să le prepare, să le pună în borcane şi să le vîndă, dar altceva nu scoţi de la ea, nici să o tai. Nu se mai potriveşte cu fiica ei, cum nu se potrivesc broasca ţestoasă din mîluri cu pasărea paradisului. Sărmana făptură, caută un plod

pe care să-l dezmierde. Cum vrei să nu fie dezamăgită?

— Şi atunci ce are să se facă biata femeie? Are să rămînă nefericită pe vecie, aici în rai, nu-i aşa Sandy?

— Nu, cu vremea are să se împace cu situaţia aceasta. Dar nu anul ăsta, nici la anul. Încetul cu încetul.

II

Aripile îmi căşunau o seamă de necazuri. A doua zi, după ce am dat o mînă de ajutor la cor, am încercat să zbor, o dată sau de două ori, dar nu am avut noroc. Mai întîi, am zburat o distanţă cam de treizeci de paşi, dar m-am ciocnit cu un irlandez şi l-am doborît la pămînt — de fapt, eu l-am doborît pe el şi el pe mine. După aceea, am avut o ciocnire cu un episcop şi l-am trîntit, fireşte, ceea ce a dus la un schimb de cuvinte cam tari. M-am simţit grozav de prost, lovind un asemenea personaj bătrîn şi grav, în faţa unui milion de persoane străine, care se uitau la noi şi zîmbeau pe sub mustaţă.

Am mirosit eu că nu prinsesem clenciul cîrmitului, aşa că, o dată pornit, nu puteam şti exact unde voi ajunge. Restul zilei am mers pe jos, lăsîndu-mi aripile în pace. În zorii dimineţii următoare, m-am dus într-un loc mai retras, ca să fac puţintel antrenament. M-am căţărat pe o stîncă destul de înaltă, de unde am luat un start bun şi am lunecat în jos, căutînd să mă opresc în dreptul unui tufiş, la vreo trei sute şi mai bine de paşi, dar se pare că nu am calculat bine viteza vîntului, care era cam cu două cuarturi înapoia traversuiui. Îmi dădeam seama că o luasem mult prea la stînga tufişului, aşa că mi-am rotit încet aripa de tribord şi am pornit tare cu cea de babord, dar tot n-a mers; simţeam că mă abat din drum, de aceea am încetinit cu amîndouă aripile şi am aterizat. M-am întors şi mi-am încercat încă o dată norocul. De astă dată, am luat direcţia cu două-trei cuarturi la tribord faţă de tufiş — ba, mai mult decît atît — de ajuns de aproape de

direcţia vîntului de la provă. Am scos-o la capăt destul de bine, însă am obţinut o viteză grozav de redusă. Vedeam limpede că avînd vîntul de la provă, e o greşeală să foloseşti aripile. Era limpede că puteam naviga cam în direcţia vîntului, dar nu puteam merge contra Iui. Îmi dădeam seama că dacă aş fi dorit să mă duc undeva în vizită, departe de casă, avînd vîntul în faţă, ar fi trebuit să aştept zile întregi pînă ce vîntul îşi va schimba direcţia: înţelegeam de asemeni că toate manevrele mele nu puteau fi de nici un folos în toiul unei furtuni: dacă aş fi încercat să merg cu vîntul la provă, aş fi făcut-o boacănă, căci nu aveam nici un mijloc de a strînge vela — ca manevră curentă, ştii, trebuie să o tragi toată, adică să-ţi strîngi penele, lipindu-le de corp. Asta m-ar fi dat de-a dura la pămînt, nici vorbă. Puteam pluti cu vîntul în provă — era cel mai bun lucru ce-l puteam face, dar şi acesta al naibii de greu. Dacă încercam oricare altă şmecherie, cu siguranţă că mă duceam la fund.

Trebuie să fi trecut vreo două săptămîni de la primele încercări de zbor, cînd într-o bună zi i-am lăsat bătrînului Sandy McWilliams un bilet — ţin minte bine, era într-o joi — poftindu-l să vină a doua zi să-şi ia mana şi prepeliţele împreună cu mine. Îndată ce soseşte, văd că îmi face semn cu ochiul, într-un fel cam poznaş şi îmi zice:

— Ei, căpitănaşule, ce-ai făcut cu aripile?

Am simţit imediat puţină batjocură în cuvintele lui, dar am făcut pe prostul.

Zic dar:

— Le-am dat la spălat.

— Mda — zice el cam sec — mai totdeauna sînt date la spălat pe vremea asta — am observat-o adesea, îngerii noi-nouţi sînt tare curaţi. Cînd crezi că le vei căpăta îndărăt?

— Poimîine.

El îmi face semn cu ochiul şi zîmbeşte.

Atunci îl îndemn şi eu:

— Hai, Sandy, dă-i drumul. Zi ce ai de zis. Haide, între prieteni nu se încape secrete. Văd eu bine că tu

nu-ţi porţi niciodată aripile şi mai sînt o mulţime pe-aici care nu le poartă. M-am făcut de rîs, nu-i aşa?

— Cam aşa. Dar nu-i nici o pacoste. Toţi facem la fel, la început. E foarte firesc. Vezi tu, pe pămînt tragem nişte concluzii atît de neroade asupra stării de lucruri de aci, sus. În toate pozele, îngerii aveau aripi — un lucru foarte adevărat; dar ne-am pripit trăgînd concluzia că aşa umblă întotdeauna îngerii. Iată ceva cu totul greşit. Aripile nu sînt decît o uniformă şi nimic altceva. Cînd îngerii se află pe cîmpul de instrucţie — ca să zic aşa — le poartă totdeauna; nu ai să vezi niciodată pe vreunul, ducînd undeva vreo veste fără să poarte aripi, la fel cum nu ai putea vedea un ofiţer prezidînd fără uniformă o curte marţială, sau un poştaş predîndu-şi scrisorile, ori un poliţist, facîndu-şi rondul — în haine civile. Aripile însă nu-s cîtuşi de puţin făcute ca să zbori cu ele! Aripile sînt de paradă, nu de întrebuinţare. Îngerii mai vechi şi cu experienţă sînt ca şi ofiţerii din armata regulată: se îmbracă în civil, cînd nu sînt la datorie. Îngerii mai noi sînt ca şi miliţienii; nu-şi părăsesc niciodată uniforma, adică aripile; veşnic se foiesc şi se umflă în pene, trîntind pe cei întîlniţi în cale, fîţîindu-se de colo pînă colo unde vrei şi nu vrei şi închipuindu-şi că ar atrage cine ştie ce priviri admirative; într-un cuvînt, li se pare că ei sînt cei mai de seamă oameni din rai. Şi cînd vezi pe vreunul din ei cum vine, plutind cu o aripă lăsată în jos şi cu alta în sus, poţi fi sigur că-şi zice: „Tare aş vrea să mă poată vedea acum Mary Ann din Arkansas. Pun prinsoare că i-ar părea rău că mi-a dat cu piciorul.” Nu, aripile-s doar de paradă, numai de paradă.

— Socot că ai şi tu dreptate, Sandy, zic eu.

— Păi bine, uită-te la tine de pildă, continuă el. Tu unul nu eşti făcut pentru aripi — de altfel, nici un om nu e. Ştii cît amar de vreme ţi-a trebuit ca să ajungi de pe pămînt aici — şi totuşi zburai, cu toate pînzele sus, mai iute ca orice ghiulea. Închipuie-ţi că ai fi trebuit să zbori toată distanţa aceasta cu aripile — nu-i aşa că s-ar fi sfîrşit şi veşnicia pînă să ajungi aici? Nici vorbă. Ei bine, îngerii trebuie să coboare în fiecare zi

pe pămînt — milioane de îngeri — ca să se arate în visuri copiilor, care trag să moară, şi oamenilor buni, că ştii şi tu, ăsta-i rostul lor. Se arată cu aripi, fireşte, fiindcă sînt în misiune oficială şi fiindcă muribunzii n-ar şti că au de-a face cu îngerii, dacă n-ar avea aripi — crezi însă că zboară cu ele? E la mintea cocoşului că nu. Li s-ar strica aripile, înainte de a ajunge la jumătatea drumului; toate penele s-ar face praf, iar sîrmele aripilor ar rămîne golaşe ca ramele zmeului înainte de a-i lipi hîrtia. Distanţele sînt de miliarde de ori mai mari în rai; îngerii trebuie să străbată tot cerul în fiece zi; ar putea-o face numai cu aripile? Nu, fără îndoială că nu; ei poartă aripile aşa ca să se fudulească; dar pot călători la orice depărtare şi ajunge într-o clipă, numai rostindu-şi dorinţa. Covorul fermecat, care împlineşte dorinţele din O Mie şi Una de Nopţi, a fost o idee deşteaptă, pe cînd credinţa noastră pămînteană cum să îngerii zboară la asemenea distanţe înfiorătoare, cu aripile lor greoaie, a fost tare neghioabă.

Tinerii noştri sfinţi, de ambele sexe, poartă aripi tot timpul — aripi roşii scînteietoare, aurii, pestriţe sau albastre, vezi — aidoma curcubeului şi nimeni nu le face vreo vină. Se potriveşte cu felul lor de viaţă. Lucrurile acestea sînt frumoase şi atrag tineretul. Ele constituie partea cea mai izbitoare şi mai drăguţă din echipamentul lor, pe cînd un nimb nu face parale.

— Bine — zic eu — atunci am făcut bine că pe-ale mele le-am vîrît în dulap şi le las să zacă acolo pînă s-o alege pulberea de ele.

— Sau pînă se anunţă vreo recepţie.

— Ce-i asta?

— Ei, vei avea prilejul să vezi una astă-seară, dacă vrei. Se va face primirea unui cîrciumar din Jersey City.

— Dă-i drumul. Spune-mi ce ştii.

— Cîrciumarul a fost convertit la o întrunire a lui Moody şi Sankey, în New York şi a luat feribotul spre casă. Pe apă s-a întîmplat o ciocnire şi omul s-a înecat. Face parte din categoria celor care îşi închipuie că tot raiul înnebuneşte de bucurie cînd e mîntuit un păcătos

foarte înrăit ca dînsul. D-alde ăştia cred că tot raiul le iese întru întîmpinare, cîntîndu-le osanale; îşi închipuie că în ziua primirii lui în împărăţia preafericiţilor nu se va mai vorbi de altceva decît de cazul său. Cîrciumarul crede că de ani de zile n-a mai fost vîlvă mai mare decît aceea pe care o va stîrni el. Şi după cîte am băgat de seamă, aceasta este o apucătură caracteristică tuturor cîrciumarilor morţi; se aşteaptă nu numai ca toţi mateloţii să iasă pe covertă cînd va sosi dumnealui, dar chiar să fie întîmpinat de un întreg alai cu torţe.

— Atunci, îmi închipui că are să fie tare dezamăgit.

— Nu, nu va fi. Aici nu-i îngăduit să fie dezamăgit nimeni. Cînd soseşte cineva, are dreptul să i se împlinească orice dorinţă, adică orice lucru cuminte şi demn de cinstire. Totdeauna se găsesc cîteva milioane sau miliarde de tineri care nu caută altă distracţie decît să-şi spargă plămînii urlînd, să se foiască mîndri cu torţele în mînă şi să petreacă în lege pe socoteala convertirii unui cîrciumar. Aşa ceva mîngîie trufia cîrciumarului, care se va simţi în al şaptelea cer, prilejuieşte o zbenguială încîntătoare tineretului, nu căşunează numănui nici un rău, nu costă un sfanţ şi menţine reputaţia firmei: de a mulţumi pe toţi clienţii şi de a-i face fericiţi.

— Foarte bine. Am să stau pe covertă, ca să văd cum este primit cîrciumarul la debarcare.

— Buna-cuviinţă cere să te prezinţi în mare ţinută. Trebuie să-ţi iei aripile, ştii, şi celelalte lucruri din trusou.

— Ce anume?

— Nimbul, harfa, ramura de palmier şi toate celelalte.

— Păi, să vezi — zic eu — poate că s-ar cuveni să-mi fie ruşine... Adevărul e că le-am lăsat în plata Domnului, în ziua cînd mi-am dat demisia din cor. N-am nici o buleandră, în afară de mantie şi de aripile acestea.

— Nu-i nimic. Ai să vezi că au fost adunate şi puse deoparte pentru tine. Trimite după ele.

— Aşa am să fac, Sandy. Dar ce-i, mă rog, cu lucru-

rile acelea nevrednice de cinstire, despre care îmi spuneai că cei de pe pămînt se aşteaptă să le capete aici şi nu le capătă, cunoscînd o amară dezamăgire?

— A! Păi sînt o droaie de lucruri de soiul acesta la care oamenii se aşteptă, şi nu capătă. De pildă, este aici un predicator din Brooklyn, pe nume Talmadge, care e ros de-o cumplită dezamăgire. Pe pămînt zicea din cînd în cînd, în predicile sale, că primul lucru ce-l va face cînd va ajunge în rai, va fi să se arunce de gîtul lui Avram, Isaac şi Iacov, sărutîndu-i şi plîngînd pe umărul lor. Există milioane de oameni pe pămînt care îşi făgăduiesc aceeaşi desfătare. Zilnic sosesc aici ca la vreo şaizeci de mii de oameni, care vor să se repeadă drept la Avram, Isaac şi Iacov, ca să-i strîngă în braţe şi să plîngă la umărul lor. Acu' bagă de seamă, şaizeci de mii de oameni pe zi înseamnă o adevărată cazană pentru moşnegii aceştia. Dacă şi-ar pune mintea cu noii veniţi şi le-ar îngădui să-şi arate efuziunile, nu le-ar mai rămîne altceva de făcut — de la un capăt la altul al anului — decît să stea smirna, ca să fie strînşi în braţe şi scăldaţi în lacrimi, treizeci şi două de ceasuri din douăzeci şi patru. Ar fi vlăguiţi, bieţii moşnegi, şi uzi leoarcă tot timpul, ca nişte şobolani de apă. Ce-ar mai fi atunci raiul pentru ei? Ar fi un loc, vorba ceea, să dai şi să fugi, îţi dai seama şi tu. Aceşti patriarhi sînt nişte bătrîni evrei, buni şi blînzi, dar nu-s mai dornici decît tine să se lase sărutaţi de toţi iluminaţii din Brooklyn. Ascultă ce-ţi spun eu, dezmierdările lui Mr. T... vor fi refuzate, cu mii de mulţumiri. Există o margine pentru privilegiile celor aleşi, chiar şi în rai. Dă-o-ncolo, dacă Adam n-ar avea încotro şi s-ar arăta fiecărui nou-venit care vrea să-l viziteze şi să se holbeze la el, storcîndu-i un autograf, n-ar mai avea vreme să se ţină de altceva. Talmadge a zis că va aduce prinosul său lui Adam, ca şi lui Avram, Isaac şi Iacov. Dar va trebui să-şi ia gîndul de la asta.

— Crezi că Talmadge are să vină într-adevăr aici?

— Cum să nu? Cu siguranţă. Nu fi îngrijorat, găseşte el oameni de teapa lui, cu care să umble berbunca. Se găsesc berechet pe-aici. Ăsta-i farmecul cel mare al

raiului, găseşti aici oameni de tot soiul — ceea ce n-ar fi cazul, dacă i-ai lăsa pe predicatori să hotărască — după capul lor. Oricine poate găsi aici speţa pe care o preferă şi îi lasă în pace pe ceilalţi, iar aceştia îl lasă în pace pe el. Cînd Dumnezeirea clădeşte un rai, apoi îi clădeşte cum trebuie şi cu un plan mărinimos.

Sandy a trimis acasă după lucrurile sale şi eu după ale mele, iar pe la nouă seara am început să ne îmbrăcăm. Sandy zise:

— Are să fie ceva măreţ pentru tine, Stormy, Află că se vor înfiinţa şi ceva patriarhi la festivitate.

— Ce tot spui? Chiar aşa să fie?

— Cum mă vezi şi cum te văd. Fireşte că sînt foarte rezervaţi. Rar se arată publicului obişnuit. Cred că nici nu ies pe scenă, decît pentru un convertit în ceasul al doisprezecelea. N-ar face-o nici atunci, numai că tradiţia pămînteană cere neapărat un spectacol măreţ pentru asemenea ocazii.

— Vin chiar toţi patriarhii, Sandy?

— Cum? Toţi patriarhii? A, nu, cu chiu cu vai dacă vezi vreodată mai mult de o pereche. Ai să mai stai aici cincizeci de mii de ani — poate şi mai bine — pînă să poţi arunca o privire asupra tuturor patriarhilor şi profeţilor. De cînd sînt eu aici, Iov a ieşit la rampă o singură dată, şi tot o singură dată Ham şi Ieremia, dar aceştia în acelaşi timp. Cel mai minunat lucru — de cînd sînt eu aici — s-a întîmplat acum un an şi ceva; e vorba de recepţia lui Charles Peace — cel poreclit „Ucigaşul Cruce” — un englez. Atunci au fost pe Marea Scenă patru patriarhi şi doi profeţi — n-a mai fost o asemenea dandana de cînd a venit căpitanul Kidd. Era de faţă şi Abel — pentru prima dată în o mie două sute de ani. Ba se zvonise că vine şi Adam. Da, da, aşa e. Abel ar fi fost de ajuns ca să facă sală plină şi singur, însă nimeni nu poate atrage mai multă lume decît Adam. A fost un zvon fals, dar zvonul a circulat cu tărie, cum ziceam şi multă vreme va să mai treacă pînă să mai auzim de Adam-babadam, sau să îl vedem. Recepţia s-a ţinut bineînţeles, în departamentul englez, la opt sute unsprezece milioane

de mile de linia New Jersey. M-am dus împreună cu mulţi vecini de-ai mei. Ce privelişte! Merita toţi banii, crede-mă. Veneau pîlcuri-pîlcuri din toate departamentele. Am văzut acolo eschimoşi şi tătari, negri, chinezi — oameni de pretutindeni. O babilonie ca asta nu mai vezi decît în Marele Cor, prima zi cînd debarci aici, însă după aceea mai apuci aşa ceva. Erau miliarde de oameni care cîntau şi înălţau osanale într-o hărmălaie de nedescris. Chiar cînd gurile tăceau, fîlfîitul aripilor era de ajuns ca să-ţi plesnească şi creierul, căci cerul întreg era înţesat de parc-ar fi nins cu îngeri. Şi cu toate că Adam n-a catadicsit să vină, a fost o petrecere straşnică. Am avut în schimb trei arhangheli la Marea Tribună, cînd de obicei greu apare şi unul.

— Cum arătau, Sandy?

— Ei, aveau chipuri strălucitoare, mantii de-ţi luau ochii şi aripi minunate în culorile curcubeului; erau înalţi de optsprezece picioare, purtau săbii şi îşi ţineau capul sus, cu multă nobleţe. Altfel, arătau ca nişte oşteni.

— Erau încununaţi cu nimburi?

— Nu! în orice caz, nu aveau simple cercuri de lumină. Arhanghelii şi patriarhii extra poartă ceva mai frumos decît aureolele obişnuite.. Au capetele încununate cu ceva circular, dar solid şi scînteietor, făcut din aur, care îţi ia ochii cînd te uiti la ei. Pe pămînt, ai văzut adesea în poze cîte un patriarh cu d-alde astea în jurul capului, arătînd de parcă i-ar sta capul pe-o tipsie de aramă. Asta nu-ţi dă de loc o idee exactă despre ceea ce poartă arhanghelii aici, căci podoabele lor sînt mult mai frumoase şi strălucitoare.

— Ai vorbit cu arhanghelii şi patriarhii aceia, Sandy?

— Cine, eu? Ei, asta-i bună, cum de-ţi trecu prin cap aşa ceva, Stormy? Nu sînt vrednic să vorbesc cu asemenea granguri.

— Dar Talmadge?

— Fireşte că nici el. Se vede că ai aceeaşi idee nelămurită despre treburile astea, cum o au de altfel

toţi cei de jos. Am avut-o şi eu cîndva, dar m-am lepădat de ea. Colo, jos, vorbesc despre Craiul tăriilor — şi au dreptate — dar se apucă să vorbească de parcă aici ar fi o republică şi fiecare s-ar bate pe burtă cu toţi ceilalţi şi ar avea prilejul să-şi arunce braţele după gîtul oricui îi iese în cale, luîndu-l cu „hai, noroc, şefule, bine că te-am găsit" şi zicînd tuturor aleşilor, de la cel mai de sus pînă la ultimul, asemenea vorbe. Cît. de absurdă e ideea asta! Cum poţi avea o republică sub cîrmuirea unui împărat? Cum să te gîndeşti la o republică de vreme ce capul guvernului este absolut, îşi păstrează locul pe veci şi nu are nici tu parlament, nici tu consiliu, care să-şi vîre coada sau să-şi aranjeze treburile lui; nimeni ales, nimeni votat, nimeni în tot universul care să aibă un cuvinţel de spus asupra guvernării, nimeni căruia să i se ceară să pună umărul la treburile obşteşti şi nimeni căruia să i se îngăduie să o facă? Halal republică, nu-i aşa?

— Bine, sigur — e puţin cam diferită de ideea pe care o aveam eu — dar, oricum, socoteam că aş putea da o raită şi să fac cunoştinţă cu mărimile. Nu ţin neapărat să ciocnim un păhărel împreună, ştii, dar măcar să le strîng mîna şi să le dau bineţe...

— Ar putea oricine să viziteze guvernul ţarului şi să facă ceea ce-mi spui tu — cu principele Gorceakov, de pildă?

— Socot că nu, Sandy.

— Ei bine, aici e tot o Rusie — numai că o Rusie mult mai rigidă. Nu găseşti umbră de republică pe-aici, oricît ai căuta. În schimb, sînt ranguri şi caste, sînt viceregi, principi, guvernatori, subguvernatori, sub-sub-guvernatori şi sute de titluri de nobleţe, de la arhangheli-mari-duci, treaptă cu treaptă, pînă ce ajungi la nivelul de rînd, unde nu mai găseşti nici un titlu. Ştii ce este un principe de sînge pe pămînt?

— Nu.

— Ei bine, un principe de sînge nu face tocmai parte din familia regală şi nici nu intră în rîndurile celorlalţi. Cam asta-i poziţia patriarhilor şi a profeţilor aici. Există unii nobili grozav de ridicaţi aici — oameni cărora tu şi cu mine nu sîntem vrednici nici măcar să

le lustruim sandalele — iar ei, la rîndul lor, nu sînt vrednici să lustruiască sandalele patriarhilor şi ale profeţilor. Asta-ţi dă oarecum o idee despre rangul lor, nu-i aşa? Aşa-i că începi să vezi cît de suspuşi sînt? O singură privire aţintită asupra lor, timp de două minute, e un lucru de care unul ca noi îşi aminteşte şi îl povesteşte o mie de ani în şir. Ia gîndeşte-te puţin, dragă căpitane; dacă, cine ştie cum, ar călca Avram pe-aci, venind pe uşa asta, fii sigur că s-ar ridica numaidecît un grilaj în jurul urmei întipărite de piciorul său; s-ar pune un acoperiş deasupra şi ar roi lumea pe aici, alergînd din toate colţurile raiului, sute şi sute de ani — numai ca să vadă urma piciorului său. Avram e unul din personajele pe care Mr. Talmadge din Brooklyn are de gînd să-l îmbrăţişeze, să-l sărute şi să-i plîngă pe umăr, cînd va sosi aici. E dornic să-şi plaseze un stoc serios de lacrimi, însă pun prinsoare — cinci contra unu — că-i vor seca ochii înainte de-a pupa aşa ceva.

— Sandy, ce-i drept, aşa socoteam şi eu, anume că voi fi egal cu toată lumea de pe-aici, dar văd că trebuie să mă las păgubaş. N-are a face, sînt peste măsură de fericit şi aşa.

— Dragă căpitane, eşti mai fericit aşa decît altminteri. Aceşti bătrîni patriarhi şi proroci au un avans de veacuri asupra ta; ştiu mai multe în două minute decît afli tu într-un an. Ai încercat vreodată să te distrezi în societate, discutînd despre vînturi şi curenţi sau despre variaţiile busolei cu vreun cioclu?

— Pricep unde baţi, Sandy. Nu m-ar interesa. N-ar avea habar de-un asemenea lucru — m-ar plictisi — iar eu, la rîndul meu, l-aş plictisi.

— M-ai înţeles. I-ai plictisi pe patriarhi cînd ai vorbi, iar cînd ar vorbi ei, ţi-ar depăşi înţelegerea. Cu timpul ai zice: „Bună dimineaţa, eminenţa voastră, voi mai trece pe aici!” Dar nu te-ai mai ţine de cuvînt. Ţi-ai invitat vreodată rîndaşul să vină în cabina vaporului să ia masa cu tine?

— Văd unde baţi, Sandy. N-aş fi obişnuit cu oameni atît de luminaţi ca patriarhii şi profeţii; aş fi sfios şi n-aş putea îndruga nimic în tovărăşia lor. M-aş bucura

grozav cînd aş scăpa de ei. Sandz, ce rang e mai înalt, patriarh sau profet?

— A, profeţii le-o iau înainte patriarhilor. Chiar cel mai nou profet este cu mult mai însemnat decît cel mai vechi patriarh. Da, domnule, chiar Adam în persoană trebuie să meargă în urma lui Shakespeare.

— Shakespeare a fost profet?

— Fireşte că da; la fel a fost şi Homer şi încă o droaie ca ei. La rîndul lor, Shakespeare şi cu ceilalţi trebuie să meargă în urma unui croitor de rînd din Tennessee, pe nume Billings; şi în urma unui doctor de cai numit Sakka, din Afganistan. Ieremia cu Billings şi cu Budha merg alături, imediat în urma unei puzderii de profeţi din planete care nu se află în astronomia noastră; pe urmă vin o duzină sau două de figuri din Jupiter şi alte lumi, după aceea vin Daniel, Sakka şi Confucius, pe urmă o ceată din sistemele aflate în afara universului nostru; apoi vin Ezekiel şi Mahomet, Zoroastru şi un tocilar din străvehiul Egipt; după aceea, urmează un şir lung şi abia hăt către coadă vin Shakespeare şi Homer şi un cizmar numit Marais, din mahalalele Franţei.

— Cum? l-au primit pe Mahomet şi pe toţi ceilalţi păgîni aici?

— Da, toţi şi-au avut solia şi toţi îşi primesc răsplata. Omul care nu-şi primeşte răsplata pe pămînt nu trebuie să se mîhnească — şi-o va căpăta aici, cu siguranţă.

— Dar de ce l-au azvîrlit aşa pe Shakespeare şi l-au pus în urma unor cizmari, doctori de cai şi tocilari — după grămada de oameni despre care n-a auzit nimeni?

— Asta-i dreptatea dumnezeiască. Nu au fost răsplăţiţi după meritele lor pe pămînt, însă aici au căpătat rangul cuvenit. Croitorul acela Billings, din Tennessee, a scris versuri la care Homer şi Shakespeare nici nu ar fi visat să se înalte, dar nimeni n-a vrut să i le tipărească, nimeni nu i le-a citit, afară de vecinii săi, o ceată de ignoranţi, care au rîs de ele. De cîte ori sătenii încingeau o beţie şi o horă, îl tîrau şi îl încoronau cu foi de varză şi se prefăceau că se închină în faţa lui. Iar într-o noapte, cînd era bolnav şi

aproape mort de foame, l-au tras afară şi l-au încoronat şi l-au pus să călărească prin sat pe-un băţ şi toţi s-au ţinut scai după el, bătînd din tingiri şi tinichele şi urlînd. Ei bine, pînă dimineaţa a murit. Nici nu se aştepta să ajungă în rai. Şi cu atît mai puţin că are să se facă atîta caz de el, aşa că îmi închipui ce mutră a făcut cînd l-a prins pe neaşteptate recepţia.

— Erai acolo, Sandy?

— Doamne păzeşte, nu!

— De ce? Nu ştiai că are să se ţină?

— Ba ştiam. Se vorbea în toată împărăţia cerurilor — nu cu o zi înainte, ca despre afacerea aceasta cu cîrciumarul — ci cu douăzeci de ani mai înainte ca omul să fi murit.

— Atunci, de ce naiba nu te-ai dus acolo?

— Ia te uită cum vorbeşti! Unul ca mine să se afle în treabă la recepţia unui profet? O gînganie ca mine, încercînd să se îmbulzească şi să ajute la primirea unei mărimi atît de înfricoşătoare ca Edward J. Billings? Păi s-ar fi rîs de mine la un miliard de mile de jur împrejur. Nu m-aş fi spălat nici cu zece ape.

— Bine, dar atunci cine s-a dus?

— Foarte puţini; nişte oameni pe care cine ştie dacă eu şi cu tine, dragă căpitane, vom avea norocul să-i vedem vreodată. Un om de rînd nu are niciodată norocul să vadă recepţia unui profet, ascultă ce-ţi spun! Toată nobilimea, toţi patriarhii şi profeţii, pînă la unul, ca şi toţi arhanghelii, principii, guvernatorii şi viceregii erau în păr, dar nimeni din plevuşcă. Nici unul, nici măcar de sămînţă. Şi ia seama, nu vorbesc numai de mărimile din lumea noastră, ci de principii şi patriarhii şi-aşa mai departe, din toate lumile care strălucesc pe cerul nostru şi din alte miliarde de lumi care fac parte din alte şi alte sisteme, în afara celui în care-i soarele nostru. Erau acolo cîţiva profeţi şi patriarhi faţă de care ai noştri nu fac nici cît o ceapă degerată, ca rang şi faimă şi toate celelalte. Unii erau din Jupiter şi din alte lumi ale sistemului nostru, dar cei mai celebri erau trei poeţi Saa, Bo şi Soof, din nişte mari planete, aflate în trei sisteme diferite şi foarte depărtate. Numele lor sînt cunoscute şi familiare în

fiecare ungher al raiului, de la un capăt la altul — la drept vorbind, la fel de cunoscute ca şi cei optzeci de Arhangheli Supremi — pe cînd de Moise al nostru şi de Adam şi de ceilalţi, nici dracu n-a auzit dincolo de colţişorul de rai al lumii noastre, afară poate de-o mînă de oameni foarte învăţaţi, risipiţi pe ici şi colo. Totdeauna numele lor sînt scrise greşit şi isprăvile unuia sînt încurcate cu ale altuia şi mai totdeauna sînt masaţi laolaltă, spunîndu-se pur şi simplu că-s din „sistemul nostru solar", socotindu-se că asta-i de ajuns, fără să se mai intre în mici amănunte şi să indice din care anume lume purced. E ca şi cum un hindus învăţat şi-ar arăta ştiinţa lui, zicînd că Longfellow trăieşte în Statele Unite, de parcă ar fi trăit în toate Statele Unite şi ţara ar fi atît de mică încît n-ai putea să arunci o cărămidă, fără să-l loveşti pe Longfellow. Între noi fie zis, chiar mă amărăşte răceala cu care oamenii din aceste lumi monstruoase, dinafara sistemului nostru planetar, privesc mica noastră lume şi însuşi acest sistem. Desigur că avem o părere foarte bună despre planeta Jupiter, fiindcă planeta noastră e doar un cartof pe lîngă ea, ca mărime; dar mai sînt planete în alte sisteme, faţă de care Jupiter e doar un fir de muştar — cum e planeta Goobra, de pildă, pe care n-ai putea-o înghesui în orbita cometei Halley, fără să-i strîngi şuruburile. Turiştii din Goobra (vorbesc de cei care s-au născut şi au murit acolo — băştinaşii) vin pe-aici din cînd în cînd şi se interesează de lumea noastră, iar cînd află că-i atît de mică încît un fulger îi poate da ocol într-o optime de secundă, trebuie să se rezeme de ceva ca să nu cadă jos de rîs. Pe urmă, îşi vîră o sticlă în ochi şi încep să ne cerceteze, de parcă am fi vreun soi de gîză ciudată sau aşa ceva. Unul din ei m-a întrebat cît de lungă era ziua la noi şi cînd i-am spus că în general avea douăsprezece ore, m-a întrebat dacă oamenii de pe meleagurile mele socotesc că mai merită să te scoli şi să te speli pentru o astfel de zi. Aşa stau lucrurile cu tipii aceştia de pe Goobra — nu vor să piardă nici un prilej de a-ţi arunca în faţă că ziua în lumea lor ţine cît trei sute douăzeci şi doi de ani de-ai noştri. Tînărul filfizon,

care mă luase peste picior, de-abia devenise major; era de şapte mii de zile — adică de vreo două milioane de ani de-ai noştri şi păstra încă mutra de mucos a vîrstei sale. Era la cotitura aceea, cînd omul a sfîrşit cu copilăria şi încă nu-i bărbat de-a bineiea. Dacă nu ne-am fi aflat în rai, i-aş fi zis eu pe şleau ce gîndesc. Ei, oricum, Billings a avut parte de cea mai măreaţă primire din cîte s-au pomenit de o mie de secole încoace şi cred că-i va prii. Numele lui va fi purtat foarte departe şi va face să se vorbească despre sistemul nostru planetar, ba poate şi despre planeta noastră — pămîntul — înălţîndu-ne în ochii întregii lumi a raiului. Ia gîndeşte-te numai — Shakespeare a mers de-a-ndaratelea, în faţa acestui croitor din Tenneesee şi i-a presărat flori în cale, iar Homer a stat în spatele jilţului său şi l-a servit la ospăţ. Desigur că asta n-a însemnat mare lucru acolo, printre toţi străinii aceia de seamă din alte sisteme planetare, deoarece nu auziseră nici de Shakespeare, nici de Homer, însă colo jos, pe micul nostru pămînt, oamenii dacă ar afla-o ar rămîne cu gurile căscate. Ehei! măcar să fi fost vreo scofală cu nenorocitul acela de spiritism, ca să le putem da de ştire!... Satul acela din Tennessee i-ar înălţa un monument lui Billings şi autograful său s-ar vinde mai scump decît al Satanei! Ce mai, s-a petrecut straşnic la recepţia aceea; un nobil de mîna a şaptea, sir Richard Duffer, baronetul din Hoboken, mi-a povestit totul.

— Cum adică, Sandy, un nobil din Hoboken? Cum vine asta?

— Destul de simplu. Duffer acesta a ţinut o mezelărie şi n-a pus deoparte un cent în viaţa lui, fiindcă obişnuia să dea pe ascuns săracilor toată carnea care-i prisosea. Nu vagabonzilor — nu, celorlalţi; celor care mai curînd ar crăpa de foame decît să cerşească — oameni cinstiţi şi dintr-o bucată, dar fără de lucru. Dick pîndea bărbaţii, femeile şi copiii înfometaţi şi se ţinea după ei pînă acasă, afla totul de la vecini şi pe urmă le da de mîncare şi le găsea de lucru. Cum nimeni nu l-a văzut vreodată dînd vreun ban cuiva, trecea drept zgîrcit. A şi murit cu renumele acesta şi oa-

menii au zis că nu-i nici o pagubă moartea lui, dar sosind aici, l-au făcut baronet şi primele cuvinte pe care le-a auzit Dick — mezelarul din Hoboken — cînd a păşit pe ţărmurile divine, au fost: „Bine-ai venit, sir Richard Duffer!” Asta l-a cam mirat, fiindcă el socotea că are temeiuri să creadă că va fi îndreptat către un climat mai cald.

Deodată, întregul ţinut se cutremură sub bubuitul a o mie o sută şi unul de tunete, slobozite toate în aceiaşi timp şi numai ce-l aud pe Sandy:

— Aha! Astea-s pentru cîrciumar.

Săr în sus şi zic:

— Atunci hai şi noi într-acolo, Sandy; nu trebuie să pierdem nimic din parascovenia asta.

— Stai locului! mă opreşte el. E doar un anunţ telegrafic şi atîta tot.

— Cum?

— Bubuiturile înseamnă că a fost zărit de la staţia de semnalizare. A trecut de punctul Sandy Hook. Comitetele au să coboare să-l întîmpine şi să-l însoţească. Vor mai fi ceva ceremonii şi întîrzieri; are să mai treacă multă vreme pînă să ajungă la Golful Hudson. Oricum, e la cîteva miliarde de mile de noi.

— Puteam fi şi eu la fel de bine cîrciumar şi un păcătos nărăvit în rele, zic eu, amintindu-mi cît de singur fusesem la sosirea în rai şi cum nu era nici urmă de comitet de recepţie sau altceva.

— Observ o oarecare părere de rău în glasul tău — mă iscodeşte Sandy — şi e cît se poate de firesc, dar hai să trecem cu buretele asupra trecutului; ai procedat aşa cum ai crezut de cuviinţă şi acum e prea tîrziu ca să mai îndrepţi lucrurile.

— Ei, treacă de la mine, Sandy. Nu mă supăr. Dar aveţi şi aici un Sandy Hook, ’ai?

— Le avem aici pe toate, întocmai ca şi jos. Toate Statele şi Teritoriile Uniunii şi toate regatele pămîntului şi insulele mării sînt orînduite aici întocmai ca şi pe glob, toate cu aceleaşi contururi şi profiluri pe care le au şi colo jos, şi toate proporţionate cu mărimea lor, numai că aici fiecare stat, regat şi insulă este de multe miliarde de ori mai mare decît jos.

Alt bubuit.

— Asta pentru ce mai e?

— E alt fort care răspunde primului. Trage fiecare cîte o mie o sută şi una lovituri de trăsnet dintr-o dată — este salutul tradiţional pentru un oaspe convertit în ceasul al doisprezecelea, o sută pentru fiecare ceas şi una suplimentară, pentru sexul oaspelui; dacă era o femeie, am fi ştiut, fiindcă s-ar mai fi tras o lovitură.

— Cum de se ştie că sînt o mie o sută şi una lovituri, cînd toate sînt trase dintr-o dată, Sandy? Şi totuşi nimeni nu se poate înşela în această privinţă.

— Minţile noastre sînt foarte ascuţite aici, în anumite domenii — şi acesta-i unul din ele. Numerele, mărimile şi distantele sînt atît de mari, încît trebuie să fim făcuţi ca să le putem simţi — vechile noastre metode de a număra, măsura şi socoti nu ne-ar da nici măcar o idee despre ele, ci mai degrabă ne-ar încurca, ne-ar copleşi şi ne-ar provoca mari dureri de cap.

După ce-am mai discutat despre aceasta, zic:

— Sandy, bag de seamă că rar mi-este dat să văd îngeri albi; la fiecare înger alb pe care îl văd găsesc vreo sută de milioane de oameni arămii — oameni care nu ştiu vorbi englezeşte. Cum vine asta?

— Ei, ai să găseşti aceiaşi lucru în oricare Stat sau Teritoriu din colţul american al raiului, oriunde te vei duce. Am hoinărit o săptămînă întreagă şi am străbătut milioane şi milioane de mile printre îngeri, fără să văd măcar un singur înger alb sau să aud măcar un cuvînt pe care să-l pot înţelege. Vezi tu, un miliard de ani şi mai bine, America a fost ocupată de indieni, azteci şi de tot soiul de oameni, pînă să fi pus vreodată piciorul pe-acolo vreun om alb. În primele trei sute de ani, după ce-a descoperit-o Columb, nu găseai în toată America nici măcar atîţia albi cît să-ţi umple o sală de conferinţe — bineînţeles vorbesc de toată întinderea continentului, cu posesiunile britanice şi toate celelalte. La începutul veacului nostru erau numai şase sau şapte milioane — să zicem şapte — apoi douăsprezece sau paisprezece milioane în 1825, să zicem douăzeci şi trei de milioane în 1850,

patruzeci de milioane în 1875. Procentul nostru de mortalitate a fost totdeauna de douăzeci la mie pe an. Ei, va să zică o sută patruzeci de mii au murit în primul an al veacului; două sute optzeci de mii în cel de al douăzeci şi cincilea an; cinci sute de mii în al cincizecilea an, cam vreun milion în al şaptezeci şi cincilea an. Acum, hai să fiu darnic în privinţa asta şi să socotesc că de la începuturi pînă azi au murit în America cincizeci de milioane de albi — pune şaizeci, dacă vrei; pune o sută — nu contează cîteva milioane în plus sau în minus. Ei bine, acum poţi pricepe şi singur că dacă te-apuci şi presari puţină pulbere de oameni ca aceştia peste sutele de miliarde de mile ale teritoriului american de-aici din rai, e ca şi cum ai împrăştia o cutiuţă de pilule homeopatice de zece cenţi peste pustiul Saharei şi te-ai aştepta să le regăseşti. Nu te poţi aştepta să însemnăm ceva în rai, şi nici nu însemnăm — asta e pur şi simplu realitatea, şi trebuie să ne obişnuim cu ea cît putem mai bine. Învăţaţii din celelalte planete şi celelalte sisteme vin pe aici, se învîrt puţintel, cînd fac ocolvi împărăţiei, şi pe urmă se întorc în secţiile lor din rai şi scriu o carte de impresii de călătorie, acordînd Americii vreo cinci rînduri. Spun că în această pustietate locuiesc o mînă de cîteva sute de mii de miliarde de îngeri roşii, care sînt completaţi din cînd în cînd cu cîte unul, cu totul ros de boală. Mă înţelegi, ei cred că albii şi negrii întîlniţi întîmplător ar fi nişte indieni albiţi sau înnegriţi de vreo lepră sau altă boală — din pricina vreunui păcat deosebit. E o pilulă grozav de amară pentru noi toţi, prietene, chiar pentru oamenii cei mai modeşti, ca să nu mai vorbim despre celălalt soi, care îşi închipuie că vor fi primiţi ca o obligaţie a statului, de mult pierdută, şi pe deasupra că-l vor îmbrăţişa pe Avram. Nu ţi-am cerut nici un amănunt, dragă căpitane, dar îmi vine să cred — dacă experienţa mea face vreun ban — că nu ai fost întîmpinat cu prea multe urale la sosire; ia spune drept?

— Nu-mi mai pomeni, Sandy — zic eu roşind puţintel — n-aş fi dorit să fie de faţă familia, pentru

nimic în lume. Să schimbăm subiectul, Sandy, să schimbăm subiectul.

— Ei, crezi că ai să te stabileşti în departamentul californian al fericirii?

— Nu ştiu încă. Nu m-am gîndit să fac un pas hotărît în direcţia asta, pînă nu-mi soseşte şi familia. M-am gîndit doar să dau o raită peste tot; între timp, aşa — în tihnă — voi încerca să mă hotărăsc. Pe lîngă asta, cunosc o groază de decedaţi şi chibzuiam să le dau de urmă, să m-aştern puţin la vorbă cu ei despre prieteni şi despre vremurile de-allădată, să ne amintim de unele şi de altele, să-i întreb cum le place pe-aici, din cîte cunosc pînă acum. Socot însă că nevastă-mea va voi să se statornicească în raza Californiei, fiindcă mai toţi răposaţii ei vor fi aici şi îi place să fie împreună cu puzderia de cunoscuţi. N-o ştii cum e?

— Să n-o laşi. Vezi ce este districtul Jersey din rai, pentru albi; ei bine, districtul californian e de o mie de ori mai rău. E plin de un soi becisnic de îngeri cu piele închisă şi de culoarea noroiului şi se prea poate ca cel mai apropiat din vecinii tăi albi să stea la vreun milion de mile depărtare. Ce-i lipseşte mai mult unui om, în rai, e societatea — o societate pe măsura lui, de aceeaşi culoare şi limbă. Din pricina asta, de vreo două ori eram gata-gata să mă statornicesc în partea europeană a raiului.

— Ei, şi de ce n-ai făcut-o, Sandy?

— A, din diferite motive. Mai întîi, cu toate că acolo vezi la albi berechet, nu te poţi înţelege aproape cu nici unul, aşa că umbli la fel de dornic de sporovăială ca şi pe-aici. Îmi place să mă uit la un rus, la un german sau italian, îmi place să mă uit chiar şi la un franţuz, dacă am vreodată norocul să-l prind cînd nu face vreun lucru necuviincios; însă cu privirile nu-ţi potoleşti dorinţa, trebuie să ai cu cine sta de vorbă.

— Bine, dar mai e şi Anglia, Sandy, districtul englez al raiului.

— Da, dar nu-i cu mult mai bine decît în acest colţ al tărîmului ceresc. Cîtă vreme nimereşti peste un englez născut în ultimii trei sute de ani, merge, însă în

clipa cînd te întorci în vremea Elisabetei, limba începe să se încîlcească şi cu cît mergi mai înapoi, cu atît se încurcă mai rău. Am stat puţin de vorbă cu unul Langland şi cu un ins căruia-i zicea Chaucer — poeţi din vremuri străvechi — dar degeaba, n-am putut pricepe o boabă şi ei, la rîndul lor, n-au priceput o boabă din spusele mele. De atunci am primit cîteva scrisori de la ei, însă-i o englezească atît de stricată că nu mă pot descurca. În vremile de dinaintea acestor oameni, în Anglia nu găseşti decît numai şi numai străini, nici mai mult nici mai puţin; unii care vorbesc daneza, germana, normanda franceză, şi cîteodată le amestecă pe toate trei, iar mai înaintea lor, alţii care vorbesc latina şi bretona veche, irlandeza şi galica, iar înaintea lor vin miliarde şi miliarde de sălbatici curaţi, care boscorodesc într-un chip, de nu i-ar putea înţelege nici Satana în persoană. Ca să dai în departamentele engleze peste un om pe care îl poţi înţelege, trebuie să rătăceşti printre roiuri înfiorătoare de oameni, care îndrugă vorbe fără cap şi fără coadă. Vezi tu, în cursul a miliarde de ani, fiecare ţară de pe faţa pămîntului a fost cotropită de atîtea ori de tot felul de popoare şi tot soiul de limbi, încît era fatal să iasă babilonia aceasta în rai.

— Sandy — zic eu — ai văzut pe mulţi dintre oamenii mari despre care vorbeşte istoria?

— Da, berechet. Am văzut regi şi tot felul de oameni cu faimă.

— Regii au aici acelaşi rang ca şi jos?

— Nu, aici nimeni nu-şi poate aduce rangul cu el. Dreptul divin e o poveste destul de bună pe pămînt, dar aici nu se prinde. De îndată ce ajung în împărăţia harului, regii cad la nivelul comun. L-am cunoscut foarte bine pe Carol al II-lea — e unul din cei mai populari comedieni din secţia engleză — are un joc de prima clasă. Fireşte că se găsesc şi actori mai buni — oameni de care nici nu s-a auzit vreodată pe pămînt — însă Charlie îşi face într-adevăr o reputaţie foarte bună şi este considerat un om de viitor. Richard-Inimă-de-Leu lucrează pe ring şi dobîndeşte o trecere grozavă. Henric al VIII-lea e tragedian şi scenele în

care ucide oamenii sînt jucate de parcă-ar fi în realitate. Henric al VI-lea ţine un chioşc cu cărţi religioase.

— L-ai văzut vreodată pe Napoleon, Sandy?

— De multe ori. Cîteodată în raionul corsican, alteori în cel francez. Totdeauna vînează un loc care să sară în ochi şi umblă încruntat, cu braţele încrucişate şi binoclul de campanie sub braţ, arătînd exact atît de măreţ, sumbru şi original, cît cere reputaţia lui şi fiind foarte necăjit fiindcă aici nu trece drept un strateg aşa de teribil cum se aştepta.

— Cum, dar cine stă mai presus de el?

— A, o droaie de oameni de care noi n-am auzit niciodată mai înainte — de tipul potcovarului şi doctorului de cai şi al tocilarului, ştii, nişte neisprăviţi, răsăriţi Dumnezeu ştie de unde, care n-au ţinut o sabie în mînă sau n-au tras un foc de armă în viaţa lor — dar arta militară e înnăscută în ei, deşi n-au avut niciodată prilejul să-şi arate însuşirile. Aici însă ei capătă locul meritat, iar Cezar, Napoleon şi Alexandru trebuie să-şi ia un scaun la fund. Cel mai mare geniu militar pe care l-a zămislit lumea a fost un zidar de undeva de prin fundul Bostonului — mort în timpul Revoluţiei — pe nume Absalon Jones. Oriunde se duce, mulţimea se adună să-l vadă. Vezi tu. Oricine ştie că dacă ar fi avut un prilej, ar fi arătat lumii nişte manevre strategice, care ar fi făcut ca toată strategia de pînă la el să pară joacă de copii şi treabă de ucenic. Dar n-a avut prilejul; de nenumărate ori a încercat să se înroleze voluntar, însă cum îşi pierduse amîndouă degetele mari şi doi dinţi din faţă, sergentul de la biroul de recrutare nu a vrut să-l primească. În orice caz, după cum îţi spun, acum toată lumea ştie ce-ar fi putut fi, aşa că se îmbulzesc cu milioanele să-l vadă măcar o clipă, de cîte ori aud că are de gînd să fie prezent undeva. Cezar, Hanibal, Alexandru şi Napoleon fac parte cu toţii din statul său major, împreună cu încă o grămadă de ditai generalii; dar publicul abia de catadicseşte să le arunce şi lor o privire, cînd este *el* pe-acolo. Buum! încă o salvă de salut. Acum cîrciumarul a trecut şi de carantină.

Ne-am îmbrăcat amîndoi. Pe urmă ne-am spus dorinţa şi într-o clipă ne-am aflat în locul recepţiei. Am stat pe malul oceanului de spaţiu şi ne-am uitat peste nesfîrşirea ce abia se zărea, dar n-am putut desluşi nimic. Lîngă noi era Marea Tribună — şiruri după şiruri de tronuri, abia întrezărite, se înălţau către boltă. De amîndouă părţile se întindeau şiruri de fotolii pentru publicul obişnuit. Se întindeau pe leghi şi leghi — de nu le zăreai capătul. Erau goale şi tăcute; aveau o înfăţişare posacă ca o sală de teatru înainte de sosirea publicului, cînd lămpile de gaz sînt încă stinse. Sandy zice:

— Să stăm aici şi să aşteptăm. Capul procesiunii trebuie să apară, dintr-o clipă într-alta, colo jos.

Eu zic:

— Sîntem grozav de singuri, Sandy; mă bate gîndul că trebuie să se fi întîmplat ceva. Nimeni, afară de noi doi... Nu-i cine ştie ce mare onoare pentru cîrciumar.

— Nu te frămînta, că totul e în ordine. Are să se mai audă o salvă şi pe urmă vom vedea.

Nu peste mult, am remarcat departe, la capătul zării, un fel de abur alburiu.

— E capul alaiului cu torţe, mă face atent Sandy.

Abureala aceea se întindea şi devenea tot mai luminoasă şi mai strălucitoare; curînd crescu într-o văpaie puternică, aidoma farurilor unei locomotive; se făcu tot mai orbitoare pînă ce arăta ca un soare ce se înălţa peste geana zării, la mare — razele mari şi roşii ţîşniră sus de tot pe cer.

— Uită-te la Tribuna cea Mare şi la miile de scaune — să nu le scapi din ochi! — zice Sandy — şi ascultă salva.

Într-adevăr, salva a izbucnit — buum — buum — bum! — ca un milion de tunete contopite într-unul singur, cutremurînd toată tăria cerurilor. Pe urmă ţîşni de pretutindeni o neaşteptată şi înfricoşătoare lumină şi, într-o clipă, milioanele de fotolii fură ocupate pînă la unul. Cît vedeai cu ochii, în amîndouă direcţiile, nu mai era decît o masă compactă de oameni; locul era

luminat splendid! De ajuns ca să-i taie oricui răsuflarea.

Sandy zice:

— Aşa procedăm aici. Nu se pierde vremea prosteşte; nimeni nu se mai foieşte după ce s-a ridicat cortina. A dori e o treabă mai rapidă decît a călători. Acum un sfert de secundă, oamenii pe care-i vezi se aflau la milioane de mile depărtare. Cînd au auzit ultimul semnal, n-au avut altceva de făcut decît să-şi spună dorinţa şi iată-i aici.

Uimitorul cor intonă:

Rîvnim să-ţi auzim glasul,
Să te vedem în faţa noastră.

Era o muzică înălţătoare, însă cei lipsiţi de glas dădeau chixuri şi stricau melodia, întocmai ca oamenii la biserică, pe pămînt.

Începuseră să treacă cei din fruntea alaiului, oferind o priveliişte minunată. Alaiul se scurgea, compact şi solid, cu cinci sute de mii de îngeri în frunte, fiecare din ei purtînd în mînă o torţă şi cîntînd. De altfel, numai fîlfîitul zbîrnîitor al aripilor făcea să-ţi duduie capul. Puteai urmări cu ochii linia cozii procesiunii, unduindu-se către cer, departe-departe, răsucită, ca un şarpe sclipitor, pînă ce se pierdea în zare ca o şuviţă subţire de lumină. Şuvoiul se scurse într-una, vreme îndelungată, pînă cînd, în cele din urmă, răsări şi cîrciumarul. Ca la comandă, toţi se ridicară în picioare şi îi traseră nişte urale de s-au cutremurat cerurile, pe cuvîntul meu. Faţa cîrciumarului era numai zîmbet. Purta nimbul pe-o ureche, ştrengăreşte şi era cel mai mulţumit sfînt ce l-am văzut vreodată. În timp ce păşea pe treptele Marii Tribune corul intona:

Întregul rai mult geme
Și-aşteaptă glasu-acela.

Patru corturi, care îţi luau ochii, se ridicau lîngă locul de onoare, pe o platformă largă, împrejmuită cu

un grilaj, în centrul Marii Tribune, cu o scînteietoare gardă de onoare în jurul lor. Corturile fuseseră închise tot timpul. În vreme ce cîrciumarul urcase treptele, făcînd plecăciuni şi zîmbind tuturora şi ajunsese în cele din urmă pe platformă, toate aceste corturi îşi traseră dintr-o dată perdelele în sus şi am văzut patru măreţe tronuri de aur, bătute numai în nestemate. Pe cele două din mijloc stăteau nişte bătrîni cu favoriţi albi, iar pe celelalte doi uriaşi nespus de falnici şi impunători, cu nimburi cît nişte tăvi şi armuri frumoase. Milioanele de spectatori îngenuncheară şi priviră, bucurîndu-se şi izbucnind în murmure voioase.

— Doi arhangheli! Splendid! Splendid! Cine să fie ceilalţi? Arhanghelii trîntiră în faţa cîrciumarului un rigid salut militar; apoi, cei doi bătrîni se ridicară şi unul din ei zise: „Moise şi Isac îţi urează bun venit!”, pe urmă toţi patru pieriră şi tronurile rămaseră goale.

Cîrciumarul păru cam dezamăgit, fiindcă îşi pusese în gînd să-i îmbrăţişeze pe bătrînii aceia; însă mulţimea era nespus de bucuroasă şi mîndră cum nu s-a mai pomenit, fiindcă-i văzuse pe Moise şi Isac. Fiecare zicea: „I-ai văzut? I-am văzut. Pe Isac, nu-l puteam zări decît din profil, dar pe Moise l-am văzut drept din faţă, la fel de desluşit cum te văd pe tine în clipa asta!”

Apoi, cei din alai îl luară pe cîrciumar şi porniră mai departe, iar adunarea se sparse şi mulţimea se împrăştie. Cum mergeam spre casă, Sandy îşi exprimă părerea că a fost un mare succes şi cîrciumarul avea dreptul să se mîndrească în vecii vecilor. Şi mai zise că amîndoi am avut noroc, că putem merge la recepţii încă patruzeci de mii de ani de-acum încolo şi nu vom mai avea norocul să vedem o pereche de potentaţi aşa de teribili ca Moise şi Isac. Mai tîrziu, am aflat că era cît pe aci să vedem încă un patriarh, başca un profet veritabil, însă în ultima clipă îşi contrarnandaseră venirea. Sandy zicea că pe locul unde stătuseră Moise

şi Isac se va înălţa un monument, pomenind data, împrejurările şi tot ce se cuvenea despre întreaga poveste şi mii de ani vizitatorii vor veni acolo să se zgîiască, să se caţăre pe monument şi să-l mîzgălească, scriindu-şi numele.

LEGATUL DE 30.000 DE DOLARI

I

Lakeside era un tîrguşor simpatic, cu vreo cinci-şase mii de locuitori, ba chiar arăta destul de drăgălaş pentru o localitate din Far West. Bisericile aveau vreo trei mii cinci sute de enoriaşi, fiindcă aşa merg lucrurile în Vestul îndepărtat şi în Sud, unde toată lumea este evlavioasă nevoie mare şi unde fiecare sectă protestantă este reprezentată şi are firmă proprie. În Lakeside nu se cunoşteau deosebirile de rang social — cel puţin nu în mod manifest; fiecare cetăţean îi ştia pe toţi cei din jur, cu căţel şi cu purcel, şi în toată urbea domnea o atmosferă de binevoitoare prietenie.

Saladin Foster, contabil la unul din principalele magazine, era singurul contabil din Lakeside cu un salariu mai mare. În clipa cînd începem povestirea noastră, dumnealui împlinise treizeci şi cinci de ani; lucra în aceeaşi prăvălie de paisprezee ani; îşi începuse ucenicia cu patru sute de dolari pe an şi urcase statornic, patru ani în şir, cu cîte o sută de dolari pe an; de-atunci leafa lui rămăsese la opt sute de dolari — o sumă într-adevăr frumuşică, pe care toată lumea o socotea deplin meritată.

Nevasta lui, Electra, îi era o destoinică tovarăşă de viaţă, deşi, ca şi dînsul, era cu capul în nori şi amîndoi se prăpădeau după romanele sentimentale. Cel dintîi

lucru pe care l-a făcut după măritiş — aşa tînără cum era, că mai mult de nouăsprezece ani nu avea — a fost să cumpere un pogon de pămînt la marginea oraşului, plătindu-l cu bani peşin — douăzeci şi cinci de dolari — ceea ce însemna toată averea ei. Saladin avea cu. cincisprezece dolari mai puţin. Pe noua-i proprietate, Electra a înjghebat o grădină de zarzavaturi, cultivînd-o pe din două cu un vecin şi a scos un cîştig de sută la sută pe an. Totodată, din leafa lui Saladin a depus în primul an treizeci de dolari la casa de economii; şaizeci în al doilea an, o sută în al treilea, o sută cincizeci în al patrulea. Leafa lui se urcase apoi la opt sute de dolari pe an, dar între timp veniseră doi copii pe lume, sporind cheltuielile; totuşi, şi de-atunci înainte, Electra, stăruitoare cum era, a reuşit să depună cîte două sute de dolari pe an, fireşte tot din leafă. Cînd a împlinit şapte ani de căsnicie, a fost în stare să-şi clădească şi mobileze o casă drăguţă şi confortabilă, care a costat-o două mii de dolari. Casa era aşezată drept în mijlocul pogonului cu zarzavaturi. A achitat îndată jumătate din bani şi şi-a instalat familia în noua locuinţă. Peste alţi şapte ani, scăpase de datorie, ba avea şi cîteva sute de dolari investiţi, care îi aduceau cuvenitele dobînzi.

Printre altele, banii îi cîştigase datorită urcării preţului la terenuri. Între timp, îşi cumpărase încă vreo două pogoane de pămînt şi le vînduse cu profit unor oameni simpatici care intenţionau să-şi clădească şi ei o casă, chiar în preajmă. Astfel, socotea că se asigurase de nişte vecini de nădejde atît pentru ea cît şi pentru familia ei, din ce în ce mai numeroasă. Avea, aşadar, un venit propriu de vreo sută de dolari, provenind din investiţii sigure; copiii creşteau, făcîndu-se din ce în ce mai fermecători şi Electra se simţea tare mulţumită şi fericită. Soţie fericită, mamă fericită, cu un soţ şi copii la fel de fericiţi. De-abia de-aici începe povestirea noastră.

Fiica mai mică, Clitemnestra — numită pe scurt Clitie — avea unsprezece ani; sora ei, Gvendolin — pe scurt Gven — avea treisprezece ani şi amîndouă

erau fete drăgălaşe şi aveau pe vino-ncoace. Înseşi numele lor trăda o înclinare latentă a sîngelui părintesc spre romantism, iar la rîndul lui, numele părinţilor arăta că soiul acesta de înclinare fusese moştenit. Era, aşadar, o familie drăgăstoasă şi unită şi de aceea toţi cei patru membri ai ei aveau nume de răsfăţ. Numele de răsfăţ al lui Saladin era ciudat şi nu-i indica sexul — Sally; la fel şi al Electrei — Aleck. Cît era ziulica de lungă, Sally se străduia să fie un bun şi harnic contabil şi vînzător; Aleck, la rîndul ei, era o bună şi credincioasă mamă şi gospodină, precum şi o femeie de afaceri, sîrguincioasă şi chibzuita; dar seara, în confortabilul *living-room*[1], căutau să uite pentru puţin timp de lumea truditoare şi trăiau într-altă lume, mai frumoasă, citindu-şi poveşti de dragoste, ţesînd vise, ţinînd tovărăşie regilor, prinţilor, lorzilor semeţi şi domniţelor trufaşe, în strălucirea şi splendoarea nobilelor palate sau în mohorîtele şi întunecatele lor castele.

II

Şi iată că într-o bună zi le sosiră veşti mari! Veşti uluitoare, ce-i drept, dar bune. Veştile veneau dintr-un sat învecinat, unde locuia singura rudă în viaţă a familiei. O rudă de-a lui Sally, un fel de unchi sau văr de gradul al doilea sau al treilea, pe nume Tilbury Foster, un burlac în vîrstă de şaptezeci de ani, vestit pentru averea lui şi, prin urmare, acru şi morocănos. Sally încercase să intre în legătură cu dînsul, scriindu-i pe vremuri, dar nu mai repetase greşeala. Acum, Tilbury îi scria lui Sally, mărturisindu-i simţămîntul că va muri în curînd şi făgăduindu-i că-i va lăsa treizeci de mii de dolari, bani gheaţă. Şi asta nu de dragul lor, ci fiindcă banii aceia îi pricinuiseră multe necazuri şi amărăciuni în viaţă şi tinea mortiş să-i lase cuiva, nădăjduind ca banii să-şi urmeze mai departe

---

[1] *Living-room*, camera în care se lucrează, se conversează şi se primesc musafirii (n. t.).

nefasta înrîurire. Legatul va fi prevăzut în testamentul său şi va fi plătit imediat. Cu condiţia ca Sally să fie în stare a dovedi executorilor testamentari *că nu a fost niciodată încunoştinţat de acest dar, prin scris sau viu grai, nu a făcut nici o cercetare cu privire la apropierea muribundului de tropicele veşnice şi nu a luat parte la înmormîntare.*

De îndată ce Aleck îşi veni puţintel în fire din cumplita emoţie stîrnită de această scrisoare, rugă pe cineva din orăşelul rubedeniei să o aboneze la ziarul local.

Soţul şi soţia îşi luară imediat legămîntul solemn să nu pomenească nimănui de vestea cea mare, cîtă vreme rubedenia cu pricina va mai fi în viaţă. Aceasta ca nu cumva vreo persoană neştiutoare să sufle vreo vorbă muribundului şi să le răstălmăcească simţă-mintele, lăsîndu-i impresia că ei s-ar bucura de legat, neţinînd seama de cele cerute şi totodată ca nu cumva — în ciuda opreliştii — persoana să dea în vileag legatul.

În ziua aceea, Sally făcu o sumedenie de încurcături în registrele lui, iar Aleck nu mai fu în stare să se gîndească la treburile ei, nici măcar să ia un ghiveci cu flori sau o carte, sau o surcea, fără să uite ce voise a face cu ele. Amîndoi erau într-adevăr pierduţi în vise.

„Treizeci de mii de dolari!”

Toată ziulica, muzica acestor cuvinte pline de tîlc chinui minţile celor doi soţi.

Din clipa cununiei, Aleck ţinuse strîns băierile pungii şi Sally gustase prea arar prilejul de a azvîrli un gologan pe lucruri de prisos.

„Treizeci de mii de dolari!” zumzăia, fără încetare, cîntecul. O sumă uriaşă, o sumă de neînchipuit!

Cît fu ziulica de lungă, Aleck rămase pierdută în gînduri, plănuind cum să investească suma — Sally plănuind cum să o cheltuiască.

În seara aceea, nu mai citiră nici o poveste de dragoste. Copiii se duseră mai devreme la culcare, văzîndu-şi părinţii atît de tăcuţi, distraţi şi ciudat de plicticoşi. Sărutările lor fură primite cu-atîta răceală,

încît păreau date în gol; părinţii nici nu le luară în seamă şi abia la un ceas după plecarea fetelor le simţiră lipsa. În ceasul acela, două condeie scîrţîiau de zor, făcînd însemnări şi planuri. În cele din urmă, Sally rupse cel dintîi tăcerea şi zise, cu înflăcărare:

— Ah, o să fie grozav, Aleck! Din prima mie ne luăm un cal şi un docar pentru vară, şi o barcă cu pînze, ba şi un mantou de blană pentru iarnă.

Stăpînindu-şi firea, Aleck răspunse cu glas hotărît:

— Să luăm din capital? Nici gînd! N-aş face una ca asta nici dacă ar fi vorba de un milion!

Sally fu profund dezamăgit; i se irosi bucuria de pe chip.

— Oh, Aleck! exclamă el, mustrător. Totdeauna am muncit din greu şi am fost atît de strîmtoraţi; şi-acum, că sîntem bogaţi, îmi pare într-adevăr...

Nu-şi sfîrşi însă fraza, văzînd cum privirile soţiei se îmbunează; rugămintea lui o mişcase. Aleck zise, cu o blîndă convingere:

— Nu trebuie să cheltuim din capital, dragule. Ar fi ceva nesăbuit. Dar din venit...

— Da, are să fie de ajuns, are să fie de ajuns, Aleck! Ce scumpă şi bună eşti! Vom avea un venit straşnic şi dacă îl putem cheltui...

— Nu tot venitul, dragul meu, nu tot, dar poţi cheltui o parte din venit. Adică o parte rezonabilă. Dar întregul capital trebuie să-l fructificăm. Ăsta-i un lucru chibzuit, nu?

— M-da. Da, fireşte. Dar o să avem atîta de aşteptat. Şase luni pînă la prima scadenţă a dobînzilor.

— Da... poate şi mai mult.

— Cum, mai mult, Aleck? Nu se plăteşte de două ori pe an?

— Da, la anumite investiţii bancare — dar eu n-am să investesc banii oriunde şi oricum.

— Dar în ce fel, atunci?

— În ceva care să ne aducă profituri mari.

— Mari! Nu-i rău. Zi, zi mai departe, Aleck, să ştiu şi eu despre ce-i vorba.

— Îi investim în cărbuni. În noile mine de huilă. Am de gînd să plasez zece mii de dolari. Acţiuni de

membru fondator. Cînd pui bazele unei noi întreprinderi, capeţi cîte trei acţiuni noi pentru fiecare acţiune subscrisă.

— Ia te uită... ştii că-i straşnic, Aleck? Adică, acţiunile vor avea curs bun... Oare cît? Mult? Şi cînd?

— După vreun an. Ţi se plăteşte zece la sută, de două ori pe an, şi or să valoreze treizeci de mii de dolari. Cunosc bine toată afacerea; anunţul e aici, în ziarul din Cincinatti.

— Doamne! Treizeci de mii pentru zece mii... într-un singur an! Hai să plasam tot capitalul, să scoatem nouăzeci de mii! Le comunic chiar acum cît vreau să subscriu... mîine, să nu fie prea tîrziu.

Şi zicînd acestea se şi repezise spre masa de scris, dar Aleck îl opri şi îl făcu să se aşeze la loc pe scaun.

— Nu-ţi pierde capul! Nu trebuie să subscriem pînă nu avem banii, ştii prea bine.

Înflăcărarea lui Sally mai scăzu cu cîteva grade, însă nu se potoli de-a binelea.

— Păi bine, Aleck, poate că în clipa asta unchiul a şi scăpat de necazuri; pun rămăşag o sută contra nimic că în clipa asta îşi alege, colo jos, chiar lopata cu care să amestece smoala. Acum, cred că...

Aleck se înfioră şi exclamă:

— Cum te rabdă inima să spui una ca asta, Sally! Nu vorbi aşa, că-i adevărată neruşinare!

— Ei bine, pune-i un nimb de sfînt, dacă pofteşti. Mie, unul, nu-mi pasă cum arată pe lumea cealaltă. Vorbeam şi eu aşa, într-o doară. Nu poţi lăsa şi tu omul să vorbească ce-i place?

— Dar cum ţi-au venit vorbele astea îngrozitoare? Cred că nu ţi-ar face plăcere să auzi vorbindu-se aşa despre tine, cînd încă nici nu ţi s-a răcit trupul!

— Deocamdată nu văd cum mi s-ar putea întîmpla aşa ceva. Doar dacă ultima mea faptă ar fi să dăruiesc nişte bani cu gîndul de a căşuna cuiva vreun rău. Mai dă-l încolo pe Tilbury, dragă Aleck! Hai să vorbim despre lucruri mai lumeşti. Mi se pare că mina merită să investim toate cele treizeci de miişoare. Ai ceva împotrivă?

— Nu se pun toţi banii pe un singur cal — nici nu-mi trece prin minte aşa ceva.

— Foarte bine. Dacă zici tu aşa. Dar atunci, ce facem cu celelalte douăzeci de mii? Ce ai de gînd cu ele?

— Nici o grabă; vreau să mă mai uit încoace şi încolo înainte de a lua o măsură.

— Foarte bine, dacă te-ai hotărît aşa, suspină Sally, şi, după ce chibzui mai temeinic un răstimp, adăugă: Pînă la anul vom avea din cele zece mii un cîştig de duăzeci de mii. Banii aceştia putem să-i cheltuim, nu-i aşa, Aleck?

Femeia însă clătină din cap:

— Nu, dragul meu — zise ea — acţiunile nu se vor urca prea mult pînă ce nu căpătăm primul dividend semestrial. Din aceşti bani poţi cheltui, dar numai o parte.

— La naiba! Numai atît? Şi să aştept un an întreg?!... Dă-o-ncolo de treabă, eu...

— Oh, te rog mai rabdă şi tu \ S-ar putea chiar să se plătească şi mai devreme dividendele — este foarte posibil.

— Ah, ar fi o grozăvie! Îţi mulţumesc! Sally sări în sus şi îşi sărută soţia, în semn de recunoştinţă. Or să fie trei mii — trei miişoare întregi! Cît am putea cheltui din banii aceşia, Aleck? Fii mărinimoasă, te rog, draga mea, fii fată bună.

Aleck era încîntată; atît de încîntată încît cedă presiunii şi acordă o sumă, pe care judecata ei o socotea o curată nechibzuinţă — o mie de dolari.

Sally o sărută de zece ori, dar chiar în felul acesta încă nu-şi putu exprima toată bucuria şi mulţumirea. Noua izbucnire de recunoştinţă şi afecţiune o împinse pe Aleck dincolo de hotarele prudenţei şi, înainte de a se mai putea înfrîna, mai acordă scumpului ei soţ încă un privilegiu — două mii de dolari din cele cincizeci sau şaizeci de mii, pe care avea de gînd să le scoată pînă într-un an din cele douăzeci de mii, care mai rămîneau din legat. Lui Sally îi ţîşniră lacrimi de fericire şi exclamă:

— Oh, simt nevoia să te strîng în braţe! Şi se ţinu de cuvînt. Apoi îşi reluă însemnările şi începu să în-

scrie pe lista primelor şi mult doritelor cumpărături: „Cal, docar, barcă şi mantou de blană — pantofi de lac — cîine — clac — strană la biserică — ceas care se întoarce automat — dantură nouă”. Ascultă. Aleck!

— Faci socoteli, nu-i aşa? Asta-mi place. Cu siguranţă că ai investit şi cele douăzeci de mii de dolari!

— Nu, nu-i nici o grabă în privinţa asta. Trebuie mai întîi să cercetez bine şi să mă mai gîndesc.

— Dar văd că iar socoteşti ceva. Despre ce-i vorba?

— Ei, trebuie să le găsesc un rost şi celor treizeci de mii pe care-i scoatem din cărbuni, ori nu?

— Sfinte Sisoe, ce cap! Mie nici nu mi-a dat prin gînd aşa ceva. Şi cum te descurci? Unde-ai ajuns?

— Nu prea departe — am socotit doar pentru doi trei ani. I-am împărţit în două: o parte în petrol şi alta în grîne.

— Zău, Aleck, că-i splendid! La cît se ridică?

— Stai să mă gîndesc... ei, ca să nu greşesc, la vreo sută optzeci de mii, profit curat, dar probabil că va fi mai mult.

— E-he-he! Nu-i minunat? Doamne sfinte! În sfîrşit, ne-a ieşit norocul în cale, după toată roboteala asta grea, Aleck!

— Da?

— Am să dăruiesc trei sute pentru misionari. De ce ne-ar mai păsa de cheltuieli?

— Nici n-ai putea face o faptă mai bună, dragule! E ceva într-adevăr vrednic de firea ta generoasă, altruist cum te ştiu!

Lauda aceasta îl umplu de fericire pe Sally, dar era destul de cinstit şi de drept ca să spună că lauda i se cuvenea de fapt lui Aleck şi nu lui, deoarece — dacă n-ar fi fost ea — n-ar fi avut niciodată atîţia bani.

Pe urmă se duseră la culcare şi, îmbătaţi de fericire, uitară lumînarea aprinsă în camera cea mare şi nu-şi aduseră aminte de ea decît după ce se dezbrăcaseră. Sally însă fu de părere s-o lase să ardă mai departe... Spunea că-i dă mîna, chiar de-ar costa o mie de dolari. Dar Aleck se dădu jos din pat şi o stinse.

Şi bine făcu, fiindcă în timp ce se întorcea în camera mare îi veni o inspiraţie care avea să transforme cele

o suta optzeci de mii de dolari într-o jumătate de milion, înainte ca banii să fi avut timp a se răci în buzunarele lor.

III

Mica gazetă, la care se abonase Aleck, apărea doar joia şi făcea o călătorie de cinci sute de mile din tîrguşorul lui Tilbury ca să-i sosească lui Aleck sîmbăta. Scrisoarea lui Tilbury fusese expediată vineri, deci prea tîrziu ca ştirea eventualei morţi a binefăcătorului să mai poată apărea în numărul din săptămîna respectivă, dar îndeajuns de devreme ca să fie consemnată în numărul următor. Astfel, soţii Foster fură nevoiţi să aştepte aproape o săptămînă ca să afle dacă i se întîmplase sau nu ceva unchiului. O săptămînă lungă, nespus de lungă, în care încordarea fu greu de suportat. Poate că soţii nici nu ar fi putut-o suporta, dacă minţile lor nu şi-ar fi căutat scăparea într-o oarecare diversiune. Am văzut însă că îşi găsiseră o astfel de diversiune. Nu îngrămădea nevasta averi peste averi şi bărbatul nu le cheltuia — adică nu cheltuia tot ce-i îngăduia soţia?

În cele din urmă, veni ziua de sîmbătă şi o dată cu ea gazeta *Weekly Sagamore*. Doamna Eversly Benett, soţia pastorului presbiterian, care se ţinea de capul Fosterilor pentru o donaţie, era tocmai de faţă cînd sosi gazeta. Convorbirea amuţi subit — din partea Fosterilor. Doamna Benett constată îndată că gazdele nu mai auzeau nici un cuvînt din ce le zicea ea, aşa că se sculă, rupse nerăbdătoare banderola gazetei şi împreună cu Sally cercetară cu iuţeala fulgerului coloanele cu anunţuri mortuare. Dezamăgire! Numele lui Tilbury nu era pomenit nicăieri. Aleck era creştină din născare, aşa că datoria şi puterea obişnuinţei o siliră să treacă cu bine prin această încercare. Se înfrînă şi zise, cu o voioşie demnă de o fiinţă făţarnică:

— Să mulţumim cerului cu toată smerenia că l-a cruţat şi...

— Lua-l-ar dracul Mai bine...

— Sally! Ruşine să-ţi fie!

— Nu-mi pasă! replică furios bărbatul. Parcă tu nu simţi la fel! Dacă n-ai fi imoral de evlavioasă, ai recunoaşte-o şi tu făţiş şi cinstit.

Jignită, Aleck i-o întoarse:

— Nu pricep cum de poţi spune lucruri aşa de răutăcioase şi de nedrepte. Nu există evlavie imorală.

Sally se simţi cuprins de un fior, dar căută să-şi ascundă simţămîntul, încercînd în mod echivoc să-şi salveze situaţia. Voia să schimbe forma celor spuse, ca şi cum dacă le schimba forma, păstrînd miezul, ar fi putut înşela expertul pe care încerca să-l domolească.

— N-am vrut să-ţi aduc o învinuire aşa de gravă, Aleck, căută el să se dezvinovăţească. De fapt, n-am vrut să spun evlavie imorală, aveam de gînd doar să spun... voiam... ei bine, evlavie convenţională, ştii... ă... ă... evlavie de duzină... în... în felul... — ce mai, ştii tu ce vreau să spun, Aleck, în... ei bine, cînd expui un obiect aurit şi-l dai drept aur curat, ştii, fără să urmăreşti ceva necinstit, ci doar aşa, din obişnuinţa negoţului, tertipurile străvechi, tradiţie împietrită, devotamentul faţă de... de... dă-o-ncolo, nu pot găsi cuvintele... Ei, tu ştii că nu am gînduri rele. Vezi, draga mea, cam aşa vine: Dacă o persoană...

— Ajunge. Ai spus şi aşa destule, îi curmă vorba Aleck, cu răceală. Să schimbăm subiectul.

— Abia aştept, răspunse cu înflăcărare Sally, ştergîndu-şi fruntea îmbrobonată. Era mulţumit şi nu găsea cuvinte să-şi exprime mulţumirea. Apoi, se scuză în sinea lui: „Fără îndoială că eu aveam atuurile — ştiu bine — dar le-am tras fără folos. De asta adesea îmi merge prost la joc. Dacă tăceam, dar de ce n-am tăcut?! Niciodată nu ştiu să mă stăpînesc. Nu mă pricep de ajuns.”

Mărturisindu-şi înfrîngerea, era acum blînd ca un mieluşel şi supus de-a binelea. Cu o privire înţelegătoare, Aleck îl iertă.

Interesul cel grozav, supremul interes, se ivi iarăşi pe primul plan. Şi nimic nu-l putea ţine în culise, măcar cîteva minute. Soţii se apucară iar să dezlege şarade, întrebîndu-se de ce nu s-a anunţat moartea lui Tilbury.

Îşi dădură fel de fel de presupusuri, mai mult sau mai puţin încurajatoare, dar în cele din urmă fură siliţi să sfîrşească de unde au început şi să recunoască vrînd-nevrînd că singura explicaţie logică a lipsei anunţului trebuie să fie — şi fără îndoială era — faptul că Tilbury nu murise încă. Era ceva trist în constatarea aceasta, ba chiar ceva puţin nedrept, poate; dar aşa stăteau lucrurile şi trebuiau să se împace cu ele. Căzură de acord în această privinţă. Lui Sally i se păru o hotărîre dumnezeiască, tare ciudată şi de nepătruns, mai de nepătruns ca de obicei — gîndea el — de fapt, unul din lucrurile cele mai de nepătruns şi mai fără noimă de care-şi putea aminti. O spuse cu oarecare pornire, însă nu izbuti s-o atragă pe Aleck de partea sa; ea nu-şi spuse părerea, dacă avea vreuna. Nu obişnuia să-şi ia asupră-şi riscuri nejustificate, pe nici o piaţă — nici pe cea lumească, nici aiurea.

Cei doi soţi fură nevoiţi aşadar să aştepte gazeta de săptămîna următoare. Era limpede că Tilbury îşi amînase plecarea. Aşa gîndiseră ei şi la concluzia aceasta ajunseseră. Aşa că renunţară să mai dezbată subiectul cu pricina şi îşi văzură iarăşi de treburi, pe cît îi lăsa inima.

Dacă ar fi avut cum să afle, şi-ar fi dat seama că tot timpul îl nedreptăţiseră pe Tilbury. Acesta se ţinuse de făgăduială, literă cu literă: murise conform programului. Era mort de mai bine de patru zile şi se obişnuise cu situaţia lui. Era mort de-a binelea, mort cu adevărat. Era la fel de ţeapăn ca oricare alt nou sosit în cimitir. Pe deasupra, murise, lăsînd suficienţă vreme ca vestea să poată fi consemnată în numărul gazetei *Sagamore* din săptămîna aceea. Omisiunea se datora numai unui accident — ceea ce nu s-ar fi putut întîmpla la un ziar dintr-o metropolă, dar care se întimpla lesne la o biată fiţuică dintr-un tîrguşor ca Sagamore. Tocmai cînd se închisese ediţia, sosise gratuit la redacţie un sfert de kilogram de îngheţată de căpşuni de la „cofetăria de îngheţată pentru Dame şi Domni a lui Hastetter”, şi rîndurile cuprinzînd regretele cam îngheţate, prilejuite de decesul lui Tilbury,

fuseseră scoase din pagină spre a se face loc recunoştinţei entuziaste a directorului ziarului.

În drum dinspre zeţărie, zaţul cuprinzînd notiţa despre Tilbury fusese topit. Altminteri, notiţa ar fi intrat în cine ştie ce număr următor, deoarece *Weekly Sagamore* nu renunţa la nici un material „viu”, şi în zeţăria lui materialul „viu” era nemuritor, dacă nu intervenea un accident. Dar un lucru o dată topit e mort şi nu mai există înviere pentru el; şansa de a vedea lumina tiparului s-a dus pentru totdeauna. Şi astfel, fie că lui Tilbury îi plăcea sau nu, fie că a zbierat cît a poftit în mormîntul său, lucrul nu avea nici o importanţă: moartea lui nu avea să mai fie pomenită în vecii vecilor de *Weekly Sagamore*.

IV

Cinci săptămîni se scurseră greu şi plictisitor. *Sagamore* sosea regulat în fiece sîmbătă, însă nici gînd să pomenească de Tilbury Foster. Într-o bună zi, Sallv îşi pierdu răbdarea şi zise înciudat:

— Mînca-l-ar ciorile, ăsta nu mai are moarte!

Aleck îl dojeni cu asprime şi adăugă, cu o voce glacială:

— Cum ţi-ar veni dacă ţi-ai da duhul pe neaşteptate, tocmai după ce ţi-au scăpat din gură asemenea vorbe îngrozitoare?

Fără a sta să chibzuiască, Sally răspunse:

— M-aş socoti norocos că moartea nu m-a prins înainte de a nu fi rostit vorbele acestea, uşurîndu-mi sufletul.

Mîndria îl silise să spună ceva şi, cum nu putuse găsi ceva mai cu cap, aruncase vorbele acelea şi apoi fugi pînă la bază[1], cum zicea el — adică o şterse pe uşă, ca să nu fie pisat în piuliţa sporovăielii de către soţia sa.

---

[1] Termen de baseball — se referă la jucătorul care aleargă pe o anumită porţiune de teren, marcată, ferindu-se să nu fie nimerit de jucătorii echipei adverse, care îl ţintesc cu mingea (n. t.).

Aşa se scurseră şase luni. *Sagamore* păstra mai departe tăcerea asupra soartei lui Tilbury. Între timp, Sally lansase de cîteva ori un balon de încercare, adică făcuse aluzie că ar ţine să cerceteze situaţia. Aleck se făcea că nu-i aude aluziile. Atunci Sally se hotărî să-şi ia inima în dinţi şi să rişte un atac frontal. Aşa că propuse făţiş să se deghizeze, să se ducă în tîrguşorul lui Tilbury şi, pe furiş, să afle ce se întîmplase. Aleck reteză cu tărie şi hotărîre capul acestui primejdios proiect.

— La ce te-oi fi gîndit tu oare? Mereu am de furcă cu tine! Trebuie să te supraveghez tot timpul, ca pe un copil mic, ca să nu te arzi cu focul. N-ai să pleci de-aici, nici în ruptul capului!

— Păi bine, Aleck, aş putea face treaba asta, fără să mă dau de gol, sînt sigur.

— Sally Foster, nu ştii că nu ai voie să te interesezi?

— Ştiu, dar, la urma urmelor, ce-ar fi dacă m-aş interesa? Nimeni n-ar bănui cine sînt.

— Măi, dar grovav mai eşti! Într-o bună zi va trebui să le dovedeşti executorilor testamentari că nu ai întreprins nici o cercetare. Ce-ai să te faci atunci?

Sally uitase de acest amănunt. Nemaiavînd nici un argument, tăcu. Aleck adăugă:

— Zău aşa, scoate-ţi trăsnaia asta din cap, că nu-i bună la nimic. Tilbury ţi-a întins dinadins capcana asta. Nu ştii ce-i o capcană? El stă la pîndă şi abia aşteaptă să faci o asemenea boroboaţă. Ei bine, tare dezamăgit are să mai fie dumnealui, cel puţin cît voi fi eu la cîrmă! Nu-i aşa, Sally?

— Aşa e, cum să nu?!

— Cît trăieşti, chiar de-ar trece şi o sută de ani, să nu faci nici o cercetare. Făgăduieşte-mi că ai să mă asculţi.

— Bine, se supuse Sally, oftînd cu necaz.

— Nu-ţi pierde răbdarea, se muie Aleck, văzîndu-l atît de plouat. Deocamdată, situaţia noastră e înfloritoare, aşa că putem aştepta. Nu-i nici un zor. Venitul nostru e mic, ce-i drept, dar sîntem siguri de el chiar

şi cu ochii închişi; şi creşte într-una... Cît despre viitor, pînă acum nu am făcut nici o greşeală; se strîng grămadă pentru noi miile şi zecile de mii. Nu există nici o familie în tot statui care să aibă atîtea speranţe de viitor. De pe acum am început să înotăm în bogăţia care ne aşteaptă. O ştii şi tu prea bine, nu-i aşa?

— Da, Aleck, ai dreptate.

— Atunci mulţumeşte Domnului pentru tot ceea ce face pentru noi şi nu te mai frămînta atîta. Doar nu cumva crezi că am fi putut dobîndi aceste minunate rezultate, fără ajutorul şi călăuzirea lui, nu-i aşa?

— N-nu, nu, presupun că nu, bîigui Sally, cam şovăitor. Dar imediat sări cu însufleţire şi admiraţie: Şi totuşi, cînd e vorba de chibzuinţă în „pregătirea" unei acţiuni sau de pus la cale o combinaţie ca să jupoi Wall Street-ul, nu cred, nici în ruptul capului că ai avea nevoie de ajutorul vreunui diletant dinafară. Dacă aş crede una ca asta, să mă ia...

— Ah, te rog, ţine-ţi gura! Ştiu că nu ai nici un gînd rău şi nu vrei să iei în deşert numele Domnului, dar se pare că nu poţi deschide gura fără să nu dai drumul la nişte năzbîtii care-ar băga în sperieţi pe oricine. Mă ţii într-o veşnică spaimă, ştii, pentru soarta ta şi a noastră, a tuturor. Altădată, nu mă temeam de trăsnet, dar acum cînd îl aud...

Glasul i se frînse şi Aleck începu să plîngă. Asta-i zdrobi inima lui Sally. O luă în braţe, o dezmierdă, încercă s-o aline, făgăduindu-i că nu va mai nutri asemenea gînduri şi se mustră amarnic şi plin de căinţă, cerîndu-i iertare. În momentele acelea era sincer şi amărît de ceea ce făcuse şi gata de orice sacrificiu care ar fi putut răscumpăra păcatul.

Astfel că, în sinea lui, chibzui îndelung şi adînc asupra problemei, hotărînd să procedeze cum i se va părea mai bine. Era uşor să promită că se va îndrepta, de altfel, o şi făgăduise. Dar la ce-ar fi slujit cu adevărat făgăduiala, ce folos temeinic ar fi adus ea? Nici unul. Ar fi adus doar un folos trecător. Omul îşi cunoştea slăbiciunea şi şi-o mărturisea singur cu durere: nu avea să fie în stare a-şi ţine făgăduiala. Trebuia să găsească ceva mai sigur şi mai bun — şi găsi.

Între timp, cu preţui unei sume serioase, pe care o strînsese vreme îndelungată, gologan cu gologan, instală pe acoperişul casei un paratrăsnet.

Se mai scurse o bucată de vreme.

Ce minuni poate împlini obişnuinţa! Şi cît de iute şi de uşor se dobîndesc obişnuinţele — atît cele neînsemnate, cît şi cele care ne schimbă profund. Dacă din întîmplare ne trezim la două dimineaţa cîteva nopţi în şir, asta trebuie să ne pună pe gînduri, fiindcă încă o repetare poate să prefacă întîmplarea în obişnuinţă; la fel, o lună de cochetare cu whisky-ul... ce să mai zicem, cînd cunoaştem cu toţii aceste fapte banale?

Ce uşor le vine oamenilor să-şi facă castele în Spania şi să viseze cu ochii deschişi! Visarea prea multă, însă, strică. Cum mai cădem în mrejele ei, în fiece clipă de răgaz; cum ne mai cufundăm sufletele în ea, otrăvindu-ne singuri cu felurite închipuiri amăgitoare! Da, da, şi cît de iute, cît de lesne se împleteşte şi se contopeşte viaţa noastră de vis cu viaţa noastră de toate zilele, pînă cînd nu mai putem deosebi una de alta.

Mai tîrziu, Aleck se abonă la un cotidian din Chicago şi la *Wall Street Pointer*. Toată săptămîna studia aceste ziare. De la un timp le studia cu un ochi de expert în tribulaţiile financiare şi cu aceeaşi hărnicie cu care duminicile studia Biblia. Sally nu mai putea de admiraţie, observînd cu ce paşi repezi şi siguri se dezvolta şi înflorea talentul şi judecata soţiei, cînd era vorba de previziunea şi manevrarea valorilor — atît pe piaţa materială, cît şi pe cea spirituală. Era mîndru de curajul şi siguranţa cu care ştia să tragă foloase din orice şi la fel de mîndru de prudenţa ei, prudenţă de natură conservatoare cu care îşi administra mărfurile spirituale. Observă că în nici o împrejurare ea nu-şi pierdea capul; cîteodată, greşea cu acelaşi curaj demn de admirat în prevederile lumeşti, dar ştia exact unde-i limita faptelor, fără să fie însă neînţelegătoare. Politica ei era foarte sănătoasă şi simplă şi, cum îi spunea adesea lui Sally: în viaţa pămînteană o preocupase speculaţia — în viaţa spirituală o preocupau investiţiile. În cea dintîi, era gata să folosească opera-

ţiile pe termen fix şi să-şi ia asupră-şi orice riscuri, pe cînd în cealaltă, „nu umbla cu termene”, ţinînd să depună o sută de cenţi pentru fiecare dolar şi să aibă orice acţiune trecută în regulă, în registrele cuvenite.

Doar cîteva luni au fost necesare ca imaginaţia lui Aleck şi a lui Sally să fie educată cum se cuvine. Exerciţiul făcut în fiecare zi mărea raza de acţiune şi randamentul celor două maşini. Aleck cîştiga bani imaginari mult mai iute decît visase vreodată la început, iar competenţa lui Sally în cheltuirea acestui şuvoi de bănet nu era de loc mai prejos. La început, Aleck acordase speculaţiei cu cărbunii un termen de douăsprezece luni, ca să se concretizeze, iar după aceea admisese cu mare greutate că termenul s-ar putea scurta cu vreo nouă luni. Dar asta era treabă de cîrpaci, mai avînd ceva pe măsura unui ţînc cu o fantezie financiară lipsită de orice cunoştinţe, lipsită de orice experienţă sau practică. Curînd însă amîndoi soţii căpătară şi asemenea ajutoare, astfel că cele nouă luni pieriră şi imaginara investiţie de zece mii de dolari se întoarse în marş forţat acasă, cu un profit de trei sute la sută în raniţă.

Au avut o zi mare soţii Foster. Li se tăiase şi graiul de atîta bucurie. Mai amuţiseră şi din altă pricină: după ce, în ultima vreme, Aleck pîndise cu teamă şi tremurînd afacerile pieţei, în sfîrşit făcuse prima ei speculaţie, jucînd la marjă şi folosind în această afacere riscantă cele douăzeci de mii de dolari, care-i rămăseseră din moştenire. Cu ochiul minţii, ea văzuse valorile urcînd punct cu punct, veşnic cu teama să nu se petreacă vreun crah la bursă. În cele din urmă, îngrijorarea fu prea mare ca s-o mai poată stăpîni — ea fiind încă nouă şi nepregătită pentru o asemenea afacere cu termen lung — şi în consecinţă dădu agentului ei imaginar un ordin, tot imaginar, printr-o depeşă imaginară, ca să vîndă acţiunile. Zicea că un profit de patruzeci de mii ele dolari era de ajuns. Ca urmare a aventurii cu cărbunii, ea se întorsese acasă cu o bogată comoară. După cum am spus, cei doi soţi rămăseseră fără grai. Petrecură uluiţi şi fericiţi noaptea aceea, încercînd să se convingă de faptul acela imens, cople-

şitor, că ei erau oameni de o sută de mii dolari, bani peşin, în imaginaţia lor. Aşa stăteau lucrurile.

De altfel, a fost ultima dată cînd Aleck s-a speriat de o operaţie bursieră pe termen lung. Într-adevăr, a fost îndeajuns de speriată ca să-şi piardă somnul şi obrajii să-i pălească tot atîta ca şi la prima-i experienţă de natură financiară.

Cu adevărat a fost o noapte de pomină. Încetul cu încetul, convingerea că erau bogaţi se înrădăcină aşa de mult în sufletele celor doi soţi, încît de la un timp începură să-şi plaseze — şi cu multă ardoare — banii. Dacă am fi putut privi cu ochii acestor visători, am fi văzut cum căsuţa lor de lemn, destul de îngrijită, dispare şi în locul ei se înălţa o clădire de cărămidă cu două etaje, cu un grilaj de fier în faţă; am fi văzut o lampă cu trei globuri de gaz aerian atîrnînd din tavanul salonului; am fi văzut cum bietul lor preş, făcut din cîrpe înnădite, se preface într-un nobil covor de Bruxelles, de un dolar şi jumătate cotul; am fi văzut cum soba lor nenorocită se topeşte şi în locul ei răsare cu ifos o sobă de tuci cu capac şi ferestruici cu geam mat, răspîndindu-şi în jur strălucirea, şi multe alte lucruri pe deasupra, printre ele gabrioleta, mantoul de blană, clacul şi aşa mai departe.

Din clipa aceea, deşi fiicele lor şi vecinii vedeau aceeaşi veche căsuţă de lemn a Fosterilor, pentru Aleck şi Sallv ea ajunsese o vilă de cărămidă, cu două caturi şi nu trecea nici o noapte fără ca Aleck să nu se frămînte pentru imaginarele note de plată ale gazului şi să nu audă, drept mîngîiere, replica semeaţă a lui Sally: „Și ce-i cu asta? Ne dă mîna să le plătim.”

Înainte de a se duce la culcare, în prima noapte cînd se treziră bogaţi, cei doi soţi hotărîră că trebuie să sărbătorească evenimentul. Trebuiau să dea o serbare — nu se putea altfel. Dar cum să explice marele eveniment fiicelor şi vecinilor? Nu le puteau dezvălui faptul că erau bogaţi. Sally era dornic, ba chiar nerăbdător să o facă; dar Aleck îşi păstră cumpătul şi nu-i îngădui. Spunea că, deşi banii se aflau ca şi în mîna lor, era totuşi mai sănătos să aştepte pînă ce-i

vor încasa într-adevăr. Nu voi să se clintească nici cu un deget de pe această poziţie. Marea taină trebuie să fie păstrată mai departe — zicea ea — păstrată faţă de fete şi de toţi ceilalţi.

Cei doi soţi erau într-adevăr încurcaţi. De sărbătorit voiau să sărbătorească evenimentul, dar de vreme ce taina trebuia păstrată, ce anume puteau sărbători? Şi nici măcar vreo zi de naştere nu se nimerea timp de trei luni. Tilbury nu avea chef să moară; părea că vrea să trăiască veşnic. Atunci, ce Dumnezeu să sărbătorească? Aşa vedea chestiunea Sally, ajungînd din ce în ce mai nerăbdător, deoarece se simţea hărtuit din toate părţile. În cele din urmă însă o brodi — doar printr-o curată inspiraţie, cum i se păru lui — şi astfel toate necazurile pieriră într-o clipă: aveau să sărbătorească descoperirea Americii. Ce idee splendidă!

Aleck — care se simţi prea mîndră de Sally ca să mai găsească cuvinte de laudă — recunoscu, de astă dată, că ei nu i-ar fi trecut niciodată aşa ceva prin minte. Auzindu-i complimentul, Sally, deşi nu-şi mai încăpea în piele de atîta fericire, se minună de el însuşi, căutînd să nu se dea de gol şi zicînd că, în fond, nu era nimic extraordinar şi oricui i-ar fi putut veni o asemenea idee.

La care Aleck, dîndu-şi cu semeţie capul pe spate, zise fericită:

— Zău? Oricui? Zău? oricui? Lui Hossanah Dilkins, de pildă! Sau poate lui Adalbert Peanut, săracul de el! Chiar aşa! Tare-aş vrea să-i văd şi pe ei descoperind aşa ceva! Nu zău, că-i bună! Eu nu-i cred în stare nici, măcar să le vină în gînd descoperirea vreunei insule de patruzeci de pogoane, darmite descoperirea unui întreg continent! Păi, bine, Sally Foster, ştii foarte bine că de le-ar ieşi şi părul prin căciulă şi ochii din cap şi tot n-ar descoperi nimic.

Nepreţuita Aleck ştia că el are talent la idei şi chiar dacă iubirea o făcea să supraestimeze puţin minunăţia isprăvii, cu siguranţă că nu era decît o crimă blîndă şi înduioşătoare din partea ei şi care merita deci toată iertarea, ţinînd seama de ceea ce o pricinuise.

V

Sărbătorirea ieşi bine. Toţi prietenii au fost de faţă, cei tineri ca şi cei bătrîni. Printre tineri se aflau Flossie şi Gracie Peanut cu fratele lor Adalbert, un tînăr meseriaş, băiat de viitor, precum şi Hosannah Dilkins Jr., zugravul, care abia îşi sfîrşise ucenicia. De mai multe luni, Adalbert şi Hosannah arătaseră interes pentru Gwendolen şi Clitemnestra Foster, iar părinţii fetelor observaseră cu o mulţumire ascunsă această înclinare. Acum însă îşi dădură dintr-o dată seama că mulţumirea aparţinea trecutului, recunoscînd că schimbarea situaţiei financiare ridicase o adevărată barieră socială între fiicele lor şi tinerii meseriaşi. Fetele puteau acum să-şi înalţe mai sus privirile — şi chiar trebuiau să o facă. Da, aşa se cuvenea. În cel mai rău caz, nu se puteau mărita decît cu un avocat sau negustor. Iar dinspre partea asta aveau să se îngrijească părinţii. În familia lor nu trebuiau să se producă mezalianţe.

Totuşi, aceste gînduri şi proiecte nu fură date pe faţă, şi astfel petrecerea nu fu cu nimic umbrită. Ceea ce nu a scăpat însă nimănui a fost senina şi trufaşa împăcare cu sine a soţilor Foster, ţinuta lor mîndră şi atitudinea lor plină de gravitate. Acestea stîrniră admiraţia şi totodată mirarea musafirilor. Toţi le băgară în seamă şi toţi le comentară, dar nimeni nu fu în stare să le ghicească taina. Într-adevăr, o minune şi un mister. Trei dintre musafiri remarcară, fără a bănui cît de bine o nimeriseră:

— Arată de parcă ar fi căpătat o moştenire!

Într-adevăr, chiar aşa era.

În privinţa chestiunii matrimoniale cele mai multe mame ar fi tratat-o după vechiul tipic. Le-ar fi ţinut fetelor un logos solemn, dar lipsit de tact, o predică menită să-şi anuleze propriu-i ţel şi oferind prilejul de a stîrni lacrimi şi de-a răscoli o răzvrătire ascunsă. Bineînţeles. Mamele acelea ar fi încurcat şi mai rău treburile, pretinzînd tinerilor meseriaşi să-şi mute gîndul de la fiicele lor. Aleck însă era o altfel de mamă. Fiind o fiinţă practică, dumneaei nu suflă nici o vorbă vreunuia dintre tinerii aflaţi în cauză, nici

altcuiva, în afară de Sally. Acesta o ascultă şi se dumeri; se dumeri şi conchise:

— Pricep eu cum devine cazul. În loc să găseşti vreun cusur mostrelor date în vînzare, jignind cumpărătorii şi stînjenind fără motiv comerţul, mai bine oferi o marfă de calitate superioară la acelaşi preţ şi laşi astfel firea să-şi urmeze cursul. Aşa-i mai întelept Aleck; înţelepciune trainică şi solidă ca o stîncă. Cine-i candidatul tău? Te-ai gîndit pînă acum?

Nu, Aleck nu se gîndise. Trebuiau deci să cerceteze piaţa, ceea ce şi făcură. Pentru început, îl luară în consideraţie, sucindu-l şi învîrtindu-l pe toate feţele, în discuţiile lor, pe Bradish, un tînăr avocat de viitor, şi pe Fulton, un tînăr dentist cu frumoase perspective. Sally urma să-i invite la masă. Dar nu imediat; nu era nici o grabă, zicea Aleck. Trebuiau să aibă ochii aţintiţi asupra celor doi şi să aştepte; n-aveau să piardă nimic, procedînd mai încetişor într-o chestiune atît de importantă.

Faptele dovediră că această politică a fost într-adevăr înţeleaptă, căci în următoarele trei săptămîni Aleck dădu o lovitură minunată, care spori cei o sută de mii de dolari imaginari ai ei la patru sute de mii — fireşte tot imaginari. De fericire, în seara aceea şi ea şi Sally pluteau în al nouălea cer. Pentru prima dată, serviră şampanie la cină. Nu şampanie veritabilă, dar de ajuns de bună pentru cantitatea de imaginaţie cheltuită pe ea. Sally a fost acela care făcu reforma şi, din slăbiciune, Aleck se supuse. În adîncul sufletului, amîndoi erau tulburati şi ruşinaţi, deoarece el era membru de frunte la asociaţia „Fiii cumpătării”, iar la înmormîntări purta un soi de şorţ, la care nici un cîine nu se putea uita fără să nu-şi iasă din fire şi să-şi piardă buna părere despre purtător; iar ea era membră a Temperanţei[1], o femeie înzestrată cu toate virtuţile pe care le poate avea doar un cazan de fier, şi cu ne-

---

[1] În original o „W.C.T.U." — membră a Uniunii creştine a femeilor pentru propagarea temperanţei (Woman’s Christian Temperance Union (n. r.).

suferita sfinţenie pe care o implică această calitate. Dar aşa stăteau lucrurile; trufia stîrnită de bogăţie îşi începea opera de destrămare. Soţii Foster au trăit spre a dovedi încă o dată tristul adevăr care mai fusese dovedit de nenumărate ori pe lumea aceasta: că în vreme ce principiile alcătuiesc o măreaţă şi nobilă platoşă împotriva deşertăciunilor şi cusururilor bătătoare la ochi şi degradante — sărăcia face de şase ori pe atît. De! Acum posedau mai bine de patru sute de mii de dolari, cîştig curat! Iarăşi dezbătură problema matrimonială. Nici dentistul, nici avocatul nu mai fură pomeniţi; nu-şi mai aveau rostul, fiind scoşi din cursă. Erau pur şi simplu descalificaţi. Acum discutau despre fiul cîrnăţarului şi despre cel al bancherului din orăşel. Pînă la urmă, însă, ca şi mai înainte, ajunseră la încheierea că trebuie să aştepte şi să mai chibzuiască, pentru ca mai tîrziu să procedeze cu toată băgarea de seamă şi cu siguranţa cuvenită.

Norocul le ieşi iarăşi în cale. Mereu la pîndă, Aleck prinse o şansă mare şi riscantă şi făcu o speculaţie foarte îndrăzneaţă. Urmă o perioadă de dîrdîieli, de îndoieli şi de înfiorătoare frămîntări, căci eşecul ar fi însemnat o ruină totală şi nimic altceva. Apoi aflară rezultatul şi Aleck, aproape doborîtă de atîta bucurie, abia îşi putu stăpîni glasul, cînd zise:

— S-a sfîrşit cu panica, Sally, acum sîntem oameni de taman un milion!

De recunoştinţă, Sally plînse şi zise:

— Ah, Electra, tu, femeie-giuvaer, comoara inimii mele, sîntem în sfîrşit liberi, înotăm în bogăţie, n-o să mai fim siliţi niciodată să ne chivernisim! Iată un prilej de a bea o sticlă de Veuve Cliquot! Şi scoţînd o sticlă de o jumătate de litru cu bere de ienupăr, făcu acest sacrificiu, exclamînd: „Dă-o la naiba de risipă!”, pe cînd nevasta îl dojenea uşor, cu ochi mustrători, dar umezi şi fericiţi.

După care se lăsară păgubaşi atît de fiul cîrnăţarului cît şi de fiul bancherului şi se apucară să cîntărească meritele fiului guvernatorului şi celui al deputatului.

VI

Ar fi plictisitor să urmărim de-a fir-a-păr drumurile şi salturile pe care le făcură din ziua aceea finanţele fictive ale Fosterilor. Era minunat, ameţitor, orbitor. Pe orice punea mîna Aleck, se prefăcea în aur curat, îngrămădindu-se în mormane sclipitoare, care se înălţau spre firmament. Milioane după milioane se revărsau şi totuşi puternicul torent curgea, vuind mai departe, iar vastul său volum creştea necontenit. Cinci milioane, zece milioane, douăzeci, treizeci — cînd avea oare să se sfîrşească?

Aşa trecură pe nesimţite doi ani, într-o splendidă visare. Cei doi soţi, otrăviţi de vise, abia îşi mai dădeau seama de zborul timpului. Acum erau oameni de trei sute de milioane de dolari; făceau parte din consiliile de administraţie care puneau la cale cele mai uimitoare afaceri din ţară. Şi astfel, pe măsură ce timpul se scurgea, milioanele se îngrămădeau într-una, uneori cîte cinci, alteori cîte zece o dată, aproape la fel de iute pe cît le puteau înregistra. Cele trei sute se dublară — apoi se dublară iarăşi — apoi încă o daţă şi încă o dată.

Două mii patru sute de milioane!

Afacerile se cam încîlciseră. Era nevoie să facă o socoteală a acţiunilor, un bilanţ pe care să-l limpezească. Fosterii o ştiau, o simţeau, îşi dădeau seama că era neapărat necesar, dar ştiau la fel de bine că, pentru a face o treabă ca lumea, trebuiau, din clipa cînd porneau, să o ducă la capăt fără oprire. Era o treabă de zece ceasuri şi cum puteau ei să găsească zece ceasuri libere, aşa cu toptanul? Sally vindea ace, zahăr şi stambă în fiecare zi, de dimineaţa pînă seara; Aleck gătea şi spăla vase, mătura şi făcea paturile, la fel, toată ziulica, fără nici un ajutor, fiindcă fetele erau rezervate pentru înalta societate. Fosterii ştiau că pentru a obţine cele zece ore, exista o singură cale şi numai una. Amîndoi se ruşinau să pomenească de ea, fiecare aştepta să facă începutul celălalt. În cele din urmă, Sally zise:

— Unul din noi trebuie să cedeze. Iau asupra mea vina. Consider că am rostit eu vorbele acelea — nu-i nevoie să le mai spunem cu glas tare.

Aleck roşi, dar se arătă recunoscătoare. Fără să mai scoată o vorbă, amîndoi se învoiră. Se învoiră şi nu mai respectară duminica. Fiindcă era singura zi cînd găseau zece ceasuri libere. Aşadar, încă un pas pe drumul spre prăpastie. Alţi paşi aveau să urmeze. Averea uriaşă trezeşte ispite, care în mod fatal şi sigur subminează constituţia morală a persoanelor neobişnuite cu stăpînirea ei.

Traseră obloanele şi pîngăriră o duminică. Cu trudă grea şi răbdătoare îşi revizuiră bunurile şi le înşirară pe o listă. Şi ce alai lung de nume „grele” era! Începînd cu companiile de Căi Ferate, Linii Fluviale, Standard Oil, Cablul Oceanic, Telegraful Diluat şi toate celelalte, încheindu-se cu Klondike, de Beers, Minele Tammany şi Privilegiile Dubioase din Departamentul Poştelor.

Două mii patru sute de milioane şi toate plasate în mod sigur în Lucruri Solide, daurite şi aducînd dobînzi: Venit: 120 000 000 dolari, anual. De încîntare, Aleck toarse ca o pisică şi zise:

— E de ajuns?

— Este, Aleck.

— Ce să facem?

— Să zicem „pas”.

— Să ne retragem din afaceri?

— Aşa aş zice.

— Sînt de acord. Munca cea grea s-a sfîrşit; ne vom lua o lungă vacanţă ca să ne bucurăm şi noi de bani.

— Straşnic! Aleck!

— Da, dragă?

— Cît putem cheltui din venit?

— Tot venitul.

Soţului i se păru că-i căzuseră de la încheieturi o tona de lanţuri. Nu mai îngăimă nimic; era atît de fericit că nici nu mai putea vorbi.

Din ziua aceea pîngăriră mereu fiecare duminică, săptămînă de săptămînă. Primul pas este greu, restul urmează de la sine. În fiecare duminică, după slujba

de dimineaţă foloseau restul timpului pentru planuri şi născociri — acum născoceau tot felul de mijloace pentru a cheltui banii. Cu această delicioasă distracţie petreceau pînă după miezul nopţii şi la fiecare *séance* Aleck zvîrlea în dreapta şi în stingă cu milioanele pentru opere de binefacere şi instituţii religioase; iar Sally zvîrlea sume asemănătoare pe lucruri, cărora la început le dădea nume definite. Numai la început. Mai tîrziu, numele îşi pierdură treptat precizia conturului şi cu timpul se pierdură în „diverse”, devenind astfel în întregime şi cu siguranţă de nedescris. Într-adevăr, Sally se prăbuşea. Pînă una alta, plasarea milioanelor sporea, în mod serios şi cît se poate de stînjenitor, cheltuielile familiei pe lumînări de seu. O vreme, Aleck fu îngrijorată. Apoi, după cîtva timp, nu se mai frămînta, fiindcă pricina îngrijorării pierise. Era contrariată, era necăjită, dar nu spuse nimic şi astfel deveni complice, Sally aducea lumînările, furîndu-le de la prăvălie.

Întotdeauna bogăţia nemăsurată este un blestem pentru persoanele neobişnuite cu ea; le roade pînă la oase simţul moral. Cînd Fosterii fuseseră săraci, li se putuseră încredinţa lumînări fără număr. Acum însă... dar hai să nu ne mai întindem asupra acestui subiect… De la lumînări pînă la mere este doar un pas! Sally se deprinse să ia mere, pe urmă săpun; pe urmă zahăr candel şi conserve; pe urmă obiecte de veselă. Cît de lesne este să aluneci din rău în mai rău, o dată ce te afunzi în prăpastie!

Între timp, şi alte urmări se adăugară la splendidul marş financiar al Fosterilor. Închipuita locuinţă din cărămidă făcuse loc unei imaginare case de granit, cu un acoperiş mansardat, cu ţiglă de toate culorile: cu vremea, şi această casă dispăru, făcînd loc unui cămin şi mai măreţ — şi uite-aşa şi tot aşa mai departe, mereu mai departe. Castel după castel, făurite din aer, se ridicau tot mai înalte, mai încăpătoare, mai frumoase şi fiecare, la rîndul său, pierea; pînă cînd, în aceste ultime zile mari despre care povestim, visătorii noştri ajunseră să se adăpostească — în închipuire — într-un somptuos şi vast palat care, de pe o culme înverzită,

avea nobila perspectivă a unor vîlcele şi a unui rîu, precum şi a colinelor depărtate, cufundate în neguri de toate nuanţele; toate acestea erau ale lor, toate erau proprietatea visătorilor; un palat roind de lachei în livrele şi populat cu vestiţi şi puternici musafiri, sosiţi din toate capitalele lumii, sau din cele mai mari oraşe ale ţării.

Închipuitul palat se afla departe, hăt-departe către soare-răsare; peste măsură de îndepărtat, la o distanţă astronomică, tocmai la Newport, în Rhode Island, Ţara sfîntă a înaltei Societăţi, Domeniul neprihănit al Aristocraţiei Americane. De regulă, în acest somptuos cămin petreceau ei o bună parte din duminici — după slujba de dimineaţă. Restul şi-l petreceau în Europa sau hoinărind cu yachtul personal. Şase zile de sordidă şi trudnică Viaţă-Reală acasă, la marginea pricăjită a orăşelului Lakeside, cu veniturile lor pricăjite; a şaptea zi, în Ţara Basmelor — iată programul lor obişnuit.

În viaţa lor reală, de-o austeră cumpătare, rămîneau ca şi mai înainte sîrguincioşi, harnici, grijulii, practici, economi. Păstrau aceeaşi nestrămutată credinţă micii Biserici Presbiteriene, se trudeau cu evlavie pentru interesele ei şi îi apărau trup şi suflet înaltele şi trainicele doctrine. Dar în Viaţa-de-Vis ascultau de chemările închipuirii lor, oricare ar fi fost şi oricum s-ar fi schimbat ele. Închipuirile lui Aleck nu erau prea capricioase şi prea bogate; în schimb ale lui Sally cereau risipă, nu glumă. Aleck, în Viaţa-de-Vis, trecu în tabăra Episcopalienilor — şi aceasta din pricina impunătoarelor ei titluri oficiale — apoi deveni o adeptă a Bisericii Oficiale Anglicane, mai ales din pricina lumînărilor şi a fastului, după care, în mod firesc, se converti la religia Romei, unde erau cardinali şi încă şi mai multe lumînări. Aceste excursii însă nu erau nimic faţă de cele ale lui Sally. Viaţa lui de-Vis însemna un strălucitor, continuu şi stăruitor clocot şi el făcea ca fiecare crîmpei de vis să fie proaspăt şi scînteietor, prin numeroasele schimbări intervenite — atît în domeniul vieţii religioase cît şi în toate celelalte

domenii. Avea de furcă serios cu religiile şi le schimba o dată cu cămăşile.

Cheltuielile mărinimoase ale Fosterilor pentru împlinirea diferitelor toane începuseră de timpuriu, o dată cu îmbogăţirea, şi sporiră treptat, ajungînd, pe măsură ce le creştea averea, o adevărată risipă. Cu vremea, capriciile ajunseră de-a dreptul exagerate. Aleck clădea o universitate sau două într-o singură duminică; sau dacă nu, un spital sau două; un aşezămînt Rowton; o groază de biserici, cînd şi cînd cîte o catedrală, iar o dată, glumind fără rost şi tocmai cînd nu se cuvenea, Sally zise: „E o zi neagră cînd nu expediezi o încărcătură de misionari, care să-i convingă pe nechibzuiţii de chinezi să-şi schimbe confucianismul lor de douăzeci şi patru de carate veritabile, pe creştinismul acesta de imitaţie”.

Acest limbaj, grosolan şi necruţător, o răni la inimă pe Aleck şi ea ieşi din odaie, plîngînd. Priveliştea acestei scene îi zgudui şi lui Sally inima, şi, în durerea şi ruşinea lui, ar fi dat totul ca să-şi ia înapoi cuvintele acelea răutăcioase. Ea nu-i spusese însă nici un cuvînt de imputare şi asta îl rodea mai mult. Nu-i zisese nici măcar să-şi cîntărească mai degrabă faptele proprii — şi ar fi putut face, vai! atît de multe aluzii la ele, şi încă foarte usturătoare! Tăcerea ei mărinimoasă însă îi aduse o grabnică răzbunare, călăuzind gîndurile lui Sally asupra lui însuşi; el chemă în faţa lui un întreg alai de stafii, o mişcătoare viziune a vieţii pe care-o dusese în ultimii cîţiva ani de nestăvilită prosperitate. Şi, aşa cum stătea acolo, lăsînd să i se perinde viaţa pe dinainte, obrajii îi ardeau şi sufletul îi era copleşit de umilinţă. Ia te uită la viaţa ei — cît de frumoasă era şi îndreptîndu-se mereu spre înălţimi; în vreme ce viaţa lui — cît de uşuratică era, cît de searbădă, cît de josnică! Şi drumul lui — niciodată înspre înălţimi, ci spre prăpastie, mereu în jos!

Încercă să compare faptele ei şi ale lui. Ia te uită! Tocmai el cuteza să-i afle vreo vină! Dar atunci ce să zică de el însuşi? Cînd ea clădise prima-i biserică, el ce

făcuse? Adunase pe alţi multimilionari blazaţi într-un Poker-Club; îşi murdărise palatul cu ei; pierduse sute de mii de dolari la fiecare sindrofie şi se împăunase ca un nerod — ştiindu-se vestit şi admirat pentru imensitatea sumelor pierdute. Cînd ea clădise prima universitate, el ce făcuse? Îşi întinase sufletul, ţinînd-o lanţ cu petrecerile şi destrăbălările, în cîrdăşia altor oameni nesăbuiţi, multimilionari în bani şi săraci în caracter. Cînd ea înfiinţase primul azil pentru orfani, ce făcuse dumnealui? Nimic — vai şi amar de dînsul! Cînd ea plănuise înfiinţarea nobilei Societăţi pentru Purificarea Sexualităţii, ce făcuse el? Ah, ce făcuse, într-adevăr! Cînd ea, împreună cu organizaţiile W.C.T.U. şi Femeia cu Securea, pornind într-un marş căruia nimeni nu i se putea împotrivi, măturase din ţară sticlele cu băutură, ce făcea el? Se îmbătase de cîte trei ori pe zi. Cînd ea, ridicînd o sută de catedrale, era întîmpinată cu mulţumire, binecuvîntată în Roma papală şi decorată cu Trandafirul de Aur pe care-l dobîndise în chip atît de vrednic, ce făcea el? Făcea să sară banca la Monte-Carlo.

Ajuns aici se opri. Nu putea merge mai departe; nu mai putea îndura nimic mai mult. Se sculă, cu o mare hotărîre pe buze; tăinuita lui existenţă trebuia dezvăluită, mărturisită: da, trebuia să părăsească viaţa aceasta clandestină; avea să se ducă la ea şi să-i spună totul.

Aşa şi făcu. Îi mărturisi totul şi plînse la pieptul ei; plînse şi gemu, rugînd-o să-l ierte. Pentru Aleck fu o zguduire cumplită şi ea se clătină sub tăria loviturii, dar Sally era al ei, se afla în adîncul inimii ei, însemna binecuvîntarea ochilor ei; era cu totul al ei; şi cum nu-i putea refuza nimic, îl iertă. Simţi însă că niciodată bărbatul nu mai putea fi pentru dînsa ceea ce fusese pînă atunci; ştia de asemenea că Sally era în stare să se căiască, dar nu să se îndrepte. Dar chiar aşa, decăzut şi pierdut cum era, nu era totuşi al ei, al ei, cu trup şi suflet, idolul şi ţinta adoraţiei ei, fără de moarte!” Îşi zise că era roaba lui şi îi deschise inima-i primitoare, adăpostindu-l într-însa.

VII

Nu mult după această spovedanie, într-o duminică după-amiază străbătură iarăşi mările calde pe yachtul lor de vis şi stăteau tolăniţi într-o plăcută lîncezeală, sub tandeleta punţii clin faţă. Nu scoteau o vorbă, fiecare fiind preocupat de gîndurile sale. În ultima vreme, orele de tăcere se înmulţiseră tot mai mult între ei, vechea apropiere şi cordialitate dintre dînşii se irosea. Cumplita mărturisire a lui Sally îşi făcuse efectul, cu toate că Aleck se străduise cît putea să şi-o alunge din amintire; vorbele lui, însă, îi stăruiau în minte, iar ruşinea şi amărăciunea pricinuite îi otrăveau încîntătoarea viaţă de vis. Acum vedea, duminicile, că soţul ei se făcea din ce în ce mai puhav şi ajungea să fie respingător.. Nu mai putea închide ochii asupra acestui fapt şi în zilele acelea — duminicile — nu se mai uita la dînsul, cînd nu era nevoită.

Dar ea — era ea oare mai presus de orice învinuire? Vai! Ştia prea bine că nu. Şi ea păstra un secret faţă de dînsul şi se purta acum în mod dezonorant, cu preţul unei adînci mîhniri. *Călcase înţelegerea dintre ei şi îi ascundea acest lucru*. Ispita fiind prea mare, ea se apucase iarăşi de afaceri; riscase întreaga lor avere ca să cumpere pe termen lung toate reţelele de căi ferate şi toate societăţile de exploatare a oţelului şi cărbunilor din ţară, şi acum tremura — în fiecare ceas al celei de-a şaptea zi — ca nu cumva, scăpînd vreun cuvînt, să afle Sally. În nenorocirea ei, chinuită de remuşcări, nu-şi putea stăpîni pornirile inimii milostive faţă de dînsul; era plină de atenţii, văzîndu-l cum stătea tolănit acolo, beat şi mulţumit, fără să bănuiască nimic, măcar o clipă. Fără să bănuiască nimic, arătîndu-i o încredere desăvîrşită şi atît de mişcătoare, pe cînd ea păstra — atîrnînd deasupra capului său de un fir de păr — posibilitatea unei catastrofe atît de nimicitoare...

— Ia zi, Aleck!

Cuvintele acestea care-i curmau meditaţia neliniştitoare o făcură numaidecît să-şi vină în fire. Bucuroa-

să că îşi poate alunga din minte gîndurile acelea care-i răvăşeau sufletul, îi răspunse pe un ton, care păstra mult din duioşia de altădată:

— Da, dragule.

— Ştii, Aleck, cred că facem o greşeală — adică tu faci. Vorbesc în privinţa căsătoriei fiicelor noastre.

Se ridică, gras, buhăit şi binevoitor, ca un Budha din bronz şi, devenind sincer, îi mărturisi:

— Ia gîndeşte-te, au trecut mai bine de cinci ani. Ai continuat aceeaşi politică de la bun început: la fiecare cocoţare a noastră, ai ţintit cu cinci puncte mai sus. De cîte ori cred că vom avea vreo nuntă în casă, tu vezi o nouă perspectivă, mai prielnică, şi eu mă aleg cu încă o dezamăgire. Cred că nimeni nu-ţi mai poate fi pe plac. Într-o zi au să ne părăsească toţi. Mai întîi, am renunţat la dentist şi la avocat. Nu zic, a fost foarte bine şi foarte înţelept. După aceea, i-am dat deoparte pe fiul bancherului şi pe moştenitorul cîrnăţarului — iarăşi un lucru bine chibzuit şi sănătos. Pe urmă, i-am respins pe fiul deputatului şi pe-al guvernatorului — lucru drept şi solid ca un trepied, recunosc... Apoi pe fiul senatorului şi pe cel al vicepreşedintelui Statelor Unite — iarăşi perfect îndreptăţit, fiindcă aceste mici onoruri nu sînt permanente. Pe urmă, ai început vînătoarea după aristocraţi şi am crezut că, în sfîrşit, am nimerit ceva straşnic. Da, voiam să ne săltăm spre cele Patru Sute de Familii şi să facem rost de vreo străveche viţă venerabilă, sfîntă, neprihănită, stropită cu piatră vînătă a o sută cincizeci de ani, dezinfectată de mirosurile străbune ale morunului sărat şi ale pieilor crude de-acum un veac şi de atunci încoace nepătată măcar de-o singură zi de muncă. Şi ce urma? Ce mai! Trebuia să facem nunta, fără multă vorbă. Dar nu, uite că se iveşte o pereche de aristocraţi din Europa şi tu pe dată arunci peste bord corciturile noastre. A fost teribil de deprimant, Aleck! De-atunci, ce mai circ! Ai respins baroneţii pentru o pereche de baroni; pe baroni i-ai refuzat pentru o pereche de viconţi; pe viconţi pentru o pereche de conţi; pe conţi pentru o pereche de marchizi; marchizii pentru un dublet de duci. Acum,

Aleck, trebuie să recunoşti — ai întrecut măsura. Ai la licitaţie un lot de patru duci, din patru neamuri diferite; toţi întregi la trup şi grozav de trufaşi, toţi faliţi şi înfundaţi în datorii pînă peste urechi. Revin cam scump, dar ne dă mîna să-i cumpărăm. Haide, Aleck, nu mai zăbovi, nu ne mai ţine cu sufletul la gură: ia tot soldul şi lasă-le pe fete să aleagă!

În tot cursul acestui rechizitoriu al politicii ei matrimoniale, Aleck zîmbi cu blîndeţe şi mulţumire. O licărire plăcută, ca de triumf, poate şi cu o urmă de surpriză drăgălaşă, răsări în ochii ei şi ea zise cît putu mai calm:

— Sally, ce-ai zice de-o alteţă regală?

Ce uluială! Bietul om! Lovitura îl năuci atît de tare încît se prăbuşi peste scîndurile chilei şi îşi jupui fluierul piciorului de grinda ancorei. O clipă rămase ameţit, pe urmă îşi adună puterile şi se duse, şchiopătînd, să se aşeze lîngă soţia sa; ochii îi lăcrimau, plini, ca odinioară, de admiraţie şi afecţiune, şi scînteierea lor se revărsa în valuri asupra ei.

— Vai, Doamne! exclamă el, înfiorat. Aleck, ce măreaţă eşti! Cea mai straşnică femeie de pe faţa pămîntului! Niciodată nu pot să-mi dau pe deplin seama cît de mare eşti! Niciodată nu văd cît de adîncă ţi-e mintea! Şi eu în schimb m-am apucat să fac pe deşteptul şi să-ţi critic jocul! Tocmai eu! Dacă m-aş fi străduit măcar o clipă să cuget, aş fi ştiut că ascunzi o carte deosebită în mînecă. Acum, inimioară scumpă, mă perpelesc ca pe jeratic, ard de nerăbdare să-mi spui planul tău!

Măgulită şi fericita femeie îşi apropie buzele de urechea lui şi îi şopti un nume princiar, care-l făcu pe Sally să-şi piardă suflarea.

— Doamne! strigă el cu obrajii împurpuraţi de entuziasm. Ce pradă uluitoare! Are un îndrăcit de cazinou, şi un cimitir, şi un episcop, şi o catedrală — toate pe numele lui. E o valoare sigură, cinci sute la sută, pînă în cel mai mic amănunt; cea mai frumuşică dintre toate proprietăţile din Europa. Şi cimitirul — e cel mai select din lume: nu se primesc în el decît

sinucigaşi; da, dom'le, şi pe deasupra lista de gratuităţi e mereu suspendată. Nu-i cine ştie ce întins principatul, dar e de ajuns: opt sute de pogoane, cimitirul, şi patruzeci şi două, în afara lui. E o suveranitate — ăsta-i lucrul de căpetenie, pămîntul nu contează. Pămînt se găseşte berechet; şi Sahara e doldora de pămînt.

Aleck era într-al nouălea cer. Se simţea pe deplin fericită. Mai zise:

— Şi-apoi, ia gîndeşte-te, Sally, e o familie care nu a încheiat nici o căsătorie în afara Caselor Regale şi Imperiale ale Europei; nepoţii noştri vor urca pe tronuri!

— Cum te văd şi cum mă vezi, Aleck. Şi or să poarte şi sceptre şi or să le învîrtească la fel de firesc şi de graţios, cum mînuiesc eu metrul de măsurat la prăvălie. Ce vînat grozav, Aleck. E prins în laţ, nu-i aşa? Nu poate să ne scape, nu-i aşa? Nu l-ai luat pe termen scurt, sper?

— Nu. Poţi să te bizui pe mine, în privinţa asta. Nu-i ceva fictiv, e o valoare intrată în activul nostru. La fel e şi cu celălalt.

— Cine-i celălalt, Aleck?

— Alteţa sa regală Sigismund-Siegfried-Lautenfeld-Dilkelspiel-Schwartzenberg Blutwurst, Mare Duce Ereditar de Katzenjammer.

— Cum? Nu se poate să fie chiar el!

— Cum te văd şi mă vezi! Îţi dau cuvîntul meu, răspunse ea.

Cupa lui se umpluse şi, în plin extaz, Sally îşi strînse soţia la piept, zicînd:

— Cît de minunate par toate — şi cît de frumoase! E unul din cele mai vechi şi mai nobile principate germane, unul din cele trei sute şaizeci şi patru principate şi unul din puţinele căruia i s-a îngăduit să-şi menţină titlul de principat, cînd Bismarck a sfîrşit cu muştruluiala lor. Cunosc ferma aceea, am fost pe-acolor. Are un atelier de frînghii, o fabrică de lumînări şi o armată. Armată permanentă. Infanterie şi cavalerie. Trei soldaţi şi un cal. Aleck, a fost o aşteptare îndelungată, plină de strîngeri de inimă şi de îndoieli, dar numai Dumnezeu ştie cît de fericit sînt acum.

Fericit şi recunoscător faţă de tine, comoara mea, care ai pus la cale totul. Cînd facem nunta?

— Duminica viitoare.

— Bun. Şi trebuie să facem nunţile astea în cel mai regesc stil. Aşa cum se cere şi cum se cuvine, fiind vorba de cinul regal al unora din părţi. Acum, după cîte ştiu eu, există un singur soi de căsătorie, care-i sacră în ochii regalităţii şi este monopolul ei: căsătorie morganatică.

— De ce-i zice aşa, Sally?

— Nu ştiu; dar, oricum, e regală şi numai regală.

— Atunci vom stărui să se facă aşa. Mai mult — îi voi sili s-o facă. Ori o căsătorie morganatică, ori nici una.

— S-a făcut, strigă Sally, frecîndu-şi mîninile, încîntat. Şi unde mai pui că are să fie prima de soiul ăsta în America, Aleck? Tot Newportul are să crape de ciudă.

Apoi iar amuţiră, plutind pe aripile visului, în cele mai îndepărtate colţuri ale pămîntului, ca să invite la nuntă toată capetele încoronate, cu cimotiile lor şi să afle vreun mijloc de a-i aduce pe toţi, fără să-i coste vreun ban.

VIII

Timp de trei zile, perechea pluti prin văzduh, cu capetele în nori. Abia de erau puţintel conştienţi de ceea ce se petrecea în jurul lor. Vedeau toate lucrurile tulburi, ca printr-un văl; erau cufundaţi în vise, adesea nu auzeau cînd li se vorbea sau nu înţelegeau cînd auzeau; Sally vindea melasă la cîntar, zahăr cu metrul şi oferea săpun, cînd i se cereau lumînări, iar Aleck punea pisica în albie şi dădea lapte rufelor murdare. Toată lumea era uimită şi încremenită şi murmura: „Ce li s-o fi întîmplat oare Fosterilor?”

Trei zile. Pe urmă se iviră nişte evenimente şi mai surprinzătoare! Lucrurile luară o întorsătură fericită şi, timp de patruzeci şi opt de ore, imaginarul monopol al lui Aleck cunoscu o înflorire deplină. Sus — sus — tot mai sus! Cinci puncte deasupra costului — apoi

zece — cincisprezece — douăzeci! Douăzeci de puncte cu profit curat în marea aventură, chiar acum, şi agenţii imaginari ai lui Aleck ţipau desperaţi la telegrafe imaginare: „Vinde! Vinde! Pentru numele lui Dumnezeu, vinde!”

Ea comunică aceste veşti splendide lui Sally şi el zise la fel: „Vinde! Vinde! Ah, să nu faci tocmai acum vreo boroboaţă, cînd poţi să stăpîneşti pămîntul întreg! Vinde! Vinde!” Dar ea îşi încordase voinţa-i de fier şi ţinea cîrma în mînă, zicînd că are să se ţină tare pentru încă cinci puncte, chiar de-ar fi să moară din pricina asta.

A fost o hotărîre fatală. Chiar în ziua următoare, veni istoricul crah, prăbuşirea pustiitoare, cînd se zdruncinară temeliile Wall Street-ului şi tot muntele de acţiuni, atît de făgăduitoare, se prăbuşi cu nouăzeci şi cinci de puncte, în cinci ore, şi multimilionarii fură văzuţi cerşindu-şi pîinea în Bowery. Aleck se ţinea dîrză pe poziţie şi s-a ţinut cît a putut, dar în cele din urmă i se ceru să achite o plată căreia nu-i putu face faţă şi astfel imaginarii ei agenţi de schimb îi lichidară conturile, făcînd-o să-şi vadă ruina. Abia atunci — şi nici o clipă pînă atunci — bărbatul din ea fu învins şi femeia din ea îşi luă iarăşi locul cuvenit. Ea cuprinse cu braţele gîtul soţului şi plînse, zicînd:

— Sînt vinovată! Să nu mă ierţi, că n-aş putea-o îndura. Am ajuns cerşetori! Cerşetori... Şi sînt atît de nenorocită. Nunţile n-au să se mai facă niciodată; toate s-au dus pe copcă; acum nu-l mai putem cumpăra nici măcar pe dentist.

Lui Sally îi stătea pe limbă un reproş amar: „Te-am rugat să vinzi, dar tu...” Nu-l rosti însă: nu-l lăsă inima să mai dea şi el o lovitură bietului suflet, zdrobit şi ros de căinţă. Îi veni un gînd mai nobil, zicînd:

— Curaj, Aleck! Nu-i pierdut chiar totul! De fapt, nu ai investit nici un penny din legatul unchiului meu, ci doar viitorul lui nematerializat; ceea ce am pierdut era doar sporul din viitorul acela, recoltat de neasemuita ta judecată şi înţelepciune financiară. Sus inima! Alungă-ţi necazurile! Mai avem treizeci de mii de dolari neatinşi şi, cu experienţa pe care ai dobîn-

dit-o, gîndeşte-te ce vei fi în stare să faci cu ei în doi-trei ani! Nunţile nu au căzut baltă; sînt numai amînate.

Ce cuvinte binecuvîntate! Aleck îşi dădu seama cît adevăr era în ele şi înrîurirea lor se dovedi electrizantă.

Lacrimile nu-i mai şiroiră şi sufletul ei mare se ridică în toată măreţia lui. Cu ochi scînteietori şi inimă îmbucurată, ridicînd braţul în semn de legămînt şi profeţie, ea zise:

— Acum şi aici, proclam...

Fu însă întreruptă de către un vizitator. Era directorul şi proprietarul gazetei *Sagamore*. Picase întîmplător în Lakeside, spre a face o vizită oficială unei obscure bunici de-a lui, care se apropia de capătul hagialîcului ei pămîntesc şi — cu gîndul de a combina necazul cu afacerile — trecuse pe la Fosteri, care, în ultimii patru ani, fuseseră atît de absorbiţi de alte lucruri, încît neglijaseră să-şi achite abonamentul. Datorau şase dolari. Nici un vizitator n-ar fi putut fi mai binevenit. Ştia, desigur, totul despre unchiul Tilbury şi despre şansele lui de a se duce mai repede la cimitir. Fireşte, nu-i puteau pune întrebări, fiindcă aceasta ar fi spulberat legatul, dar puteau căuta să prindă în undiţă subiectul şi să spere un oarecare rezultat. Şiretenia nu se prinse. Încuiatul director nu ştia că era momit cu undiţa, dar, în cele din urmă, norccul izbîndi acolo unde arta dăduse greş: ca să exemplifice, cu ajutorul unei metafore, unul din subiectele discuţiei, directorul zise:

— Doamne! E ţeapăn ca Tilbury Foster, cum zicem noi.

Exclamaţia fu neaşteptată şi-i făcu pe Fosteri să tresară. Directorul ziarului remarcă efectul şi zise, în chip de scuză:

— N-am avut nici un gînd rău, vă asigur. E doar o zicală, doar o glumă, ştiţi — nimic serios... E cumva neam cu dumneavoastră?

Sally îşi înăbuşi arzătoarea-i nerăbdare şi răspunse, prefăcîndu-se cît mai nepăsător cu putinţă:

— Eu — de! — după cîte ştiu, nu, dar am auzit şi noi de el.

Directorul fu mulţumit şi răsuflă uşurat. Sally adăugă:

— E... e... sănătos?

— Dacă-i sănătos? Păi bine, dom'le, bată-te Dumnezeu să te bată, fierbe de cinci ani în cazanul cu smoală!

Fosterii tremurau de necaz, deşi vestea semăna a bucurie. Sally zise, chipurile în treacăt, încercînd marea cu degetul:

— Vai, da! Aşa-i viaţa şi nimeni nu poate scăpa de legile ei — nici măcar cei bogaţi nu sînt cruţaţi.

Directorul ziarului rise:

— Dacă vă gîndiţi la Tilbury — zise el — nu prea i se potriveşte. Nu avea omul un cent la sufletul lui; au trebuit să-l îngroape cu dricul primăriei.

Fosterii rămaseră vreo două minute împietriţi şi reci, ca nişte stane de piatră. Apoi, alb la faţă şi cu glasul stins, Sally întrebă:

— E adevărat? Ştii cu siguranţă?

— Dacă vă spun! Am fost unul din executorii testamentari. Nu a lăsat nici o moştenire, afară de-o roabă, pe care mi-a lăsat-o mie. Roabei îi lipsea roata şi nu prea era bună de nimic. Totuşi, i-am găsit o întrebuinţare şi de aceea, ca să fim chit, i-am mîzgălit un fel de mic necrolog de adio, care însă nu a mai intrat în gazetă.

Fosterii nu-l ascultau — cupa li se umpluse, nu mai putea primi nici un strop. Stăteau pleoştiţi, morţi faţă de tot ce-i înconjura; doar durerea le sfîrteca inimile.

Un ceas mai tîrziu, stăteau încremeniţi tot acolo, cu capetele în pămînt, tăcuţi, fără să-şi dea seama că vizitatorul plecase de multă vreme.

Apoi se clintiră, îşi ridicară capetele cu tristeţe şi buimaci se priviră ca în vis; cu minţile rătăcite, ca nişte copii, începură să-şi spună unul altuia vorbe fără şir. Cînd şi cînd, se afundau în tăcere, lăsînd cîte-o propoziţiune neterminată, părînd fie că n-au habar de ea, fie că îşi pierd şirul. Cîteodată, cînd se trezeau din aceste tăceri, aveau în mod nelămurit şi fugar conştiinţa că s-a întîmplat ceva cu minţile lor; apoi, cu o mută şi arzătoare bunăvoinţă, îşi mîngîiau cu

blîndeţe mîinile, arătîndu-şi compătimirea şi oferindu-şi sprijinul, ca şi cum ar fi zis: „Sînt lîngă tine, nu te voi părăsi, niciodată, vom îndura lovitura împreună; vom afla noi izbăvirea şi uitarea; ne vom găsi mormîntul şi odihna; ai răbdare, nu va mai ţine mult”.

Mai trăiră încă doi ani, cu minţile învăluite în beznă, veşnic copleşiţi, cufundaţi în vagi păreri de rău şi vise melancolice, fără să vorbească vreodată; apoi izbăvirea le sosi amîndurora în aceeaşi zi.

În pragul veşniciei, întunericul se ridică o clipă de pe mintea părăduită a lui Sally şi el zise:

— Bogăţia nemăsurată, dobîndită pe căi neaşteptate şi nesănătoase, este o înşelătorie. Nouă nu ne-a adus nici un folos. Trecătoare au fost plăcerile-i înfrigurate; totuşi, de dragul ei, ne-am lepădat de viaţa noastră tihnită, simplă şi fericită. Facă-se aşa ca alţii să ia aminte pilda noastră.

Rămase tăcut un răstimp, cu ochii închişi; apoi, în vreme ce fiorul rece al morţii i se strecura spre inimă şi treptat orice fărîmă de conştienţă se irosea din creierul său, murmură:

— Banii i-au adus nenorocire; s-a răzbunat pe noi, care nu-i făcusem nici un rău. I s-a împlinit voia; cu un calcul mîrsav şi viclean ne-a lăsat doar treizeci de mii de dolari, ştiind că vom încerca să-i sporim, ruinîndu-ne viata şi zdrobindu-ne inimile. Fără să-l coste nimic, ne-ar fi putut lăsa mult mai mulţi bani şi asta ne-ar fi tăiat dorinţa de a-i spori, ne-ar fi izbăvit de ispita de a-i specula. Un suflet mai bun aşa ar fi făcut; dar el n-avea pic de mărinimie, de milă, de...

OMUL CARE A CORUPT HADLEYBURGUL

Toate acestea s-au petrecut cu mulţi ani în urmă. Pe atunci Hadleyburgul era cei mai cinstit şi cel mai neprihănit orăşel din toată regiunea. Îşi păstrase nepătată această faimă timp de trei generaţii şi era mai mîndru de ea decît de oricare dintre avuţiile sale. Era atît de mîndru de această faimă şi atît de grijuliu s-o păstreze, încît începu să-i înveţe pe copii, încă din leagăn, principiile unei vieţi cinstite, făcînd totodată din ele temelia educaţiei lor în toţi anii închinaţi învăţăturii. Mai mult decît atît, în perioada de creştere, tinerii erau feriţi de orice ispite, în aşa fel ca cinstea să li se întărească şi să prindă rădăcini adînci, devenindu-le o a doua natură. Tîrgurile din împrejurimi îl pizmuiau pentru această superioritate demnă de toată lauda şi deşi se prefăceau că-şi bat joc de mîndria lui, numind-o deşertăciune, erau nevoite să recunoască faptul că Hadleyburgul era într-adevăr un oraş incoruptibil; iar dacă le strîngeai cu uşa, recunoşteau că era de ajuns ca un tînăr să spună că e de fel din Hadleyburg ca, părăsindu-şi oraşul natal, să capete numaidecît un post de răspundere.

Dar pînă la urmă, într-o bună zi, Hadleyburgul avu nenorocul de a jigni un străin în trecere pe acolo. Poate că nu-şi dădu seama de asta, în tot cazul nu se

sinchisi, pentru că Hadleyburgul era sigur de sine şi nu-i păsa nici cît negru sub unghie de străini sau de părerile lor. Tare bine ar fi fost ca măcar de data aceasta să fi făcut o excepţie, fiindcă străinul acela era un om rău şi răzbunător. Vreme de un an, în peregrinările sale, el nu putu uita jignirea ce i se adusese şi-şi închină de aceea toate clipele de răgaz încercărilor de a născoci un mijloc de răzbunare. Ticlui el multe planuri, toate foarte bune, dar nici unul nu i se păru destul de nimicitor; de fapt, chiar şi cel mai inofensiv dintre ele ar fi lovit numeroase persoane, însă străinul dorea un plan care să lovească întreg orăşelul, necruţînd pe nici unul din locuitorii săi. În cele din urmă îi veni străinului o idee straşnică, ce-l umplu de o bucurie drăcească. Începu de îndată să urzească un plan, spunîndu-şi: „Asta trebuie să fac — să corup oraşul”.

După vreo şase luni plecă la Hadleyburg. Într-o noapte, pe la ceasurile zece, se opri cu o brişcă în faţa locuinţei bătrînului casier al băncii. Trase un sac din brişcă şi-l puse pe umeri, porni cu el prin curte, clătinîndu-se, iar cînd ajunse în faţa uşii, bătu. Un glas de femeie răspunse: „Intră!” Intră aşadar, şi, după ce aşeză sacul îndărătul sobei din încăpere, se adresă pe un ton politicos bătrînei doamne, care citea lîngă lampă „Vestitorul Misionarilor”.

— Vă rog, staţi jos, doamnă, nu vă deranjaţi. Aşa! Acum e destul de bine ascuns, cu greu ar putea şti cineva ce-i acolo. Aş putea să-l văd o clipă pe soţul dumneavoastră, doamnă?

— Nu — răspunse ea — a plecat la Brixton şi s-ar putea să nu se întoarcă pînă mîine dimineaţă.

— Nu face nimic, doamnă. Voiam doar să-i las în grijă sacul de acolo, ca să-l predea stăpînului, cînd acesta va fi găsit. Nu sînt de prin locurile astea; soţul dumneavoastră nu mă cunoaşte; mă aflu doar în trecere prin oraş, pentru a încheia o afacere care mă preocupă de mult. Acum, că mi-am făcut datoria, sînt mulţumit şi oarecum mîndru; n-o să mă mai vedeţi niciodată. În sac se găseşte un bileţel care lămureşte totul. Noapte bună, doamnă.

Bătrîna se speriase de străinul acesta înalt şi misterios, aşa încît răsuflă uşurată cînd îl văzu că pleacă. Dar, îmboldită de curiozitate, se repezi la sac şi smulse hîrtia. Bileţelul începea astfel:

„A SE PUBLICA: sau, dacă nu, a se căuta persoana în chestiune prin cercetări particulare; se poate proceda şi într-un fel şi în altul. Acest sac conţine monede de aur cîntărind şaptezeci şi trei de kilograme şi jumătate...”

— Doamne, apără-ne! Şi cînd te gîndeşti că uşa nu-i încuiată!

Doamna Richards, tremurînd toată, dădu fuga şi încuie uşa, apoi trase obloanele de la ferestre şi se opri în mijlocul odăii, înspăimîntată, tulburată, întrebîndu-se ce ar mai putea face pentru a se pune la adăpost împreună cu banii. Ciuli o clipă urechile să audă dacă nu cumva vreun hoţ dă tîrcoale casei, apoi curiozitatea o birui şi se întoarse la lampă pentru a citi bileţelul pînă la capăt:

„Sînt un străin şi mă întorc acum pentru totdeauna în ţara mea de baştină. Sînt recunoscător Americii pentru ceea ce mi-a dăruit în lunga perioadă petrecută sub steagul ei. Dar sînt mai cu seamă recunoscător unuia dintre cetăţenii ei — şi anume unui cetăţean din Hadleyburg — pentru marele bine pe care mi l-a făcut acum un an, doi. De fapt, el mi-a făcut un îndoit bine. Iată despre ce este vorba. Fusesem un cartofor. Spun — FUSESEM. Mă ruinasem la joc. Am sosit în acest orăşel într-o noapte, flămînd şi fără o leţcaie. Am început să cerşesc pe întuneric; la lumina zilei, mi-ar fi fost ruşine. Am avut norocul să dau de un om bun: mi-a dăruit douăzeci de dolari. Pentru mine asta însemna că mi-a redat viaţa, şi nu numai atît, ci şi averea, pentru că, jucînd cu banii aceia, m-am îmbogăţit. Şi, pe deasupra, cuvintele pe care mi le-a spus atunci mi-au rămas întipărite în minte pînă în ziua de azi şi în cele din urmă m-au convins. Convingîndu-mă, ele mi-au salvat rămăşiţele conştiinţei: n-am să mai joc niciodată. Nu ştiu cine a fost binefăcătorul meu, dar vreau să-l găsesc şi să-i dăruiesc aceşti bani, ca să-i dea mai departe, să-i arunce sau să-i păstreze, după cum îl va îndemna inima. În felul acesta

vreau doar să-i dovedesc rccunoştinţa ce-i port. Dacă aş mai putea rămîne, l-aş găsi eu însumi. Dar asta n-are nici o importanţă, omul va fi cu siguranţă găsit. Orăşelul acesta este cinstit, incoruptibil şi ştiu că mă pot încrede în el, fără nici o teamă. Persoana poate fi identificată prin cuvintele pe care mi le-a spus: sînt convins că şi le va aminti.

Şi-acum, să vă expun planul meu. Dacă preferaţi, puteţi întreprinde cercetările pe cale particulară. Povestiţi conţinutul acestei scrisori oricui vi se pare ca ar putea fi persoana în chestiune. Dacă va răspunde: «Eu sînt acela, cuvintele pe care le-am rostit sună aşa şi pe dincolo», verificaţi-l. Deschideţi sacul: veţi găsi în el un plic sigilat care conţine acele cuvinte. Dacă cele spuse de candidat corespund cu cele scrise, predaţi-i banii şi nu-i mai puneţi alte întrebări, pentru că nu mai încape nici o îndoială că el este omul pe care-l căutaţi.

Dar dacă preferaţi o anchetă publică, tipăriţi această scrisoare în ziarul local, adăugînd următoarele instrucţiuni: De azi în treizeci de zile, într-o vineri, solicitantul să se prezinte la primărie la orele opt seara şi să predea pastorului Burgess textul scris şi închis într-un plic sigilat (dacă pastorul Burgess va binevoi să consimtă). Domnul Burgess va rupe apoi sigiliul sacului, îl va deschide şi va controla exactitatea cuvintelor. Dacă va constata că sînt exacte, binefăcătorul meu, astfel indentificat, va primi banii împreună cu asigurările mele de sinceri recunoştinţă.”

Tremurînd de emoţie, doamna Richards se aşeză pe scaun şi se lăsă pradă gîndurilor. Îşi spunea: „Ce ciudat!... Ce avere îi pică omului acela bun, care a semănat belşug fără să ştie!... De-ar fi fost bărbatul meu în locul lui!... Sîntem atît de săraci, atît de bătrîni şi de săraci...” Apoi, suspinînd, continuă: „Dar nu se poate să fi fost Eduard al meu; nu, el n-ar fi dat douăzeci de dolari unui necunoscut. Ce păcat! Acum îmi dau seama...” Deodată se cutremură: „Dar sînt banii unui cartofor! Salariul păcatului! Nu putem să-i luăm; nu putem să ne atingem de ei. Nu-mi place să stau în preajma lor; simt că mă spurc.” Se sculă şi se aşeză pe alt scaun, ceva mai departe... Ce bine ar fi să se întoarcă mai repede Eduard şi să-i ducă la bancă — s-ar

putea să vină vreun hoţ dintr-un moment în altul; e îngrozitor să stai singură cu sacul ăsta.”

La ora unsprezece sosi şi domnul Richards; în timp ce soţia lui îi spunea: „Sînt atît de bucuroasă că ai venit”, el şi începuse: „Nu mai pot. Sînt frînt de oboseală. Ce groaznic e să fii sărac şi să fii nevoit să faci asemenea drumuri obositoare, la vîrsta mea. Tragi şi tot tragi la jug, pentru o leafă. Eşti sclavul unui om care stă acasă în papuci şi huzureşte.”

— Ştii cît sufăr cînd te văd atît de obosit, Eduard; dar consolează-te: ne cîştigăm pîinea — numele nostru e nepătat...

— Da, Mary, e mare lucru. Nu lua seama la vorbele mele. N-a fost decît un moment de enervare; nu-i da importanţă. Sărută-mă... Aşa, acum mi-a trecut tot năduful şi nu mă mai plîng. Ce-i acolo, ce-i cu sacul ăla?

Atunci, soţia lui dezvălui marea taină. O clipă, rămase uimit; apoi spuse:

— Cîntăreşte şaptezeci şi trei de kilograme? Dar bine, Mary, sînt pa-tru-zeci de mii de dolari, gîndeşte-te, o adevărată avere! Nici zece oameni din tîrgul ăsta n-au atîţia bani! Dă-mi hîrtia.

O citi în grabă şi spuse:

— Ce aventură! Parcă-i o poveste, una din întîmplările de necrezut, povestite în cărţi, dar niciodată întîlnite în viaţă.

Se înfierbîntase de-a binelea; era vesel, ba chiar încîntat. O ciupi uşor pe nevastă-sa de obraz şi spuse şăgalnic:

— Păi, Mary, sîntem bogaţi, da, draga mea, bogaţi; n-avem decît să îngropăm banii şi să ardem scrisorica. Dacă se va mai întoarce vreodată cartoforul şi va întreba de ei, îl vom privi cu răceală şi-i vom spune: „Ce lucruri fără noimă îndrugi dumneata? N-am auzit niciodată de dumneata şi nici de sacul dumitale cu aur.” Iar el ne va privi tîmp şi...

— Şi pînă atunci, în timp ce ţie-ţi arde de glume, banii se găsesc tot aici şi se apropie ora cînd hoţii îşi fac de cap.

— Adevărat. Dar bine, ce să facem? Să întreprindem cercetări pe cale particulară? Nu, nu e bine, va pieri tot farmecul. Metoda publicităţii e mai bună. Gîndeş-te-te ce-o să se mai vorbească despre asta! Toate celelalte oraşe vor crăpa de ciudă, pentru că nici un străin nu ar încredinţa o asemenea misiune vreunui alt oraş decît Hadleyburgul. Ştiu ele prea bine acest lucru. Ce noroc pe noi! Acum trebuie să mă duc la tipografie, altfel va fi prea tîrziu.

— Dar stai... stai... nu mă lăsa singură cu sacul, Eduard!

Eduard însă plecă. Dar numai pentru puţin timp, pentru că nu departe de locuinţa lui se întîlni cu redactorul-şef, care era totodată patronul ziarului, şi-i înmînă documentul, spunîndu-i:

— Iată o ştire bombă pentru dumneata, Cox. Pune-o în ziar.

— S-ar putea să fie prea tîrziu, domnule Richards, dar o să văd eu.

Reîntors acasă, casierul începu din nou să discute cu nevastă-sa despre taina minunată. Le pierise somnul. Prima lor întrebare fu aceasta: „Care cetăţean să-i fi dăruit străinului douăzeci de dolari?” Părea o întrebare foarte simplă. Amîndoi răspunseră într-un glas:

— Barclay Goodson.

— Da — spuse Richards — numai el ar fi fost în stare de aşa ceva, e o faptă care i se potriveşte.

— Toată lumea are să fie de acord cu asta. Eduard — însă în taină, între patru ochi. De vreo şase luni orăşelul a redevenit ceea ce a fost totdeauna: cinstit, mărginit, mulţumit de sine şi cîrpănos.

— Este exact ceea ce spunea şi el, mereu, pînă în ziua cînd a murit — şi pe deasupra o spunea şi în public.

— De aceea îl şi urau oamenii.

— Da, desigur, dar lui puţin îi păsa. Cred că nimeni nu era mai urît ca ei, afară doar de pastorul Burgess.

— Ei bine, dar Burgess o merită. Nu-i va mai călca nimeni pragul bisericii. O fi el mic orăşelul nostru, dar ştie cîte parale face omul ăsta. Eduard, nu ţi se

pare ciudat că străinul l-a ales tocmai pe Burgess pentru predarea banilor?

— Hm, da, într-adevăr. Adică... adică...

— Ce atîta „adică”? Tu l-ai alege?

— Mary, poate că străinul îl cunoaşte mai bine decît tot tîrgul.

— Mult o să-i ajute asta lui Burgess!

Soţul părea încurcat, nu mai ştia ce să-i răspundă; nevasta îl sfredelea cu privirile, în aşteptare. În sfîrşit, Richards vorbi cu şovăiala unuia care ştie că face o afirmaţie ce poate fi pusă la îndoială:

— Mary, Burgess nu-i un om rău.

Nevastă-sa păru sincer mirată.

— Ce tot spui? exclamă ea.

— Burgess nu-i un om rău. O ştiu. Lipsa lui de popularitate are la bază un singur lucru — ştii tu, lucrul despre care s-a vorbit atîta.

— Într-adevăr, „un singur lucru!” Ca şi cum acel „singur lucru” nu ar fi de ajuns!

— De ajuns, chiar foarte de ajuns. Dar nu el a fost de vină.

— Ce tot spui? N-a fost de vină? Toată lumea ştie că el era vinovat.

— Mary, pe cuvîntul meu, era nevinovat.

— N-o cred în ruptul capului. De unde ştii?

— Am să-ţi fac o mărturisire. Mi-e tare ruşine, dar nu mai pot să tac. Sînt singurul care ştia că el era nevinovat. Aş fi putut să-l salvez şi... şi... ei bine, ştii cît de pornit era orăşelul... mi-a lipsit curajul s-o fac. I-aş fi stîrnit pe toţi împotriva mea. Mi-era scîrbă de mine — dar nu îndrăzneam: n-am avut tăria să înfrunt lumea.

Mary păru tulburată şi rămase tăcută o clipă. Rosti apoi cu glas poticnit:

— Nu... nu cred că ai fi făcut bine să... să... Nu trebuie... niciodată... opinia publică... trebuie să fii cu băgare de seamă să... (Era un gînd greu de exprimat şi se împotmolise; dar curînd începu din nou.) Ce păcat, dar... dar nu ne-am fi putut permite una ca asta, Eduard... erede-mă. Nu te-aş fi lăsat s-o faci pentru nimic în lume!

— Am fi pierdut încrederea oamenilor, Mary; şi atunci... şi atunci...

— Ceea ce mă nelinişteşte acum, Eduard, este ce-o fi gîndind *el* despre noi.

— El? Nici nu-i trece prin cap că l-aş fi putut scăpa.

— Ah! exclamă ea, uşurată. Ce bine-mi pare! Atîta timp cît el nu ştie că l-ai fi putut salva, nu poate... nu poate... în sfîrşit, e mult mai bine aşa. De altfel, ar fi trebuit să-mi dau seama că nu ştie nimic, după felul prietenos în care se poartă cu noi, oricît de puţin îl încurajăm. De cîte ori mi s-au făcut imputări din pricina asta! Familiilor Wilson, Wilcox, sau Harkness le face o deosebită plăcere să-mi spună „prietenul dumitale Burgess”, ştiind că asta mă sîcîie. Tare-aş vrea să ne mai slăbească puţin cu dragostea lui; nu înţeleg de unde pînă unde atîta dragoste.

— Am să-ţi explic îndată. Trebuie să-ţi mai fac o mărturisire. Cînd a ieşit la iveală totul şi s-a hotărît ca Burgess să fie tîrît călare pe-o prăjină prin tot orăşelul, m-a mustrat atît demult cugetul încît n-am mai putut răbda şi m-am dus în taină să-l previn, iar el a plecat din orăşel şi nu s-a mai întors decît după ce primejdia trecuse.

— Eduard! Dacă lumea ar fi aflat...

— Nu mai vorbi! Mi-e şi groază să mă gîndesc. Am regretat acest gest chiar în clipa cînd l-am făcut; şi n-am îndrăznit să ţi-o spun nici ţie, de teamă să nu te trădeze faţa. N-am dormit de loc în noaptea aceea, de grijă. Dar după cîteva zile mi-am dat seama că nu mă bănuieşte nimeni, aşa încît mi-a părut bine că procedasem astfel. Îmi pare bine şi acum, Mary, grozav de bine!

— Şi mie îmi pare bine acum, pentru că altminteri l-ar fi aşteptat o soartă cumplită. Da, îmi pare bine, pentru că într-adevăr îi erai dator, ştii tu de ce. Dar, Eduard, închipuie-ţi că într-o bună zi se va afla totul!

— Nu se poate!

— De ce?

— Pentru că toată lumea crede că Goodson a făcut-o.

— Da, aşa este!

— Desigur. Şi după cum era de aşteptat, Goodson nici nu s-a sinchisit. L-au convins pe bietul moş Sawlsberry să se ducă să-i spună că el e vinovatul. Şi moşul a dat fuga să i-o spună. Goodson l-a măsurat cu privirea de sus pînă jos, ca şi cum ar fi vrut să descopere la el amănuntul cel mai de dispreţuit — şi apoi i-a răspuns: „Şi zi aşa, reprezinţi comisia de anchetă, ai?” „Cam aşa ceva”, l-a lămurit Sawlsberry. „Hm! Şi mi se cer amănunte, sau crezi că e de ajuns un răspuns scurt?” „Dacă s-or cere amănunte, am să mă întorc, domnule Goodson, dar am să transmit mai întîi răspunsul cel scurt”. „Foarte bine. Atunci, spune-le să se ducă la dracu. Cred că e destui de scurt şi cuprinzător. Şi o să-ţi dau un sfat, Sawlsberry: cînd ai să te întorci după amănunte, adu şi un coş, ca să cari acasă ce-o mai rămîne din tine.”

— Asta-i leit Goodson; îi recunosc toate semnalmentele. Avea o singură vanitate: credea că nimeni nu ştie să dea sfaturi ca el.

— În orice caz, el a pus capăt scandalului şi ne-a salvat, Mary. Afacerea a fost lăsată baltă.

— Binecuvîntat fie Domnul! De asta nu mă îndoiesc.

Cei doi soţi trecură apoi din nou, cu mult interes, la misterul sacului cu aur. Curînd conversaţia începu să lîncezească, întreruptă de pauze din ce în ce mai dese, din pricina gîndurilor care-i frămîntau. La un moment dat, Richards se lăsă cu totul pradă gîndurilor. Rămase mult timp nemişcat, privind în neştire spre podea, în cele din urmă începu să dea din mîini, subliniindu-şi parcă gîndurile cu mici gesturi nervoase — se vedea că-l supără ceva. Între timp, nevastă-sa se cufundase şi ea într-o tăcere meditativă şi gesturile ei începuseră să trădeze o tulburare adîncă. Peste cîtva timp, Richards se sculă şi începu să se învîrte fără rost prin cameră, trecîndu-şi mîinile prin păr, de parcă ar fi fost un lunatic stăpînit de un coşmar. Apoi, ca şi cum ar fi luat o hotărîre, îşi puse pălăria şi, fără să scoată un cuvînt, o zbughi din casă. Soţia lui stătea nemişcată, cufundată în gînduri, cu faţa trasă. Părea că nu-şi dă seama că rămăsese singură. Din cînd în cînd murmura: „Şi nu ne duce pe noi în... dar... dar... sîntem

aşa de săraci!... Şi nu ne duce pe noi în... Dar cine ar fi păgubit?... Doar n-ar afla nimeni, niciodată... Şi nu ne...” Ultimele cuvinte i se pierdură într-un fel de mormăit. După cîtva timp, ridică privirea şi şopti pe jumătate speriată, pe jumătate bucuroasă: — A plecat! Dar vai, dragul meu, s-ar putea să fie prea tîrziu... prea tîrziu... Poate că nu, poate că mai e timp.

Se ridică şi rămase iar pe gînduri, frămîntîndu-şi mîinile. Un tremur îi străbătu întreaga fiinţă, apoi îşi spuse cu o voce răguşită: „Dumnezeu să mă ierte — ce groaznic e să-ţi treacă prin cap asemenea lucruri... Doamne, din ce plămadă sîntem făcuţi, cît e de ciudat!”

Micşoră flacăra lămpii, se furişă spre sac, îngenunche lîngă el şi începu să-i pipăie ieşiturile colţuroase, mîngîindu-le drăgăstos. În ochii ei slăbiţi de bătrîneţe apăru o sclipire de lăcomie. Din cînd în cînd îşi revenea puţin din uitare şi şoptea: „Ce bine era să mai fi aşteptat!... De-am mai fi aşteptat puţin şi nu ne-am fi pripit atîta!”

Între timp, Cox plecase de la birou şi, reîntors acasă, îi povestise soţiei sale totul, despre ciudata întîmplare. Discutînd cu aprindere, ajunseseră amîndoi la concluzia că răposatul Goodson era singurul om din orăşel care ar fi fost în stare de o asemenea mărinimie, încît să dea unui străin nevoiaş douăzeci de dolari. După aceea tăcură amîndoi şi căzură pe gînduri, dînd din cînd în cînd semne de nervozitate şi neastîmpăr. În cele din urmă, soţia spuse ca pentru sine:

— Nimeni nu cunoaşte taina asta, în afară de soţii Richards şi noi... nimeni.

Bărbatul îşi întrerupse gîndurile, tresărind uşor şi aruncă o privire melancolică soţiei sale, care pălise de-a binelea; apoi se ridică şovăind şi privi pe furiş, întîi spre pălărie, apoi spre nevastă-sa, părînd a-i pune o întrebare mută. Doamna Cox duse mîna la gît, înghiţi în sec de cîteva ori, apoi, în loc de răspuns, dădu din cap. Peste o clipă rămase singură şi începu să bombăne.

Iată-i aşadar pe Richards şi Cox grăbind pe străzile pustii, fiecare din altă direcţie. Se întîlniră, gîfîind,

lîngă scara tipografiei şi la lumina felinarului îşi citiră unul altuia gîndurile întipărite pe faţă.

— Nimeni nu ştie, în afară de noi? întrebă Cox pe şoptite.

Răspunsul veni tot pe şoptite:

— Nimeni altcineva, pe cuvîntul meu, nimeni!

— Dacă nu e prea tîrziu să...

Începură să urce scările; în aceeaşi clipă le apăru în faţă un băieţaş.

— Tu eşti, Johnny? întrebă Cox.

— Da, domnule.

— Nu expedia primul transport şi nici un alt transport; aşteaptă pînă-ţi spun eu!

— A şi plecat, domnule.

— A plecat?

Era în întrebarea asta o dezamăgire de nedescris.

— Da, domnule, începînd de astăzi s-a schimbat orarul pentru Brixton şi toate localităţile de dincolo de Brixton. A trebuit să duc ziarele cu douăzeci de minute mai devreme ca de obicei. Am fugit de mi-a ieşit sufletul... Dacă întîrziam două minute...

Nemaiaşteptînd restul explicaţiilor, cei doi bărbaţi făcură cale întoarsă. Merseră încet, fără ca vreunul din ei să scoată un cuvînt. După vreo zece minute, Cox rosti cu glas mustrător:

— Nu pricep ce ţi-a venit să te grăbeşti în halul ăsta.

Celălalt răspunse oarecum umil:

— Acum îmi dau seama, dar, vezi, nu m-am gîndit mai înainte şi acum e prea tîrziu. Data viitoare însă...

— Pe dracu! Data viitoare! Aşa ceva nu se mai întîmplă nici peste o mie de ani.

Cei doi prieteni se despărţiră fără să-şi spună noapte bună şi merseră fiecare acasă, tîrîndu-şi paşii ca nişte oameni răniţi de moarte. Acasă soţiile îi întîmpinară cu un nerăbdător: „Ei?”, dar ghicind răspunsul dintr-o privire, se prăbuşiră văicărindu-se, fără a mai aştepta vreun cuvînt. În locuinţa fiecăruia dintre ei se încinse o discuţie aprinsă. Aşa ceva nu li se mai întîmplase niciodată. Mai avuseseră ei discuţii şi pînă atunci, dar nu atît de aprinse şi de brutale. Şi unii şi alţii îşi

spuneau în seara aceea aceleaşi lucruri, de parcă s-ar fi plagiat reciproc. Doamna Richards spunea:

— Dacă ai fi aşteptat, Eduard, dacă te-ai fi gîndit o clipă; dar nu, a trebuit să fugi drept la tipografie şi să dai şfară-n ţară.

— Nu se spune limpede în scrisoare să o publicăm?

— Asta nu înseamnă nimic, pentru că tot în scrisoare spune că se poate cerceta şi pe cale particulară, la o adică. Ce, nu-i aşa?

— Da, da, e adevărat, dar cînd m-am gîndit ce vîlvă o să stîrnească şi ce onoare e pentru Hadleyburg ca un străin să aibă atîta încredere în el...

— Fireşte, ştiu toate astea; dar dacă ai fi stat să te gîndeşti, ţi-ai fi dat seama că e cu neputinţă să-l găseşti pe omul cu pricina, pentru că zace în mormînt şi n-a lăsat în urma lui pe nimeni — nici un suflet; şi de vreme ce banii ar rămîne cuiva care are atîta nevoie de ei şi nimeni n-ar fi păgubit şi... şi...

Izbucni în plîns, nemaiputîndu-se stăpîni. Bărbatul ei se căzni să găsească vreun cuvînt ca s-o consoleze şi în cele din urmă spuse:

— Dar la urma urmelor, Mary, poate că e mai bine aşa — sigur că aşa e, o ştim limpede. Şi să nu uităm că aşa a fost scris să fie...

— Aşa a fost scris să fie? Cînd cineva face o prostie pretinde că aşa a fost scris să fie, ca să iasă cu faţa curată. Dacă-i vorba pe aşa, atunci şi faptul că banii au ajuns la noi într-un chip atît de ciudat a fost scris să fie. De ce a trebuit tu să încurci toate intenţiile providenţei? Cu ce drept? Ai păcătuit, ăsta-i adevărul, ai păcătuit, te-ai purtat ca un înfumurat şi nu ca un om care pretinde că-i evlavios şi smerit...

— Dar Mary, ştii foarte bine cum am trăit pîn-acum — la fel ca întreg orăşelul, am fost învăţaţi să nu stăm o clipă la îndoială cînd e vorba de făcut un lucru cinstit şi obişnuinţa asta a devenit la noi o a doua natură.

— Da, ştiu, ştiu; am fost educaţi şi răseducaţi în spiritul cinstei — o cinste ferită încă din leagăn de orice ispită — dar, după cum s-a văzut în noaptea asta, o cinste artificială, subţire ca apa, de îndată ce se

iveşte ispita. Dumnezeu ştie că pînă acum nu m-am îndoit niciodată de cinstea mea, încremenită şi de nezdruncinat. Şi-acum, după prima ispită mare şi adevărată, eu, Eduard, am ajuns la convingerea că cinstea acestui orăşel este la fel de putredă ca şi a mea; la fel de putredă ca şi a ta. Orăşelul nostru e un tîrg cîrpănos şi meschin, n-are altă virtute decît cinstea asta, pentru care-i atît de slăvit şi cu care se făleşte atîta. Sînt convinsă că dacă într-o bună zi cinstea lui va fi pusă în faţa unei ispite mari, toată faima i se va prăbuşi ca un castel de cărţi. Acum, că mi-am descărcat sufletul, mă simt mai bine. Sînt o prefăcută — şi aşa am fost toată viaţa, fără să-mi dau seama. Să nu mai vină nimeni să-mi spună că sînt cinstită, n-aş mai putea îndura.

— Şi eu, da, Mary, şi eu gîndesc în mare parte la fel ca tine, crede-mă. Dar totul pare atît de ciudat, atît de ciudat. Niciodată n-aş fi crezut una ca asta, niciodată!

Urmă o tăcere îndelungată; amîndoi căzură pe gînduri. După un timp, ea ridică privirile şi spuse:

— Ştiu la ce te gîndeşti, Eduard.

Richards o privi încurcat, ca un om prins asupra unei fapte urîte.

— Mi-e ruşine s-o mărturisesc, Mary, dar...

— Nu-i nimica, Eduard, şi eu mă gîndesc la acelaşi lucru.

— Sper, spune acum.

— Te gîndeai cum s-ar putea ca cineva să ghicească cuvintele spuse de Goodson străinului.

— Întocmai! Mă simt vinovat şi ruşinat. Dar tu?

— Mi-a trecut. Hai să facem patul aici; trebuie să stăm de veghe pînă dimineaţa, cînd se va deschide banca şi ne va primi sacul... O, Doamne, de n-am fi făcut greşeala asta!

După ce făcu patul, Mary spuse:

— Sesame, deschide-te! Ce să fi fost? Stau şi mă întreb ce cuvinte să-i fi spus? Dar haide să ne culcăm.

— Crezi că vom putea dormi?

— Nu, ne vom gîndi!

— Da, ne vom gîndi!

În vremea asta, soţii Cox se ciorovăiseră şi se împă-

caseră la rîndu-le. Apoi se culcaseră îngînduraţi, frămintîndu-se să ghicească vorbele spuse de Goodson acelui nenorocit, vorbele acelea de aur, care valorau patruzeci de mii de dolari bani gheaţă!

În noaptea aceea, oficiul poştal al orăşelului rămase deschis mai tîrziu ca de obicei, din următorul motiv: redactorul-şef al gazetei lui Cox era şi reprezentantul local al agenţiei *Associated Press*. Se poate spune că era reprezentantul ei onorific, pentru că nici de patru ori pe an nu era în stare să-i transmită măcar treizeci de cuvinte care să fie acceptate. Dar de data aceasta era cu totul altceva. Telegrama prin, care anunţase ştirea aflată primi răspuns imediat:

Trimite text complet — toate amănuntele — o mie două sute cuvinte.

Ce comandă grozavă! Gazetarul o execută întocmai şi se simţi omul cel mai mîndru din Statele Unite. A doua zi de dimineaţă, la ora micului dejun, numele incoruptibilului orăşel Hadleyburg era pe buzele tuturor americanilor, de la Montreal pînă la golful Mexic, de la gheţarii Alascăi pînă la livezile de portocali din Florida; milioane şi milioane de oameni discutau despre străin şi sacul lui cu bani, întrebîndu-se dacă omul cu pricina va fi găsit şi nădăjduind că în curînd vor afla noi ştiri despre această întîmplare.

II

A doua zi, tîrguşorul Hadleyburg se trezi celebru — era uimit, fericit şi mîndru totodată. Mîndru dincolo de orice închipuire. Cei nouăsprezece cetăţeni cu vază ai săi, împreună cu soţiile, se plimbau de colo pînă colo, strîngîndu-şi mîinile. Pe chipurile lor se citea bucuria. Surîdeau în dreapta şi în stînga şi se felicitau, spunîndu-şi că în urma nemaipomenitei întîmplări, dicţionarul se îmbogăţea cu un nou cuvînt, *Hadleyburg*, sinonim cu *incoruptibil* — un cuvînt sortit să rămînă totdeauna în dicţionare! Iar cetăţenii mai modeşti şi mai puţin importanţi se purtau cam în acelaşi fel.

Toată lumea alergă la bancă să vadă sacul cu aur; iar cu puţin înainte de amiază începură să se reverse în orăşel pîlcuri de oameni amărîţi şi invidioşi, veniţi din Brixton şi din alte localităţi din apropiere. Şi chiar în aceeaşi după-amiază — şi apoi şi a doua zi — începură să sosească de pretutindeni reporteri pentru a se convinge cu propriii lor ochi că sacul există, pentru a-i afla povestea şi a o scrie din nou, pentru a desena în grabă sacul, locuinţa lui Richards, banca, biserica presbiteriană, biserica baptistă, piaţeta publică şi primăria, unde urma să se desfăşoare marele examen şi să fie înmînaţi banii. Se căzneau să deseneze portretul soţilor Richards, al bancherului Pinkerton, al lui Cox, al redactorului-şef, al pastorului Burgess, al dirigintelui poştei şi chiar... al lui Jack Halliday — un tercheaberchea bun la suflet, care-şi cîştiga existenţa pescuind şi vînînd — prietenul ştrengarilor şi al cîinilor de pripas, tipicul coate-goale al orăşelului. Greţosul şi pipernicitul Pinkerton, cu zîmbetul lui onctuos, arăta tuturor sacul şi, frecîndu-şi palmele unsuroase, sporovăia fără încetare despre vechea şi frumoasa reputaţie de cinste a oraşului şi despre această minunată confirmare a ei. În acelaşi timp, îşi exprima speranţa şi convingerea că exemplul acesta se va răspîndi pînă hăt-departe, în întreg continentul american şi va intra în istorie, ca un factor de regenerare morală. Şi aşa mai departe pe aceeaşi temă.

După vreo săptămînă, zarva se potoli. Beţia de mîndrie şi entuziasm făcu loc unei stări de dulce şi tăcută încîntare, un fel de mulţumire adîncă şi inexprimabilă. Pe toate feţele se putea desluşi expresia unei paşnice şi cucernice fericiri.

Apoi interveni o schimbare, atît de înceată încît la început abia dacă fu observată — poate că nici nu fusese observată de nimeni în afară de Jack Halliday, căruia nu-i scăpa niciodată nimic şi care făcea haz de orice, indiferent despre ce era vorba. Începu să facă reflecţii ironice asupra unor persoane care nu mai arătau aşa de fericite ca în urmă cu o zi, două; apoi pretinse că noua lor înfăţişare trăda o adevărată tristeţe; iar apoi, că mutrele lor exprimau o stare bolnăvicioasă; şi

în sfîrşit, că toată lumea devenise atît de posomorîtă, melancolică şi năucă încît el, Halliday, putea şterpeli un gologan din fundul buzunarului celui mai zgîrcit om, fără ca acesta să bage de seamă.

Cam în această fază, căpetenia fiecăreia dintre cele nouăsprezece familii fruntaşe lăsa să-i scape înainte de culcare, de obicei cu un oftat, vorbe ca acestea: „Of, ce-a putut să-i spună Goodson acelui străin?”

Şi numaidecît soţia respectivă răspundea cu un tremur:

— Vai, taci! Ce gînduri necurate îţi trec prin minte? Scoate-ţi-le din cap, pentru numele lui Dumnezeu!

Aceeaşi întrebare revenea însă pe buzele soţilor şi în seara următoare şi primea acelaşi răspuns, dar pe un ton mai potolit.

Iar în a treia seară soţii rosteau iarăşi întrebarea, cu teamă şi parcă maşinal. De data aceasta, ca şi în seara următoare, soţiile, cuprinse de o uşoară nervozitate, încercau să spună ceva, dar nu reuşeau.

În seara următoare îşi recăpătau graiul şi răspundeau cu jind:

— O, de-am putea ghici!

Comentariile lui Halliday deveneau pe zi ce trece mai neplăcute şi mai dispreţuitoare. Trecea grăbit pe străzi, bătîndu-şi joc de întreg orăşelul şi de fiecare dintre cetăţenii săi în parte. Rîsul lui era singurul ce se mai auzea în tot orăşelul; el răsuna stingher, într-un pustiu jalnic. Nu se vedea nici urmă de zîmbet, nicăieri. Halliday umbla cu o cutie de ţigări pusă pe un trepied, în chip de aparat fotografic, şi oprea pe toţi trecătorii, îndreptînd obiectivul spre ei şi spunînd: „Gata! Acum, zîmbiţi vă rog!” Dar nici măcar gluma asta grozavă nu putea descreţi frunţile posomorîţilor cetăţeni.

Trecură astfel trei săptămîni. Mai rămăsese una. Era într-o sîmbătă seara, după cină. În loc de forfota gălăgioasă a cumpărăturilor şi veselia de odinioară a serilor de sîmbătă, străzile erau pustii şi triste. Richards şi bătrîna lui soţie stăteau fiecare deoparte în odaia lor, nefericiţi şi cufundaţi în gînduri. Se obişnuiseră să stea aşa în fiecare seară. Deprinderile lor de o viaţă

întreagă — cititul, croşetatul şi sporovăiala plăcută sau vizitele primite ori făcute prin vecini — pieriseră, căzuseră în uitare de parcă nu erau două-trei săptămîni, ci veacuri de cînd trăiau aşa. Acum nimeni nu mai vorbea, nimeni nu mai citea, nimeni nu mai făcea vizite. Întreg orăşelul stătea acasă, oftînd, frămîntîndu-se în tăcere şi încercînd să ghicească tainicele cuvinte.

Poştaşul aduse o scrisoare. Richards privi nepăsător scrisul de pe plic şi ştampila (amîndouă îi erau necunoscute) şi aruncă scrisoarea pe masă, reluîndu-şi firul întrerupt al ghicitului şi al amarnicelor frămîntări lipsite de speranţă. Cu două-trei ore mai tîrziu, soţia lui se sculă plictisită şi se duse să se culce fără să-i mai spună noapte bună (şi asta devenise acum un lucru obişnuit). Se opri însă lîngă scrisoare şi, privind-o fără interes, desfăcu plicul şi începu să citească pe sărite. Richards, care şedea într-un jilţ rezemat de perete, cu bărbia proptită pe genunchi, auzi un zgomot sec. Era soţia lui, care se prăbuşise. Se repezi spre ea, dar Mary strigă:

— Lasă-mă, sînt în culmea fericirii. Citeşte scrisoarea, citeşte-o!

Richards o citi pe nerăsuflate, cuprins de ameţeală. Scrisoarea venea dintr-un stat îndepărtat şi spunea:

„Sînt un străin pentru dumneata, dar asta nu are nici o importanţă. Trebuie neapărat să-ţi spun ceva: m-am înapoiat chiar acum din Mexic şi am aflat despre întîmplarea ştiută. Desigur că dumneata nu ştii cine a rostit cuvintele acelea, dar eu ştiu şi sînt singurul om în viaţă care ştie. E vorba de *Goodson.* L-am cunoscut foarte bine, cu mulţi ani în urmă. Am trecut prin orăşelul dumneavoastră în noaptea aceea şi el m-a găzduit pînă la sosirea trenului de la miezul nopţii. L-am auzit spunînd în întuneric străinului cuvintele acelea. Era pe aleea Hale. Am vorbit despre asta tot restul drumului şi apoi la el acasă, la o ţigară. În cursul conversaţiei a pomenit de mulţi concetăţeni de-ai dumitale — despre majoritatea lor într-un mod foarte puţin măgulitor pentru ei, dar despre doi-trei în mod favorabil; printre aceştia din urmă erai şi dumneata. Spun „favorabil” şi nimic mai mult. Îmi reamintesc că spunea că NU ŢINE realmente la nici o persoană din oraş, absolut la nici una; dar că dumneata — CRED

că era vorba de dumneata, sînt aproape sigur — i-ai făcut cîndva un foarte mare serviciu, poate fără să-ţi dai seama cît de mult însemna pentru el şi ca ar dori să aibă o avere ca să ţi-o lase moştenire cînd va muri; cît despre restul concetăţenilor, cîte un blestem pentru fiecare. Dacă dumneata eşti într-adevăr cel care i-ai făcut acel serviciu, eşti moştenitorul lui legitim şi ca atare ai dreptul la sacul cu aur. Ştiu că mă pot încrede în integritatea şi cinstea dumitale, pentru că la un cetăţean al Hadleyburgului aceste virtuţi sînt, înnăscute. De aceea îţi voi dezvălui cuvintele, fiind convins că dacă nu eşti dumneata omul cu pricina, îl vei căuta şi îl vei găsi fără îndoială, avînd grijă ca recunoştinţa pe care Goodson o datora pentru serviciul amintit să ajungă la destinaţie. Iată acum cuvintele:

NU EŞTI DE FEL UN OM RĂU:
CAUTĂ DE TE ÎNDREAPTĂ.

HOWARD L. STEPHENSON.”

— Ah, Eduard, banii sînt ai noştri; sînt atît de fericită, atît de fericită! Sărută-mă, dragul meu, nu ne-am mai sărutat de o veşnicie... Şi aveam atîta nevoie... de bani... Acum ai scăpat de Pinkerton şi de banca lui, nu mai eşti sclavul nimănui. Simt că-mi cresc aripi, de atîta bucurie.

Cei doi soţi petrecură o jumătate de oră fericită, şezînd pe canapea şi giugiulindu-se; se întorceau vremurile de altădată, care începuseră o dată cu logodna lor şi dăinuiseră pînă în ziua cînd străinul adusese banii aceia blestemaţi. După un timp soţia spuse:

— Ah, Eduard, ce noroc că i-ai făcut acel mare serviciu. Bietul Goodson! Nu mi-a plăcut niciodată, dar acum mi-e drag. Ce frumos din partea ta că nu ai pomenit şi nu te-ai lăudat niciodată cu asta! Apoi, cu o nuanţă de reproş: Dar ar fi trebuit să-mi spui şi mie, Eduard, ar fi trebuit să-i spui soţiei tale!

— Fireşte că... hm, vezi bine, Mary, că eu...

— Termină acum cu bîiguielile astea şi povesteşte-mi totul, Eduard. Totdeauna te-am iubit, iar acum sînt mîndră de tine. Toată lumea e convinsă că n-a existat decît un singur suflet generos şi bun în orăşelul ăsta. Iar acum se dovedeşte că tu... Eduard, de ce nu-mi spui?

— Ei bine... hm... hm... Dar nu pot, Mary!

— Nu poţi? De ce nu poţi?

— Vezi că, el... ei bine, el... m-a silit să-i făgăduiesc că nu voi spune niciodată nimănui!

Soţia îl măsură cu privirea şi spuse, foarte încet:

— Te-a silit să-i făgăduieşti? Eduard, ce-mi tot îndrugi?

— Mary, crezi că te mint?

Ea tăcu o clipă, tulburată. Apoi îşi puse mîna într-a lui şi rosti:

— Să ne ferească Dumnezeu, ne-am abătut şi aşa destul de la linia noastră de credinţă; nu... nu... *am mers şi aşa prea departe*. N-ai spus o minciună, toată viaţa. Dar acum... acum cînd temelia tuturor lucrurilor pare să se prăbuşească sub noi, noi... noi... Îi pierise parcă graiul, dar după cîteva clipe spuse cu glasul frînt:

— Şi nu ne duce pe noi în ispită... Cred că i-ai făgăduit, Eduard. Să zicem că-i aşa. Să nu mai vorbim despre asta. Acum, cînd totul a trecut, să fim iarăşi fericiţi; nu e vremea să ne întristăm.

Lui Eduard îi fu destul de greu să-i facă pe plac, pentru că gîndurile îi rătăceau aiurea, tot încercînd să-şi amintească ce fel de serviciu îi făcuse lui Goodson.

Cei doi soţi rămaseră treji toată noaptea. Mary era fericită şi agitată, iar Eduard agitat, dar nu prea fericit. Mary se gîndea ce va face cu banii. Eduard încerca să-şi amintească ce serviciu îi făcuse lui Goodson. La început conştiinţa nu-i dădu pace, din pricina minciunii pe care i-o spusese lui Mary — admiţînd că era o minciună. Dar la urma urmelor, să presupunem că era o minciună! Ei şi? E atît de important? Oare nu minţim întotdeauna în *faptele* noastre? Atunci de ce să nu le şi *spunem?* Iată de pildă purtarea lui Mary. În timp ce el se grăbea să-şi îndeplinească misiunea cinstită, ce făcea ea? Se căina că nu distruseseră bileţelul şi nu păstraseră banii! Este oare mai bine să furi decît să minţi?

Ghimpele acesta îşi pierdu ascuţişul. Gîndul minciunii căzu pe planul al doilea, ceea ce îl făcu să se simtă uşurat. Dar se ivi un nou ghimpe: oare făcuse într-adevăr binele acela? Fireşte, există mărturia lui Good-

son, cuprinsă în scrisoarea lui Stephenson; nici nu putea fi o mărturie mai bună; ba era chiar o *dovadă* sigură. Nu încape nici o îndoială. Aşa încît chestiunea asta era rezolvată... Nu, nu pe de-a întregul. Îşi aminti, tresărind, că acest necunoscut — Stephenson — nu era sigur de tot dacă binefăcătorul fusese Richards sau altcineva şi vai! apela la onoarea lui Richards, care trebuia să hotărască singur asupra destinaţiei banilor... Şi domnul Stephenson e convins că dacă Richards n-ar fi omul cu pricina, în orice caz s-ar strădui să-l găsească, aşa cum îi şade bine unui om cinstit. Este o adevărată ticăloşie să pui un om într-o asemenea situaţie. De ce n-o fi renunţat Stephenson la această rămăşiţă de îndoială? Ce să fi urmărit prin asta?

Acum altă problemă: cum se face că tocmai numele lui Richards şi nu al altuia a rămas în mintea lui Stephenson ca fiind al binefăcătorului? Lucrul i se păru firesc, da, cît se poate de firesc pînă ce deveni o *dovadă* certă. Atunci Richards nu se mai gîndi de loc la această problemă, deoarece un instinct tainic îi spunea că o dovadă o dată stabilită, mai bine să n-o scormoneşti.

Acum se simţea cu cugetul oarecum împăcat, dar mai era un amănunt care nu-i dădea pace: desigur, făcuse acel serviciu — asta era bine stabilit; dar ce fel de serviciu? Trebuie să şi-l amintească. Nu va dormi pînă ce nu şi-l va aminti; atunci va fi cu cugetul pe deplin împăcat. Începu aşadar să se gîndească. Îi trecură prin minte vreo zece lucruri — servicii posibile, ba chiar probabile — dar nici unul nu i se păru destul de însemnat pentru a merita averea pe care Goodson ar fi vrut să i-o lase moştenire. Şi în afară de aceasta, nici nu-şi amintea să le fi făcut. Ei, dar... ei... dar... *ce fel* de serviciu să fi fost, încît cineva să fie atît de recunoscător din pricina lui? A, mîntuirea sufletului! Asta trebuie să fie. Da, acum îşi aminteşte cum îşi băgase o dată în cap să-l convertească pe Goodson. Strădania asta i-a luat... era să spună trei luni; dar gîndindu-se mai bine, perioada se reduse la o lună, apoi la o săptămînă, apoi la o zi şi în cele din urmă la nimic. Da, acum îşi aminteşte, cu o preciziune neplă-

cută, că Goodson îl trimisese la dracul şi-i spusese să-şi vadă de treabă, deoarece el, unul, nu rîvnea de loc să urmeze Hadleyburgul în rai!

Aşadar, soluţia asta nu mergea, nu mîntuise sufletul lui Goodson. Richards se simţi descumpănit. După cîtva timp îi veni însă altă idee: nu cumva salvase averea lui Goodson? Nu, nici asta nu mergea, Goodson n-avea avere. Poate viaţa? Da, asta este! Fireşte. Cum de nu se gîndise la asta înainte? De data asta era pe drumul cel bun, fără îndoială. Imaginaţia începu să-i lucreze, ca o morişcă.

Timp de două ore chinuitoare, se ocupă aşadar de salvarea vieţii lui Goodson. Îl salvă de tot felul de împrejurări grele şi chiar periculoase. De fiecare dată îl salva mulţumitor, pînă la un anumit punct; dar tocmai cînd începea să fie destul de convins că lucrurile s-au întîmplat aievea, ieşea la iveală un amănunt care strica totul şi făcea imposibilă întreaga întîmplare. Aşa s-a petrecut de pildă cu înecul. Se văzu aruncîndu-se în apă şi trăgîndu-l la mal pe Goodson care-şi pierduse cunoştinţa, în timp ce mulţimea îl privea şi îl aplauda. Dar cînd construi totul în minte şi începu să-şi imagineze exact întîmplarea, tocmai atunci apărură o sumedenie de amănunte stînjenitoare: orăşelul nu putea să nu afle de o asemenea întîmplare, Mary ar fi ştiut la rîndul ei — şi apoi o întîmplare ca asta ar fi strălucit ca un far în propria-i memorie, ceea ce nu se potrivea de loc cu serviciul neştiut de nimeni, pe care se chema că-l făcuse „fără să-şi dea seama cît de mult însemna”. Ajuns la acest punct, îşi aminti că de altfel nici nu ştia să înoate.

Dar iată, mai era un amănunt la care nu se gîndise de loc pînă atunci: era vorba de un serviciu pe care-l făcuse „poate fără să-şi dea seama cît de mult însemna”.

Ei, de data aceasta, era mai uşor să iasă din impas; cu mult mai uşor decît înainte. Şi încetul cu încetul găsi ce căuta. Cu mulţi ani în urmă, Goodson fusese cît pe ce să se însoare cu o fată foarte drăguţă, Nancy Hewitt: nu se ştia de ce, logodna fusese ruptă; fata muri curînd după aceea, iar Goodson rămase burlac, acrindu-se cu timpul şi devenind un adevărat mizantrop.

Curînd după moartea fetei, orăşelul descoperi — sau i se păru numai — că fata avea în vine cîteva picături de sînge negru. Richards se căzni multă vreme să-şi rînduiască amintirile în legătură cu această întîmplare şi în cele din urmă i se păru că-şi aminteşte o serie de amănunte care se pierduseră în vreun ungher al memoriei lui, fiind multă vreme neglijate. I se păru că-şi aminteşte vag că el însuşi descoperise că fata avea în ea sînge negru şi dezvăluise celorlalţi acest lucru, iar Goodson aflase de la ei. În felul acesta l-a salvat pe Goodson de primejdia de a se căsători cu necurata aceea, făcîndu-i binele „fără să-şi dea seama cît de mult însemna pentru el”, de fapt fără să-şi dea seama că i-l făcuse. Goodson însă şi-a dat seama de însemnătatea lui şi de faptul că fusese la un pas de prăpastie şi de aceea i-a rămas pînă la moarte recunoscător binefăcătorului lui, dorind să-i poată lăsa moştenire o avere. Totul era cît se poate de simplu şi de limpede acum! Şi cu cît se gîndea mai mult, cu atît i se părea mai limpede şi mai sigur; în cele din urmă, pregătindu-se să adoarmă mulţumit şi fericit, îşi imagină totul ca şi cum s-ar fi petrecut cu o zi înainte. De fapt, îşi amintea vag că Goodson i-a spus cîndva că-i e recunoscător.

Între timp, Mary îşi cumpărase cu vreo şase mii de dolari o casă nouă pentru ea şi o pereche de papuci pentru pastor, după care adormise cu cugetul împăcat.

În aceeaşi seară, poştaşul adusese cîte o scrisoare fiecăruia dintre ceilalţi cetăteni fruntaşi ai orăşelului — la un loc nouăsprezece scrisori. Nici unul din plicuri nu semăna cu celelalte şi adresele de pe ele erau diferite, dar textele dinăuntru erau toate la fel, afară de un singur amănunt. Erau copii exacte după scrisoarea primită de Richards (chiar şi scrisul era acelaşi) şi toate erau semnate Stephenson; numai că în locul numelui lui Richards, apărea numele fiecăruia dintre destinatari.

Toată noaptea cei optsprezece cetăţeni cu vază făcură întocmai ceea ce făcea în acelaşi timp colegul lor Richards, adică se căzniră din răsputeri să-şi amintească ce serviciu deosebit îi făcuseră fără să ştie lui Barclay Goodson. Nimănui nu-i venea uşor treaba asta, totuşi fiecare din ei reuşi să o ducă la bun sfîrşit.

Iar în timp ce ei se îndeletniceau cu această treabă anevoioasă, nevestele lor îşi petreceau noaptea cheltuind banii, ceea ce era foarte uşor. În acea noapte, cele nouăsprezece soţii cheltuiră în medie cîte şapte mii de dolari fiecare, din cei patruzeci de mii care se aflau în sac — adică la un loc o sută treizeci şi trei de mii.

Ziua următoare îi pregăti o mare surpriză lui Jack Halliday. El observă că pe chipurile celor nouăsprezece cetăţeni cu vază şi ale soţiilor lor reapăruse expresia aceea de fericire paşnică şi senină. Nu era în stare s-o priceapă şi nici nu putea găsi vorbe care să o spulbere sau măcar să o tulbure. Îi venise aşadar şi lui rîndul să fie nemulţumit de viaţă. Toate presupunerile lui în legătură cu pricinile acestei fericiri se dovediră a fi greşite. Bunăoară, cînd întîlni pe doamna Wilcox şi desluşi pe chipul ei acel extaz senin, îşi spuse: „Să ştii că i-a fătat pisica!” Dar cînd întrebă apoi pe bucătăreasă, află că nu era aşa. Şi bucătăreasa băgase de seamă că stăpînii ei erau fericiţi, dar nu ştia de ce. Cînd Halliday descoperi copia aceluiaşi extaz pe figura lui Billson — „Burtosul” (poreclă dată de tîrg), crezu cu tărie că unul din vecinii familiei Billson şi-a rupt piciorul. Dar cercetînd, văzu că nu se întîmplase aşa ceva. Fericirea stăpînită care se citea pe faţa lui Gregory Yates nu putea însemna decît un singur lucru: scăpase de soacră-sa; dar şi de data asta se înşelase. „Iar Pinkerton... Pinkerton... a pus mîna, se vede, pe zece cenţi, pe care crezuse că-i va pierde.” Şi aşa mai departe. În unele cazuri, presupunerile rămîneau simple presupuneri, în altele se dovedeau a fi complet greşite. În cele din urmă, Halliday îşi spuse: „Oricum ai întoarce-o, fapt e că nouăsprezece familii din Hadleyburg se simt deocamdată ca în rai; nu ştiu cum s-a întîmplat; ştiu doar că Dumnezeu s-a cam încurcat azi în socoteli”.

Un arhitect constructor dintr-un stat învecinat se pripăşise de curînd în acest tîrguşor nepricopsit, cu gîndul de a crea o întreprindere modestă. Trecuse o săptămînă de cînd îşi atîrnase firma la uşă, dar nu se ivise nici un client; era descurajat şi necăjit că venise acolo. Dar dintr-o dată soarta începu să-i surîdă. Două

dintre soţiile cetăţenilor cu vază veniră una după alta la el şi-i spuseră confidenţial:

— Poftiţi pe la noi de luni într-o săptămînă, dar nu spuneţi nimănui nimic deocamdată. Avem de gînd să construim ceva.

În ziua aceea primi unsprezece asemenea invitaţii. Iar în aceeaşi seară se grăbi să-i trimită fiicei sale o scrisoare, cerîndu-i să rupă logodna cu studentul ei, deoarece va putea să facă o partidă de o mie de ori mai bună.

Pinkerton-bancherul şi alţi doi-trei oameni cu stare se gîndeau să-şi clădească vile la ţară, dar mai aşteptau. Oamenii de teapa lor nu-şi numără puii pînă nu ies din găoace.

Soţii Wilson se gîndiră la ceva original şi grandios: să dea un bal mascat. Nu făgăduiră nimic precis, dar anunţară confidenţial pe toţi cunoscuţii că se gîndesc serios la un asemenea bal şi că probabil îl vor da. „Şi dacă îl vom da — adăugară ei — desigur că veţi fi invitaţi şi voi.” Cunoscuţii rămaseră uimiţi şi îşi spuseră unul altuia: „Au înnebunit, bieţii Wilson? Doar nu le dă mîna!” Cîteva dintre soţiile celor nouăsprezece spuseră în taină bărbaţilor lor: „Bună idee! N-o să scoatem o vorbă pînă la terminarea balului lor sărăcăcios, şi atunci vom organiza noi unul care-i va face să crape de ciudă!”

Zilele treceau şi lista cheltuielilor viitoare devenea din ce în ce mai impunătoare, din ce în ce mai absurdă şi mai nebunească. Era ca şi cum fiecare dintre cele nouăsprezece familii nu numai că cheltuise în gînd toţi cei patruzeci de mii de dolari înainte de a-i încasa, ci se şi înglodase în datorii. Cei mai nesocotiti nu se mărginiră să plănuiască aceste cheltuieli, ci începură chiar să le facă, pe datorie. Cumpărară pămînt, ipoteci, ferme, acţiuni de bursă, haine elegante, cai şi diferite alte lucruri, dînd arvună şi semnînd pentru restul banilor poliţe plătibile peste zece zile. Dar în curînd se treziră. Halliday începu să desluşească pe feţele multora o paloare de spaimă. Copleşit de mirare, nu ştia ce să mai creadă. Îşi spunea: „Pisoii doamnei Wilcox n-au murit, pentru că nici nu s-au născut; nimeni nu şi-a rupt piciorul; numărul soacrelor nu s-a micşorat; nu

s-a întîmplat *nimic* — iată un mister cu neputinţă de dezlegat”.

Mai era cineva cuprins de mirare: pastorul Burgess. De la o vreme, oriunde se ducea, i se părea că oamenii se ţin după el sau îl caută anume; şi, ca un făcut, ori de cîte ori se afla în vreun loc singuratic, îi răsărea în faţă unul din membrii celor nouăsprezece familii şi-i strecura în mînă un plic, şoptindu-i: „Să fie deschis la primărie vineri seara”, după care dispărea fără urmă. Ştia că trebuie să existe un pretendent pentru sacul cu bani (cu toate că avea oarecare îndoieli, întrucît Goodson murise), dar nu i-ar fi trecut prin cap că toţi aceşti oameni ar putea fi pretendenţi. Cînd veni şi vinerea cea mare, constată că primise nouăsprezece plicuri.

III

Sala primăriei nu arătase niciodată mai frumos. Tribuna din fund era bogat împodobită cu drapele; pe pereţi, din loc în loc, atîrnau mănunchiuri de steaguri; balustradele balconului şi coloanele care le susţineau erau de asemenea acoperite cu steaguri; toate acestea fuseseră aranjate pentru a scoate ochii străinilor, care aveau desigur să vină în număr mare. Şi apoi, era de aşteptat ca printre ei să se afle şi numeroşi reprezentanţi ai presei. Sala era ticsită de lume. Cele patru sute douăsprezece locuri numerotate erau ocupate; de asemenea şi cele şaizeci şi opt de scaune aşezate pe margini; treptele ce duceau la tribună erau şi ele ocupate; cîtorva străini mai de seamă li se oferiseră locuri la tribună; la capătul meselor aşezate în formă de potcoavă de-a lungul şi de-a latul tribunei, se instalase o puternică echipă de corespondenţi speciali, veniţi din diferite colţuri ale ţării. Orăşelul nu cunoscuse niciodată o asemenea eleganţă. În sală se puteau vedea toalete destul de scumpe şi în unele cazuri doamnele care le purtau păreau a nu fi obişnuite cu asemenea veşminte. Cel puţin aşa spuneau gurile rele, dar poate

că părerea aceasta se datora faptului că doamnele în chestiune nu purtaseră pînă atunci asemenea toalete.

Sacul cu aur fusese aşezat pe o măsuţă în faţa tribunei, de unde putea fi văzut din orice colţ al sălii. Toţi se zgîiau la el cu înfrigurare şi tuturor le lăsa gura apă văzîndu-l; o minoritate de nouăsprezece perechi îl priveau drăgăstos, cu tandreţe, ca pe un lucru ce le aparţinea, iar jumătatea de sex masculin a acestei minorităţi îşi repeta mereu în minte mici şi emoţionante discursuri improvizate, pe care se pregăteau să le rostească pentru a mulţumi aplauzelor şi felicitărilor publicului. Din cînd în cînd, unul dintre ei scotea o hîrtiuţă din buzunarul vestei şi o privea pe furiş, pentru a-şi împrospăta memoria.

În sală era o larmă de glasuri învălmăşite, aşa cum se întîmplă întotdeauna în asemenea ocazii; dar cînd pastorul Burgess se ridică şi puse mina pe sac, se aşternu o tăcere desăvîrşită. Pastorul înfăţişă ciudata poveste a sacului, apoi vorbi cu multă căldură despre vechea şi binemeritata faimă pe care şi-o cîştigase Hadleyburgul pentru cinstea lui neprihănită şi despre îndreptăţita lui mîndrie pentru această faimă.

— Această faimă — declară el — este o comoară de nepreţuit şi, datorită proniei cereşti, valoarea ei a devenit actim şi mai mare, deoarece recenta întîmplare a răspîndit această faimă pînă hăt departe. Ochii întregii Americi sînt acum aţintiţi asupra acestui orăşel, al cărui nume a devenit pentru totdeauna, după cum sper şi cred, sinonim cu incoruptibilitatea comercială. (Aplauze.) Şi cine urmează să fie păzitorul acestei comori nobile, comunitatea în întregul ei? Nu! Răspunderea este individuală, nu colectivă. De azi înainte, fiecare dintre dumneavoastră este păzitorul ei şi răspunde personal de integritatea ei. Doriţi — doreşte fiecare dintre dumneavoastră — să accepte această mare răspundere? (Furtunoase exclamaţii aprobative.) Atunci totul este în regulă. Astăzi puritatea dumneavoastră este desăvîrşită. Vegheaţi ca ea să rămînă pururi la fel. Astăzi nu există om în comunitatea dumneavoastră care să poată fi ispitit să se atingă măcar de o para ce nu-i aparţine. Vegheaţi ca această binecuvîn-

tare să nu vă părăsească niciodată. („Aşa vom face! Aşa vom face!”) Nu e locul aici să facem o comparaţie între noi şi alte comunităţi, dintre care unele ne privesc cu rea-voinţă; ele merg pe căile lor, noi pe ale noastre; să fim fericiţi cu ce avem. (Aplauze.) Cu aceasta, închei. Sub mîna mea, prieteni, se află o grăitoare mărturie a unui străin, în privinţa virtuţilor noastre; datorită lui, lumea va şti de aci înainte cine sîntem. Noi nu ştim cine este el, dar în numele dumneavoastră îi exprim recunoştinţă şi vă cer să vă alăturaţi glasurile pentru a întări cele spuse de mine.

Cetăţenii se ridicară în picioare ca un singur om şi preţ de un minut pereţii se cutremurară de glasurile care exprimau recunoştinţă. Apoi toată lumea se aşeză şi domnul Burgess scoase din buzunar un plic. Asistenţa îşi ţinu răsuflarea, în timp ce pastorul desfăcea plicul; seoţînd din el o foaie de hîrtie, începu să citească încet şi răspicat, iar publicul ascultă cu atenţia încordată documentul magic, ale cărui cuvinte preţuiau fiecare cîte un lingou de aur.

— Cuvintele pe care le-am spus străinului în nevoie sînt următoarele:

„NU EŞTI DE FEL UN OM RĂU:
CAUTĂ DE TE ÎNDREAPTĂ”.

Apoi continuă: Peste o clipă, vom şti dacă aceste cuvinte corespund cu cele scrise în bileţelul din sac şi dacă se va dovedi că da — şi desigur că se va dovedi — atunci acest sac de aur aparţine unui concetăţean care de aci înainte va apărea în faţa naţiunii ca un simbol al virtuţii alese, care a făcut ca orăşelul nostru să fie renumit în întreaga ţară — şi anume, domnului Billson!

Mulţimea era gata să izbucnească într-un ropot de aplauze, cum se cuvenea în atare împrejurare; dar cînd să-şi dea drumul, rămase încremenită; o clipă sau două, domni o tăcere adîncă, apoi se stîrni un val de murmure; oamenii îşi şopteau: „Billson? Haida-de! prea e cusută cu aţă albă! Tocmai Billson să dea douăzeci de dolari unui străin sau altcuiva? S-o spui lu’ mutu!” Mulţimea rămase iarăşi cu gura căscată, văzînd cu uimire că în

timp ce într-o parte a sălii diaconul Billson stătea în picioare cu capul plecat cu smerenie, în cealaltă parte, avocatul Wilson făcea exact acelaşi lucru. Un timp, în sală domni o tăcere buimacă.

Toată lumea era uluită. Cît despre cele nouăsprezece perechi, erau surprinse şi indignate.

Billson şi Wilson întoarseră capetele unul spre celălalt şi se priviră lung. Billson întrebă tăios:

— Dumneata de ce te-ai ridicat, domnule Wilson?

— Pentru că am dreptul. Fii te rog aşa de bun şi explică publicului de ce te-ai ridicat *dumneata?*

— Cu multă plăcere. Pentru că eu am scris acele cuvinte!

— Asta-i o minciună neruşinată! Eu le-am scris, cu mîna mea.

Acum era rîndul lui Burgess să pară lovit de dambla. Se holba cînd la unul cînd la celălalt şi părea că nu ştie ce se facă. Asistenţa era uluită. Avocatul Wilson începu să vorbească:

— Cer preşedintelui să dea citire numelui semnat pe hîrtie.

Preşedintele, venindu-şi în fire, citi cu voce tare numele:

— John Wharton *Billson.*

— Vezi? strigă Billson. Ce mai ai de spus acum? Şi ce fel de scuze îmi vei aduce mie şi acestei adunări insultate pentru înşelătoria pe care ai pus-o la cale?

— Nu-ţi datorez nici o scuză, domnule, şi în afară de asta, te acuz în mod public că mi-ai furat scrisoarea de la domnul Burgess şi ai înlocuit-o printr-o copie a ei, semnată cu numele dumitale. Numai în felul acesta ai putut afla cuvintele; sînt singurul om pe lume care ştia secretul acestor cuvinte.

Dacă lucrurile ar fi mers tot aşa, s-ar fi ajuns la un adevărat scandal; toată lumea observă îngrozită că stenografii mîzgăleau de zor, ca nişte apucaţi. Mulţi din sală strigară: „Domnule preşedinte! Domnule preşedinte! Fă ordine! Fă ordine!” Burgess bătu cu ciocănelul lui prezidenţial şi spuse:

— Să nu uităm buna-cuviinţă. E limpede că undeva este o greşeală, cu siguranţă că nu poate fi vorba de

altceva. Dacă domnul Wilson mi-a dat un plic — şi-mi amintesc acum că mi-a dat — atunci îl mai am la mine.

Scoase din buzunar un plic, îl deschise, se uită la el şi tăcu o clipă, surprins şi tulburat. Apoi îşi ridică mîna, o agită maşinal în aer şi încercă să spună ceva, dar renunţă, deznădăjduit. Cîteva voci strigară:

— Citeşte! Citeşte! Ce scrie?

Începu aşadar să citească, cu aerul unui somnambul:

— Cuvintele pe care le-am spus nefericitului străin sînt următoarele: **NU EŞTI UN OM RĂU**: (adunarea se holbă la el, uimită.) **CAUTĂ DE TE ÎNDREAPTĂ.** (Murmure: „Extraordinar! Ce mai e şi asta?”) Această scrisoare — urmă preşedintele — este semnată Thurlow G. Wilson.

— Vedeţi? strigă Wilson. Desigur că asta lămureşte totul! Eram sigur că scrisoarea mea a fost furată.

— Furată? replică Billson. Află de la mine că nici dumneata şi nici oricare altul de teapa dumitale nu poate cuteza să...

Preşedintele: La ordine, domnilor, la ordine! Aşezaţi-vă amîndoi, vă rog.

Cei doi se supuseră, scuturînd din cap şi bombănind furioşi. Adunarea era năucită, nu ştia ce să mai creadă despre această întîmplare ciudată. Peste cîteva clipe se ridică Thompson. Thompson era pălărierul oraşului. Ar fi vrut să fie şi el unul din cei nouăsprezece; dar aşa ceva nu era de nasul lui: stocul lui de pălării nu era destul de mare pentru a-l ridica la un asemenea rang în societate.

— Domnule preşedinte — începu el — daţi-mi voie să pun o întrebare: oare se poate să aibă dreptate amîndoi aceşti domni? Vă întreb pe dumneavoastră, se poate oare ca amîndoi să fi spus străinului exact aceleaşi cuvinte? Mi se pare că...

Tăbăcarul se ridică şi nu-l lăsă să sfîrşească. Tăbăcarul era nemulţumit; se credea îndreptăţit să fie unul din cei nouăsprezece, dar nu i se recunoştea acest drept. De aceea, în purtarea şi în felul lui de a vorbi se simţea o notă de arţag.

— Stai — spuse el — nu asta e problema! Aşa ceva s-ar fi putut întîmpla, să zicem, de două ori într-o sută de ani; dar una ca asta nu s-ar fi putut întîmpla niciodată. Nici unul dintre ei nu a dat cei douăzeci de dolari!

(Un mic ropot de aplauze,)

Bill-son: Eu i-am dat!

Wilson: Ba eu i-am dat!

Apoi începură să se acuze reciproc de hoţie.

Preşedintele: Nu tulburaţi ordinea! Staţi jos, vă rog, amîndoi. Vă asigur că plicurile acestea au fost tot timpul sub ochii mei.

O voce: Bine, atunci chestia asta e lămurită!

Tăbăcarul: Domnule preşedinte, un lucru este limpede acum: unul din ei s-a strecurat sub patul celuilalt şi a tras cu urechea. Dacă-mi daţi voie şi nu e nereglementar, voi spune că amîndoi sînt în stare de aşa ceva.

Preşedintele: La ordine! La ordine!

Tăbăcarul: Îmi retrag afirmaţia, domnule preşedinte, şi mă voi mulţumi să spun că dacă unul dintre ei a ascultat pe furiş cuvintele acelea, dezvăluite de celălalt nevestei sale, acum i se va înfunda!

O voce: Cum?

Tăbăcarul: Foarte simplu. Cei doi n-au folosit exact aceleaşi cuvinte. Aţi fi putut observa aceasta, dacă între lectura celor două scrisori nu ar fi trecut atîta timp şi nu s-ar fi iscat o gîlceavă atît de aprinsă.

O voce: Zi, care-i deosebirea!

Tăbăcarul: În scrisoarea lui Billson se află cuvîntul „de fel” care în cealaltă lipseşte.

Mai multe voci: Aşa-i, are dreptate!

Tăbăcarul: Aşadar, dacă preşedintele va citi textul care se găseşte în sac, vom şti căruia din aceşti doi potlogari...

Preşedintele: La ordine!

Tăbăcarul:... căruia din aceşti doi aventurieri...

Preşedintele: La ordine!

Tăbăcarul:... căruia din aceşti doi domni... (rîsete şi aplauze)... îi revine titlul de cel dintîi pungaş şi mincinos crescut în orăşelul acesta pe care l-a pîngărit şi în care de acum înainte nu-i va fi prea uşor să mai trăiască. (Aplauze puternice.)

Mai multe voci: — Deschide! Deschide sacul!

Domnul Burgess desfăcu sacul, îşi vîrî mîna în el şi scoase afară un plic. Înăuntru găsi două hîrtii împăturite.

— Pe una din aceste hîrtii — începu el — stă scris: „A nu se citi decît după ce vor fi citite toate scrisorile adresate Preşedintelui — dacă există vreuna”. Pe cealaltă stă scris: „Cuvintele-cheie”. Îngăduiţi-mi să o citesc:

„Nu pretind ca prima jumătate a observaţiei pe care mi-a făcut-o binefăcătorul meu să fie citată întocmai, pentru că nu conţinea nimic caracteristic şi putea fi uitată; dar cele nouă cuvinte de la urmă sînt cu totul caracteristice şi, cred, uşor de reţinut; dacă aceste cuvinte nu vor fi citate întocmai, solicitantul să fie considerat drept un impostor. Binefăcătorul meu a început prin a-mi spune că foarte rar dădea sfaturi cuiva, dar că atunci cînd le dădea, erau de cea mai bună calitate. Apoi mi-a spus următoarele cuvinte care mi-au rămas pentru totdeauna întipărite în minte: «Nu eşti un om rău...!”»

Cincizeci de voci: S-a lămurit, banii-s ai lui Wilson! Wilson! Wilson! Vorbeşte! Vorbeşte!

Oamenii se repeziră şi se strînseră roată în jurul lui Wilson, strîngîndu-i mîinile cu putere şi felicitîndu-l cu înflăcărare, în timp ce preşedintele lovea de zor cu ciocănelul şi striga:

— La ordine, domnilor! Ordine! Ordine! Lăsaţi-mă, vă rog, să termin de citit.

După ce liniştea fu restabilită, preşedintele citi cele ce urmează:

„... caută de te-ndreaptă, căci de nu — ia seama la cuvintele mele — într-o bună zi, pentru păcatele dumitale, vei muri şi vei ajunge în iad sau la Hadleyburg. ÎNCEARCĂ SĂ NIMEREȘTI ÎN PRIMUL DIN ACESTE DOUĂ LOCURI”.

Urmă o tăcere de groază. Feţele cetăţenilor se în-negurară de mînie; după un timp, negura începu să se risipească şi un zîmbet ironic îi luă locul; oamenii se căzneau să-l ascundă, dar era peste puterile lor; reporterii, vecinii din Brixton şi alţi străini îşi aplecară

capetele şi îşi ascunseră feţele în palme, stăpînindu-se cu greu, dintr-o politeţe împinsă pînă la eroism. Tocmai în acel moment cu totul nepotrivit, tăcerea fu sfîşiată de tunetul unei voci singuratice. Era Jack Halliday.

— Ăsta zic şi eu că-i un sfat prima-ntîi!

Atunci întreaga adunare — cu străini cu tot — îşi dădu drumul. Pînă şi gravitatea domnului Burgess se destrămă, astfel încît adunarea se simţi scutită în mod oficial de orice reţinere şi se folosi la maximum de acest privilegiu. Urmă un lung hohot de rîs sănătos, ţîşnit din adîncul inimilor; în cele din urmă se potoli, îăsînd domnului Burgess răgazul de a încerca să-şi reia aerul grav, iar celor din sală — de a-şi şterge cît de cît lacrimile. Apoi izbucni din nou; şi după aceea încă o dată şi încă o dată, pînă cînd Burgess izbuti să îngaime aceste cuvinte serioase:

— Ar fi zadarnic să încercăm a ascunde faptele: ne aflăm în faţa unei situaţii foarte grave. Este în joc onoarea orăşelului nostru, reputaţia lui. Însuşi faptul că cele două fraze scrise de domnul Wilson şi de domnul Billson se deosebesc printr-un cuvînt, este destul de grav, întrucît sînt o dovadă că unul din aceşti doi domni a săvîrşit un furt...

Cei doi şedeau zdrobiţi şi parcă neînsufleţiţi pe scaunele lor, dar la auzul acestor cuvinte tresăriră electrizaţi şi încercară să se ridice.

— Staţi jos! spuse preşedintele tăios, iar ei se supuseră. Faptul acesta e, după cum spuneam, destul de grav — însă numai pentru unul dintre ei. Acum chestiunea pare şi mai gravă, întrucît onoarea *amîndurora* e atinsă, ba chiar cu totul ştirbită. Amîndoi au ignorat cele două cuvinte hotărîtoare.

Făcu o pauză de cîteva secunde, în timpul căreia tăcerea deveni parcă mai apăsătoare şi mai adîncă, apoi urmă:

— Acest lucru nu s-a putut întîmpla decît într-un singur fel. Întreb pe aceşti domni: Este vorba de o înţelegere? De o învoială?

Un murmur străbătu sala, părînd să însemne: „I-a prins pe amîndoi”.

Billson nu era obişnuit cu asemenea situaţii extraordinare; rămase pe scaun, cuprins de deznădejde. Dar Wilson era avocat. Cu un efort, se sculă în picioare, palid şi tulburat şi spuse:

— Rog adunarea să fie îngăduitoare şi să mă lase să explic această situaţie extrem de penibilă. Îmi pare rău că trebuie să spun ceea ce voi spune; ştiu că vorbele mele vor arunca definitiv dezonoarea asupra domnului Billson, pe care l-am stimat şi respectat întotdeauna pînă acum şi de a cărui integritate nu m-am îndoit niciodată, la fel cu voi toţi. Dar pentru a-mi păstra propria mea onoare, trebuie să vorbesc cu toată sinceritatea. Mărturisesc cu ruşine — şi vă cer iertare pentru aceasta — că am spus străinului toate cuvintele din fraza aceea, inclusiv cele nouă cuvinte înjositoare de la urmă. (Stupoare.) Cînd s-a dat publicităţii anunţul pe care-l cunoaşteţi, mi-am amintit de ele şi m-am hotărît să cer sacul cu bani, pentru că aveam tot dreptul să o fac. Acum vă rog să luaţi în consideraţie următorul fapt şi să-l cîntăriţi bine. Recunoştinţa pe care mi-a arătat-o străinul în noaptea aceea a fost fără margini. Mi-a spus că nu poate găsi cuvinte ca s-o exprime şi că dacă va fi vreodată în stare, mă va răsplăti înmiit. De aceea, vă întreb acum: puteam oare să mă aştept, puteam oare să cred sau să-mi închipui măcar cît de cît că, avînd în vedere simţămintele lui pentru mine, va fi în stare de atîta nerecunoştinţă, încît să adauge cele nouă cuvinte — cu totul inutile — la fraza de încercare? Să-mi întindă o cursă? Să mă demaşte drept calomniator al propriului meu oraş, în faţa propriilor mei concetăţeni adunaţi în sala primăriei? Părea cu totul absurd, ba chiar cu neputinţă de conceput. Eram sigur că nu va pomeni decît partea binevoitoare de la începutul frazei pe care i-am spus-o. Nu mă îndoiam cîtuşi de puţin de aceasta. Şi dumneavoastră aţi fi gîndit la fel. Nu v-aţi fi aşteptat la o atît de josnică trădare din partea unei persoane pe care aţi ajutat-o şi căreia nu i-aţi făcut nici un rău. Iată de ce, cu o încredere deplină, am scris pe o bucată de hîrtie primele cuvinte — sfîrşind cu **„CAUTĂ DE TE ÎNDREAPTĂ”** — şi am semnat-o. Tocmai cînd mă pregăteam să o

pun în plic, am fost chemat în biroul meu şi, fără să-mi dau seama, am lăsat hîrtia pe masă. Se opri, îşi întoarse capul spre Billson, aşteptă o clipă şi urmă apoi: Vă atrag atenţia asupra următorului fapt: cînd m-am întors, puţin timp după aceea, domnul Billson ieşea tocmai prin uşa dinspre stradă. (Stupoare.)

În clipa aceea, Billson se ridică în picioare şi strigă:

— E o minciună! O minciună mîrşavă!

Preşedintele: Stai jos, domnule! Domnul Wilson are cuvîntul!

Prietenii lui Billson îl siliră să se aşeze pe scaun şi îl potoliră. Wilson continuă:

— Acestea sînt faptele. Cînd m-am întors, am observat că hîrtia se afla în alt loc pe masă, dar n-am dat nici o importanţă acestui fapt, crezînd că vîntul o mişcase din loc. Nici prin gînd nu mi-ar fi trecut că domnul Billson ar fi în stare să citească pe furiş hîrtiile altuia. Părea un om cinstit, incapabil de asemenea apucături. Dacă îmi permiteţi, vă voi spune că acel cuvînt care era în plus în fraza lui — „de fel” — se explică printr-o greşeală de memorie. Sînt singurul om pe lume care poate da vreun amănunt asupra frazei în chestiune, pe căi *cinstite*. Atîta am avut de spus.

Nu există pe lumea asta mijloc mai potrivit pentru a ameţi minţile, a răsturna convingerile şi adezlănţui patimile unui public neobişnuit cu trucurile şi înşelătoriile oratoriei, decît un discurs convingător. Wilson se aşeză triumfător. Sala îl învălui în aplauzele ei aprobatoare; prietenii se înghesuiră în jurul lui, îi strînseră mîna şi îl felicitară, în timp ce Billson era huiduit şi nu putea scoate o vorbă. Preşedintele ciocănea de zor şi striga:

— Nu ne-ntrerupeţi, domnilor, lăsaţi-ne să continuăm.

În cele din urmă, sala se linişti puţin. Atunci pălărierul se ridică şi spuse:

— Păi cu ce să continuăm, domnule, dacă nu cu predarea banilor?

Voci din sală: Aşa e! Aşa e! Du-te la tribună, Wilson!

Pălărierul: Propun să strigăm de trei ori ura pentru domnul Wilson, simbolul acelei virtuţi deosebite, care...

În timp ce preşedintele ciocănea de zor pentru a restabili liniştea tulburată de aplauzele frenetice ale asistenţei, cîţiva entuziaşti îl suiră pe Wilson pe umerii unui vlăjgan, pregătindu-se să-l poarte în triumf spre tribună. Atunci vocea preşedintelui se făcu auzită:

— Linişte! Fiecare la locul lui! Aţi uitat că mai există un document care trebuie citit.

Cînd se făcu linişte, luă documentul şi se pregăti să-l citească, dar îi puse la loc, spunînd:

— Uitasem că nu trebuie citit decît după citirea tuturor scrisorilor pe care le-am primit.

Scoase un plic din buzunar, îl desfăcu şi se uită la hîrtia dinăuntru. Surprins, o mai privi o dată, cu ochii holbaţi.

Douăzeci sau treizeci de voci strigară:

— Ce este? Citeşte! Citeşte!

Burgess începu să citească încet şi cu uimire în glas:

— Cuvintele pe care le-am spus străinului... (Voci: „Hei ce mai e şi asta?”) au fost următoarele: **NU EŞTI UN OM RĂU:** (Voci: „Sfinte Sisoe!”) **CAUTĂ DE TE-NDREAPTĂ** (O voce: „Asta-i prea de tot!”) Semnat, Pinkerton, bancherul!

Se dezlănţui un potop de rîsete care ar fi putut stoarce lacrimi pînă şi celor mai serioşi dintre ei. Cei care mai aveau destulă putere rîseră pînă la lacrimi; reporterii, ţinîndu-se de burtă, aşternură pe hîrtie nişte semne ciudate, cu neputinţă de descifrat. Un cîine care moţăia pe undeva, se trezi şi începu să latre, înnebunit de această hărmălaie. Prin larma asurzitoare se puteau auzi tot felul de strigăte: „Sîntem din ce în ce mai bogaţi, avem două Simboluri ale incoruptibilităţii! Fără a-l mai socoti şi pe Billson! Trei, dacă-l socotim şi pe Borţosul! Nu-i nimic, las’ să fie cît de mulţi!” „În regulă, l-am ales şi pe Billson!” „Aoleu, bietul Wilson, e victima a doi pungaşi!”

O voce puternică: Tăcere! Preşedintele a mai pescuit ceva din buzunar.

Voci: Ura! Ceva nou? Citeşte! Citeşte! Citeşte!

Preşedintele (citind): Cuvintele pe care le-am spus, etc.: Nu eşti un om rău, caută... Semnat, Gregory Yates!

Un potop de voci: — Patru simboluri! Trăiască Yates! Altul la rînd!

Adunarea era acum într-o splendidă dispoziţie şi avea chef să se amuze cît mai mult cu putinţă. Cîţiva dintre cei nouăsprezece, palizi şi deznădăjduiţi, se ridicară şi începură să-şi croiască drum spre ieşire, dar fură observaţi şi zeci de glasuri strigară:

— Uşile, uşile! Închideţi uşile! Nici un incoruptibil să nu iasă! Toată lumea să stea jos!

Ordinul fu executat.

— Mai scoate ceva din buzunar! Citeşte, citeşte, citeşte!

Preşedintele se supuse şi buzele sale rostiră din nou cuvintele bine cunoscute. „Nu eşti un om rău...”

— Numele! Numele! Cine este?

— L. Ingoldsby Sargent.

— Cinci aleşi! Tot mai multe simboluri! Continuă, continuă!

— „Nu eşti un om rău...”

— Numele! Numele!

— Nicholas Whitworth.

— Ura! Ura! E ziua simbolurilor!

Cineva improvizează un cîntec, pe melodia cunoscutei arii din opera *Mikado*[1]*:*

„Cînd un băiat sfios din fire nutreşte-o tainică iubire...”

Întreaga sală i se alătură. La un moment dat cineva improvizează un vers nou:

„Să nu uiţi asta niciodată...”

Adunarea îl cîntă, fremătînd. În curînd fu lansat un nou vers:

„N-avem corupţi în Hadleyburg...”

---

[1] Operă comică a dramaturgului englez William Gilbert şi a compozitorului englez Arthur Sullivan (n. t.).

Adunarea zbieră şi acest vers. Vocea lui Jack Halliday se înălţă apoi pătrunzătoare şi clară, cîntînd ultimul vers:

„Simboluri însă, din belşug!”

Adunarea îl cîntă cu un elan de nedescris. Apoi vesela adunare o luă de la capăt şi cîntă de două ori cele patru versuri, cu mare brio, terminînd cu un năprasnic „Ura!” pentru „Incoruptibilul Hadleyburg şi toate Simbolurile lui, pe care le vom găsi demne să primească astăzi înaltul titlu”.

Apoi oamenii începură din nou să strige către preşedinte:

— Zi mai departe! Mai citeşte-ne ceva! Citeşte tot ce ai!

— Aşa-i! Dă-i drumul! Vom dobîndi o faimă veşnică!

Vreo doisprezece bărbaţi se ridicară atunci şi începură să protesteze, spunînd că această comedie este opera unui farsor descreierat şi este o insultă pentru întregul oraş. Nu încape nici o îndoială că aceste semnături sînt falsificate...

— Staţi jos! Staţi jos! Tăcere! V-aţi dat de gol! Vom găsi şi numele voastre, fiţi pe pace!

— Domnule preşedinte, cîte plicuri ai primit?

Preşedintele le numără.

— Împreună cu cele pe care le-am deschis pînă acum, sînt nouăsprezece!

Răspunsul fu urmat de o furtună de aplauze batjocoritoare.

— Te pomeneşti că toate conţin secretul. Propun să le deschizi pe toate şi să citeşti semnăturile de pe fiecare bileţel, precum şi primele cinci cuvinte ale fiecăruia.

— Bună idee!

Propunerea fu pusă la vot şi adoptată cu entuziasm. Atunci sărmanul şi bătrînul Richards se ridică, iar soţia lui făcu la fel şi rămase aşa, cu capul plecat, pentru ca nimeni să nu vadă că plînge. Richards îi dădu braţul ca s-o sprijine şi începu să vorbească, cu glas tremurător:

— Prieteni, voi cunoaşteţi viaţa mea şi a scumpei mele Mary şi cred că ne-aţi simpatizat şi ne-aţi respectat...

Preşedintele îl întrerupse:

— Dă-mi voie, te rog. Este foarte adevărat... ceea ce spui dumneata, domnule Richards, orăşelul vă cunoaşte într-adevăr pe amîndoi; vă simpatizează şi vă respectă; mai mult decît atît: vă cinsteşte şi vă iubeşte.

Vocea lui Halliday tună din nou:

— Ăsta-i adevărul adevărat! Dacă preşedintele are dreptate, atunci să se pronunţe şi adunarea. Haideţi, sculaţi-vă! Acum... Hip! Hip! Hip! Ura! în cor!

Întreaga adunare se ridică şi îşi întoarse privirile spre bătrîna pereche, umplînd aerul cu un adevărat viscol de batiste fluturînde şi slobozind urale înflăcărate.

Preşedintele continuă:

— Iată ce voiam să spun: ştim că aveţi o inimă bună, domnule Richards, dar nu este momentul să fim miloşi cu vinovaţii. (Strigăte: „Aşa-i! Aşa-i!”) Citesc pe chipul dumitale mărinimoasa intenţie, dar nu-ţi pot îngădui să pledezi în favoarea acestor oameni...

— Dar eu voiam...

— Te rog aşază-te, domnule Richards. Trebuie să cercetăm şi celelalte bileţele, pentru a fi drepţi cu cei care au şi fost demascaţi aici. După aceea — îţi dau cuvîntul meu că aşa va fi — vei putea spune tot ce pofteşti.

Mai multe voci: Aşa-i! Preşedintele are dreptate, nu se poate îngădui nici o întrerupere în momentul de faţă! Continuă! Numele! Numele! Aşa cum prevede propunerea votată de adunare!

Cei doi bătrîni fură nevoiţi să se aşeze şi bărbatul şopti la ureche soţiei:

— E groaznic de greu să aşteptăm, ruşinea va fi cu atît mai mare cu cît îşi vor da seama că voiam să pledăm pentru noi înşine.

Veselia generală izbucni din nou, de îndată ce reîncepu citirea numelor:

„Nu eşti un om rău... Semnat, Robert J. Titmarsh.”
„Nu eşti un om rău... Semnat, Eliphalet Weeks.”
„Nu eşti un om rău... Semnat, Oscar B. Wilder.”

În clipa aceea, adunării i se năzări să-l scutească pe preşedinte de a mai rosti cele cinci cuvinte. El nu se arată de loc nemulţumit. Scotea pe rînd cîte un bileţel şi aştepta, în vreme ce adunarea intona cele cinci cuvinte cu un tunet masiv, bine ritmat şi grav (semănînd izbitor cu un binecunoscut cîntec bisericesc): „nu e-şti u-un o-om ră-ă-ău...” După care preşedintele spunea: „Semnat, Archibald Wilcox”. Şi aşa mai departe, un nume după altul, toată lumea petrecînd din ce în ce mai straşnic, în afară de cele nouăsprezece familii nenorocite. Din cînd în cînd, la auzul unui nume deosebit de răsunător, adunarea îl făcea pe preşedinte să aştepte pînă ce intona întreaga frază, inclusiv cuvintele de încheiere: „Şi vei ajunge în iad sau la Hadleyburg, încearcă să nimereşti în primul din aceste locuri!” Iar în aceste cazuri speciale, adăuga un măreţ, sfîşietor şi prelung „A-a-a-min!”

Lista se scurta din ce în ce. Bietul Richards ţinea socoteala, tresărind de cîte ori auzea rostindu-se vreun nume care semăna cu al lui şi aşteptînd cu jale momentul umilitor, cînd îi va veni şi lui rîndul să se ridice împreună cu Mary pentru a-şi termina pledoaria, pe care intenţiona să o formuleze astfel: „... pentru că pînă acum n-am făcut nici un lucru rău, ci ne-am urmat calea cu deplină modestie şi fără prihană. Sîntem foarte săraci, sîntem bătrîni şi nu avem nici un sprijin în viaţă, am fost puşi la grea încercare şi am căzut în ispită. Adineauri mă ridicasem pentru a mărturisi aceasta şi pentru a vă ruga să nu fie citit numele meu în public, deoarece ni se părea că nu vom putea îndura o atare ruşine, dar m-aţi împiedicat. Şi bine aţi făcut, căci se cuvenea să suferim împreună cu ceilalţi. A fost foarte greu pentru noi! Pentru prima oară ne auzim numele rostit în batjocură! Fie-vă milă, în amintirea vremurilor de altădată; faceţi astfel încît să ne fie cît mai uşoară povara ruşinii”. În momentul acela, Mary, văzînd că nu mai era atent la cele ce se întîmplă în jurul lui, îl trase de mînecă. Publicul psalmodia: „Nu e-eşti u-un o-om...” etc.

— Fii gata — îi şopti Mary — acum urmează numele tău: a citit optsprezece.

În sală se făcu din nou linişte, apoi, de pretutindeni izbucniră strigătele:

— Următorul! Următorul! Următorul!

Burgess se scotoci prin buzunare. Cei doi bătrîni, tremurînd, începură să se ridice. Burgess mai căută o clipă, apoi spuse:

— Văd că le-am citit pe toate.

Buimăciţi de uimire şi de bucurie, cei doi se prăbuşiră pe scaune, Mary şopti:

— Ah, binecuvîntat fie Domnul, sîntem salvaţi! A pierdut bileţelul nostru! N-aş da fericirea asta nici pe o sută de saci cu aur!

Mulţimea începu din nou să cînte parodia după aria *Mikado*-ului. O intonă de trei ori cu un entuziasm din ce în ce mai mare, sculîndu-se în picioare cînd ajunse a treia oară la ultimul vers:

„Simboluri însă, din belşug!”

şi terminînd cu urale şi aplauze pentru „cinstea Hadley-burgului şi cei optsprezece nemuritori reprezentanţi ai ei”.

Atunci Wingate, şelarul, se ridică şi propuse să se ovaţioneze în cinstea „celui mai cinstit om din oraş, singurul cetăţean cu vază care n-a încercat să fure banii — Eduard Richards”.

Mulţimea ovaţionă puternic, din toată inima. Apoi cineva propuse ca Richards să fie proclamat drept singurul păzitor şi Simbol al Sfintei Tradiţii a Hadley-burgului, dîndu-i-se dreptul şi împuternicirea de a înfrunta privirile sarcastice ale întregii lumi.

Propunerea fu acceptată prin aclamaţii; apoi cîntară din nou aria *Mikado*-ului şi terminară astfel:

Ş-un singur simbol ne-a rămas!

Urmă o pauză; apoi:

O voce: Şi acum, al cui e sacul?

Tăbăcarul (pe un ton batjocoritor): — Foarte simplu. Banii trebuie să fie împărţiţi între cei optsprezece Incoruptibili. I-audat sărmanului străin cîte douăzeci

de dolari şi cuvintele alea, pe rînd ca la moară. Le-a trebuit douăzeci şi două de minute pentru treaba asta. Socoteala străinului — în total trei sute şaizeci de dolari. Ceea ce vor ei este să li se dea înapoi bănişorii... şi dobînda... la un loc patruzeci de mii de dolari!

Mai multe voci (în batjocură): Aşa-i! Să se împartă! Să se împartă! Săracii de ei, fie-vă milă, nu-i lăsaţi să aştepte!

Preşedintele: — Linişte! Vă citesc acum celălalt document lăsat de străin: „Dacă nu se va înfăţişa nici un pretendent (un cor de murmure) dorinţa mea este să deschideţi sacul şi să predaţi banii cetătenilor cu vază ai oraşului dumneavoastră, care să aibă grijă de ei (exclamaţii: „Vai! Vai!”) şi să-i folosească după cum vor crede că e mai bine pentru popularizarea şi păstrarea înaltei reputaţii de cinste incoruptibilă a comunităţii dumneavoastră, (noi exclamaţii) reputaţie, căreia numele şi strădaniile lor îi vor adăuga o nouă şi puternică strălucire”. (O furtună năvalnică de aplauze batjocoritoare.) Se pare că asta-i totul. Ba nu, mai e şi un post-scriptum:

„P.S. — Cetăţeni ai Hadleyburgului! Nu există nici un fel de frază-cheie, nimeni nu a rostit-o. (Mare stupoare.) Nu a existat nici străinul sărac nici dania de douăzeci de dolari şi nici remarca aceea binevoitoare, toate acestea sînt născociri. (Exclamaţii de uimire şi de încîntare.) Îngăduiţi-mi să vă spun povestea mea în cîteva cuvinte. Am trecut cîndva prin orăşelul dumneavoastră şi mi s-a adus o mare jignire, pe care nu o meritasem. Oricare altui s-ar fi mulţumit să omoare pe unul sau doi dintre dumneavoastră şi să se considere chit, dar pentru mine aceasta ar fi însemnat o răzbunare neînsemnată şi nepotrivită, deoarece se ştie că morţii nu suferă. Şi-apoi, nu vă puteam omorî pe toţi şi în orice caz, cunoscîndu-mi firea, aşa ceva nu m-ar fi putut mulţumi. Voiam să vă lovesc pe fiecare în parte, nu în persoana sau averea dumneavoastră, ci în vanitatea dumneavoastră, punctul în care oamenii slabi şi proşti sînt cel mai vulnerabiii. De aceea m-am reîntors, deghizat, în orăşelul dumneavoastră şi v-am studiat. Eraţi o pradă uşoară. Aveaţi un vechi şi mare renume de cinste şi, fireşte, eraţi mîndri de el, era tezaurul vostru cel mai de preţ, pe care-l păzeaţi ca lumina

ochilor. De îndată ce-am constatat că vă ţineţi pe voi şi pe copiii voştri departe de orice ispită am şi ştiut cum trebuie să procedez. Naivi ce sînteţi! Slăbiciunea slăbiciunilor este virtutea care nu a fost pusă la încercare. Am ticluit un plan de bătaie şi mi-am alcătuit o listă de nume. Planul meu era de a corupe Hadleyburgul cel incoruptibil, transformînd în mincinoşi şi hoţi vreo cincizeci de bărbaţi şi femei fără pată, care niciodată nu spuseseră vreo minciună şi nu şterpeliseră vreun ban. Mi-era teamă de Goodson. Nu era nici născut, nici crescut în Hadleyburg. Mă temeam că, dacă aş începe să-mi pun planul în aplicare; trimiţînd scrisoarea pe care aţi văzut-o, v-aţi fi spus: «Goodson este singurul dintre noi care ar fi putut dărui douăzeci de dolari unui străin nenorocit», şi atunci momeala mea n-ar fi prins. Dar Goodson şi-a dat sufletul; atunci n-am mai stat pe gînduri şi mi-am pregătit capcana, punînd în ea momeala. Poate că nu voi prinde în ea pe toţi cei cărora le-am trimis scrisoarea cu aşa-zisa frază-cheie, dar, pe cît cunosc eu caracterul Hadleyburgului, îi voi prinde pe cei mai mulţi dintre ei. (Voci: «Adevărat, i-a prins pe toţi pînă la unul».) Cred că ar fi în stare să fure pînă şi banii despre care ştiu că au fost cîştigaţi la joc, decît să piardă o asemenea ocazie, nenorociţii şi rătăciţii de ei, slabi în faţa ispitei! Sper să vă distrug definitiv, pentru totdeauna, vanitatea şi să dăruiesc Hadleyburgului o nouă faimă, una care să dăinuie şi să fie cunoscută hăt-departe. Dacă am reuşit, deschideţi sacul şi convocaţi Comitetul pentru răspîndirea şi păstrarea faimei Hadleyburgului!”

Un uragan de voci: Deschide-l! Deschide-l! Cei optsprezece să treacă în faţă! Comitetul pentru răspîndirea tradiţiei! Incoruptibilii înainte!

Preşedintele desfăcu sacul şi scoase din el un pumn de monede mari, galbene şi strălucitoare, le strînse la un loc şi le cercetă apoi cu privirea...

— Prieteni, sînt doar nişte bănuţi de plumb, auriţi!

La auzul acestei veşti, adunarea se cutremură de rîs. Cînd hărmălaia se potoli, tăbăcarul luă cuvîntul şi spuse:

— În virtutea meritelor sale de netăgăduit în această afacere, domnul Wilson trebuie să fie Preşedintele Comitetului pentru răspîndirea Tradiţiei. Propun să

poftească la tribună din partea colegilor lui şi să primească în custodie banii.

O sută de voci: Wilson! Wilson! Wilson! Ţine-ţi discursul!

Wilson (cu vocea tremurîndă de furie): Permiteţi-mi să spun, fără a-mi cere scuze pentru expresia folosită: lua-i-ar dracu de bani!

O voce: Valeu, şi mai zice că-i baptist!

O voce: Au mai rămas şaptesprezece Simboluri! Înaintaţi, domnilor, şi faceţi-vă datoria!

În tăcerea care urmă nu se auzi nici un răspuns.

Şelarul: Domnule preşedinte, ne-a mai rămas în orice caz un om curat din fosta noastră aristocraţie; are nevoie de bani şi i-ar merita. Propun să-l chemaţi pe Jack Halliday la tribună şi să pună la licitaţie sacul cu banii auriţi. Iar rezultatul să i se dea celui care-l merită — omul pe care Hadleyburgul are plăcere să-l onoreze — Eduard Richards.

Propunerea fu adoptată cu mare însufleţire de toţi cei prezenţi, inclusiv cîinele. Şelarul inaugură licitaţia cu un dolar; cei din Brixton şi reprezentantul lui Barnum luptară din răsputeri pentru sac. Mulţimea aclama fiecare spor de ofertă, emoţiile creşteau de la o clipă la alta, licitanţii se înflăcărau şi deveneau tot mai cutezători, tot mai hotărîţi; suma a sărit de la un dolar la cinci, apoi la zece, apoi la douăzeci, apoi la cincizeci, apoi la o sută, apoi...

La începutul licitaţiei, Richards îi şopti deznădăjduit soţiei:

— Mary, oare putem noi să acceptăm? Este... este... vezi bine, este o răsplată de onoare, o confirmare a caracterului nostru cinstit, şi... şi... putem oare să acceptăm? N-ar fi mai bine să mă ridic şi să... Vai Mary, ce-i de făcut? Ce crezi că ar trebui...?

(Vocea lui Halliday): „Cinsprezece! Cinsprezece pentru sac! Douăzeci! Ah, mulţumesc! Treizeci, mulţumesc! Treizeci, treizeci, treizeci! Am auzit bine? Patruzeci? Patruzeci este! Nu lăsaţi să se oprească jocul, domnilor, nu-l lăsaţi! Cincizeci! Mulţumesc stimabile! A ajuns la cincizeci. Cincizeci! Cincizeci!

Şaptezeci Şaptezeci! Nouăzeci! Minunat! O sută! Daţi-i drumul! Daţi-i drumul! O sută douăzeci! O sută patruzeci! Taman la timp! O sută cincizeci! Două sute! Splendid! Am auzit bine? Două su... Mulţumesc! Două sute cincizeci!...”)

— Este o nouă ispită, Eduard, tremur toată... dar, vai, abia am scăpat de una şi ar trebui să ne fie învăţătură de minte... („Cît aţi spus? Şase? Mulţumesc! Şase cincizeci, şase cin... şaptesute”) Şi totuşi Eduard, dacă te gîndeşti bine... nimeni nu ne bănu... („Opt sute de dolari! Ura! Haideţi la nouă sutare! Domnule Parsons, cît ziceai? Mulţumesc, nouă! Oare sacul ăsta nobil, cu plumb curat aurit, face numai nouă sute de dolari? Daţi-o dracului! Am auzit bine? O mie! Veşnic recunoscător! A spus careva o mie o sută? Un sac ce va deveni cel mai celebru din întreaga ţa...”) Vai, Eduard — începu ea să suspine — sîntem atît de săraci!... Dar... Dar... fă cum crezi că-i mai bine... fă cum crezi că-i mai bine.

Eduard stătea nemişcat, chinuit de gînduri şi copleşit de împrejurări.

În tot acest timp un necunoscut care aducea cu un detectiv amator, deghizat ca un conte englez din romanele la modă, urmărise desfăşurarea dezbaterilor cu un interes vădit şi cu o expresie de satisfacţie, comentîndu-le în sinea lui. În acel moment, monologul lui era cam acesta: „Nici unul dintre cei optsprezece nu participă la licitaţie; asta nu-i bine; trebuie să provoc o schimbare; regula celor trei unităţi ale dramei o cere. Ăştia trebuie să cumpere sacul pe care au încercat să-l fure; mai mult, trebuie să plătească pentru el un preţ greu, mai ales că mulţi dintre ei sînt bogaţi. Şi încă ceva, dacă m-am înşelat crezînd că toţi cetăţenii Hadleyburgului au acelaşi caracter, atunci cel care m-a făcut să greşesc are dreptul la o mare răsplată şi cineva trebuie să plătească. Spre ruşinea mea, m-am înşelat în privinţa acestui Richards: nenorocitul, e un om cinstit; nu pot înţelege de ce, dar trebuie s-o recunosc. Da, s-a dovedit a fi un partener

dibaci, de aceea cîştigul îi aparţine. Şi i se cuvine un pot cît mai mare; numai să reuşesc. M-a dezamăgit, dar treacă de la mine.”

Urmărea cu atenţie jocul. După ce ajunse la o mie, licitaţia lîncezi; sporurile erau din ce în ce mai mici. Un concurent se lăsă păgubaş, apoi altul, şi altul. Necunoscutul lansă şi el o ofertă. Văzînd că ofertele nu mai creşteau decît cu cîte zece dolari, adăugă cinci; cineva oferi trei dolari în plus; aşteptă o clipă, apoi supralicită cu cincizeci de dolari şi sacul îi fu adjudecat la preţul de o mie două sute optzeci şi doi dolari. Adunarea izbucni atunci în urale, dar se opri imediat, pentru că străinul se ridicase şi făcea semn cu mîna. Începu să vorbească:

— Aş vrea să spun cîteva cuvinte şi să vă cer o favoare. Sînt un negustor de rarităţi şi am legături cu numismaţii din întreaga lume. Aş putea cîştiga de pe urma acestei achiziţii, chiar aşa cum se prezintă; dar dacă îmi permiteţi, există un mijloc prin care pot face ca fiecare dintre aceste monede de plumb de cîte douăzeci de dolari să valoreze cît o monedă de aur, poate chiar şi mai mult. Dacă-mi veţi da voie, voi dărui o parte din cîştigul meu domnului Richards, a cărui cinste de neclintit aţi subliniat-o cu atîta căldură în seara aceasta; partea lui va fi de zece mii dolari şi îi voi preda banii mîine. (Aplauze puternice în rîndurile adunării. Expresia „cinste de neclintit” îi făcu pe cei doi Richards să roşească destul de tare; din fericire însă, adunarea crezu că era din pricina modestiei, aşa că nu li se întîmplă nimic.) Dacă veţi aproba propunerea mea cu o majoritate corespunzătoare — aş prefera cu o majoritate de două treimi — voi considera aceasta ca un consimţămînt al întregului orăşel şi asta e tot ceea ce doresc. Interesul pentru rarităţi sporeşte întotdeauna dacă le adaugi o deviză capabilă să stîrnească atenţia şi curiozitatea. De aceea, dacă-mi permiteţi, am să marehez pe fiecare din monedele acestea numele celor optsprezece domni care...

Nouă zecimi din adunare — inclusiv cîinele — se ridicară imediat în picioare, iar propunerea fu adoptată cu o furtună de rîsete şi aplauze aprobative.

Apoi toată lumea se aşeză la loc, în timp ce „Simbolurile”, cu excepţia „dr”-ului Clay Harkness, se ridicară, protestînd vehement împotriva insultătoarei propuneri şi ameninţînd să...

— Vă rog să nu mă ameninţaţi, spuse străinul, cît se poate de calm. Îmi cunosc drepturile şi nu mă sperie nici un fel de ameninţări. (Aplauze.)

Se aşeză. „Dr”-ul Harkness socoti că i s-a ivit un prilej foarte bun. Harkness şi Pinkerton erau bogătaşii Hadleyburgului. Harkness descoperise un medicament care era pentru el o adevărată mină de aur. Candida pentru Adunarea Legislativă pe o listă, iar Pinkerton pe alta. Era o concurenţă înverşunată, care devenea pe zi ce trece mai aprigă. Amîndoi erau ahtiaţi după bani; fiecare din ei cumpărase cîte un teren destul de întins, cu un anumit scop: era vorba să construiască o nouă cale ferată şi fiecare din ei dorea să ajungă în Adunarea Legislativă, pentru a obţine ca noua cale ferată să treacă pe moşia lui; un singur vot putea hotărî totul, inclusiv agonisirea a două sau trei averi. Miza era mare şi Harkness era un jucător îndrăzneţ. Stînd lîngă străin, se aplecă spre el şi, în timp ce confraţii lui continuau să stîrnească hazul adunării cu protestele şi apelurile lor, îl întrebă în şoaptă:

— Cît ceri pe sac?

— Patruzeci de mii de dolari.

— Îti dau douăzeci!

— Nu!

— Douăzeci şi cinci!

— Nu.

— Fie treizeci.

— Preţul este de patruzeci de mii: nici o para mai puţin.

— Bine, fie. Voi veni la hotel mîine dimineaţă la ora zece. Nu vreau să se ştie; vom vorbi între patru ochi.

— În regulă.

Apoi străinul se ridică şi spuse, adresîndu-se publicului din sală:

— Văd că e tîrziu. Discursurile acestor domni nu sînt lipsite de interes şi nici de stil; totuşi, dacă-mi permiteţi, vă voi părăsi. Vă mulţumesc pentru marea favoare pe care mi-aţi făcut-o satisfăcîndu-mi rugămintea. Rog pe preşedinte să păstreze sacul pînă mîine dimineaţă şi să dea aceşti trei mii cinci sute de dolari domnului Richards. (Bancnotele trecură din mînă în mînă pînă la preşedinte.) La ora nouă am să vin după sac, iar la unsprezece am să-i predau personal restul de şase mii cinci sute de dolari domnului Richards, la locuinţa lui. Noapte bună.

Şi spunînd acestea, se furişă afară din sală, unde se stîrnise o hărmălaie grozavă — un amestec strident de urale, de zbierete pe aria *Mikado*-ului şi de lătrături furibunde — hărmălaie în care, din cînd în cînd se puteau desluşi cuvintele psalmodiate:

„Nu-u e-eşti u-un o-om ră-ă-ău... a-a-a-a-amin!”

IV

Întorşi acasă, soţii Richards trebuiră să îndure pînă la miezul nopţii felicitări şi elogii. Rămaşi singuri, se afundară într-o tăcere meditativă. Păreau trişti. Într-un tîrziu, Mary începu să vorbească, suspinînd:

— Crezi că sîntem de condamnat, Eduard? E atît de grav?

Privirile i se îndreptau spre cele trei mari bancnote acuzatoare, care zăceau pe masă şi pe care vecinii le priviseră cu lăcomie şi le pipăiseră cu atîta admiraţie. Eduard nu răspunse de îndată: apoi oftă şi rosti cu glas şovăitor:

— N-am... n-am avut încotro, Mary. Aşa... da, aşa a fost scris să fie. Tot ce se întîmplă pe lume e la fel.

Mary ridică ochii şi-l privi îndelung, fără să-i întîlnească privirea. Apoi spuse:

— Pînă acum credeam că felicitările şi laudele fac totdeauna plăcere. Dar... acum, mi se pare... Eduard?

— Ce vrei să spui?

— Ai de gînd să rămîi la bancă?

— N-nu.

— Îţi dai demisia?

— Mîine dimineaţă... printr-o scrisoare.

— Şi eu cred că aşa e mai bine.

Richards îşi cuprinse fruntea în palme şi spuse încet:

— Înainte nu-mi era teamă să las să-mi treacă prin mîini oceane întregi de bani străini, dar... Mary, sînt atît de obosit, atît de obosit...

— Să mergem la culcare.

La ora nouă dimineaţă, străinul veni după sac şi îl luă la hotel cu o brişcă. La ora zece, Harkness vorbi cu el între patru ochi. Străinul ceru şi obţinu cinci cecuri la purtător, emise către o bancă centrală: patru de cîte o mie cinci sute de dolari şi unul de treizeci şi patru de mii de dolari. Puse unul de o mie cinci sute în buzunar, iar celelalte, reprezentînd la un loc treizeci şi opt de mii cinci sute dolari, le vîrî într-un plic, împreună cu un bileţel, pe care-l scrisese după plecarea lui Harkness. La ora unsprezece se duse la locuinţa lui Richards şi bătu în uşă. Doamna Richards privi prin zăbrelele oblonului, apoi se duse la uşă şi primi plicul. Străinul plecă fără să spună nici un cuvînt. Doamna Richards se întoarse în odaie cu obrajii aprinşi, clătinîndu-se un pic şi spuse gîfîind:

— Sînt sigură că el era! Mi s-a părut mie aseară că l-am mai văzut undeva.

— Nu cumva e omul care a adus sacul?

— Sînt aproape sigură!

— Atunci el e faimosul Stephenson, care a păcălit toate notabilităţile orăşelului cu şiretlicurile lui. Dacă acum a trimis cecul în loc de bani, să ştii că ne-am ars şi noi; crezusem că am scăpat, începusem să mă simt din nou mai bine, după o noapte de odihnă, dar plicul ăla mă bagă în boală. Nu pare cine ştie ce gros; chiar

dacă ar fi în bancnotele cele mai mari, opt mii cinci sute de dolari ar ocupa mult mai mult loc.

— Eduard, dar ce ai împotriva cecurilor?

— Cecuri semnate de Stephenson? Aş fi gata să primesc cei opt mii cinci sute de dolari în bancnote, pentru că aşa a fost scris să fie, Mary. Dar n-am fost niciodată prea curajos şi mi-ar fi frică să prezint la plată un cec semnat cu numele ăsta blestemat. Poate că-i o cursă. Omul ăsta încearcă să mă prindă: abia am scăpat într-un fel sau altul; acum el încearcă să mă prindă într-altfel. Dacă sînt cecuri...

— Ah, Eduard, ce păcat! spuse ea şi apucînd cecurile, începu să plîngă.

— Pune-le pe foc! Repede! Nu trebuie se ne lăsăm ispitiţi. E o înşelătorie, ca să ne facă şi pe noi de rîs în ochii lumii! Dă-mi-le mie, dacă tu n-ai curaj!

I le smulse din mîini şi se îndreptă cu ele spre sobă. Dar era om — şi pe deasupra casier. Nu se putu opri să nu se uite la semnătură. Şi atunci îi veni să leşine.

— Fă-mi vînt, Mary! Fă-mi vînt! Cecurile sînt aur curat!

— Vai, ce fericire, Eduard! Cum aşa?

— Sînt semnate de Harkness. Dar ce-o fi-nsemnînd asta, Mary?

— Eduard, crezi...

— Uită-te aici... uită-te la asta! Cincisprezece mii... cincisprezece mii... cincisprezece mii... treizeci şi patru, treizeci şi opt de mii cinci sute! Marv, sacul nu face nici doisprezece dolari şi Harkness l-a plătit în aur!

— Şi crezi că nouă ne revine totul, nu numai cele zece mii?

— Cam aşa se pare. Şi pe deasupra, cecurile sînt emise la „purtător”!

— Şi e bine, Eduard? Ce-nseamnă asta?

— Îmi închipui că e vorba să ridicăm banii la o bancă dintr-un oraş mai îndepărtat. Probabil că Harkness nu vrea să se ştie nimic. Dar ce-i acolo? Un bilet?

— Da, era împreună cu cecurile.

Scrisul era al lui „Stephenson”, dar nu se vedea nici o semnătură.

„Sînt un om dezamăgit. Cinstea dumitale este mai presus de orice ispită. Aveam o altă părere despre dumneata, dar te-am nedreptăţit în această privinţă şi îţi cer iertare cu toată sinceritatea. Te respect, şi ţi-o spun de asemenea cu toată sinceritatea. Orăşelul ăsta nu merită să stea nici la picioarele dumitale. Dragă domnule, am făcut un rămăşag cu mine însumi că în respectabila dumitale urbe există nouăsprezece oameni uşor de corupt. Am pierdut. Primeşte toată suma, ai dreptul la ea.”

Richards oftă adînc şi spuse:

— E scris cu litere de foc — parcă te arde. Mary, simt din nou că sînt un ticălos.

— Şi eu. Ah, dragule, aş vrea...

— Cînd te gindeşti, Mary, că el *crede* în mine.

— Taci Eduard, e peste puterile mele!

— Mary, dacă aş fi vrednic de vorbele astea frumoase (şi dumnezeu mi-e martor că pe vremuri credeam că le merit) aş fi în stare să dau pentru ele cei patruzeci de mii de dolari. Şi aş păstra această hîrtie cu grijă, pentru că ar preţui mai mult decît aurul şi bijuteriile. Dar acum... Mary, nu putem trăi în preajma ei, parcă ne acuză!

O puse pe foc.

Peste puţin timp cineva le aduse un plic.

Richards scoase din el un bileţel şi îl citi; era de la Burgess:

„Dumneata m-ai salvat într-o împrejurare grea, iar eu te-am salvat aseară. Am făcut-o cu preţul unei minciuni, dar am consimţit bucuros la acest sacrificiu, dintr-un sentiment de recunoştinţă. Nici un om din acest orăşel nu ştie mai bine ca mine cît de brav, bun şi generos eşti. În fundul sufletului, dumneata nu mă poţi respecta, ştiind pentru ce am fost acuzat şi condamnat de toată lumea dar te rog să crezi în cele din urmă că sînt un om recunoscător: gîndul acesta îmi va uşura povara.

(Semnat)

BURGESS.”

— Sîntem din nou salvaţi! Şi încă în asemenea condiţii! (Azvîrli biletul în sobă,) Aş... aş vrea să mor, Mary, aş dori să scap de toate!

— O, Eduard, trăim clipe grele, foarte grele. Loviturile vin una după alta şi deşi par a izvorî dintr-o generozitate, sînt atît de dureroase!

Cu trei zile înainte de alegeri, fiecare dintre cei două mii de alegători se trezi deodată în posesia cîte unui suvenir de preţ — una din monedele calpe din faimosul sac cu aur. Pe fiecare din aceste monede fusese gravată următoarea inscripţie: **„CUVINTELE PE CARE LE-AM SPUS STRĂINULUI ÎN NEVOIE AU FOST”...** Iar pe cealaltă faţă erau imprimate cuvintele: **„CAUTĂ DE TE-NDREAPTĂ** (semnat) **PINKERTON”.** În felul acesta tot ce mai rămăsese din hazul acelei farse căzu asupra unui singur om, cu o putere nimicitoare. Hohotele de rîs pe care le stîrni, se concentrară asupra lui Pinkerton. În aceste împrejurări alegerea lui Harkness a fost un fleac.

Nu trecuseră nici douzeci şi patru de ore de la primirea cecurilor şi cei doi Richards se şi împăcaseră cu gîndul că ele există. Conştiinţa păcatului pe care-l săvîrşiseră nu-i mai supăra. Dar fură nevoiţi să constate curînd că un păcat poate stîrni o spaimă cumplită atunci cînd există o cît de mică posibilitate de a fi dat în vileag.

La biserică, predica de dimineaţă nu avu nimic deosebit; aceleaşi lucruri răsuflate erau spuse în aceeaşi formă veche; le auziseră de o mie de ori şi pînă atunci le găsiseră inofensive, aproape lipsite de sens şi prielnice somnului. Dar acum era cu totul altfel; predica li se păru plină de acuzări; ar fi zis că ţinteşte de-a dreptul în oameni care ascund păcate grele. După predică cei doi soţi se strecurară cît mai repede prin mulţimea celor care îi felicitau şi porniră în grabă spre casă, înfioraţi pînă în măduva oaselor de tot felul de temeri vagi, ceţoase, nelămurite. Pe drum îl zăriră din întîmplare pe pastorul Burgess, în momentul în care o cotea după colţ. Pastorul nu luă în seamă salutul lor! Nu-i văzuse; dar ei nu ştiau asta. Ce putea să însemne... purtarea lui?

Putea să însemne... putea să însemne... vai, zeci de lucruri îngrozitoare. Nu cumva ştia că Richards ar fi putut să-l salveze în acea zi de demult şi aştepta în tăcere un prilej de răfuială? Acasă, în deznădejdea lor, cei doi soţi începură să-şi închipuie că servitoarea lor trăsese cu urechea din odaia de alături şi-l auzise pe Richards spunînd soţiei sale că ştia de nevinovăţia lui Burgess. Richards îşi imagină apoi că auzise atunci foşnetul unei rochii în odaia vecină; era chiar sigur că l-a auzit. O vor chema pe Sara cu un pretext oarecare şi o vor cerceta atent; dacă i-a spus cumva totul lui Burgess, se va vedea din purtarea ei. Îi puseră cîteva întrebări, dar întrebările erau atît de lipsite de noimă şi atît de stupide, încît fata crezu că bătrînii se scrîntiseră la cap, în urma neaşteptatei lor îmbogăţiri. Felul cum o priveau — fix şi sfredelitor — o sperie, întărindu-i convingerea. Roşi, deveni nervoasă şi zăpăcită, ceea ce pentru cei doi bătrîni era un indiciu sigur de vinovăţie — fata era negreşit o spioană şi o trădătoare. Cînd rămaseră din nou singuri, începură să lege o mulţime de amănunte fără legătură între ele şi, din această potriveală, ieşiră lucruri îngrozitoare. Ajuns la capătul acestei îndeletniciri cumplite, Richards izbucni într-un fel de horcăit.

— Ce este? Ce este? îl întrebă nevastă-sa.

— Bileţelul... bileţelul lui Burgess! Era scris pe un ton sarcastic, abia acum îmi dau seama: „În fundul sufletului, dumneata nu mă poţi respecta, ştiind pentru ce am fost acuzat”. Acum e cu totul limpede, doamne dumnezeule! El ştie că ştiu! Se vede din întorsătura frazei. Mi-a întins o cursă... şi eu, ca un prost, am căzut în ea. Ah, Mary...?

— E groaznic... ştiu ce vrei să spui... Nu ne-a înapoiat bileţelul cu cuvintele-cheie.

— Nu... îl păstrează ca să ne distrugă. Mary, el ne-a şi trădat cuiva, sînt sigur... sînt foarte sigur. Am văzut asta în ochii multora, la ieşirea din biserică. Şi-apoi, nu ne-a răspuns cînd l-am salutat pe stradă... ştia el ce face!

În noaptea aceea, fu chemat doctorul. A doua zi dimineaţă se răspîndi vestea că cei doi bătrîni se îmbolnăviseră grav, doborîţi de emoţiile prea puternice provocate, după părerea doctorului, de neaşteptata fericire, de felicitările primite şi de nesomn. Orăşelul era sincer îndurerat, pentru că aceşti bătrîni erau acum singurii oameni cu care se puteau mîndri.

După vreo două zile, ştirile deveniră şi mai rele. Cei doi bătrîni delirau şi aveau apucături ciudate. După cum spuneau infirmierele care îi îngrijeau, Richards scosese nişte cecuri, nu în valoare de opt mii cinci sute de dolari, ci de treizeci şi opt de mii cinci sute de dolari — o sumă uimitoare. Care era explicaţia acestui noroc nemaipomenit?

În ziua următoare, infirmierele veniră cu ştiri noi, ba chiar uluitoare. Se hotărîseră să ascundă cecurile, ca să nu li se întîmple ceva rău bătrînilor; dar cînd le căutară nu le mai găsiră sub perna bolnavului; dispăruseră. Bolnavul le spuse:

— Lăsaţi perna în pace; ce doriţi?

— Credeam că ar fi mai bine ca cecurile...

— Nu le veţi mai vedea niciodată, le-am rupt. Erau trimise de diavol. Purtau semnul iadului pe ele şi ştiu că mi le-a trimis ca să mă împingă în păcat.

Apoi începu să îndruge vorbe fără şir, tot felul de lucruri ciudate şi îngrozitoare; doctorul le rugase să nu povestească nimănui despre tot ce auziseră.

Richards spusese adevărul: cecurile nu au mai fost văzute niciodată.

Pesemne că una din infirmiere vorbise în somn, pentru că după vreo două zile, ciudatele cuvinte rostite de bolnav erau cunoscute în întreg orăşelul; şi era ceva uimitor în aceste cuvinte. Ele păreau să arate că şi Richard fusese un pretendent al sacului şi că Burgess a ascuns acest fapt, iar apoi, din răutate, l-a dat pe faţă.

Burgess respinse categoric această acuzaţie, spunînd de asemenea că nu trebuie să fie luate în serios aiurelile unui bătrîn bolnav, cu mintea rătăcită. Totuşi, bănuielile pluteau în aer şi şoaptele nu mai conteneau.

După o zi sau două se află că doamna Richards spusese în delir aceleaşi lucruri ca şi soţul ei. Bănuielile deveniră convingeri, iar mîndria orăşelului pentru cinstea singurului său fruntaş nepătat începu să scadă.

Trecură şase zile, după care se răspîndiră veşti noi. Cei doi bătrîni erau pe moarte. În pragul morţii, mintea lui Richards se lumină şi trimise după Burgess.

— Lăsaţi-ne singuri, se rugă Burgess. Cred că vrea să-mi spună ceva între patru ochi.

— Nu! spuse Richards, vreau martori. Vreau ca voi toţi să-mi auziţi spovedania, ca să pot muri ca un om, nu ca un cîine. Eram un om cinstit... de o cinste artificială, ca şi ceilalţi; ca şi ceilalţi am căzut cînd s-a ivit ispita. Am minţit ca să pot pretinde sacul blestemat. Domnul Burgess şi-a amintit că i-am făcut cîndva un serviciu şi, din recunoştinţă (dar şi din neştiinţă), a distrus bileţelul meu, salvîndu-mă astfel. Ştiţi ce acuzaţie i s-a adus lui Burgess acum cîţiva ani. Mărturia mea — şi numai a mea — l-ar fi putut salva, dar din laşitate l-am lăsat să păţească ruşinea...

— Nu... nu... domnule Richards, dumneata...

— Servitoarea mea a dezvăluit acest secret domnului Burgess...

— Nimeni nu mi-a dezvăluit nimic...

— ... Şi atunci, el a făcut ceea ce trebuia să facă: i-a părut rău de binele pe care mi-l făcuse şi m-a demascat... după cum meritam...

— Niciodată! Jur...

— Din toată inima, îl iert.

Protestele stăruitoare ale lui Burgess nu mai erau auzite de muribund; bătrînul trecu pe lumea cealaltă fără să ştie că făcuse încă un rău lui Burgess. Bătrîna lui soţie muri în aceeaşi noapte.

Ultimul dintre cei nouăsprezece cetăţeni cu vază căzuse astfel pradă diabolicului sac; orăşelul fusese despuiat de ultima zdreanţă rămasă din gloria-i veche. Nu purtă doliu, dar îl resimţi adînc.

Printr-o lege a Adunării Legislative — ca răspuns la numeroase rugăminţi şi petiţii — Hadleyburgul obţinu autorizaţia să-şi schimbe numele (nu are im-

portanţă cum, n-am de gînd să-l dezvălui) şi să schimbe un cuvînt din deviza care înfrumuseţase timp de atîtea generaţii pecetea orăşelului.

Acum este iarăşi un orăşel cinstit, dar nu se mai lasă prins cu una cu două, căci stă pururi de veghe.

Vechea deviză:

ŞI NU NE DUCE PE NOI ÎN ISPITĂ

Deviza revizuită:

ŞI DU-NE PE NOI ÎN ISPITĂ

C U P R I N S U L[1]

SCHIŢE ŞI POVESTIRI

	Pag.
Prima mea aventură literară	7
Broasca săltăreaţă din ţinutul Calaveras	11
Despre bărbieri	19
Nefericitul logodnic al Aureliei	24
Prima mea întîlnire cu Artemus Ward	28
Fraţii siamezi	33
Unirea — bine sau rău?	38
Poşta redacţiei	42
Ruşinoasa persecutare a unui băieţaş	55
Festivităţi britanice	60
Cum am editat o gazetă de agricultură	67
Pisălogul de la serviciu	74
Fotografii mentale	77
Povestea unui băieţaş rău	80
Omul împietrit	85
Faimosul meu „masacru sîngeros”	89
Venera Capitolină	94
Gazetărie în Tennessee	101

---

[1] Schiţele şi povestirile „Ruşinoasa persecutare a unui băieţaş”, „Cum am editat o gazetă de agricultură”, „Povestea unui băieţaş rău”, „Gazetărie în Tennessee”, „Povestea marelui contract”, „Candidat la postul de guvernator”, pamfletele „Scrisoare ministrului de Finanţe” şi „O scrisoare din partea Satanei”, precum și nuvela „Omul care a corupt Hadleyburgul” sînt traduse de *Petre Solomon,* iar toate celelalte lucrări din volum de *Petru Comarnescu* şi *Eugen B. Marian*.

Pag
Printre spirite 108
Fapte în legătură cu recenta mea demisie 115
Soldatul Lucreţiei Smith 124
Povestea marelui contract 130
Cazul George Fisher 138
Preamărirea ucigaşilor 147
Autobiografie burlescă 152
Plozii de duh 159
Asasinarea lui lulius Caesar— „localizată” 163
Ştiinţă sau noroc? 168
Articolul domnului Bloke 172
Experienţa familiei McWilliams cu anghina difterică 177
Doamna McWilliams şi trăsnetul 186
Ordonanţa neagră a generalului Washington 195
O convorbire telefonică 200
Poezii post-mortem 204
Povestea comis-voiajorului 212
Fapta bună în literatură 220
Canibalism în trenuri 228
Candidat la postul de guvernator 239
Onorat ca o ciudăţenie în Honolulu 246
Un străin interesant 248
Rogers 254
Mort sau viu? 261
La cura de apetit 272
Legenda de la Sagenfled — din Germania 286
Poveste medievală 293
Controlorul fiscal 302
O situaţie deznădăjduită 308
Un articol hazliu 315
Prima mea minciună şi cum am scos-o la capăt cu ea 321
Marea revoluţie din insula Pitcairn 331

PAMFLETE

Scene din viaţa politică americană 347
I Reprezentanţii poporului 347

Pag
II Dialog pe teme politice 350
III Al doilea dialog pe temă politică 352
Alte fragmente din „Epoca de aur” 355
I Senatorul Dilworthy se pregăteşte de realegere la Saint’s Rest 355
II În aşteptarea telegramelor 362
III Senatul stîrpeşte din rădăcini corupţia pentru a-şi păstra integritatea 363
Însemnări zilnice, aforisme, cîteva definiţii 374
Un cuvînt de îmbărbătare către exilaţii noştri ruşinaţi 388
Piatra de la Plymouth şi părinţii pelerini 392
Celor care trăiesc în beznă 398
Statele Unite ale linşajului 418
Scrisoare ministrului de Finanţe 426
Extraordinara descoperire a doctorului Loebe 427
În apărarea generalului Funston 433
Rugăciunea războinică 449
„O strălucită victorie militară...” 454
Un gentleman american 465
Americanizăm Europa 467
Cu privire la unele celebrităţi americane şi la politica lor 470
I) Un senator: domnul Clark 470
II) Un om de afaceri: domnul Jay Gould 475
III) Un alt senator: domnul Guggenheim 477
IV) Un teolog amator: domnul Rockefeller-junior 479
O scrisoare din partea Satanei 483
Dervişul şi străinul cîrcotaş 485
Un chinez în America 489

NUVELE

Bancnota de un milion de lire 499
Campania mea militară 526
Cînd faci pe însoţitorul 550

	Pag
Furtul elefantului alb	569
Extrase din vizita căpitanului Stormfield în rai	593
Legatul de 30.000 de dolari	639
Omul care a corupt Hadleyburgul	675

TWAIN

OPERE

***